

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

ફોજદારી કન્ફર્મેશન કેસ નં. ૫ / ૨૦૦૪

સાથે

ફોજદારી અપીલ નં. ૧૦૦૫ / ૨૦૦૪

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:—

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી સી.કે. બુચ

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી કે.એ. પુજ

=====

૧ સ્થાનિક અખબારોના પ્રતિનિધિઓને આ ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપી શકાય કે કેમ?

૨. રિપોર્ટરને મોકલવા માટે સંદર્ભિત કરવું કે નહીં ?

- ૩ શું માનનીય ન્યાયાધીશ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવી ઇચ્છે છે?
૪. શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?
૫. શું આ ચુકાદો સિવિલ ન્યાયાધીશને મોકલવામાં આવે?

=====

ગુજરાત રાજ્ય – અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

નારાયણ શાસ્ત્રી ગુરુ ઓમપ્રકાશદાસજી (મૂળ નામ

દિનેશભાઈ અને ૪ – પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ :

શ્રી કે. ટી. દવે, રાજ્ય તરફે – વધારાના સરકારી વકીલ

શ્રી વાચ.એન. રાવાણી – સી.બી.આઈ. તરફે

શ્રી પી.એમ. ઠક્કર સાથે શ્રી એમ.સી. બારોટ સાથે શ્રી તેજસ બારોટ –

સામાવાળા(ઓ) : ૧ – ૫. તરફે

=====

કોરમ :માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી સી.કે. બુચ

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી કે.એ. પુજ

તારીખ : ૦૧/૦૯/૨૦૦૬

સી.એ.વી. ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી સી.કે. બુચ દ્વારા)

(૧) નડિયાદ મુકામે ખેડા જિલ્લાના જિલ્લા અને સેશન્સ જજે, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૨૮ની ઉપકલમ (૨) તથા કલમ ૩૬૬(૧) સાથે વાંચવાની જોગવાઈઓ મુજબ, સેશન્સ કેસ ક્રમાંક ૩૬૯/૧૯૯૯ માં નડિયાદ મુકામે ખેડાના માનનીય અધ્યક્ષ અધિકારી તથા વધારાના સેશન્સ જજ (એફટીસી નં.૧) દ્વારા તા. ૧૧.૦૬.૨૦૦૪ના રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદાની નકલ તેમજ આર એન્ડ પી, આરોપીને ફટકારવામાં આવેલી મૃત્યુદંડની સજાની પુષ્ટિ માટે મોકલી આપેલ છે (જે ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૧૦૦૫/૨૦૦૪ના અપીલકર્તાઓ છે). આ અદાલતે, પાંચેય આરોપી વ્યક્તિઓને ફટકારવામાં આવેલ મૃત્યુદંડની પુષ્ટિ માટેની કાર્યવાહી પ્રાપ્ત થતા, જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ તેમજ આરોપીઓને નોટિસો જારી કરવાનો આદેશ કર્યો હતો. પાંચેય આરોપીઓ તરફથી હાજર માનનીય વકીલે નોટિસની તામિલ માફ રાખી હતી. આરોપી વ્યક્તિઓએ રજૂ થયેલી ફોજદારી અપીલ એટલે કે ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૧૦૦૫/૨૦૦૪ દ્વારા દોષિત ઠરાવવાના અને સજા બાબતના વિવાદિત આદેશને મુખ્યત્વે આ દલીલ સાથે પડકાર્યો છે કે માનનીય નીચલી અદાલતના

ન્યાયાધીશે પસાર કરેલો દોષિત ઠરાવવાનો અને સજાનો આદેશ કાયદાની નજરે તેમજ નોંધ પર ઉપલબ્ધ તથ્યોના આધારે ટકી શકતો નથી. તેથી, આ અદાલતે અગાઉ પસાર કરાયેલા આદેશથી ઉપરોક્ત અપીલ સ્વીકારવામાં આવેલી હોઈ, અમે મૃત્યુદંડની પુષ્ટિ માટેની કાર્યવાહીનો નિરાકરણ અપીલકર્તા આરોપીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી ફોજદારી અપીલ સાથે જ કર્યો છે.

(૨) શ્રી પી.એમ. ઠક્કર, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ, વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.સી. બારોટ તેમજ વિદ્વાન વકીલ શ્રી તેજસ બારોટ સાથે, તમામ આરોપી અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર રહ્યા છે. નિશ્ચિતપણે, નીચલી અદાલત સમક્ષ કાર્યવાહી ચાલતી હતી ત્યારે તમામ આરોપી વ્યક્તિઓનું પ્રતિનિધિત્વ એક જ વકીલ દ્વારા કરવામાં આવ્યું નહોતું, તેમ છતાં, આ અદાલત સમક્ષ તમામ આરોપીઓએ વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આપેલા દોષિત ઠરાવવાના અને સજા સંબંધી આદેશની કાયદેસરતા અને માન્યતાને પડકારેલી છે. શ્રી વાય.એન. રવાણી, વિદ્વાન વકીલ, સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન (સંક્ષેપમાં સી.બી.આઈ.) — ફરિયાદ પક્ષ એજન્સી — તરફથી હાજર રહ્યા છે અને શ્રી કે.ટી. દવે, વિદ્વાન સરકારી વકીલ, જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ તેમજ ગુજરાત રાજ્ય તરફથી હાજર રહ્યા છે.

(૩) ફોજદારી તપાસ પૂર્ણ થયા પછી અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૨) હેઠળ અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યાના અનુસંધાને ફરિયાદ પક્ષની એજન્સી- સી.બી.આઈ. દ્વારા નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલા તથ્યોનું નિવેદન કરવું આવશ્યક છે.

(૧) સીબીઆઈ દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે વડતાલ ગાદી (લક્ષ્મીનારાયણ દેવ) ના શ્રી સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના મુખ્ય મંદિરોમાંનું એક વડતાલ ખાતે આવેલું છે અને દેશના અન્ય સ્થળોએ પણ અનેક મંદિરો આવેલા છે. ઈ.સ. ૧૯૭૬માં આ અદાલતે પસાર કરેલા આદેશ મુજબ, સંપ્રદાયની આધ્યાત્મિક/ધાર્મિક સત્તા વારસાગત “આચાર્ય” માં નિહિત છે અને મંદિરોનો દૈનિક વહીવટ તથા સંચાલન ટ્રસ્ટીઓના મંડળમાં નિહિત છે. વડી અદાલતના આદેશ મુજબ, આ મંડળમાં ૮ ટ્રસ્ટીઓ હોય છે, જેમાં મુખ્ય કોઠારી હોદ્દા અનુસારે સભ્ય હોય છે. ઈ.સ. ૧૯૯૮માં શ્રી અજેન્દ્ર પ્રસાદ સંપ્રદાયના આધ્યાત્મિક/ધાર્મિક વડા હતા. ગદાધરાનંદજી ૧૧.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ ટ્રસ્ટીઓના મંડળના અધ્યક્ષ તરીકે ચૂંટાયા હતા. શ્રી ભક્તિ કિશોર દાસજી મુખ્ય કોઠારી હતા અને શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રી સહાયક કોઠારી હતા. શ્રીજીયરણ સ્વામી પણ મંદિરના કોઠારી કાર્યાલયમાં અનૌપચારિક રીતે સહાયક કોઠારી તરીકે કામ કરતા હતા. ટ્રસ્ટીઓના મંડળના અધ્યક્ષ તરીકે કાર્યભાર સંભાળ્યા બાદ ટૂંક સમયમાં જ ગદાધરાનંદજીએ શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રી અને શ્રીજીયરણ સ્વામીને

વડતાલ મંદિરના કોઠારી કાર્યાલયમાંથી બદલી કરવાની યોજના બનાવી હતી. ૧૬.૦૪.૧૯૯૮ના એજન્ડાની પરિપત્રક ટ્રસ્ટીઓના મંડળની ૨૨.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ યોજાનારી બેઠક માટે ટ્રસ્ટીઓ વચ્ચે ફેલાવવામાં આવી હતી, જેમાં અન્ય બાબતો ઉપરાંત કોઠારીઓની બદલી પણ વિચારણા માટેના મુદ્દાઓમાંની એક હતી.

(૨) આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રી અને શ્રીજીયરણ વરતાલ મંદિરના કોઠારી કાર્યાલયમાંથી થનારી તેમની નિકટવર્તી બદલીને કારણે ગંભીર રીતે વ્યથિત હતા. ગદાધરાનંદજીનો વિશ્વાસ જીતવામાં તેઓ નિષ્ફળ ગયા બાદ, અને તેમના પર લાવવામાં આવેલ દબાણ કારગર નીવડ્યું નહીં હોવાથી, તેમણે સહ-આરોપીઓ સાથે મળી ફોજદારી ષડયંત્ર રચ્યું અને ગદાધરાનંદજીની હત્યા કરવાની યોજના બનાવી; જેના અનુસંધાને આરોપી માધવદાસ સ્વામી અને ઘનશ્યામદાસ સ્વામીએ ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ ગદાધરાનંદજીનું વરતાલ મંદિરથી અપહરણ કરીને તેમને નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સસ્થિત સંત નિવાસ ખાતે લઈ ગયા, જ્યાં આરોપી શ્રીજીયરણ અને વિજય ભગતે તેમની સાથે જોડાયા. ગદાધરાનંદજીને ઉપરોક્ત આરોપીઓની સાથે છેલ્લે જીવિત હાલતમાં જોવામાં આવ્યા હતા અને ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ની સવારે પી.એસ. બિચ્છુવાડા, જિલ્લો: ડુંગરપુર (રાજસ્થાન) ના અધિકારક્ષેત્રમાં આવેલા બારોઠી ગામની નજીક ગંભીર રીતે સળગેલી મૃતદેહ મળી આવી હતી.

(૩) સી.બી.આઈ. દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસમાં ખુલાસો થયો હતો કે શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રીએ પોતાના સાગરીતો શ્રીજીચરણ સ્વામી, માધવદાસ સ્વામી, ઘનશ્યામ પ્રસાદ અને વિજય ભગત સાથે મળીને વાડતાલ અને નવલી ગુરુકુલ પરિસરમાં એપ્રિલ, ૧૯૯૮માં ગદાધરાનંદજીનું અપહરણ કરી તેમની હત્યા કરવા માટે ગુનાહિત કાવતરું રચ્યું હતું અને ઉક્ત ગુનાહિત કાવતરાના અનુસંધાને, ઉપરોક્ત આરોપીઓએ નીચે દર્શાવેલ ચૂક તથા કૃત્યના કાર્યો કર્યા હતા:—

(એ) ગદાધરાનંદજીના અપહરણ અને હત્યા પહેલા ૧૦/૧૫ દિવસ અગાઉ, આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રીએ ગદાધરાનંદજીને રૂપિયા ૪ થી ૫ લાખના પ્રતિક્ષણ બદલ દૂર કરવા માટે જગદીશ પરમારને પૂછપરછ કરી હતી, પરંતુ જગદીશ પરમારે તે પ્રસ્તાવ સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો;

(બી) ૨૦/૨૧.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ, આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રીએ ગદાધરાનંદજીને ધમકી આપી હતી કે જો તેમને કોઠારી કચેરીમાંથી બદલી કરવામાં આવશે તો તેઓ ભારે ઉપદ્રવ મચાવશે અને તેવી કાર્યવાહીનું પરિણામ ગદાધરાનંદજી માટે સારું નહીં રહે. (સી) ૨૧.૦૪.૧૯૯૮ની રાત્રે, આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રીએ ૨૨.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ યોજનારી બોર્ડ ઓફ ટ્રસ્ટીઝની બેઠક અંગે તેમની સાથે ચર્ચા કરવાની બહાને, કોઠારી કચેરીમાં કામ કરતા પટાવાળા અનુપમ પરમારને ગદાધરાનંદજીના રૂમમાં તેમને બોલાવવા મોકલ્યો,

જ્યાં આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રી, માધવદાસ સ્વામી અને કેટલાક અન્ય હાજર હતા. ગદાધરાનંદજી કોઠારી કચેરીમાં આવ્યા નહોતા કારણ કે તેમને આશંકા હતી કે શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રી અને શ્રીજીચરણ દ્વારા તેમને શારીરિક ઇજા પહોંચાડવામાં આવશે.

(ડી) આરોપી શ્રીજીચરણ સ્વામીએ આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રીના કહેવાથી ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સના સંત નિવાસમાં આવેલા ઓરડા ખાલી કરવા ઘનશ્યામદાસ ભગત, સુનીલ ભગત અને વિષ્ણુ ડ્રાઈવરને કહ્યું હતું. યોજના મુજબ, ગદાધરાનંદજીને વડતાલ મંદિર કોમ્પ્લેક્સમાંથી અપહરણ કર્યા પછી સંત નિવાસમાં રાખવાના હતા.

(ઈ) આરોપી માધવદાસ સ્વામી અને ઘનશ્યામ પ્રકાશે કપટપૂર્ણ ઉપાયોથી ગદાધરાનંદજીને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના બપોરે વડતાલ કોમ્પ્લેક્સમાં આવેલ તેમના ઓરડામાંથી જીજે-૦૬-એ-૧૮૯૪ નંબર ધરાવતી વાદળી રંગની મારુતિ વાનમાં નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સ સુધી તેમની સાથે જવા પ્રેરિત કર્યા. ગદાધરાનંદજીનું અપહરણ કર્યા બાદ, ઉપરોક્ત આરોપીઓ તેમને નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સમાં આવેલ સંત નિવાસ ખાતે લઈ ગયા અને ત્યાં રાખ્યા.

(એફ) ૦૨.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ, આરોપી શ્રીજીચરણ સ્વામીએ રક્ષિત શાહને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ ગદાધરાનંદજીના ભોગવિલાસ માટે એક છોકરીની

વ્યવસ્થા કરવા જણાવ્યું હતું. રક્ષિત શાહ, મિનાક્ષી પટેલ નામની એક કોલ ગર્લ સાથે, ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ સંત નિવાસે ગયો હતો અને ગદાધરાનંદજીએ મિનાક્ષી પટેલ સાથે ભોગવિલાસ કર્યો હતો. રૂપિયા ૧૦૦૦/-ની ચુકવણી આરોપી શ્રીજીચરણ દ્વારા રક્ષિત શાહને કરવામાં આવી હતી.

(જી) ગદાધરાનંદજીને છેલ્લે આરોપીની શ્રીજીચરણ સ્વામી, માધવદાસ સ્વામી, ઘનશ્યામ પ્રકાશદાસ સ્વામી અને વિજય ભગત સંગતમાં જીવિત હાલતમાં તા. ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના બપોરે નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સ ખાતે સંત નિવાસમાં જોવામાં આવ્યા હતા.

(એચ) આરોપી માધવદાસ સ્વામી અને વિજય ભગતને નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સમાંથી સાંજે અંદાજે ૫.૩૦ વાગ્યે નીકળતા જોવામાં આવ્યા હતા. ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ મારુતિ વાન નં. જીજે-૦૬-એ-૧૮૯૪માં તેઓ ડુંગરપુર જિલ્લો (રાજસ્થાન) માં પી.એસ. બિરછુવાડાના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવેલા બારોથી ગામ નજીકના જંગલ વિસ્તાર તરફ ગયા હતા, જ્યાંથી ગદાધરાનંદજીનો દાઝેલો મૃતદેહ ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ રાજસ્થાન પોલીસે શોધી કાઢ્યો હતો.

(૧) આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રીએ ગદાધરાનંદજીના અપહરણ, હત્યા અને મૃતદેહના નિકાલના ખર્ચની પૂર્તિ કરવા માટે આરોપી શ્રીજીચરણ સ્વામીને રૂપિયા ૩૦,૦૦૦/- ની ચૂકવણી કરી હતી. આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રીએ મે, ૧૯૯૮ માં આરોપી ઘનશ્યામ પ્રકાશદાસને પણ રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- ની ચૂકવણી કરી હતી. આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રીએ ગદાધરાનંદજીની હત્યા કરવા બદલ પ્રતિફળરૂપે ઓગસ્ટ, ૧૯૯૮ માં આરોપી માધવદાસ સ્વામીને પણ રૂપિયા ૧.૦૦ લાખની ચૂકવણી કરી હતી. ઉપરોક્ત ચૂકવણીઓ આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રીના રહેણાંક સ્થળે ૨૮.૦૩.૧૯૯૯ ના રોજ હાથ ધરાયેલ શોધ દરમિયાન જમ થયેલા દસ્તાવેજોમાં નોંધાયેલ હતી.

(જે) આરોપી માધવદાસ સ્વામીએ પુરાવાનો નાશ કરવાની મનશા સાથે પોતાની વાદળી રંગની મારુતિ વાન નં. જીજે-૦૬-એ-૧૮૯૪ને ૫મી/૬મી મે, ૧૯૯૮ના રોજ જાણપૂર્વક સળગાવી દીધી હતી, કારણ કે આ વાહનનો ઉપયોગ વડતાલ મંદિરથી નવલી ગુરુકુલ સંકુલ સુધી ગદાધરાનંદજીના અપહરણમાં તેમજ ઉપરોક્ત મૃતદેહના નિકાલમાં કરવામાં આવ્યો હતો. આ વાહન, ભલે વાસ્તવમાં લક્ષ્મીપ્રસાદ સ્વામીના નામે નોંધાયેલું હતું, પરંતુ હકીકતમાં તે આરોપી માધવદાસ સ્વામીનું હતું.

(જ) એપ્રિલ, ૧૯૯૯ની ૨મી અને ૩જી તારીખે આરોપી માધવદાસ સ્વામીએ ડુંગરપુર જિલ્લાની બીચ્છવાડા પોલીસ સ્ટેશનની હદમાં ગદાધરાનંદજીના

મૃતદેહના નિકાલ અંગે સ્પેરછાએ ખુલાસો કર્યો અને તપાસ અધિકારી તથા પંચોને સ્થળ પર લઈ ગયો. સ્થળ નિરીક્ષણ દરમિયાન તપાસ અધિકારીએ બળેલી હાડકાંનાં ટુકડાં, પાંદડાં સાથે ભળેલી રાખ અને ડેન્ચર કિલપ વગેરે કબજે કર્યા.

(૫) આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રીએ ઘટના પછી અઢી મહિના બાદ કુસુમબેન પટેલ સમક્ષ ન્યાયબાહ્ય કબૂલાત કરી હતી અને અન્ય આરોપીઓની મદદથી ગદાધરાનંદજીની હત્યા કરી હોવાની કબૂલાત કરી હતી.

(૬) ગદાધરાનંદજીનું મૃતદેહ ડુંગરપુર જિલ્લામાં (રાજસ્થાન) બીરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનની હદમાં આવેલા બરોથી ગામ નજીકથી ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ બીરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનના એસ.એચ.ઓ. દ્વારા મળ્યું હતું. મૃતદેહનું પોસ્ટમોર્ટમ ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ ઘટના સ્થળે ડૉ. આર.કે. ગુપ્તા દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. પોસ્ટમોર્ટમ અહેવાલમાં ડૉ. ગુપ્તાએ નીચે મુજબ અભિપ્રાય આપ્યો હતો:—

મૃત્યુનું કારણ : શ્વાસરોધ

મૃત્યુનો પ્રકાર : ગળું દબાવવાથી થયેલ મૃત્યુ.

ડૉ. ગુપ્તાએ વધુમાં ફોરેન્સિક પરીક્ષણ વગેરે માટે મૃતકના કોણીના સાંધા, કાંડા ના સાંધા, સોનાનો પડ ચઢાવેલા દાંત અને રક્તનો નમૂનો પણ સાચવી રાખ્યો હતો.

(૭) બિરુછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનના એસ.એચ.ઓ.એ ગદાધરાનંદજીના મૃતદેહને જ્યાં સળગાવવામાં આવ્યો હતો તે સ્થળ પરથી કેટલીક વસ્તુઓ, એટલે કે ચાવી, અડધી સળગેલી કાપડની ટુકડી વગેરે, કબજે કરી હતી. બિરુછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનના એસ.એચ.ઓ.એ સ્થળનો નકશો પણ તૈયાર કર્યો હતો અને નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે સ્થળ પર મળેલા ટાયરના નિશાન મારુતિ વાનના હોવાનું જણાતું હતું.

(૮) સ્થળ પરથી રાજસ્થાન પોલીસ દ્વારા થયેલ જમીના આધારે, જતિન ભગતે જણાવ્યું છે કે ચાવી મૃતક ગદાધરાનંદજીની છે. ડૉ. ઉપેન્દ્ર દીવાનજી, ગદાધરાનંદજીના દંતચિકિત્સકે જણાવ્યું છે કે તેમણે મૃતક ગદાધરાનંદજી માટે સોનાના દાંતના ચોકઠાં બનાવ્યા હતા.

(૯) મૃતકના કૂણાના સાંધા, કાંડા ના સાંધા અને રક્તના નમૂનાઓ ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ માટે સી.ડી.એફ.ડી., હૈદરાબાદ મોકલવામાં આવ્યા છે અને નિષ્ણાતનો અભિપ્રાય આવવાનો બાકી છે. તે પ્રાપ્ત થશે ત્યારે અને જેમ જ પ્રાપ્ત થશે તેમ અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવશે.

(૧૦) આરોપી શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રીએ પોતાના હિસાબી નોંધપોથીમાં આરોપી શ્રીજીચરણ, માદવદાસ સ્વામી અને ઘનશ્યામ પ્રકાશને કરવામાં આવેલી ચુકવણીઓ દર્શાવતી જે નોંધો કરી છે, તે અંગે હસ્તલેખ નિષ્ણાતનો અભિપ્રાય પણ માંગવામાં આવ્યો છે. જી.ઈ.ક્યૂ.ડી., હૈદરાબાદનો નિષ્ણાત અભિપ્રાય પ્રતિક્ષામાં છે અને તે પ્રાપ્ત થતાં જ યોગ્ય સમયે અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવશે. તાળું અને ચાવીઓ નિષ્ણાત અભિપ્રાય માટે સી.એફ.એસ.એલ./ નવી દિલ્હી ખાતે મોકલવામાં આવ્યા છે અને તેનો અહેવાલ પ્રતિક્ષામાં છે. તેવી જ રીતે, માદવદાસ સ્વામીની જી.જે.-૦૬-એ-૧૮૯૪ નંબર ધરાવતી મારુતિ વાનની પણ સી.એફ.એસ.એલ./ નવી દિલ્હીના અધિકારીઓ દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી છે અને તેનો અહેવાલ પ્રતિક્ષામાં છે. સી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી મળનારા અહેવાલો પ્રાપ્ત થતાં જ રજૂ કરવામાં આવશે.

(૧૧) સી.બી.આઈ. મુજબ, આરોપી વ્યક્તિઓએ આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૦-બી, કલમો ૩૦૨, ૩૬૪ અને ૨૦૧ સાથે વાંચવી તે મુજબ, મૂળભૂત રીતે દંડનીય ગુનાઓ કર્યા છે.

(૪) પ્રારંભમાં, એક નૌતમ સ્વામી ગુરુ પ્રકાશદાસ સ્વામી, પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામી અને વડતાલ ગાદીના આચાર્ય, તેમજ અન્ય બે વ્યક્તિઓ એટલે કે ઘનશ્યામ પ્રકાશ સ્વામી અને ચીમનભાઈ પરમાર — જે મંદિર ટ્રસ્ટના એક કર્મચારી હતા — તેમની પણ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને તપાસ દરમિયાન તેમને

આરોપી તરીકે ગણવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૩ હેઠળ અંતિમ અહેવાલ રજૂ કરતી વખતે, તેમની સામે પુરાવાના અભાવે સી.બી.આઈ.એ અન્ય પાંચ વ્યક્તિઓને મુક્ત કરવાની અદાલત સમક્ષ વિનંતી કરી હતી. વિદ્વાન સી.જે.એમ.એ માંગણી મુજબ અહેવાલ સ્વીકારી અને હાલના અપીલકર્તા-આરોપીઓ વિરુદ્ધ ફોજદારી કેસ નં. ૨૬૮૧/૧૯૯૯ તરીકે નોંધણી કરી હતી અને વિદ્વાન સી.જે.એમ.એ ત્યારબાદ તા. ૧૦.૦૮.૧૯૯૯ના આદેશ દ્વારા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૨૦૯ હેઠળ હાલના અપીલકર્તા-આરોપીઓને સેશન્સ કોર્ટને સોંપ્યા હતા. નડિયાદની સેશન્સ કોર્ટએ, તે સોપાવટ બાદ, હાલના તમામ અપીલકર્તા-આરોપીઓ વિરુદ્ધ કેસને સેશન્સ કેસ નં. ૩૬૯/૧૯૯૯ તરીકે નોંધ્યો હતો. નોંધમાંથી એવું જણાય છે કે નીચલી અદાલતે આરોપી વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ ઔપચારિક આરોપ ઘડ્યા પહેલાં, સી.બી.આઈ.એ પૂરક આરોપપત્ર રજૂ કર્યું હતું અને વધુ તપાસ કરાચેલા સાક્ષીઓના નિવેદનો તેમજ એકત્રિત કરાચેલા કેટલાક વધુ દસ્તાવેજો નોંધ પર મૂક્યા હતા. સી.બી.આઈ.એ ૮૮ દસ્તાવેજો ઉમેરવાની પ્રાર્થના કરી હતી અને અંતિમ અહેવાલમાં ક્રમાંક નં. ૫૭ થી ૧૧૧ સુધીના સાક્ષીઓના નામો ઉમેરવા અદાલતને વિનંતી કરી હતી. મુદ્દામાલ વસ્તુ નં. ૧ થી ૨૧ને પણ સંબંધિત પુરાવા તરીકે સ્વીકારવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી. આરોપી વ્યક્તિઓને સાંભળવાની તક આપ્યા પછી, વિદ્વાન સી.જે.એમ.એ પૂરક આરોપપત્ર સ્વીકાર્યું

હતું અને આરોપી વ્યક્તિઓને દસ્તાવેજોના વધારાના સેટની નકલ આપવામાં આવી હતી.

(૫) ગુરુ ગદાધરાનંદજીના શિષ્ય શ્રી જતિન ભગતે, તા. ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ પોતાના ગુરુ ગદાધરાનંદજી તા. ૦૩.૦૫.૧૯૯૮થી ગુમ થયેલા હોવા અંગે ઔપચારિક ફરિયાદ નોંધાવી હતી. ફરિયાદ દાખલ થાય તે પહેલાં, ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ કર્મચારીઓએ મંદિરના શિષ્યો અને સંબંધિત વ્યક્તિઓ સાથે મળી ગુરુ ગદાધરાનંદજીની શોધખોળ શરૂ કરી હતી અને તા. ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશનમાં પ્રચલિત રીતે “જનવાજોગ એન્ટ્રી” તરીકે ઓળખાતી ઔપચારિક નોંધ કરવામાં આવી હતી (આંક ૨૩૩). ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશનને જાણ કરવામાં આવે તે પહેલાં, ગુમ થયેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજીની શોધમાં બધાં નિષ્ફળ ગયા હોવાથી ચિંતિત થયેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજીના શિષ્યો એ દરમ્યાન આચાર્ય-ગાદીપતિ શ્રી અજેન્દ્રપ્રસાદજીનો સંપર્ક કર્યો હતો અને તેમણે જતિન ભગત સહિતના શિષ્યોને ગુરુ ગદાધરાનંદજી પરત ફરશે એવી આશાએ એકાદ-બે દિવસ રાહ જોવાનું કહ્યું હતું. પરંતુ ગુરુ ગદાધરાનંદજીનો કોઈ પત્તો ન લાગતા, જતિન ભગતે તા. ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશનને પોતાના ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયેલા હોવાની જાણ કરી. શરૂઆતમાં નડિયાદ ટાઉન પોલીસ સ્ટેશનને તપાસ સોંપવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ મામલામાં રહેલી સંવેદનશીલતા ધ્યાનમાં રાખીને રાજ્ય

સી.આઈ.ડી. કાઈમ્સે તપાસ પોતાના હાથમાં લીધી હતી. તપાસ પાંચ દિવસ સુધી નડિયાદ ટાઉન પોલીસ પાસે રહી અને તા. ૧૨.૦૫.૧૯૯૮થી તા. ૦૫.૧૦.૧૯૯૮ સુધી સી.આઈ.ડી. કાઈમ્સ પાસે રહી. એ દરમિયાન, જતિન ભગતે તા. ૨૧.૦૯.૧૯૯૮ના રોજ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ ક્રિ. મિસ્. અરજી નં. ૩૯૯૬/૧૯૯૮ દ્વારા આ અદાલતનો દરવાજો ખટખટાવ્યો અને મુખ્યત્વે એવી પ્રાર્થના કરી કે (૧) પોલીસને ગુનો નોંધવા માટે દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવે; (૨) કેસની તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવા માટે દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવે અને સી.બી.આઈ.ને પણ મામલાની તપાસ કરી વડી અદાલતને સમયાંતરે અહેવાલ આપવા તથા ગદાધરાનંદજી ક્યાં છે તે બાબતે પણ અહેવાલ આપવા કહેવામાં આવે. આ અદાલતે તા. ૦૫.૧૦.૧૯૯૮ના આદેશ દ્વારા સી.બી.આઈ.ને મામલાની તપાસ કરવાનો આદેશ કર્યો હતો. પરિણામે, વડી અદાલતે પસાર કરેલા આદેશના પાલનરૂપે સી.બી.આઈ.એ તપાસ પોતાના હાથમાં લીધી અને આ અદાલત સમક્ષ કરાયેલ અરજીમાં વ્યક્ત થયેલી ફરિયાદ મુજબ ફરિયાદ નોંધાવી. તા. ૨૯.૧૦.૧૯૯૮ના રોજ સી.બી.આઈ. દ્વારા નોંધાયેલ એફ.આઈ.આર., જે આર.સી. નં. ૩/એ.સી.બી./૯૮ છે, તેની નકલ આંક ૨૬૭ પર નોંધપોથીમાં ઉપલબ્ધ છે. નીચલી અદાલતે તા. ૦૭.૦૬.૨૦૦૦ના રોજ આંક ૧૧ દ્વારા આરોપી વ્યક્તિઓ સામે આરોપ નક્કી કર્યો હતો. સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષ સમર્પિત કરાયેલા આરોપી વ્યક્તિઓ સામે ઔપચારિક વિચારણાની શરૂઆત પહેલાં, જતિન ભગતે આ

અદાલત સમક્ષ એવી ફરિયાદ સાથે આવેદન કર્યું હતું કે સી.બી.આઈ.એ પાંચ આરોપી વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ પુરાવાના અભાવે આરોપો હટાવવાનો નિર્ણય કર્યો હતો તે અહેવાલ સ્વીકારવામાં આવે તે પહેલાં તેને સાંભળવાની તક આપવામાં આવી નહોતી. આ અદાલતે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૦૧ના રોજ ક્રિ. મિસ્. અરજી નં. ૬૭૪૨/૨૦૦૦માં (કોરમ: બીજે શેઠના, જે.) આદેશ કર્યો કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ અરજદાર જતિન ભગત સહિત સંબંધિત તમામને નોટિસો બહાર પાડે અને સી.બી.આઈ. દ્વારા આધારિત તપાસનાં કાગળોના બળ પર ગુણદોષના આધારે યોગ્ય આદેશો કરે. આ અદાલતે પસાર કરેલા આદેશના પાલનરૂપે, નડિયાદ ખાતે ખેડાના વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટે તમામ સંબંધિતોને સાંભળી કારણસભર આદેશ કર્યો અને ઠરાવ્યું કે પાંચ આરોપી વ્યક્તિઓ સામેનો આરોપ હટાવવામાં કોઈ ભૂલ થયેલી કહી શકાય નહીં, ભલે શરૂઆતમાં તેમની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને અંતિમ અહેવાલ રજૂ થાય તે તારીખ સુધી તેમને આરોપી તરીકે ગણવામાં આવ્યા હતા. સી.બી.આઈ. દ્વારા રજૂ કરાયેલ અહેવાલ સ્વીકારતો વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટનો આ આદેશ પડકારવામાં આવ્યો નથી.

(૬) સી.બી.આઈ. દ્વારા રજૂ કરાયેલ અહેવાલ/આરોપપત્ર અને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલા આક્ષેપોમાંથી પ્રકાશમાં આવતા તથ્યોને ધ્યાનમાં લેતા, માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે તા. ૦૭.૦૬.૨૦૦૦ના રોજ (આંક

૧૧) જુદા જુદા ગુનાઓ માટે આરોપ ઘડ્યો છે અને જે દલીલો આગળ ધપાવવામાં આવી છે તેની મૂળવણી કરવા માટે, અમને આરોપના સંબંધિત ભાગનો, જે અંગ્રેજીમાં અનુવાદિત કરવામાં આવ્યો છે કારણ કે મૂળ તે સ્થાનિક ગુજરાતી ભાષામાં છે, પુનઃઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય લાગે છે:- “કે તમે આરોપી વ્યક્તિઓએ અન્ય લોકો સાથે મળીને, હત્યા સમકક્ષ દંડનીય માનવવધ કરવાનો આશય રાખી, એપ્રિલ/મે-૧૯૯૮ દરમિયાન, ગેરકાયદેસર કૃત્ય દ્વારા વડતાલ સ્વામિનારાયણ મંદિર ખાતે આવેલ પોતાના નિવાસસ્થાનમાંથી વડતાલ સ્વામિનારાયણ મંદિરની મંદિર સમિતિ એટલે કે બોર્ડ ઓફ ટ્રસ્ટીઝના અધ્યક્ષ બ્રહ્મચારી શ્રી ગદાધરાનંદજીનું અપહરણ (કિડનેપ) કરવા માટે ફોજદારી ષડયંત્ર રચ્યું હતું અને આથી, તમે આરોપી વ્યક્તિઓએ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦-બી હેઠળ દંડનીય ગુનો કર્યો છે.

" આ ઉપરાંત, ઉપરોક્ત ફોજદારી ષડયંત્રના એક ભાગરૂપે અને ઉપરોક્ત ફોજદારી ષડયંત્રના અમલીકરણને આગળ વધારવા માટે, તમે આરોપી નં. ૩ અને ૪ એ બ્રહ્મચારી ગદાધરાનંદજીનું હત્યાને સમકક્ષ દોષપાત્ર માનવવધ કરવાની દૃષ્ટિથી, સ્વામિનારાયણ મંદિર ખાતે આવેલ તેમના નિવાસસ્થાનમાંથી ૦૨.૦૫.૧૯૯૮ અને ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ વચ્ચે અપહરણ/ બળજબરીપૂર્વક લઈ જવાનું કૃત્ય કર્યું હતું અને તેથી તમે આરોપી નં. ૩ અને ૪ એ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૪ હેઠળ

દંડનીય ગુનો કર્યો છે. અને તમે આરોપી નં. ૧, ૨ અને ૫ એ રચાયેલ ફોજદારી ષડયંત્રને પૂર્ણ કરવા માટે ઉપરોક્ત અપહરણ/ બળજબરીપૂર્વક લઈ જવાના કૃત્યમાં મદદ અને ઉશ્કેરણી કરી હતી અને તેથી તમે આરોપી નં. ૧, ૨ અને ૫ એ, તેમજ તમે આરોપી નં. ૩ અને ૪ સાથે મળીને, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૪ સહવાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળ દંડનીય ગુનો કર્યો છે।

વૈકલ્પિક રીતે, તે જ સમયે અને સ્થળે, તમે આરોપીઓએ એકબીજાની મિલીભગતમાં, બ્રહ્મચારી ગદાધરાનંદજીનું હત્યાની સમકક્ષ દંડનીય મનુષ્યવધ કરવા માટે અપહરણ/ બળજબરીથી લઈ જવાની સામાન્ય મનશા રચી હતી અને ઉપરોક્ત મનશાને આગળ ધપાવવા માટે, તમે આરોપીઓએ બ્રહ્મચારી ગદાધરાનંદજીનું હત્યાની સમકક્ષ દંડનીય મનુષ્યવધ કરવા ના હેતુથી અપહરણ/ બળજબરીથી લઈ ગયા હતા અને, તેથી, તમે આરોપીઓએ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૪, ૩૪ હેઠળ દંડનીય ગુનો કર્યો છે.

વૈકલ્પિક રીતે, તે જ સમયે અને તે જ સ્થાને, તમે આરોપી વ્યક્તિઓએ બ્રહ્મચારી ગદાધરાનંદજીનું અપહરણ/ બળજબરીથી લઈ જવાના ગેરકાયદેસર કૃત્યમાં એકબીજાને સહાય અને પ્રેરણા આપી હતી,

અને તે પણ એવી દષ્ટિથી કે એવો દોષિત માનવવધ કરવામાં આવે જે હત્યા સમાન ઠરે, અને તેથી તમે આરોપીઓએ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૪ સહવાચિત કલમ ૧૧૪ હેઠળ દંડનીય ગુનો કર્યો છે.

આ ઉપરાંત, તમે આરોપી વ્યક્તિઓએ, ઉપરોક્ત ફોજદારી ષડયંત્રના ભાગરૂપે અને તેને પૂર્ણ કરવા માટે, વડતાલ સ્વામિનારાયણ મંદિર ખાતે આવેલ તેના નિવાસસ્થાનમાંથી બ્રહ્મચારી ગદાધરાનંદજીનું અપહરણ/કિડનેપિંગ કર્યા પછી, હત્યા કરવાનો ઇરાદો રાખીને, બ્રહ્મચારી ગદાધરાનંદજીને એવી ઇજાઓ પહોંચાડી જેનાથી બ્રહ્મચારી ગદાધરાનંદજીનું મૃત્યુ થવાની સંભાવના હતી, તા. ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ થી ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ દરમિયાન, ખેડા જિલ્લાના વડતાલ અને નવલી વચ્ચેના કોઈપણ સ્થળે તથા રાજસ્થાન રાજ્યના ડૂંગરપુર જિલ્લાના બારોથી ગામે, તેમનું મૃત્યુ નિપજાવ્યું અને તે દ્વારા તમે આરોપી વ્યક્તિઓએ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ સહવાચન કલમ ૧૨૦-બી હેઠળ દંડનીય એવો ગુનો કર્યો છે.

વૈકલ્પિકરૂપે, તમારે પર એવો આક્ષેપ છે કે તમે એ જ સમયે અને એ જ સ્થળે, સામાન્ય ગુનાહિત ઇરાદા સાથે અને ઉપરોક્ત સામાન્ય ઇરાદાના અનુસંધાનમાં, બ્રહ્મચારી ગદાધરાનંદજીની હત્યા કરી અને તેથી

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ સહપઠિત કલમ ૩૪ હેઠળ દંડનીય ગુનો કર્યો.

વૈકલ્પિક રીતે, તે જ સમયે અને તે જ સ્થળે, તમે આરોપીઓએ બ્રહ્મચારી દ્વારા ગદાધરાનંદજીની હત્યા કરવાના ગેરકાયદેસર કૃત્યમાં એકબીજાને મદદ અને પ્રોત્સાહન આપ્યું છે અને તેથી તમે આરોપીઓએ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ સહપઠિત કલમ ૧૧૪ હેઠળ દંડનીય ગુનો કર્યો છે।

વધુમાં, તમે આરોપી વ્યક્તિઓએ, તે જ સમયે અને તે જ સ્થળે, અપહરણ/ બળજબરીપૂર્વક લઈ જવું અને હત્યા જેવા ગુનાઓના આચરણ બાદ, કોઈ ગુનો કરવામાં આવ્યો છે તે જાણીને અથવા તે બાબતે માનવાનો કારણ હોવા છતાં, ઉપરોક્ત ગુનાને ઢાંકવા તેમજ પુરાવાનો નાશ/અદૃશ્ય કરી દેવાના ઇરાદાથી, વડતાલ અને/અથવા નવલીમાંથી બ્રહ્મચારી ગદાધરાનંદજીનું મૃતદેહ ખસેડી તેને જિલ્લો: ડુંગરપુર (રાજસ્થાન) ના બરોઠી ગામે અગ્નિદાહ કરીને તથા મૃતદેહ પર મુકવામાં આવેલી વસ્તુઓનો નિકાલ કરીને અને ઉપરોક્ત ગુનાના આચરણમાં વપરાયેલી નંબર જીજે-૬એ-૧૮૯૪ ધરાવતી મારુતિ વાનનો પણ નિકાલ કરીને, ઉક્ત ગુનાના આચરણ સંબંધિત કાયદેસર

પુરાવાનો નાશ કર્યો હતો અને તેથી તમે આરોપીઓએ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨૦૧ હેઠળ દંડનીય એવો ગુનો કર્યો છે।

વૈકલ્પિક રીતે, તે જ સમયે અને તે જ સ્થળે, તમારી ઉપરોક્ત ફોજદારી સાજિશના ભાગરૂપે, તમે આરોપી લોકોએ બ્રહ્મચારી ગદાધરાનંદજીનું અપહરણ/ બળજબરીપૂર્વક લઈ જવું કર્યું અને ત્યારબાદ તેમની હત્યા કરી અને તેમની હત્યા કર્યા પછી, કાયદેસર પુરાવાનો નાશ કરવા/ ગાયબ કરવા ના ઇરાદાથી, તેવા ઇરાદા અને જાણ સાથે, મૃતદેહને આગ ચાંપી નિકાલ કર્યો અને મૃતદેહ પર પહેરાવેલ વસ્તુઓનો પણ નિકાલ કર્યો અને ગુનો કરવામાં ઉપયોગમાં લેવાયેલા વાહનનો પણ નિકાલ કર્યો અને તેથી તમે આરોપીઓએ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨૦૧ સહવાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળ દંડનીય ગુનો કર્યો છે.

(૭) આરોપ સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદ પક્ષે ૬૪ સાક્ષીઓની તપાસ કરી છે. તપાસ કરાયેલા આ તમામ સાક્ષીઓના નામો તથા પુરાવા તરીકે રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોનો ઉલ્લેખ પડકારાયેલ ચુકાદાના પેરા-૪ માં કરવામાં આવ્યો છે. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આ સાક્ષીઓ અને દસ્તાવેજોને વર્ગીકૃત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. વર્તમાન ચુકાદા હેતુસર, પડકાર હેઠળના ચુકાદાની મૂલવણી અને આકલન કરવાની સુવિધા માટે, અમે સાક્ષીઓ અને દસ્તાવેજોને થોડા ભિન્ન રીતે વહેંચવા ઇચ્છીએ છીએ.

ભાગ : ૧

(એ) જૂથ : બી માં દર્શાવાયેલા સાક્ષીઓ

ક્રમાંક	નામ	આંક
(૧)	જતીનકુમાર સૂર્યકાંત ગોટારી	૧૦૧
(૨)	ચશવંતરાય બાપાલાલ ત્રિવેદી	૧૧૩
(૩)	ઈસ્માઈલભાઈ આદમભાઈ વોરા	૧૩૩
(૪)	ચંદ્રપ્રકાશ સ્વામી	૧૩૯
(૫)	લક્ષ્મીપ્રસાદ વિષ્ણુજીવંદાસ	૧૪૦
(૬)	રમણભાઈ દાહ્યાભાઈ પરમાર	૧૫૧
(૭)	નાજીમિયા મિઝામિયા	૧૫૨
(૮)	ચીમનભાઈ દાહ્યાભાઈ પરમાર	૧૫૩
(૯)	જયંતિભાઈ ચંદુભાઈ પટેલ	૧૫૪
(૧૦)	ફતેહસિંહ સોમાભાઈ પરમાર	૧૫૭
(૧૧)	અનુપભાઈ કિશાભાઈ પરમાર	૧૬૨
(૧૨)	જગદીશભાઈ રામસિંહભાઈ પરમાર	૧૬૩
(૧૩)	કિંજલકુમાર નાનાલાલ જોશી	૨૦૧
(૧૪)	પ્રેમવતીનંદ ગુરુ હરિ કૃષ્ણ	૨૦૭

(૧૫)	દુર્ગેશભાઈ નટુભાઈ ભટ્ટ	૨૧૦
(૧૬)	કપિલભાઈ નર્મદાશંકર જોશી	૨૧૧
(૧૭)	કુસુમબેન ગિરીશભાઈ પટેલ	૨૧૨
(૧૮)	દિક્ષિતકુમાર ભગવતપ્રસાદ દવે	૨૧૩
(૧૯)	નાગજીભાઈ કાનજીભાઈ પટેલ	૨૨૫
(૨૦)	પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામી ગુરુ વસુદેવ ચરંદાસજી	૨૨૬
(૨૧)	સંતોષકુમાર શાંતિલાલ પંચાલ	—

(બી) જૂથમાં દર્શાવેલ સાક્ષીઓ:

ક્રમાંક	નામ	આંક
(૧)	સુરેશભાઈ હરગોવિંદદાસ ઠક્કર	૧૫૯
(૨)	શાશત્રી હરિપ્રકાશદાસજી ગુરુ વિષ્ણુપ્રસાદ	૧૬૦
(૩)	બાબુભાઈ ગુરુ હરિચરંદાસ	૧૬૧
(૪)	રક્ષિતકુમાર પન્નાલાલ શાહ	૧૬૫
(૫)	ઘનશ્યામ ભગત ગુરુ ગોપીનાથ	૨૨૭
(૬)	ઉત્સવ દીપેશભાઈ તન્ના	૨૨૮
(૭)	ધીરેનભાઈ જયંતીલાલ લારિયા	૨૩૯
(૮)	મીનાક્ષીબેન હિંમતભાઈ પટેલ	૨૪૭

ક્રમાંક	નામ	આંક

ભાગ : ૨ પંચ સાક્ષીઓ :

ક્રમાંક	નામ	આંક
(૧)	રમણભાઈ મગનભાઈ પરમાર	૧૬૬
(૨)	દિનેશભાઈ ગોરધનભાઈ પટેલ	૧૬૮
(૩)	ગૌતમભાઈ દિનેશભાઈ ઠાકોર	૧૮૭
(૪)	સુનિલકુમાર ઈન્દુલાલ પુરોહિત	૧૯૭
(૫)	મફતલાલ રણછોડભાઈ ઓઝા	૨૦૦
(૬)	મહેન્દ્રભાઈ વિષ્ણુભાઈ વ્યાસ	૨૩૪
(૭)	પ્રવીણભાઈ પુરુષોત્તમભાઈ પટેલ	૨૩૮
(૮)	કિરણભાઈ ધનજીભાઈ	૧૩૪

નીચેના ૮૫ દસ્તાવેજો પુરાવામાં રજૂ કરવામાં આવે છે:—

ક્રમાંક	વિગતો	આંક નં.
૧	ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશન ખાતે સાક્ષી જતિન ભગત દ્વારા	૧૦૩

	આપવામાં આવેલી અરજી.	
૨	ચક્રલાશી પોલીસ સ્ટેશન ડાયરી નોંધ તા. ૦૫.૦૫.૧૯૯૮	૨૩૩
૩	માનનીય ગુજરાત વડી અદાલત સમક્ષ વિવિધ અરજી ક્રમાંક ૩૯૯૬/૧૯૯૮ તા. ૨૧.૦૯.૧૯૯૮ દાખલ કરવામાં આવી	૧૦૫
૪	સી.આઈ.ડી. કાર્યમ પ્રા. દ્વારા તા. ૧૬.૧૦.૧૯૯૮નો પત્ર.	૨૭૮
૫	પ્રથમ માહિતી અહેવાલ આર.સી. નં.૩/એ.સી.બી./૯૮ સી.બી.આઈ., મુંબઈ તા. ૨૯.૧૦.૧૯૯૮	૨૬૭
૬	આઈ.પી.સી.ની કલમ ૩૬૪ ઉમેરવા બાબતે માન. સી.એચ.એમ., નડિયાદને તા;૨૬.૦૩.૧૯૯૯ના રોજ આપવામાં આવેલ અરજી	૨૯૮
૭	આઈ.પી.સી.ની કલમ ૩૦૨ ઉમેરવા બાબતનો અહેવાલ, તા. ૦૬.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ માનનીય સી.જે.એમ., નડિયાદને આપવામાં આવેલ.	૨૯૯
૮	ચક્રલાશી પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા કરાયેલ વાયરલેસ સંદેશ	૨૫૭
૯	ચક્રલાશી પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા ગુનાના સ્થળનું પંચનામું	૧૬૯

	કરવામાં આવેલ.	
૧૦	આરોપી નં. ૩ માધવદાસ દ્વારા ગુનાના સ્થળ અંગેની માહિતી દર્શાવતો તા. ૦૨.૦૪.૧૯૯૯નો પંચનામું	૧૮૮
૧૧	ગુનાસ્થળ પરથી વસ્તુઓની જમીનો પંચનામો તા. ૦૩.૦૪.૧૯૯૯	૧૯૧
૧૨	બિરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશન, તા.૦૪.૦૪.૧૯૯૯ રાજસ્થાનમાંથી મુદામાલની પુનઃપ્રાપ્તિ અંગેનો પંચનામું	૧૯૨
૧૩	બરિછક પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા બનાવવામાં આવેલ તા. ૦૪.૦૫.૧૯૯૮નો મૃતદેહનો ઇન્કવેસ્ટ પંચનામું.	૨૫૦
૧૪	બિરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલ ગુનાસ્થળનો પંચનામું, તારીખ ૦૪.૦૫.૧૯૯૮.	૨૫૨
૧૫	બિરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા ગુનાસ્થળ પરથી વસ્તુઓની જમી અંગેનું પંચનામું, તારીખ ૦૪.૦૫.૧૯૯૮.	૨૫૩
૧૬	તા. ૦૪.૦૫.૧૯૯૮નો મૃતદેહના દાહ સંસ્કારનો પંચનામું	૨૫૪
૧૭	આરોપી નં. ૫ વિજય ભગત દ્વારા નવલી ગુરુકુલ ખાતે ગુનાસ્થળ જાહેર કર્યાનો તા. ૧૮.૦૪.૧૯૯૯નો પંચનામો.	૧૯૮
૧૮	ગુરુદત્ત ગૌરજ ખાતે ૧૫.૦૬.૧૯૯૯ના રોજ તૈયાર કરાયેલ	૧૩૫

	મારુતિ વાનનું પંચનામું	
૧૯	આરોપી નં. ૩ ના રહેણાંક પરિસરની શોધ અંગેનું પંચનામું, તા. ૨૮.૦૩.૧૯૯૯.	૨૩૬
૨૦	આરોપી ક્રમાંક ૩ ના રહેણાંક પરિસરની તલાશી અંગેનું પંચનામું, તારીખ ૨૮.૦૩.૧૯૯૯	૨૩૫
૨૧	આરોપી નં.૨ ના રહેણાંક સ્થળની તલાશી અંગેનો તા. ૨૮.૦૩.૧૯૯૯ નો પંચનામું	૨૪૬
૨૨	ગદાધરાનંદજીના ઓરડામાંથી મળેલ વસ્તુઓનું તા. ૧૬.૦૩.૧૯૯૯નું પંચનામું.	૧૬૭
૨૩	સાક્ષી જતિન ભગત પાસેથી બે ચાવીઓ સાથે એક તાળું કબજે કર્યાનો, તા. ૦૮.૦૪.૧૯૯૯ નો પંચનામું.	૧૦૪
૨૪	સાક્ષી મીનાક્ષી દ્વારા ફોટોગ્રાફોના આધારે આરોપી વ્યક્તિઓની ઓળખ અંગે તા. ૦૨.૦૫.૧૯૯૯નું પંચનામું	૨૦૨
૨૫	આરોપી ક્રમાંક ૧નારાયણ શાસ્ત્રીના રહેણાંક પરિસરની તલાશી અંગેનું પંચનામું, તારીખ ૨૮.૦૩.૧૯૯૯	૨૪૪
૨૬	બિરછુવાડા પી.એસ. પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલ વસ્તુઓના બદલામાં આપવામાં આવેલ ૦૪.૦૪.૧૯૯૯ તારીખની	૨૯૦

	રસીદ	
૨૭	સાક્ષી મંગલ ધુલા દ્વારા બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશનને આપવામાં આવેલી તારીખ ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ની માહિતી	૨૪૯
૨૮	ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા દ્વારા આપવામાં આવેલ પોસ્ટ મોર્ટમ અહેવાલ.	૨૬૯
	<u>વીમા કંપની સંબંધિત દસ્તાવેજો</u>	
૨૯	આરોપી ક્રમાંક ૩ દ્વારા વીમા કંપનીને આપવામાં આવેલી અરજી તારીખ ૦૬.૦૫.૧૯૯૮	૧૨૯
૩૦	વીમા કંપની પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલ વાહન જીજે-૬એ- ૧૮૯૪ ના કાગળો સંબંધિત ૧૫.૧૨.૧૯૯૮ તારીખનું પ્રાપ્તિ સ્મરણપત્ર.	૧૩૨
૩૧	વીમા કંપનીનો ૦૯.૦૫.૧૯૯૮ તારીખનો સ્થળ નિરીક્ષણ અહેવાલ	૧૨૬
૩૨	વાહન નં. જીજે-૬એ-૧૮૯૪ અંગેનું દાવો સુરક્ષા નોટ, તા. ૧૮.૦૮.૧૯૯૯	૧૩૦
૩૩	વાહન નંબર જીજે-૬એ-૧૮૯૪ ના નેગેટિવ સાથેના ફોટોગ્રાફ્સ	૧૨૭
૩૪	વીમા કંપનીનું દાવાપત્ર, તારીખ ૨૪.૦૮.૧૯૯૮	૧૩૧

૩૫	પ્રમાણપત્ર-સહ- પોલિસી અનુસૂચિ ૧૩.૦૨.૧૯૯૮ થી ૧૨.૧૯૯૯ સુધી	૧૨૪
૩૬	વેન નં. જીજે-કએ- ૧૮૯૪ ની નોંધણી પુસ્તક	૧૨૫
૩૭	ગુરુદત્ત ગુઆરાગેને સંબોધિત તા. ૧૫.૦૩.૧૯૯૯નું પત્ર.	૧૫૦
	<u>એફ.એસ.એલ. સંબંધિત દસ્તાવેજો</u>	
૩૮	સી.બી.આઈ. ના એસ.પી. દ્વારા સી.એલ.એસ.એલ. ને સંબોધીને લખાયેલ પત્ર, તારીખ ૨૪.૦૨.૧૯૯૯	૧૪૪
૩૯	ચથાવત પત્ર તારીખ ૧૫.૦૯.૧૯૯૯	૧૪૫
૪૦	સી.એફ.એસ.એલ., દિલ્હીનો અહેવાલ તારીખ ૩૧.૧૨.૧૯૯૯	૧૪૬
૪૧	તે જ તા. ૨૭.૧૦.૧૯૯૯	૧૪૭
૪૨	-તે જ- તારીખ ૦૩.૧૨.૧૯૯૯	૧૪૮
	<u>અન્ય દસ્તાવેજો</u>	
૪૩	સ્વામિનારાયણ ટ્રસ્ટ, વડતાલની કાર્યવાહી પુસ્તકની જમી અંગેની ૦૩.૧૦.૧૯૯૯ તારીખની રસીદ	૧૧૯
૪૪	સ્વામિનારાયણ ટ્રસ્ટનું મૂળ કાર્યવાહી પુસ્તક દિનાંક	૧૧૬ થી

	૧૪.૧૧.૧૯૯૭ થી ૦૫.૧૦.૧૯૯૮ સુધી	૧૧૮
૪૫	ટ્રસ્ટના રેકૉર્ડોના જમી અંગેની ૦૫.૦૧.૧૯૯૯ તારીખની રસીદ	૧૨૨
૪૬	કાર્યસૂચિ-સહ-પરિપત્ર તા. ૧૧.૦૪.૧૯૯૮	૧૨૦
૪૭	તે જ તા. ૨૨.૦૪.૧૯૯૮	૧૨૧
૪૮	મૃતક ગદાધરાનંદજીના ફોટોગ્રાફોની જમી અંગેની ૧૮.૧૧.૧૯૯૮ તારીખની રસીદ	૧૦૨
૪૯	મૃતક ગડના ફોટોગ્રાફ્સ	૩૦૬
૫૦	ડૉ. ઉપેન દીવાનજી પાસેથી જમ કરવામાં આવેલા કેસના કાગળોની પ્રાપ્તિ	૯૭
૫૧	ગદાધરાનંદજીની સારવારના કેસ પેપર્સ તારીખ ૨૦.૦૩.૧૯૯૩	૯૫
૫૨	ડૉ. દીવાનજીનું કેસ પુસ્તક	૯૬
૫૩	સાક્ષી રડિયતબાના લોહીના નમૂના અંગે સી.બી.આઈ.ને લખાયેલ પત્ર તારીખ ૧૩.૦૫.૧૯૯૯	૧૧૦
૫૪	સિવિલ હોસ્પિટલના સીએમઓ દ્વારા સીબીઆઈને લખાયેલ તા. ૧૩.૦૫.૧૯૯૯નું પત્ર	૧૧૨

૫૫	સીવિલ હોસ્પિટલને સંબોધીને પી.આઈ., સી.બી.આઈ. દ્વારા લખાયેલ પત્ર દિનાંક ૯/૧૩.૦૫.૧૯૯૯	૧૧૧
૫૬	સી.ડી.એફ.ડી., હૈદરાબાદ દ્વારા લોહી પ્રાપ્ત થયેલ બાબતનો ૧૪.૦૫.૧૯૯૯ તારીખનો રસીદપત્ર	૧૮૨
૫૭	એસ.પી., સી.બી.આઈ. દ્વારા એ.સી.એફ.એસ.એલ. ને લખાયેલ ૧૫.૦૬.૧૯૯૯ તારીખનું પત્ર	૧૪૩
૫૮	તાળા અને ચાવીઓ સંબંધે સી.એફ.એસ.એલ., દિલ્હીનો તા. ૨૯.૧૦.૧૯૯૯નો અહેવાલ	૧૪૨
૫૯	સી.બી.આઈ., દિલ્હીનું તા. ૨૬.૦૪.૧૯૯૯નું પત્ર, જે સી.એફ.સી. & એમ., હૈદરાબાદને સંબોધિત છે.	૨૭૩
૬૦	ક્રમ નં. ૫૯ પરના તા. ૧૩.૦૫.૧૯૯૯ના પત્ર માટેનો અગ્રસરણ નોંધપત્રક	૨૭૫
૬૧	સાક્ષી રેડિયાતબાનું ઓળખપત્ર, તારીખ ૧૩.૦૫.૧૯૯૯	૨૮૧
૬૨	સી.ડી.એફ.ડી., હૈદરાબાદનો તા. ૩૧.૦૮.૧૯૯૯નો અગ્રેસરિત અહેવાલ.	૨૮૩
૬૩	મૃતદેહની ઓળખ માટે ડી.એન.એ. અંગે સી.ડી.એફ.ડી. નો ૦૬.૦૬.૧૯૯૯ નો અહેવાલ.	૨૮૪
૬૪	શેષ રહેલી વસ્તુઓ પરત મોકલવા બાબતે સી.ડી.એફ.,	૨૮૫

	હેદરાબાદ દ્વારા તા. ૨૩.૧૦.૧૯૯૯નો પત્ર.	
૬૫	ડો.જેવી રાવ દ્વારા વસ્તુઓ પ્રાપ્ત થયાની બાબતે ૦૩.૦૫.૧૯૯૯ તારીખની રસીદ	૨૮૦
૬૬	સહજાનંદ કોલ્ડ-ડ્રિન્ક્સનું લેજર પુસ્તક વર્ષ ૧૯૯૭- ૧૯૯૮ માટે	૧૫૫
૬૭	આરોપી ક્રમાંક ૧ ના નમૂનારૂપ હસ્તલેખન, તારીખ ૦૮.૦૫.૧૯૯૯	૨૯૪
૬૮	આરોપી ક્રમાંક ૨નું ઉપરોક્ત મુજબ જ	૨૯૫
૬૯	પ્રશ્ન દસ્તાવેજો ફાઈલ ક્રમાંક ૪ અને ૬	૨૪૫
૭૦	સી.બી.આઈ., જી.ઈ.ક્યુ.ડી., હેદરાબાદ દ્વારા તા. ૨૪.૦૫.૧૯૯૯નું પત્ર	૨૮૭
	ફરિયાદ પક્ષે કરેલા આક્ષેપો સાબિત કરવા માટે સાક્ષી દીક્ષિતકુમાર પાસેથી કબજે લેવાયેલા દસ્તાવેજો, જેથી એ સાબિત થઈ શકે કે વરતાલ મંદિરના કોઠારીના કાર્યાલય પર નિયંત્રણ ધરાવતા વ્યક્તિઓને પ્રતિષ્ઠિત પદ ધરાવતા વ્યક્તિઓ કહેવાઈ શકે.	
૭૨	સાક્ષી દિક્ષિતકુમાર પાસેથી જમ/પુનઃપ્રાપ્ત કરવામાં	૨૨૨

	આવેલ બિલ-બુક્સ	
૭૩	સાક્ષી દિક્ષિતકુમાર પાસેથી અકાઉન્ટ બુક્સની જમી/વસૂલાત બાબતની રસીદ તારીખ ૨૨.૦૫.૧૯૯૯	૨૧૯
૭૪	સાક્ષી દીક્ષિતકુમાર પાસેથી જમ/પુનઃપ્રાપ્ત થયેલ બિલ- બુક્સ	૨૨૦
૭૫	-તે જ-	૨૨૧
૭૬	સાક્ષી દિક્ષિતકુમારની પેઢીના મૂળ બિલ નં. ૧૦૨	૨૧૪
૭૭	સાક્ષી દિક્ષિતકુમારની પેઢીના મૂળ બિલ નં. ૫૫	૧૨૩
૭૮	વર્ષ ૧૯૯૮-૧૯૯૯ માટે સાક્ષી દીક્ષિતકુમારની પેઢીનો રોજમેળ	૨૧૫
૭૯	-તે જ-	૨૧૬
૮૦	વર્ષ ૧૯૯૭-૧૯૯૮ માટે તે જ	૨૧૭
૮૧	તે જ વર્ષ ૧૯૯૭-૧૯૯૮ માટે	૨૧૮
	સંબંધિત અવધિ દરમિયાન આરોપી ક્રમાંક ૨ દ્વારા મોબાઈલ ટેલિફોનના ઉપયોગ સંબંધિત દસ્તાવેજો.	
૮૨	આરોપી ક્રમાંક ૨ ના મોબાઈલ ફોન સંબંધિત દસ્તાવેજોની જમી/પુનઃપ્રાપ્તિ અંગેની રસીદ, તારીખ ૧૬.૧૦.૧૯૯૯	૨૪૩

૮૩	ગ્રાહક કરાર પ્રપત્રો, તારીખ ૨૮.૧૧.૧૯૯૭	૨૪૦
૮૪	સેવામાં ફેરફાર અને રજિ. ફોર્મો	૨૪૧
૮૫	એપ્રિલ-૧૯૯૮ થી જુલાઈ ૧૯૯૮ સુધીના ટેલિફોન બિલોના મુદ્રણ-પ્રતિઓ	૨૪૨

મુદ્દામાલની ૧૪ વસ્તુઓ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી અને અમારાં સમક્ષ કરવામાં આવેલી રજૂઆતોની પૃષ્ઠભૂમિમાં, અમે નીચલી અદાલત પાસેથી સંબંધિત મુદ્દામાલ વસ્તુઓ મંગાવી હતી અને આવી મુદ્દામાલ વસ્તુઓ આ અદાલત સમક્ષ છે. નીચલી અદાલત પાસેથી મંગાવવામાં આવેલી વસ્તુઓમાંથી, અમે નીચેની મુદ્દામાલ વસ્તુઓ જોઈ છે:-

(૧) ટ્રાઈ સર્કલ ચાઈના ના ચિહ્ન ધરાવતી ત્રણેય ચાવીઓ.

(૨) સમાન ચિહ્ન ધરાવતું તાળું, અર્થાત્ ટ્રાય સર્કલ ચાઈના.

(૩) પી.ડબ્લ્યુ.૨૮ વસંત વેલજીભાઈ પટેલ દ્વારા રેકૉર્ડ કરવામાં આવેલી અને રજૂ કરવામાં આવેલી વિડિયો કેસેટ (આંક ૧૭૭); (૪) પી.ડબ્લ્યુ.૨૮ ધર્મેશ મહેશ ઠાકર દ્વારા રેકૉર્ડ કરવામાં આવેલી વિડિયો કેસેટ (આંક ૧૭૬), જે ગુરુકુલ નવલી ખાતે રેકૉર્ડ કરવામાં આવી હોવાનું આક્ષેપિત છે, અને મૃત્યુ પામેલા ગદાધરાનંદજીના તે ફોટોગ્રાફો, જે કેટલાક સાક્ષીઓને બતાવવામાં આવ્યા હતા.

(૮) અમે પણ આરોપી વ્યક્તિઓને દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેમની પૂછપરછ દરમિયાન પૂછાયેલા પ્રશ્નોનું અવલોકન કર્યું છે. આરોપીઓ તરફથી હાજર રહેલ વિદ્વાન વકીલે પુરાવાનું મૂલવણ કરવામાં, મૌખિક પુરાવાનું મૂલવણ કરવામાં તેમજ અનુમાન કાઢતી વખતે અને અંતિમ નિષ્કર્ષો નોંધતી વખતે નીચલી અદાલતે કરેલી કથિત ભૂલો દર્શાવવાના હેતુથી પડકારાયેલ સમગ્ર નિર્ણય અમને રજૂ કર્યો છે. આ સાચું છે કે વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે, કેટલીક જગ્યાએ, સ્થિર કાનૂની સ્થિતિ મુજબ જે પુરાવો અગ્રાહ્ય પુરાવો ગણાવી શકાય તેવા પુરાવાને ધ્યાનમાં લેવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે અને સાબિત કરાયેલા વિરોધાભાસોને પણ મૂળભૂત પુરાવા તરીકે વાંચ્યા છે. અમારી સમક્ષ ઉપસ્થિત પ્રશ્ન એ છે કે શું આવા ચુકાદાને આ અદાલત દ્વારા સીધી કે પરોક્ષ રીતે ચથાવત રાખી શકાય? આ પણ સાચું છે કે વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ પર તપાસ એજન્સી દ્વારા તપાસના વિવિધ તબક્કાઓએ તૈયાર કરવામાં આવેલા પંચનામાઓના અગ્રાહ્ય ભાગોને કોંસમાં દર્શાવવાની ફરજ હતી, પરંતુ સુનાવણી દરમિયાન અમે પક્ષકારો તરફથી હાજર રહેલ વિદ્વાન વકીલને જાણ કરી છે કે હાલના ચુકાદા માટે નોંધ પર ઉપલબ્ધ અને/અથવા વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે ઉલ્લેખિત કોઈપણ અગ્રાહ્ય પુરાવાના ભાગને અથવા કોંસમાં ન દર્શાવાયેલા પુરાવાના ભાગને ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે નહીં. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે અંતે એમ ઠરાવ્યું

છે કે ફરિયાદ પક્ષે તમામ સંબંધિત પરિસ્થિતિઓ સાબિત કરી છે અને આરોપી તથા દોષિતતા વચ્ચેની કડી સફળતાપૂર્વક સ્થાપિત કરવામાં આવી છે. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે એમ પણ ઠરાવ્યું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨, વઢતાલ મંદિર ટ્રસ્ટના કોઠારી કાર્યાલયના સંચાલન પર નિયંત્રણ ધરાવતા હોવાથી, મંદિર માટેની વસ્તુઓ અને અન્ય કિંમતી ચીજોની ખરીદીમાંથી ગેરરીતે પ્રાપ્ત આવક તથા અન્ય લાભો ભોગવી રહ્યા હતા. સંબંધિત સમયગાળામાં આરોપી ક્રમાંક ૧ સહાયક કોઠારી હતો અને ગેરરીતિઓમાં સંકળાયેલ હતો તથા આરોપી ક્રમાંક ૨ આર્થિક બાબતોમાં અને કોઠારી કાર્યાલયના દૈનિક સંચાલનમાં તેની મદદ કરતો હતો. એમ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે ગુરુ ગદાધરાનંદજી, વઢતાલ મંદિર ટ્રસ્ટના અધ્યક્ષનું પદ સંભાળ્યા પછી, વઢતાલ ગાદી હેઠળના ટ્રસ્ટના વિવિધ મંદિરોના કોઠારી કાર્યાલયમાં તેમજ વઢતાલના મુખ્ય મંદિરમાં રહેલ વ્યક્તિ અને વ્યક્તિઓમાં ફેરફાર કરવા ઇચ્છુક હતા અને તેથી તેમણે મંદિર ટ્રસ્ટના અધ્યક્ષપદનો કાર્યભાર સંભાળ્યાની તારીખથી થોડા જ દિવસોમાં જરૂરી પગલાં લેવાનું શરૂ કર્યું હતું. અધ્યક્ષને સત્તા પ્રદાન કરતી અને મંદિરમાં કોઠારીના પદનું મહત્વ દર્શાવતી વડી અદાલત દ્વારા ઘડાયેલ ટ્રસ્ટ યોજનાની સંબંધિત જોગવાઈઓ અમે પુનઃઉત્પન્ન કરવા ઇચ્છીએ છીએ.:-

વઢતાલ મેનેજિંગ ટ્રસ્ટીઓના બોર્ડની રચના :

(૧૮)(એ) મેનેજિંગ ટ્રસ્ટીઓનું બોર્ડ ૮ સભ્યોનું રહેશે, શરતે કે મુખ્ય કોઠારી હંમેશા ત્યાગીઓના મતવિસ્તારનો પ્રતિનિધિ રહેશે.

(બી) એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ

(૧) થી (૨) એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ

(૩) વરતાલ મંદિરના મુખ્ય કોઠારી હોદ્દા મુજબ સભ્ય રહેશે, પરંતુ મુખ્ય કોઠારી અને/અથવા ગોણા મંદિરોના માલિક કોઠારીઓની નિમણૂક, પુનઃનિમણૂક, બરતરફી, દૂર કરવું, મુક્ત કરવું અથવા સસ્પેન્શન સંબંધિત બાબતોમાં, અથવા બોર્ડ સમક્ષ કોઠારીની કાર્યવાહી ફરિયાદનો વિષય બની હોય તેવી કોઈપણ બાબતમાં, તેને મત આપવાનો કોઈ અધિકાર રહેશે નહીં. એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ

હોદ્દેદારો:

(૨૨) (એ) કલમ ૮(બી) મુજબ તેના સભ્યોમાંથી ચૂંટાયેલા અધ્યક્ષ બોર્ડની બેઠકોમાં અધ્યક્ષસ્થાન સંભાળશે. કોઈ બેઠકમાં અધ્યક્ષની ગેરહાજરીમાં, હાજર રહેલા સભ્યો તે વિશેષ બેઠક માટે પોતાની વચ્ચેના એકને અધ્યક્ષ તરીકે નિમશે.

(બી) બેઠક સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલ દરેક ઠરાવનો નિર્ણય બેઠકમાં હાજર રહી અને તે ઠરાવ અથવા પ્રશ્ન પર મતદાન કરનાર સભ્યોના બહુમતથી કરવામાં આવશે. દરેક સભ્યને એક મતનો અધિકાર રહેશે, પરંતુ મતો સમાન થાય તેવી સ્થિતિમાં અધ્યક્ષને દ્વિતીય અથવા નિર્ણાયક મતનો અધિકાર રહેશે, ભલે તેણે અગાઉ પ્રશ્ન અથવા ઠરાવ પર એક વાર મત આપ્યો હોય.

(ર૩) બોર્ડ પોતાનામાંથી એક સભ્યને સચિવ તરીકે ચૂંટશે, મુખ્ય કોઠારી સંયુક્ત સચિવ તરીકે કાર્ય કરશે.

૬ બોર્ડની બેઠકો

૨૪ (એ) બોર્ડ સામાન્ય રીતે દર મહિને પૂર્ણિમાના દિવસે વડતાલ ખાતે પોતાની સામાન્ય બેઠક યોજશે.

(બી) આવી સામાન્ય બેઠકના કાર્યસૂચિ અંગેની સાત સંપૂર્ણ દિવસોની સૂચના પ્રમુખ દ્વારા સભ્યોને આપવામાં આવશે.

(સી) અધ્યક્ષ અથવા મુખ્ય કોઠારી સ્વપ્રેરણાથી વિશેષ બેઠક બોલાવી શકે છે અને બોર્ડના કોઈપણ ત્રણ સભ્યોની માંગણી પર એવી વિશેષ

બેઠક બોલાવશે અને આવી બેઠકના કાર્યસૂચિની નોટિસ આવી બેઠકની તારીખથી ત્રણ સ્પષ્ટ દિવસ અગાઉ આપવામાં આવશે.

(૮) વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ અનુસાર, ફરિયાદ પક્ષે એ સાબિત કર્યું છે કે ગુરુ ગદાધરાનંદજીની હત્યા કરવા માટે આરોપી નં. ૧ અને ૨ થી ૫ વચ્ચે ગુપ્ત રીતે ષડયંત્ર રચવામાં આવ્યું હતું. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા અને આરોપી વ્યક્તિઓના બચાવમાં હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા વિરોધ કરાયેલા પ્રાયઃ તમામ મુદ્દાઓનો, ફરિયાદ પક્ષે તપાસેલા મહત્વના સાક્ષીઓએ આપેલા જવાબો તથા ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા અન્ય પુરાવાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, વિચાર કર્યો છે. કેટલાંક પુરાવા પ્રત્યક્ષ રીતે રજૂ કરવામાં આવ્યા છે, જ્યારે નોંધ પર ઉપલબ્ધ કેટલાક પુરાવાઓને પરોક્ષ પુરાવા કહી શકાય એવા છે, તેમનો પણ વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ મુજબ, વ્યક્તિગત સાક્ષી અથવા સાક્ષીઓના સમૂહ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાની સમસ્તીમાંથી અને/અથવા પુરાવામાંથી ઊભી થતી કુલ પરિસ્થિતિમાંથી કેટલીક બાબતોનું અનુમાન કાઢી શકાય તેમ છે, જેથી કોઈ નિર્દિષ્ટ/આક્ષેપિત પરિસ્થિતિ સાબિત કરવા માટે પુરાવાની પૂરતીતા અંગે ફરિયાદ પક્ષનું કહેવું સ્વીકારી શકાય. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે હકારાત્મક નિષ્કર્ષ નોંધ્યો છે કે મૃત્યુ પામેલા ગદાધરાનંદજીને પૂર્વયોજિત રીતે મોતને ઘાટ ઉતારવામાં આવ્યા હતા અને તે ઠંડા કલેજે કરવામાં આવેલી હત્યા હતી. તેમને સામાન્ય ઈરાદાને આગળ

ધપાવવા અને રચાયેલા ષડયંત્રને અમલમાં મૂકવા માટે આરોપી નં. ૩ દ્વારા તેની વાદળી મારુતિ વાનમાં મંદિર પરિસરમાંથી બહાર લઈ જવામાં/અપહરણ કરવામાં આવ્યા હતા અને ગુરુ ગદાધરાનંદજીને નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્ષમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા. આરોપી નં. ૫ વિજય ભગતે ગુનાના વાસ્તવિક અમલનું સ્થાન, એટલે કે નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્ષ ખાતે હત્યાનું સ્થળ, જાહેર કરીને બતાવ્યું હતું. ત્યારબાદ ગદાધરાનંદજીનો મૃતદેહ ગુજરાતની બહાર લઈ જઈ રાજસ્થાન રાજ્યમાં લઈ જવામાં આવ્યો હતો. ત્યારપછી રાજસ્થાન રાજ્યના બીરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનની અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવતા વિસ્તારમાં, પેટ્રોલ, ડીઝલ વગેરે જેવા જ્વલનશીલ પદાર્થોનો ઉપયોગ કરીને મૃતદેહને સળગાવી, મૃત્યુ પામેલા ગદાધરાનંદજીના મૃતદેહનો નાશ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે નિષ્ણાતના પુરાવા તેમજ તપાસેલા કેટલાક સાક્ષીઓના પુરાવા સ્વીકારીને એવું ઠરાવ્યું છે કે ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ની સવારે બીરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનની અધિકારક્ષેત્રમાં મળેલ મૃતદેહની ઓળખ બાબતે કોઈ ગૂંચવણ નથી કે મળેલો મૃતદેહ ગુમ થયેલા ગદાધરાનંદજીનો જ હતો. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે એવું અનુમાન કર્યું છે કે માત્ર આરોપીઓના અપરાધબોધ અને તેમની વર્તણૂકને કારણે તેમણે પોતે જ તપાસ એજન્સી તથા ફરિયાદ પક્ષને મહત્વના સંકેતો અને પુરાવા પૂરા પાડ્યા હતા. આરોપી વ્યક્તિઓને પૂછાયેલા કેટલાક નિર્ણાયક પ્રશ્નો અને તેના પ્રતિભાવરૂપે આપવામાં આવેલા જવાબોનો પણ અપરાધિત્વ નોંધવા માટે

વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે વિચાર કર્યો છે. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે વધુમાં એવું ઠરાવ્યું છે કે આરોપી નં. ૩એ સમગ્ર ગુનાક્રમમાંથી પોતાને બચાવવા માટે જવલનશીલ પદાર્થોની મદદથી પોતાની વાદળી મારુતિ વાનને પણ સળગાવીને નષ્ટ કરી દીધી હતી. ત્યારબાદ તેણે એક કથા ઉભી કરવાનો પ્રયાસ કર્યો, પરંતુ મોટર વાહનના નુકસાનના આધારે રકમનો દાવો કરતી વખતે આરોપી નં. ૩એ જે વલણ અપનાવ્યું તે જોવામાં આવે તો, ષડયંત્રમાં તેની સંડોવણી દર્શાવતી તે એક મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ છે. વીમા કંપની/એજન્ટ સમક્ષ આરોપી નં. ૩ દ્વારા કરાયેલ નિવેદન અને તેની વર્તણૂકની મૂલવણી, તપાસ દરમિયાન બહાર આવેલી અન્ય પરિસ્થિતિઓ સાબિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પુરાવાનું મૂલવણ કરતી વખતે, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે કરી છે. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે એવું ઠરાવ્યું છે કે આરોપી નં. ૩ જ તે વ્યક્તિ હતો જેણે સી.બી.આઈ.ની ટીમને તે સ્થળે લઈ ગયો હતો જ્યાં મૃત્યુ પામેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજીનો મૃતદેહ ખાડામાં ફેંકવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ સળગાવવામાં આવ્યો હતો. તે સમયબિંદુ સુધી કોઈને પણ—ચાહે સી.આઈ.ડી. ક્લાઈમ્સ હોય કે સી.બી.આઈ.—તે સ્થળ અંગે જાણ નહોતી કે જ્યાંથી મૃત્યુ પામેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજીનો મૃતદેહ ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ, એટલે કે તેમના અપહરણની તારીખના બીજા જ દિવસે, મળ્યો હતો. વધુમાં એવું પણ અવલોકિત કરવામાં આવ્યું છે કે બીરછુવાડા પોલીસે પણ આ અજાણ્યા ગુનાની

બાબતથી અજાણ હતી અને ખેડા જિલ્લા પોલીસ અથવા સી.બી.આઈ.ને તેની જાણ કરી નહોતી અને તેથી ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ તૈયાર કરાયેલા પંચનામા રૂપે રજૂ કરાયેલા પુરાવા પર નજર કરી શકાય. પડકારાયેલ ચુકાદાનું સાવચેતીપૂર્વક વાચન કરતાં, અમારે માટે આ અનુમાન કરવું અને એવું કહેવું સહેલું તથા શક્ય બને છે કે અંતિમ નિષ્કર્ષો નોંધવાના કારણો ઉપર દર્શાવેલ રીતથી આગળ વધ્યા હતા.

(૯) રજૂ કરવામાં આવેલ અપરાધિક અપીલના મેમોના પરિછેદ-૭ માં ઉલ્લેખિત વિવિધ આધારોએ આધારે અપીલકર્તાઓ-આરોપિતો દ્વારા આક્ષેપિત ચુકાદાને પડકારવામાં આવ્યો છે. વર્તમાન ચુકાદામાં અહીં તમામ આધારનો ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક નથી, પરંતુ આરોપી દોષિતોની તરફેથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પી.એમ. ઠક્કર દ્વારા અમારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી રજૂઆતો પર વિચાર કરતી વખતે તે તમામનો એકસાથે નિરાકરણ કરવામાં આવે તો પૂરતું રહેશે.

(૧૦)(૧) અપીલકર્તાઓ-દોષિતોની તરફેથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરના મત મુજબ, ફરિયાદ પક્ષે કાવતરાના આરોપને સાબિત કરવામાં પૂર્ણતઃ નિષ્ફળતા અનુભવી છે, ભલે તેને વિવિધ દૃષ્ટિકોણોથી કસોટી પર મૂકવામાં આવે, અને આરોપિતો વચ્ચે અપરાધિક કાવતરાનું પ્રાથમિક દૃષ્ટ્યે પણ અસ્તિત્વ દર્શાવે એવું નોંધપર ઉપલબ્ધ કોઈ સામગ્રી સર્વથા નથી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જ્યાં સુધી હેતુ સાબિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા

રજૂ કરાયેલા પુરાવાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા કરાયેલા સૂચનો અસ્પષ્ટ છે. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે કોઠારીઓ અને પુજારીઓના બદલીના પ્રસ્તાવમાં વડતાલ મંદિરના કોઠારીની બદલીનો પણ સમાવેશ હતો. ફરિયાદ પક્ષનો આક્ષેપ છે કે વડતાલ મંદિરના કોઠારીની બદલી થવાની સંભાવના હોવાથી, કોઠારીની કચેરીમાં બેઠેલા વ્યક્તિઓ અસંતોષમાં હતા. છતાં, વડતાલના મુખ્ય મંદિરમાં કોઠારી તરીકે કચેરીમાં રહેલા એક ભક્તિ કિશોરદાસ કોઠારી આરોપિત નથી. મુખ્ય કોઠારી સિવાય વડતાલ મંદિરના સહાયક કોઠારી અથવા અન્ય હોદ્દેદારોની બદલીનો કોઈ પ્રસ્તાવ ન હતો એવો કોઈ સૂચન ફરિયાદ પક્ષે ક્યાંય કર્યો નથી. કોઠારીની બદલી અંગે પણ બહુ ઓછી સામગ્રી ઉપલબ્ધ છે, કારણ કે બદલી કરવી માત્ર ચેરમેનના અધિકારક્ષેત્રમાં આવતી બાબત નથી અને આવા પ્રશ્નોનું નિરાકરણ મંદિર બોર્ડ દ્વારા કરવામાં આવે છે. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ સ્વીકાર્યું છે કે મંદિરના કોઠારીની બદલીના પ્રસંગે અંતિમ નિર્ણય મંદિર બોર્ડ, એટલે કે ટ્રસ્ટી મંડળ, દ્વારા લેવામાં આવે છે અને ટ્રસ્ટી મંડળમાં ૭ વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થાય છે. ફરિયાદ પક્ષે નોંધપર મૂકેલ કાર્યસૂચિ (આંક ૧૨૧) માં માત્ર કોઠારીઓ અને પુજારીઓની બદલીનો ઉલ્લેખ છે અને તે પરથી એવો અનુમાન થાય છે કે તેનો પ્રભાવ વડતાલ ગાદી (મુખ્ય મંદિર) હેઠળના ૭ થી ૮ મંદિરો પૈકી કોઈપણ મંદિરની બદલી પર પડી શક્યો હોત. વધુમાં, કાર્યસૂચિ મુજબ પ્રસ્તાવિત બેઠકમાં વડતાલ મુખ્ય મંદિરના કોઠારીની બદલી અંગે વિશિષ્ટ મુદ્દો સામેલ નથી. તેના વિરુદ્ધ, વિદ્વાન વરિષ્ઠ

વડીલ શ્રી ઠક્કરના કહેવા મુજબ, ફરિયાદ પક્ષના કેસ પરથી એવું જણાય છે કે આચાર્યના મનાવવાના અનુસંધાને મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીએ કરેલ પ્રસ્તાવિત પગલું પાછું ખેંચી લેવાયું હતું અથવા રદ કરવામાં આવ્યું હતું.

(૨) શપથપૂર્વક નિવેદન આપનાર પી.ડબ્લ્યુ.૩, જતિન ભગત અનુસાર, તેણે વડી અદાલતમાં પોતાની અરજીમાં ખુલાસો કર્યો છે કે મૃતકના ગાયબ થવા પાછળ સંભવતઃ કેટલાક અન્ય વ્યક્તિઓ, અર્થાત્ નૌતમ સ્વામી અને પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામી — જેમને શરૂઆતમાં સી.બી.આઈ. દ્વારા આરોપી તરીકે નામજદ કરવામાં આવ્યા હતા અને બાદમાં અંતિમ અહેવાલ રજૂ કરતી વખતે દૂર કરવામાં આવ્યા હતા — જવાબદાર હતા, કારણ કે તેઓ મૃતક ગદાધરાનંદજીના સંચાલનથી અસંતોષમાં હતા અને મૃતક તથા નૌતમ સ્વામી વચ્ચે ૧૯૯૩-૯૪થી વૈરભાવના સંબંધો હતા. આ વૈરભાવના કારણે ફોજદારી ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને નોંધપાત્ર છે કે બંને વચ્ચેના સંબંધોમાં કડવાશ હતી. પ્રથમ આવૃત્તિમાં, પી.ડબ્લ્યુ.૩ જતિન ભગતે રિટ અરજીના સ્વરૂપમાં વડી અદાલત સમક્ષ એવી દલીલ કરી હતી કે તેના ગુરુ ગદાધરાનંદજી (મૃતક) ગુમ થયાના મામલે કેટલાક ગંભીર પગલાં લેવાની જરૂર છે. પોતાના સાક્ષ્યો એ જ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે મૃતકના નૌતમ સ્વામી અને પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામી સિવાય બાકીના સૌ સાથે સારા સંબંધો હતા. પી.ડબ્લ્યુ.૩ જતિન ભગત મુજબ, માત્ર આ બંને પાસે જ હેતુ હતો.

(૩) વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કર દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે પી.ડબલ્યુ.૩ જતિન ભગતના કહેવા પરથી, નૌતમ સ્વામી અને પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામી બન્નેને આરોપી તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. બન્નેને અન્ય આરોપીઓ સાથે લાઈ ડિટેક્ટર ટેસ્ટમાંથી પસાર થવા કહેવામાં આવ્યું હતું. અન્ય તમામ વ્યક્તિઓએ ઉક્ત ટેસ્ટ આપ્યો હતો, પરંતુ શરૂઆતમાં આ બન્ને વ્યક્તિઓએ ક્ષુદ્ર બહાના હેઠળ ઉક્ત ટેસ્ટ માટે પ્રતિસાદ આપ્યો નહોતો; જોકે ત્યારબાદ નૌતમ સ્વામીએ ઉક્ત ટેસ્ટ આપ્યો હતો અને તે અસત્ય બોલતા હોવાનું જણાયું હતું. હાલના આરોપીઓ સહિત શંકા હેઠળની બાકી અન્ય તમામ વ્યક્તિઓ લાઈ ડિટેક્ટર ટેસ્ટના અહેવાલ મુજબ સત્યવાદી હોવાનું જણાયું હતું. તેથી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરના મતે, ઉપરોક્ત બન્ને વ્યક્તિઓ પાસે હેતુ હતો અને એમનામાંથી એક લાઈ ડિટેક્ટર ટેસ્ટમાં નિષ્ફળ પડ્યા ગયો હતો. તેમ છતાં, અંતિમ અહેવાલ રજૂ કરતી વેળાએ સી.બી.આઈ. દ્વારા બન્નેને આરોપી તરીકે હટાવી દેવામાં આવ્યા છે. તેથી, શ્રી ઠક્કરનું નિવેદન એવું છે કે હાલના આરોપી વ્યક્તિઓ બાબતે તો કોઈ હેતુ જ ન હતો અને પી.ડબલ્યુ.૩ જતિન ભગતે સોગંદ હેઠળ જાહેર કર્યાના મુજબ, નૌતમ સ્વામી અને પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામી માટે ઘણો વધુ મજબૂત હેતુ હતો. નોંધપાત્ર છે કે આ સંદર્ભમાં કોઈ તપાસ હાથ ધરવામાં આવી નથી અને અન્યથા સી.બી.આઈ. દ્વારા આરોપી તરીકે દર્શાવવામાં આવેલ આ બે વ્યક્તિઓ અંગે પણ તે બાબત સૂચવવામાં આવી નથી; તેમજ અંતિમ અહેવાલ રજૂ કરતી વખતે સી.બી.આઈ. દ્વારા તેમને બહાર

રાખવાના આધારને સમર્થન આપવા માટે કોઈ સામગ્રી પણ રજૂ કરવામાં આવી નથી. શ્રી ઠક્કર દ્વારા વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે હેતુના મુદ્દે આરોપી ક્રમાંક ૩, ૪ અને ૫ વિરુદ્ધ કંઈ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી, કારણ કે તેઓ ન તો કોઠારી હતા કે ન સહાયક કોઠારી. ફરિયાદ પક્ષ એવો કોઈ પ્રસ્તાવ હતો કે કોઈપણ સમયે સહાયક કોઠારીની બદલી કરવા અંગે વિચારણા થઈ હતી, તે દર્શાવતી કોઈ સામગ્રી પણ રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે. આવી જ સ્થિતિ આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ અંગે પણ છે. જથ્થાબંધ સામાન અને કિંમતી વસ્તુઓની ખરીદીમાં થયેલી અનિયમિતતાઓ અંગેના આક્ષેપોની બાબતમાં, પી.ડબલ્યુ.૩૯ દિક્ષિતકુમાર દવે – કરિયાણાની દુકાનના માલિક – એ ઉક્ત આક્ષેપોને સમર્થન આપ્યું નથી.

(૪) શ્રી ઠક્કર દ્વારા વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે જ્યાં સુધી આરોપી નં.૩ નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે તેણે ૩.૦૫.૧૯૯૮ ના બપોરે વટતાલ મંદિર પરથી મૃતકનું અપહરણ કર્યું હતું અને સાક્ષી પી.ડબલ્યુ. ૧૫ નાઝીરમિયા (આંક ૧૫૨) એ તેને મંદિર છોડતા જોયો હતો. ફરિયાદ પક્ષે ઉક્ત સાક્ષી પી.ડબલ્યુ. ૧૫ નાઝીરમિયાનું પરીક્ષણ કર્યું છે, જેણે ફરિયાદ પક્ષના કેસને ટેકો આપ્યો નહોતો અને તેને પ્રતિકૂળ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમ છતાં, ફરિયાદ પક્ષે તેની સાક્ષીનો અમુક ભાગ આધારરૂપ રાખ્યો છે, જે ફરિયાદ પક્ષના જણાવ્યા મુજબ તેના કેસને ટેકો આપે છે. આ

સાક્ષી મુજબ, તે ૩.૦૫.૧૯૯૮ ના બપોરે ૨.૦૦ વાગ્યે ફરજ પર આવ્યો હતો અને મંદિરનું મુખ્ય દ્વાર ખોલ્યું હતું અને ત્યારબાદ તે ચીમન અને ગંડા સાથે ઓટલા પર બેસવા માટે મુખ્ય દ્વાર છોડી ગયો હતો અને તે ૨.૧૫ થી ૨.૩૦ વાગ્યાની વચ્ચે ઓટલા પર પહોંચ્યા પછી, ચીમન અને ગંડા એક પછી એક મૃતકના પગ દબાવવા માટે મૃતકના ઓરડામાં ગયા હતા. આમ, આ સાક્ષીના પુરાવાથી એવું સ્પષ્ટ થાય છે કે તેણે મંદિરનું દ્વાર છોડ્યું ત્યારથી લઈને તે મૃતકના ઓરડાની સામેના ઓટલા પર બેઠો હતો તે સમય સુધી, મૃતક ગદાધરાનંદજી ચોક્કસપણે ઓરડામાં જ હતા અને તેથી, આ સાક્ષી પી.ડબ્લ્યુ. ૧૫ નાઝીરમિયાને જ્યારે તે દ્વાર પાસે ગયો ત્યારે ગદાધરાનંદજીને આરોપી નં.૩ સાથે જતા જોવાની કોઈ તક હતી એવો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. વધુમાં, આ સાક્ષીએ જિરહમાં જણાવ્યું હતું કે તેણે તે દિવસે માત્ર એક મારુતિ કાર બહાર જતી જોઈ હતી, પરંતુ તેણે દઢતાપૂર્વક કહ્યું હતું કે મૃતક તે મારુતિ કારમાં નહોતા.

(૫) પી.ડબ્લ્યુ. ૧૫ નાઝીરમિયાંએ આપેલી એવી સ્વીકૃતિ કે તેણે સીઆઈડી સમક્ષ પોતાના નિવેદનમાં એવું જણાવ્યું નથી કે તેણે મૃતક ગદાધરાનંદજીને આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદની કારમાં તે આરોપી સાથે બહાર જતા જોયા હતા. અદાલત સમક્ષ પોતાની જુબાનીમાં પણ તેણે ચોક્કસ રીતે એવી તારીખ અને સમય જણાવ્યું નથી કે જ્યારે તેણે મૃતકને આરોપી ક્રમાંક ૩ની સંગતમાં, કારમાં

બેસતા અથવા ઉક્ત કારમાં મંદિર છોડતા જોયા હતા. નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે પી.ડબ્લ્યુ. ૧૫ નઝીરમિયાની જુબાનીના કોઈપણ ભાગ પર વિશ્વાસ કરવો ન જોઈતો હતો. તેનું વર્ણન સ્વવિરોધી છે, કારણ કે મુખ્ય પરીક્ષણમાં અને માન. વિશેષ સરકારી વકીલ દ્વારા થયેલી જિરહ દરમિયાન તેણે આપેલા જવાબોમાં સુસંગતતા નથી. એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે પ્રશ્નાધીન દિવસે તેણે અંદાજે બપોરે ૨.૦૦ વાગ્યે દરવાજો ખોલ્યો હતો અને ત્યારબાદ તે પી.ડબ્લ્યુ. ૧૬ ચીમનભાઈ સાથે “ઓટલા” પર જઈને બેઠો હતો અને ત્યારબાદ શું બન્યું તેની તેને કોઈ જાણ નથી. આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદની માલિકીની વાદળી રંગની કાર એ જ દિવસે મંદિરમાં ઊભી રાખવામાં આવી હતી કે નહીં તે બાબતે તેણે અજ્ઞાનતા દર્શાવી હતી. તેને પ્રતિકૂળ જાહેર કરવામાં આવ્યા પછી જ, તેની જુબાનીના પરિચ્છેદ-૨માં તેણે એવું જણાવ્યું હતું કે તેણે મૃતકને વાદળી રંગની કારમાં બેઠેલા જોયા હતા અને તે કાર બહાર જતી પણ જોઈ હતી. તેણે પોતાની જિરહમાં એવું જણાવ્યું છે કે તેણે મંદિરની બહાર માત્ર એક સફેદ મારુતિ કાર જતી જોઈ હતી. તે મૃતકને ઓળખે છે અને મૃતક તે ઉક્ત કારમાં નહોતા. જ્યારે તે દરવાજા પર હતો ત્યારે બીજી કોઈ કાર બહાર ગઈ નહોતી. આ સાક્ષી મુજબ, ઉક્ત સફેદ રંગની મારુતિ કાર કોઈ અજાણ્યા વ્યક્તિ ચલાવી રહ્યો હતો અને તેમાં એક સાધુ બેઠેલા હતા. જ્યારે પી.ડબ્લ્યુ. ૧૫ નઝીરમિયાનું વર્ણન કોઈ અન્ય સાક્ષી દ્વારા સમર્થિત થતું નથી, ત્યારે તેના પર જરા પણ વિશ્વાસ કરવો ન જોઈતો. આવા સ્વવિરોધી વર્ણનને અથવા તેના કોઈપણ ભાગને કોઈ મહત્વ

આપવું ન જોઈએ. જ્યારે મૃતક ગદાધરાનંદજીના શિષ્ય, એટલે કે પી.ડબ્લ્યુ. ૩ જતિન ભગતે સ્પષ્ટ રીતે જણાવ્યું છે (તેની આંક ૧૦૧ પરની જુબાનીના પરિચ્છેદ ૬ અને ૮માં) કે જ્યારે તેણે મૃતકનો ઓરડો બહારથી બંધ જોવા મળ્યો, ત્યારે તેણે ત્યાં હાજર લોકોને પૂછ્યું હતું કે કોઈએ તેના ગુરુને જોયા છે કે નહીં? નિર્વિવાદ રીતે, ફરિયાદ પક્ષના કેસ મુજબ, જ્યારે પી.ડબ્લ્યુ. ૧૬ ચીમન અને પી.ડબ્લ્યુ. ૧૫ નઝીરમિયા બન્ને ત્યાં હાજર હતા અને પી.ડબ્લ્યુ. ૩ જતિન ભગતે પોતાના ગુરુની હાજરી અંગે ખાતરી કરવા સૌને પૂછ્યું હતું, ત્યારે સૌએ એવું કહ્યું હતું કે તેમને કોઈ જાણ નથી. પી.ડબ્લ્યુ. ૩ જતિન ભગત દ્વારા આપવામાં આવેલા જવાબોને ધ્યાનમાં લેતા, ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ અંદાજે બપોરે ૨.૦૦ થી ૨.૩૦ દરમિયાન કોઈપણ સમયે ગુરુ ગદાધરાનંદજી નીકળી ગયા હતા તે અંગે પી.ડબ્લ્યુ. ૧૫ નઝીરમિયાના વર્ણનને સ્વીકારવાની કોઈ ગુંજાઈશ રહેતી નથી. જ્યારે બે સાક્ષીઓ, એટલે કે પી.ડબ્લ્યુ. ૧૧ લક્ષ્મીપ્રસાદ (આંક ૧૪૦) અને પી.ડબ્લ્યુ. ૩૫ પ્રેમવતિનંદ (આંક ૨૦૭), એમ કહી ચૂક્યા છે કે બધા આરોપીઓ, જેમાં આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદનો સમાવેશ થાય છે, ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ સમગ્ર સમય દરમિયાન વડતાલ મંદિરમાં જ હતા, ત્યારે પી.ડબ્લ્યુ. ૧૫ નઝીરમિયાનું કહેવું સ્વીકારવું ન જોઈએ. પુરાવામાં એવું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ અને આરોપી ક્રમાંક ૫ વિજય ભગત મંદિર ખાતે હતા અને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ની રાત્રે બધા આરોપીઓ મંદિરમાં જ હતા. પી.ડબ્લ્યુ. ૧૫ નઝીરમિયા દ્વારા આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદની સંડોવણી દર્શાવવાનો

પ્રયત્ન શંકાની દૃષ્ટિએ જોવો જોઈએ. એવું જણાય છે કે તેણે કોઈ દબાણ હેઠળ
 આવું કહ્યું છે. પી.ડબ્લ્યુ. ૧૭ જયંતીભાઈ પટેલની જુબાની (આંક ૧૫૪)
 મુજબ, આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ અને આરોપી ક્રમાંક ૫ બપોરે ૨.૩૦ થી
 ૩.૪૫ સુધી વડતાલમાં હતા અને પી.ડબ્લ્યુ. ૩ જતિન ભગત તથા પી.ડબ્લ્યુ.
 ૩૩ કિન્જલ જોશીએ જણાવ્યું છે કે તેઓ પી.ડબ્લ્યુ. ૩૬ દુર્ગેશભાઈ ભટ્ટના
 પુત્રના ચણોપવીત સંસ્કાર (જનોઈ)માં હાજરી આપવા માટે આરોપી ક્રમાંક ૨
 શ્રીજીચરણ સાથે વડતાલ મંદિરેથી નીકળ્યા હતા (આંક ૨૧૦). પી.ડબ્લ્યુ. ૧૫
 નઝીરમિયાના પુરાવામાંથી એ પણ સ્પષ્ટ થતું નથી કે તેણે મૃતકને વાદળી
 રંગની કારમાં બેસતા ક્યાંથી જોયા હતા. મૃતક ગદાધરાનંદજીની વય અને
 શારીરિક અશક્તિને ધ્યાનમાં લેતા, પોતાના ઓરડાથી ઘણાં અંતરે આવેલા
 દરવાજા પાસે તેઓ કારમાં બેસ્યા હશે એવું માનવું શક્ય નથી. નઝીરમિયા
 મુજબ, દરવાજો છોડી પછી તે ચીમન સાથે ત્યાં બેસવા ઓટલા પર ગયો હતો
 અને એ જ સમયે ગુરુજી ઓરડામાં હાજર હતા. પી.ડબ્લ્યુ. ૧૬ ચીમન અને
 ગંદાભાઈ નામના એક વ્યક્તિ, એક પછી એક, ગુરુજીના પગ દબાવી તેમની
 સેવા કરવા માટે ઓરડામાં અંદર ગયા હતા. આ રીતે, ભલે નઝીરમિયાએ આરોપી
 ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદની વાદળી રંગની કારમાં મૃતકને બેસતા જોયા હોય, તો
 પણ તે સમયે તે ગુરુજીના ઓરડાની સામેની બાજુએ આવેલા ઓટલા પર જ
 હોવો જોઈએ. પી.ડબ્લ્યુ. ૧૬ ચીમને અનુકૂળ રીતે એવું જણાવ્યું નથી કે
 ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ કોઈપણ સમયે નઝીરમિયા આવીને ઓટલા પર બેઠો

હતો. ચીમન મુજબ, તે અને ગંદાભાઈ જ ઓટલા પર બેઠેલા હતા. ઓટલા પર નઝીરમિયાની હાજરી શંકાસ્પદ જણાય છે અને ગુરુજીના ઓરડાની સામે આવેલા ઓટલા પર પી.ડબ્લ્યુ. ૧૫ નઝીરમિયાની હાજરી અંગે કોઈ સમર્થન મળતું નથી. જ્યારે નઝીરમિયાએ હૃદયપૂર્વક એવું જણાવ્યું જ નથી કે જ્યારે તે ઓટલા પર બેઠો હતો ત્યારે તેણે માધવપ્રસાદની વાદળી રંગની મારુતિ કાર ત્યાં ઊભી રાખેલી જોઈ હતી, ત્યારે વિશેષ સરકારી વકીલ દ્વારા થયેલી જિરહ દરમિયાન નોંધ પર આવેલ તેના વર્ણનના બીજા ભાગ પર શા માટે વિશ્વાસ કરવો જોઈએ, એ પ્રશ્ન અદાલત સમક્ષ ઉદ્ભવે છે.

(૬) ફરિયાદ પક્ષે વ.સા.૧૬ ચીમનભાઈના પુરાવા પર પણ એ દર્શાવવા માટે આધાર રાખ્યો છે કે આરોપી નં.૩ માધવપ્રસાદ ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ બપોરના સમયે વટતાલ મંદિર ખાતે હાજર હતો અને એ બાબત સાબિત કરવા માટે પણ કે તે પોતાની વાદળી રંગની કાર સાથે હાજર હતો, કારણ કે તે કાર મંદિરના પાર્કિંગ વિસ્તારમાં પાર્ક કરવામાં આવી હતી. વ.સા.૧૬ ચીમનભાઈના પુરાવાના કોઈપણ ભાગ પર આધાર રાખી શકાય તેમ નહોતો, કારણ કે ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ પછી ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયાના સંદર્ભમાં ચકલાસી પોલીસ તપાસ કરી રહી હતી ત્યારે ચકલાસી પોલીસ સમક્ષ તેણે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ પાર્ક કરેલી વાદળી રંગની મારુતિ કારની હાજરી વિશે કોઈ નિવેદન આપ્યું નહોતું. આ ચીમનભાઈ લાઈ ડિટેક્ટર પરીક્ષણમાં પણ

નિષ્ફળ ગયો હતો. તેની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને કસ્ટડીમાં પૂછપરછ માટે તેને રિમાન્ડ પર લેવામાં આવ્યો હતો. તેને ખૂબ લાંબા સમય સુધી કસ્ટડીમાં રાખવામાં આવ્યો હતો. એવું જણાય છે કે તપાસ એજન્સીના ભારે દબાણ હેઠળ તેણે ફરિયાદ પક્ષની મૂળ કથાને અડધા મનથી સમર્થન આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. તેનો પુત્ર હસમુખની પણ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. વ.સા.૧૬ ચીમનભાઈએ પોતાની જબાનીમાં પોતાની ધરપકડ વગેરે અંગે કબૂલાત કરી છે અને તેણે એ પણ કબૂલ્યું છે કે મંદિર ખાતે માધવપ્રસાદની વાદળી રંગની કાર વિશે તેણે ચકલાસી પોલીસ સમક્ષ કંઈ કહ્યું નહોતું. શ્રી ઠક્કર મુજબ, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આ બે સાક્ષીઓના પુરાવાને અનાવશ્યક મહત્વ આપ્યું છે અને આ બે સાક્ષીઓની જબાની કડક અને નજીકથી તપાસની કસોટી પાર ઉતરવા સક્ષમ નથી.

(૭) ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદના ઇશારે સી.બી.આઈ. દ્વારા તૈયાર કરાયેલ પંચનામા પર વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ નહીં, એવો વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરનો મુખ્ય દલીલોમાંનો એક દલીલ છે. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ શોધરૂપ પંચનામાના સ્વરૂપે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ પુરાવા સ્વીકારવા ન જોઈએ તે માટેના મુખ્ય આધાર-કારણો અમને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવ્યા છે અને તે આધાર આ મુજબ છે:-

(૧) કલમ ૨૭નું પંચનામું સંપૂર્ણપણે અગ્રાહ્ય પુરાવાથી ભરેલું છે.

(૨) માધવપ્રસાદના કલમ ૨૭ ના પંચનામા સંખ્યામાં ૩ છે. ત્રણેય પંચનામા પંચ ગૌતમ મારફતે સાબિત કરવાનો પ્રયાસ કરવામા આવ્યો હતો, જે માત્ર પસંદગીનો સાક્ષી જ નથી, પરંતુ તે એવો સાક્ષી છે કે જે સ્વીકારે છે કે આરોપી નં. ૨ એ તેની અને સરપંચ રમણભાઈ વિરુદ્ધ દાખલ કરેલા ફોજદારી કેસની કાર્યવાહી બાકી છે, જેમાં તેમની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને વાડતાલની સીમામાં પ્રવેશ ન કરવાની શરતે તેમને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા.

આથી, અદાલત સમક્ષ જેમના મારફતે ત્રણેય પંચનામાઓ સાબિત કરવાની કોશિશ કરવામાં આવી રહી છે તે પંચ ગૌતમ પ્રત્યે સ્પષ્ટ વૈરભાવ હતો.

(૩) આ પંચને પંચ તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યો હતો કારણ કે આરોપી ક્રમાંક ૩ એ, જ્યારે તે પોલીસ રિમાન્ડ હેઠળ હતો ત્યારે, બોમ્બે સ્થિત સી.બી.આઈ. હેડ ક્વાર્ટર ખાતે તેની પૂછપરછ દરમિયાન મૃતદેહ જ્યાં ફેંકવામાં આવ્યો હતો તે સ્થળ જાહેર કરવાની તૈયારી દર્શાવી હતી. તેથી પોલીસે બોમ્બેથી એ જાણ સાથે પ્રસ્થાન કર્યું હતું કે તેઓ રાજસ્થાન જઈ રહ્યા હતા. તેથી એવી અપેક્ષા હતી કે આરોપી દ્વારા બોમ્બેથી મૃતદેહ ફેંકવામાં આવેલ સ્થળની શોધ માટે રાજસ્થાન જવા માટે પ્રસ્થાન કરે તે

પહેલાં, તેઓએ બોમ્બે ખાતે પંચોને બોલાવવા જોઈએ હતા અને રાજસ્થાનમાં મૃતદેહની શોધ માટેની યાત્રા વાસ્તવમાં શરૂ કરવા પહેલાં બોમ્બે ખાતે પંચનામાનો પ્રથમ ભાગ તૈયાર કરવો જોઈએ હતો.

તપાસ એજન્સીએ મૃતદેહની શોધ માટેની પોતાની કાર્યવાહી આરંભવાનું પસંદ કર્યું અને બોમ્બેથી રાજસ્થાન જતાં માર્ગમાં નડિયાદ તરફ અડધા રસ્તા સુધી પહોંચી, અને તેણે પોતાના એક સહાયકને વટતાલ મોકલી સરપંચ રમણભાઈને મળવાનું પસંદ કર્યું, જે સ્વીકાર્ય રીતે ગૌતમ સાથે સહ-આરોપી છે, અને રમણભાઈએ તપાસ એજન્સીનો ગૌતમ સાથે સંપર્ક કરાવ્યો, જે સ્વીકાર્ય રીતે આરોપી સાથે વેરભાવપૂર્ણ સંબંધો ધરાવે છે.

તપાસ સત્તાધિકારીએ તૈયાર કરેલા મોટાભાગના પંચનામાઓમાં તેમણે અથવા તો ગૌતમનો અથવા તો રમણભાઈનો ઉપયોગ કર્યો છે, તે એટલો વધારે સંયોગજન્ય લાગે છે કે જાણે તપાસ એજન્સીના કહેવાથી તેઓ સાક્ષી આપે તેની ખાતરી કરવા માટે જ આવું કરવામાં આવ્યું હોય. સ્વીકારેલી સ્થિતિ એ છે કે તેઓ બન્ને આરોપી પ્રત્યે વિરોધી વલણ ધરાવતા હતા અને ઘટના જેવી બની હતી તેવી બાબતોનું નિષ્પક્ષ રીતે લેખાંકન

કરી શકતા ન હતા, અને તેથી કોઈપણ હેતુ માટે તેમના પર વિશ્વાસ મૂકી શકાય તેમ ન હતું; ખાસ કરીને ઘટના-ક્રમની કડીમાં એક મહત્વપૂર્ણ જોડાણ સાબિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષ જે કલમ ૨૭ હેઠળના શોધ પંચનામા પર ભારે નિર્ભર રહે છે, તેવા અતિ મહત્વના અને નિર્ણાયક સંજોગ માટે તો બિલકુલ નહીં.

તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકરે પોતાના જબાનીમાં પાનું ૧૪૯૮ પર એવું સૂચવ્યું હતું કે નડિયાદથી વડતાલ પહોંચવા માટે, પંચની પસંદગી કરતી વખતે, તેમને ત્રણ ગામો, એટલે કે નરસુંડા, રાજનગર અને મુજપુરા, પસાર કરવા પડતા હતા, જેને અજ્ઞાનતા દર્શાવી જવાબ આપવામાં આવ્યો હતો.

(જ) જ્યાં મૃતદેહ મળ્યો હતો તે સ્થળ અગાઉથી જ શોધાઈ ચૂક્યું હતું અને તે જાહેર જ્ઞાનનો વિષય બની ગયું હતું, કારણ કે ગામલોકોએ મૃતદેહ શોધ્યો હતો અને ફરિયાદી શંકર ડામોર, જેણે સૌપ્રથમ મૃતદેહ જોયો હતો, તેણે ત્યારબાદ ગામના તમામ આગેવાનોનું ધ્યાન દોર્યું હતું, જેઓ સમૂહમાં બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશન ગયા હતા અને વિવાદિત સ્થળે મૃતદેહ મળ્યાની માહિતી નોંધાવી હતી અને ત્યારબાદ મૃતદેહ મળ્યો હતો તે સ્થળે ઈન્કવેસ્ટ પંચનામું કરવામાં આવ્યું હતું અને ત્યારબાદ વિવાદિત સ્થળનો વિડિયો

કેસેટ પણ લેવામાં આવ્યો હતો અને મૃતદેહનું પોસ્ટમોર્ટમ સ્થળ પર જ કરવામાં આવ્યું હતું અને ત્યારબાદ મૃતદેહનો દાહ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો.

ઉપરાંત, મૃતદેહ મળ્યાની માહિતી સમગ્ર રાજસ્થાન રાજ્યમાં તેમજ દેશના તમામ પોલીસ સ્ટેશનોને અને સી.બી.આઈ. જેવી રાષ્ટ્રીય એજન્સીને પણ મોકલવામાં આવી હતી. આથી, જે ગુમ થયેલ વ્યક્તિની હત્યા કરવામાં આવી હોવાની શંકા હતી તેની તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવામાં આવી હતી ત્યારે કોઈ અજ્ઞાત મૃતદેહ વિશેની કોઈ માહિતી કે શોધખોળ માટે તેઓ પ્રયત્ન કરે તેવી અપેક્ષા રાખવી અયોગ્ય ગણાય નહીં, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવામાં આવેલી તારીખ (ઓક્ટોબર ૧૯૯૮) અને ધારા ૨૭નું પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવેલ તારીખ, એટલે કે ૦૨.૦૪.૧૯૯૯, વચ્ચે લાંબો સમય વીતી ગયો હતો.

(૫) પંચ ગૌતમ પોતાના જુબાનીમાં પાનું ૧૦૧૩ પર પરા ૧ ને પાનું ૧૦૨૧ પર પરા ૧૯ સાથે વાંચીએ તો (ઉપરથી ૩જી લીટી) સ્પીકારે છે કે તેને પ્રથમવાર અધિકારીઓ દ્વારા જાણ કરવામાં આવી હતી કે સીબીઆઈને કે પંચનામું કરવા માટે તેમને રાજસ્થાન

જવું પડશે. તેથી, મૃતદેહ જ્યાં મળ્યો હતો તે સ્થળ અંગેની માહિતી માત્ર રાજસ્થાનમાં અનેક લોકોને જ જાણીતી નહોતી, પરંતુ તે રાજસ્થાન પોલીસના અભિલેખમાં રહેલી બાબત હતી અને પંચ સાક્ષીએ પોતાની જુબાનીના પરિચ્છેદ ૧, જે પરિચ્છેદ ૧૯ સાથે વાંચવો, તેમાં નિવેદન આપ્યા મુજબ તે જ બાબત સીબીઆઈના અધિકારીઓની જાણમાં પણ હતી.

અતએવ, માહિતી આરોપી ક્રમાંક ૩ના વિશિષ્ટ જ્ઞાનમાંથી આવી હતી તેવું સંતોષકારક કોઈ પુરાવું નથી.

(૬) જો કોઈ પ્રથમ પંચનામું જોશે, તો તે સ્પષ્ટ થઈ જશે કે અંધકારને કારણે મૃતદેહ જ્યાં ફેંકવામાં આવ્યો હતો અને સળગાવવામાં આવ્યો હતો તે ચોક્કસ સ્થળનો ખુલાસો થઈ શક્યો નહોતો (જુઓ પાનું ૧૦૨૬ છેલ્લી ૩ લાઈનો) અને પૂછપરછ દરમિયાન ગામલોકોએ જ તે સ્થળ બતાવવાની તૈયારી દર્શાવી હતી જ્યાં કોઈક દ્વારા મૃતદેહ ફેંકવામાં આવ્યો હતો અને જાણ કરી હતી કે તે બરોથીની હદ હેઠળ હતું. પાનું ૧૦૨૭ ની પ્રથમ ત્રણ પંક્તિઓ પરથી જેમ જોઈ શકાય છે તેમ બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશન. પ્રથમ પંચનામાની વિગતો પરથી ખુલાસો થાય છે કે પંચ પક્ષ પ્રથમ બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશન પહોંચ્યો હતો અને

બિચ્છવાડા પોલીસ સ્ટેશન ગયા પછી, જ્યાં મૃતદેહ મળ્યો હતો તે સ્થળે તેમને લઈ જવામાં આવ્યા હતા, જેમ પ્રથમ પંચનામા પરથી જોઈ શકાય છે (૧૦૨૨ પાનું ૧૦૨૫ પર – ઉપરથી ૨ મો પરિષ્કેદ).

(૭) પાનું ૧૪૮૯ ઉપરના પરિષ્કેદ ૨૪ માં (પાનું ૧૪૮૯ ની છેલ્લી લીટીમાં) તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકારએ પોતાના સાક્ષ્યમાં સ્વીકાર્યું છે કે પ્રથમ પંચનામું બિચ્છવાડા પોલીસ સ્ટેશનના એક અધિકારીની હાજરીમાં તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું. જ્યારે આરોપીને પૂછવામાં આવ્યું ત્યારે તેણે સામનો કરતા જણાવ્યું કે વિવાદિત પ્રથમ પંચનામામાં (આંક ૧૪૫- પાનું ૨૫૩) એવું નોંધાયેલ છે કે પ્રથમ પંચનામું તૈયાર કરતાં પહેલાં આરોપી નં. ૩ ને પહેલાં બિચ્છવાડા પોલીસ સ્ટેશન ખાતે લઈ જવામાં આવ્યો હતો.

(૮) એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે પંચનામાના પ્રથમ ભાગના પુરાવાને સ્વીકારવો નહીં તે માટે આગળ ધપાવેલ દલીલો ઉપરાંત, પંચનામાના બીજા ભાગ પર પણ વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ નહીં, કારણ કે આ અદાલત અને સર્વોચ્ચ અદાલતે અસંખ્ય કેસોમાં, જ્યાં પંચનામાનો પ્રથમ ભાગ અવિશ્વસનીય જણાયો હોય ત્યાં પંચનામાના બીજા ભાગને સ્વીકાર્યો નથી. તેમ છતાં, તપાસ

અધિકારીએ તે વિસ્તારના પંચોને પસંદ કર્યા નથી જ્યાં પંચનામાનો બીજો ભાગ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. બિચ્છુવાડા વિસ્તારના લોકોની પસંદગી કરવામાં આવી નથી. પસંદ કરાયેલા પંચ એવા પંચ ગૌતમ દ્વારા પંચનામાનો બીજો ભાગ બનાવવામાં આવ્યો છે. એ જ કારણસર એ જ પંચનામાનો ત્રીજો ભાગ પણ અવિશ્વસનીય અને અસ્વીકાર્ય પુરાવા તરીકે ગણવો જોઈએ, વિશ્વસનીય પુરાવાના ભાગરૂપે નહીં. ફરિયાદ પક્ષે પી.ડબ્લ્યુ. ૨૯ વસંત (આંક ૧૭૭) દ્વારા કથિત રીતે રેકૉર્ડ કરવામાં આવેલ વિડિયો ટેપ સાબિત કરવાની કાળજી લીધી નથી અને વિડિયો ટેપનો કોઈપણ ભાગ અદાલત દ્વારા જોવામાં અને વિચારવામાં આવી શક્યો નથી, કારણ કે તે ટેપને પુરાવામાં સ્વીકારવામાં અથવા ગ્રહણ કરવામાં આવી નથી. વિડિયો ટેપના સ્વરૂપમાં રહેલું આ મહત્વનું દસ્તાવેજ આંકિત દસ્તાવેજ નથી અને અદાલત પંચનામાના બીજા અને ત્રીજા ભાગની મૂલવણી કરવા માટે કાયદેસર રીતે તેનો વિચાર કરી શકતી નથી. અદાલતે પૂછતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે જોરદાર વિરોધ દર્શાવ્યો કે પી.ડબ્લ્યુ. ૨૯ વસંત દ્વારા તૈયાર કરી રજૂ કરવામાં આવેલ ટેપ મુદ્દામાલ લેખ તરીકે મુકાયેલ હોવા છતાં, અદાલત વિડિયો પ્લેયર (વી.સી.પી.) ની મદદથી તેને ચલાવીને કંઈ જોઈ પણ શકતી નથી, કારણ કે તે આંકિત ન થયેલ દસ્તાવેજ વાંચવા સમાન થશે. પી.ડબ્લ્યુ. ૨૯ વસંતે, આંક ૧૭૭ પરની પોતાની જુબાનીમાં, સ્પષ્ટપણે કહ્યું છે કે તેણે પોલીસને આપેલી કસેટ ઓળખી હતી, પરંતુ જ્યાં સુધી તે વિડિયો ટેપ પ્રદર્શિત (સ્ક્રીન) કરવામાં નહીં આવે ત્યાં

સુધી, તેને હકારાત્મક રીતે કહેવું શક્ય નહીં બને કે મુદ્દામાલ લેખોમાંથી તેને બતાવવામાં આવેલી કસેટ બિચ્છુવાડા પોલીસે બોલાવી અને કહ્યાના અનુસંધાને તેના દ્વારા કરવામાં આવેલી વિડિયોગ્રાફીની જ છે.

(૯) વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરના મુજબ, ફરિયાદ પક્ષ રાજ્ય રાજસ્થાનની બિચ્છુવાડા પોલીસે ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ કબજે કરેલો મૃતદેહ મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીનો હતો તે બાબત તમામ વાજબી શંકાથી પરે સંતોષકારક રીતે સાબિત કરવામાં પણ નિષ્ફળ ગયો છે. ફરિયાદ પક્ષે મૃતદેહ અને ગુરુ ગુમ થયાની હકીકતને ત્રણ આધાર પર સાંકળવાનો પ્રયાસ કર્યો છે:—

(૧) અવસાન પામેલ ગદાધરાનંદજીના ઓરડા પર મૂકાયેલ તાળાની ચાવીઓ મળવી અને બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશનના વિસ્તારમાં તથા બારોથી ગામની સીમમાં જ્યાં દાઝેલી અને અજ્ઞાત લાશ પડી હતી તે સ્થળેથી ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ મળેલું તાળું અવસાન પામેલાના ઓરડા પર લાગુ પડતું હોવું;

(૨) બારોથી ખાતે જ્યાં મૃતદેહ પડ્યો હતો તે સ્થળેથી મૃતદેહનું મરણોત્તર પરીક્ષણ કરનાર ડૉક્ટરે એકત્ર કરેલા સોનાના દાંત અને પી.ડબલ્યુ.૧ ડૉ. ઉપેન હરિવદન દીવાનજી દ્વારા આપવામાં આવેલ દંતચિકિત્સા સારવાર (આંક ૯૪);

(૩) ફરિયાદ પક્ષના આક્ષેપ મુજબ, બિરુછુવાડા પોલીસ દ્વારા એકત્ર કરીને વિશ્લેષણ માટે મોકલાયેલા નમૂનાનું નિષ્ણાત દ્વારા કરાયેલ ડી.એન.એ. પરીક્ષણ અને અવસાન પામેલાની સગી બહેન રદિયતબા ના શરીરમાંથી લેવામાં આવેલ રક્ત.

શ્રી ઠક્કર, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલના જણાવ્યા મુજબ, કેટલાક કારણોસર આ ત્રણમાંથી કોઈપણ પુરાવા ફરિયાદ પક્ષના નિવેદનને સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત કરવા માટે પૂરતા હોવાનું જણાતું નથી.

(૧૧) આ મુદ્દા પર માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કર દ્વારા રજૂ કરાયેલ વિગતવાર દલીલોનો અમે નીચે મુજબના ભાગોમાં સંક્ષેપ કરવા ઇચ્છીએ છીએ:—

ભાગ: ૧

મૃતદેહ પરથી મળી આવેલી ચાવી અંગે એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે તે “ટ્રાય સર્કલ ચાઈના” નામની કંપનીના ચાઈના-મેડ તાળાની હતી. તેમ છતાં, ફરિયાદ પક્ષનો એવો કેસ નથી કે આ ચાવીમાં કંઈ ખાસ અનન્યતા હતી અને તેનો ઉપયોગ માત્ર મૃતક જ કરતો હતો, તથા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ સમાન

પ્રકારનું તાળું અને ચાવી વાપરી શકતી નહોતી; અને આ રીતે ફરિયાદ પક્ષ એ શંકાથી પરે એ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો છે કે ચાવી મળવાની ઘટના મૃતદેહને મૃતક સાથે જોડે છે. આવા પ્રકારના ચાઈના-મેડ તાળા અને ચાવીઓ ખુદા બજારમાં ઉપલબ્ધ હોય છે. માત્ર આ હકીકતથી જ, બીચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશન ખાતે કથિત રીતે મળી આવેલી ચાવી દ્વારા વાજબી શંકાથી પરે ઓળખ સ્થાપિત થાય છે એવું માનવા યોગ્ય પરિસ્થિતિ ઊભી થતી નથી. ફરિયાદ પક્ષનો એવો પણ કેસ નહોતો કે ટ્રાય સર્કલ ચાઈના કંપની દ્વારા બનાવાયેલા બે અલગ તાળાં બીજી ચાવીથી ખૂલતા નથી, અને તે પણ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો કે ટ્રાય સર્કલ ચાઈના કંપનીના એક તાળાની ચાવી એ જ કંપનીના અન્ય કોઈ તાળું ખોલી શકતી નથી. વધુમાં વધુ, ચાવીની તુલના અંગે નિષ્ણાતનો અભિપ્રાય માત્ર બે હકીકતો સ્થાપિત કરી શકે, અર્થાત્ (૧) મૃતદેહ પર મળેલી ચાવી તે તાળું ખોલી શકતી હતી, જેનો ઉપયોગ કથિત રીતે મૃતક ગદાધરાનંદજીએ પોતાના ઓરડા માટે કર્યો હતો, અને (૨) ચાવી આકાર અને કદમાં સમાન હતી. ઓળખના હેતુ માટે કોઈ મહત્વપૂર્ણ પરિબળ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ણાતનો અભિપ્રાય નિષ્ફળ ગયો હોવાથી તેનો કોઈ ઉપયોગ રહ્યો નથી, ખાસ કરીને જ્યારે ધાતુના ઘટકોની તુલના અંગે કોઈ નિષ્ણાત અભિપ્રાય ઉપલબ્ધ નથી, કારણ કે તે હેતુ માટેનું ચંત્ર કાર્યરત સ્થિતિમાં નહોતું. સી.બી.આઈ.ના પત્રવ્યવહાર પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અભિપ્રાય માટે તેમણે નિષ્ણાતને જે વસ્તુ મોકલી હતી તે મૃતકના શરીર પરથી મળી આવેલી ચાવી

સાથે એક જોડી ચાવી હતી, જેના એક બાજુ “ટ્રાય-સર્કલ ચાઈના” અને બીજી બાજુ “૦૦” નું ચિહ્ન હતું, “૦૦૦” નું નહીં. પ્ર.સા. ૩ જતિન ભગતના જબાની મુજબ, ગદાધરાનંદજી પોતાના ઓરડાને તાળું મારતા હતા અને તે ઓરડાની એક-એક ચાવી ત્રણ વ્યક્તિઓ પાસે હતી, અર્થાત્ (એ) પોતે મૃતક, (બી) પ્ર.સા. ૩ જતિન ભગત અને (સી) પ્ર.સા. કિંજલ જોશી. તેમ છતાં, ફરિયાદ પક્ષના કબજામાંથી ઘણી વધુ ચાવીઓ મળી આવી હતી અને ખાસ કરીને પ્ર.સા. ૩ જતિન પાસેથી બે ચાવીઓ જપ્ત કરવામાં આવી હતી અને મૃતદેહ પરથી પણ બે ચાવીઓ જપ્ત કરવામાં આવી હતી, તેમ તપાસ અધિકારી કૃષિકરે જબાનીમાં જણાવ્યું છે અને પંચ ગૌતમ દ્વારા તેનો સમર્થન કરવામાં આવ્યો છે. આંક ૬ તરીકે બે ચાવીઓ જપ્ત કરવામાં આવી હતી અને એક ચાવી કિંજલ જોશી પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવી હતી. આમ, જોકે બીરછુવાડા પોલીસે મૃતદેહ પરથી માત્ર એક જ ચાવી જપ્ત કરી હતી, ત્યારે જ્યારે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકરે બીરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનમાંથી મુદ્દામાલ વસ્તુઓ એકત્રિત કરી, ત્યારે ચાવીઓની સંખ્યા બે થઈ ગઈ. આ કેવી રીતે બન્યું તેની કોઈ સમજ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા આપવામાં આવી નથી, જેના કારણે શંકાનું સ્થાન ઊભું થાય છે કે બીજી ચાવી જતિન ભગત અથવા કિંજલ જોશી પાસેથી જપ્ત કરાયેલી ચાવીઓમાંની એક હતી અને તપાસ અધિકારીએ તેને મૂકી દીધી હતી, અથવા બીરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા મૃતદેહ પરથી કથિત રીતે જપ્ત કરાયેલી ચાવીઓમાં સામેલ

કરીને બીરછુવાડામાં મળેલા મૃતદેહની ઓળખ સ્થાપિત કરવા માટે જોડતી કડી ઉભી કરવાની કોશિશ કરવામાં આવી હતી.

ભાગ : ૨

ફરિયાદ પક્ષે મૃતદેહની ઓળખ મૃતક ગદાધરાનંદજીની હોવાનું સ્થાપિત કરવા માટે મૃતક ગદાધરાનંદજીના દાંતના કૃત્રિમ બંધ પર આધાર મૂક્યો છે. તેમ છતાં, ફરિયાદ પક્ષ એ વાત નિઃસંદેહ રીતે સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે. પ્રથમ તો ફરિયાદ પક્ષ મૃતક ગદાધરાનંદજીના દાંતના કૃત્રિમ બંધની સ્થિતિ શું હતી તે દર્શાવવા માટે વિશ્વસનીય પુરાવો રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે. ફરિયાદ પક્ષે આ સંદર્ભે માત્ર એક જ સાક્ષીની તપાસ કરી છે, એટલે કે પી.ડબલ્યુ.૧ ડૉ. દીવાનજી (આંક ૯૪), જેમણે જણાવ્યું છે કે તેમણે ગદાધરાનંદજી નામના કોઈ વ્યક્તિની તપાસ કરી નહોતી, પરંતુ ગજાનંદ નામના એક દર્દીની તપાસ કરી હતી. તેઓ સ્વીકારે છે કે ગજાનંદના કેસપત્રોમાંથી જણાય છે કે તેની ૧૮.૦૫.૧૯૯૩ના રોજ પ્રથમ મોલર માટે બાજુના બે દાંત એટલે કે દાંત નં. ૫ અને ૩ને આધારે તપાસ કરવામાં આવી હતી અને જમણી બાજુના પ્રથમ પ્રી-મોલર (દાંત નં. ૪) પર ૨૫.૦૫.૧૯૯૩ના રોજ સોનાની ટોપી બેસાડવામાં આવી હતી. જ્યારે બીજી તરફ, મૃતકના દાંતના કૃત્રિમ બંધની સ્થિતિ દર્શાવે છે કે તેની પાસે ૩ સોનાની ટોપીઓ હતી અને તે પણ દાંત નં. ૬, ૫ અને ૪ પર હતી. રજૂઆત કરવામાં

આવે છે કે ઉક્ત ડૉક્ટરે મૃતક ગદાધરાનંદજીને એ જ વ્યક્તિ તરીકે ઓળખાવ્યો છે જે છેલ્લા છ વર્ષમાં તેમના દ્વારા સારવાર કરાયેલા ૨૪૦૦૦ દર્દીઓમાંનો એક હતો. જો ડૉ. દીવાનજીના પુરાવા પર વિશ્વાસ કરવામાં આવે, તો તેમાંથી જણાય છે કે મૃતક ગદાધરાનંદજીને જમણી બાજુના પ્રથમ પ્રી-મોલર (દાંત નં. ૪) પર માત્ર એક જ સોનાની ટોપી હતી, જ્યારે બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશન ખાતે મળેલા મૃતદેહમાં ૩ સોનાના દાંત હતા, જેથી મળેલા મૃતદેહ અને મૃતક ગદાધરાનંદજી વચ્ચેનો કોઈપણ સંબંધ સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢાય છે. તેથી, ડૉક્ટરનો પુરાવો આ બંને વચ્ચે, એટલે કે મળેલા મૃતદેહ અને મૃતક ગદાધરાનંદજી વચ્ચે, કોઈપણ સંબંધને સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢે છે.

ભાગ : ૩

મૃતદેહ અવસાન પામેલ ગદાધરાનંદજીનો જ હતો તે સ્થાપિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષે ડીએનએ પરીક્ષણ પર આધાર રાખ્યો છે. તેમ છતાં, તે જ બાબત શંકાતીત રીતે સ્થાપિત કરવામાં આવી નથી. ફરિયાદ પક્ષ એ દર્શાવવામાં નિષ્ફળ ગયું છે કે બિચ્છુવાડા ખાતે મળેલા મૃતદેહના અવશેષોને પ્રિઝર્વેટિવ “ઇડીટીએ” ઉમેરવામાં આવેલ જારમાં બરફના બોક્સમાં સુરક્ષિત રાખવામાં આવ્યા હતા, જે ડીએનએ સુરક્ષિત રાખવા માટે ઉપયોગી એકમાત્ર પ્રિઝર્વેટિવ છે; તેમજ એ પણ દર્શાવવામાં નિષ્ફળ ગયું છે કે મૃતદેહના ભાગોના આ અવશેષોને કોઈ ઓળખપાત્ર અને તુલનાત્મક સીલબંધી કરેલી બોટલમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા.

ડૉ. રાવને જ્યારે બિરુછવાડા પોલીસ સ્ટેશનમાંથી જમ કરાચેલા આ અવશેષો પ્રાપ્ત થયા ત્યારે તે જ સીલ ધરાવતા સીલબંધી હાલતમાં હતા અને તેથી તેમની સાથે કોઈ ચેડાં કરવામાં આવ્યા નહોતા, તે દર્શાવવા માટે પણ કોઈ સામગ્રી રજૂ કરવામાં આવી નથી. ડૉ. હેમંતભાઈ પટેલ દ્વારા રાદિયતબા પાસેથી લેવામાં આવેલ રક્તનો નમૂનો તપાસ દળના સભ્ય દ્વારા લાવવામાં આવેલી શીશીમાં લેવાયો હતો. જોકે, ડૉ. પટેલ સ્વીકારે છે કે દર્શાવેલ શીશીમાં કોઈ પ્રિઝર્વેટિવ હતું કે નહોતું તે બાબતે તેમને કોઈ જાણ નહોતી. ફરિયાદ પક્ષે એ દર્શાવવા માટે કોઈ પુરાવો રજૂ કર્યો નથી કે તુલના માટે નમૂનો યોગ્ય સ્થિતિમાં રહે તે માટે લેવાયેલા રક્તના નમૂનામાં ઇડીટીએ નામનો કોઈ પ્રિઝર્વેટિવ ઉમેરવામાં આવ્યો હતો અને દર્શાવેલ શીશીને તરત જ બરફના બોક્સમાં મૂકવામાં આવી હતી. ડૉ. રાવ દ્વારા સ્વીકાર્યા મુજબ, જ્યાં સુધી રક્તને પ્રિઝર્વેટિવ ધરાવતી શીશીમાં સુરક્ષિત રાખી અને તે તેના સંકલન બાદ અડધા કલાકની અંદર બરફના બોક્સમાં સંગ્રહિત કરવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી તે તુલના માટે યોગ્ય રહેતું નથી. ફરિયાદ પક્ષે એ વાજબી શંકાથી પરે એ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે કે ડૉ. પટેલ દ્વારા મૂકવામાં આવેલ વ્યક્તિગત સીલ અખંડિત હાલતમાં હતું તેવા નમૂના ડૉ. રાવને પ્રાપ્ત થયા હતા. તપાસ અધિકારીએ પોતાનાં નિવેદનમાં એ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે રાદિયતબાના અન્ય કોઈ સગા એ જ હતા કે કેમ તે અંગે તેણે કોઈ પૂછપરછ કરી નહોતી અને તેથી મૃતદેહ રાદિયતબાથી જૈવિક રીતે સંબંધિત અન્ય કોઈ વ્યક્તિનો હોવાની શક્યતા સુધી પહોંચવામાં પણ તે નિષ્ફળ ગયો છે

આથી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરના મતાનુસાર, ડી.એન.એ.ની સરખામણીથી બિરુછુવાડા ખાતે મળેલ મૃતદેહ અવસાન પામેલા ગદાધરાનંદજીનો જ હતો તે બાબત વાજબી શંકાથી પર સાબિત થતી નથી. શ્રી ઠક્કરના કહેવા મુજબ, ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ પરીક્ષણને લગભગ પૂર્ણતાની વિજ્ઞાન તરીકે કહેવાય છે અને વર્તમાન કેસના તથ્યોને ધ્યાનમાં લેતાં ફરિયાદ પક્ષનું કર્તવ્ય છે કે તે વાજબી શંકાથી પર આ બાબત સ્થાપિત કરે; જ્યારે ફરિયાદ પક્ષ બિરુછુવાડા પોલીસને મળેલ મૃતદેહ ગુરુ ગદાધરાનંદજીનો હતો તે સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે, ત્યારે નિષ્ણાતના પુરાવાને તથા ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ કર્યા બાદ નોંધાયેલા નિષ્કર્ષને કોઈ વજન આપવામાં આવવું જોઈએ નહીં.

(૧૨) શ્રી ઠક્કરના જણાવ્યા મુજબ, ફરિયાદ પક્ષની વધુ એક નિષ્ફળતા એ છે કે પી.ડબ્લ્યુ.પ૦ શંકર દામોર દ્વારા પ્રથમવાર અને ત્યારબાદ બિરુછુવાડા પોલીસ દ્વારા મળી આવેલ વ્યક્તિનું મૃત્યુ હત્યાજન્ય મૃત્યુ હતું, તે બાબત ફરિયાદ પક્ષ શંકાતીત રીતે સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે. મરણોત્તર પરીક્ષણ નોંધો તૈયાર કરનાર તબીબ એટલે કે પી.ડબ્લ્યુ.પ૭ ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા (આંક ૨૬૮) એ એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે કે મૃતકનું મૃત્યુ ગળું દબાવવાના કારણે શ્વાસરોધ થવાથી થયું હતું અને આ અભિપ્રાય ઘડવા માટે તેમણે અવલોકન કરીને જણાવ્યું હતું કે મૃતદેહ પર એવા લક્ષણો હાજર હતા કે

જેના આધારે આવી નોંધ કરી શકાય. શ્રી ઠક્કરે, આ સાક્ષીની પ્રતિપરીક્ષા તથા આરોપી તરફેથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા પુસ્તક (મોદી'ઝ મેડિકલ જ્યુરિસપ્રુડન્સ, ૨૩મી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૨૬૭) બતાવીને કરવામાં આવેલી સામસામી પૂછપરછનો ઉલ્લેખ કરીને દલીલ કરી છે કે તબીબનો અભિપ્રાય નિષ્ણાતના અભિપ્રાયને વિરુદ્ધ છે. શવપરીક્ષણના સમયે હૃદયના જમણા ખંડો ખાલી હતા, પરંતુ ડાબા ખંડોમાં ગાંઠાયેલું રક્ત મળ્યું હતું. ડૉ. ગુપ્તાના જણાવ્યા મુજબ, જમણા ખંડો ખાલી હોવા અને ડાબા ખંડોમાં ગાંઠાયેલું રક્ત મળ્યું પણ એક મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ હતી, જે દર્શાવે છે કે મૃતકનું મૃત્યુ ગળું દબાવવાના કારણે થયેલા શ્વાસરોધથી થયેલું હોઈ શકે. અમે ડૉ. ગુપ્તાએ પોતાનો અભિપ્રાય ઘડવા માટે ધ્યાનમાં લીધેલા વિવિધ પાસાઓનો ઉલ્લેખ કરવા ઇચ્છીએ છીએ. આ પાસાઓ મરણોત્તર નોંધોના ભાગ ૨, ૩ અને ૪માં સમાવિષ્ટ છે (આંક ૨૬૯, પૃષ્ઠ ૧૩૬૮) :-

પી.એમ. નોંધોના ભાગ : ૨ : કરોટી અને રીઢની હાડપિંજરની નાડી :

નોંધ : રીઢની નાળીનું પરીક્ષણ કરવું આવશ્યક નથી, જો સુધી કોઈ રોગ અથવા ઈજાનો સંકેત ઉપલબ્ધ ન હોય.

૧. ખોપરીની ચામડી, ખોપરી અને કશરુકાઓ.	૨. મેમ્બ્રેયરનિસસમાં ભીડભાડ થઈ.	૩. મગજ અને મેરુરજી. રક્તસંચયિત, મેરુરજી
---	------------------------------------	--

ખોપરીની ચામડી સંપૂર્ણપણે દહન પામેલી. ખોપરી ખોલતાં ડ્યુરા બહાર રક્તસ્રાવ જોવા મળે છે, જે નાજુક, ભુરભુરું અને ચોકલેટ જેવા ગાંઠાયેલા રક્તરૂપમાં છે.		ખોલવામાં આવેલ નથી.

ભાગ : ૩ ના પી.એમ.નોટ્સ : થોરેક્સ

૧. ભીંતો, પાંસળીઓ અને ઉપસ્થિતિઓ	બધું આગળના ભાગથી ભસ્મીકૃત.
૨. પ્લ્યુરાઈ	ઓળખાયું નથી
૩. લેરેન્ક્સ અને ટ્રેકિયા	ગીચ અને ડાળો
૧. દિવાલો, પાંસળીઓ અને કટિલેજ	સામેથી બધું ભસ્મ કરવામાં આવ્યું.
૪. જમણું ફેફસું	અર્ધદગ્ધ, અર્ધભાગ ચોકલેટ ભૂરા ગાંઠાયેલા રક્તથી ભર્યક.
૫. ડાબું ફેફસું	ભસ્મીભૂત
૬. હૃદયાવરણ	સ્વસ્થ

૭. હૃદય	સ્વસ્થ, જમણું કોષ્ટ ખાલી, ડાબું ગંઠાયેલું રક્તથી ભરેલું.
૮. વિશાળ વહાણ	ગીચતા.

ભાગ : ૪ ના પી.એમ.નોટ્સ: પેટ

૧. ભીંતો	સળગાવવું, ભસ્મ કરી નાખવું.
૨. પેરીટોનિયમ	ભસ્મીકૃત કરવામાં આવ્યું.
૩. મોઢું, ફેરિક્સ અને અન્નનળી	દહન કરવામાં આવેલ, અન્નનળીમાં રક્તસંચય જોવા મળ્યો.
૪. જઠર અને તેની અંદરની સામગ્રી	પગ દેખાતો નથી, પચાયેલ ખાદ્ય પદાર્થ સાથે દાઝેલું.
૫. સૂક્ષ્મ આંતરડાં અને તેમનું અંતર્વસ્તુ	બમ
૬. મોટા આંતરડા અને તેની સામગ્રી	અર્ધો બળેલો અખંડિત, અર્ધો દેખાતો નથી
૭. ચક્રત	કાળો અને વાવાઝોડાસભર કઠિન
૮. પ્લીહા	કાળો અને તોફાની કઠિન.

૯. મૂત્રપિંડ	ભીડભાડવાળું.
૧૦. મૂત્રાશય	દહન કરવામાં આવેલ, જોવામાં આવેલ નથી.
૧૧. અંગોની ઉત્પત્તિ	બાહ્ય અને આંતરિક :- ૧ ½ " પ્યુનિસ વાહિકા દાઝેલી હોય તે સિવાય જોવામાં આવી નથી. મૃતદેહ ભારે પ્રમાણમાં દાઝેલો છે. મૃતદેહની લંબાઈ- અંદાજે ૭૧" - ૧૮ સે.મી. પેલ્વિસનું કદ ૨૮" ૫૫ સે.મી. જૂતાનું કદ
૧. દિવાલો	બાળવું, ભસ્મ કરવું.
	સંભાવના ૯ ક્રમાંક

શ્રી ઠક્કર મુજબ, આ સાક્ષીએ યોગ્ય ઉત્તર આપ્યો નથી કારણ કે વૈધકીય ન્યાયશાસ્ત્ર અનુસાર જ્યારે કોઈ વ્યક્તિનું ગળું દબાવીને મૃત્યુ થાય છે, ત્યારે તેના હૃદયના જમણા ખંડો લોહીથી ભરેલા હોય છે અને ડાબા ખંડો ખાલી હોય છે. ડૉ. ગુપ્તાએ આ સ્થિતિ સ્વીકારી છે. તેમ છતાં, તેમણે કંઈક વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિ દર્શાવીને તેનો ખુલાસો કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે અને એમ જણાવ્યું છે

કે જ્યારે ગળું દબાવવાનું કૃત્ય એકથી વધુ વખત કરવામાં આવ્યું હોય અને વચ્ચે દબાણ ઓછું થયું હોય, ત્યારે હૃદયના જમણા ખંડો ખાલી હોવા અને ડાબા ખંડો લોહીથી ભરેલા હોવાની શક્યતા છે. શ્રી ઠક્કર મુજબ, તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે નિશ્ચિત સાધન અંગે તેમણે જે અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે તેનો ઉલ્લેખ વૈદ્યકીય ન્યાયશાસ્ત્રમાં કરવામાં આવ્યો નથી. તેથી, આ મુદ્દે ડૉ. ગુપ્તાનું કહેવું માત્ર તેમના પોતાના નિવેદન તરીકે જ ગણવું જોઈએ, તેવી શ્રી ઠક્કરની રજૂઆત છે. ડૉક્ટરે સ્વીકાર્યું છે કે હાયોઈડ અસ્થિમાં ભંગ વિવિધ અન્ય કારણોસર પણ શક્ય છે અને માત્ર ગળું દબાવવાના કારણે જ નહીં. તેથી, માનવહત્યાજન્ય મૃત્યુ સ્થાપિત કરવા માટે વૈદ્યકીય પુરાવો અપર્યાપ્ત અને અયોગ્ય છે. ફરિયાદ પક્ષના કેસની આ દુર્બળતા હત્યાના અત્યંત મહત્વના આરોપના મૂળ સુધી પહોંચે છે.

(૧૩) શ્રી ઠક્કરે વધુ એક મુદ્દો ભારપૂર્વક રજૂ કર્યો છે કે સીબીઆઈ દ્વારા હાથ ધરાયેલ તપાસ અપ્રમાણિક અને અન્યાયી તપાસ છે અને તેથી ફરિયાદ પક્ષના કેસ પર પ્રતિકૂળ અસર પડે છે. આ મુદ્દાને વિસ્તૃત કરતાં શ્રી ઠક્કરે વર્તમાન આરોપી વિરુદ્ધ અંતિમ અહેવાલ દાખલ કરવા બાબતે સીબીઆઈએ અપનાવેલ પુરાવા અને પ્રક્રિયામાંથી કેટલાક નિશ્ચિત પાસાઓ તરફ અંગુલિનિર્દેશ કર્યો છે;—

(૧) કોઈપણ વિશ્વસનીય કારણો અને/અથવા સ્પષ્ટીકરણ વિના, સીબીઆઈએ સીબીઆઈ દ્વારા નોંધાયેલી એફઆઈઆરમાં દર્શાવાયેલા આરોપીઓથી જુદા એવા નવા આરોપીઓના સમૂહને બદલી મૂક્યો છે.

આ બદલાવ કેટલાક વિચિત્ર કારણોને લીધે થયો હોઈ શકે છે. કેટલાક આરોપીઓને બદલી મૂકવા અને મૃત્યુ પામનાર ગદાધરાનંદજી જેમાં નૌતમ સ્વામીનો સમાવેશ થાય છે નિર્વિવાદ રીતે શત્રુભાવ ધરાવતા તમામ વ્યક્તિઓને બહાર મૂકવા અંગે સીબીઆઈએ કોઈ વિગતો આપી નથી.

(૨) એફ.એસ.એલ. નિષ્ણાત દ્વારા હાથ ધરાયેલો અસત્ય-શોધ પરીક્ષણ નોંધપોથીમાં સંપૂર્ણપણે ઉપલબ્ધ છે અને તપાસ સી.બી.આઈ.એ પોતાના હસ્તગત લીધી ત્યારે તે તેને પણ સોંપવામાં આવ્યો હતો. અસત્ય-શોધ પરીક્ષણમાં નિષ્ફળ ગયેલા કેટલાક આરોપીઓને સી.બી.આઈ. દ્વારા કેસમાંથી બહાર રાખવામાં આવ્યા છે અને જે વ્યક્તિઓએ તે જ પરીક્ષણમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરી છે તેઓને આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. શંકાસ્પદ વ્યક્તિઓમાંથી એકે તો અસત્ય-શોધ પરીક્ષણમાં હાજર થવાની પણ કાળજી લીધી નહોતી. પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામી નામના આ આરોપીનું વર્તન દોષિત સ્વરૂપનું છે અને ખોટું કારણ દર્શાવી તેણે ગુજરાત રાજ્ય છોડી દીધું હતું અને ત્યારબાદ તેને આવા અથવા સમાન પરીક્ષણ માટે કદી લઈ જવામાં આવ્યો નહોતો. સામાન્ય રીતે, જે વ્યક્તિ અસત્ય-શોધ પરીક્ષણમાં નિષ્ફળ જાય અને જેનું મૃત્યુ પામનાર સાથે વૈરભાવ હોય, તેને આરોપી તરીકે રજૂ કરી તેના

વિરુદ્ધ આરોપપત્ર દાખલ કરવું જોઈએ અને આ આશ્ચર્યજનક પરિણામ અંગે તપાસ એજન્સી તરફથી કોઈ સ્પષ્ટીકરણ સામે આવતું નથી. મહત્વના આરોપી વ્યક્તિઓને આરોપમાં ન સામેલ કરવાનું તપાસની નોંધપોથીમાંથી જ દેખીતું થાય છે.

(૩) તપાસ અધિકારીએ નકલી નિવેદનો નોંધ્યા છે. આ દલીલના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી ઠક્કરે અમને આઈ.ઓ. પી.ડબલ્યુ.૬૪ શ્રી કૃષિકરનાં સાક્ષ્યના સંબંધિત ભાગ (આંક ૨૯૨ પરિચ્છેદ-૨૨) રજૂ કર્યો છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે સાક્ષી રમણ દાહ્યાભાઈ પરમારે ૧૩.૧૨.૧૯૯૮ના રોજ માત્ર એક જ નિવેદન આપ્યું હતું અને આ સાક્ષી રમણભાઈનું અન્ય કોઈ નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું નથી. પરંતુ, જ્યારે તેમને પૂછવામાં આવ્યું કે તેમણે સાક્ષી રમણભાઈના સમાન તારીખ એટલે કે ૧૩.૧૨.૧૯૯૮ દર્શાવતા ભિન્ન વિષયવસ્તુવાળા બે નિવેદનો નોંધ્યા હતા, ત્યારે આઈ.ઓ.એ તે નકારી કાઢ્યું હતું. સમાન તારીખવાળા બે નિવેદનો બતાવી તેમને સામનો કરાવવામાં આવ્યો હતો. એક વિરોધાભાસી સ્થિતિ કેવી રીતે અને શા માટે ઊભી થઈ તે અંગે તેમણે સમજાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. શ્રી ઠક્કરના કહેવા મુજબ, નોંધ પર આવેલું તે સ્પષ્ટીકરણ જરાય સંતોષકારક નથી. આઈ.ઓ. શ્રી કૃષિકરે નોંધેલા આ બન્ને નિવેદનો પર બે મૂળ સહી હોઈ શકે નહીં અને તેથી

આઈ.ઓ. શ્રી કૃષિકરે સગવડપૂર્વક એ જ સાક્ષીના ભિન્ન વિષયવસ્તુવાળા બે નિવેદનો, જેમાં આઈ.ઓ.એ પોતે જ સહી કરી હતી, નોંધ્યા હતા જેથી તે બે નિવેદનોમાંથી કોઈ એકનો ઉપયોગ કરી શકે. શ્રી ઠક્કરના કહેવા મુજબ, આક્ષેપિત ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રી તરફથી હાજર રહેલા બચાવ પક્ષના વકીલે સાક્ષીને બતાવેલી નિવેદનની ઝેરોક્ષ નકલ, ચાર્જશીટના કાગળો સાથે પુરા પાડવામાં આવેલા દસ્તાવેજોના સેટ સાથે, આક્ષેપિતોમાંના એકને આપવામાં આવી હતી. ચિહ્ન “એ”વાળા નિવેદનમાં “સ્વયં” શબ્દ ગેરહાજર છે અને મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીની બેઠકને લાગતી બાજુની બેઠક પર બેસેલી વ્યક્તિનું નામ, ચિહ્ન “એ”વાળા નિવેદનમાં દર્શાવેલ શ્રીજીયરણ સ્વામીના નામના બદલે, બીજા નિવેદન એટલે કે ચિહ્ન “બી”માં ઘનશ્યામ ભંડારી તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. તેથી, શ્રી ઠક્કરના કહેવા મુજબ, ચિહ્ન “બી”વાળા નિવેદનમાં “સ્વયં” શબ્દનો અભાવ તેમજ આક્ષેપિત ઘનશ્યામ ભંડારીના નામનો પ્રતિસ્થાપન સ્પષ્ટ છાપ મૂકે છે કે આઈ.ઓ.એ ન્યાયસંગત રીતે કાર્ય કર્યું નથી. ફરિયાદ પક્ષનો તેમજ પી.ડબલ્યુ. જતીન ભગત અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલનો કેસ એવો છે કે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ, જ્યારે તેઓ નડિયાદ ખાતે દુર્ગેશભાઈ ભટ્ટના પુત્રના ચણોપવીત સંસ્કાર (જનોઈ)માં હાજરી આપવા ગયા હતા, ત્યારે શ્રીજીયરણ સ્વામી તેમની સાથે ગયા હતા.

(૧૪) તે જ સાક્ષી એટલે કે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકરે પોતાના જબાનના પરિચ્છેદ-૨૩ માં સ્વીકાર્યું છે કે આંક ૯૫ અને ૯૮ — બન્ને દસ્તાવેજો — તેમણે ડૉ. દીવાનજી પાસેથી જમ કર્યા હતા અને તે એકબીજાની નકલ છે (એજ સારવાર કાર્ડની કહેવાતી નકલ). ડૉ. દીવાનજીના જબાનનું વાચન કરતાં, શ્રી ઠક્કરે આ બાબત દર્શાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે કે ડૉ. દીવાનજીના પુરાવાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આંક ૯૮ મૂળ સારવાર કાર્ડની ઝેરોક્સ નકલ છે અને આંક ૯૫ સી.બી.આઈ.ના કહ્યા મુજબ ડૉ. દીવાનજીએ તૈયાર કર્યો હતો. આ બન્ને દસ્તાવેજોના સૂક્ષ્મ વાંચનથી સ્પષ્ટ તફાવત દેખાઈ આવે છે, કારણ કે ડૉ. દીવાનજીના વ્યક્તિ-દર્દીની ઉંમરમાં તથા આપવામાં આવેલી સારવારના વર્ણનમાં મૂળભૂત તફાવત છે. મૂળની ઝેરોક્સ નકલમાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે દાંત ક્રમાંક ૫, ૪ અને ૩ ની સારવાર કરવામાં આવી હતી, પરંતુ આંક ૯૫ માં દાંતના જુદા ક્રમાંકો દર્શાવવામાં આવ્યા છે, એટલે કે દાંત ક્રમાંક ૬, ૫ અને ૪. શ્રી ઠક્કરના જણાવ્યા મુજબ, સી.બી.આઈ. પાસે પોસ્ટ-મોર્ટમ નોંધોના સ્વરૂપમાં ઉપલબ્ધ રહેલી વિગતો સાથે મેળ બેસાડવાના હેતુથી, મૂળ દસ્તાવેજ જમ કરવાનો બદલે આ રીતે કરવામાં આવ્યું હતું. ગુમ થયેલી વ્યક્તિ અને મળી આવેલ મૃતદેહ વચ્ચેની કડી સ્થાપિત કરવા માટે જ તપાસ એજન્સીએ આ અતિશયોક્તિ કરી છે, અને તે પરથી એવો અનુમાન કાઢવા માટે પૂરતું છે કે સી.બી.આઈ.એ પોતાની કથિત નિષ્પક્ષતા ગુમાવી દીધી છે અને આવી તપાસને કોઈપણ હેતુ માટે કોઈ મહત્વ આપવું જોઈએ નહીં.

(૧૫) શ્રી ઠક્કરના મતે, પંચાઓની પસંદગી પણ નિષ્પક્ષ રીતે કરવામાં આવી નહોતી અને તેના વિરુદ્ધ, કેટલાક આરોપીઓ સાથે શત્રુતા ધરાવતા વ્યક્તિઓને ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ તૈયાર કરાયેલા મહત્વપૂર્ણ પંચનામાં પંચ સાક્ષી બનવા માટે બોલાવવામાં આવ્યા હતા. આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદના કહેવાથી પંચનામું કરવા માટે જ્યારે તેઓ નીકળ્યા ત્યારે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકર માટે બોમ્બેથી પંચાઓ પસંદ કરવાનું શક્ય હતું અને ખાસ વડતાલમાંથી જ પંચાઓને બોલાવવાનો કોઈ કારણ નહોતો. નડિયાદમાંથી તેમજ રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગ ક્રમાંક ૮ ઉપર આવેલા કોઈપણ ગામ અથવા નગરમાંથી પંચાઓ પસંદ કરવાનું શક્ય હતું. આરોપીઓ વિરુદ્ધ જુબાની આપનાર પંચ ગૌતમ શત્રુભાવ ધરાવતો છે. તેમ છતાં, ગામના સરપંચના કહેવાથી તેને પંચ તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યો હતો અને આ હેતુ માટે વડતાલ ગામના રહેવાસીને કેમ પસંદ કરવામાં આવ્યો તે બતાવવા માટે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકર તરફથી કોઈ સ્પષ્ટીકરણ નથી. નોંધપાત્ર છે કે પંચ ગૌતમ તેમજ બીજા પંચ રમણ વિરુદ્ધ ફોજદારી કેસો દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. બંનેની ધરપકડ પણ કરવામાં આવી હતી અને આ હકીકત પંચ ગૌતમ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી છે તથા તે ફોજદારી કેસોના આરોપપત્રો નોંધપોથી પર ઉપલબ્ધ છે. કોઈપણ સમજદાર માણસ માટે એ માનવું મુશ્કેલ છે કે તપાસ અધિકારીને આ બે મહત્વપૂર્ણ પંચ સાક્ષીઓના શત્રુતાભર્યા સંબંધોની જાણ નહોતી. શ્રી ઠક્કર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે “આ અત્યંત વિશિષ્ટ સંયોગ

છે કે તપાસ અધિકારીએ જે બે પંચાઓ, એટલે કે રમણ અને ગૌતમનો ઉપયોગ કર્યો, તે બંને એવા વ્યક્તિઓ નીવડ્યા જેમના વિરુદ્ધ કેટલાક આરોપીઓએ ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરાવી હતી અને તેમની ધરપકડ કરાવી હતી. આટલો મોટો સંયોગ નિર્દોષ સ્વરૂપનો હોઈ શકે તેમ નથી.” શ્રી ઠક્કરનો વધુ એવો દાવો છે કે આ કેસ સી.બી.આઈ. દ્વારા અને ખાસ કરીને તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકર દ્વારા બિરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનનું સ્પષ્ટ દબાણપૂર્વક વશીકરણ કરવાનો કેસ છે. નોંધપોથી પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે હોસ્પિટલમાંથી ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા પાસેથી મરણોત્તર નોંધો પ્રાપ્ત થયા પછી બિરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનના એસ.એચ.ઓ.ને એ હકીકતની જાણ થઈ હતી કે હત્યાનો ગુનો તેની પોલીસ સ્ટેશનની અધિકારક્ષેત્રની અંદર થયો છે. તેમ છતાં, બિરછુવાડા પોલીસે ગુનો નોંધવામાં નિષ્ફળતા દર્શાવી હતી અને પી.ડબ્લ્યુ. શંકર દામોર દ્વારા આપવામાં આવેલ અહેવાલને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૪ હેઠળની તપાસના વિષય તરીકે જ રાખ્યો હતો. એવો કેસ કલમ ૧૭૪ હેઠળની તપાસની શ્રેણીમાં આવતો નથી. તેથી, સ્થાનિક પોલીસ પર દબાણ લાવી સી.બી.આઈ.એ પોતાની અનુકૂળતા મુજબ પુરાવા એકત્રિત કર્યા જેથી ગુમ થયેલા વ્યક્તિ, એટલે કે ગદાધરાનંદજી અને બિરછુવાડા પોલીસને મળેલી મૃતદેહ વચ્ચેની કડી સહેલાઈથી સ્થાપિત કરી શકાય. સી.બી.આઈ.માં કામ કરતા અધિકારી માટે સફળ તપાસ પ્રતિષ્ઠાનો વિષય માનવામાં આવે છે અને તેથી, વરિષ્ઠ અધિકારીઓ પણ કોઈપણ પ્રકારનું દબાણ લાવવાના પ્રલોભનમાં આવી જાય છે

જેથી તપાસના અંતે તર્કસંગત દેખાતું નિષ્કર્ષ મેળવી શકાય. તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકરે બિરુછુવાડા પોલીસ સ્ટેશન ગયાનું નકાર્યું છે અને પ્રથમ દિવસે જ્યારે તેઓ કથિત રીતે આરોપી માધવપ્રસાદ સાથે પ્રથમ વખત ઘટનાસ્થળ નજીક પહોંચ્યા ત્યારે સાંજે બિરુછુવાડા પોલીસની હાજરી પણ નકારી છે. બીજા દિવસે સવારે, જે દિવસે બીજું પંચનામું કરવામાં આવ્યું હતું, તે દિવસે પણ બિરુછુવાડા પોલીસ હાજર હતી તે બાબતનો પણ તેમણે ઇનકાર કર્યો છે. પરંતુ પી.ડબ્લ્યુ. ૨૯ વસંત- વિડિયોગ્રાફરે પોતાની જુબાનીના પરિચ્છેદ-૩૬માં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે સવારે જ્યારે બીજું પંચનામું કરવામાં આવ્યું ત્યારે તેને બિરુછુવાડા પોલીસે બોલાવ્યો હતો અને ઘટના સ્થળે સાથે આવેલા સી.બી.આઈ. અધિકારી સાથે તેની ઓળખાણ કરાવવામાં આવી હતી. શ્રી કૃશિકરે આ હકીકતનો ઇનકાર કરવાનો કોઈ કારણ નહોતો. તેમની જુબાનીની તારીખને જોતા એવું જણાય છે કે તપાસ અધિકારીએ આંખમિચોલીનો ખેલ રમ્યો છે.

(૧૬) આ ફોજદારી ષડયંત્રનો એવો કેસ છે જે આ પ્રસ્તાવના આધાર પર ઊભો કરવામાં આવ્યો છે કે કથિત હેતુને કારણે ષડયંત્ર રચાયું હતું, પરંતુ ફરિયાદ પક્ષ ષડયંત્ર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે. કથિત હેતુ સંતોષકારક રીતે સ્થાપિત થયો નથી અને તેથી એવું માનવું જોઈએ કે ફરિયાદ પક્ષ દાવા મુજબનો કેસ કોઈ પણ દૃઢ પુરાવા દ્વારા સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે અને ફરિયાદ પક્ષના કહેવા મુજબ વડતાલ મંદિર પરિસરેથી ગદાધરાનંદજીને બહાર લઈ જઈ હત્યાની

યોજના વાસ્તવમાં અમલમાં મૂકી હોય એવા આરોપી નં. ૩ ને સંડોવવા માટે પૂરતું સામગ્રી ઉપલબ્ધ નથી. આરોપી વિરુદ્ધ મળેલ પરિસ્થિતિઓ એવી છે કે તે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ બપોરે ૨.૦૦ વાગ્યા પહેલાં અથવા તે સમયની આસપાસ મંદિર પરિસરમાં હાજર હતો અથવા મોટર વાહન અંગે તેની આ ખોટી રજૂઆત કે એલ.પી.જી. ગેસ લીકેજને કારણે તેમાં આગ લાગી હતી, એવી પરિસ્થિતિઓ છે જેને નિર્દોષતા સાથે અસંગત હોવાનું કહી શકાય નહીં. આવા ગંભીર કેસમાં ફરિયાદ પક્ષે દરેક પરિસ્થિતિની સ્પષ્ટ અને દૃશ્યમાન કડી સ્થાપિત કરવી આવશ્યક છે જેથી પરિસ્થિતિઓની સાંકળ સ્થાપિત થઈ શકે. જ્યારે કેસ માત્ર પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત હોય ત્યારે એક જ ગૂમ કડી ફરિયાદ પક્ષનો કેસ નષ્ટ કરી શકે છે. આ એવો કેસ છે જેમાં એવું કહેવું સંદિગ્ધ છે કે તપાસ અધિકારીએ સત્ય અને સત્ય સિવાય બીજું કશું રજૂ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે અને તપાસ અધિકારીની વ્યક્તિનિષ્ઠ સંતોષને ફરિયાદ ચલાવતી એજન્સીએ સંપૂર્ણ રીતે ઉપયોગમાં લીધી છે. તપાસ સદ્ભાવપૂર્વક થવી આવશ્યક છે અને ત્યારબાદ ફરિયાદ પક્ષે વાજબી શંકાથી પર કેસ સ્થાપિત કરવો રહે છે. મૂળ કથા વિવિધ ખામીઓથી પીડિત છે. આરોપી વિરુદ્ધ કહી શકાય તેવી કોઈ મજબૂત પરિસ્થિતિ બહાર આવી નથી અને ફરિયાદ પક્ષે નોંધ પર લાવેલી દરેક પરિસ્થિતિ અંગે કોઈ સાંકળ સ્થાપિત થઈ હોવાનું જણાતું નથી. નબળા પ્રકારના પુરાવાનો ટુકડો, માત્ર નબળા ફરિયાદ પક્ષના કેસને બળ આપવા માટે, સમર્થનરૂપ પુરાવા તરીકે સુરક્ષિત રીતે ઉપયોગમાં લઈ શકાય નહીં

અને તેથી દેશની સર્વોચ્ચ અદાલતે નિશ્ચિત કરેલી કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, આ અદાલતે એવું માનવું જોઈએ કે માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે નોંધેલી દોષિત ઠેરવવાની નોંધ વિવિધ ખામીઓ, ભૂલ અને તર્કવિરુદ્ધતાથી પીડિત છે, કારણ કે કેસને માત્ર એક જ બાજુથી જોવામાં આવ્યો છે અને તેથી તમામ આરોપીઓને નિર્દોષ છૂટકારો અપાવવો જોઈએ. પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાના કાનૂન અંગે ઉલ્લેખિત નિર્ણયોને ઉઠાવવામાં આવેલી પરસ્પર વિરોધી દલીલો પર ટિપ્પણી કરતાં સમયે વિચારવામાં આવી શકે.

(૧૭) મૌખિક રજૂઆતો કરતી વખતે, શ્રી ઠક્કરે ફરિયાદ પક્ષે આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨, ૪ અને ૫ વિરુદ્ધ એક તરફ અને આરોપી ક્રમાંક ૩ વિરુદ્ધ બીજી તરફ મૂકેલા કેસના સંદર્ભમાં ભેદ દર્શાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે અને અન્ય દૃષ્ટિકોણ વિકસાવતાં તેમણે એક તરફ આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨ અને ૪ તથા બીજી તરફ આરોપી ક્રમાંક ૩ અને ૫ વચ્ચે ભેદ દર્શાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. જોકે, શ્રી ઠક્કરની મૂળભૂત રજૂઆત એવી છે કે આરોપી ક્રમાંક ૩ અને ૫ વિરુદ્ધ દર્શાવવામાં આવેલી કથિત પરિસ્થિતિઓ પણ પૂરતી અને પર્યાપ્ત નથી અને તે સામૂહિક રીતે કે વ્યક્તિગત રીતે આરોપીઓને ગુના સાથે જોડવા માટે પૂરતી નથી, તેથી આરોપી ક્રમાંક ૩ અને ૫ ને પણ નીચલી અદાલતે દોષિત ઠેરવવા ન જોઈએ હતા. શ્રી ઠક્કર અનુસાર, સી.બી.આઈ. તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલની દલીલ સ્વીકારવી નહીં, કારણ કે હેતુ સાબિત કરવા માટે પુરાવામાંથી

દર્શાવવામાં આવેલા કેટલાક પાસાઓ અત્યંત નબળા અને દૂરસ્થ સ્વરૂપના પુરાવા છે. આવા પાસાઓને આરોપીઓ વિરુદ્ધ હેતુ સાબિત કરવા માટે પૂરતા તરીકે સ્વીકારી શકાય નહીં. દૃઢ અને નિશ્ચિત પુરાવો હોવો આવશ્યક છે. સી.બી.આઈ. દ્વારા એકત્રિત કરીને નોંધ પર રજૂ કરવામાં આવેલ દસ્તાવેજી પુરાવો, જે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ ની વિશાળ આવક અને/અથવા મિલ્કતો સ્થાપિત કરવા માટે રજૂ કરાયો છે, તે પોતાના બળે એટલો પૂરતો નથી કે જેથી એ સ્થાપિત થાય કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ મંદિર ટ્રસ્ટ માટે કિંમતી વસ્તુઓ અને જથ્થાબંધ ઉપયોગની વસ્તુઓની ખરીદીમાંથી પોતાની આવકને મજબૂત બનાવી રહ્યા હતા. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આવક અંગે ખાસ કરીને આ બેમાંથી કોઈપણ સાક્ષીને કોઈ ચોક્કસ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો નથી અને કારણ કે આરોપીઓને રોકડ તથા અન્ય મિલ્કતોની ઉપલબ્ધિ અંગે સ્પષ્ટીકરણ આપવાની તક આપવામાં આવી નથી, તેથી ફરિયાદ પક્ષને આ જ બાબતોને આ બે આરોપીઓ વિરુદ્ધ દોષારોપક પુરાવા તરીકે વાપરવાનો અધિકાર રહેતો નથી. જો આ કથિત પરિસ્થિતિ આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ વિરુદ્ધ તેમની વિશાળ આવક અને મિલ્કતો બાબતે સ્થાપિત થયેલી માની લેવામાં આવે, તો પણ તે અત્યંત દૂરસ્થ છે અને તેમની નિર્દોષતાને અસંગત ઠરાવતી નથી. આંક ૨૦૩ પરના પી.ડબલ્યુ. ૩૩ કિંજલ જોષીના પુરાવાને, હેતુ સંબંધિત પુરાવા વિષે વિશ્વાસ પ્રેરિત કરનાર પૂરતા પુરાવા તરીકે સ્વીકારવાની જરૂર નથી, કારણ કે તેણે પોતાના જમા કરેલા નિવેદનમાં માત્ર એટલું કહ્યું છે કે તેણે મૃત્યુ પામેલા ગુરુજી

અને આચાર્ય મહારાજ અજેંદ્રપ્રસાદજી વચ્ચેની ટેલિફોન પરની વાતચીત સાંભળી હતી અને તેથી આ કથનને ઉપજાવેલી કહાની તરીકે માનવું જોઈએ. સી.બી.આઈ. આચાર્ય મહારાજ અજેંદ્રપ્રસાદજી અને બોર્ડના ચેરમેન એટલે કે મૃત્યુ પામેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજી વચ્ચેની ટેલિફોનિક વાતચીત સ્થાપિત કરવા માટે કોઈ સમર્થક પુરાવાનો ભાગ એકત્રિત કરીને રજૂ કરી શકતી હતી, કારણ કે ફરિયાદ પક્ષના કેસ મુજબ, જ્યારે આ પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષીએ કથિત રીતે પોતાના ગુરુના સૂચન પર આ ટેલિફોનિક વાતચીત સાંભળી હતી, ત્યારે આચાર્ય મહારાજ અજેંદ્રપ્રસાદજી જિલ્લાની બહારના ટેલિફોન સંચાર વર્તુળમાં હતા. શ્રી ઠક્કર અનુસાર એવો કોઈ પુરાવો નથી જેને સ્વભાવથી સંતોષકારક કહી શકાય અને જેના આધારે એવો અનુમાન કાઢી શકાય કે ફરિયાદ પક્ષે ગુનાનો હેતુ સ્થાપિત કર્યો છે. બીજી પરિસ્થિતિ એવી દર્શાવવામાં આવી છે કે મૃત્યુ પામેલાને છેલ્લે આરોપી ક્રમાંક ૩ ની સંગતમાં જોવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ તે અપ્રમાણિત રહી છે અથવા વાજબી શંકાથી પર સ્થાપિત થઈ નથી. શ્રી ઠક્કરે પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં ત્રણ નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો છે:—

(૧) બક્ષીશ સિંહ વિ./એસ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, ૧૯૭૧(૩)

એસ.સી.સી. ૧૮૨

(૨) સરબીર સિંહ વિ./એસ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, ૧૯૯૩ સપ્લી.

(૩) એસ.સી.સી. ૪૧, અને

(૩) સુરીન્દરપાલ જૈન વિ./એસ. દિલ્હી એડમિનિસ્ટ્રેશન,
૧૯૯૩ સપ્લી. (૩) એસ.સી.સી. ૬૮૧.

અમે આ નિર્ણયોનું ચુકાદાઓના સંબંધિત અનુરૂપ પરિણેદોમાં વિચારી
લીધું છે.

(૧) શ્રી ઠક્કર મુજબ, તમામ ત્રણ મહત્વપૂર્ણ સાક્ષીઓ, એટલે કે
પી.ડબ્લ્યુ.૧૬ ચિમનભાઈ, પી.ડબ્લ્યુ.૧૫ નઝીરમિયા અને પી.ડબ્લ્યુ.૩
જતિન ભગત, આ પાસું સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે. પી.ડબ્લ્યુ.૩ જતિન
ભગતે પણ ક્યાંય એવું કહ્યું નથી કે તેણે મૃતકને આરોપી નં.૩ સાથે છેલ્લે જોયો
હતો. જ્યારે તેના મૃત ગુરુ તેમના ઓરડામાં હતા ત્યારે તે કોઈ કામસર વડતાલ
મંદિરેથી નીકળી ગયો હતો. આરોપી નં.૫ વિરુદ્ધ તપાસ દરમિયાન રચાયેલ
પુરાવા પર સી.બી.આઈ. આધાર રાખે છે અને ખાસ કરીને જ્યારે મૃતક ગુરુ
ગદાધરાનંદજી નવલી ગુરુકુલ ગયા હતા તે બાબતે કોઈ સ્વતંત્ર સાક્ષીએ સમર્થન
આપ્યું નથી, ત્યારે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ કથિત રીતે તૈયાર
કરાયેલા પંચનામા સ્વરૂપે રચાયેલા પુરાવાને કોઈ વજન આપવું જોઈએ નહીં.
નવલી ગુરુકુલ ખાતે કથિત રીતે બનાવાયેલા પંચનામાનો મૂળભૂત ભાગ
પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નથી, કારણ કે તેમાં જીવિત વ્યક્તિઓના નિવેદનો, જેમાં
આરોપી વિજય ભગતની “ઘાવભાવ અથવા વર્તણૂક” પણ સમાવેશ થાય છે,
સામેલ કરવામાં આવ્યા છે. વિજય ભગતનું વર્તન આરોપી નં.૫ વિરુદ્ધ કોઈ

અનુમાન કાઢવામાં ફરિયાદ પક્ષને મદદરૂપ થઈ શકતું નથી. માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે અમુક અનુમાનોના આધારે અને તે પણ અગ્રાહ્ય પુરાવા પર આધારિત તારણો નોંધ્યા છે. પી.ડબ્લ્યુ.૪૯ મીનાક્ષી પટેલ (આંક ૨૪૭), પી.ડબ્લ્યુ.૪૩ ઉત્સવ તન્ના (આંક ૨૨૮) અને પી.ડબ્લ્યુ.૨૫ રક્ષિત શાહ (આંક ૧૬૫) ના પુરાવા ફરિયાદ પક્ષનો કેસ આગળ ધપાવવા સક્ષમ નથી. નવલી ઘટનાને સાબિત કરવા માટેનો મુખ્ય સાક્ષી, એટલે કે પી.ડબ્લ્યુ.૪૨ ઘનશ્યામ ભગત (નવલી ગુરુકુલના નિવાસીઓમાંથી એક અને શિષ્ય – આંક ૨૨૭), ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપતો નથી. તે જ રીતે, પી.ડબ્લ્યુ.૩૨ મફતભાઈ ઓઝા (આંક ૨૦૦) નો પુરાવો પણ અગ્રાહ્ય છે. પી.ડબ્લ્યુ. મફતભાઈના પુરાવાનો અમુક ભાગ માન્ય ગણીએ તો પણ, આરોપીઓનો દોષ સ્થાપિત કરવામાં તે ઉપયોગી જણાતો નથી. વધુમાં વધુ એટલું સ્વીકારી શકાય કે સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓએ મીનાક્ષીને બોલાવી હતી અને તેની હાજરીમાં મૃતક ગુરુ ગદાધરાનંદજીના ફોટોગ્રાફો મીનાક્ષીને બતાવ્યા હતા. પુરાવાનો આ ભાગ મીનાક્ષીના વર્તન અથવા તેના કહેવા અંગે નિંદા કરવા ઉપયોગી હોઈ શકે, પરંતુ તે ફરિયાદ પક્ષને મદદરૂપ થતો નથી. તે જ રીતે, ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા સેલ્યુલર ટેલિફોન સેવા પ્રદાતા પાસેથી મેળવેલા પ્રિન્ટ-આઉટથી આરોપી નં.૧ અને/અથવા આરોપી નં.૨ નો ગુનામાં હેતુ અથવા સંડોવણીનો કોઈ તત્વ સ્થાપિત કરવા પૂરતું નથી. પી.ડબ્લ્યુ.૨૫ રક્ષિત શાહે આરોપી શ્રીજીચરણ સાથે વાતચીત કરી હતી એવું દર્શાવવા આવા પુરાવાને સ્વીકારવામાં આવવું જોઈએ

નહીં. પી.ડબ્લ્યુ.રપ રક્ષિત શાહના કુટુંબમાં વડતાલ મંદિરમાં શ્રદ્ધા ધરાવતા
 એકથી વધુ વ્યક્તિઓ હોઈ શકે. પી.ડબ્લ્યુ.રપ રક્ષિત શાહના મૌખિક વર્ણન
 સામે રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજ પુરાવાના પ્રભાવ અંગે આરોપી શ્રીજીચરણને કોઈ
 નિશ્ચિત પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો નહોતો. પી.ડબ્લ્યુ.૪૮ ધરિન્દ્ર જયંતિલાલ
 લારિયા (આંક ૨૩૯) ના નિવેદન દરમિયાન સેલ્યુલર ટેલિફોન સેવા પ્રદાતા
 પાસેથી મેળવેલા ટેલિફોન પ્રિન્ટ-આઉટનું માત્ર રજૂકરણ ફરિયાદ પક્ષને
 પુરાવાના આ ભાગનો આરોપીઓ વિરુદ્ધ દોષારોપક તરીકે ઉપયોગ કરવાનો
 હકદાર બનાવતું નથી અને તે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલી કથાને કોઈ બળ આપતું
 નથી. ફરિયાદ પક્ષ એ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે કે આગથી થયેલા
 નુકસાનના હિસાબે જે વાહન માટે દાવો કરવામાં આવ્યો હતો, તે આરોપી નં.૫
 ની માલિકીનું હતું. તેના વિપરીત, ઉક્ત વાહનના વાસ્તવિક માલિકે પોતાની
 માલિકીનો દાવો કર્યો છે, એટલે કે પી.ડબ્લ્યુ. લક્ષ્મીપ્રસાદે, અને તેથી જો વીમા
 કંપની પાસેથી દાવો મેળવવા બાબતે કોઈ ગેરરીતિ થઈ હોય, તો ખોટો દાવો રજૂ
 કરવા માટે માત્ર લક્ષ્મીપ્રસાદ જ જવાબદાર ગણાય, અને આરોપી નં.૫ દ્વારા
 દાવા ફોર્મ પર સહી કરવાથી તે મૃતક ગદાધરાનંદજીની હત્યા જેવા ગંભીર ગુનામાં
 તેની સંડોવણીની હદ સુધી જવાબદાર બની જતો નથી. તેના વિપરીત,
 નોંધમાંથી જણાય છે કે તહેસીલ બિચ્છુવાડાના બારોથી ગામે એક મૃતદેહ મળ્યો
 હતો તેની જાણ સી.બી.આઈ.ને શરૂઆતથી જ હતી, કારણ કે બિચ્છુવાડા
 પોલીસે સંબંધિત તમામ પોલીસ સ્ટેશનો અને રાજસ્થાન રાજ્યના ઉચ્ચ

અધિકારીઓને માહિતી આપી હતી. નિર્વિવાદ રીતે રાજસ્થાન પાણી સી.બી.આઈ., મુંબઈના કાર્યક્ષેત્ર હેઠળ આવે છે અને તેથી સી.બી.આઈ., મુંબઈનું તપાસ ક્ષેત્ર રાજસ્થાન રાજ્ય સુધી વિસ્તરે છે. તેથી, એવું જણાય છે કે સી.બી.આઈ.એ ગુરુ ગદાધરાનંદજીના ગુમ થવાની હકીકતને બિચ્છુવાડા પોલીસે મેળવેલા સળગેલા મૃતદેહની હકીકત સાથે જોડવા માટે વડતાલ શહેરમાંથી જ ગોઠવાયેલા પંચોની મદદથી, એટલે કે પંચ પી.ડબ્લ્યુ.જી. ગૌતમની મદદથી, પુરાવા રચ્યા હતા. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તપાસવામાં આવેલા બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ અધિકારીના પુરાવામાં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે ૦૨.૦૪.૧૯૯૯ ના રોજ તૈયાર કરાયેલા એક પંચનામા સમયે બિચ્છુવાડા પોલીસ હાજર હતી. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ પંચનામા સ્વરૂપે રજૂ કરાયેલા પુરાવા, એટલે કે શોધ પંચનામા, સંબંધિત કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, સમગ્ર પંચનામું નકારી કાઢવું જોઈએ, કારણ કે તેમાં હકીકત કે સ્થળની શોધનો કોઈ તત્વ નથી. જ્યારે તપાસ એજન્સીને શરૂઆતથી જ સ્થળ અને હકીકત વિશે જાણ હતી, ત્યારે આરોપી નં.૩ ના જણાવ્યા પરથી કંઈ શોધાયું હતું એવું કહી શકાય નહીં. શ્રી ઠક્કરે અમને આશરે ૯ નિર્ણયો રજૂ કર્યા, જેમાંથી ૬ સર્વોચ્ચ અદાલતના છે અને એક પ્રિવી કાઉન્સિલનો છે, એટલે કે પુલુકુરી કોટ્ટાયા એન્ડ અધર્સ વિ./સામે એમ્પરર, એ.આઈ.આર. ૧૯૪૭ પ્રિવી કાઉન્સિલ ૬૭ (ફકરો-૧૦). ફકરો-૧૦ માં નીચે મુજબ નોંધવામાં આવ્યું છે:-

કલમ ૨૭, જે કલાત્મક રીતે સુશબ્દિત નથી, તે અગાઉની કલમ દ્વારા મૂકવામાં આવેલા પ્રતિબંધનો એક અપવાદ પ્રદાન કરે છે અને પોલીસ અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિએ કરેલા કેટલાક નિવેદનોને સાબિત કરવાની મંજૂરી આપે છે. આ કલમને અમલમાં લાવવા માટે આવશ્યક શરત એ છે કે પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં રહેલા અને કોઈ ગુનાના આરોપી એવા વ્યક્તિ પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલી માહિતીના પરિણામે કોઈ હકીકતની શોધ થઈ હોવાનું સાક્ષીમાં જણાવવામાં આવ્યું જોઈએ, અને ત્યારબાદ તેવી શોધાયેલી હકીકત સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત જેટલી માહિતી હોય તેટલી સાબિત કરી શકાય. આ કલમનો આધાર જાણે આ દષ્ટિકોણ પર છે કે જો આપવામાં આવેલી માહિતીના પરિણામે હકીકતમાં કોઈ હકીકત શોધાય છે, તો તેથી એ માહિતી સાચી હતી એવી કેટલીક ખાતરી પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેથી તેને પુરાવામાં સુરક્ષિત રીતે સ્વીકારવાની છૂટ આપી શકાય; પરંતુ સ્પષ્ટ રીતે, સ્વીકાર્ય માહિતીનો વ્યાપ તે શોધાયેલી હકીકતના ચોક્કસ સ્વરૂપ પર નિર્ભર કરવો જોઈએ, જેના સાથે એવી માહિતીનો સંબંધ હોવો આવશ્યક છે. સામાન્ય રીતે, જ્યારે પોલીસ અટકાયતમાં રહેલો વ્યક્તિ છુપાવેલ સ્થળમાંથી કોઈ વસ્તુ, જેમ કે મૃતદેહ, હથિયાર અથવા આભૂષણો, રજૂ કરે છે, અને કહેવામાં આવે છે કે તે તે ગુનાથી સંબંધિત છે જેના માટે માહિતી આપનાર આરોપી છે, ત્યારે આ કલમ અમલમાં આવે છે. ક્રાઉન તરફથી શ્રી મેગ્યુએ દલીલ કરી છે કે આવા મામલે “શોધાયેલી હકીકત” એટલે રજૂ કરાયેલી ભૌતિક વસ્તુ, અને એવી વસ્તુ સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત કોઈપણ

માહિતી સાબિત કરી શકાય. આ દષ્ટિકોણ મુજબ, કોઈ વ્યક્તિએ આપેલી એવી માહિતી કે રજૂ કરાયેલો મૃતદેહ તેના દ્વારા હત્યા કરવામાં આવેલા વ્યક્તિનો છે, અથવા રજૂ કરાયેલું હથિયાર એ જ છે જેનો ઉપયોગ તેણે હત્યા કરવાના ગુનાના અમલમાં કર્યો હતો, અથવા રજૂ કરાયેલાં આભૂષણો ડાકામાં ચોરવામાં આવ્યા હતા, એ બધી જ સ્વીકાર્ય ગણાય. જો કલમ ૨૭નો એવો જ પ્રભાવ માનવામાં આવે, તો પોલીસે સમક્ષ કરવામાં આવેલ સ્વીકારોક્તિઓ પર, અથવા પોલીસ અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી સ્વીકારોક્તિઓ પર, અગાઉની બે કલમો દ્વારા મૂકવામાં આવેલા પ્રતિબંધમાં ખૂબ જ ઓછો સાર બાકી રહે. ધારાસભાની એવી ભીતિથી કે પોલીસના પ્રભાવ હેઠળ રહેલો વ્યક્તિ અતિરિક્ત દબાણના ઉપયોગ દ્વારા સ્વીકારોક્તિ કરવા પ્રેરિત થઈ શકે, તે પ્રતિબંધ સંભવતઃ પ્રેરિત થયો હતો. પરંતુ જો તે પ્રતિબંધ દૂર કરવા માટે એટલું જ પૂરતું હોય કે સ્વીકારોક્તિમાં પછીથી રજૂ થનાર કોઈ વસ્તુ સંબંધિત માહિતીનો સમાવેશ કરવામાં આવે, તો એ માનવું યોગ્ય જણાય છે કે પોલીસની મનાવટ કરવાની શક્તિ પ્રસંગને અનુરૂપ સાબિત થશે, અને વ્યવહારમાં આ પ્રતિબંધ તેનો પ્રભાવ ગુમાવી દેશે. અર્થઘટનના સામાન્ય સિદ્ધાંતોના આધારે, લોર્ડશીપ્સના મત મુજબ, કલમ ૨૭ દ્વારા ઉમેરાયેલ કલમ ૨૬નો અપવાદ આ રીતે માનવામાં ન આવવો જોઈએ કે તે કલમના મૂળ સારને રદબાતલ કરી દે. લોર્ડશીપ્સના મત પ્રમાણે, આ કલમમાં આવેલ “શોધાયેલી હકીકત” ને રજૂ કરાયેલી વસ્તુના સમક્ષ માનવું ભ્રાંતિકારક છે; શોધાયેલી હકીકતમાં તે

સ્થળનો પણ સમાવેશ થાય છે જ્યાંથી વસ્તુ રજૂ કરવામાં આવે છે અને તે અંગે આરોપીને રહેલી જાણકારીનો પણ સમાવેશ થાય છે, અને આપવામાં આવેલી માહિતીનો સ્પષ્ટ સંબંધ આ જ હકીકત સાથે હોવો જોઈએ.

ઉત્પાદિત થયેલ વસ્તુના અગાઉના ઉપયોગકર્તા વિષેની માહિતી, અથવા તેની ભૂતકાળની ઇતિહાસસંબંધિત માહિતી, જે પરિસ્થિતિમાં તે શોધાય છે તે પરિસ્થિતિમાં તેની શોધ સાથે સંબંધિત નથી. અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવેલી એવી માહિતી કે “હું મારા ઘરના છાપરામાં છુપાવેલી છરી રજૂ કરીશ” તે છરીની શોધ તરફ દોરી જતી નથી; છરીઓ તો ઘણા વર્ષો પહેલાંથી શોધાઈ ચૂકી છે. તે આ હકીકતની શોધ તરફ દોરી જાય છે કે માહિતીદાતાના જ્ઞાન મુજબ તેના ઘરમાં એક છરી છુપાવવામાં આવી છે, અને જો તે સાબિત થાય કે ગુનાના આચરણમાં તે છરીનો ઉપયોગ થયો હતો, તો શોધાયેલી હકીકત અત્યંત સંબંધિત બને છે. પરંતુ જો તે નિવેદનમાં “જે વડે મેં એને ઘા માર્યો હતો” એવા શબ્દો ઉમેરવામાં આવે, તો તે શબ્દો ગ્રાહ્ય નથી, કારણ કે તેઓ માહિતીદાતાના ઘરમાં રહેલી છરીની શોધ સાથે સંબંધિત નથી.”

પુનરાવર્તન ટાળવા માટે, પક્ષકારો તરફથી હાજર થયેલ વિદ્વાન વકીલો દ્વારા મૌખિક દલીલો દરમિયાન અમારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલા કાનૂની પાસાઓનો

વિચાર કરતી વેળા સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલ અવલોકનો તથા આ તમામ નિર્ણયોના અનુપાત-નિર્ણયની અમે ચર્ચા કરીશું.

(૧૮) શ્રી ઠક્કર અનુસાર, ફરિયાદ પક્ષનું આ કહેવું સ્વીકારવામાં આવે કે આરોપી નં. ૩ એ ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયાની બાબતે ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ દાખલ કરાયેલી ફરિયાદને કારણે તપાસની શરૂઆત થયા પછી પ્રશ્નાધીન કાર સળગાવી દીધી હતી, તે માટે પૂરતું અથવા વિશ્વાસપ્રેરક સ્વરૂપનું કોઈ પુરાવું નથી. કારને ઝાડ સાથે અથડાવવાના મુદ્દે પુરાવામાં વિસંગતિ છે. પી.ડબલ્યુ. ૧૩ મહોમ્મદ નાઝિમ શેખે સ્પષ્ટપણે નિવેદન આપ્યું છે કે તેની ગેરેજમાં પડેલી કાર ભારે પ્રમાણમાં નુકસાનગ્રસ્ત હતી. કાર તેને સમક્ષ લાવવામાં આવી ત્યારે કારના વિવિધ ભાગો નુકસાન પામેલા હોવાનું તેણે વર્ણવ્યું છે. કારમાં મળેલ જ્વલનશીલ પદાર્થની હાજરીને કોઈ મહત્વ આપવું ન જોઈએ, કારણ કે તેની ગેરેજના કામદારો/મેકેનિકો એવા પદાર્થો મૂકે છે, જે સમારકામ માટે ગેરેજમાં આવતાં વાહનોના સ્પેર-પાર્ટ્સ વગેરે સાફ કરવા માટે વપરાય છે. નવલી ગુરુકુલ ખાતે કરવામાં આવેલ વિડિયો રેકોર્ડિંગ અને પી.ડબલ્યુ. ૧૯ જગદીશ સોની (આંક ૧૫૮) ના પુરાવા આરોપી નં. ૫ ને ગુનામાં અથવા ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ની સાંજે બનેલી કથિત ઘટનાથી, અર્થાત્ નવલી ગુરુકુલ ખાતે તેની આવક બાદ એક યુવા સ્ત્રી સાથે યૌનસુખના પ્રલોભન હેઠળ ગુરુ ગદાધરાનંદજીની હત્યા સાથે, જોડવા માટે પૂરતા નથી; ફરિયાદ પક્ષ મુજબ પી.ડબલ્યુ. મીનાક્ષી.

ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા આધારિત અને તપાસવામાં આવેલા દરેક સાક્ષીના પુરાવા અંગે ટિપ્પણી કરતાં, શ્રી ઠક્કરે સાક્ષીઓની વિશ્વસનીયતા મુદ્દે સર્વોચ્ચ અદાલતના બે નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો છે; અર્થાત્ (૧) સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા વિ. રામ સિંહ, ૨૦૦૨(૨) એસ.સી.સી. ૪૨૬ (ફકરા ૧૩ અને ૧૯) (= એ.આઈ.આર. ૨૦૦૨ એસ.સી. ૬૨૦), અને (૨) સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા વિ. જગબીર સિંહ અને અન્ય એક, (૨૦૦૩)૧૧ એસ.સી.સી. ૨૬૧ (ફકરો-૨૧). હરિયાણા વિ. રામ સિંહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ફકરા ૧૩ અને ૧૯ માં આ પ્રમાણે અવલોકન કર્યું છે:-

૧૩. અપીલ હેઠળનો ચુકાદો નિઃસંદેહ આંખે જોનાર સાક્ષીઓના વર્ણન અને વૈધકીય પુરાવા વચ્ચેના વિસંગતિઓ વિશેનો એક સંકેત પણ સમાવેતો નથી. સંદર્ભિત હકીકતોમાં અને ઉપર નોંધાયું છે તે મુજબ, વૈધકીય પુરાવો આંખે જોનાર સાક્ષીઓના વર્ણનના સ્પષ્ટ વિરુદ્ધ જાય છે, જેના કારણે દષ્ટિસાક્ષી સાક્ષ્ય વિશ્વસનીય અથવા ભરોસાપાત્ર રહેતું નથી. નોંધપાત્ર રીતે અભિલેખ પર કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવો નથી. આ બાબત મહત્વપૂર્ણ છે કે બધા કહેવાતા આંખે જોનાર સાક્ષીઓને પોલીસએ પોતાની અટકાયતમાંથી હાથકડીવાળી હાલતમાં અદાલતમાં રજૂ કર્યા હતા અને માત્ર સાક્ષી બોક્સમાં જ તેમની હાથકડીઓ ખોલી વ્યક્તિના શરીર પરથી દૂર કરવામાં આવી હતી. તેઓ સૌ હત્યાના એક

મુકદ્દમામાં સંકળાયેલા હોવાથી વિચારાધીન કેદીઓ છે. તેથી અદાલતે તેમની સચ્ચાઈનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે તેમના પુરાવાની થોડાક વધારે સાવચેતી અને કડક તપાસ સાથે ચકાસણી કરવી જરૂરી બને છે. નિઃસંદેહ બધા કહેવાતા આંખે જોનાર સાક્ષીઓ મૃતકના સગાસંબંધીઓ છે. તેથી તેઓ સ્વાર્થસંબંધિત સાક્ષીઓની શ્રેણીમાં આવે છે. માત્ર સાક્ષી સ્વાર્થસંબંધિત છે એ કારણે જ તેના પુરાવાને અવિશ્વસનીય ગણવો જોઈએ એવું નથી, પરંતુ આવી સ્થિતિમાં અદાલત એવો પુરાવો સ્વીકાર્ય છે કે નહીં તેની તપાસમાં વધુ કડક રહેશે. વડી અદાલતે મુખ્યત્વે કલમ ૧૬૧ હેઠળના નિવેદનો પર આધાર રાખ્યો છે અને અભિલેખ પર ઉપલબ્ધ વિસંગતિઓનો નોંધ લેવાયો નથી. અમારા મત મુજબ, આ વડી અદાલત તરફથી થયેલી સ્પષ્ટ ભૂલ છે. કેટલાક હથિયારો કારતૂસો સાથે જપ્ત કરવામાં આવ્યા છે અને એવું જણાવાયું છે કે આવી વસૂલાત ખુલાસા નિવેદનના અનુસંધાને કરવામાં આવી હતી. આ અદાલત સમક્ષ જોરશોરથી દલીલ કરવામાં આવી છે કે તે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭નું ઉલ્લંઘન કરે છે. નિઃસંદેહ, કલમ ૨૭ અપવાદ પ્રદાન કરે છે, છતાં અદાલતે તેની જોગવાઈને બાજુ માર્ગે ટાળવાના પ્રયત્નો અંગે હંમેશા સતર્ક રહેવું જોઈએ – "સરકાર ઓન એવિડન્સ (૧૫મી આવૃત્તિ)" એ કલમ ૨૭ અંગે નીચે મુજબ જણાવ્યું છે :—

“..... કલમો ૨૫ અને ૨૬ ની કલ્યાણકારી જોગવાઈઓ દ્વારા અપાતું રક્ષણ, પોલીસ દ્વારા આ રીતે નબળું પાડવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે કે કેસ-ડાયરીમાં આરોપી દ્વારા અપાયેલી માહિતીનો હવાલો તેઓ પોતાની ચાતુર્યપૂર્વક એવી રીતે ગોઠવે છે કે જાણે તેમાંથી કેટલાક તથ્યોની શોધ થઈ હોય, જોકે એવી શોધ પોલીસએ અન્ય સ્ત્રોતોથી પણ કરી હોઈ શકે. જ્યારે કોઈ તથ્ય એક વખત અન્ય સ્ત્રોતમાંથી પ્રાપ્ત માહિતીના આધારે શોધાઈ જાય છે, ત્યારે ત્યારબાદ તે સંબંધિત કોઈ માહિતી આરોપી પાસેથી મેળવવામાં આવે તો પણ તેની ફરીથી શોધ થઈ શકે નહીં. પોલીસ ક્યારેક જે ઉપાય અપનાવે છે તે એવો છે કે તેઓ એક બનાવટી દૃશ્ય ઊભું કરે છે અને આરોપીને તે સ્થળે લઈ જાય છે જ્યાં મળેલી વસ્તુઓ દાટી રાખવામાં આવી હોય અથવા છુપાવવામાં આવી હોય, અને આરોપીને સૂચવાયેલા સ્થળે તે વસ્તુઓ શોધવા કહે છે; અથવા ક્યારેક વસ્તુઓ પહેલાં આરોપી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે અને તે પછી કહેવાતી શોધ અંગે તેણે આપેલા હોવાનું દર્શાવતા નિવેદનો નોંધવામાં આવે છે. અદાલતે સતર્ક રહેવું જોઈએ કે કલમો ૨૫ અને ૨૬ દ્વારા અપાતું રક્ષણ, આક્ષેપિત તથ્યની કથિત વસૂલાત સંબંધિત માહિતીનું વર્ણન તૈયાર કરતી વખતે પોલીસ અધિકારીની ચાતુર્ય પર આધારિત ન બની જાય.

૧૯. નોંધપાત્ર રીતે તમામ ખુલાસા, શોધખોળો અને અહીં સુધી કે ધરપકડો પણ ત્રણ નિશ્ચિત વ્યક્તિઓ, એટલે કે બુધ રામ, ધોલુ રામ અને આત્મા રામની હાજરીમાં કરવામાં આવી છે – ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં કોઈ સ્વતંત્ર સાક્ષી મળી શક્યો નહોતો – શું આ જાણબૂઝીને કરવામાં આવ્યું હતું કે પછી માત્ર ચદરછા હતી – અહીં જ પુરાવા વિષયક સરકારના ગ્રંથમાંથી અવતરણનું પ્રાસંગિક મહત્વ ઉપસ્થિત થાય છે. સરકારી વકીલ દ્વારા ઘડવામાં આવેલી ચુકિતની કોઈ સીમા નહોતી – શું તેને માત્ર ચદરછા ગણાવી શકાય? બાબતનો વધુ વિચાર કર્યા વિના, એક વાત ઓછા-વત્તા નિશ્ચિતતા સાથે કહી શકાય તેવી છે કે આ બધું ઓછામાં ઓછું એવો સંદેહ અથવા શંકા ઊભી કરે છે કે શું આ બધું ખાસ ઘડી કાઢવામાં આવ્યું હતું કે નહીં, અને આવી શંકા હોય ત્યારે તેનો લાભ આરોપી વ્યક્તિઓને આપવો જ જોઈએ અને આપવો યોગ્ય પણ છે. નીચલી અદાલતે પુરાવાની ચકાસણી કરી અને એવો નિષ્કર્ષ કર્યો કે નોંધ પર ઉપલબ્ધ પુરાવો વિશ્વસનીય છે, પરંતુ વડી અદાલતે, અગાઉ અહીં સંપૂર્ણપણે નોંધવામાં આવેલી મૌખિક સાક્ષી અને દસ્તાવેજી પુરાવા વચ્ચેની કેટલીક વિસંગતિના આધારે, આરોપી વ્યક્તિઓમાંથી એકને નિર્દોષ છૂટકારો આપ્યો. પરિણામે મૌખિક સાક્ષી શંકાથી કલંકિત બને છે. જો એવી સ્થિતિ હોય, તો સર્વત્ર હાજર બુધ રામ અને ધોલુ રામ સિવાય અન્ય કોઈ પુરાવો નથી, જેઓ હકીકતમાં સંપૂર્ણપણે હિતસંબંધિત

સાક્ષીઓ છે. હિતસંબંધિત સાક્ષીઓની કાયદેસરતા કોઈ રીતે નકારી શકાય નહીં કે તેમને શંકાસ્પદ સાક્ષી ગણાવી શકાય નહીં, તે સાચું છે; પરંતુ કોઈ પુરાવાને વિશ્વસનીય ઠેરવતાં પહેલાં અથવા વિશ્વાસ પેદા કરવાની ક્ષમતા ધરાવે છે એમ માનતાં પહેલાં, અદાલતે તેની યોગ્ય ચકાસણીના આધારે વિચારણા કરવી જરૂરી છે. અમારા મત મુજબ, નોંધ પર ઉપલબ્ધ પુરાવાનો યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં વિચાર ન કરીને વડી અદાલતે પૂર્ણરૂપે ભૂલ કરી છે. બાબતનો બીજો પાસો બચાવ પક્ષની આ દલીલ સાથે સંબંધિત છે કે મનફૂલ લગભગ ૨/૩ દિવસથી ગામમાંથી ગુમ હતો અને તેની હત્યા ૨૧-૧-૧૯૯૨ના રોજ જ કરવામાં આવી હતી. નોંધ પર બચાવ પક્ષ તરફથી ડી.ડબલ્યુ.-૩ રાજા રામની સાક્ષી ઉપલબ્ધ છે કે મનફૂલની હત્યા ૨૧-૧-૧૯૯૨ના રોજ કરવામાં આવી હતી. વડી અદાલતે બચાવ પક્ષની દલીલ એ કારણસર ફગાવી દીધી કે બુધ રામ અથવા ધોલુ રામને એવો સૂચન કરવામાં આવ્યું નહોતું કે હત્યા ૨૧-૧-૧૯૯૨ના રોજ જ થઈ હતી અને ડી.ડબલ્યુ.-૩ રાજા રામ તો શોકપ્રકાશ માટે પણ આવ્યો હતો અને એ કારણસર રાજા રામની સાક્ષી સ્વીકારવામાં આવી નથી. પ્રસંગોપાત નોંધવું રહે કે બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓ દ્વારા આપવામાં આવેલ સાક્ષ્યને હંમેશા કલંકિત ગણાવી શકાય તેમ નથી – બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓ પણ ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ જેટલા જ સમાન વર્તન અને સમાન આદરને પાત્ર છે. વિશ્વસનીયતા અને ભરોસાપાત્રતાનો

મુદ્દો ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓની સમકક્ષ રીતે બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓ માટે પણ લાગુ પાડવો જોઈએ. બચાવ પક્ષના સાક્ષીએ આપેલા પુરાવાના આધારે બચાવ પક્ષનો કેસ વડી અદાલતે કેંક સહેલાઈથી જ ફગાવી દીધો છે. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓને, ખાસ કરીને પી.ડબલ્યુ.-૧૦ ધોલુ રામને, એવો સૂચન કરવામાં આવ્યો હતો કે તેનો પિતા મનકૂલ ઘટનાના દિવસ પહેલાં લગભગ ૨/૩ દિવસથી ગુમ હતો – બચાવ પક્ષ પાસેથી આથી વધુ શું અપેક્ષિત છે : શંકા કે નિશ્ચિતતા – ન્યાયશાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિએ શંકા પૂરતી ગણાય : જ્યારે આપું સૂચન કરવામાં આવ્યું હોય ત્યારે ફરિયાદ પક્ષે તે ૨/૩ દિવસ દરમિયાન મૃતકની હાજરી કોઈ સ્વતંત્ર પુરાવા દ્વારા નોંધ પર લાવવી ફરજિયાત છે. માત્ર આ કારણસર બચાવ પક્ષનો કેસ ફગાવી દેવું, બચાવ પક્ષે પૂર્ણ કરવાની હોય તેવી અતિશય કઠોર અને કસોટીભરી આવશ્યકતા છે – ચુકિતપૂર્ણ તમામ શંકાથી પરે ગુનો સાબિત કરવાની ફરજ સરકારી વકીલની છે, પોતાની નિર્દોષિત્વ સાબિત કરવાની બચાવ પક્ષની નથી – આ પોતે જ એવી પરિસ્થિતિ છે જેને શંકાસ્પદ સ્વરૂપની ગણાવ્યા વગર રહી શકાય તેમ નથી.

સર્વોચ્ચ અદાલતે, સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા વિ./એસ જગબીર સિંહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, પેરા-૨૧ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:-

“૧૬. આ પાસાઓ તાજેતરમાં સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન વિ. રાજારામ, (૨૦૦૩ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબ્લ્યુ. ૪૦૮૭) માં ઉલ્લેખિત કરવામાં આવ્યા હતા.

૨૧. હવે જે બાબત જોવાની બાકી રહે છે તે એ છે કે શું આરોપીના પરિસરમાંથી મૃતદેહની મળેલ બરામદગી ફરિયાદ પક્ષનું વર્ણન સ્થાપિત કરે છે કે નહીં. ફરિયાદ પક્ષ મુજબ, જ્યારે પંચાયતે આરોપીને છોકરાને જીવતો અથવા મૃત હાલતમાં હાજર કરવા માટે સમય આપ્યો, ત્યારે તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે મૃતદેહ તેના પરિસરમાં દફનાવવામાં આવ્યો હતો. આરોપીએ જમીન ખોદી અને મૃતદેહનો પગ દેખાતા તેમણે વધુ ખોદકામ બંધ કર્યું અને પોલીસ પાસે ગયા. વડી અદાલતે નોંધ્યું છે કે ફરિયાદ પક્ષે એવો દાવો કર્યો હતો કે બંને આરોપીઓને સબ-ઇન્સ્પેક્ટર મહેન્દ્ર સિંહ ભાટી (પીડબ્લ્યુ ૧૨) દ્વારા ૦૮.૦૮.૧૯૯૫ના રોજ સાંજે અંદાજે ૮.૦૦ વાગ્યે જય કેનાલના કલ્વર્ટ ઉપર, ચટ્ટર સિંહ અને ઓમ પ્રકાશની હાજરીમાં, ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. પરંતુ, ઓમ પ્રકાશ (પીડબ્લ્યુ ૧૦) એ કેનાલ પાસે પીડબ્લ્યુ ૧૨ દ્વારા આરોપીઓની ધરપકડ અંગે ઇનકાર કર્યો છે. પીડબ્લ્યુ.૧૨ના નિવેદન પરથી એવું પ્રગટ થાય છે કે આરોપી વ્યક્તિઓએ તેમની ધરપકડ પછી ખંડણી, મૃતદેહના ગુપ્ત રીતે છુપાવવાનો મુદ્દો તથા ઉપરોક્ત ચટ્ટર સિંહ અને ઓમ પ્રકાશ (પીડબ્લ્યુ

૧૦) ની હાજરીમાં મૃતદેહની બરામદગી અંગે જાહેરખબરરૂપ નિવેદન આપ્યું હતું. ઓમ પ્રકાશ (પીડબ્લ્યુ ૧૦) ના નિવેદનથી તે ખંડિત થાય છે. આ સાક્ષી મુજબ, જ્યારે આરોપીએ અન્ય ઘણાં લોકોની હાજરીમાં સ્વૈચ્છિક નિવેદન આપ્યું ત્યારે તેણે મૃતદેહ ક્યાં દફનાવ્યો હતો તે સ્થળ બતાવ્યું. તેઓ પોલીસ સ્ટેશન ગયા જ્યાં તેઓ પીડબ્લ્યુ ૧૨ને મળ્યા અને મૃતદેહ મળી આવ્યાની જાણ કરી. પીડબ્લ્યુ ૧૦ એ તેને કહ્યું કે મૃતદેહ એસ.આર.એસ.પી. અથવા ડાય.એસ.પી. ને સોંપવાનો હતો. પીડબ્લ્યુ ૧૦નો પુરાવો વધુમાં દર્શાવે છે કે પીડબ્લ્યુ ૧૨, અન્ય એક એ.એસ.આઈ. અને અન્ય પોલીસ અધિકારીઓ સાથે ગામે ગયો. ત્યાં ઘણાં લોકો ભેગા થયા હતા અને ગામલોકોએ બૂમાબૂમ તથા ઉશ્કેરાટ શરૂ કરતાં વિવાદ સર્જાયો, જેના પરિણામે બંને આરોપીઓને ડાય.એસ.પી. દ્વારા ધરપકડ કરવામાં આવી. ત્યારબાદ એવો ઉદ્દેશ છે કે આરોપી જાગબીરે જાહેરખબરનું નિવેદન આપ્યું, જેમાં તે (પીડબ્લ્યુ ૧૦) અને ચંદ્ર સિંહ પ્રત્યક્ષદર્શી હોવાનું જણાવાયું હતું. એક બાબત સ્પષ્ટ છે કે આરોપીઓની ધરપકડ કરાયેલ સ્થળ અને બરામદગીની રીત અંગે અસ્પષ્ટ અને અનિર્વચિત વિસંગતિઓ છે. કારણ કે મૃતદેહ તે માહિતિના આધારે મળ્યો હતો જે અગાઉથી જ જાણીતી હતી, તેથી પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ લાગુ પડતી નથી. આ અદાલતે અહિર રાજા ખીમા વિ. સૌરાષ્ટ્ર રાજ્ય (એ.આઈ.આર. ૧૯૫૬ એસ.સી. ૨૧૭) માં જે

રીતે અવલોકન કર્યું છે, તે મુજબ જો પોલીસને પહેલેથી જ ખબર હોય કે વસ્તુઓ ક્યાં છુપાવવામાં આવી હતી, તો અટકાયતમાં રહેલા આરોપી દ્વારા કરાયેલી એવી કથિત દોષારોપક વસ્તુઓની બરામદગીનો પુરાવો ગ્રાહ્ય નથી. તે પરિસ્થિતિ કેસને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ની વ્યાપ્તિથી બહાર લઈ જાય છે.”

(૧૯) શ્રી ઠક્કરે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ પંચનામા દોરવાના મુદ્દે —શોધ પંચનામા—સંદર્ભે, સીબીઆઈ તરફથી હાજર શિ. વકીલ શ્રી રવાણીએ આગળ ધપાવેલ દલીલોનો પ્રતિભાવ આપતાં, વધુ બે નિર્ણયોમાં આધાર મૂક્યો છે, એટલે કે (૧) ઈરામદ્રપ્પા ઉપનામ કૃષ્ણપ્પા વિ. કર્ણાટક રાજ્ય, (૧૯૮૩) ૨ એસ.સી.સી. ૩૩૦ (પરિષેદ ૭ અને ૮), (૨) બોધ રાજ વિ. જે એન્ડ કે રાજ્ય, (૨૦૦૨) ૮ એસ.સી.સી. ૪૫ (પરિષેદ-૧૮) (= એ.આઈ.આર. ૨૦૦૨ એસ.સી. ૩૧૬૪). અમે ઈરામદ્રપ્પા ઉપનામ કૃષ્ણપ્પા (ઉપરોક્ત) ના કેસના નિર્ણયના સંબંધિત પરિષેદ ૭ અને ૮નો ઉલ્લેખ કરવો ઇચ્છીએ છીએ:—

“૭. અપીલકર્તા દ્વારા આપવામાં આવેલ આંક એક્સ.પી.૩૫ હેઠળનું નિવેદન પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ ગ્રાહ્ય છે, તે અંગે કોઈ વિવાદ નથી. કલમ ૨૭ હેઠળ માત્ર એટલી જ માહિતી ગ્રાહ્ય બને છે જેટલી સ્પષ્ટ રીતે તે દ્વારા હકીકતમાં શોધાયેલા તથ્ય સાથે સંબંધિત હોય. ‘તથ્ય’ શબ્દનો અર્થ કોઈ ચોક્કસ અથવા દ્રવ્યમાન તથ્ય એવો

થાય છે, જેને માહિતી સીધી રીતે સંબંધિત હોય. સર જહોન બોમોન્ટે પુલુકુરી કોટેયા વિ. કિંગ એમ્પરર (એ.આઈ.આર. ૧૯૪૭ પી.સી. ૬૭) માં સમજાવ્યા મુજબ;

“..... કલમની અંદરના ‘શોધાયેલ તથ્ય’ ને ઉત્પન્ન કરાયેલી વસ્તુ સમકક્ષ ગણાવું ભ્રામક છે; શોધાયેલ તથ્યમાં તે સ્થળનો સમાવેશ થાય છે જ્યાંથી વસ્તુ બહાર આવે છે અને તે અંગે આરોપીને રહેલું જ્ઞાન પણ આવે છે, અને આપવામાં આવેલી માહિતી આ તથ્ય સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત હોવી જોઈએ.”

૮. તેથી કલમ ૨૭ લાગુ પડવા માટે બે શરતો પૂર્વાવશ્યક છે, એટલે કે (૧) માહિતી એવી હોવી જોઈએ કે જેના કારણે તથ્યની શોધ થઈ હોય; અને (૨) માહિતી તે શોધાયેલ તથ્ય સાથે “સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત” હોવી જોઈએ. વર્તમાન કેસમાં, નીચલી અદાલતમાં એવી સૂચના આપવામાં આવી હતી કે પીડબ્લ્યુ રફને અન્ય સ્ત્રોતોથી અગાઉથી જ જાણ હતી કે દોષારોપક વસ્તુઓ અમુક અન્ય સ્થળોએ છુપાવવામાં આવી હતી અને આંક એક્સ.પી.૩૫નું નિવેદન બરામદગીઓ થઈ ગયા પછી તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું, અને તેથી પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ના અર્થમાં કોઈ “શોધાયેલ તથ્ય” અસ્તિત્વમાં નહોતું. અમને આ પ્રશ્ન પર વિશદ ચર્ચા કરવાની જરૂર નથી, કારણ કે પીડબ્લ્યુ રફની જિરહ દરમિયાન તેને એવી કોઈ સૂચના અપાઈ નહોતી કે તેને તે સ્થળોની જાણ

હતી જ્યાં દોષારોપક વસ્તુઓ રાખવામાં આવી હતી. તેવી સ્થિતિમાં, અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલ આંક એક્સ.પી.૩૫નું નિવેદન સ્પષ્ટપણે પુરાવામાં ગ્રાહ્ય છે.

અમે બોધ રાજ (પૂર્વોક્ત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલ નિર્ણયના પેરા-૧૮ ના સંબંધિત ભાગનો પણ ઉલ્લેખ કરવો ઇચ્છીએ છીએ, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું છે કે:-

૧૮. અટકાયત દરમિયાન આરોપીએ આપેલી માહિતીના આધારે હુમલામાં વપરાયેલ હથિયારની પુનઃપ્રાપ્તિ એક પરિસ્થિતિ તરીકે વિશેષ ભારપૂર્વક રજૂ કરવામાં આવી હતી. પ્રશ્ન એ છે કે, પુનઃપ્રાપ્તિ સંબંધિત પુરાવો આરોપી પર દોષારોપણ નિશ્ચિત કરવા માટે પૂરતો છે કે નહીં. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૯૭૨ ની કલમ ૨૭ (સંક્ષેપમાં 'પુરાવા અધિનિયમ') કલમો ૨૫ થી ૨૬ માટે અપવાદરૂપ જોગવાઈ સ્વરૂપે છે અને પોલીસ અટકાયત દરમિયાન કરાયેલ, કબૂલાત સ્વરૂપનું નિવેદન પણ જો શોધાયેલ હકીકત સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત હોય તો તે આરોપી વિરુદ્ધ પુરાવામાં ગ્રાહ્ય છે. આ સ્થિતિનો સંક્ષિપ્ત અને સચોટ ઉલ્લેખ આ અદાલતે દિલ્લી એડમિન. વિ. બાલકૃષ્ણાન (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૨ એસ.સી. ૩) અને એમ.ડી. ઇનાયતુલ્લાહ વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૪૮૩) માં કર્યો હતો. "એવી માહિતીનો એટલો ભાગ" જે તે દ્વારા શોધાયેલ હકીકત સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત હોય, તે

શબ્દો અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે અને કલમનો સંપૂર્ણ ભાર તેમના પર કેન્દ્રિત થાય છે. સ્પષ્ટ છે કે, પુરાવામાં ગ્રાહ્ય બને તેવી માહિતીની હદ શોધાયેલ હકીકતના ચોક્કસ સ્વરૂપ પર નિર્ભર રહેશે, જેના સાથે આવી માહિતીનો સંબંધ આવશ્યક છે. પૂર્વવર્તી કલમો દ્વારા લાદવામાં આવેલ પ્રતિબંધનો પ્રેરક આધાર સંભવતઃ વિધાનમંડળની આ ભીતિ હતી કે, પોલીસના પ્રભાવ હેઠળનો વ્યક્તિ અતિશય દબાણના ઉપયોગથી કબૂલાત કરવા પ્રેરિત થઈ શકે. જો પ્રતિબંધ દૂર કરવા માટે માત્ર એટલું જ પૂરતું ગણવામાં આવે કે કબૂલાતમાં એવી માહિતી સમાવાય જે પછીથી રજૂ કરાયેલ વસ્તુ સાથે સંબંધિત હોય, તો એવું માનવું યુક્તિસંગત લાગે છે કે પોલીસની પ્રેરક શક્તિ પ્રસંગોપાત પૂરતી સાબિત થશે અને વ્યવહારમાં પ્રતિબંધનો પ્રભાવ લુપ્ત થઈ જશે. આ જોગવાઈનો હેતુ, એટલે કે કલમ ૨૭ નો હેતુ, એવો પુરાવો ગ્રાહ્ય બનાવવા માટે હતો કે જે, આ કલમના અસ્તિત્વ વિના, પૂર્વવર્તી કલમોના પરિણામે, પુરાવામાં સ્વીકાર્ય બની શક્યો હોત નહીં. એવું જણાય છે કે વર્તમાન સ્વરૂપમાં કલમ ૨૭ હેઠળ, કોઈ હકીકતની શોધ તરફ દોરી જતો પુરાવો પુરાવામાં ગ્રાહ્ય બનાવવા માટે, માહિતી પોલીસની અટકાયત હેઠળ રહેલા કોઈ આરોપી પાસેથી આવી હોવી આવશ્યક છે. પોલીસ અટકાયતની આ આવશ્યકતા અત્યંત અસંગત પરિણામો પેદા કરે છે અને એવા કેસોમાં ઘણો મૂલ્યવાન પુરાવો બાકાત રહી જાય તેવી શક્યતા ઊભી કરે છે, જ્યાં ગુનો કર્યા પછી, અને પછીથી અટકાયત કરવામાં આવી આરોપી બનનાર વ્યક્તિ, કોઈ પોલીસ અધિકારીને મળે અથવા સ્વૈચ્છિક રીતે તેની પાસે અથવા પોલીસ મથકે

જાય અને ગુનાની એવી પરિસ્થિતિઓ જણાવે કે જેના પરિણામે મૃતદેહ, હથિયાર અથવા અન્ય કોઈ ભૌતિક હકીકતની શોધ થાય. તેની પાસેથી પ્રાપ્ત એવી માહિતી, જે અન્યથા ગ્રાહ્ય છે, કલમ ૨૭ હેઠળ અગ્રાહ્ય બની જાય છે જો માહિતી પોલીસ અધિકારીની અટકાયત હેઠળના વ્યક્તિ પાસેથી ન આવી હોય, અથવા પોલીસ અધિકારીની અટકાયત હેઠળ ન હોય તેવી વ્યક્તિ પાસેથી આવી હોય. કલમ ૨૭ હેઠળ જે નિવેદન ગ્રાહ્ય છે તે શોધ તરફ દોરી જતી માહિતી જ છે. તેથી, ગ્રાહ્ય બાબત માહિતી હોવાને કારણે, તે જ સાબિત કરવી જરૂરી છે, પોલીસ અધિકારીએ તેના આધારે બનાવેલું મંતવ્ય નહીં. અન્ય શબ્દોમાં, અટકાયત દરમિયાન આરોપીએ આપેલી અને વસ્તુઓની પુનઃપ્રાપ્તિ સુધી દોરી ગયેલી ચોક્કસ માહિતી સાબિત કરવી જ પડશે. તેથી, આરોપી તથા ફરિયાદ પક્ષ બંનેના હિત માટે આવશ્યક છે કે આપેલી માહિતીનો લેખાજોખો કરવામાં આવે અને તે સાબિત કરવામાં આવે, અને જો તેમ નોંધાયેલ ન હોય, તો ચોક્કસ માહિતી પુરાવા મારફતે રજૂ કરવી જોઈએ. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ માં અંતર્નિહિત મૂળભૂત વિચાર અનુપર્તી ઘટનાઓ દ્વારા પુષ્ટિના સિદ્ધાંતનો છે. આ સિદ્ધાંત એ તત્ત્વ પર આધારિત છે કે જો કેદી પાસેથી પ્રાપ્ત કોઈ માહિતીના બળ પર કરાયેલી શોધથી કોઈ હકીકત પ્રાપ્ત થાય, તો આવી શોધ એ ખાતરી આપે છે કે કેદીએ આપેલી માહિતી સત્ય છે. માહિતી કબૂલાત સ્વરૂપની હોઈ શકે અથવા સ્વ-અપરાધારોપી ન હોય તેવી હોઈ શકે, પરંતુ જો તે હકીકતની શોધ સુધી દોરી જાય, તો તે વિશ્વસનીય માહિતી બની જાય છે. હવે આ સુસ્થાપિત છે કે માત્ર

કોઈ વસ્તુની પુનઃપ્રાપ્તિ કલમમાં અભિપ્રેત હકીકતની શોધ નથી. પ્રિવી કાઉન્સિલનો પલુકુરી કોટેયા વિ. એમ્પરર (એ.આઈ.આર. ૧૯૪૭ પી.સી. ૬૭) માંનો નિર્ણય, કલમમાં અભિપ્રેત "શોધાયેલ હકીકત" નો અર્થ એવી જગ્યાને પણ આવરી લે છે જ્યાંથી વસ્તુ રજૂ કરવામાં આવી હતી અને તેના વિષે આરોપીને રહેલું જ્ઞાન પણ, પરંતુ આપેલી માહિતીનો સંબંધ સ્પષ્ટપણે તે અસર સાથે હોવો આવશ્યક છે, એવા અર્થઘટનને સમર્થન આપવા માટે સર્વાધિક ઉદ્ભૂત અધિકૃત નિર્ણય છે. (જુઓ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિ. દાનુ ગોપીનાથ શિંદે એન્ડ અધર્સ (૨૦૦૦) ૬ એલ.જે. ૨૩૦૧)). નિઃસંદેહ, પુરાવામાં ગ્રાહ્ય બનાવવાની મંજૂરી અપાતી માહિતી તે માહિતીના એટલા જ ભાગ સુધી મર્યાદિત છે, જે "તે દ્વારા શોધાયેલ હકીકત સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત હોય." પરંતુ ગ્રાહ્યતા મેળવવા માટે માહિતીને એટલી કાપકૂપ કરેલી હોવી જરૂરી નથી કે તે અર્થહીન અથવા અગમ્ય બની જાય. સ્વીકારવામાં આવતી માહિતીની હદ સમજણક્ષમતા સાથે સુસંગત હોવી જોઈએ. માત્ર એટલું નિવેદન કે આરોપીએ પોલીસ અને સાક્ષીઓને તે સ્થળે લઈ ગયો જ્યાં તેણે વસ્તુઓ છુપાવી હતી, તે આપેલી માહિતીનું સૂચક નથી."

(૨૦) દલીલોનો સાર રજૂ કરતાં, શ્રી ઠક્કરે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત કેસો અંગે સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચેના ચાર નિર્ણયોમાં આધાર મૂક્યો છે:—

(૧)સરવન સિંહ રતન સિંહ વિ./સ્ટેટ ઓફ પંજાબ,
એ.આઈ.આર. ૧૯૫૭ એસ.સી. ૬૩૭

(૨)સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન વિ./એસ. રાજારામ, (૨૦૦૩) ૮
એસ.સી.સી. ૧૮૦ (= એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસ.સી. ૩૬૦૧)

(૩)સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા વિ./એસ. જગબીર સિંહ અને અન્ય
એક, (૨૦૦૩) ૧૧ એસ.સી.સી. ૨૬૧

(૪)નરેન્દ્ર સિંહ અને અન્ય એક વિ./એસ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી.,
(૨૦૦૪) ૧૦ એસ.સી.સી. ૬૯૯.(= એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫
એસ.સી.૩૨૪૯)

ઉપરોક્ત તમામ ઉલ્લેખિત નિર્ણયો એકસાથે અને પરસ્પરના સંદર્ભના
પરિપ્રેક્ષ્યમાં વાંચવામાં આવે તો, આ નિર્ણયોની નિષ્પત્તિ આ મુજબ છે :-

પરિસ્થિતિજ પુરાવા પર આધારિત કેસમાં ફરિયાદ પક્ષે મૂળભૂત રીતે જેમ
દલીલ કરવામાં આવી છે તેમ કેસ સ્થાપિત કરવો આવશ્યક છે. ફરિયાદ પક્ષ જે
દરેક પરિસ્થિતિ પર આધાર રાખે છે તે સાબિત થવી આવશ્યક છે. સાબિતી
કાયદેસર અને ગ્રાહ્ય પુરાવા દ્વારા હોવી જોઈએ. જો પરિસ્થિતિઓ એકથી વધુ

હોય, તો આ પરિસ્થિતિઓ વચ્ચેની કડી પણ સ્થાપિત થવી આવશ્યક છે અને તે પણ પુરાવા રજૂ કરીને. કેટલાક છૂટા છેડા રહી શકે, પરંતુ કડીની સ્થાપના વિશ્વાસપ્રેરક સ્વરૂપની હોવી જોઈએ અને મજબૂત શંકાના આધારે અદાલતે અનુકૂળ નિષ્કર્ષ પર ઝંપલાવું નહીં; તેમજ ફરિયાદ પક્ષે માત્ર દલીલ કરી અને અદાલત સમક્ષ મૂકી આપેલી, પરંતુ અદાલતના સંતોષ મુજબ સાબિત ન કરાયેલ સામગ્રી પરથી અનુમાન કાઢવું હંમેશા જોખમી છે. વર્તમાન કેસમાં, શ્રી ઠક્કરના જણાવ્યા મુજબ, સાબિત થયેલી પરિસ્થિતિ એવી પણ હોવી જોઈએ કે જે આરોપીને ગુનાથી જોડે, દોષિત્વ સાથે સુસંગત રહે અને નિર્દોષતા સાથે અસંગત હોય. જો સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન વિ./એસ. ગોપાલ, ૧૯૯૮(૮) એસ.સી.સી. જજના કેસનો નિર્ણય અને અલાહાબાદ વડી અદાલતે ધરમ દેઓ યાદવ વિ./એસ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૦૦૦ ઓફ ૨૦૦૩, તારીખ ૩ ઈ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૫ના રોજ નિર્ધારિત, જે “ડી.એન.એ. ટેસ્ટ્સ ઇન ક્રિમિનલ ઇન્વેસ્ટિગેશન ટ્રાયલ્સ એન્ડ પેટરનિટી ડિસ્પ્યુટ્સ” નામક પુસ્તકના પાનું નં. ૮૩૪ પર પ્રકાશિત થયો છે, તે બાબતો ધ્યાનમાં લેવામાં આવે, તો રદિયતબા અને મૃતક ગદાધરાનંદજી વચ્ચેના જૈવિક સંબંધની સ્થાપના અંગે ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગનો પુરાવો અસ્થાપિત ગણવો જોઈએ. એક મહત્વપૂર્ણ કડીનો અભાવ નિષ્ફળતા તરફ દોરી જાય છે — એ જ દેશનો કાયદો છે, એમ શ્રી ઠક્કરનું કહેવું છે. ઉપર ઉલ્લેખિત નિર્ણય એટલે કે ધરમ દેઓ યાદવ (ઉપરોક્ત) ના પરિચ્છેદ-૨૯ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:-

૨૯. પી.ડબલ્યુ.૨૧ ડૉ. જી.વી. રાવ છે, જે હૈદરાબાદ સ્થિત સી.ડી.ઇ.ડી.ની ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ પ્રયોગશાળાના મુખ્ય છે. તેમણે સંબંધિત વિષય પર પોતાની તકનીકી તથા નિષ્ણાત લાયકાત અંગે નિવેદન કર્યું છે, જે હકીકતમાં સ્વીકારવામાં આવી છે, કારણ કે તેની ઉપર કોઈ પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો નથી અથવા તેનું ખંડન કરવામાં આવ્યું નથી. તેમણે જણાવ્યું છે કે સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૮માં પ્રશાંત કુમાર, સબ-ઇન્સ્પેક્ટર અને કોન્સ્ટેબલ કામેશ્વર સિંહ ચાદવ, પોલીસ સ્ટેશન રોહાણિયા, જિલ્લો વારાણસી, પ્રયોગશાળામાં પહોંચ્યા હતા અને તેઓ વારાણસીના મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ તરફથી આવેલ માંગપત્ર સાથે પોલીસ સ્ટેશન ભેલુપુર, વારાણસીના ગુનો ક્રમાંક ૨૫૪/૯૮ સંબંધિત બે પાર્સલ રજૂ કર્યા હતા, જેમાંથી આ સાક્ષીએ પોતાના સહાયક સાથે મળીને પરીક્ષણ કર્યું હતું, અને પરીક્ષણની પદ્ધતિ પણ આ વૈજ્ઞાનિક સાક્ષી ડૉ. જી.વી. રાવ, પી.ડબલ્યુ.૨૧ની મૌખિક સાક્ષી દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે. તેમણે જણાવ્યું છે કે તેમણે સીલની પ્રામાણિકતા અને તેની અખંડિતતા અંગે પોતાને સંતોષ્યા હતા. તેમણે શોર્ટ ટેન્ડમ સ્પેસ રિપીટ્સ (એસ.ટી.આર.) એનાલિસિસ તરીકે ઓળખાતી કસોટી અપનાવી હતી. તેમણે આ પણ જણાવ્યું છે કે તેમણે બે વખત પોતાને સંતોષ્યા પછી નિષ્કર્ષ પર પહોંચીને અહેવાલ જારી કર્યો હતો. તેમણે આંક કા.૨૬ વિગતે સાબિત કર્યો છે; અદાલતમાં તેમના દ્વારા

મોકલવામાં આવેલ મૂળ અહેવાલ. તેમણે પોતાના નિવેદન દ્વારા પ્રક્રિયા તથા આ વિષય પર જરૂરી અન્ય બાબતો પણ સાબિત કરી છે અને પોતાનો અભિપ્રાય સમર્થિત કર્યો છે કે આંક એ, એટલે કે એલન જેક રાઉટલીનો લોહીનો નમૂનો, જૈવિક રીતે આંક બી અને સી ના સ્ત્રોતો, એટલે કે મૃતકની હ્યુમરસ અને ફીમર હાડકાઓ સાથે સંબંધિત છે. તેમણે પોતાના અહેવાલમાં આપેલો બીજો નિષ્કર્ષ પણ સાબિત કર્યો છે કે આંક બી અને સી ના સ્ત્રોતો, એટલે કે હ્યુમરસ અને ફીમર હાડકાઓ, એક જ અને સમાન સ્ત્રોતમાંથી છે અને આ રીતે તેમણે અદાલતમાં રજૂ કરાયેલા પોતાના અહેવાલ સાથેનું સમગ્ર સામગ્રી પોતાના મૌખિક નિવેદન દ્વારા સાબિત કર્યું છે.

આરોપીઓએ પણ સર્વોચ્ચ અદાલતના રામા રેડ્ડી રાજેશખન્ના રેડી વિ./ રાજ્ય ઓફ એપી, (૨૦૦૬)૨ જીએલએચ ૨૦૭ ના કેસમાં આપેલા એક તાજેતરના નિર્ણય પર ભારે આધાર મૂક્યો છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉલ્લેખિત નિર્ણયના તથ્યોના સમૂહના આધારે એવું ઠરાવ્યું છે કે :-

“૨૭. હવે સુસ્થાપિત છે કે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાના આધાર પર દોષારોપણનો આધાર સ્થાપિત કરવા માટે, ફરિયાદ પક્ષે વિશ્વસનીય અને નિર્વિવાદ પુરાવાથી દોષારોપક પરિસ્થિતિઓના તમામ ઘટકો સ્થાપિત કરવા ફરજિયાત છે અને આ રીતે સાબિત થયેલી પરિસ્થિતિઓ

ઘટનાઓની એવી સાંકળ રચતી હોવી જોઈએ કે જેનાથી આરોપીની દોષિતતા સિવાય અન્ય કોઈ નિષ્કર્ષ શક્ય ન રહે. પરિસ્થિતિઓ કોઈ અન્ય અનુમાન સાથે સુસંગત હોઈ શકે નહીં. આ પણ સુસ્થાપિત છે કે શંકા, ભલે તે ગંભીર હોય, તે પુરાવાનો વિકલ્પ બની શકતી નથી અને અદાલતો માત્ર પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાના આધારે આરોપીને દોષિત ઠેરવતી વખતે અત્યંત સાવચેતી રાખશે. (જુઓ: અનિલ કુમાર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર, (૨૦૦૩)૮ એસ.સી.સી. ૬૭ અને રેડ્ડી સંપત કુમાર વિ. સ્ટેટ ઓફ એ.પી., (૨૦૦૫)૭ એસ.સી.સી. ૬૦૩).

૨૮. વધુમાં, છેલ્લે સાથે જોવામાં આવેલા હોવાની થિયરી ત્યારે લાગુ પડે છે જ્યારે આરોપી અને મૃતકને છેલ્લે જીવંત હાલતમાં સાથે જોવામાં આવ્યા હતા તે સમયબિંદુ અને મૃતક મૃત હાલતમાં મળ્યો તે સમય વચ્ચેનો અંતરાલ એટલો નાનો હોય કે આરોપી સિવાય અન્ય કોઈ વ્યક્તિએ ગુનો કર્યો હોવાની શક્યતા અસંભવ બની જાય. આવા કેસમાં પણ અદાલતે કંઈક પુષ્ટિકારક આધાર શોધવો જોઈએ.

ઉલ્લેખિત નિર્ણયમાં, ફરિયાદ પક્ષ મુખ્યત્વે કથિત હેતુ સાબિત કરવા માટે એકમાત્ર સાક્ષીના પુરાવા પર નિર્ભર હતો અને ફરિયાદ પક્ષ મુજબ તે હેતુ આરોપીને ગુનો કરવા દોરનાર મુખ્ય કારણ હતું. તેથી, એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે આ નિર્ણયનો અનુપાત વર્તમાન કેસના તથ્યો પર લાગુ પડે છે,

કારણ કે ફરિયાદ પક્ષ પ્રતિકૂળ થયેલા એકમાત્ર સાક્ષીના પુરાવા પર એ એક હકીકત સાબિત કરવા માટે નિર્ભર છે કે મૃત્યુ પામેલાને અંતિમ વખત આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદની સાથે જોવામાં આવ્યો હતો.

(૨૧) શ્રી વાય.એન. રવાણી, સી.બી.આઈ. તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે વિગતવાર દલીલ કરતાં જણાવ્યું છે કે વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે નોંધેલું અંતિમ નિષ્કર્ષ યોગ્ય નિષ્કર્ષ છે, જેના દ્વારા વિદ્વાન ન્યાયાધીશે તમામ આરોપીઓને દોષારોપણ માટે દોષિત ઠરાવ્યા છે અને જણાવ્યું છે કે ફરિયાદ પક્ષે આરોપ સફળતાપૂર્વક સાબિત કર્યો છે. તેનો આધાર રજૂ કરતાં શ્રી રવાણીએ કેટલીક તારીખો દર્શાવી, જે તેમના મત મુજબ અત્યંત સંબંધિત છે, અને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ પુરાવાની તેમના મત મુજબ ગુનાના અમલ દરમિયાન તથા ગુનો આચરવામાં આવ્યો તે દરમિયાન બનેલ ઘટનાઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં મૂલવણી થવાની જરૂર છે, અને આ તારીખો આ મુજબ છે;

(૧) ૧૧.૦૪.૧૯૯૮ – મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીએ મંદિર બોર્ડના અધ્યક્ષ તરીકે પસંદગી પામી;

(૨) ૧૬.૦૪.૧૯૯૮ – મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીએ પોતાનો આશય વ્યક્ત કર્યો કે તેઓ કોઠારીઓમાં ફેરફાર કરવા અંગે ગંભીરતાપૂર્વક વિચાર

કરી રહ્યા છે (વડતાલ ગાદી હેઠળના મુખ્ય વહીવટકર્તાઓ અને મંદિરના પ્રભારી વ્યક્તિ) અને તે હેતુસર આગામી બેઠક માટે ૧૬.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ કાર્યસૂચિ નક્કી કરી.

(૩)૨૨.૦૪.૧૯૯૮- વડતાલ સ્થિત મુખ્ય મંદિર સહિત તમામ મંદિરોમાંથી કોઠારીઓના બદલી/નિમણૂકના મુદ્દા અંગે ૧૬.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ પરિભ્રમિત કરવામાં આવેલા કાર્યસૂચિ પર ચર્ચા કરવા માટે મંદિર બોર્ડ સમિતિની બેઠક યોજાઈ હતી, પરંતુ કેટલીક કારણોસર તે આ મુદ્દે નિર્ણય કરી શકી નહોતી.

(૪)૦૩.૦૫.૧૯૯૮ - ગુરુ ગદાધરાનંદજી-મૃતક બપોરે આશરે ૨.૩૦ અને ૨.૪૫ વાગ્યા પછી વડતાલ મંદિરના પરિસરથી અને ખાસ કરીને તેમના ઓરડામાંથી ગુમ થયેલા હાલતમાં મળી આવ્યા ન હતા.

(૫)૦૪.૦૫.૧૯૯૮ - બરોથી ગામના એક રહેવાસી એટલે કે પી.ડબ્લ્યુ. શંકર દામોરને એક ખાડામાં સળગેલી હાલતમાં એક મૃતદેહ મળ્યો અને તેમણે પોતાના તહસીલ એટલે કે બિરછુવાડા ના પોલીસ સ્ટેશનના અધિકારીને તેની જાણ કરી અને બિરછુવાડા પોલીસે અર્ધસળગેલો એક મૃતદેહ મળ્યો.

(૬)૦૫.૦૫.૧૯૯૮ - તે તારીખ, જેણે દિવસે પી.ડબ્લ્યુ. જતિન ભગતે તેના ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયાની જાણ કરતી અરજ સાથે ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશનનો સંપર્ક કર્યો હતો. આ બાબતની નોંધ એ જ દિવસે

ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશનમાં લોકપ્રિય રીતે “જનવાજોગ એન્ટ્રી” નં. ૧૦૩ તરીકે નોંધવામાં આવી હતી.

(૭)આરોપી નં.૩ એ જનરલ ઇન્સ્યોરન્સ કંપનીનો સંપર્ક કરીને જણાવ્યું હતું કે અકસ્માતના કારણે તેનું વાહન બળી ગયું છે અને બળી ગયેલ વાહન- મારુતિ વાનનું સર્વેક્ષણ ઇન્સ્યોરન્સ કંપનીના સર્વેચર/તપાસ અધિકારી દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું.

(૮) ૦૮.૦૫.૧૯૯૮- ચકલાસી પોલીસ દ્વારા નોંધાયેલી એન્ટ્રીના સંદર્ભમાં ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયેલ હોવા બાબતની તપાસ નડિયાદ પોલીસ સ્ટેશનને સોંપવામાં આવી.

(૯) ૧૨.૦૫.૧૯૯૮ - તપાસ જિલ્લા : ખેડાની સ્થાનિક ગુના શાખાને હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી અને ત્યારબાદ તે રાજ્ય ગુના શાખાને સોંપવામાં આવી.

(૧૦)૨૧.૦૯.૧૯૯૮ - ફોજદારી વિવિધ અરજી ક્રમાંક૩૯૯૬/૧૯૯૮ ગુજરાત વડી અદાલતમાં ગુરુ ગદાધરાનંદજીના એક શિષ્ય, અર્થાત્ પી.ડબ્લ્યુ.૩ જતિન ભગત દ્વારા, તપાસ સીબીઆઈને સોંપવાની રાહત સહિત યોગ્ય રાહતો માટે દાખલ કરવામાં આવી.

(૧૧)૦૫.૧૦.૧૯૯૮ - વડી અદાલતે તપાસ સીબીઆઈ દ્વારા કરવામાં આવે તેવો નિર્દેશ કર્યો.

(૧૨)૨૯.૧૦.૧૯૯૮-સીબીઆઈએ આઈપીસીની કલમ ૩૬૫, ૧૨૦-બી હેઠળ દંડનીય ગુનાને લઈને ગુનો નોંધ્યો હતો (આંક ૨૬૭).

(૧૩)૨૦.૦૩.૧૯૯૯ - આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદને સી.બી.આઈ. દ્વારા ધરપકડ કરવામાં આવી હતી.

(૨૨) ફરિયાદ પક્ષે ચાર્જશીટના કાગળો સાથે નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરેલા તથ્યો શ્રી રવાણીએ તેમના પોતાના ઢબે અમારી સમક્ષ રજૂ કર્યા છે અને તેનો પુનરુલ્લેખ કરવો આવશ્યક નથી, કારણ કે મૂળભૂત તથ્યો અમારા નિર્ણયના અગાઉના ભાગમાં અમે દર્શાવ્યા છે. શ્રી રવાણીએ કેટલાક પાસાઓ તરફ ધ્યાન દોર્યું છે. શ્રી રવાણીના જણાવ્યા અનુસાર, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૩ હેઠળ સી.બી.આઈ. દ્વારા રજૂ કરાયેલ અંતિમ અહેવાલને ધ્યાનમાં રાખીને, કેટલાક તથ્યોને થોડા ભિન્ન દૃષ્ટિકોણથી જોવાની આવશ્યકતા છે. શ્રી રવાણીના જણાવ્યા અનુસાર, સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનું એક મંદિર જિલ્લા: ખેડા ખાતે વડતાલમાં આવેલું છે, જે નોંધાયેલ ટ્રસ્ટ વડતાલવાસી લક્ષ્મીનારાયણ દેવમંદિરના વહીવટ હેઠળ છે. ઉક્ત ટ્રસ્ટનું મુખ્ય કાર્યાલય ગામ વડતાલ ખાતે આવેલું છે. ટ્રસ્ટની યોજના આ અદાલતે ઘડેલી છે અને તેની પુસ્તકિકા આંક ૧૧૫ પર છે. ટ્રસ્ટની વ્યવસ્થાપન સમિતિ ચૂંટાયેલી હોય છે અને સમિતિના અધ્યક્ષની નિમણૂક ચૂંટાયેલા સભ્યોમાંથી કરવામાં આવે છે. તેમજ સચિવ અને મુખ્ય કોઠારી-સંયુક્ત સચિવની પણ નિમણૂક કરવામાં આવે છે. મુખ્ય કોઠારી

મુખ્ય વહીવટકર્તા તેમજ ખજાનચી તરીકે કાર્યો બજાવે છે. જથ્થાબંધ સામાન, વસ્તુઓ વગેરેની ખરીદી સંબંધિત નાણાકીય તથા અન્ય જવાબદારીઓ મુખ્ય કોઠારી પર હોય છે. ટ્રસ્ટને સંત સમાજમાંથી મુખ્ય કોઠારીની નિમણૂક કરવાની સત્તા છે અને તેને બદલી કરવાની કે સસ્પેન્ડ કરવાની પણ સત્તા છે. તે માટે અધ્યક્ષે કાર્યસૂચિ જારી કરવાની રહે છે અને બેઠક બોલાવ્યા પછી નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસરવાની રહે છે.

(૨૩) શ્રી રાવણી દ્વારા વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે તા. ૧૧મી એપ્રિલ, ૧૯૯૮ના રોજ ગુરુ ગદાધરાનંદજી સમિતિના અધ્યક્ષ તરીકે બિનહરીફ ચૂંટાયા હતા. તે સમયે શ્રી ભક્તિ કિશોરદાસજી મુખ્ય કોઠારી હતા જ્યારે શ્રી નારાયણ શાસ્ત્રી સહાયક કોઠારી હતા. અધ્યક્ષ તરીકે પદભાર સંભાળ્યા પછી, ગુરુ ગદાધરાનંદજીએ તા. ૧૬મી એપ્રિલ, ૧૯૯૮ના રોજ કોઠારીઓની બદલી કરવા માટે કાર્યક્રમપત્રક બહાર પાડ્યું અને પગલાં આરંભ્યા. તેથી, આરોપી નં. ૧ નારાયણ શાસ્ત્રી અને આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામી નારાજ થયા, જેનું કારણ એ હતું કે મંદિર માટેની વસ્તુઓ તથા અન્ય ચીજવસ્તુઓની ખરીદીમાં તેમને વિશાળ આર્થિક લાભ મળતો હતો. વાસ્તવમાં, મુખ્ય કોઠારી ભક્તિ કિશોરદાસજી વૃદ્ધ અને અશક્ત વ્યક્તિ હતા અને તેથી તેઓ કોઈ સક્રિય કાર્ય કરતા નહોતા અને પરિણામે તેમના સહાયકો, એટલે કે આરોપી નં. ૧ અને ૨, મોટા પ્રમાણમાં આર્થિક લાભ મેળવી રહ્યા હતા. તેથી, જો તેમની બદલી

કરવામાં આવે, તો તેમને ભારે નુકસાન સહન કરવું પડત. પરિણામે, આરોપી નં. ૧એ આરોપી નં. ૨ થી પત્ની મદદથી ટ્રસ્ટના અધ્યક્ષ ગુરુ ગદાધરાનંદજીનું અપહરણ કરવા અને ત્યારબાદ તેમની હત્યા કરવા માટે ષડયંત્ર રચ્યું.

(૨૪) સી.બી.આઈ.નું કહેવું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ અને આરોપી ક્રમાંક ૪ ઘનશ્યામદાસે, કેટલીક જાતીય તૃપ્તિ અપાવવાની લાલચ આપીને રચાયેલી ષડયંત્રની એક કડી તરીકે, ગદાધરાનંદજીનું અપહરણ કરીને તેમને નવલી સ્થિત “સંત નિવાસ ગુરુકુલ” ખાતે લઈ ગયા હતા. ગામ નવલી વડતાલથી આશરે ૧૦ થી ૧૨ કિ.મી.ના અંતરે આવેલું છે. વડતાલ કોઈ મોટું નગર નથી. આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીયરણ અને આરોપી ક્રમાંક ૫ વિજય ભગત પણ ત્યાં નવલી પહોંચ્યા હતા. મૃતક ગુરુને ઊંઘની ગોળીઓ-શામક ગોળીઓ મિશ્રિત કોઈ ઠંડું-નરમ પીણું આપવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદ તેમનું ગળું ઘૂંટી તેમની હત્યા કરવામાં આવી હતી. મૃતક ગદાધરાનંદજીએ ધારણ કરેલા આભૂષણો અને અન્ય વસ્તુઓ ઉતારી લેવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ મૃતકના મૃતદેહનો નિકાલ કરવા તથા તેનો નાશ કરવા માટે આરોપી ક્રમાંક ૩ અને ૫ એ અન્ય આરોપીઓની મદદથી આરોપી ક્રમાંક ૩ની માલિકીની નોંધણી ક્રમાંક જી.જે.-૬એ-૧૮૯૪ ધરાવતી મારુતિ વાનમાં મૃતદેહ મૂક્યો હતો. મૃતદેહને ગુરુકુલ નવલીમાંથી બહાર લઈ જઈ રાજસ્થાન રાજ્યના તાલુકા બિરછુવાડાના બરોથી ગામની સીમા પર ફેંકી દેવામાં આવ્યો હતો. ડીઝલ અને

પેટ્રોલ વગેરે રેડીને મૃતદેહને આગ લગાડવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ આરોપી ક્રમાંક ૩ અને ૫ સ્થળ છોડીને અનુકૂળ રીતે વડતાલ પરત આવ્યા હતા. આરોપીઓનો ઇરાદો પુરાવાનો નાશ કરવાનો હતો અને ગંભીર તપાસની સ્થિતિમાં એકત્ર થઈ શકે એવા પુરાવાનો નાશ કરવાની દૃષ્ટિથી, જે મારુતિ વાન નોંધણી ક્રમાંક જી.જે.-૦૬-એ-૧૮૯૪માં મૃતદેહ લઈ જવામાં આવ્યો હતો તેને આગ લગાડવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો અને આ ઘટનામાં આરોપી ક્રમાંક ૫ સક્રિય હતો. શ્રી રવાણીએ રજૂઆત કરી છે કે ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ ચકલાસી પોલીસ સ્ટેશનને ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયાની જાણ કરવામાં આવી હતી અને નીચલી અદાલત સમક્ષ એકત્રિત કરી રજૂ કરાયેલા પુરાવા મુજબ મારુતિ વાનને ૦૬.૦૫.૧૯૯૮ની વહેલી સવારે આગ લગાડવામાં આવી હતી. શ્રી રવાણીના જણાવ્યા મુજબ, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશને પક્ષકારોની તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલોએ સહાય કરી હતી અને સી.બી.આઈ. તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે આંક ૩૧૨ દ્વારા લેખિત દલીલો રજૂ કરી હતી. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે પડકારાયેલ ચુકાદામાં અમારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલા વિવાદબિંદુઓની વિસ્તૃત ચર્ચા કરી છે અને ફરિયાદ પક્ષની સંસ્થાનું કહેવું યોગ્ય રીતે મૂલવવામાં આવ્યું છે. શ્રી રવાણીએ રજૂ કર્યું કે નીચલી અદાલતના અભિલેખ પર ઉપલબ્ધ આંક ૩૧૨ની લેખિત દલીલોને આ અદાલત સમક્ષ પણ સી.બી.આઈ.ના કહેવા તરીકે ધ્યાનમાં લેવાય. અમે આંક ૩૧૨ની લેખિત રજૂઆતોનો અભ્યાસ કર્યો છે, જે ઘણી

વિસ્તૃત છે. અમારા મત મુજબ, લેખિત રજૂઆતોમાં અસ્વીકાર્ય પુરાવાના ભાગોનો પણ ઉલ્લેખ થયો છે અને તેથી આંક ૩૧૨માંથી લેખિત રજૂઆતનો કોઈપણ ભાગ ઉઠ્ઠત કરવો અમારી દષ્ટિએ યોગ્ય કે આવશ્યક નથી. અમારી સમક્ષ રજૂ થયેલા પુરાવા સાથે વિવિધ દષ્ટિકોણથી વ્યવહાર કરવો વધુ યોગ્ય રહેશે. નિર્વિવાદ રીતે, આ કેસ સંપૂર્ણપણે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત છે અને શ્રી રવાણીના જણાવ્યા મુજબ, પરિસ્થિતિઓની સાંકળ સ્પષ્ટ દેખાય છે, તે સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત થઈ છે અને આરોપીઓને ગુના સાથે સાંકળવા માટે પૂરતી છે. આરોપીઓના દોષિત હોવા સિવાય કોઈ અન્ય અનુમાન શક્ય નથી. ષડયંત્ર મોટાભાગે ગુપ્ત રીતે રચાતું હોય છે અને દરેક કેસમાં ષડયંત્ર રચાયું હોવાના સીધા પુરાવા શોધી કાઢવા શક્ય બનતું નથી, પરંતુ તપાસ સંસ્થા પુરાવા એકત્રિત કરીને નિશ્ચિતપણે રજૂ કરી શકે છે કે ફોજદારી ષડયંત્રનો ગુનો કરવામાં આવ્યો છે અને પ્રશ્નાધીન ગુનો કરવા માટે જ આ ફોજદારી ષડયંત્ર રચવામાં આવ્યું હતું.

(૨૫) શ્રી રાવણીએ પોતાની દલીલોને વિવિધ ભાગોમાં વહેંચી છે. પ્રથમ ભાગ ગુનાના હેતુ અંગે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પુરાવા સાથે સંબંધિત છે. બીજો ભાગ એક મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ સાથે સંબંધિત છે, જેના દ્વારા ફરિયાદ પક્ષે એ સાબિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે મૃત્યુ પામેલ ગદાધરણંદજીએ છેલ્લે આરોપી નં.૩ માધવપ્રસાદની સંગતમાં જોવામાં આવ્યા હતા અને મૃત્યુ પામેલાએ

૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ બપોરે લગભગ ૨.૩૦ વાગ્યે વડતાલ મંદિર આરોપી નં.૩ માધવપ્રસાદની વાદળી રંગની મારુતિ વાનમાં છોડ્યું હતું. ત્રીજો ભાગ ઘટના, એટલે કે નવલી ગુરુકુલ સંકુલ ખાતે થયેલી હત્યાના અમલ અંગેનો છે, જે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ તૈયાર કરાયેલા પંચનામાઓ અને આરોપી નં.૫ દ્વારા આપવામાં આવેલી માહિતીના આધારે છે. ચોથો ભાગ ગામના એક ખેડૂત, એટલે કે પી.ડબલ્યુ. શંકર ડામોર દ્વારા મૃતદેહ મળવા અંગેનો છે, તથા ફરિયાદ પક્ષે એ સાબિત કરવા માટે રજૂ કરેલા પુરાવા અંગેનો છે કે મૃતદેહ પી.ડબલ્યુ. શંકર ડામોરને મળ્યો અને તેમણે જોયો હતો, અને બિચ્છવાડા પોલીસ દ્વારા એકત્રિત કરાયેલા પુરાવા મુજબ મળેલો મૃતદેહ ગુમ થયેલા ગુરુ ગદાધરણંદજીનો હતો — મૃતદેહની ઓળખ સંબંધિત પુરાવા. પાંચમો ભાગ આરોપી નં.૩ના વર્તન વિશે છે — ખાસ કરીને ૦૬.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ પોતાના વાહનને આગ લગાડવાની તેની ક્રિયા તથા એ દર્શાવવા માટે એકત્રિત કરાયેલા પુરાવા વિશે કે આરોપી નં.૩એ જે આક્ષેપ કર્યો હતો તે મુજબ વાહન અચાનક આગમાં સપડાયું ન હતું. તેની રજૂઆતનો આગળનો ભાગ આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલી ખોટી અથવા અપૂરી સમજૂતીના તત્ત્વ અંગે છે, જેનો ઉપયોગ વિવિધ પરિસ્થિતિઓને જોડીને પરિસ્થિતિઓની સંપૂર્ણ કડી રચવામાં એક મહત્વપૂર્ણ ઘટક તરીકે કરી શકાય. રજૂઆતનો ત્યારબાદનો ભાગ એ અંગે છે કે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાના કેસમાં ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પુરાવાની કેવી રીતે મૂળવણી કરવી જરૂરી બને છે અને કયા પ્રકારના પુરાવાને એટલા માટે

પૂરતા માનવા જોઈએ કે કોઈ ચોક્કસ પરિસ્થિતિ સાબિત થયેલી ગણાવી શકાય અને/અથવા બે ભિન્ન પરિસ્થિતિઓ વચ્ચેની કડી દર્શાવવા કયો પુરાવો પૂરતો ગણાય, જે અંતે કોઈ નિષ્કર્ષ સુધી પહોંચવામાં સક્ષમ બને. મૌખિક દલીલોના અંતિમ ભાગમાં, શ્રી રાવણીએ અમારી સમક્ષ રજૂ કરેલી પોતાની દલીલોના વિવિધ ભાગોના સમર્થનમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના કેટલાક નિર્ણયોના આધાર પર પોતાની દલીલોનો સારાંશ રજૂ કર્યો છે.

(૨૬) શ્રી રાવણીના જણાવ્યા મુજબ, ફરિયાદ પક્ષે ગુનાના કમિશન માટેનો હેતુ સંતોષકારક રીતે સાબિત કર્યો છે. હેતુ મોટાભાગે આરોપીના મનમાં ગુમ રહેલો હોય છે અને પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાના કેસમાં પણ હેતુ અંગે એકદમ ચોક્કસ અને સચોટ પુરાવો લાવવાની જરૂર રહેતી નથી. હેતુનો પુરાવો અદાલતના સંતોષ સુધીનો હોવો જોઈએ અને તે માટે વર્તમાન કેસમાં ગુનાના હેતુ અંગે પૂરતો પુરાવો ઉપલબ્ધ છે. શંકાતીત રીતે સાબિત થાય છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ કોઠારીના સહાયક હતા, એટલે કે સહાયક કોઠારી હતા. નિશ્ચિતપણે, વડી અદાલત દ્વારા ઘડાયેલ યોજનાનુસાર સહાયક કોઠારીનું કોઈ પદ નથી, પરંતુ એકથી વધુ સ્થળે નોંધમાં આવ્યું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ સહાયક કોઠારી હતા અને આરોપી ક્રમાંક ૨ હંમેશા કોઠારીના કાર્યાલયના વહીવટમાં સહાયરૂપ અને સક્રિય હતા. આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ નવલી ગુરુકુલના ઇન્ચાર્જ હતા.

વડતાલ ગાદીનું મુખ્ય મંદિર વિશાળ આવક ધરાવતું હતું અને મંદિરના સંચાલન દ્વારા, કોઠારી, સહાયક કોઠારી વગેરે તરીકે વહીવટમાં રહેલા વ્યક્તિઓ મંદિરના દૈનિક કાર્યોના સંચાલન સંબંધિત સત્તાઓ સાથે આવકના ફળનો લાભ લેતા હતા. મૃત્યુ પામનાર વ્યક્તિ પોતાની ચૂંટણીના પ્રથમ દિવસથી, એટલે કે મંદિર બોર્ડના અધ્યક્ષ તરીકેની તેમની ચૂંટણી પછી તરત જ, આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ના માર્ગમાં અવરોધ બની ગયા હતા અને તેથી રસ્તો શોધવા માટે ષડયંત્ર રચવામાં આવ્યું અને ગદાધરાનંદજીના અપહરણ તેમજ હત્યાની ઘટના બની. ગદાધરાનંદજીના અપહરણ અને તેમની હત્યા કરવા પાછળનો હેતુ સાબિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષે સાક્ષીઓની પૂછપરછ કરી છે અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોશી અને પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતના પુરાવામાં એ દર્શાવવા પૂરતું સામગ્રી છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ મંદિરની વિશાળ આવકમાંથી મોટો લાભ મેળવી રહ્યા હતા. શ્રી રાવાણીએ અમને પી.ડબલ્યુ. યશવંત્રાય ત્રિવેદી, પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોશી, પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત અને પી.ડબલ્યુ. બાબુભાઈ હરિશ્ચંદ્ર, પી.ડબલ્યુ. કપિલ નર્મદાશંકર જોશી, પી.ડબલ્યુ. શાસ્ત્રી હરિપ્રકાશદાસજી, પી.ડબલ્યુ. પ્રેમવતીનંદના હલફીયા નિવેદનો તથા તપાસ દરમિયાન સી.બી.આઈ. દ્વારા તૈયાર કરાયેલ પંચનામું એટલે કે શોધ પંચનામું આંક ૨૪૪ અને આંક ૨૧૫ મારફતે રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજો એટલે કે બિલો, વાઉચરો અને વડતાલ મંદિર તથા ભોજનશાળા માટે વપરાશની સામગ્રીની ખરીદી, આંક ૨૮૬, તેમજ હસ્તલેખ નિષ્ણાતના પુરાવા તરફ દોર્યા, જેમણે એવો મત વ્યક્ત

કર્ચો છે કે સામગ્રીની ખરીદી આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ દ્વારા કરવામાં આવતી હતી. નોંધ પર એવો પુરાવો લાવવામાં આવ્યો છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨ અને ૩ને, કોઠારીના કાર્યાલયમાં આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ની સ્થિતિને કારણે, વધારાની વિશાળ આવક મળતી હતી. શ્રી રાવાણીના જણાવ્યા મુજબ, ઉપરોક્ત સાક્ષીઓના હલફીયા નિવેદનો પૂરતા પ્રમાણમાં સ્થાપિત કરે છે કે જો મૃત્યુ પામનાર ગદાધરાનંદજીએ કોઠારીઓના બદલીના પ્રશ્ને પગલું ભરે તો સંબંધોમાં તણાવ હતો. કોઠારીના કાર્યાલયમાંથી દૂર કરવામાં આવવાની ભીતિ અથવા કોઠારી ભક્તિ કિશોરદાસજીના સ્થાને બદલાની ભીતિ, આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ તથા અનુસંગે આરોપી ક્રમાંક ૩ને મળતી ગેરકાયદેસર આવકની પૃષ્ઠભૂમિમાં રહેલો હેતુ હતો. અન્ય તમામ રીતે પદનો ભોગવટો કરવાનો મુદ્દો પણ નોંધમાં આવ્યો છે. પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોશીના હલફીયા નિવેદનમાં છે કે જ્યારે તેઓ નાસિક ખાતે હતા ત્યારે આચાર્ય મહારાજ તરફથી મૃત્યુ પામનાર ગદાધરાનંદજીને ટેલિફોન આવ્યો હતો, જેમાં વડતાલ મંદિરના કોઠારીઓના બદલી વિશે ચિંતા વ્યક્ત કરીને પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી અને મૃત્યુ પામનારને એવું ન કરવા કહેવામાં આવ્યું હતું. પુરાવામાં આ પણ છે કે તે દિવસે મધરાત્રિએ આચાર્ય મહારાજે મંદિરની મુલાકાત લીધી હતી. આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ ગુરુ ગદાધરાનંદજીને તેમના રૂમ (ઘર) ખાતે બોલાવવા ગયા હતા, પરંતુ ગુરુ ગદાધરાનંદજીએ મોડી રાત્રિના સમયે તેમની સાથે જવાનું ઇનકાર કર્યું હતું અને આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તે સમયે આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ

શાસ્ત્રીએ ગુરુ ગદાધરાનંદજીને ધમકીઓ આપી હતી, નહીં તો નોંધમાં એવું આવ્યું છે કે ગદાધરાનંદજી અને આરોપી ક્રમાંક ૧ વચ્ચેના સંબંધો તણાવપૂર્ણ નહોતા. જ્યાં સુધી રોકડ જમા, મુદતી જમા અને રોકાણ બોન્ડ વગેરે સ્વરૂપે વિશાળ રકમની પુનઃપ્રાપ્તિનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી આરોપીઓ તરફથી કોઈ સંતોષકારક સ્પષ્ટીકરણ નથી અને વિપરીત રીતે, હસ્તલેખ નિષ્ણાતે પરીક્ષણ કરેલા અને આરોપી ક્રમાંક ૧ના હસ્તાક્ષરમાં મળેલા દસ્તાવેજો દર્શાવે છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ નિર્વિવાદ રીતે કોઠારીના કાર્યાલયમાં કાર્યોનું સંચાલન કરતા હતા અને વિશાળ આવકના વહીવટ અને સંચાલનની જવાબદારી તેમને સોંપવામાં આવી હતી, ભલે તે મંદિરની આવક હોય અથવા મંદિર બોર્ડની માલિકીની મિલકતો, જેમાં ખેતીની જમીનોનો પણ સમાવેશ થાય છે, તેની આવક હોય. હસ્તલેખ નિષ્ણાતનો અહેવાલ આંક ૨૫૬ દર્શાવે છે કે કરિયાણાની ખરીદી અંગે આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણના હસ્તાક્ષર છે. તેથી, આ પરિસ્થિતિઓ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે કોઠારીનું કાર્યાલય અને તેના સંચાલનને વહીવટમાં પ્રભાવશાળી અવાજ હતો અને એવી સ્થિતિ કોઈ વ્યક્તિ/નિયુક્ત સાધુને એક વિશિષ્ટ લાભદાયક પદ પર મૂકે છે. આ બાબતને અગાઉની રાત્રે અપાયેલી ધમકીઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં અને બેઠક દરમિયાન થયેલા વર્તનના પરિપ્રેક્ષ્યમાં જોવી જોઈએ, જે વડતાલ મંદિરના કોઠારીઓના બદલી સંબંધિત કાર્યસૂચી મુદ્દાની ચર્ચા વખતે ગંભીર વિવાદો તરફ દોરી ગયું હતું. જોકે, અજ્ઞાત કારણોસર વડતાલ મંદિરના કોઠારીના બદલીનો મુદ્દો હાથ ધરાઈ શક્યો નહોતો,

છતાં તે મહત્વપૂર્ણ બેઠકમાં ઠરાવો પસાર કરીને એક-બે બદલી કરવામાં આવી હતી. આચાર્ય મહારાજના દૂત તરીકે પોતાનો પરિચય આપી મૃત્યુ પામનારને બોલાવવા અંગે આરોપી ક્રમાંક ૧નું વર્તન, કોઠારીના બદલી સંબંધિત કાર્યસૂચીની પૃષ્ઠભૂમિમાં, એક એવી પરિસ્થિતિ છે જેને મૂલવવાની જરૂર છે, ખાસ કરીને જ્યારે આરોપી ક્રમાંક ૧ સહાયક કોઠારી અથવા કોઠારીના સહાયક તરીકે કાર્યરત હતા. કોઈ સામાજિક કે ધાર્મિક પ્રસંગે, આરોપી ક્રમાંક ૧ પોતાને વડતાલ ગાદી મંદિરના કોઠારીના પ્રતિનિધિ તરીકે રજૂ કરતા હતા અને તેમણે કિંજલ જોશી સહિતના અન્ય સાધુઓની ટીમ સાથે દુર્ગેશ ભટ્ટના સ્થળે મુલાકાત લીધી હતી. એ સાચું છે કે મૃત્યુ પામનાર અને આરોપી ક્રમાંક ૧ અને/અથવા આરોપી ક્રમાંક ૨ વચ્ચે દેખીતી દુશ્મની નહોતી. વિપરીત રીતે, આ પરિસ્થિતિને કારણે જ ગુનાના વાસ્તવિક હેતુને બહાર લાવવામાં થોડો વધુ સમય લાગ્યો અને આ પૂછપરછ અને તપાસ સોંપાયેલ એજન્સીઓ, જેમાં સી.બી.આઈ.નો પણ સમાવેશ થાય છે, તેમને પણ થોડો વધુ સમય લાગ્યો. આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨ અને ૩ને અપાયેલા રહેઠાણ-પરિસરમાં તૈયાર કરાયેલા જમી પંચનામા હેઠળ, સી.બી.આઈ.એ યોગ્ય પ્રમાણમાં સારો પુરાવો એકત્ર કર્યો છે અને આ પુરાવો અદાલત સમક્ષ મુદ્દામાલના સ્વરૂપે ઉપલબ્ધ છે. તે સ્પષ્ટ રીતે આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨ અને ૩ વચ્ચેના આંતરસંબંધો તથા આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ જે સ્થિતિનો લાભ લઈ રહ્યા હતા તે દર્શાવે છે. ૧૧.૦૪.૧૯૯૮ પછી બોર્ડના સંચાલનમાં મૃત્યુ પામનારની સ્થિતિ અત્યંત ઊંચી હતી. તેમને ઠરાવ પસાર કરાવવા માટે

કાર્ટિંગ મતના સ્વરૂપે એક વધારાના મતનો અધિકાર હતો. વડી અદાલત દ્વારા ઘડાયેલી યોજનાને ધ્યાનમાં લેતાં, આચાર્ય મહારાજ પછી સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયની વડતાલ ગાદી હેઠળના તમામ મંદિરો અને ગુરુકુલ વગેરે સહિતની અન્ય સંસ્થાઓ માટે સર્વોચ્ચ સ્થાનનો ભોગવટો કરતા હોવાનું કહી શકાય એવી તેઓ તરત પછીની વ્યક્તિ હતા. કાનૂની અને વાજબી રીતે એવું અનુમાન કરવું શક્ય છે કે આ બધી પરિસ્થિતિઓ વડતાલ મંદિરના કોઠારી અને અનુસંગે સહાયક કોઠારીના બદલાના સંબંધમાં ભીતિ ઊભી કરવા માટે પૂરતી હતી. શ્રી રાવાણીના જણાવ્યા મુજબ, ફરિયાદ પક્ષે એ સાબિત કરવું જરૂરી નથી કે આરોપી પાસે કોઈ વ્યક્તિની હત્યા કરવા માટે અત્યંત પ્રબળ હેતુ અથવા કારણ હોવું જ જોઈએ અને ફરિયાદ પક્ષે ગુનાનો હેતુ સંતોષકારક રીતે સાબિત કર્યો છે.

(૨૭) ફરિયાદ પક્ષે એક વધુ પરિસ્થિતિ પણ સંતોષકારક રીતે સાબિત કરી છે, જે અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે, અને તે પરિસ્થિતિ એ છે કે અવસાન પામેલ ગડાધરાનંદજીને છેલ્લે આરોપી નં.૩ની સંગતમાં જોવામાં આવ્યા હતા. આ પુરાવાની શિ. નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે યોગ્ય રીતે મૂલવણી કરી છે. પીડબ્લ્યુ.૧૬ ચિમન પરમાર, જે ટેમ્પલ બોર્ડનો કર્મચારી છે, તેણે સોગંદપૂર્વક જણાવ્યું છે કે ઘટનાની તારીખે આ સાક્ષી પોતાની ફરજ પર હતો. તે ટેમ્પલ બોર્ડના કાર્યાલયમાં સેવા બજાવે છે. તે ચા-કોફી આપે છે, રહેવાની વ્યવસ્થા કરે છે અને કોઠારી દ્વારા કહેવામાં આવે તે અન્ય કામ પણ કરે છે. તે ચંદન ઘસીને

તેને ભીનું ચૂર્ણરૂપ બનાવવા કામ પાણ કરે છે જેથી તેનો ઉપયોગ પૂજા વગેરે કરવામાં થઈ શકે. આ કામ માટે એક નાનો ઓરડો છે. આ કામ મશીન પર કરવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે, તે બપોરે અંદાજે ૧.૦૦ થી ૧.૧૫ વાગ્યે મશીન બંધ કરે છે અને આ ઓરડો અવસાન પામેલ ગડાધરાનંદજીના ઓરડાની બહુ નજીકમાં, લગોલગ આવેલો છે. મશીન બંધ કર્યા બાદ તે અવસાન પામેલ ગડાધરાનંદજીના ઓરડાની સામેના ઓટલા પર બેઠો હતો અને તેણે આરોપી નં.૩ને સભા મંડપની સીડીઓ પર બેઠેલા જોયા હતા તેમજ સીડીઓની નજીક વાદળી રંગની કાર ઉભી રાખવામાં આવી હતી. પીડબ્લ્યુ.૧૬ ચિમન પરમાર સહિત કેટલાક સાક્ષીઓએ જે સભા મંડપનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તે અમે જોયો છે. તે અવસાન પામેલ ગડાધરાનંદજીના ઓરડાની તદ્દન નજીક છે, જેમાં અવસાન પામેલ વ્યક્તિ આરામ કરતાં હોવાનું આક્ષેપિત છે. કિંજલ અને જતિન ભગતના પુરાવામાં નોંધાયું છે કે દુર્ગેશ ભટ્ટ નામના એક વ્યક્તિના સ્થળે યોજાયેલા ચણોપવિત સંસ્કાર (જનોઈ વિધિ) માટે તેમની સાથે કોણ ગયેલું. આરોપી નં. ૧ અને ૨એ પરત ફરતા પહેલાં બાકીના બધાથી અલગ થઈને એમ કહ્યું હતું કે તેમને ઝુંડાલ ગામ જવાનું છે. જ્યારે આરોપી નં.૧ને તેના મોબાઈલ ફોન પર આ સંદેશ મળ્યો, ત્યારે આ સાક્ષીએ અનુમાન કર્યું હતું કે ટેલિફોન કૉલ આરોપી નં.૩નો હતો. નોંધ પર એવું કંઈ નથી જેનાથી એવો અનુમાન કાઢી શકાય કે આરોપી નં. ૧ અને ૨ અથવા તેમાંથી કોઈ ઝુંડાલ ગામ ગયા હતા. સાક્ષી ચિમન પરમારે જણાવ્યું છે કે આરોપી નં.૩ માધવપ્રસાદ સભા મંડપમાં બેઠેલો

હતો, પરંતુ જ્યારે તે બપોરે અંદાજે ૨.૨૦ વાગ્યે ચા લઈને પરત આવ્યો, ત્યારે આરોપી નં.૩ અને સભા મંડપની નજીક ઉભી રાખવામાં આવેલી કાર ત્યાં નહોતા. અદાલતે સમયની નિકટતા જોવી જોઈએ અને આ પાસું પીડબ્લ્યુ.૧૫ નઝીરમિયાની જુબાનીથી સમર્થિત થાય છે. પીડબ્લ્યુ. નઝીરમિયાને શિ. સરકારી વકીલ દ્વારા પ્રતિકૂળ સાક્ષી તરીકે ગણવામાં આવ્યા છે. વિચારણા માટે આ એક મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ છે કે પીડબ્લ્યુ. નઝીરમિયા મંદિર સાથે મુખ્યત્વે નગારાવાદક તરીકે સેવા બજાવતો હતો અને અન્ય કામ પણ કરતો હતો. ઘટના સમયે મંદિરમાં તેની હાજરી ખૂબ સ્વાભાવિક છે. તે બ્રહ્મચારીઓ, સાધુઓ અને ભગતો (પાર્ષદો) સહિત મંદિરના રહેવાસીઓને ઓળખતો હતો. આ નઝીરમિયાના વર્ણનને ફરિયાદ પક્ષે દર્શાવેલી અન્ય પરિસ્થિતિઓ, અર્થાત્ પીડબ્લ્યુ. ચિમનના કહેવા પરથી, સમર્થન મળે છે. એ વિવાદનો વિષય નથી કે આરોપી નં.૩ વાદળી રંગની મારુતિ વાનનો ઉપયોગ કરતો હતો અને ઉક્ત કારનો નોંધાયેલ માલિક અન્ય કોઈ નહીં પરંતુ તેનો ગુરુ છે. પુરાવામાં એવું છે કે આરોપી નં.૩ પાસે એક સફેદ રંગની મારુતિ કાર પણ છે. જ્યારે સાક્ષી નઝીરમિયાએ સ્પષ્ટપણે કહ્યું છે કે તેણે ગુરુ ગડાધરાનંદજીને આરોપી નં.૩ની સાથે બહાર જતા જોયા હતા, ત્યારે પીડબ્લ્યુ. નઝીરમિયાના આ ભાગના પુરાવા પર અવિશ્વાસ કરવાનો કોઈ કારણ નહોતું. પીડબ્લ્યુ. ધીરેન જયંતિભાઈ લારિયા (આંક ૨૩૯) ની જુબાનીનો ઉલ્લેખ કરીને, શ્રી રાવાણીએ રજૂ કર્યું છે કે તે સંબંધિત સમયે નજીકના ગાળામાં પીડબ્લ્યુ. રક્ષિત શાહ અને આરોપી નં.૧

શ્રીજીયરણ વચ્ચે ટેલિફોન પર વાતચીત થઈ હતી. આ પીડબ્લ્યુ. રક્ષિત શાહને ફરિયાદ પક્ષે પ્રતિકૂળ જાહેર કર્યો છે, પરંતુ આક્ષેપ એવો છે કે આ રક્ષિત શાહે એક યુવતી- મીનાક્ષીની વ્યવસ્થા કરી હતી અને મીનાક્ષીને નક્કી કરાયેલ સ્થળે (નાવલી ગુરુકુલ) પહોંચવાનું હતું. આરોપી વ્યક્તિઓ અથવા તેમનામાંથી કોઈ એકે એવો પ્રલોભન આપ્યો હતો કે જેથી અવસાન પામેલ વ્યક્તિને પ્રેરિત કરી શકાય અને તેને મંદિર પરિસરમાંથી બહાર લઈ જવાય, તે બાબત સાબિત કરવા માટે કોઈ સીધો પુરાવો હોવો શક્ય નથી. એ સાચું છે કે નઝીરમિયાના પુરાવા સિવાય કોઈ સીધો પુરાવો નથી, કારણ કે અન્ય કોઈ સાક્ષીએ નીચલી અદાલત સમક્ષ એવું કહ્યું નથી કે તેણે ગુમ થયેલા ગુરુ ગડાધરાનંદજીને આરોપી નં.૩ની સંગતમાં જોયા હતા. જ્યારે પીડબ્લ્યુ. ચિમન પરમાર અને પીડબ્લ્યુ. નઝીરમિયાની હાજરી સ્વાભાવિક હોવાનું જણાય છે, ત્યારે નીચલી અદાલતે પીડબ્લ્યુ. નઝીરમિયાના આ પુરાવાને નકારવાનો કોઈ કારણ નહોતો કે તેણે અવસાન પામેલ ગડાધરાનંદજી અને આરોપી નં.૩ માધવપ્રસાદને વાદળી રંગની કારમાં બેઠેલા જોયા હતા અને તેણે તે કારને બહાર જતી પણ જોઈ હતી. કેટલીક નિર્દેશિત નિર્ણયો પર આધાર મૂકી, શ્રી રાવાણીએ રજૂ કર્યું છે કે સાક્ષીની સાક્ષીમાંનો સ્વીકાર્ય ભાગ પુરાવામાં વાંચી શકાય છે અને સમગ્ર સાક્ષીને બહાર કરવાનો અવકાશ નથી. ફરિયાદ પક્ષ પ્રત્યે દર્શાવેલ પ્રતિકૂળતા એ સાક્ષીને સંપૂર્ણપણે અવિશ્વસનીય બનાવી દેતી નથી. આવા એકથી વધુ નિર્ણયો છે, પરંતુ શ્રી રાવાણીએ અમને ગુરા સિંહ વિ./સ્ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, ૨૦૦૧

ક્રિમિનલ લો જર્નલ ૪૮૭ (એસસી), ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલ અવલોકનો રજૂ કર્યા છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું કહ્યું છે:-

૧૧. વિરોધી જાહેર કરવામાં આવેલ સાક્ષીના સાક્ષ્ય પર થતી અસર અંગે કોઈ ગેરસમજ હોવાનું જણાય છે. માત્ર એટલા માટે કે કોઈ સાક્ષીને વિરોધી જાહેર કરવામાં આવ્યો છે, તેનું સંપૂર્ણ પુરાવું બહાર કરી દેવું જોઈએ અથવા મૂલવણી માટે અયોગ્ય ગણવું જોઈએ, એવી માન્યતા ભ્રાંત છે. આ અદાલતે ભગવન સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૨૦૨ : (૧૯૭૬ ક્રિ એલ.જે. ૨૦૩), માં ઠરાવ્યું હતું કે માત્ર એટલા માટે કે અદાલતે સરકારી વકીલને પોતાના જ સાક્ષીની વિરોધી સાક્ષી તરીકે ઓળખ આપી તેની પ્રતિવિચારણા કરવાની મંજૂરી આપી હોય, તેનાથી તેના પુરાવાનો સંપૂર્ણ લોપ થતો નથી. એવો પુરાવો નીચલી અદાલતમાં સ્વીકાર્ય જ રહે છે અને એવા સાક્ષીના સાક્ષ્યના આધારે દોષારોપણ આધારિત કરવામાં કોઈ કાનૂની પ્રતિબંધ નથી. રવિન્દ્ર કુમાર દે વિ. સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૧૭૦ : (૧૯૭૭ ક્રિ એલ.જે. ૧૭૩), માં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે પ્રતિવિચારણા કરવાની મંજૂરી આપવાથી સાક્ષીની વિશ્વસનીયતા વિરુદ્ધ કોઈ પ્રતિકૂળ નિર્ણય થતો નથી અને માત્ર તેને વિરોધી જાહેર કરવાથી જ સાક્ષી અવિશ્વસનીય બની

જતો નથી. માત્ર આ કારણસર તેના સમગ્ર સાક્ષ્યને મૂલવણીમાંથી બહાર કરી શકાતું નથી. ફોજદારી નીચલી અદાલતમાં, જ્યાં ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીની અદાલતની મંજૂરીથી તેને પુરાવા માટે બોલાવનાર પક્ષ દ્વારા પ્રતિવિચારણા કરવામાં આવે અને તેના પૂર્વ નિવેદનથી વિરોધાભાસ દર્શાવવામાં આવે, ત્યાં સામાન્ય નિયમ તરીકે એવું કહી શકાય નહીં કે તેનું સાક્ષ્ય નોંધમાંથી સંપૂર્ણપણે ધોઈ કાઢવામાં આવ્યું છે. પ્રત્યેક પ્રકરણમાં એ વિચારવું હકીકત નિર્ધારક અદાલતનું કાર્ય છે કે આવી પ્રતિવિચારણા અને વિરોધાભાસના પરિણામે સાક્ષી સંપૂર્ણપણે અવિશ્વસનીય ઠરે છે કે તેના સાક્ષ્યના કોઈ ભાગ બાબતે હજી પણ તેના પર વિશ્વાસ મૂકી શકાય. યોગ્ય પ્રકરણોમાં, જો જબાનીનો એવો ભાગ વિશ્વસનીય જણાય, તો અદાલત આવા સાક્ષીના સાક્ષ્યના તે ભાગ પર આધાર રાખી શકે છે.

(૨૮) તેમણે આ મુદ્દા અંગે કોલી લક્ષ્મણભાઈ ચંદાભાઈ વિ./સ. ગુજરાત રાજ્ય, ૨૦૦૦(૨) જી.એલ.આર. ૧૧૫૧ (એસ.સી.), રાજ બહાદુર વિ./સ. રાજ્ય, ૧૯૯૬ ક્રિ.એલ.જે. ૨૩૪૬ (દિલ્લી વડી અદાલત), ગજાનંદ વિ./સ. ગુજરાત રાજ્ય, ૧૯૮૭ ક્રિ.એલ.જે. ૩૭૪ (ગુજરાત), એસ.જી.પી. કમિટી વિ./સ. એમ.પી. દાસ ચેલા, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૧૯૭૮ જેવા અન્ય નિર્ણયો પર નિર્ભરતા મૂકી છે.

દલીલ કરવામાં આવે છે કે ઉપર ઉલ્લેખિત નિર્ણયોનું અનુપાત ધ્યાનમાં લેતાં, ગુમ થયેલ વ્યક્તિ અને આરોપીઓ કઈ પરિસ્થિતિમાં એકબીજાથી અલગ પડ્યા હતા તે અંગે સ્પષ્ટીકરણ આપવું આરોપી વ્યક્તિઓ માટે ફરજિયાત છે. શ્રી રવાણીએ સહદેવન ઉપનામ સગદેવન વિ./સ. રાજ્ય તરફથી પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર, ચેન્નઈ દ્વારા પ્રતિનિધિત્વિત, ૬ ૨૦૦૨ સી.સી.આર. ૨૦૬ (એસ.સી.) (ફકરો ૧૯) ના નિર્ણયનો સંબંધિત ભાગ તથા સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ વિ./સ. મિર મોહમ્મદ, (૨૦૦૦)૮ એસ.સી.સી. ૩૮૨ (એસ.સી.) (= એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૨૯૮૮) ના નિર્ણય રજૂ કર્યા.

(૨૯) નવલીની ઘટના ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા મુખ્યત્વે આરોપી નં.૫ દ્વારા કરવામાં આવેલી હકીકતની શોધના બળ પર સાબિત કરવામાં આવી છે. નવલીના મહત્વના સાક્ષીઓમાં પી.ડબલ્યુ. ઘનશ્યામ ભગતનો સમાવેશ થાય છે, જેઓએ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નથી, પરંતુ શ્રી રવાણીના મતે, સી.બી.આઈ. દ્વારા દોરવામાં આવેલ કલમ ૨૭નું પંચનામું એક મહત્વપૂર્ણ પાસું છે. આરોપી નં.૫એ તપાસ એજન્સીને કરવામાં આવેલા વાસ્તવિક હત્યાના સ્થળે લઈ ગયા ત્યાં સુધી, ગુનાનું વાસ્તવિક સ્થળ કોઈને જાણીતું નહોતું. ગુનો કરવામાં આવેલ સ્થળ આરોપી નં.૫ દ્વારા બતાવવામાં આવ્યું અથવા નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યું છે. તેથી, ફરિયાદ પક્ષ આરોપી નં.૫ના કારણે જ તે સ્થળ શોધી શક્યો. પી.ડબલ્યુ. સુશીલ પુરોહિત (આંક ૧૯૭)ની જુબાની દર્શાવે છે કે

ઘટનાનું સ્થળ તેમની હાજરીમાં આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા બતાવવામાં આવ્યું હતું. પંચનામું આંક ૧૯૮ પર છે. પુરાવામાં એવું છે કે પ્રારંભે સી.બી.આઈ.એ પોતાની સાથે વિડિયોગ્રાફરને લીધો નહોતો, પરંતુ ત્યારબાદ વિડિયોગ્રાફરને બોલાવવામાં આવ્યો અને બનેલી ઘટનાઓની વિડિયોગ્રાફી કરવામાં આવી. તપાસ અધિકારીએ આંક ૧૯૮નું પંચનામું સાબિત કર્યું છે અને શ્રી રવાણીના મતે, નીચલી અદાલતે આંક ૨૯૬ દ્વારા પરીક્ષિત તપાસ અધિકારીના નિવેદનને નકારી કાઢવાનો કોઈ કારણ નહોતો, જેના દ્વારા તેમણે નવલી ગુરુકુળ ખાતે પંચની હાજરીમાં આંક ૧૯૮નું પંચનામું દોરવામાં આવ્યું હોવાની હકીકત સાબિત કરી છે. નિશ્ચિતપણે, પી.ડબલ્યુ. મીનાક્ષી પટેલ (આંક ૨૪૭), ઉત્સવ તન્ના (આંક ૨૨૮), રક્ષિત શાહ (આંક ૧૬૫), ઘનશ્યામ ભગત (આંક ૨૨૭)એ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નથી, પરંતુ તપાસ અધિકારી, પંચ સુશીલકુમાર અને દસ્તાવેજ આંક ૧૯૮નો પુરાવો નીચલી અદાલતે યથોચિત રીતે મૂલવ્યો છે અને પુરાવાના આ ભાગને નકારી કાઢવા માટે કોઈ કારણ નથી. આ અદાલતે પણ એવો નિષ્કર્ષ કરવો જોઈએ કે મૃતકની હત્યા નવલી ગુરુકુળ ખાતે કરવામાં આવી હતી. શ્રી રવાણીએ નિર્દેશ કર્યો છે કે સેલ્યુલર ટેલિફોન સેવા પ્રદાતા પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલા પ્રિન્ટ-આઉટ પરથી એવું બહાર આવે છે કે રક્ષિત શાહ આંક ૧૬૫ અને આરોપી નં.૨ વચ્ચે વારંવાર વાતચીત થતી હતી. જોકે, પી.ડબલ્યુ. મફતભાઈએ સાબિત કર્યું છે કે (૧) પી.ડબલ્યુ. મીનાક્ષીને સી.બી.આઈ. દ્વારા બોલાવવામાં આવી હતી, (૨) તેણીને કેટલાક ફોટોગ્રાફ

બતાવવામાં આવ્યા હતા, (૩) તેણીએ ઓળખ્યું હતું કે તે ફોટોગ્રાફ એવા વ્યક્તિના છે જેના સાથે તેણીએ શારીરિક સંબંધો સ્થાપ્યા હતા, (૪) આ સાક્ષી દ્વારા એ પણ સાબિત કરવામાં આવ્યું છે કે આ ફોટોગ્રાફ ગુરુ ગદાધરાનંદજીના હતા. નોંધપાત્ર રીતે, અભિલેખ પર એવું આવ્યું છે કે પી.ડબલ્યુ. મીનાક્ષી અને પી.ડબલ્યુ. મહત્તલાલને બતાવવામાં આવેલા ફોટોગ્રાફ મૃતક ગદાધરાનંદજીના હતા. તેથી, ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ પી.ડબલ્યુ. મીનાક્ષીની કથા સંપૂર્ણપણે ખોટી છે એવું કહી શકાય નહીં. જ્યારે રક્ષિત શાહ ખોટું બોલતા અને સત્ય દબાવતા હોવાનું જણાય છે અને જ્યારે સેલ્યુલર ટેલિફોન સેવા પ્રદાતા પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલા પ્રિન્ટ-આઉટના સ્વરૂપે અભિલેખ પર એવું છે કે પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત — એક એવી વ્યક્તિ કે જે યુવતીની વ્યવસ્થા કરવા માટે જવાબદાર હતો — અને આરોપી નં.૧ વચ્ચે ઘટનાથી પૂર્વે તથા ઘટના પછી પણ ટેલિફોનિક વાતચીત/સંવાદ થયો હતો, ત્યારે તે એક હકીકત તરફ સંકેત કરે છે કે અમુક અનિશ્ચિત કારણોસર આ ચાર સાક્ષીઓએ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નથી. તેમ છતાં, તેમની પરસ્પર સંબંધોની મૂળભૂત બાબત, એટલે કે રક્ષિત શાહ અને મીનાક્ષી વચ્ચેના સંબંધો તથા આરોપી નં.૧ અને રક્ષિત શાહ વચ્ચેના સંબંધો અને મીનાક્ષી દ્વારા ફોટોગ્રાફ પરથી મૃતક ગદાધરાનંદજીની ઓળખ કરવાની ક્ષમતા, એવો અનુમાન કાઢવા માટે પૂરતી છે કે મૃતક ગદાધરાનંદજી કદાચ કોઈ લાલચ હેઠળ રૂમ અને મંદિરના પરિસરમાંથી બહાર ગયા હોઈ શકે. નવલી ખાતે દોરવામાં આવેલા પંચનામાના અગ્રાહ્ય ભાગને

અવગણવામાં આવે તો પણ, વિજય ભગત દ્વારા નવલીને ઘટનાસ્થળ તરીકે બતાવવાની હકીકત, ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ની યોજનાને ધ્યાનમાં લેતાં, કલમ ૨૭ હેઠળ પુરાવામાં ગ્રાહ્ય એવી હકીકતની શોધ છે. આરોપી દ્વારા સ્થળ બતાવવું, આરોપીના વર્તન સંબંધિત એક સંબંધિત હકીકત છે અને ચુકાદાની માન્યતા અને કાયદેસરતા મૂલવતી વખતે અદાલતે તેનો વિચાર કરવો જોઈએ. શ્રી રવાણીના મતે, નવલીની ઘટનાને લગતો ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ પુરાવો, ડૉ. ગુપ્તા જેમણે મૃતદેહનું પોસ્ટમોર્ટમ કર્યું હતું તેઓ દ્વારા બારોથી ગામની સીમા બહાર મળેલ મૃતદેહ ધરાવતી વ્યક્તિના અંદાજિત મૃત્યુસમય જેવા અન્ય પાસાઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં વાંચવો જોઈએ. બિરુછુવાડા પોલીસ સ્ટેશન હેઠળના કોઈ વ્યક્તિને, અથવા પંચોને, અથવા ડૉક્ટરને, હત્યા થયેલ મળી આવેલ વ્યક્તિ અને સ્થળ વિશે જાણ નહોતી. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનું કહેવું એવું છે કે મૃતકની હત્યા સાંજે ૫.૦૦ વાગ્યાથી ૬.૩૦ વાગ્યા વચ્ચે કોઈ પણ સમયે કરવામાં આવી હતી, ત્યારે ડૉ. ગુપ્તા દ્વારા આંકવામાં આવેલ મૃત્યુસમય સંબંધિત બની જાય છે.

(૩૦) એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ફરિયાદ પક્ષે બરોઠી ગામની સીમની બહાર પડેલો મળી આવેલ મૃતદેહ મળ્યાની હકીકત સાબિત કરી છે અને બિરુછુવાડા પોલીસ દ્વારા તે મૃતદેહ ગુમ થયેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજીનો જ હતો તે

સફળતાપૂર્વક સાબિત કર્યું છે. આ સાબિત કરવા માટે, શ્રી રવાણીએ અમને નીચેના સાક્ષીઓના જુબાની-વહિવટ રજૂ કર્યા છે:—

(૧) આંક ૨૪૮— શંકરભાઈ ટી. દામોર

(૨) આંક ૨૬૮— ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા (મૃતદેહની તપાસ કરવામાં આવી)

(૩) આંક ૨૮૮— પોલીસ સબ ઇન્સ્પેક્ટર — નરમસિંહ હરિસિંહ ભટ્ટી.

(૪) આંક ૮૮ — પ્રફુલચંદ્ર દયાશંકર મહેતા (જેનાં પત્ની રદિયતબા અને ગુરુની ભાણેજ છે)

(૫) આંક ૧૦૧— જતિન ભગત

(૬) આંક ૧૦૮— ડૉ. હિમતભાઈ પુંજભાઈ.

(૭) આંક — ડૉ. વેનાલિતેશ્વર જી. રાવ

(૮) આંક ૧૪૧— ચંદ્રકુમાર મહેન્દ્રકુમાર જૈન (સી.એફ.એલ. કાર્યાલય, દિલ્હી— ચાવી ઓળખવામાં આવી)

(૯) આંક ૮૪— ડૉ. ઉપેન્દ્ર હરિવદન દીવાનજી.

(૩૧) શ્રી રવાણીએ વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે ફરિયાદ પક્ષે મૃતકના મૃતદેહની ઓળખનો મુદ્દો તેની સહોદરી, એટલે કે રદિયતબા, સાથે ડી.એન.એ. પરીક્ષણ

કરીને સાબિત કર્યો છે. તેના અહેવાલથી સાબિત થાય છે કે કરવામાં આવેલ ડી.એન.એ. પરીક્ષણ મુજબ રદિયતબા અને ગુરુ ગદાધરાનંદજી વચ્ચે રક્તસંબંધ છે અને તેમનો ડી.એન.એ. પરીક્ષણ હકારાત્મક આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત બાબતને ધ્યાને લઈને શ્રી રવાણીએ જણાવ્યું છે કે કમલનાથન વિ./એસ. સ્ટેટ ઓફ ટી.એન. (૨૦૦૫) ૫ એસ.સી.સી. ૧૯૪ ના મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતે આ પાસાને વિચાર્યો હતો અને એવો નિષ્કર્ષ નોંધ્યો હતો કે બળાત્કારના મામલામાં પિતૃત્વ સ્થાપિત કરવા માટે મૃત ભૂણના કેસ પર વિચાર કરતી વખતે ડી.એન.એ. પરીક્ષણ વૈજ્ઞાનિક તથા સંપૂર્ણપણે વિશ્વસનીય છે. ૨. જ્યાં સુધી મળેલી ચાવીનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી શ્રી રવાણીએ રજૂ કર્યું છે કે આ ચાવી બિરછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ સ્ટેશન અધિકારીએ બનાવસ્થળેથી મળી આવી હતી. આવી જ પ્રકારની ચાવીઓ જતિન ભગત અને કિંજલ જોશી પાસેથી પણ મળી આવી હતી. નોંધ પર આવેલા પુરાવાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે વરતાલ મંદિર ખાતે ગુરુ ગદાધરાનંદજીએ જે ઓરડો કબજામાં રાખ્યો હતો, તેની ત્રણ ચાવીઓ હતી. એક ચાવી કિંજલ જોશી પાસે હતી, બીજી જતિન ભગત પાસે હતી અને ત્રીજી ગુરુ ગદાધરાનંદજી પાસે હતી. મૃતદેહ મળેલા સ્થળેથી મળેલી ચાવી તે તાળાં સાથે મેળ ખાતી હતી, જે ગુરુ ગદાધરાનંદજીએ ઓરડામાં લગાવ્યું હતું. આ વિષયક એફ.એસ.એલ. અહેવાલ ફરિયાદ પક્ષે ચંદ્રકુમાર મહેન્દ્ર જૈન (આંક ૧૧૪) ની પૂછપરછ કરીને સાબિત કર્યો છે.

(૩૨) એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે બિચ્છુવાડા ખાતે મળેલ મૃતદેહમાં ત્રણ સોના જેવા દાંતની ડેન્ચર હતી. દંતચિકિત્સક શ્રી ઉપેન દિવાનજીની તપાસ કરવામાં આવી હતી. દંતચિકિત્સકે શ્રી ગુરુ ગડાધરાનંદજીના ફોટોગ્રાફોને ઓળખીને સ્વીકાર્યું છે કે તેમણે તેમના ત્રણ દાંત મૂકવાના ઉપચાર કર્યો હતો (આંક ૯૫). આવી પરિસ્થિતિઓમાં, રાજસ્થાન રાજ્યના બરોથી ગામ ખાતે મળેલ મૃતદેહમાં ત્રણ સોના જેવા દાંતની ડેન્ચર હતી તે શંકાતીત રીતે સાબિત થાય છે. એ જ રીતે, દંતચિકિત્સક શ્રી ઉપેન દિવાનજીના જબાનાબંધને ધ્યાનમાં લેતા, શ્રી ગુરુ ગડાધરાનંદજી પાસે પણ ત્રણ સોના જેવા દાંતની ડેન્ચર હતી. બચાવ પક્ષે આંક ૯૮ પરના દસ્તાવેજો તેમની પાસે કેવી રીતે ઉપલબ્ધ હતા તે સમજાવ્યું નથી. તેમણે આંક ૯૮ ની મૂળ નકલ તેમની પાસે હોવાનું દાવો કર્યો નથી અને માત્ર ગૂંચવણ ઊભી કરવાના હેતુથી એવો દસ્તાવેજ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. તે સિવાય પણ, તે આ બાબતને નાબૂદ કરતું નથી કે ગુરુ ગડાધરાનંદજીને કોઈ ડેન્ચર નહોતી અથવા ત્રણ દાંતની ડેન્ચર લગાવવા માટે ડૉ. ઉપેન દિવાનજી દ્વારા તેમનો ઉપચાર કરવામાં આવ્યો નહોતો. તેથી, આંક ૯૮ નો ફરિયાદ પક્ષના કેસ પર કોઈ જ પ્રભાવ પડતો નથી.

(૩૩) શ્રી રાવાણીના મતે, ફરિયાદ પક્ષે શંકાથી પર સફળતાપૂર્વક સાબિત કર્યું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૩ પાસે તેના ગુરુના નામે નોંધાયેલ કાર હતી અને તે વાહન તેના કબજામાં રાખતો તથા તેનો ઉપયોગ કરતો હતો, અને વાદળી રંગની

મારુતિ વાન તમામ હેતુઓ માટે આરોપી ક્રમાંક ૩નું વાહન માનવામાં આવતી હતી. કોઈએ એવું કહ્યું નથી કે વાદળી રંગની મારુતિ વાન ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ બપોરે ૨.૩૦ પછીથી તે બળી ગયેલી હાલતમાં મોટર ગેરેજમાં પડેલી મળી આવે ત્યાં સુધી કોઈએ જોઈ હતી અથવા ધ્યાનમાં આવી હતી. આ બે સમયગાળાની વચ્ચે, એટલે કે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ બપોરે ૨.૩૦ વાગ્યાથી લઈને સી.બી.આઈ.એ ૧૫.૦૩.૧૯૯૮ના રોજ પીડબ્લ્યુ ૧૩ મોહમ્મદ નાઝિમ ઉસ્માનભાઈ શેખના મોટર ગેરેજમાં તે વાહન શોધી કાઢ્યું ત્યાં સુધી, આરોપી ક્રમાંક ૩એ વીમા કંપની સમક્ષ દાવો, એટલે કે ઓ.ડી. દાવો, રજૂ કર્યો હતો. તેથી, તે વાહનની તપાસ અને સર્વે ધ ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીના અધિકૃત સર્વેયર દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો (પીડબ્લ્યુ ૬ અરવિંદભાઈ ચતુરભાઈ પટેલ, આંક ૧૨૩) અને આરોપી ક્રમાંક ૩ દ્વારા કરવામાં આવેલ દાવો પીડબ્લ્યુ ૬ અરવિંદભાઈએ રજૂ કરેલા અહેવાલમાં દર્શાવેલ કારણોસર સ્વીકાર્ય નથી એવો નિષ્કર્ષ આવ્યો હતો. આરોપી ક્રમાંક ૩નું આ વર્તન દોષસૂચક વર્તન છે અને તે તપાસ એજન્સીને ગેરમાર્ગે દોરવા તથા તપાસ એજન્સી તે વાહનમાંથી એકત્ર કરી શકી હોત તે અત્યંત મહત્વપૂર્ણ પુરાવાનો નાશ કરવા માટે આરોપી ક્રમાંક ૩એ કરેલી કાર્યવાહી સમાન છે. શ્રી રાવાણીએ પીડબ્લ્યુ ૬ અરવિંદભાઈ પટેલ (આંક ૧૨૩) અને પીડબ્લ્યુ ૧૩ મોહમ્મદ નાઝિમ શેખના નિવેદનના સંબંધિત ભાગો અમારી સમક્ષ રજૂ કર્યા છે. નિઃસંદેહ, પીડબ્લ્યુ ૧૩ મોહમ્મદ નાઝિમ શેખે ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નથી,

પરંતુ શ્રી રાવાણીના મતે, આ સાક્ષીની આવૃત્તિ ખૂબ જ સંબંધિત છે, જેમાં તેણે જણાવ્યું છે કે તે બોરસદ ચોકડી (કોસ-રોડ્સ) પાસે ગેરેજ ચલાવે છે અને એક વાહન મોટર લોરીમાં લાવી તેના ગેરેજમાં મુકવામાં આવ્યું હતું. જેણે વાહન લાવ્યું હતું તે વ્યક્તિને તેણે કહ્યું હતું કે વાહનની મરામત શક્ય નથી. છતાં, તે વ્યક્તિએ વાહન-કાર ત્યાં જ રાખવા આગ્રહ કર્યો હતો. તે વ્યક્તિએ “મહારાજ” જેવા વસ્ત્રો પહેરેલા હતા. આ સાક્ષીને એવું પણ આશ્વાસન આપવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ બીજા દિવસે તેનું વાહન તેના ગેરેજમાંથી પરત લઈ જશે, પરંતુ ૧૫.૦૩.૧૯૯૯ના રોજ તપાસ દરમિયાન સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓ ઘટનાસ્થળે, એટલે કે ગેરેજે, પહોંચ્યા ત્યાં સુધી તે વ્યક્તિ-મહારાજ બળેલી ગાડીનો કબજો લેવા પરત ફર્યા નહોતા. દાવેદાર તરીકેની હેસિયતમાં આરોપી ક્રમાંક ૩ દ્વારા કરાયેલ નિવેદન તેમજ મોટર વાહન દાવાનો ફોર્મ રજૂ કરવાની રીતસરની લખિત રજૂઆત અત્યંત સંબંધિત છે. સર્વેચરે એવું નોંધ્યું હતું કે વાહનને આકસ્મિક આગને કારણે નુકસાન થયું નથી. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, ધ ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીના સહાયક વહીવટી અધિકારી પીડબ્લ્યુ ડ ભાઈલાલભાઈ સોલંકીના મૌખિક પુરાવાની મૂળવણી થવી જોઈએ અને માનનીય નીચલી અદાલતે પુરાવાના આ ભાગની યોગ્ય મૂળવણી કરતાં એવું ઠરાવ્યું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૩નું આ વર્તન આરોપી ક્રમાંક ૩ તથા બચાવ પક્ષની આવૃત્તિ વિરુદ્ધ જાય છે. સર્વેચર પીડબ્લ્યુ અરવિંદભાઈને અંદાજે ૧૨ વર્ષનો અનુભવ હતો અને તેમણે ધ ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની સહિત વિવિધ રાષ્ટ્રીયકૃત

કંપનીઓમાં વ્યાવસાયિક સર્વેયર તરીકે કામ કર્યું હતું. પીડબ્લ્યુ અરવિંદભાઈ દ્વારા કરવામાં આવેલ સર્વેનો અહેવાલ પેટલાદ શાખાને મોકલવામાં આવ્યો હતો. તેમણે સંબંધિત દસ્તાવેજો સાબિત કર્યા છે અને નોંધાયેલ માલિક પીડબ્લ્યુ ૧૧ લક્ષ્મીપ્રસાદને દાવો નામંજૂર કરાયો હોવાની જાણ કરવામાં આવી હતી. નિર્વિવાદ રીતે, આ પીડબ્લ્યુ ૧૧ લક્ષ્મીપ્રસાદ સંબંધિત સમયે વાહન ચલાવતા નહોતા, તેમજ તેમણે પોતે વીમા કંપની સમક્ષ દાવો પણ કર્યો નહોતો. પુરાવામાંથી બહાર આવે છે કે વીમા કંપની સમક્ષ નક્કી કરાયેલ નમૂનામાં દાવા માટેની અરજી તેમજ વાહનનો સર્વે કરાવવા માટે કરાયેલ વિનંતી પર આરોપી ક્રમાંક ૩ના હસ્તાક્ષર છે. પુરાવામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આરોપી ક્રમાંક ૩ પ્રશ્નાસ્પદ મારુતિ કારના નોંધાયેલ માલિક પીડબ્લ્યુ ૧૧ લક્ષ્મીપ્રસાદ સાથે રહેતો હતો. પીડબ્લ્યુ લક્ષ્મીપ્રસાદના જણાવ્યા મુજબ, તેની ગાડી રપમી તારીખે રાજકોટ ખાતે એક રાકેશે લઈ ગઈ હતી અને રજા કે ૩જા દિવસે રાકેશે તેને જાણ કરી હતી કે ગેસ લીકેજને કારણે ગાડી બળી ગઈ છે. તેણે પોતાના નિવેદનમાં કહ્યું છે કે તેણે દાવો કરવા માટે માધવપ્રસાદને મોકલ્યા હતા અને માધવપ્રસાદ આ બાબતની પૂછપરછ કરવા માટે આનંદ પણ ગયા હતા. તેણે સ્વીકાર્યું છે કે વીમા કંપનીને વાહનનો સર્વે કરવા વિનંતી કરતું આંક ૧૨૯ માધવપ્રસાદના હસ્તલેખમાં છે. તેણે એ પણ જણાવ્યું છે કે માધવપ્રસાદ અકસ્માતના સ્થળે ગયા હતા. આ સાક્ષીના મતે, નોંધણી પુસ્તક સહિતના મૂળ દસ્તાવેજો માધવપ્રસાદ પાસે હતા. આ સાક્ષીને ખાતરી નહોતી કે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ની મોડી

રાત્રે પણ માધવપ્રસાદ પરત આવ્યા હતા કે નહીં. વિશેષ સરકારી વકીલ દ્વારા થયેલી જિરહમાં તેણે સ્વીકાર્યું છે કે વાહન ખરીદેલા દિવસથી તેણે પોતે આ વાહન ચલાવ્યું નથી, કારણ કે તેને ડ્રાઇવિંગ આવડતું નથી. તેણે સ્વીકાર્યું છે કે જો ચાલક ઉપલબ્ધ ન હોય, તો તેવી પરિસ્થિતિમાં માધવપ્રસાદ વાહન ચલાવતા હતા અને તે તેમના નિવાસસ્થાન આગળ પાર્ક કરવામાં આવતું હતું. આ સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું છે કે હરજીવનદાસ વિષ્ણુદાસ તેનો ગુરુભાઈ છે અને આ હરજીવનદાસ આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદના ગુરુ છે. પીડબ્લ્યુ ૧૦ ચંદ્રપ્રકાશ સ્વામીના પુરાવામાં છે કે તે વડતાલ મંદિરના “લક્ષ્મીપીઠા વાંડા” નામના રહેણાંક સંકુલમાં રહે છે અને તેના નિવાસસ્થાન અને આરોપી ક્રમાંક ૩ના નિવાસસ્થાન વચ્ચે ૩ થી ૪ મકાનો આવેલાં છે. તેણે એવું પણ જણાવ્યું છે કે વર્ષ ૧૯૯૮માં આરોપી ક્રમાંક ૧ સહાયક કોઠારી હતા. આરોપી ક્રમાંક ૩ લક્ષ્મીપ્રસાદ સાથે રહેતા હતા અને લક્ષ્મીપ્રસાદનું વાહન આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ ચલાવતા હતા. જ્યારે તે પોતાના કચેરીમાં હતા ત્યારે તેમને જાણ કરવામાં આવી હતી કે તેમનું વાહન અકસ્માતગ્રસ્ત થયું છે અને તે માધવપ્રસાદ સાથે અકસ્માતના સ્થળે તે વાહન પરત લાવવા માટે ગયા હતા. તે સમયે વીમા કંપની તરફથી એક ગોવિંદભાઈ પણ તેમની સાથે હતા. વીમા કંપનીના લોકોએ ફોટોગ્રાફ્સ લીધા હતા. આ સાક્ષીના જણાવ્યા મુજબ, તેઓ પોતાની સાથે એક ટેમ્પો લઈને ગયા હતા. મારુતિને તે ટેમ્પોમાં ચઢાવી પીડબ્લ્યુ મોહમ્મદ શેખના ગેરેજમાં લાવવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, આ સાક્ષી કેટલાક અધિકારીઓ સાથે

તે જ ગેરેજમાં ગયા હતા અને તે સમયે પંચનામું આંક ૧૩૫ તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું. તેણે એવું પણ જણાવ્યું છે કે એક સમયે તે નવલી ગુરુકુલના ટ્રસ્ટીઓમાંના એક હતા અને ઘનશ્યામ ભગત પણ ટ્રસ્ટીઓમાંના એક હતા. ત્યારબાદ, તેણે પોતાના ગુરુ સાથે ટ્રસ્ટીપદ છોડી દીધું હતું અને ત્યારપછી આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રી, આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીયરણ વગેરે નવલી ગુરુકુલના ટ્રસ્ટી બન્યા હતા. શ્રી રાવાણીના જણાવ્યા મુજબ, આ સાક્ષીના પુરાવાને એફ.એસ.એલ.ના પુરાવાની પૃષ્ઠભૂમિમાં જોતા, માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે રજૂ કરેલી આ દલીલ સ્વીકારવી મુશ્કેલ છે કે વીમા કંપનીના સર્વેયરે નોંધેલો તારણ ગેરેજવાળા પીડબ્લ્યુ ૧૩ મોહમ્મદ શેખના અભિપ્રાયના વિરુદ્ધ હોવાથી કાં તો ખોટો છે અથવા ગૂંચવણભર્યો છે, અને એફ.એસ.એલ.નો અહેવાલ આરોપીઓ વિરુદ્ધ દોષારોપક દસ્તાવેજ તરીકે ગણવો નહીં જોઈએ. શ્રી રાવાણીના મતે, એ સ્વીકારવું મુશ્કેલ છે કે એફ.એસ.એલ.ના નિષ્ણાતો દ્વારા વિશ્લેષિત નમૂનામાં જવલનશીલ પદાર્થની હાજરી તે કારણે હતી કે મિકેનિકો બળી ગયેલા વાહનની અંદર પેટ્રોલ અથવા ડીઝલ વગેરેથી ભીંજાયેલી આવી કે તેવી વસ્તુઓ મૂકતા હતા. આરોપી ક્રમાંક ૩એ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નિવેદન આપતી વખતે વાહન બળી જવા અંગે નીચલી અદાલતને સંતોષ થાય તેવી સમજૂતી આપી નથી અને આરોપી ક્રમાંક ૩ તરફથી એવી કોઈ સંભાવ્ય સમજૂતી પણ આપવામાં આવી નથી કે તેણે વડતાલ મંદિર ક્યારે અને શા માટે છોડ્યું હતું અથવા તે જ્યાં મુલાકાતે ગયો હતો તે સ્થળેથી ક્યારે નીકળ્યો

હતો, કારણ કે વાહન અથડાવાનો તથા વાહનમાં રહેલા એલ.પી.જી. ગેસ સિલિન્ડરમાંથી ગેસ લીકેજ થવાને કારણે આગ લાગી હોવાનો કથિત સમય અસામાન્ય સમયનો જણાય છે. સંબંધિત સમયે તેણે પોતાને વીમા કંપની સમક્ષ વાહનના ચાલક તરીકે રજૂ કર્યો હતો, તેથી આ બાબતની પરિસ્થિતિ અંગે સ્પષ્ટ રીતે સમજૂતી આપવા માટે તે સક્ષમ હતો. જ્યારે કોઈ વાહન આગ પકડે, અને તે પણ આકસ્મિક રીતે તથા એલ.પી.જી. ગેસ લીકેજને કારણે, ત્યારે સામાન્ય રીતે કોઈ પણ વ્યક્તિ ત્યાં ઉભી રહેતી નથી અથવા વાહનમાં લગાડાયેલ એલ.પી.જી. સિલિન્ડર કાઢી લેવા પ્રયત્ન કરતી નથી જેથી સિલિન્ડર બચાવી શકાય. સર્વે કરવામાં આવ્યો હતો અને ફોટોગ્રાફ્સ લેવામાં આવ્યા હતા તે સમયે બે-એક કલાકની અંદર ગેસ સિલિન્ડર ન મળવું વિચારણાપાત્ર છે, કારણ કે પીડબ્લ્યુ ૬ અરવિંદભાઈ (આંક ૧૨૩)એ જણાવ્યું છે કે જ્યારે વાહનની તપાસ/સર્વે કરવામાં આવ્યો ત્યારે ગેસ સિલિન્ડર મળ્યો નહોતો. અવશ્ય, તે વાહનમાં સ્થિર એલ.પી.જી. ગેસ સિલિન્ડરની સુવિધા હતી. તેથી, તે વાહનનો ઉપયોગ બંને રીતે, એટલે કે સ્થિર એલ.પી.જી. ગેસ સિલિન્ડર દ્વારા તથા પેટ્રોલ દ્વારા પણ, ચલાવવું શક્ય હતું. ગેસ સિલિન્ડર વિસ્ફોટના કોઈ નિશાન નહોતાં. આ પરિસ્થિતિઓમાં, ગેસ લીકેજના કારણે વાહન સળગી ગયું હોવાની વાત સ્વીકાર્ય ગણાય તેવી જણાતી નથી. શ્રી રવાણીના મતાનુસાર, વાહન તે વૃક્ષ સાથે અથડાયું હોય તેવા કોઈ નિશાન તે વૃક્ષ પર પણ નહોતાં, તેથી જ્યાં વાહન બળેલી હાલતમાં પડેલું મળ્યું હતું તે સ્થળ પણ વીમા કંપની સમક્ષ અને

ત્યારબાદ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલા સિદ્ધાંતના વિરોધમાં જતું એક પરિસ્થિતિજન્ય તથ્ય છે. શ્રી રવાણીએ સર્વેચર દ્વારા પાડવામાં આવેલા ફોટોગ્રાફો રજૂ કર્યા છે અને પ્રશ્નાસ્પદ વાહન વૃક્ષની સાવ નજીક દેખાય છે. શ્રી રવાણીના મતાનુસાર, ગેરેજવાલા તથા તે ક્ષેત્રના નિષ્ણાત, એટલે કે પી.ડબલ્યુ. ૬ અરવિંદભાઈના નિવેદનનું નજીકથી પરીક્ષણ થવું જરૂરી છે. શ્રી રવાણીના મતાનુસાર, તપાસ એજન્સીએ એકત્રિત કરીને નીચલી અદાલતમાં રજૂ કરેલો પુરાવાનો આ ભાગ આરોપી વ્યક્તિ સામેનું ગંભીર દોષારોપક પરિસ્થિતિજન્ય તથ્ય છે.

(૩૪) શ્રી રવાણીએ અમારી સમક્ષ અન્ય અનેક એવી પરિસ્થિતિઓ રજૂ કરી છે, જેને આરોપી વિરુદ્ધ દોષારોપક પરિસ્થિતિઓ કહી શકાય, અને તેમણે રજૂઆત કરી છે કે આ પરિસ્થિતિઓ અંગે કોઈ યુક્તિસંગત અને/અથવા સ્વીકાર્ય અથવા સંભવિત સમજૂતી આપવામાં આવી નથી અને શ્રી રવાણીના મત મુજબ આ પરિસ્થિતિઓ આ મુજબ છે:—

(૧) મૃતકનો મૃતદેહ જ્યાં એક નાનાં વાહનમાંથી ખાડામાં ફેંકવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ તેને આગ લગાવવામાં આવી હતી, તે સ્થળ આરોપી ક્રમાંક ૩ દ્વારા બતાવવામાં આવ્યું છે. આ પરિસ્થિતિ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ સાથે વાંચવાની કલમ ૨૭ ની રચનાના દૃષ્ટિકોણે સંબંધિત છે;

(૨) મૃતક ગદાધરાનંદજીના મૃતદેહના નિકાલ અને વિનાશની હકીકત આરોપી ક્રમાંક ૩ સહિતના આરોપી વ્યક્તિઓના વિશિષ્ટ જ્ઞાનમાં હતી, જેણે બારોથી ગામની બાહ્ય સીમા વિસ્તારમાં આવેલ સ્થળ દર્શાવ્યું હતું;

(૩) આરોપી ક્રમાંક ૩ ની નિશાનદેહી પરથી તે સ્થળની શોધ થઈ છે જ્યાં મૃતક ગદાધરાનંદજીનો મૃતદેહ નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. આ આરોપી ક્રમાંક ૩ વિરુદ્ધની એક સશક્ત પરિસ્થિતિ છે અને વર્તમાન કેસ ગુનાહિત ષડયંત્રનો કેસ હોવાને કારણે, મૃતક ગદાધરાનંદજીના મૃતદેહના નિકાલ અને વિનાશના કૃત્ય માટે બધા આરોપી વ્યક્તિઓ સમાન રીતે જવાબદાર છે;

(૪) કાર લક્ષ્મીપ્રસાદ સ્વામીના નામે હતી, પરંતુ અન્ય પરિસ્થિતિઓ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ લક્ષ્મીપ્રસાદ માત્ર દેખીતા માલિક હતા, જ્યારે કારનો કબજો, ઉપયોગ અને ઉપભોગ આરોપી ક્રમાંક ૩ દ્વારા કરવામાં આવતો હતો અને આરોપી ક્રમાંક ૩ દ્વારા વીમા કંપની સમક્ષ લેખિત અથવા મૌખિક રીતે કરવામાં આવેલ નિવેદન તમામ આરોપી વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ અને વિશેષ કરીને આરોપી ક્રમાંક ૩ વિરુદ્ધ ઉપયોગમાં લઈ શકાય;

(૫) ફરિયાદ નોંધાવવાની તારીખ એટલે કે ૦૬મી મે, ૧૯૯૮ અને ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ જતિન ભગતે ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશનને લેખિતમાં આપેલી માહિતીનો પુરાવો, આરોપી નં.૩ના વર્તન તથા કારનો નાશ કરી નાખવાનો ષડયંત્રકારોએ કદાચ જે નિર્ણય લીધો હોઈ શકે તેનો સંકેત આપે છે;

(૬) જ્યાં બિચ્છુવાડા પોલીસે મૃતદેહ શોધ્યો હતો તે સ્થળે નકશો સહિતનું પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું, જે નાની કારના પૈડાના નિશાનોની હાજરી સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે. આથી એ પણ દર્શાય છે કે મુખ્ય રાજમાર્ગ છોડીને એક ખાડા તરફની દિશામાં કોઈ વાહન પ્રવેશ્યું હતું અને તે જ વાહન પાછું રાજમાર્ગ પર ફર્યું હતું;

(૭) નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સ ખાતે હત્યાનું સ્થળ પ્રથમ વખત આરોપી નં.૫ દ્વારા તપાસ અધિકારીને બતાવવામાં આવ્યું હતું અને તે પણ કલમ ૨૭ના પંચનામા હેઠળ પંચોની હાજરીમાં. આ પંચનામાનો અમાન્ય ભાગ અવગણી દીધા બાદ પણ, પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ સાથે વાંચવાની કલમ ૨૭ની યોજના ધ્યાનમાં લઈ, આ પંચનામાના અમુક ભાગનો ઉપયોગ નીચલી અદાલત આરોપી વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ કરી શકતી હતી અને આ પરિસ્થિતિનો સંતોષકારક રીતે ખુલાસો કરવામાં આવ્યો નથી;

(૮) પી.ડબ્લ્યુ. જગદીશ સોની (આંક ૧૯૮) નો પુરાવો દર્શાવે છે કે આરોપી નં.૫ વિજય ભગત, મૃતક ગુરુએ પહેરેલી સોનાની ચેઈન વેચવા ગયો હતો અને નવી સોનાની ચેઈન મેળવી હતી;

(૯) આરોપી નં.૨ શ્રીજીચરણ સ્વામીના મોબાઈલ ફોનમાંથી કરવામાં આવેલા ટેલિફોન કોલ્સની ચાટી સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે આરોપી નં.૨ શ્રીજીચરણ સ્વામી અને પી.ડબ્લ્યુ. રક્ષિત શાહ પરસ્પર પરિચિત હતા અને આરોપી નં.૨ તથા પી.ડબ્લ્યુ. રક્ષિત શાહ વચ્ચે ટેલિફોન પર વાતચીત અને સંવાદ થતા હતા. આ સાબિત કરવા માટે પૂરતો પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો છે કે પી.ડબ્લ્યુ. રક્ષિત શાહના નિવાસસ્થાને બી.એસ.એન.એલ.નું લેન્ડલાઈન ટેલિફોન જોડાણ હતું અને ટેલિફોન નંબર ૩૨૬૭૦ હતો તથા આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામી પાસે સબસ્ક્રાઈબર નંબર ૯૮૨૫૦ ૧૭૧૯૭ ધરાવતો મોબાઈલ ફોન હતો. પી.ડબ્લ્યુ. રક્ષિત શાહે આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામીને મદદરૂપ થવાના હેતુથી ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નથી. તેમ છતાં, સંબંધિત સમયગાળા દરમિયાન તેની પાસે જે ટેલિફોન જોડાણ હતું તે બાબતે તેનું કહેણું, જો ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પુરાવામાં રજૂ કરાયેલા ટેલિફોન પ્રિન્ટ-આઉટની સામે વાંચવામાં આવે, તો આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણે દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ પોતાનું નિવેદન આપતી વખતે

આ પરિસ્થિતિઓ અંગે અદાલતને સંતોષ થાય તે રીતે સ્પષ્ટીકરણ
આપવું જોઈએ હતું.

(૩૫) વેંકટેશ વિ./સે. કર્ણાટક રાજ્ય, (૨૦૦૫) ૭ એસ.સી.સી. ૭૦૪ ના પ્રકરણમાં આપેલા નિર્ણય પર આધાર મૂકીને એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે આરોપીની સૂચના પરથી મૃતદેહની મળેલ પુનઃપ્રાપ્તિ એ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ ગ્રાહ્ય પુરાવો છે, કારણ કે તપાસ અધિકારીને તે સ્થળે લઈ જવાની ક્રિયા, જ્યાં મૃતદેહ પડેલો હોય, તે આરોપીના વર્તનની બાબત છે, ભલે આરોપી દ્વારા તેવા વર્તન સાથે સમકાલીન રીતે કે તે પહેલાં કરાયેલ નિવેદન કલમ ૨૭ના વ્યાપમાં આવે કે ન આવે. સર્વોચ્ચ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું છે કે ખુલાસા સંબંધિત નિવેદન પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ અગ્રાહ્ય માનવામાં આવે તો પણ, જો તે તપાસ અધિકારીને મૃતદેહ સુધી પહોંચાડવા સક્ષમ હોય તો તે સંબંધિત રહે છે. શ્રી રવાણીના મતે, મૃતકના મૃતદેહનો નિકાલ અને તેનો નાશ કરવાની ક્રિયા આપરાધિક ષડયંત્ર હેઠળ કરવામાં આવી હતી. તેથી, ફરિયાદ પક્ષ માટે એ સાબિત કરવું આવશ્યક નહોતું કે તમામ આરોપી વ્યક્તિઓએ મૃતદેહના નિકાલ અને તેના નાશની તે ક્રિયામાં ભાગ લીધો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્ટેટ (એન.ટી.સી., દિલ્હી) વિ./સે. નવજોત સંધુ વગેરે, (૨૦૦૫) ૧૧ એસ.સી.સી. ૬૦૦ ના પ્રકરણમાં આપેલા નિર્ણય પર આધાર મૂકતાં, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કર્યું હતું:—

“૨૫૧. ત્યારબાદ અમે વિચારશું કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦— બી તથા કલમ ૩૦૨ સાથે વાંચવામાં આવતી જોગવાઈ હેઠળ અફઝલની દોષસિદ્ધિ ન્યાયસંગત છે કે નહીં. વડી અદાલતે આ દોષસિદ્ધિને યથાવત રાખી હતી અને આ કલમ હેઠળ બંને અપીલકર્તાઓને મરણદંડ આપ્યો હતો. અમારું મંતવ્ય છે કે આ મુદ્દે દોષસિદ્ધિ અને સજા કાયદા મુજબ છે. અહીં ષડયંત્રના અનેક પરિમાણો છે. સંસદ પર હુમલો કરવા માટે રચાયેલ ષડયંત્રમાં સ્વાભાવિક રીતે તે તમામ આક્રમક કૃત્યોનો સમાવેશ થાય છે, જે તે ગેરકાયદે હેતુ સાથે અતિ નિકટથી સંકળાયેલા છે. આતંકવાદી કૃત્યોમાં લિપ્ત થવું, જાન લેવી અને એવા વ્યક્તિઓને ઈજા પહોંચાડવી કે જેઓ હુમલાખોરોનો પ્રતિકાર કરવાની સૌથી વધુ શક્તિ ધરાવે, હુમલા દરમિયાન વિસ્ફોટક સાધનો, આગ્રેય અસ્ત્રો તથા અન્ય જોખમી વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરવો, દેશની સરકાર વિરુદ્ધ “યુદ્ધ ચલાવવું” — આ બધું મૃત્યુ પામેલા આતંકવાદીઓએ અપીલકર્તા અફઝલ સાથે મળી રચેલા ષડયંત્રના વિવિધ પ્રગટ સ્વરૂપો છે. માત્ર એટલા માટે કે ષડયંત્રકારોના હુમલાનો નિશાન કોઈ નિશ્ચિત વ્યક્તિ નહોતો, તેનાથી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૦ની લાગુ પડતાને લઈને કોઈ ફરક પડતો નથી. જ્યારે રાષ્ટ્રની સંસદનું સત્ર ચાલુ હોય ત્યારે તેના પર ભેદભાવ વગરના હુમલા તરફ દોરાયેલ ષડયંત્રમાં મૃત્યુ કારવાનું ઈરાદું અથવા એવી શારીરિક ઈજા પહોંચાડવાનું ઈરાદું, જે દરેક સંભાવનામાં

મૃત્યુ નિપજાવે, સ્પષ્ટપણે પ્રતિફળિત થાય છે. કલમ ૩૦૦ની પ્રારંભિક જોગવાઈ કહે છે કે “આગળ અપવાદરૂપ ગણાવાયેલા કિસ્સાઓ સિવાય, જો જે કૃત્યથી મૃત્યુ થાય છે તે મૃત્યુ કારવાના ઇરાદાથી કરવામાં આવ્યું હોય, તો દંડનીય માનવવધ હત્યા ગણાય છે”, અને ચોથી કલમિકા આ પ્રમાણે કહે છે:

જો કાર્ય કરનાર વ્યક્તિ જાણે છે કે તે કાર્ય એટલું અતિસન્નિકટ જોખમકારક છે કે તે સર્વ સંભાવનાઓમાં મૃત્યુ અથવા એવી દેહહાનિ પહોંચાડશે જેનાથી મૃત્યુ થવાની સંભાવના હોય, અને ઉપરોક્ત મુજબ મૃત્યુ અથવા એવી ઈજા થવાના જોખમને વહન કરવા માટે કોઈ બહાનું વિના એવું કાર્ય કરે છે.

આ કલમો હાથે આવેલા કેસ પર સીધી રીતે લાગુ પડે છે. કલમ ૩૦૦ સાથેનું ઉદાહરણ (ડી) માર્ગદર્શક છે. તે આ પ્રમાણે છે:

“(ડી) એ કોઈપણ કારણ વિના ભરેલી તોપ લોકોની ભીડ તરફ ચલાવે છે અને તેમાંના એક વ્યક્તિને મારી નાખે છે. એ હત્યાનો દોષી છે, ભલે તેની પાસે કોઈ વિશિષ્ટ વ્યક્તિને મારવાનો પૂર્વનિયોજિત ઇરાદો ન રહ્યો હોય.”

ષડયંત્રના અમલીકરણ દરમિયાન થયેલા હત્યાના ગુનાનું કૃત્ય કરવા માટેનું ષડયંત્ર, જે ષડયંત્રમાં આરોપી અફઝલ પક્ષકાર હતો, તેની વ્યાપ્તિમાં સંપૂર્ણપણે આવે છે. તેથી, તે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦-બી ને કલમ ૩૦૨ સાથે વંચાતી મુજબ દંડનીય છે. કલમ ૧૨૦-બી ના શબ્દપ્રયોગ — “તેને એવી જ

રીતે દંડવામાં આવશે, જાણે તેણે એવો ગુનો કરવા માટે ઉશ્કેરણા કરી હોય” — ને ધ્યાનમાં લેતા, લાગુ પડતો દંડ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૦૯ હેઠળ નિર્ધારિત દંડ સમાન છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૦૯માં આ પ્રમાણે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે: “જો જે કૃત્ય કરવા માટે ઉશ્કેરણા કરવામાં આવી હોય તે ઉશ્કેરણાના પરિણામે કરવામાં આવે, અને આવી ઉશ્કેરણા માટેના દંડ અંગે આ સંહિતામાં કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હોય, તો (ગુનાને ઉશ્કેરનાર વ્યક્તિને) તે ગુના માટે જોગવાયેલ દંડથી દંડવામાં આવશે.”

આથી, ષડ્યંત્રકારી, ભલે તેણે ષડ્યંત્રને અમલમાં મૂકવા માટેની વાસ્તવિક ગુનાહિત કાર્યવાહીમાં ભાગ લીધો ન હોય, તેમ છતાં તે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ નિર્ધારિત સજાનો જવાબદાર બને છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ નિર્ધારિત સજા મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કારાવાસ છે.”

ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત નિર્ણયમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે પ્રતિપાદિત કરેલો અનુપાત વર્તમાન કેસના તથ્યો પર લાગુ પડે છે, જો અદાલત એવું નિષ્કર્ષે કે મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીનો ખાત્મો કરવા માટે ફોજદારી કાવતરું રચાયું હતું. એ જ મુદ્દા પર, શ્રી રાવાણી એ બોધ રાજ વિ./સ્ સ્ટેટ ઓફ જે એન્ડ કે, (૨૦૦૨)૮ એસ.સી.સી. ૪૫ ના નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે, કારણ કે ફરિયાદ પક્ષના કહેવા મુજબ, એ જ આરોપી એટલે કે આરોપી ક્રમાંક ૩, જેણે સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓને તે સ્થળે લઈ ગયો હતો જ્યાં મૃતદેહનો નિકાલ કરી તેનું વિનાશ કરવામાં આવ્યું હતું, એ જ એવો વ્યક્તિ-આરોપી હતો જેના

સાથમાં મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિને છેલ્લે ત્યારે જોવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે બંને વાદતાલ મંદિરેથી નીળી કારમાં નીકળ્યા હતા.

(૩૬) એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે આ પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાનો કેસ છે. ફરિયાદ પક્ષે વિવિધ પરિસ્થિતિઓને એક સાંકળના સ્વરૂપે રજૂ કરીને પરિસ્થિતિઓ સ્થાપિત કરી છે અને ગુરુ ગદાધરાનંદજીને દૂર કરવાનો ગુનાહિત હેતુ સંબંધિત પુરાવો પણ સંતોષકારક રીતે સાબિત કર્યો છે. કોઠારીના પદ પર તેઓ જે પ્રવૃત્તિઓ અને સત્તાઓનો ઉપભોગ કરતા હતા તેમાંથી દૂર કરવામાં આવશે એવી માત્ર ભીતિએ જ આરોપી નં. ૧ અને ૨ને ગુરુને દૂર કરવા સુધીના અતિશય પગલાં ભરવા પ્રેર્યા હતા, અને તે ગદાધરાનંદજી નહોતા એવો અર્થ થતો નથી. ફરિયાદ પક્ષે દઢ અને વિશ્વાસપ્રેરક પુરાવા દ્વારા દરેક પરિસ્થિતિ સાબિત કરવી આવશ્યક છે, પરંતુ ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલી દરેક પરિસ્થિતિ તદ્દન રીતે અને અદાલતના સંતોષ સુધી સાબિત થવી જોઈએ અને જો આવી પરિસ્થિતિઓ સાંકળ રચે તેવી અથવા આરોપી વ્યક્તિઓને કે તેમમાંથી કોઈને ગુનાથી જોડે તેવી ક્ષમતા ધરાવતી હોય, તો ગુનાથી સંતોષકારક રીતે જોડાયેલા તમામ ષડયંત્રકારીઓને દોષિત ઠરાવી શકાય. ષડયંત્ર હેઠળ કાર્ય કરનાર કોઈ પણ વ્યક્તિગત આરોપીનું વર્તન દોષારોપક જણાય, તો તે તે વ્યક્તિગત આરોપી વિરુદ્ધ તથા તમામ ષડયંત્રકારીઓ વિરુદ્ધ પરિસ્થિતિ તરીકે ગણવામાં આવી શકે. નવલી મંદિર અંગેની ઘટના પી.ડબલ્યુ. સુશીલકુમાર પુરોહિત દ્વારા સાબિત

કરવામાં આવી છે અને અદાલતે ઉઠાવેલા પ્રશ્નના જવાબમાં શ્રી રાવાણી એ અદાલતને જાણ કરી છે કે ઈ.સ. ૧૯૯૮માં મોબાઈલ પર ટેલિફોન કરનાર અથવા કૉલ પ્રાપ્ત કરનારની જગ્યા નિર્ધારિત કરવી શક્ય નહોતી, કારણ કે તે સમયે કોઈ વૈજ્ઞાનિક સાધનસામગ્રી ઉપલબ્ધ નહોતી કે સેલ્યુલર સેવા પ્રદાતા કંપનીઓ દ્વારા તેનો ઉપયોગ થતો નહોતો; અન્યથા આરોપી નં. ૧ નારાયણ શાસ્ત્રીની સાથે રહેલા આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામીનું સ્થાન, પી.ડબલ્યુ. દુર્ગેશ ભટ્ટના સ્થાને સમારંભે ગયેલા સાધુઓના સમૂહથી તેઓ અલગ પડ્યા ત્યારબાદ તાત્કાલિક જાણી શકાય તેમ હતું. તેમ છતાં, પુરાવામાં એ છે કે આરોપી નં. ૧ અને ૨એ પી.ડબલ્યુ. દુર્ગેશ ભટ્ટનું સ્થળ ૧૦ થી ૧૫ મિનિટમાં છોડ્યું હતું અને નડિયાદ ખાતે જતિન ભગત અને કિંજલ જોષીને છોડીને તેઓએ એમ કહીને તેમની પાસેથી અલગ થયા હતા કે તેઓ ઝુંડાળ જવા માંગે છે. આ સાક્ષીઓમાંના એકને એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ અમદાવાદ જવા માંગે છે. પુરાવામાં એ પણ છે કે આ નિર્ણય જાણે અંતિમ ક્ષણનો નિર્ણય હોય તેમ અને એક ટેલિફોન કૉલ મળ્યા પછી લેવાયો હતો. પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહે પોતાની મુખ્ય તપાસમાં પોતાનો ટેલિફોન નંબર આપ્યો છે અને પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહના નિવાસસ્થાને સ્થાપિત ટેલિફોન સાધન અંગે કોઈ વિવાદ નથી. પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહ દ્વારા સત્યનું દબાવી રાખવું તેમની વાતને નબળી બનાવે છે, પરંતુ ઘટનાની તારીખ એટલે કે ૩ મે, ૧૯૯૮ના રોજ આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણ સાથે થયેલી વાતચીત કે સંપર્ક સ્થાપિત કરવા કરાયેલા પ્રયત્નો અંગે

સંતોષકારક સમજૂતીનો અભાવ દોષારોપક પરિસ્થિતિ છે. સંબંધિત કેટલાક પાસાઓને દબાવી રાખવાના વર્તનથી તે આરોપી વિરુદ્ધ અસર થશે. ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ બિરુછુવાડા પોલીસે એકત્રિત કરેલા પુરાવા અને ત્યારબાદ તે સીબીઆઈની ટીમને અને મુખ્યત્વે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકરને સોંપાયેલા પુરાવા અંગે કોઈ વિશ્વાસપ્રેરક સમજૂતી આગળ આવતી નથી, જેને સંતોષકારક કહી શકાય. ગંભીર અને સંવેદનશીલ હત્યાના કેસનો ભેદ ઉકેલવામાં વિભાગીય ગૌરવ અથવા પ્રતિષ્ઠા મેળવવા માટે સીબીઆઈએ બિરુછુવાડા પોલીસ પાસેથી નમૂનાઓ મેળવ્યા હતા અથવા બિરુછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનના એસ.એચ.ઓ.એ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુનાનો એફ.આઈ.આર. નોંધવામાં નિષ્ફળ ગયા હોવાથી બિરુછુવાડા પોલીસને ધમકાવી બ્લેકમેઈલ કરવાની કોઈ શક્યતા હતી, એવી કલ્પના કરવી અતિ દૂરની અને અતાર્કિક વાત ગણાય. વડીલ વડીલ શ્રી ઠક્કરે તપાસની જે ખામી દર્શાવી છે, તે શ્રી રાવાણીના જણાવ્યા મુજબ ફરિયાદ પક્ષના કેસ પર અવિશ્વાસ કરાવવા અથવા શંકાની છાયા ઊભી કરવા પૂરતી નથી. તપાસ સીબીઆઈને સોંપવામાં આવે તે પહેલાં ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશન અને નડિયાદ ટાઉન પોલીસ સ્ટેશન ખૂબ જ ઓછી મુદત માટે પૂછપરછ તથા મૃત્યુ પામેલા ગદાધરાનંદજીની શોધખોળ માટે જવાબદારીમાં રહ્યા હતા. એલ.સી.બી. અને ત્યારબાદ રાજ્ય કાર્મ મંત્રાલય આ બાબતમાં તપાસ કરી રહી હતી અને તપાસના તે કાગળો સીબીઆઈએ વિચારણા હેઠળ લીધા હતા, અને આ વડી અદાલતમાં

ગદાધરાનંદજીના શિષ્ય જતિન ભગતે દાખલ કરેલી રિટ અરજીમાં કરાયેલા આક્ષેપોને પગલે સીબીઆઈએ સત્ય બહાર કાઢવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. તેથી જ, અંતે આરોપી તરીકે સામેલ કરાયેલા કેટલાક વ્યક્તિઓને બાદ કરવામાં આવ્યા છે. તપાસ અધિકારી દ્વારા યાંત્રિક રીતે આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હોય એવો કોઈ તત્વ નથી. નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ થયેલા પુરાવાના પ્રકાશમાં એવો અનુમાન કાઢવો શક્ય નથી કે સીબીઆઈએ અન્યાયી રીતે વર્તન કર્યું હતું અને પસંદગીના વ્યક્તિઓને આરોપી તરીકે સામેલ કર્યા હતા. આરોપીઓ સામે આરોપપત્ર દાખલ કરતાં પહેલાં મનસ્વી પસંદગીનો કોઈ તત્વ નથી. નવલી ગુરુકુલ ખાતે તૈયાર કરાયેલ કલમ ૨૭૧ પંચનામું અથવા આરોપી નં. ૫ દ્વારા કરવામાં આવેલ તથ્યોનો ખુલાસો અદાલતના સંતોષ સુધી સાબિત થયેલ માનવો જોઈએ. પંચ સાક્ષીની આવૃત્તિ અને મુખ્યત્વે પંચનામાં તૈયાર કરનાર અધિકારીઓની આવૃત્તિ પર અવિશ્વાસ કરવાનો કોઈ કારણ નથી. અદાલત નિશ્ચિતપણે તપાસ અધિકારીના પુરાવા પર વિશ્વાસ મૂકી શકે છે. જ્યારે અનેક સાક્ષીઓ વિરુદ્ધવર્તી થયા હોય, ત્યારે અદાલત આવા વિરુદ્ધવર્તી સાક્ષીઓ દ્વારા આપવામાં આવેલ પુરાવાનો વિચાર કરી શકે છે અને જો આવા સાક્ષીઓના પુરાવાનો કોઈ ભાગ ફરિયાદ પક્ષના કેસ માટે અન્યથા ઉપયોગી જણાય, તો અદાલત તેના પર આધાર રાખી શકે છે અને ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાની શક્તિનું મૂલવણ કરતી વખતે અદાલત આવા પુરાવાનો પુષ્ટિકારક પુરાવાના ખંડરૂપે નિશ્ચિતપણે ઉપયોગ કરી શકે છે.

(૩૭) શ્રી રવાણીના મતાનુસાર, આરોપી ક્રમાંક ૩ દ્વારા આપવામાં આવેલું એ સ્પષ્ટીકરણ કે સીબીઆઈ દ્વારા પસંદ કરાયેલ પંચ ગૌતમને આરોપી ક્રમાંક ૩ પ્રત્યે હ્રેષભાવ હતો, તેનાથી સમગ્ર પંચનામું શંકાસ્પદ બની જતું નથી. આરોપી ક્રમાંક ૩ અને વડતાલ ગ્રામ પંચાયતના સરપંચ વચ્ચે વૈરભાવપૂર્ણ સંબંધો હતા. પંચ ગૌતમ અને સરપંચ રમણભાઈ વિરુદ્ધ આરોપી ક્રમાંક ૩ એ ફોજદારી ફરિયાદ દાખલ કરીને કાર્યવાહી કરાવી હતી. જો એવું જણાય કે તપાસ અધિકારીએ કોઈ પંચની સ્વતંત્રતા અંગે તપાસ કરી નથી, તો માત્ર તે કારણસર આવા સાક્ષીની સાક્ષી ફગાવી દેવી ન જોઈએ અને આવા સાક્ષીની સાક્ષીનું નિકટથી મૂલવણ કરવું જોઈએ તથા અદાલતે એ જોવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે કોઈ સ્વતંત્ર અથવા પૂરતું સમર્થન ઉપલબ્ધ છે કે નહીં. પી.ડબલ્યુ. ગૌતમનું કહેવું પી.ડબલ્યુ. શંકર દામોર અને બિરછુવાડા પોલીસની જુબાનીથી તેમજ તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકર દ્વારા પણ સમર્થિત થાય છે. વધારેમાં વધુ, પંચ સાક્ષી ગૌતમને રસ ધરાવતા સાક્ષી તરીકે કહી શકાય, પરંતુ સમગ્ર પંચનામું ઉભું કરવા માટે તે ખોટું બોલનાર અથવા સીબીઆઈ અધિકારીઓ સાથે મિલીભગતથી કાર્ય કરનાર વ્યક્તિ છે એવો કલંક તેના પર મૂકવો જોઈએ નહીં. આ પ્રકારનું બનાવટી પંચનામું અન્ય સ્વતંત્ર સ્ત્રોતમાંથી પૂરતું સમર્થન મેળવી શકતું નથી. વર્તમાન કેસમાં આરોપીઓનું વર્તન વિચારણાપાત્ર છે, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે તેમણે તપાસ એજન્સીને ગેરમાર્ગે દોરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. વર્તમાન કેસમાં, આંક ૯૮ તરીકેનો એક દસ્તાવેજ જેરહ દરમિયાન નોંધ પર મૂકવામાં આવ્યો છે

અને એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આંક ૯૮ ની આ ઝેરોક્ષ નકલ આરોપીઓને પુરવઠો કરાયેલા આરોપપત્રના સેટ પૈકીના એકમાં મળી આવી હતી, પરંતુ શ્રી રવાણીના જણાવ્યા મુજબ, આ વાત કલ્પના બહારની છે, કારણ કે અન્ય આરોપીઓના આરોપપત્રના કાગળોમાંથી તથા અદાલતને આપવામાં આવેલા કાગળોના ગોછારમાંથી પણ તે મળી આવવી શક્ય હતી. આરોપી ક્રમાંક ૩ દ્વારા ખોટો દાવો દાખલ કરવાની ક્રિયા આરોપીઓ વિરુદ્ધ જશે. આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ એ સીબીઆઈ દ્વારા મુદ્દામાલ તરીકે કબજે કરાયેલી કીમતી વસ્તુઓ, જેમાં મોટી રોકડ રકમનો પણ સમાવેશ થાય છે, અંગે દાવો કર્યો હતો; આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ નું આ વર્તન એવું છે, જેના પરથી કાયદેસર રીતે એવું અનુમાન કરી શકાય કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ ને આંક ૨૩૫ અને ૨૩૬ તા. ૨૮.૦૩.૧૯૯૮ ના શોધ અને જપ્તી પંચનામા હેઠળ થયેલી વસૂલાત અંગે કોઈ ગંભીર વિવાદ નથી અને ચુકાદાની તારીખે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ ને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા ની કલમ ૪૫૧ હેઠળ અદાલતમાં નિવિષ્ટ સત્તાના અમલમાં તેમને સોંપવામાં આવેલ મુદ્દામાલ પરત કરવા કહેવામાં આવ્યું હતું. તેથી, સીબીઆઈ દ્વારા તૈયાર કરાયેલ શોધ યાદી હેઠળ વસૂલ કરાયેલા દસ્તાવેજો અને જપ્ત કરાયેલા દસ્તાવેજો સંબંધિત હોવાનું જણાય, તો ફરિયાદ પક્ષના કેસની મજબૂતી કસતી વખતે, તેમને શબ્દશઃ વાંચવામાં ન આવ્યા હોય તો પણ, તેમનો વિચાર કરી શકાય. આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ એ તપાસ દરમિયાન જપ્ત અને વસૂલ કરાયેલા મુદ્દામાલમાંથી કેટલીક મુદ્દામાલ વસ્તુઓ અંગે અદાલત

સમક્ષ દાવો કર્યો હતો. તેથી, આ મુદ્દે તપાસ અધિકારી અને પંચોની સાક્ષીને આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ ના આવા વર્તનથી સમર્થન મળી શકે છે. પી.ડબલ્યુ. જપ મહેન્દ્રકુમાર વ્યાસે આંક ૨૩૫ અને ૨૩૬ મુજબની શોધ અને જમીની યાદીઓ સાબિત કરી છે અને નોંધ પર આવ્યું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૩ ના પરિસરમાંથી કેટલીક વસ્તુઓ વસૂલ કરવામાં આવી હતી. ૨૮.૦૩.૧૯૯૯ ના રોજ સીબીઆઈ અધિકારીઓ દ્વારા પરિસરની શોધખોળ કરતી વખતે તથા પંચોની હાજરીમાં કરાયેલી જમી માટે અનુસરાયેલી પ્રક્રિયા વસૂલાત અસલી છે એવું ધારણ કરવા પૂરતી છે, અને જો આ સાક્ષી, એટલે કે પી.ડબલ્યુ. મહેન્દ્રકુમારની જેરહ વાંચ્યા પછી પણ તે શંકાસ્પદ જણાય, તો આરોપી ક્રમાંક ૩ ના નિવાસસ્થાનમાંથી જપ કરાયેલી દરેક વસ્તુ, જો ફરિયાદ પક્ષના કેસની મજબૂતી કસવામાં ઉપયોગી હોય, તો તેનો વિચાર કરી શકાય. આરોપી ક્રમાંક ૩ એ તેના નિવાસસ્થાનમાંથી વસૂલ કરાયેલી રૂપિયા ૬૦,૦૦૦/- ની રોકડ રકમ અંગે કોઈ દાવો કર્યો નહોતો. આવા કોઈ દસ્તાવેજનો ઉલ્લેખ માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે તેમના ચુકાદામાં કર્યો નથી અને ન તો શ્રી રવાણીએ તે અમારી સમક્ષ રજૂ કર્યો છે. શ્રી રવાણી દ્વારા એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે ફરિયાદ પક્ષે નીચેના તથ્યો સાબિત કર્યા છે અને સુવિધા માટે, શ્રી રવાણી દ્વારા અમારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી લેખિત રજૂઆતોના સારરૂપમાં જેમ પ્રતિબિંબિત થાય છે તેમ જ અમે તેમનો ઉલ્લેખ કરવા ઇચ્છીએ છીએ:—

(૧)મૃતક ગદાધરાનંદજી સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના વડતાલ મંદિરના ચેરમેનના મુખ્ય પદ પર હતા.

(૨)અહીંનો આરોપી ક્રમાંક ૧ વડતાલ મંદિર ખાતે સહાયક કોઠારીના પદ પર કાર્યરત હતો અને આરોપી ક્રમાંક ૨, ૩ અને ૪ શરૂઆતથી જ મંદિરમાં સંત તરીકે નિવાસ કરતા હતા.

(૩) આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ને વડતાલ મંદિર માટે કરવામાં આવેલી ખરીદીમાંથી વિશાળ આર્થિક લાભ પ્રાપ્ત થઈ રહ્યો હતો. આ હકીકત સાબિત થઈ છે.

(૪) આરોપી ક્રમાંક ૩ ને મૃતક સાથે વડતાલ મંદિર ખાતે જોવામાં આવ્યો હતો અને ત્યાંથી બંને સાથે પસાર થયા હતા.

(૫)આરોપી ક્રમાંક ૨ બપોરે ૧.૩૦ થી ૨.૩૦ વાગ્યાના દરમિયાન વડતાલ ખાતે હતો અને બપોરે ૩.૦૦ થી ૫.૦૦ વાગ્યાના દરમિયાન નવલી ખાતે હતો, તે હકીકત સાબિત થાય છે.

(૬) આરોપી નં.૨ એ તે જ દિવસે વડતાલ મંદિરની બહાર આવેલી સહજાનંદ કોલ્ડ ડ્રિંક્સમાંથી ઠંડા પીણાની સાત ટીન ખરીદી હતી, તે હકીકત સાબિત થાય છે.

(૭)આરોપી ક્રમાંક ૫એ નવલી ખાતે ઘટનાસ્થળ બતાવ્યું હતું, તે હકીકત પંચનામા અને વિડિયો કેસેટ દ્વારા સ્થાપિત કરવામાં આવી છે.

(૮) મૃતદેહ રાજસ્થાનના બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશનની હદમાં ફેંકવામાં આવ્યો હતો, અને ઉક્ત હકીકત આરોપી નં. ૩ ના નિર્દેશથી બતાવાયેલ સ્થળ દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે. આ હકીકત દઢ પુરાવા દ્વારા પણ સ્થાપિત થાય છે.

(૯)ઉક્ત મૃતદેહ જમી મે ૧૯૯૮ના રોજ બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશનની હદમાં બિનદાવેદાર હાલતમાં પડેલો હતો, જે હકીકત ઇન્કવેસ્ટ પંચનામું, પોસ્ટ-મોર્ટમ અહેવાલ, વિડિયોગ્રાફી તથા વિવિધ સાક્ષીઓ દ્વારા સાબિત થાય છે.

(૧૦) આરોપી નં. ૩ એ મૃતદેહ બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશનની હદમાં ફેંકી દીધો હતો અને દર્શાવેલ સ્થળ બતાવ્યું હતું. તેના આધારે, સીબીઆઈએ બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશનમાંથી તમામ પુરાવા એકત્રિત કર્યા હતા.

(૧૧)મૃતદેહ ગુરુ ગદાધરાનંદજીનો હતો તે હકીકત એફ.એસ.એલ./કી/ડી.એન.એ. પરીક્ષણ વગેરેના અહેવાલોથી સાબિત કરવામાં આવી છે.

(૧૨)એ સાબિત થાય છે કે આરોપી નં. ૧ થી ૫ મૃતકની હત્યામાં સંડોવાયેલા છે.

વીમા કંપની અને એફ.એસ.એલ.ના પુરાવા દ્વારા એ પણ સાબિત થાય છે કે મૃતદેહનો નિકાલ કર્યા પછી, જમી મે ૧૯૯૮ના રોજ, મારુતિ વાન નં. જી.જે.-૬એ-૧૮૯૪ને અકસ્માતમાં નષ્ટ થઈ હોવાનું દર્શાવીને તેનો

નાશ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. એ પણ સાબિત થાય છે કે મૃત્યુ પામેલાના મૃતદેહ પાસેથી મળેલી ચેઇન પણ સોનારને વેચી દેવામાં આવી હતી.

(૩૮) યદ્યપિ એમ. ઠક્કરે એવી રજૂઆત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે કે તપાસ દરમિયાન સી.બી.આઈ. દ્વારા કથિત રીતે કબજે કરાયેલ ચાવીઓની સંખ્યાને લઈને સ્પષ્ટ ગૂંચવણ છે, પરંતુ તપાસ અધિકારીના નિવેદન સહિત રજૂ કરીને આંકિત કરાયેલ તલાશી યાદીની પ્રકાશમાં મૌખિક પુરાવાની મૂળવણી કરવામાં આવે તો સ્પષ્ટ થાય છે કે માત્ર ત્રણ જ ચાવીઓ છે અને ચાવીઓના વર્ણન બાબતે પણ કોઈ ગૂંચવણ નથી. સી.બી.આઈ. દ્વારા કબજે કરાયેલ દરેક ચાવી પર “ટ્રાઈ સર્કલ, ચાઈના” નામ કોતરાયેલું જોવા મળે છે. તેમ છતાં, પંચનામામાં એક સ્થળે “ઓઓઓ” ના બદલે “ઓઓ” એવો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. પરંતુ સામાન્ય રીતે પંચનામા (જમી નોંધો) પંચોના કહેવા મુજબ તૈયાર કરવામાં આવતા હોય છે અને તેથી અદાલત આ મુદ્દાની ખાતરી મુદ્દામાલ ચાવીઓને જોઈને સહેલાઈથી કરી શકે છે, કારણ કે આ અદાલતે મુદ્દામાલ મંગાવ્યો છે. સમાન નામ “ટ્રાઈ સર્કલ, ચાઈના” કોતરાયેલ મુદ્દામાલ તાળાં સાથે ત્રણ ચાવીઓની તપાસ કરનાર નિષ્ણાતે એવો અભિપ્રાય આપ્યો છે કે કુલ ત્રણ ચાવીઓની તપાસ કરવામાં આવી હતી. એક સ્થળે પુરાવામાં એવો ઉલ્લેખ છે કે બિરુછવાડા પોલીસને મૃતદેહની નજીકથી મળેલી ચાવી લોખંડી ચાવી હતી.

બીજા સ્થળે આ ચાવીઓનું વર્ણન પિત્તળની ચાવીઓ તરીકે કરવામાં આવ્યું છે. આ સંદર્ભમાં, શ્રી રાવણીના મુજબ, વસ્તુઓને જોઈ તેમની સચોટતા નિર્ધારિત કરીને આ બાબતનો ઉકેલ આવી શકે, જેથી જમી નોંધોમાંની એકમાં “ઓઓ” અંગે ઊભી કરાયેલ ગૂંચવણનો નિવેડો આવી શકે. ચાવીઓ વસ્તુઓ તરીકે જેમ જેમ મળી તેમ તેમ પ્રથમ બિરુછવાડા પોલીસે અને ત્યારબાદ અન્ય વસ્તુઓ સી.બી.આઈ.એ જપ્ત કરી હતી, તેથી એક ચાવીને બીજીના સ્થાને ગોઠવવાની શક્યતા નકારી કાઢાય છે. ચકાસેલ ચાવીઓના ધાતુઘટકો બાબતે નિષ્ણાતનો અભિપ્રાય નથી તે સાચું છે, પરંતુ પુરાવાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે મૃતદેહની નજીક પડેલી ચાવી મુદ્દામાલ તાળાની ત્રણ ચાવીઓમાંની એક હતી, જેનો ઉપયોગ મૃતક તેમજ ફરિયાદ પક્ષના અન્ય સાક્ષીઓ એટલે કે જતિન ભગત અને કિંજલ જોશી દ્વારા મૃતક ગદાધરાનંદજીના નિવાસસ્થાન/ઓરડાને તાળું મારવા માટે થતો હતો. તેથી, મૃતક ગદાધરાનંદજીના મૃતદેહની નજીક પડેલી અને બિરુછવાડા પોલીસે કબજે કરેલી ચાવી, બિરુછવાડા પોલીસને મળેલા મૃત વ્યક્તિના શરીરની ઓળખ અંગે આરોપીએ ઉઠાવેલ વિવાદના નિવારણમાં એક મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ છે. સી.બી.આઈ.એ શક્ય તેટલો વધુમાં વધુ પુરાવો એકત્ર કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગને અત્યંત મહત્વપૂર્ણ અને નિષ્કર્ષાત્મક પ્રકારના પુરાવા તરીકે માનવામાં આવે છે. તેથી, મૃતકના નજીકના સગા એટલે કે રડિયતબાના મૌખિક પુરાવા અને તે રીતે કોઈક હદ સુધી મૃતક ગદાધરાનંદજી સાથે તેમનો સંબંધ, તેમજ રડિયતબાનું રક્તનમૂનું લીધેલ

ડૉક્ટરના નિષ્ણાત પુરાવા જેથી તે ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ માટે નિષ્ણાતના અભિપ્રાય માટે મોકલી શકાય, અને ડૉ. વી.જી. રાવના નિષ્ણાત પુરાવા (આંક ૨૭૩), મૃતદેહની ઓળખના મુદ્દે પર્યાપ્ત પુરાવા તરીકે ગણવા યોગ્ય છે. બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા મૃતદેહની નજીકથી બળેલા દોરા સાથે બાંધેલી હાલતમાં મળી આવેલી અને કબજે કરાયેલ ચાવી, ડૉ. ઉપેન્દ્ર દીવાનજી દ્વારા દાંતની બત્રીસી સંબંધિત મુદ્દે આપવામાં આવેલ પુરાવા તરફ ધ્યાન આપ્યા વિના પણ, ઓળખના પ્રશ્ન પર સ્વયંમાં પૂરતો પુરાવો છે.

(૩૯) કેટલાક નિર્ણયો દર્શાવીને, શ્રી રવાણી દ્વારા દલીલ કરવામાં આવે છે કે અદાલતે નીચલી અદાલતમાં તપાસ દરમિયાન તપાસ અધિકારી અને પોલીસ કર્મચારીઓની સાક્ષીને યોગ્ય મહત્ત્વ આપવું જોઈએ અને તેમની સાક્ષીને શંકા સાથે અથવા અન્ય કોઈ સંદેહની દૃષ્ટિએ જોવી જોઈએ નહીં. શ્રી રવાણીએ અમારું ધ્યાન સર્વોચ્ચ અદાલતના કેટલાક નિર્ણયો તરફ દોર્યું છે, એટલે કે એ. ગિરધારી લાલ ગુપ્તા અને અન્ય વિ./એસ. ડી.એન. મહેતા, આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૧ એસ.સી. ૨૮, મોહનલાલ ગંગારામ ગેહાની વિ./એસ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૨ એસ.સી. ૮૩૯ અને શ્રીમતી બસંતી વિ./એસ. સ્ટેટ ઓફ હિમાચલ પ્રદેશ, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ એસ.સી. ૧૫૭૨. અમારા સમક્ષ રજૂ કરાયેલા આ પૈકીના કોઈપણ નિર્ણયમાં પ્રતિપાદિત અનુપાતને અહીં પુનઃઉત્પાદિત કરવો અમારી માટે આવશ્યક નથી, કારણ કે આ એક સ્થિર કાનૂની સ્થિતિ છે કે જો

અદાલત તપાસ અધિકારીની સાક્ષી વિશ્વસનીય પુરાવા તરીકે આધાર રાખી શકે, તો નિશ્ચિતપણે અદાલત પોલીસ કર્મચારી-તપાસ અધિકારીની સાક્ષી સ્વીકારી શકે અને તેને નબળા પ્રકારના પુરાવા તરીકે જોવી જોઈએ નહીં. વર્તમાન કેસમાં, ફરિયાદ પક્ષે મૃત્યુ પામેલા ગદાધરાનંદજીના કેટલાક ફોટોગ્રાફ રજૂ કર્યા છે અને સર્વોચ્ચ અદાલતે કરતાર સિંહ વિ./એસ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ એસ.સી._૧૭૨૬ કેસમાં કરેલા અવલોકનો હોવા છતાં, તે જ સાક્ષીઓને બતાવવામાં આવ્યા હતા. આ પુરાવો માન્ય અને કાનૂની પુરાવો છે, કારણ કે મૃત્યુ પામેલાની ઓળખ સ્થાપિત કરી શકાય છે. જો મૃત્યુ પામેલા વ્યક્તિનું મૃતદેહ તર્કવિરુદ્ધ અવસ્થામાં મળ્યું હોય અથવા ખૂબ જ નષ્ટ થયેલું હોય, તો આવા સાક્ષીને બતાવવામાં આવેલા ફોટોગ્રાફોના આધારે સાક્ષી દ્વારા મૃત્યુ પામેલા વ્યક્તિની ઓળખ કરી શકાય. આ રજૂઆતના સમર્થનમાં, શ્રી રવાણીએ નવજોત સિંહ સંધુ (ઉપરોક્ત) કેસના નિર્ણય ઉપર આધાર મૂક્યો છે. સંક્ષેપમાં, શ્રી રવાણીના મતે, આક્ષેપિતો સામે વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે નોંધેલો દોષારોપણનો નિષ્કર્ષ યથાવત્ રાખવો જોઈએ અને તેઓને તેમની સામે મૂકાયેલા આરોપોમાં દોષિત ઠેરવવા જોઈએ.

(૪૦) વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી કે.ટી. દવે એ પણ વિસ્તૃત રીતે દલીલો કરી છે. મુખ્યત્વે, તેમણે સીબીઆઈ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી રવાણી દ્વારા રજૂ કરાયેલ દલીલો અપનાવી છે. તેમ છતાં, અમે વિદ્વાન સરકારી વકીલ

શ્રી દવે દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો સાર અને અમારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી રજૂઆતો મુદ્દાવાર નોંધવા ઇચ્છીએ છીએ. તે આ મુજબ છે;

(૧) વઢતાલ ટેમ્પલ બોર્ડના ચેરમેન તરીકેની ચૂંટણીની તારીખથી, મૃત્યુ પામેલા કી ગદાધરાનંદજી વહીવટી પદ ધારણ કરતા હતા અને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ તેઓ તે પદનો ભોગવટો કરી રહ્યા હતા. તેથી, ચેરમેન તરીકેની હેસિયતમાં, તેમને કેટલીક સત્તાઓ હતી, જેમાં ટ્રસ્ટીઓના બોર્ડની બેઠક બોલાવવાની તથા ચર્ચા કરીને ઠરાવ કરવા જરૂરી મુદ્દાઓની કાર્યસૂચિ પરિભ્રમિત કરવાની સત્તાનો સમાવેશ થતો હતો, અને તેઓ મંદિરની અંદર આવેલી પરિસરમાં તથા “બ્રહ્મચારી નિવાસ” તરીકે ઓળખાતા વિસ્તારમાં રહેતા હતા.

(૨) બધા પાંચેય આરોપીઓ વડતાલ મંદિર સાથે અથવા તો સંત તરીકે અથવા ભગત તરીકે સંકળાયેલા હતા અને આરોપી ક્રમાંક ૪ સિવાય, તેઓ વડતાલ મંદિરમાં રહેતા હતા. આરોપી ક્રમાંક ૧ સહાયક હતો.

કોઠારી હતો અને નવલી ખાતે ગુરુકુલ (નિવાસી શાળા) ચલાવતી એક ટ્રસ્ટમાં મુખ્ય પદ પર હતો અને આરોપી નં. ૨ આરોપી નં. ૧ ને મદદ કરી રહ્યો હતો. એક ભક્તિ કિંશોરદાસજી સ્વામી વડતાલ મંદિરના કોઠારી હતા. તેઓ વૃદ્ધ વયના અને રોગગ્રસ્ત વ્યક્તિ હતા. આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણ ભક્તિ કોઠારીના શિષ્ય હતા.

કિશોરદાસજી. આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ નવલી ગુરુકુલમાં સાથે ટ્રસ્ટીઓ હતા.

(૩) મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીએ ચેરમેન તરીકે તેમની ચૂંટણી થયા પછી, અન્ય મંદિરો સાથે વડતાલ મંદિરના કોઠારીને પણ બદલવા ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી અને તેઓ કોઠારીઓના બદલી અંગેનો પ્રસ્તાવ મૂકવાના હતા. ચર્ચા માટે પરિભ્રમિત કરવામાં આવેલ કાર્યસૂચીમાં, જ્યારે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ ને સમજાયું કે વડતાલ મંદિરના કોઠારીની બદલી અંગેનો મુદ્દો પણ મંદિર ટ્રસ્ટ બોર્ડ સમક્ષ ચર્ચાઈ શકે છે અને બોર્ડ એવી બદલીનો ઠરાવ પણ પસાર કરી શકે છે, ત્યારે ગદાધરાનંદજીનો એવો પ્રયાસ આરોપી ક્રમાંક ૧ ને ગમ્યો નહોતો અને રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ પુરાવામાંથી આરોપી ક્રમાંક ૨ નું આરોપી ક્રમાંક ૧ સાથે જોવા મળતું વર્તન અને સહસંયોજન દર્શાવે છે કે આરોપી ક્રમાંક ૨, કોઠારી ભક્તિ કિશોરદાસજીના શિષ્ય હોવાથી, બંનેએ કેટલાક પગલાં લેવા અંગેનો વિચાર અને અંતિમ આશય વિકસાવ્યો અને તે જ કારણે બંનેએ મળીને કાવતરું રચ્યું.

(૪) આરોપીઓએ વડતાલ મંદિરના પરિસરમાંથી મૃતકને સાથે લઈ જવા/લલચાવી લઈ જવા માટે એવો સમય પસંદ કર્યો હતો કે જેમાં મંદિરનો મુખ્ય દરવાજો બંધ રહે, મંદિરના પ્રાંગણમાં તેમજ દરવાજા પાસે

અત્યંત ઓછા લોકો હાજર હોય અને અપહરણના સમયે મુખ્ય દરવાજા પર કોઈપણ હાજર ન હોય.

ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે પૂર્વનિયોજિત રીતથી, રચાયેલા ષડયંત્ર હેઠળ, ગદાધરાનંદજીને મંદિરના પરિસરમાંથી બહાર લઈ જવામાં આવ્યા હતા. ફરિયાદ પક્ષે એ સાબિત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે કે ગુરુ ગદાધરાનંદજીને ચૌનસુખ મેળવવાની ઓફર આપીને લલચાવવામાં આવ્યા હતા. તેઓ વટતાલ મંદિર બોર્ડના વહીવટ પર નિયંત્રણ ધરાવતા ચેરમેન હોવા ઉપરાંત રોકડ તથા જાતરૂપે પૂરતી આવક ધરાવતા હોવાથી, થોડીક રોકડ રકમની ઓફરથી તેઓ લલચાયા હોય કે પ્રેરિત થયા હોય એવું બનતું નથી અને આ પરિસ્થિતિમાં ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા કેસની મૂળવણી થવી જોઈએ.

(૫) એ સાબિત થાય છે કે મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીએ કોઈને જાણ કર્યા વિના ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ પોતાનો ઓરડો છોડ્યો હતો, જે દર્શાવે છે કે અપહરણ ખોટા બહાને કરવામાં આવ્યું હતું અને મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ પણ પોતાની મુલાકાતનો હેતુ સૌની પાસેથી ગુપ્ત રાખવાના મનોભાવમાં હતો.

પ્રારંભમાં, મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીના શિષ્ય પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતે કરેલી પૂછપરછ તેના ગુરુ ક્યાં ગયા છે તે જાણવા માટેનો માત્ર એક પ્રયાસ જ હતો?

(“ગુરુ ક્યાં ગયા છે?”) અને ગદાધરાનંદજી દ્વારા મંદિર વિસ્તાર છોડવાના કારણ વિશે કોઈને જાણ નહોતી, તેથી જતીન ભગતને તે વ્યક્તિઓ દ્વારા તે મુજબ જવાબ આપવામાં આવ્યો કે તા. ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ બપોરે ૨.૦૦ વાગ્યા પછીથી મૃતક ગદાધરાનંદજી પોતાના ઓરડામાંથી ગુમ હોવાનું જાણવા મળ્યું હતું.

(૬) મૃતક ગદાધરાનંદજીના ઓરડાથી નજીકના સ્થળે આરોપી નં. ૩ની હાજરી ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ નોંધાઈ હતી અને તે સભા મંડપના પગથિયાં પર બેઠેલો હતો.

વાદળી કાર ત્યાં પાર્ક કરાયેલ હોવાનું પી.ડબલ્યુ. ૧૬ ચીમને પણ નોંધ્યું હતું, પરંતુ ત્યારબાદ ન તો આરોપી નં. ૩ અને ન તો વાદળી કાર પી.ડબલ્યુ. ૧૬ ચીમન દ્વારા નોંધાઈ/મળી હતી. એ સાચું છે કે પી.ડબલ્યુ. ૧૬ ચીમને એવું કહ્યું નથી કે આરોપી નં. ૩ ની વાદળી મારુતિ વાન મંદિરના પરિસરમાં પાર્ક કરેલી મળી હતી, પરંતુ નોંધપોથી પર એવું આવ્યું નથી કે કોઈ અન્ય સાધુ અથવા બ્રહ્મચારી પાસે વાદળી કાર હતી. મુખ્ય દરવાજો બપોરે અંદાજે ૨.૦૦ વાગ્યે જ ખુલ્યો હતો. તેથી, વાદતાલ મંદિરથી ગુરુ ગદાધરાનંદજી થોડા જ મિનિટોમાં, માની લો કે લગભગ ૨.૩૦ વાગ્યે કે તેથી આસપાસ, વાદળી કારમાં નીકળ્યા હતા તે અંગે નોંધપોથી પર પુરાવો ઉપલબ્ધ છે. તેથી, આ મુદ્દે માનનીય

નીચલી અદાલતે નોંધેલું નિષ્કર્ષ અનુમાન કે કલ્પના પર આધારિત નિષ્કર્ષ કહેવાઈ શકતું નથી.

(૭) આ મુદ્દે પણ પૂરતો પુરાવો ઉપલબ્ધ છે કે મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીને આરોપી નં. ૩ સાથે વડતાલ મંદિર પરથી નીલા રંગની કારમાં જતા પી.ડબ્લ્યુ. ૧૫ નાઝીમિયા દ્વારા અંતિમ વખત સાથે જોવામાં આવ્યા હતા, અને અનેક કેસોમાં આ અદાલતે તથા સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો નિર્ધાર કર્યો છે કે જ્યારે આરોપીને મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિની સાથે અંતિમ વખત જોવામાં આવ્યો હોય ત્યારે ગુમ થયેલ વ્યક્તિ કે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ સાથે શું બન્યું તે બાબતે સંતોષકારક સમજૂતી ન આપવાના કારણે આરોપીને આરોપ માટે દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યો છે.

પુરાવામાં એવું આવ્યું છે કે મૃતક અને આરોપી વ્યક્તિઓ વચ્ચે, તેમજ ખાસ કરીને આરોપી નં. ૩ સાથેના સંબંધો વૈરભાવપૂર્ણ ન હતા. ભૂતકાળમાં પણ, આરોપીઓમાંથી કોઈપણ વ્યક્તિ મૃતક ગદાધરાનંદજી પ્રત્યે નૌતમ સ્વામી જેવી વૈરભાવપૂર્ણ ન હતી, જેમનું અપહરણ અને હત્યાના ગુનામાં શરૂઆતમાં શંકાસ્પદ પૈકીના એક તરીકે નામ લેવામાં આવ્યું હતું.

આરોપી ક્રમાંક ૩ દ્વારા મૃતક સાથે શું બન્યું હતું તે અંગે કોઈ સ્પષ્ટીકરણ આપવામાં નિષ્ફળતા અને તેણે તે હકીકત છુપાવી રાખી હતી, તે બાબતને ધ્યાનમાં લેતાં, મુદ્દા સંબંધિત સ્થિર થયેલી કાનૂની સ્થિતિના

પ્રકાશમાં, નીચલી અદાલતને એ અનુમાન કાઢવાનો કાયદેસર અધિકાર હતો કે અપહરણ કર્યા પછી તેણે હત્યા કરી હતી.

(૮) ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ, પી.ડબલ્યુ. શંકર દામોર નામના એક ગામલોક દ્વારા આપવામાં આવેલી માહિતીના આધારે, રાજસ્થાન પોલીસે સળગેલી હાલતમાં એક પુરુષ વ્યક્તિનો મૃતદેહ શોધી કાઢ્યો અને મૃતદેહ સાથે એક ચાવી પણ મળી આવી, જે કબજે કરવામાં આવી. મૃતદેહના કેટલાક દાંત પર સોનાની દાંતની કિલપ હતી અને તે મૃતદેહ એક ખાડામાં પડેલો મળ્યો હતો. તે હાઈવે પરથી થોડા ફૂટના અંતરે હતો. રાજસ્થાન પોલીસે એ પણ શોધ્યું કે જમીન પર એક નાની કારના ટાયરના નિશાન હતા.

(૯) ફરિયાદ પક્ષે સંતોષકારક રીતે સાબિત કર્યું છે કે મૃતકનું મૃત્યુ ગળું દબાવવાના કારણે થયેલા શ્વાસરોધને કારણે થયું હતું અને તે હત્યાજન્ય મૃત્યુ હતું. ડૉ. ગુપ્તાના પુરાવાથી જણાય છે કે મૃતદેહ સળગાવવામાં આવ્યો હતો, જેનો અર્થ એવો થાય છે કે પ્રથમ મૃતકની હત્યા કરવામાં આવી અને ત્યારબાદ તે મૃતદેહ સળગાવવામાં આવ્યો. (૧૦) શ્રી રવાણીએ દર્શાવ્યા મુજબ, આ નિષ્કર્ષે પહોંચવા માટે પૂરતો પુરાવો ઉપલબ્ધ છે કે (એ) બિરછુવાડા પોલીસે મળેલો મૃતદેહ ગુમ થયેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજીનો જ હતો, કારણ કે મૃતદેહની નજીક પડેલી એક ચાવી અંગેનો પુરાવો અને તે મુદ્દે નિષ્ણાતનો અભિપ્રાય ઉપલબ્ધ છે, અને (બી) ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગનો પુરાવો, (સી) સોનાના દાંતની

કિલપનો પુરાવો; (૧૧) કલમ ૨૭ના પંચનામા મુજબ, ફરિયાદ પક્ષે સાબિત કર્યું છે કે આરોપી નં. ૩એ તે સ્થળ બતાવ્યું હતું જ્યાં તેણે મૃતક ગદાધરાનંદજીનો મૃતદેહ ફેંક્યો હતો અને કલમ ૨૭ના પંચનામા હેઠળ આરોપી નં. ૩એ બતાવેલું સ્થળ એ જ સ્થળ હતું જ્યાંથી બિચ્છુવાડા પોલીસે ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ સળગેલી હાલતમાં એક પુરુષનો મૃતદેહ મળ્યો હતો.

આ સંયોગને એ એક હકીકતની પૃષ્ઠભૂમિમાં ધ્યાનમાં લેવો જોઈએ કે મૃતક ગદાધરાનંદજી તા. ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ની બપોરથી ગુમ હતા અને ડૉક્ટરે, જેમણે મરણોત્તર પરીક્ષણ કર્યું હતું, મૃત્યુના સમય વિશે પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો છે.

(૧૨) પુરાવામાં આવ્યું છે કે આરોપી નં.૩ લક્ષ્મીપ્રસાદના નામે નોંધાયેલ વાદળી રંગની મારુતિ વાનનો ઉપયોગ કરતો હતો, જોકે તે તેનો માલિક ન હતો. નોંધણી પુસ્તક વગેરે સહિતના મૂળ દસ્તાવેજો પણ તેની પાસે જ હતા. આરોપી નં.૩ પાસે સફેદ રંગની બીજી એક કાર પણ માલિકીના હકથી હતી. તેથી, કાયદેસર રીતે એવો અનુમાન કાઢી શકાય છે કે આરોપી નં.૩ સિવાય અન્ય કોઈના નામે નોંધાયેલ કારનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો અને એવો દર્શાવતો કોઈ પુરાવો નથી કે આરોપી નં.૧ અથવા ૨ પાસે મારુતિ વાન જેવી પોતાની કાર હતી.

(૧૩) વાદળી રંગની કાર માટે વીમાનો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે તે સળી ગઈ હતી. આરોપી નં. ૩એ અરજી પર સહી કરી હતી અને તે

સર્વેચર સાથે પણ ગયો હતો. ત્યારબાદ કારને આરોપી નં. ૩ દ્વારા ભાડે રાખવામાં આવેલી લોરીમાં ખસેડવામાં આવી હતી

આણંદ અને તેને એક મોટર ગેરેજમાં રાખવામાં આવી હતી અને ગેરેજવાળાને એમ કહેવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ કારને બીજા દિવસે લઈ જશે. પરંતુ, તે ગેરેજમાં જ પડેલી રહી જ્યાં સુધી સી.બી.આઈ. એ ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીને તે ગેરેજ ખાતે લઈ જઈ કાર શોધી કાઢી નહોતી. કાર પર અને કારમાંથી એકત્ર કરવામાં આવેલા નમૂનાઓને વિશ્લેષણ માટે એફ.એસ.એલ. ખાતે મોકલવામાં આવ્યા હતા અને વિશ્લેષણના અહેવાલમાં દર્શાવાયું છે કે એફ.એસ.એલ.ને મોકલવામાં આવેલા કારના નમૂનામાં જવલનશીલ પદાર્થની હાજરી હતી.

(૧૪) વિશાળ રોકડ રકમ તથા એફ.ડી.આર. અને મૂડીરોકાણ પ્રમાણપત્રો જેવા અન્ય દસ્તાવેજો આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવ્યા છે અને તેથી પદના ઉપયોગને કારણે તેમને પ્રાપ્ત થયેલ આર્થિક લાભ, જે મંદિર અને ભોજનશાળા માટેના ઉપયોગાર્થે કિંમતી તથા અન્ય સામગ્રી, જેમાં કરિયાણું વગેરેનો સમાવેશ થાય છે, પુરવઠો કરનાર વેપારીઓ પાસેથી મળેલ કમિશન સ્વરૂપનો હોઈ શકે છે અથવા અર્પણ કરાયેલ રોકડ ભેટોની ગેરરીતે હેરફેર કરીને પ્રાપ્ત થયેલ હોઈ શકે છે, તે સાબિત થાય છે. આરોપી ક્રમાંક ૩ પાસેથી રોકડ રકમની વસૂલી તથા આરોપી ક્રમાંક ૩ની માલિકીમાં બે મોટર કાર હોવા વગેરે જેવી આ પૂરતી પરિસ્થિતિઓ ગુનાના હેતુ અંગે ફરિયાદ પક્ષના કેસને વિશેષ

બળ આપે છે. કોઈ વ્યક્તિને આવા લાભદાયી અને પ્રભાવશાળી સ્થાન/પદ પરથી પોતાની હટાવટ ગમતી ન હોય.

(૧૫) આરોપી ક્રમાંક ૨ અને ૪ ને તેઓ અમદાવાદ અથવા ઝુંડાલ ગામે જવા ઈચ્છે છે તે આધારે નડિયાદથી અલગ થવું મહત્વપૂર્ણ છે. ફરિયાદ પક્ષના એક સાક્ષીને જાણ કરવામાં આવી હતી કે આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રી સાથે થયેલી ટેલિફોનિક વાતચીતને કારણે તેઓ અમદાવાદ જવા ઈચ્છે છે.

તેમ છતાં, બીજા સાક્ષીને જાણ કરવામાં આવી હતી કે ટેલિફોનિક સંદેશાને કારણે તેમને ઝુંડાલ જવું પડશે. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી જતિન ભગતના પુરાવામાં એવું છે કે નડિયાદથી વડતાલ મંદિર તરફ ઓટો રિક્ષામાં પરત ફરતી વખતે તેઓ સાંજે અંદાજે ૬.૦૦ થી ૬.૧૫ વાગ્યે વડતાલ પહોંચ્યા હતા. નડિયાદ અને વડતાલ વચ્ચેનું અંતર ધ્યાનમાં લેતાં, આરોપી ક્રમાંક ૨ અને ૪ સાંજે ૫.૦૦ વાગ્યા પછી કે અંદાજે ૫.૦૦ થી ૫.૩૦ વાગ્યાની વચ્ચે કોઈપણ સમયે અલગ પડ્યા હોવા જોઈએ.

ફરિયાદ પક્ષ માટે આરોપી ક્રમાંક ૨ અને ૪ની કથિત મુલાકાત અંગે નકારાત્મક પુરાવા એકત્ર કરવું શક્ય નહોતું, તે પણ અહીં અથવા ખાતે

અમદાવાદ અથવા ઝુંડાલ ખાતે.

(૧૬) કલમ ૨૭ના પંચનામાના સ્વરૂપમાં એવો પુરાવો ઉપલબ્ધ છે કે જેના દ્વારા સાબિત થાય છે કે આરોપી ક્રમાંક પએ નવલી ગુરુકુલના સંત નિવાસના એક નિશ્ચિત ઓરડામાં હત્યા થયેલ સ્થળ બતાવ્યું હતું. તે સમય સુધી, મૃતકને જ્યાં ચોક્કસપણે મોતને ઘાટ ઉતારવામાં આવ્યો હતો તે ચોક્કસ સ્થળ વિશે કોઈને જાણ નહોતી.

(૧૭) જાતિન ભગત, કિંજલ જોશી, ચીમન અને નાઝિરમિયાં સહિત ફરિયાદ પક્ષના કોઈપણ સાક્ષીને દોષિત ઠરાવવો નહીં, કારણ કે જો તેમની કોઈ હકીકતો અગાઉ નોંધવામાં આવી હોય, તો એવી નોંધાયેલ હકીકતોને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળના નિવેદનો કહી શકાય તેમ નથી, કેમ કે ચકલાશી પોલીસ, નડિયાદ ટાઉન પોલીસ અને ત્યારબાદ સી.આઈ.ડી. કાઈમ માત્ર ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયાની બાબતે પૂછપરછ કરી રહ્યા હતા અને અપહરણ અંગે કોઈ ઔપચારિક ફરિયાદ નોંધવામાં આવી નહોતી. તેથી, આવી હકીકતો માત્ર પ્રાથમિક પૂછપરછ દરમિયાન તથા ગુરુ ગદાધરાનંદજીના ગુમ થવા અંગે કોઈ સૂરાગ મેળવવાના પ્રયત્નરૂપે પ્રાપ્ત થયેલી ગણાય છે. તેથી, નોંધ પર લાવવામાં આવેલા વિરોધાભાસો, ભલે તે વધારો કરવાના સ્વરૂપના હોય કે ઉલ્લેખના અભાવના સ્વરૂપના હોય, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમો ૧૬૧ અને ૧૬૨ની યોજના તેમજ મૌખિક સાક્ષ્યને ધ્યાનમાં લેતા, તેમને કોઈ વજન આપી શકાય તેમ નથી અને તેથી આ તમામ સાક્ષીઓના મૌખિક પુરાવાની તે મુજબ મૂલવણી કરી શકાય.

(૧૮) વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી ડેવ દ્વારા એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે સાક્ષીઓ દ્વારા મંદિરને માત્ર એક જ દરવાજો હોવાનું જે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, તેનો નજીકથી મૂલવવામાં આવે તો એવું જણાય છે કે હકીકતમાં બે મુખ્ય દરવાજા છે; એક “હનુમાનવાલા દરવાજા” તરીકે ઓળખાય છે અને બીજો મુખ્ય પ્રવેશદ્વાર છે, જેના મારફતે કોઈ વાહન મંદિરના પરિસરમાં પ્રવેશી શકે છે. મંદિરના દરવાજાની બહાર ખુફી જગ્યા છે, જ્યાં શોપિંગ સેન્ટરના સ્વરૂપમાં થોડું બાંધકામ આવેલું છે અને તેથી એક સાક્ષી, એટલે કે, પી.ડબલ્યુ. ૧૫ નાઝીમિયા દ્વારા એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે તે મુખ્યત્વે મંદિરમાં ઢોલ વગાડે છે અને તે વહેલી સવારે અંદાજે ૪.૦૦ વાગ્યે “હનુમાનવાલા દરવાજા” તરીકે ઓળખાતા દરવાજાને ખોલે છે અને મંદિરમાં છેલ્લી “આરતી” બાદ તે દરવાજો બંધ કરે છે. તેણે એ પણ કહ્યું છે કે તે મંદિરના ઓટલા પર બેસે છે. તેણે આગળ એવું પણ જણાવ્યું છે કે તે મુખ્ય દરવાજો અંદાજે ૧૧.૦૦ વાગ્યે બંધ કરે છે અને તે દરવાજો અંદાજે ૨.૦૦ વાગ્યે ખોલે છે. તે ગુરુ ગદાધરાનંદજીના ઓરડાની બરાબર સામે આવેલા ઓટલા પર બેસે છે. તેથી, આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓના પુરાવાની મૂળવણી કરવી જોઈએ.

(૧૯) વદતાલ મંદિર ખાતે પી.ડબલ્યુ. ૧૬ ચીમન અને પી.ડબલ્યુ. ૧૫ નાઝિમિયા ની હાજરી, અને તે પણ ગુરુ ગદાધરાનંદજીના ઓરડાની

નજીકના વિસ્તારમાં, સ્વાભાવિક હતી અને નીચલી અદાલતે આ સાક્ષીઓએ મુખ્ય પરીક્ષણમાં અથવા જિરાહ દરમ્યાન જે હકીકતો જણાવેલી હતી, તે અંગેનો તેમનો પુરાવો ફગાવી દેવા માટે કોઈ કારણ નહોતું; ખાસ કરીને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ બપોરે અંદાજે ૨.૦૦ વાગ્યે વાદળી મારુતિ કારમાં આરોપી ક્રમાંક ૩ ની હાજરી બાબત તથા પી.ડબલ્યુ. નાઝિમિયાએ જણાવેલી આ હકીકત બાબત કે તેણે ગુરુને આરોપી ક્રમાંક ૩ સાથે વાદળી કારમાં બેઠેલા જોયા હતા અને કાર મંદિરેથી નીકળી ગઈ હતી.

સંક્ષેપમાં, શ્રી દવેના જણાવ્યા મુજબ, આ એવો મામલો છે જેમાં ફરિયાદ પક્ષે પરિસ્થિતિજન્ય તથ્યો વચ્ચેની કડી સફળતાપૂર્વક સ્થાપિત કરી છે, જેનાથી પરિસ્થિતિઓની સંપૂર્ણ શૃંખલા રચાય છે અને આ શૃંખલા આરોપીને ગુના સાથે સાંકળવા તેમજ ફરિયાદ પક્ષે જે રીતે આક્ષેપ કર્યો છે તે મુજબ આરોપી વ્યક્તિઓએ ગુનો કર્યો છે એવું ઠેરવવા પૂરતી છે. એ સાચું છે કે સી.બી.આઈ. તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી રવાણીએ આરોપી ક્રમાંક ૪ ઘનશ્યામ પ્રકાશદાસ અંગે પુરાવો એટલો પૂરતો નથી એવી બાબત આડકતરી રીતે સ્વીકારી છે, પરંતુ અદાલતે આ બાબતનું મૂલવવું જોઈએ કે તમામ આરોપી વ્યક્તિઓ ફોજદારી ષડયંત્રના આરોપનો સામનો કરી રહ્યા છે. કોઈ વ્યક્તિએ માત્ર એક સેકંડના અંશ જેટલા સમય માટે પાણી, અને માત્ર ષડયંત્રના ગુનામાં સંડોવાયેલા

આરોપીને મદદ કરવા માટે જ તેમાં જોડાણ કર્યું હોય, તો પણ, સહ-ષડયંત્રકારી તરીકે તેણે ભજવેલી ભૂમિકાના સ્વરૂપની પરવા કર્યા વિના, એવો આરોપી હજી પણ દોષિત ઠરાવી શકાય છે.

(જ૧)(૧) દુર્લભ પરિસ્થિતિઓમાં, આપણા દેશની અદાલતોને મૂળ કાર્યવાહી તેમજ અપીલી કાર્યવાહી તરીકે એકસાથે કાર્યવાહી સ્વીકારી અને તેનું નિરાકરણ કરવા વિનંતી કરવામાં આવે છે અને/અથવા એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. કાયદા આયોગના જ૧મા અહેવાલની પૃષ્ઠભૂમિમાં, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૬૬(૧) હેઠળના રેફરન્સનો નિરાકરણ કરતાં વખતે, સેશન્સ કોર્ટના અભિપ્રાયથી સ્વતંત્ર રીતે આપણે સમગ્ર પુરાવાનું પોતે પરીક્ષણ કરવું આવશ્યક છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે સુબ્બૈયા અંબલમ વિ./સ. તમિલનાડુ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૨૦૪૬ ના કેસમાં જે રીતે ઠરાવ્યું છે તે મુજબ, આરોપીના દોષસંબંધી પ્રશ્ન અંગે આપણે પુરાવાનો નવેસરથી વિચાર કરવો અને પોતાના સ્વતંત્ર તારણો પર પહોંચવું પડે છે અને કેસનો નિકાલ ઉડાઉ રીતે કરવો જોઈએ નહીં. તેથી, આરોપી વ્યક્તિઓ તરફથી દોષિત ઠરાવવાના અને સજા સંબંધિત આદેશ વિરુદ્ધ કોઈ અપીલ ન હોય ત્યારે પણ, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આપેલા તારણોની અવગણના કરવી શક્ય નથી. વડી અદાલત દ્વારા સ્વતંત્ર મૂલવણીનો અર્થ સંબંધિત તમામ મહત્વના પુરાવાનું સાવચેત પરીક્ષણ થાય એવો છે.

(૨) સ્ટેટ ઑફ તમિલ નાડુ વિ./સ રાજેન્દ્રન, ૧૯૯૯(૮) એસ.સી.સી. ૬૭૯ ના કેસમાં એવું અવલોકિત કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે સેશન્સ જજ દ્વારા મૃત્યુદંડની સજા ફરમાવ્યા પછી ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૬૬ હેઠળ વડી અદાલતને સંદર્ભ મોકલવામાં આવે છે, ત્યારે મૃત્યુદંડ જેવી પરમ સજા ફટકારવા માટે આરોપી વિરુદ્ધ વાજબી શંકાથી પરનો કેસ સાબિત થયો છે કે નહીં તેની વડી અદાલતે પોતાની જાતને ખાતરી કરવી આવશ્યક છે. આવા કેસમાં વડી અદાલત સમક્ષની કાર્યવાહી માટે સમગ્ર હકીકતો અને કાયદાનું પુનર્મૂલ્યાંકન તથા પુનઃઆકલન આવશ્યક બને છે જેથી તે પોતાનું સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ આપી શકે. આ ફરજ બજાવતા, વડી અદાલત કેસના ગુણદોષનો પોતે જ વિચાર કરવા બંધાયેલ છે અને નોંધ પરના સમગ્ર પુરાવાનું પરીક્ષણ કરવું પડે છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે ટિપ્પણી કરી હતી કે “ વર્તમાન કેસમાં, અપીલની અદાલત તરીકે વડી અદાલત ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૮૬ હેઠળની પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ હતી.” હાલમાં અમારી સમક્ષના કેસમાં, આરોપીઓએ દોષિત ઠરાવ અને સજા વિરુદ્ધ પહેલેથી જ અપીલ કરી છે અને અપીલની અદાલત તરીકે અમારી અધિકારિતા પુરાવાના આકલન, મૂલવણી અને મૂલવવાના પ્રશ્નમાં તેમજ આરોપી-દોષિતો દ્વારા અમારી સમક્ષ મૂકાયેલા વિવાદિત મુદ્દાઓ નક્કી કરવા બાબતે નીચલી અદાલત જેટલી જ વ્યાપક છે. રાજન વિ./સ સ્ટેટ ઑફ એમ.પી., ૧૯૯૯(૬) એસ.સી.સી. ૨૯ ના કેસના નિર્ણયમાં, ફોજદારી અપીલને વડી અદાલત પાસે

પરત મોકલતા સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું અવલોકન કર્યું હતું કે “ ન્યાયના હિતમાં, અમને આવશ્યક લાગે છે કે અપીલ કાયદા અનુસાર ફરીથી સાંભળવામાં આવે અને તેનો નિકાલ કરવામાં આવે”, એમ કહીને કે અપીલની અદાલતની અધિકારિતા નીચલી અદાલત જેટલી જ વ્યાપક હોવાનું ભૂલી શકાય તેમ નથી. અપીલની અદાલત તથા એકસાથે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૬૬ હેઠળના સંદર્ભ સાથે કામ કરતી વડી અદાલતને તપાસ હેઠળ આવેલા નિર્ણયનો તમામ મહત્વના કાનૂની તેમજ હકીકતી દૃષ્ટિકોણોથી વિચાર કરવો આવશ્યક છે. અન્ય શબ્દોમાં, અપીલની અદાલતને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૮૬ ની યોજનાના અંતર્ગત તથા સર્વોચ્ચ અદાલતના તે નિર્ણયના પ્રકાશમાં, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે અધિકારિતાના વ્યાપની મૂલવણી કરી છે અને પુષ્ટિ કેસ સાથે કામ કરતી વડી અદાલતની ફરજ અંગે ટિપ્પણી કરી છે, સમગ્ર ચુકાદો ફરીથી લખવા માટે કાયદેસર સત્તા પ્રાપ્ત છે. આ પ્રક્રિયા કરતાં, વડી અદાલત નીચે મુજબ કરી શકે છે;— (૧) નીચલી અદાલતે આપેલા કારણો કેમ અને શા માટે સ્વીકાર્ય જણાય છે તે દર્શાવી તે કારણો સ્વીકારી શકે; (૨) નીચલી અદાલતે આપેલા કારણો અને/અથવા તેની અંતિમ હકીકતજન્ય નિષ્કર્ષ સ્વીકારવામાં અનિચ્છા દર્શાવી શકે; (૩) અંતિમ હકીકતજન્ય નિષ્કર્ષ સ્વીકારી શકે, પરંતુ અંતિમ નિર્ણયની પુષ્ટિ માટે અન્ય કારણો આપી શકે;

(૪) નીચલી અદાલતના માનનીય ન્યાયાધીશે દર્શાવેલા કારણો સાથે આંશિક રીતે સહમત થઈ શકે છે અને અંતિમ નિષ્કર્ષને સમર્થન

આપવામાં અથવા અંતિમ નિષ્કર્ષમાં આંશિક ફેરફાર કરવામાં બળ પૂરું પાડી શકે છે.

(૩) ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૮૬ ની યોજના પુનરુત્પન્ન કરવી આવશ્યક નથી, પરંતુ સમગ્ર જોગવાઈઓનું સાદું વાંચન જ સ્પષ્ટ કરે છે કે તે અદાલતને આરોપમાં ફેરફાર કરવા અથવા સુધારો કરવા સુધીની પૂરતી સત્તાઓ આપે છે અને દોષિત ઠરાવ સામેની અપીલ તથા નિર્દોષ છૂટકારો સામેની અપીલનું નિરાકરણ કરતી વખતે રહેલી સત્તાઓમાં સ્પષ્ટ ભિન્નતા છે. પુષ્ટિકરણના કેસ અને/અથવા દોષિત ઠરાવના આદેશ સામેની અપીલનો વિચાર કરતી અદાલત, અથવા આ બંને કાર્યવાહીનો એકસાથે વિચાર કરતી વખતે, નોંધપોથીનો અભ્યાસ કરવા તથા આરોપી/અપીલકર્તા અથવા તેના વકીલને સાંભળવા માટે બંધાયેલી છે. “અવલોકન” શબ્દ પણ અદાલત પર ગંભીર કાનૂની બાધ્યતા મૂકે છે. અવલોકન ઉપરી રીતે કરી શકાય નહીં. અદાલત પોતે નોંધપોથીમાંથી પસાર થવા અને વિષયને તેના ગુણદોષના આધારે નક્કી કરવા માટે બંધાયેલી છે. “જે ચુકાદા સામે અપીલ કરવામાં આવી છે તેના માત્ર અવલોકન કરવું ગેરકાયદેસર છે” કારણ કે તેનાથી કોઈ એક પક્ષને હાનિ થવાની તથા પરિણામે ન્યાયભંગ થવાની શક્યતા રહે છે. તેથી, અપિલીય અદાલત એવું કહી શકે કે નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે લખેલો દોષિત ઠરાવ અને સજાનો આદેશ કેટલીક ખામીઓ તથા કાયદાકીય ભૂલોથી દૂષિત હોવાનું જણાય છે. તેમ

છતાં, આરોપી હજી પણ જે ગુનામાં તેના પર આરોપ મૂકાયો છે તે માટે જવાબદાર અને દોષિત ઠરી શકે છે અથવા આવા કોઈપણ ગુનામાં દોષિત ઠરી શકે છે. સ્પષ્ટ છે કે આવી પરિસ્થિતિમાં વડી અદાલતનો નિર્ણય યોગ્ય તર્કસંગત અને કાયદાસંગત કારણોના મજબૂત આધાર પર હોવો જોઈએ અને તે કારણોને નોંધપોથીમાં ઉપલબ્ધ કાનૂની પુરાવાનો આધાર હોવો જોઈએ. તેથી, સ્પષ્ટપણે, અમારે સમક્ષ કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો તે મુજબ વિચાર કરવો પડશે.

(જ) સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૬૬ હેઠળના સંદર્ભનો વિચાર કરતી વખતે, મૃત્યુદંડ ફટકારવાના નિષ્કર્ષમાં રહેલી દબતાની વડી અદાલતે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાના કડક અનુસરણમાં કસોટી કરવી આવશ્યક છે. જો દંડની વાજબીતા માત્ર ભાવાવેશ અથવા રોષ, અસંતુષ્ટિ પર આધારિત હોવાનું જણાય, અથવા અતિશય દંડ લાદવાનો વિચાર માત્ર નિર્વારક અસર માટેનો હોવાનું જણાય, તો પણ વડી અદાલતે લાદવામાં આવેલ દંડની વાજબીતા નિર્ધારિત કરવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. અહીં અમારા સમક્ષ દોષિત ઠરાવવાના આદેશની કાનૂનીતા અને માન્યતા પણ પડકારવામાં આવી છે. તેથી, અમારા સમક્ષનો ચુકાદો જરૂરી તમામ પ્રકારની વિચારણા માગે છે.

(જર) અમે પક્ષકારો માટે હાજર થયેલ વિંધાવાન વકીલ દ્વારા કરવામા આવેલી બધી રજૂઆતો તથા ઉદ્દેખિત અનેક નિર્ણયોની વિચારણા કરી છે. અમારા કારણો તથા અંતિમ નિષ્કર્ષ નોંધતા પહેલાં, અમે એક મહત્વપૂર્ણ હકીકતનો

ઉલ્લેખ કરવો ઇચ્છીએ છીએ કે શ્રી રવાણી દ્વારા સજાના પરિમાણના મુદ્દા અંગે અમુક નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ વિધાવાન વકીલ શ્રી રવાણી કે વિધાવાન સરકારી વકીલ શ્રી દવે એમણે પૈકી કોઈએ પણ આ અદાલતને એ બાબતે મનાવવામાં પ્રયત્ન કર્યો નથી કે વિધાવાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે ફરમાવેલી ફાંસીની અતિશય સજા જ એકમાત્ર પૂરતી સજા હતી અને આ કેસ એવાં વિરલતમમાંથી વિરલ કેસોની શ્રેણીમાં આવે છે, જેમાં મૃત્યુદંડને જ એકમાત્ર એવી સજા કહી શકાય કે જે સર્વ દષ્ટિએ પૂરતી ગણાય. વિવિધ નિર્ણયોના સિદ્ધાંત અનુપાતને ધ્યાનમાં લેતાં, નિશ્ચિતપણે દરેક નિર્ણયની હકીકતો એકબીજાથી તત્ત્વતઃ ભિન્ન છે, અને જ્યારે મૃત્યુદંડ રદ થવો જોઈએ કે નહીં તે મુદ્દો વારંવાર રાષ્ટ્રીય ચર્ચાનો વિષય બને છે, ત્યારે નીચે ઉલ્લેખિત નિર્ણયો માં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંત અનુપાતનો, અમારી દષ્ટિએ, વર્તમાન કેસ પર મહત્વપૂર્ણ પ્રભાવ પડશે;—

(૧)ધનંજય ચેટર્જી @ ધના વિ./વિરુદ્ધ પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય, (૧૯૯૪) ૨ એસ.સી.સી. ૨૨૦; (૨)મનહર લાલ ઉર્ફે મુન્ના અને અન્ય એક વિ./વિરુદ્ધ દિલ્હી રાજ્ય (એન.ટી.સી.), એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૪૨૦૩; (૩)કિશોરી વિ./વિરુદ્ધ દિલ્હી રાજ્ય (એન.ટી.સી.), એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૫૬૨૩; (૪)મણી સિંહ અને અન્ય વિ./વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય,

એ.આઈ.આર. ૧૯૮૩ એસ.સી. ૯૫૭૩; (૫)૨૫જી ઉર્ફે રામ ચંદ્ર વિ./વિરુદ્ધ
રાજસ્થાન રાજ્ય, ૧૯૯૬(૩) જી.એલ.આર. ૨૨૯૩;

અવશ્ય, ઉપર ઉલ્લેખિત તમામ પાંચ નિર્ણયો માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે
મૃત્યુદંડને યોગ્ય દંડ તરીકે માન્ય ગણાવ્યો છે, પરંતુ ઉપરોક્ત પરિણેદોમાં
કરાયેલા અવલોકનો એક સિદ્ધાંત નિર્ધારિત કરે છે અને તે સિદ્ધાંત, અમારા મતે,
હાલના કેસના તથ્યો પર લાગુ પડતો જણાતો નથી. નીચલી અદાલતે એક એવા
વ્યક્તિની હત્યાના મામલે પાંચ વ્યક્તિઓને મૃત્યુદંડ આપવાનો નિર્ણય કર્યો
છે, જેને મંદિરની બહાર લઈ જવામાં આવ્યો હતો, અને ફરિયાદ પક્ષના કેસ
મુજબ પણ, તે માટે એવો લાલચ અપાયો હતો જેવો લાલચ કોઈ સાધુ અથવા
સંન્યાસી સામાન્ય રીતે વિચાર પણ ન કરે.

ધનંજય ચેટર્જી @ ધના વિ. ડબલ્યુ.બી. રાજ્ય (૧), (૧૯૯૪) ૨
એસ.સી.સી. ૨૨૦ માં, મૃત્યુદંડને યથાવત્ રાખતા, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે
મુજબના સપ્રસંગ અવલોકનો કર્યા છે:

સિક્યોરિટી ગાર્ડનો આ ઘૂણાસ્પદ પ્રસંગ, જેના પર
એપાર્ટમેન્ટના ફ્લેટોમાં રહેતા રહેવાસીઓના રક્ષણ અને
કલ્યાણની પવિત્ર ફરજ સોંપવામાં આવી હતી, તેણે એક
ફ્લેટની રહેવાસી રહેલી મૃતકને પોતાની કામવાસના
સંતોષવા માટે વશ બનાવી અને તેણીની ફરિયાદના કારણે

થયેલી પોતાની બદલીના પ્રતિશોધરૂપે તેની હત્યા કરી, તેથી આ ગુનો વધુ જ ઘોર બન્યો છે. તબીબી પુરાવા અને મૃતકનો મૃતદેહ જે સ્થિતિમાં મળ્યો હતો તે ધ્યાનમાં લેતાં, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે અશક્ત અને નિરાધાર એવી ૧૮ વર્ષની શાળાએ જતી યુવતી પર અત્યંત ઘોર પ્રકારનો બર્બર બળાત્કાર અને તેની પછી હત્યા કરવામાં આવી હતી. ગાર્ડના આવા બર્બર કૃત્યથી સમાજનો વિશ્વાસ સંપૂર્ણપણે હચમચી જાય છે અને ન્યાય માટેનો તેનો પોકાર ઉગ્ર અને સ્પષ્ટ બને છે. આ ગુનો માત્ર અમાનવીય અને બર્બર જ નહોતો, પરંતુ તે બળાત્કારનો એક સંપૂર્ણ નિર્દય ગુનો હતો, જે પછી ઠંડા કલેજે હત્યા કરવામાં આવી હતી, અને સમાજની માનવીય મર્યાદા પર આઘાતરૂપ હતો. ગુનાની આ જંગલી પ્રકૃતિએ અમારી ન્યાયિક અંતરાત્માને ઝંઝોડી નાખી છે. આ કેસમાં કોઈપણ પ્રકારની શિથિલતા લાવનારી અથવા દંડમાં રાહત આપનારી પરિસ્થિતિઓ જરાય નથી. મૃત્યુદંડની પુષ્ટિ અંગે વિચાર કરતી વખતે અદાલતો દ્વારા માનવીય જીવનની મર્યાદા પ્રત્યેની વાસ્તવિક અને સ્થાયી ચિંતાને અવશ્ય ધ્યાનમાં રાખવાની હોય છે, પરંતુ ૧૮ વર્ષની નિર્દોષ અને નિરાધાર યુવતી પર બળાત્કાર આચરી,

કોઈપણ ઉશ્કેરણી વિના, પૂર્વયોજનાબદ્ધ અને નિર્દયતાપૂર્વક ઠંડા કલેજે હત્યા કરનાર સિક્યોરિટી ગાર્ડના આ કૃત્યને કારણે આ કેસ નિશ્ચિતપણે “અત્યંત દુર્લભમાંથી અત્યંત દુર્લભ” પ્રકારના કેસોમાં આવે છે, જેમાં મૃત્યુદંડ સિવાય અન્ય કોઈ સજા યોગ્ય ઠરતી નથી.

(૨) મનોહર લાલ ઉપનામ મુત્રા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયમાં મૃત્યુદંડ આપવામાં આવ્યો ન હતો. કિશોરી વિ./સ્ રાજ્ય (એનટીસી) ઓફ દિલ્હી (ઉપરોક્ત) ના કેસનો ઉલ્લેખ કરતા, પરિચ્છેદ ૮ માં, અદાલતે નીચે મુજબ નિર્દેશ કર્યો છે:—

" હત્યાના ગુના માટેની સામાન્ય સજા આજીવન કેદ છે અને મૃત્યુદંડ હવે તેવા "અતિ દુર્લભમાંથી અતિ દુર્લભ કેસોમાં" આપવાનો અનામત રાખવામાં આવ્યો છે, જેમાં અન્ય સજા નિર્વિવાદપણે બંધ થયેલી હોય. તેથી, મૃત્યુદંડ હવે અતિ સંકુચિત પરિસીમામાં મર્યાદિત કરવામાં આવ્યો છે.

અપીલકર્તાઓએ જે કૃત્યો કર્યા હતા તે નિઃસંદેહ અત્યંત ભયાનક સ્વરૂપના હતા. પરંતુ અમે આ બાબત ધ્યાનમાં રાખીએ છીએ કે તેઓ ઉન્મત્ત હિંસાચારમાં તત્પર હતા, અને સમજ અથવા કારણના કોઈ માર્ગદર્શન વિના ઉશ્કેરાઈ અંધાધુંધ વર્ત્યા હતા તથા

માત્ર વિકૃત માનસિક અવસ્થાથી પ્રેરિત થયા હતા. મૃતકોમાંના કોઈપણ વ્યક્તિ પ્રત્યે તેઓને વ્યક્તિગત રીતે કોઈ વિશેષ અથવા અંગત ક્ષેપભાવ નહોતો.

સર્વોચ્ચ અદાલતે કિશોરી (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં આપેલ ચુકાદાને પરિષેદ-૯ માં વિચારણા કરતાં, નીચે મુજબ અવલોકન કરીને માર્ગદર્શિકા દર્શાવી છે:—

જ્યારે વ્યક્તિઓનો અનિર્ધારિત સમૂહ એકત્રિત થાય છે, ત્યારે એવું કહી શકાય નહીં કે તેઓ કોઈ પદ્ધતિબદ્ધ અથવા સંગઠિત પ્રવૃત્તિમાં પ્રવૃત્ત થાય છે. એવો સમૂહ પ્રવૃત્તિઓમાં પ્રવૃત્ત થઈ શકે છે અને માત્ર તાત્કાલિક સમયગાળા સુધી જ એકજૂટ રહી શકે છે અને ત્યારબાદ વિખેરાઈ જાય છે. જે ટોળાનો અપીલકર્તા સભ્ય હતો, તે ટોળાના કૃત્યોને કોઈ સંગઠનના પરિણામરૂપ અથવા કોઈ હેતુ કે યોજના સાથે હિંસક પ્રવૃત્તિઓમાં પ્રવૃત્ત થવા માટે રચાયેલા સમૂહના પરિણામરૂપ એવી રીતે વર્ણવી શકાય નહીં કે તેને સંગઠિત પ્રવૃત્તિ કહી શકાય. તે અર્થમાં, અમે કહી શકીએ કે જે ટોળાનો અપીલકર્તા સભ્ય હતો, તે ટોળાના કૃત્યો માત્ર તાત્કાલિક ઉન્માદનું પરિણામ હતા.

(૩) મચ્છી સિંહ અને અન્ય વિ. પંજાબ રાજ્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે મૃત્યુદંડ લાદવાના પ્રશ્નનો વિચાર કર્યો હતો અને પરિચ્છેદ ૩૨ માં માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો આપ્યા હતા. પરિચ્છેદ ૩૩ અને ૩૪ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ નોંધ્યું છે:— "૩૩. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં બચ્ચન સિંહના કેસમાં (ઉપરોક્ત) દર્શાવેલ માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતોને નિષ્કર્ષિત કરીને તે દરેક વ્યક્તિગત કેસના તથ્યો પર લાગુ કરવા પડશે, જ્યાં મૃત્યુદંડ લાદવાનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે. બચ્ચન સિંહના કેસમાંથી નીચેના સિદ્ધાંતો ઉદ્ભવે છે:

(૧) અત્યંત દોષિતાપણાના અતિ ગંભીર કિસ્સાઓ સિવાય મૃત્યુદંડ જેવી પરમ કઠોર સજા ફરમાવવાની આવશ્યકતા નથી;

(૨) મૃત્યુદંડનો વિકલ્પ અપનાવતા પહેલાં 'અપરાધી'ની પરિસ્થિતિઓનો પણ 'અપરાધ'ની પરિસ્થિતિઓ સાથે વિચાર કરવામાં આવવો આવશ્યક છે.

(૩) આજીવન કારાવાસ એ નિયમ છે અને મૃત્યુદંડ એ અપવાદ છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ગુનાના સંબંધિત પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં જ્યારે આજીવન કારાવાસ સંપૂર્ણપણે અપૂરતી સજા હોવાનું જણાય ત્યારે જ મૃત્યુદંડ ફટકારવો જોઈએ, અને તે પણ ત્યારે જ, જ્યારે ગુનાની પ્રકૃતિ અને પરિસ્થિતિઓ તથા તમામ સંબંધિત પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં

લેતાં આજીવન કારાવાસની સજા ફટકારવાનો વિકલ્પ અંતઃકરણપૂર્વક અમલમાં મૂકી શકાય તેમ ન હોય.

(જ) ગંભીરતા વધારતી અને દંડમાં રાહત આપતી પરિસ્થિતિઓનું તુલનાત્મક પત્રક તૈયાર કરવું આવશ્યક છે અને એવું કરતાં રાહત આપતી પરિસ્થિતિઓને સંપૂર્ણ મહત્ત્વ આપવું આવશ્યક છે અને વિકલ્પનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તે પહેલાં ગંભીરતા વધારતી અને રાહત આપતી પરિસ્થિતિઓ વચ્ચે ન્યાયસંગત સમતુલા સ્થાપિત કરવી આવશ્યક છે.

૩૪. આ માર્ગદર્શિકાઓને, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, લાગુ કરવા માટે નીચેના પ્રશ્નો પૂછવામાં આવી શકે અને તેમના જવાબ આપવામાં આવી શકે:

(એ) શું ગુનામાં એવી કોઈ અસામાન્ય બાબત છે, જેના કારણે આજીવન કેદની સજા અપૂરતી ઠરે છે અને મૃત્યુદંડની સજા આપવાની જરૂરિયાત ઊભી થાય છે?

(બી) શું અપરાધની પરિસ્થિતિઓ એવી છે કે ગુનેગારના પક્ષમાં બોલતી શામક પરિસ્થિતિઓને સર્વોચ્ચ મહત્ત્વ આપ્યા પછી પણ મૃત્યુદંડ લાદવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ નથી ?"

(જ) રવજી @ રામ ચંદ્ર વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે, પરિચ્છેદ ૨૪ માં, ધનંજય ચેટર્જી વિ. ડબ્લ્યુ.બી. રાજ્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસનો વિચાર કર્યા બાદ, નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:—

"અમારા મતે, કેસના તથ્યોમાં, આ બાબત ખૂબ જ સ્પષ્ટ રીતે સ્થાપિત થઈ ગઈ છે કે અપીલકર્તાએ તેની ગરીબ પત્ની, જે ગર્ભાવસ્થાના અગ્નિમ તબક્કામાં હતી, તથા તેમના ભાગે કોઈ દોષ ન હોવા છતાં ત્રણ નાબાલિક બાળકોની હત્યા કરીને અત્યંત જઘન્ય અપરાધોમાંનો એક અપરાધ કર્યો છે. અપીલકર્તા ઉપર તેમનું રક્ષણ કરવાનો અને તેમનું પાલનપોષણ કરવાનો પણ કર્તવ્ય હતો, પરંતુ તેણે કોઈપણ પ્રકારની ઉશ્કેરણી વિના, ખૂબ જ ક્રૂર અને પૂર્વયોજિત રીતે, તેના પર મૂકાયેલા વિશ્વાસનો ઘાત કર્યો. અપીલકર્તાએ તેની માતાને પણ છોડ્યા નહોતા, જ્યારે તેની માતા સંપૂર્ણ યોગ્યતાથી તેને આવો અક્ષમ્ય અપરાધ કરવાની અટકાવવાનો પ્રયત્ન કરી રહી હતી. અપીલકર્તાએ તેની માતા ઉપર પણ તે જ કુહાડીથી હુમલો કર્યો હતો, જેનો ઉપયોગ તેણે તેની પત્ની અને નાબાલિક બાળકોની હત્યા કરવા માટે કર્યો હતો, અને તેને મારી નાખવાના ઇરાદાથી તેના શરીર ઉપર ઇજાઓ પહોંચાડી હતી. જે બર્બરતા અને ક્રૂરતાથી આ અપરાધો આચરવામાં આવ્યા છે તે સમાજના અંતરાત્માને આંચકો પહોંચાડ્યા વગર રહી શકે તેમ નથી. આ અપરાધ

કોઈપણ પ્રકારની ઉશ્કેરણી વિના, અત્યંત ક્રૂરતા અને બર્બરતાથી, પૂર્વયોજનાબદ્ધ રીતે કરવામાં આવ્યો હતો. ફોજદારી વિચારણામાં યોગ્ય સજાના વિચાર માટે અપરાધી નહીં પરંતુ અપરાધનું સ્વરૂપ અને તેની ગંભીરતા જ સંબંધિત છે. જો એવો અપરાધ, જે માત્ર વ્યક્તિગત પીડિત વિરુદ્ધ જ નહીં પરંતુ તે સમાજ વિરુદ્ધ પણ કરવામાં આવ્યો હોય કે જેમાં અપરાધી અને પીડિત બંનેનો સમાવેશ થાય છે, તેના માટે યોગ્ય સજા આપવામાં ન આવે તો અદાલત પોતાનું કર્તવ્ય નિભાવવામાં નિષ્ફળ જશે. અપરાધ માટે અપાતી સજા અસંગત હોવી જોઈએ નહીં, પરંતુ જે અત્યાચાર અને બર્બરતાથી અપરાધ આચરાયો છે, તે મુજબ અનુરૂપ અને સસંગત હોવી જોઈએ; અપરાધની વિકરાળતા એવી હોવી જોઈએ કે જે જાહેર ઘૃણાને સમર્થન આપે, અને તે "અપરાધી વિરુદ્ધ ન્યાય માટે સમાજના પોકારને પ્રતિસાદ આપે." અમારા મતે, જો આવા જઘન્ય અપરાધો માટે ઉદ્ધામ અને બર્બર હત્યાઓ બદલ સૌથી પ્રતિબંધક સજા આપવામાં ન આવે, તો પ્રતિબંધક સજાનો સિદ્ધાંત પોતાનું પ્રાસંગિકત્વ ગુમાવી બેસશે. તેથી, મૃત્યુદંડને આજીવન કેદમાં રૂપાંતરિત કરવા માટે અમને કોઈ ન્યાયસંગત કારણ જણાતું નથી." (૪૩) પડાલા વીરા રેડ્ડી વિ./એસ સ્ટેટ ઓફ એપી એન્ડ અધર્સ, ૧૯૯૧ એસસીસી (ક્રિ.)૪૦૭, ના કેસમાં, તેમજ અન્ય અનેક નિર્ણયોમાં, જ્યાં ફરિયાદ પક્ષનો કેસ પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા ઉપર આધારિત હોય છે, ત્યાં સર્વોચ્ચ અદાલતે

જાણાવ્યું છે કે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પુરાવાએ નીચે દર્શાવેલ મુખ્ય કસોટીઓ પૂર્ણ કરવી આવશ્યક છે; અર્થાત

(૧) જે પરિસ્થિતિઓમાંથી દોષિતતાનો અનુમાન દોરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે, તે દૃઢ, સ્પષ્ટ અને વિશ્વસનીય રીતે સ્થાપિત થયેલી હોવી આવશ્યક છે; (૨) તેવી પરિસ્થિતિઓનો નિશ્ચિત એવો ઝુકાવ હોવો જોઈએ કે જે નિર્વિવાદ રીતે આરોપીની દોષિતતા તરફ સૂચન કરે અથવા ફરિયાદ પક્ષના કેસને આરોપીની દોષિતતા તરફ વધુ આગળ ધપાવે; (૩) એકથી વધુ પરિસ્થિતિઓ હોય તો, તેમનું સંયુક્ત રૂપે મૂલવણી કરતાં એવી પૂર્ણ કડી રચાયેલી હોવી જોઈએ કે જેથી અન્ય કોઈ નિષ્કર્ષ માટે અવકાશ ન રહે અને સર્વ માનવીય સંભાવનાઓના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, ગુનો આરોપીએ જ કર્યો હતો અને અન્ય કોઈએ નહીં, એવો નિષ્કર્ષ અનિવાર્ય બને; (૪) પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવો, દોષસિદ્ધિ ટકાવી રાખવા માટે, પૂર્ણ હોવો જોઈએ અને આરોપીની દોષિતતા સિવાય અન્ય કોઈ અનુમાનથી તેની વ્યાખ્યા શક્ય ન હોવી જોઈએ, અને એવો પુરાવો માત્ર આરોપીની દોષિતતા સાથે સુસંગત જ ન હોવો જોઈએ, પરંતુ તેની નિર્દોષતા સાથે અસંગત પણ હોવો જોઈએ.

(૪૪) અમે દલીલોને મુદ્દાવાર રીતે હાથ ધરવા ઇચ્છીએ છીએ, કારણ કે અપીલકર્તાઓએ દોષિત ઠરાવવાના ચુકાદા અને આદેશ તેમજ સજાની માન્યતાને વ્યવહારિક રીતે તમામ મુદ્દાઓ પર પડકારેલી છે અને અહીં સુધી

રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે બિરછુવાડા પોલીસ દ્વારા મળેલા વ્યક્તિનું મૃત્યુ હત્યાજન્ય મૃત્યુ હતું અને તે પણ ગળું દબાવવાને કારણે શ્વાસરોધ થવાથી થયું હતું, તે દર્શાવવા માટે પૂરતો પુરાવો ઉપલબ્ધ નથી. તે આ પ્રમાણે છે:

(એ) હત્યાજન્ય મૃત્યુ :

(૧) ફરિયાદ પક્ષે આ પાસું સાબિત કરવા માટે મુખ્યત્વે પી.ડબલ્યુ. ૫૭ ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા (આંક ૨૬૮) દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવા પર આધાર મૂક્યો છે, જેમણે બારોથી ગામની સીમાના બહાર એક ખાડામાં જ્યાં મૃતદેહ પડેલો હતો, તે સ્થળે જ મરણોત્તર પરીક્ષણ કર્યું હતું. ડૉ. ગુપ્તા, જેમણે મરણોત્તર પરીક્ષણ કર્યું હતું, તેઓ જ.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ બિરછુવાડા પોલીસના કહેવા પર શવવિચ્છેદન કરવા સ્થળે ગયા હતા, કારણ કે બિરછુવાડા પોલીસ માટે મૃતદેહને બિરછુવાડાના સંબંધિત સમુદાય આરોગ્ય કેન્દ્ર સુધી લઈ જવું શક્ય ન હતું, એ બાબતે કોઈ ગંભીર વિવાદ નથી. જમીન પર પડેલા મૃતદેહની સ્થિતિ દર્શાવતું પંચનામું અને બિરછુવાડા પોલીસે તૈયાર કરેલો નકશો, અનુક્રમે આંક ૨૫૨ અને ૨૫૩, તેમજ વર્ણવેલી મૃતદેહની હાલતને ધ્યાનમાં લેતાં, એવો ભાવ ઉપજાવે છે કે સુબુદ્ધિ અને ચુકિતપૂર્ણ કારણો ધરાવતો મનુષ્ય એવો અનુમાન કરી શકે કે આ મૃત્યુ અકસ્માતજન્ય મૃત્યુ ન હોઈ શકે. મરણોત્તર પરીક્ષણ કર્યા બાદ માત્ર નિષ્ણાત જ એવો અભિપ્રાય આપી શકે કે મૃતદેહ પર જોવા મળેલા દાઝવાના

ઇજા-ચિહ્નો, જેના કારણે મૃતદેહ વ્યવહારિક રીતે અત્યંત તર્કવિરુદ્ધ અને વિઘટિત હાલતમાં પરિવર્તિત થઈ ગયો હતો અને જેને જોતા ભય અને વિકરાળતા અનુભવાય, તે હત્યાજન્ય છે કે આત્મહત્યાજન્ય, અને તે મરણપૂર્વ હતાં કે નહીં. ડૉ. ગુપ્તાએ સ્પષ્ટ સકારાત્મક અભિપ્રાય આપ્યો છે કે મૃત હાલતમાં પડેલા અને તેમના દ્વારા મરણોત્તર પરીક્ષણ સમયે તપાસવામાં આવેલા વ્યક્તિના શરીર પર મળેલા દાઝવાના ઇજા-ચિહ્નો મરણપૂર્વનાં નહોતાં. અમે અમારા ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં ઇજાઓનું વર્ણન કર્યું છે. ડૉક્ટરે જણાવ્યું છે કે હાયોઈડ હાડકું તૂટી ગયેલું મળ્યું હતું અને તેમણે જણાવ્યું છે કે વ્યક્તિએ પોતાને બચાવવા માટે સંઘર્ષ કર્યો હોવો જોઈએ જેથી ગળા પર દબાણ આપી તેનું ગળું ઘોંટનાર આરોપીની પકડમાંથી તે છૂટકી મેળવી શકે. તપાસ દરમિયાન, ડૉ. ગુપ્તાએ ગળું દબાવી શ્વાસરોધથી મૃત્યુ નિપજાવવા માટે અપનાવવામાં આવતી વિવિધ શક્યતાઓ અને પદ્ધતિઓનું વર્ણન કર્યું હતું. સંક્ષેપમાં કહીએ તો, ડૉ. ગુપ્તાનું કહેવું જિરહની કસોટી પર ખરું ઉતર્યું છે, કારણ કે શવવિરુદ્ધ દરમિયાન ગળા પર મળેલી દાઝવાની ઇજાઓ દર્શાવે છે કે શરીરમાં સર્વિકલ હાડકાં સહિતના નાજુક હાડકાં હતાં અને તે નષ્ટ થયા ન હતા કે સંપૂર્ણપણે બળી ગયા ન હતા, પરંતુ ખૂબ તર્કવિરુદ્ધ હાલતમાં પરિવર્તિત થયેલા મળ્યા હતાં. મળેલી દાઝવાની ઇજાઓના સ્થાન અને મૃત્યુ પામનાર દ્વારા લીધેલું આહાર પેટમાં દાઝેલી અને ઘનાવસ્થામાં હાજર હતું, તે હકીકતને ધ્યાનમાં લેતાં, હાયોઈડ હાડકું અન્ય કોઈ કારણસર તૂટ્યું હોઈ શકે એવો અનુમાન કરવું અમારા

માટે યોગ્ય નહીં બને. એ સાચું છે કે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે મૃતદેહને જ્યાં તે ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ પી.ડબલ્યુ. શંકર ડામોરને પડેલો મળ્યો હતો ત્યાં ખસેડવામાં આવ્યો હતો અને તે ખસેડવામાં આવ્યો હતો તથા અનિવાર્યપણે કોઈ વાહનમાં ખસેડાયો હોવો જોઈએ. ડૉક્ટરે એવો અભિપ્રાય આપ્યો છે કે મૃતદેહની અયોગ્ય રીતે હલચલ કરવાથી પણ હાયોઈડ હાડકાનું આપું કે સમાન પ્રકારનું ભંગાણ થઈ શકે. તેથી, ડૉ. ગુપ્તાએ નોંધેલું હાયોઈડ હાડકાનું ભંગાણ મૃતદેહની અયોગ્ય હલચલના કારણે પણ થયું હોઈ શકે, પરંતુ ડૉ. ગુપ્તાએ નોંધેલું હાયોઈડ હાડકાનું ભંગાણ, ભલે તે મૃતદેહની અયોગ્ય અથવા કર્કશ હલચાલથી થયું હોય કે અન્ય કોઈ કારણસર, જો નિષ્ણાત દ્વારા મૂલવવા અને અનુમાન કરવા યોગ્ય જણાતું હોય, તો તેને યોગ્ય મહત્વ આપવું જોઈએ અને આ મુદ્દે ડૉ. ગુપ્તાનો પુરાવો સ્પષ્ટ છે. જો કોઈ વ્યક્તિ આત્મહત્યા કરવા માટે પોતાના શરીરે પોતે આગ લગાવે અને જમીન પર પડી જાય, અને અંતિમ ક્ષણે પોતે જ પોતાના શરીર પર સળગાવેલી આગથી પોતાને બચાવવાના પ્રયત્નો કરે, તો કલ્પનાને એટલી હદ સુધી ખેંચવામાં આવે તો હાયોઈડ હાડકાના આવાં કે સમાન પ્રકારના ભંગાણની ઈજા થઈ શકે, પરંતુ તે સ્થિતિમાં મૃત્યુ પામનારના શરીર પર મળેલી દાઝવાની ઈજાઓ આવી દેખાતી નહીં અને તે મરણોત્તર દાઝવાની ઈજાઓ ન હોત. તેથી, હાલના કેસમાં હાયોઈડ હાડકાનું ભંગાણ દાઝવાની ઈજાઓ પહોંચાડવામાં આવે તે પહેલાં થયું હોવું જોઈએ. હાલના કેસમાં એવી ટિપ્પણી કરી શકાય કે જેમણે મૃતદેહને આગ લગાવી હતી, તેમના દ્વારા

દાઝવાની ઈજાઓ પહોંચાડવામાં આવી હોવાનું કહી શકાય નહીં, કારણ કે મૃતદેહને આગ લગાવતી વખતે તે વ્યક્તિ પહેલેથી જ મૃત્યુ પામેલી હતી. તેથી, બધા જ કેસોમાં શરીર પર મળેલી મરણોત્તર દાઝવાની ઈજા, દંડનીય હત્યાનો ગુનો આચર્યા પછી કોઈ ગુપ્ત હેતુસર કરવામાં આવેલ કૃત્ય ગણાવી શકાય, કદાચ પુરાવાનો નાશ કરવા અથવા તપાસ એજન્સીને ભ્રમિત કરવા અથવા બન્ને હેતુસર. ડૉ. ગુપ્તાએ મૃતદેહની વિવિધ દિશાઓથી તપાસ કરી હતી. મૃતદેહની જીભ મોઢાની બહાર મળેલી હતી અને તે પણ દાઝેલી હતી. પગની આંગળીઓ વાદળીવર્ણની મળેલી હતી અને અન્ય અંગો પણ વાદળીવર્ણના જણાયા હતા. આંગળીઓનો આકાર એવો મળ્યો હતો જે સામાન્ય રીતે ગળું ઘોંટવાના કેસોમાં જોવા મળે છે. જમણું ફેફસું અડધું દાઝેલું અને ભસ્મીભૂત થયેલું હતું, પરંતુ તેના બીજા અડધા ભાગમાં અતિરક્ત રક્તસંચય હતો અને તેમાં ચોકલેટ-ભૂરા ગાંઠાયેલા રક્તકણ હતાં. મૃત્યુ પામનાર વ્યક્તિનું હૃદય સ્વસ્થ હતું. લેરીન્ક્સ અને ટ્રેકિયા તપાસ માટે યોગ્ય સ્થિતિમાં હતાં અને તે અતિરક્ત રક્તસંચયવાળા તથા કાળા મળ્યા હતા. ડૉ. ગુપ્તાએ જમણાં ફેફસાંની તપાસ કરતાં કોઈ પાંસળી તૂટેલી નોંધેલી નહોતી. મગજ અને સ્પાઈનલ કોર્ડની પણ તપાસ કરવામાં આવી હતી. મગજમાં અતિરક્ત રક્તસંચય મળ્યો હતો અને ડૉ. ગુપ્તાએ નોંધ્યું હતું કે મૃત્યુનું કારણ શું છે તે મુદ્દે નિષ્કર્ષે પહોંચવા માટે તેમના માટે સ્પાઈનલ કોર્ડ ખોલવી આવશ્યક નહોતી, જેમ કે મરણોત્તર નોંધો આંક ૨૬૯ અને તેમની સાક્ષી પરથી જણાય છે. અમારાં સમક્ષ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કર દ્વારા

ઉઠાવવામાં આવેલ ગંભીર વિવાદ એવો છે કે મરણોત્તર નોંધો આંક ર૬૯ના ભાગ ૩ ના કૉલમ-૭માં કરાયેલ નોંધો — છાતીની તપાસ — વૈધક ન્યાયશાસ્ત્ર ક્ષેત્રની પ્રતિષ્ઠિત પુસ્તક, એટલે કે મોદીનું મેડિકલ જ્યુરિસ્પ્રુડન્સ એન્ડ ટૉક્સિકોલોજી, માં ક્ષેત્રના નિષ્ણાતોએ વ્યક્ત કરેલા અભિપ્રાયથી સંપૂર્ણપણે વિરુદ્ધ છે. હાલના કેસમાં ડૉ. ગુપ્તાએ હૃદયનો જમણો કોઠો ખાલી અને ડાબો કોઠો ગાંઠાયેલા રક્તથી ભરેલો નોંધ્યો છે. ડૉ. ગુપ્તાનું ધ્યાન આ ક્ષેત્રના નિષ્ણાત દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાય તરફ દોરવામાં આવ્યું હતું અને મરણોત્તર નોંધોમાં તેમણે કરેલ અવલોકનો બાબતે તેમને તે પુસ્તક સાથે સામસામે મુકવામાં આવ્યા હતા. ડૉ. ગુપ્તાએ વ્યક્ત કરેલો એવો અભિપ્રાય કે મૃત્યુ ગળું ઘોંટવાના કારણે થયું હતું, તે સ્વીકારવો જોઈએ કે નહીં, એ પ્રશ્ન અમારાં સમક્ષ ઉપસ્થિત થયો છે. ડૉ. ગુપ્તાએ નોંધેલા અન્ય બધા ચિહ્નો અને લક્ષણો, જેમાં નીચલા અંગની વાંકી સ્થિતિ અને ઉપરના અંગની બધી આંગળીઓ વાંકેલી હોવી, એટલે કે ડૉક્ટરે તેને પુજિલિસ્ટિક અભિવૃત્તિ તરીકે નોંધ્યું હતું, તેમજ જીભની દાઝેલી સ્થિતિ અને હાયોઈડ હાડકાનું ભંગાણ વગેરે, જ્યારે ગળું ઘોંટવાથી થયેલા મૃત્યુ તરફ સંકેત કરતાં હતાં, અને તેની સામે મગજ તથા જમણી છાતીની મળેલી હાલત પણ ધ્યાનમાં હોય, ત્યારે ડૉક્ટરને પુસ્તક — મોદીનું મેડિકલ જ્યુરિસ્પ્રુડન્સ એન્ડ ટૉક્સિકોલોજી, ૨૩મી આવૃત્તિ, પૃ. ૨૬૭ — બતાવીને તેમની સામે મૂકવામાં આવેલા અને નોંધ પર લાવવામાં આવેલા પુરાવાના આ ભાગને કેટલું મહત્વ આપવું, એ પ્રશ્ન ઊભો થાય છે.

ડૉક્ટરને તેમના સમક્ષ દર્શાવવામાં આવેલ પુસ્તકના લેખક, એટલે કે નિષ્ણાતે દર્શાવેલી વિરુદ્ધ સ્થિતિ સમજાવવા માટે પૂછવામાં આવ્યું હતું અને ડૉક્ટરે સમજાવ્યું હતું કે આવી વિરુદ્ધ સ્થિતિ કેવી રીતે શક્ય છે. અમે પુસ્તકના લેખક દ્વારા કરાયેલા અવલોકનો ધ્યાનપૂર્વક વાંચ્યા છે અને તે અમને પણ વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યા હતા. શ્રી ઠક્કરે દર્શાવેલા અને જે ડૉ. ગુપ્તાને પણ દર્શાવવામાં આવ્યા હતા તે બે પરિચ્છેદો અમે અહીં પુનઃપ્રસ્તુત કરવા ઇચ્છીએ છીએ:— “ અહીં નોંધવું જોઈએ કે સામાન્ય રીતે હાયોઈડ હાડકું અને થાયરોઈડ કાર્ટિલેજના ઉપરના કોર્નુઆ ગળું ઘોંટવાથી સિવાય અન્ય કોઈ રીતે તૂટતા નથી, જોકે દુર્લભ કિસ્સાઓમાં લેરીન્ક્સ અને ટ્રેકિયા પડવાથી તૂટી શકે છે.

હાયોઈડ હાડકાના મૃત્યુપશ્ચાત ભંગમાં ભંગની આજુબાજુના તંતુઓમાં રક્તસ્રાવનો અભાવ જોવા મળે છે. (હાલના કેસના હેતુ માટે સંબંધિત).” ફેક્સ સામાન્ય રીતે અત્યંત ભીડાયેલા હોય છે, જેમાં રક્તસ્રાવી ચકામા અને સૂક્ષ્મ બિંદુરૂપ રક્તસ્રાવો જોવા મળે છે અને કાપ કરતાં તેમાંમાંથી ગાઢ પ્રવાહી રક્ત નીકળે છે. અતિપ્રસરણ અને ઇન્ટરએલિવ્યોલર સેપ્ટાના ફાટવાના કારણે તેમની સપાટી પર એમ્ફાયસેમેટસ બુદ્ધી જોવા મળી શકે છે. શ્વાસનળીની શાખાઓમાં સામાન્ય રીતે ફીણાળું, રક્તમિશ્રિત શ્લેષ્મા રહેલું હોય છે. હૃદયનો જમણો ભાગ ગાઢ પ્રવાહી રક્તથી ભરેલો હોય છે અને ડાબો ભાગ ખાલી હોય છે. જો શ્વાસક્રિયા બંધ

થયા પછી હૃદય ધબકતું રહ્યું હોય, તો હૃદયનું જમણું નિયતું કોઠું પણ ડાબાની જેમ સંકુચિત અને ખાલી જોવા મળે છે. ક્યારેક, જો ડાયસ્ટોલ દરમિયાન હૃદય બંધ થયું હોય, તો બંને કોઠાઓ ભરેલા જોવા મળે છે. પેટના અવયવો ગાઢ રીતે ભીડાયેલા હોય છે. મગજ પણ ભીડાયેલું હોય છે અને તેમાં સૂક્ષ્મ બિંદુરૂપ રક્તસ્રાવો જોવા મળે છે.” (હાલના કેસના હેતુ માટે સંબંધિત).

ઉપરોક્ત પરિછેદોના સાદા વાંચનથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે “શ્વાસોચ્છ્વાસ બંધ થયા પછી જો હૃદય ધબકતું રહ્યું હોય, તો તે સમય પુસ્તકના લેખકે વ્યક્ત કરેલ મત મુજબ મહત્વનો છે. તેથી, મત વ્યક્ત કરતું વાક્યનો પ્રથમ ભાગ શરતી નિવેદન છે અને નિષ્ણાતોએ એવી અન્ય સંભાવનાઓ અંગે પણ વિચાર કર્યો છે કે જેમાં હૃદય ડાયસ્ટોલ દરમિયાન બંધ થાય તો તેની બંને ગુહાઓ ભરેલી જોવા મળે. ઉપરોક્ત પરિછેદોમાં વ્યક્ત કરાયેલા મતની પૃષ્ઠભૂમિમાં, ડૉ. ગુપ્તાએ નિષ્ણાત તરીકે વ્યક્ત કરેલ મત ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત પુસ્તકના લેખક એવા નિષ્ણાતે મૂકેલ સિદ્ધાંતના વિરુદ્ધ છે એવું કહેવું અમારી તરફથી ન તો સુજાણપણું ગણાય અને ન યોગ્ય ગણાય. વિપરીત રીતે, હૃદયની ધબકારાની ક્રિયા તથા સ્વસ્થ માનવીના હૃદયની ધબકારા પ્રક્રિયામાં કૃત્રિમ અવરોધ અથવા હસ્તક્ષેપની કલ્પના કરવી સંભવ છે, જેનાથી વિવિધ પરિસ્થિતિઓ ઊભી થઈ શકે છે અને આપેલ પરિસ્થિતિમાં તેની ધબકારા અચાનક બંધ થતી વેળાએ,

મોટી સંખ્યામાં કેસોમાં જે નિરીક્ષણ થાય છે તેનાથી ભિન્ન સ્થિતિ પણ હોઈ શકે. ડૉ. ગુપ્તાએ જણાવ્યું છે કે કોઈ વ્યક્તિનું ગળું દબાવવાનો પ્રયાસ એક કરતાં વધુ પ્રયત્નો પછી સફળ બને, તો તેમણે નોંધેલી પરિસ્થિતિ સર્જઈ શકે, એથી અર્થ એ થાય છે કે હાલના કેસમાં ડૉ. ગુપ્તાએ નોંધેલી હૃદયની સ્થિતિ મૃત્યુના કારણ અંગેના અન્ય નિરીક્ષણો, અર્થાત્ ગળું દબાવવાના પરિણામે થયેલી એસ્ફિક્સિયા, જે ડૉ. ગુપ્તાએ નોંધેલી છે, તેના સંપૂર્ણ વિરુદ્ધ કે વિસંગત નહોતી. હાલના કેસમાં જોવા મળેલી હૃદયની સ્થિતિ ગળું દબાવવાના પરિણામે થયેલી એસ્ફિક્સિયાથી થયેલા મૃત્યુને નકારી કાઢવા સક્ષમ નથી. હાલના કેસમાં મૃત્યુ નિઃસંદેહ સ્વાભાવિક નહોતું, કારણ કે મૃત વ્યક્તિ પોતાને આગ લગાવી શકતી નથી. શવપરીક્ષણ અહેવાલ સ્વાભાવિક મૃત્યુની સંભાવનાને નકારી કાઢે છે. મૃતકે પોતાનું ગળું દબાવવા માટે ઉપયોગમાં લીધી હોત એવી દોરી અથવા કોઈ અન્ય વસ્તુનો અભાવ, અને મરણોત્તર દાઝા, આત્મહત્યાનો કેસ તથા કોઈ અજાણી વ્યક્તિએ મૃતદેહને આગ લગાવ્યાનો કૃત્ય નકારી કાઢે છે. અમારી દૃષ્ટિએ, મળેલા લક્ષણો હત્યાજન્ય મૃત્યુ સૂચવે છે. તેથી, અમે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરનું આ નિવેદન સ્વીકારતા નથી કે ફરિયાદ પક્ષે મૃત્યુ હત્યાજન્ય હતું તે શંકાતીત રીતે સાબિત કર્યું નથી. તે અનુસંધાને, અમે ઠરાવીએ છીએ કે ફરિયાદ પક્ષે સફળતાપૂર્વક સાબિત કર્યું છે કે મૃતકનું મૃત્યુ આત્મહત્યા દ્વારા થયેલું નહોતું, પરંતુ હત્યાજન્ય હતું.

(બી) મૃતદેહની ઓળખ :

(૧) ફરિયાદ પક્ષે એ સ્થાપિત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે કે તારીખ ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ બિચ્છુવાડા પોલીસ દ્વારા મળેલ અને કબ્જે કરાયેલ મૃતદેહ ગુમ થયેલ ગુરુ ગદાધરાનંદજીનો હતો. આ મુદ્દે રજૂ કરાયેલ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાની મૂળવણી કરતાં, પી.ડબલ્યુ.-૫૭ ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા (આંક ૨૬૮)નું સાક્ષ્ય મહત્વપૂર્ણ જણાય છે, કારણ કે બિચ્છુવાડા પોલીસે તેમને શવપરીક્ષણ કરવા વિનંતી કરેલ ત્યારે તેમણે પોતે જ બે મહત્વપૂર્ણ પાસાઓ નોંધ્યા હતા. ડૉ. ગુપ્તાએ જણાવ્યું છે કે શવપરીક્ષણ કરતી વખતે તેમને મૃતદેહની બાજુમાં જ કપાસના દોરાથી બાંધેલી એક ચાવી પડેલી મળી હતી. મૃતકના કુલ ૩૨ દાંતમાંથી ત્રણ દાંત પર સોનેરી કેપ હતી. તેથી પંચનામું કર્યા પછી તેમણે દાંત પરથી તે ત્રણેય સોનેરી કેપ કાઢી લઈને પોલીસને સોંપી હતી. તેવી જ રીતે ચાવી પણ પોલીસને સોંપવામાં આવી હતી. વધુમાં તેમણે જણાવ્યું છે કે તેમણે મૃતકના હૃદયમાંથી રક્તનો નમૂનો લીધો હતો અને બે સાંધા એટલે કે (૧) કોણીનો સાંધો, અને (૨) કાંડા નો સાંધો એકત્ર કર્યા હતા અને તે તમામ વસ્તુઓ ૧૦% ફોર્માલિન ધરાવતા કાચના પાત્રમાં મૂકીને પોલીસને સોંપવામાં આવી હતી જેથી તે સારી રીતે જાળવી શકાય. ડૉ. ગુપ્તા મુજબ, નમૂનાઓ વિશ્લેષણ માટે એફ.એસ.એલ.ને મોકલી શકાય તે માટે તેમણે પત્ર લખ્યો હતો અને ચાવી તથા સોનેરી કેપ સહિતના તમામ નમૂનાઓ જપ્ત કરીને, ટેગ લગાવીને, સીલ કરવામાં આવ્યા હતા તથા આ વસ્તુઓ પર તેમની હોસ્પિટલની મુદ્રા મુકવામાં આવી હતી. ડૉ. ગુપ્તાએ તેમને બતાવવામાં આવેલી

ચાવીને મૃતદેહની બાજુમાં પડેલી મળેલ ચાવી તરીકે ઓળખી હતી તેમજ મુદ્દામાલ વસ્તુ નં. ૧૧/૪, ૧૧/૧ અને ૧૧/૨ તરીકે પણ ઓળખી હતી. તે દાંતની ત્રણ સોનેરી કેપ હતી અને તેમણે મૃતદેહના તે સાંધાઓની પણ ઓળખ કરી હતી, જે બિચ્છુવાડા પોલીસને આપવામાં આવ્યા હતા. બચાવ પક્ષે આ સાક્ષી (ડૉ. ગુપ્તા)ની ઉંમરના મુદ્દે વિસ્તૃત જિરહ કરી હતી અને ડૉ. ગુપ્તાના જણાવ્યા મુજબ, તેમના મૂલ્યાંકન અનુસાર તે વ્યક્તિની ઉંમર ૨૧ વર્ષથી વધુ હતી. નિશ્ચિતપણે, ચોક્કસ ઉંમર નિર્ધારિત કરવા માટે તેમણે બિચ્છુવાડા પોલીસને કોણી અને કાંડા ના સાંધાનો એક્સ-રે કરાવવાની સલાહ આપી હતી. ડૉ. ગુપ્તાના અભિપ્રાયને ધ્યાને લઈને અદાલતે એમ માનવું જોઈએ કે મૃતદેહ કોઈ યુવાનનો હતો, એવો દલીલથી અમે સહમત નથી, કારણ કે શવપરીક્ષણ નોંધમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે શરીરનો મોટો ભાગ બળી ગયો હતો, શરીરે ૧૦૦% દાઝા હતા અને માત્ર ડાબા ઉપરના અંગની બાજુએ જ ચામડી હાજર હતી. તેથી, ડૉ. ગુપ્તાએ લીધેલા સાંધાઓને ધ્યાનમાં લઈને ઉંમર ૨૧ વર્ષથી વધુ હોવાનું મૂલ્યાંકન કર્યું હતું. એ સ્વીકારેલ સિદ્ધાંત છે કે કેટલાંક વર્ષો બાદ માનવ શરીરના સાંધાઓમાં કોઈ મોટો ફેરફાર જોવા મળતો નથી. તેથી, ૨૧ વર્ષની ઉંમર ધરાવતી વ્યક્તિ હોય કે ૬૦ અથવા ૬૫ વર્ષથી વધુ ઉંમરની વ્યક્તિ હોય, સાંધાની રચના અને કાર્ય એકસરખાં જ રહે છે. આ સાક્ષીની જિરહ દરમિયાન અનેક કલ્પિત પ્રશ્નો પૂછવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ વ્યવહારિક રીતે જોઈએ તો ઉપરોક્ત નમૂનાઓ એકત્ર કરવાની તથા તેમને સીલ કરવાની તેમણે અપનાવેલી

પદ્ધતિ અંગે કોઈ ખાસ જિરહ થઈ નથી. મૃતકના ૩૨ દાંત હોવાથી, મૃતકની ઉંમર ૨૧ વર્ષથી વધુ હોવાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવ્યું હતું. આટલા દાંત ૬૦, ૬૫ અથવા ૭૦ વર્ષથી વધુ ઉંમરની વ્યક્તિના શરીરમાં પણ હોઈ શકે. નોંધમાં આવ્યું છે કે મળેલી ચાવીનું વર્ણન તેમણે કર્યું હતું અને તે બિરુછુવાડા પોલીસને સોંપી હતી. શવપરીક્ષણ નોંધ આંક ૨૬૯માં “દોરા સાથે ટ્રાઈ સર્કલ, ચાઈના લખેલી ચાવી” એવું સ્પષ્ટ વર્ણન દર્શાવવામાં આવ્યું છે. મેડિકલ ઓફિસરના ટિપ્પણી કૉલમમાં પણ એવો ઉલ્લેખ છે કે શવપરીક્ષણ બાદ એક્સ-રે અને વિશ્લેષણ માટે કોણી અને કાંડા નો સાંધો તથા સોનાનું આવરણ ધરાવતા દાંત પોલીસને સોંપવામાં આવ્યા હતા. મૃતદેહ પણ યોગ્ય અંતિમ વ્યવસ્થા માટે બિરુછુવાડા પોલીસને સોંપવામાં આવ્યો હતો. શવપરીક્ષણ નોંધની નકલ એસ.એચ.ઓ., બિરુછુવાડા પોલીસ સ્ટેશન તેમજ ચીફ એમ.ઓ. અને એચ.ઓ., ડી.પી.આર.ને મોકલવામાં આવી હતી; જેમાં શવપરીક્ષણ અહેવાલની પ્રામાણિકતા તથા ડૉક્ટરે નમૂનાઓ લઈ સીલબંધી સ્થિતિમાં બિરુછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનને સોંપ્યાના તથ્યો અંગે કોઈ શંકા રહેતી નથી. પી.ડબલ્યુ. શંકર ડામોર (આંક ૨૪૮)એ ડૉક્ટરના નિવેદનને સમર્થન આપ્યું છે અને જણાવ્યું છે કે તેમણે જોયેલો મૃતદેહ પુરૂષ વ્યક્તિનો હતો અને ડૉક્ટરે સ્થળ ઉપર જ મૃતદેહની તપાસ કરી હતી. ત્યાં ઘણા લોકો ભેગા થયા હતા અને દોરા સાથે બાંધેલી પિત્તળની એક ચાવી મૃતદેહની બાજુમાં પડેલી મળી હતી. પોલીસ દ્વારા તૈયાર કરાયેલ પંચનામું આંક ૨૫૦ પર સહી કરનાર વ્યક્તિ તે જ છે. એક

મંગળાભાઈ તથા અન્ય એક વ્યક્તિએ પણ સહી કરી હતી. તેથી, બિરુછુવાડા પોલીસે મળેલ મૃતદેહના નમૂનાઓ તેમજ મૃતદેહની બાજુમાં પડેલી મળેલ ચાવી તારીખ ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ એકત્ર કરી હતી અને તે બધા નમૂનાઓ સીલબંધી સ્થિતિમાં બિરુછુવાડા પોલીસને સોંપવામાં આવ્યા હતા, એવો પુરાવાનો આ ભાગ સ્વીકારવામાં અમને કોઈ સંકોચ નથી. અમારા મત મુજબ, ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પ્રકરણમાં સૌથી સંબંધિત પાસું એ છે કે બિરુછુવાડા પોલીસને વડતાલ મંદિર પરિસરમાંથી ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયાની કોઈ જાણ નહોતી. પી.એસ.આઈ. નારણસિંહ હરીસિંહ ભાટી-પી.ડબલ્યુ.ફરએ પણ પંચનામું આંક ૨૫૦ તથા ડીઝલ અથવા પેટ્રોલ જેવી ગંધ આવતો બળેલ કપડાનો ટુકડો મળ્યાનો પુરાવો સાબિત કર્યો છે. સંબંધિત મુદ્દામાલ વસ્તુ અમે પણ જોયી છે અને તે વસ્તુ તથા મૃતદેહની બાજુમાં પડેલી હોવાનું કહેવાતી ચાવી કાળી દેખાય છે, જાણે તે વસ્તુ અગ્નિમાં રહી હોય અથવા અગ્નિના સંપર્કમાં આવી હોય. શ્રી ભાટીના જણાવ્યા મુજબ, તેમને ડૉક્ટર દ્વારા સીલબંધી સ્થિતિમાં મુદ્દામાલ સોંપવામાં આવ્યો હતો જેથી તે વિશ્લેષણ માટે મોકલી શકાય. એમ પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે તેમણે બિરુછુવાડાથી એક વિડિયોગ્રાફર, એટલે કે પી.ડબલ્યુ. ૨૦ વસંતકુમાર (આંક ૧૭૭)ને બોલાવ્યો હતો અને મૃતદેહ પડ્યો હતો તે સ્થળે અનુસરાયેલી સંપૂર્ણ પ્રક્રિયા તથા કરવામાં આવેલ શવપરીક્ષણનો વ્યાવહારિક રીતે વિડિયોગ્રાફી કરવામાં આવ્યો હતો. દલીલો રજૂ કરતી વખતે, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે નિષ્પક્ષપણે સ્વીકાર્યું હતું કે અદાલતને વિડિયો

કેસેટ જોવાની આવશ્યકતા નથી, કારણ કે મૃતદેહ તથા મુદ્દામાલ વસ્તુઓની મળત અંગે તેઓએ વિવાદ કર્યો નહોતો. દલીલના હિતાર્થે એવું સ્વીકારી લઈએ કે શ્રી ભાટી દ્વારા જાળવવામાં આવેલી કેસ ડાયરીમાં ડૉક્ટર દ્વારા તેમને સોંપવામાં આવેલી ચાવી અંગે “ટ્રાઈ સર્કલ, ચાઈના” એવો ઉલ્લેખ નથી, તો પણ તેનાથી ચાવીની મળત શંકાસ્પદ બનતી નથી કે તેના દેખાવ અથવા વર્ણન વિશે પણ કોઈ શંકા ઊભી થતી નથી, કારણ કે આ મુદ્દે ડૉ. ગુપ્તાનો પુરાવો ઉપલબ્ધ છે અને તેને શવપરીક્ષણ નોંધ-આંક ૨૬૮ દ્વારા સમર્થન મળે છે. નિર્વિવાદ રીતે, ચાવી પરનું સીલ પ્રથમ વખત નિષ્ણાત દ્વારા ખોલવામાં આવ્યું હતું, જેમણે તેની સાથે અન્ય બે મુદ્દામાલ ચાવીઓની પણ તપાસ કરી હતી; જેથી ચાવીનું વર્ણન જાણી શકાય છે, ખાસ કરીને જ્યારે વિચારણા દરમિયાન તે ખોલીને સાક્ષીને બતાવવામાં આવી હતી. એક જગ્યાએ, શ્રી ઠક્કરે સૂચવ્યું હતું કે ચાવીનું વર્ણન કરતી વખતે માત્ર બે વર્તુળ દર્શાવવામાં આવ્યા છે. અમે ત્રણેય ચાવીઓને જોયી છે અને તપાસ દરમિયાન ત્રણેય ચાવીઓની મળત અંગેના પુરાવા ધ્યાનમાં લીધા છે, જેમાંથી એક બિરછુવાડા પોલીસ દ્વારા અને બે સી.બી.આઈ. દ્વારા ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી જતિન ભગત (પી.ડબલ્યુ. ૩, આંક ૧૦૧) પાસેથી કબ્જે કરવામાં આવી હતી. બિરછુવાડા પોલીસ પાસે રહેલી મુદ્દામાલ ચાવી બાદમાં સી.બી.આઈ. દ્વારા જપ્ત કરીને કબજે લેવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ “ટ્રાઈ સર્કલ, ચાઈના” નિશાની ધરાવતા તાળાની સાથે ત્રણેય ચાવીઓને પરીક્ષણ વિશ્લેષણ માટે મોકલવામાં આવી હતી.

(૨) પુરાવામાં આવ્યું છે કે મૃતકના શરીરના જે ભાગો બિચ્છુવાડા પોલીસને સોંપવામાં આવ્યા હતા, તે તપાસ દરમિયાન સી.બી.આઈ. દ્વારા, તપાસ ક્રમાંક ૩/૧૯૯૮ સંબંધિત હાથ ધરાયેલી પૂછપરછની ફાઇલ સાથે, જેમાં પાનું નં. ૧ થી ૩૦ ધરાવતી કેસ ડાયરી પણ સમાવિષ્ટ હતી, શોધી કાઢવામાં આવ્યા અને જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા. “માલખાના રજિસ્ટર” ના તે ઉતારા, જેમાં તપાસ ક્રમાંક ૩/૧૯૯૮ માં પોલીસ સ્ટેશનના માલખાના ઇન્ચાર્જ દ્વારા સંબંધિત નોંધ કરવામાં આવી હતી, તે પણ સી.બી.આઈ. દ્વારા શોધી કાઢવામાં આવ્યા હતા. પંચનામાનો અન્ય ભાગ તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકર અને પંચ સાક્ષી ગૌતમભાઈ (પી.ડબ્લ્યુ. ૩૦, આંક ૧૮૭) દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યો છે. પંચનામા આંક ૧૯૨, ૨૫૨ અને ૨૫૩ નો વિચાર કરતાં, તે દસ્તાવેજી પુરાવાના વિશ્વસનીય ભાગો હોવાનું જણાય છે. પંચ ગૌતમ સામે કરવામાં આવેલા આક્ષેપોના ગુણદોષમાં પ્રવેશ કર્યા વિના, અમારું માનવું છે કે મૃતદેહના ભાગો તથા “ટ્રાય સર્કલ, ચાઈના” ની નિશાની ધરાવતી પિત્તળની એક ચાવીનું બિચ્છુવાડા પોલીસ દ્વારા થયેલ મુદામાલરૂપે કબજો શંકાસ્પદ જણાતો નથી, કારણ કે ફરિયાદ પક્ષ આ મુદામાલની વસ્તુઓની કબજેદારી બાબતે અડગ રહ્યો છે અને તેને બિચ્છુવાડા પોલીસે ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ તૈયાર કરીને સહી કરેલા દસ્તાવેજો આંક ૨૫૨ અને ૨૫૩ દ્વારા સમર્થન મળે છે. મૃતદેહના ભાગો બહાર કાઢવામાં આવ્યા છે જેથી ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ કરી શકાય, તેવી જાણ પીડબ્લ્યુ શંકર થપરા દામોર અને એક કુલશંકર સોમજી કોકયા મીના ને

કરીને ત્યારબાદ મૃતદેહનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. આ દસ્તાવેજ આંક રપજ પર છે. તેથી, મૃતદેહના ભાગો, દાંતના ત્રણ સોનાના કેપ્સ અને “ટ્રાય સર્કલ, આઈના” ની નિશાની ધરાવતી પિત્તળની એક ચાવી બિરછુવાડા પોલીસ દ્વારા શોધી કાઢવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ વર્તમાન ગુનાની તપાસ દરમિયાન તે સી.બી.આઈ.ને સોંપવામાં આવી હતી, એવી ફરિયાદ પક્ષની રજૂઆતને અવિશ્વાસ કરવાનો અમને કોઈ કારણ નથી.

(૩) ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી ર પ્રફુલચંદ્ર દયાશંકર મહેતા (આંક ૯૯) એ જણાવ્યું છે કે મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજી તેમની પત્ની હેમાંગિનીના મામા હતા અને રદિયાતબા તેમની માસી હતા. રદિયાતબાનું વર્ષ ૧૯૯૯ માં અવસાન થયું હતું અને તેઓ તેમના મોટા સાળા અવંતિ નર્મદાશંકર જોષી સાથે રદિયાતબાને અમદાવાદની સિવિલ હોસ્પિટલમાં લઈને ગયા હતા. આ સાક્ષી દ્વારા તે સાબિત થાય છે કે જરૂરી ફોર્મો ભરવામાં આવ્યા હતા અને તેમણે તે ફોર્મો પર પી.ડી. મહેતા તરીકે સહી કરી હતી. તે ફોર્મ એ કારણે ભરવામાં આવ્યું હતું કે ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ માટે લોહીનો નમૂનો લેવાનો હતો. રદિયાતબાનો ફોટોગ્રાફ પણ તે ફોર્મ પર ચોંટાડવામાં આવ્યો હતો. એક જગ્યાએ તેમણે સાક્ષી તરીકે સહી કરી હતી અને ફોર્મમાં બીજી સહી અવંતિભાઈની છે. રદિયાતબાના લોહીનો નમૂનો તેમની હાજરીમાં લેવામાં આવ્યો હતો. તેમની ઉંમર ૯૫ વર્ષથી વધુ હતી અને તેઓ ગદાધરાનંદજીની બહેન હતા. તેમને નોંધ પર ઉપલબ્ધ મૃત્યુ પામેલ

ગદાધરાનંદજીના બે ફોટોગ્રાફ પણ બતાવવામાં આવ્યા હતા અને આ સાક્ષીએ બંને ફોટોગ્રાફોમાં પીળા ફૂલોના હાર પહેરેલ જે વ્યક્તિ દેખાય છે, તેને ગદાધરાનંદજી તરીકે ઓળખી બતાવ્યા હતા. જિરહમાં નોંધ પર આવ્યું છે કે રદિયાતબા હવે હયાત નથી અને તેમનું અવસાન જૂનાગઢમાં થયું હતું. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે કારણ કે તેમને લોહીનો એક નમૂનો લેવા માટે સિવિલ હોસ્પિટલમાં લઈ જવાના હતા, તેથી તેઓ અમદાવાદમાં તેમના નિવાસસ્થાને આવ્યા હતા અને રદિયાતબા તેમજ આ સાક્ષીને સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓ દ્વારા વાહનમાં સિવિલ હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા. તેમણે આ આક્ષેપનો ઇનકાર કર્યો છે કે તેમનો રદિયાતબા અથવા ગદાધરાનંદજી સાથે કોઈ સંબંધ નથી. આ સાક્ષીએ વાણિજ્યમાં સ્નાતકોત્તર અભ્યાસ કર્યો છે અને તેઓ જવાબદાર વ્યક્તિ જણાય છે અને અમારી દૃષ્ટિએ, રદિયાતબાના શરીરમાંથી લોહીનો નમૂનો લેવામાં આવ્યો હતો તે બાબતે તેમની સાક્ષીને નકારી કાઢવાનું અમને કોઈ કારણ નથી. દુર્ભાગ્યપૂર્ણ વાત એ હતી કે ફરિયાદ પક્ષ રદિયાતબાની સાક્ષી લઈ શક્યો નહોતો કારણ કે તેમનું કુદરતી મૃત્યુ થયું હતું. એ સાચું છે કે ફરિયાદ પક્ષ હેમાંગિનીની સાક્ષી લઈ શક્યો હોત, પરંતુ અમારી દૃષ્ટિએ, આ કોઈ મહત્વપૂર્ણ ક્ષતિ અથવા ઊણપ નથી.

(૪) ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી જ ડૉ. હેમંત પુંજાભાઈ પટેલ (આંક ૧૦૯) ની પૂછપરછ એ સાબિત કરવા માટે કરવામાં આવી છે કે મૃતક ગદાધરાનંદજીની

બહેન રદિયતબાના શરીરમાંથી લોહીનો નમૂનો લેવા તપાસ એજન્સીએ કઈ પ્રક્રિયા અનુસરી હતી. સંબંધિત સમયે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી ડૉ. હિંમતભાઈ માર્ચ ૧૯૮૯થી સિવિલ હોસ્પિટલ, અમદાવાદમાં મેડિકલ ઓફિસર તરીકે ફરજ બજાવતા હતા. ઓળખચિહ્ન નોંધ્યા બાદ અને કેસ પેપર પર તેણીનો અંગૂઠાનો છાપ મેળવી લીધા પછી, આ સાક્ષીએ રદિયતબાના શરીરમાંથી લોહીનો નમૂનો લીધો હતો. તેમણે હોસ્પિટલને સંબોધાયેલું રદિયતબા તરફથી મળેલ જરૂરી જાણપત્ર તેમજ કેસ પેપરો પણ સાબિત કર્યા છે. આ દસ્તાવેજો આંક ૧૧૦ અને ૧૧૧ પર છે. નમૂનો કેવી રીતે લેવામાં આવ્યો અને એક શીશીમાં એકત્રિત કરવામાં આવ્યો તે બાબત પણ તેમણે સાબિત કરી છે. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી ૬૦ ડૉ. વી.જી. રાવ (આંક ૨૭૯) ના પુરાવાથી નોંધ પર આવ્યું છે કે એક વખત વિશ્લેષણ અને ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ માટે મળેલો નમૂનો ઉપયોગી ન હોવાનું તેમણે જાણવા પામ્યું, તેથી તેમણે ફરીથી એક શીશીમાં નમૂનો મંગાવ્યો હતો. ડૉ. હિંમતભાઈએ સાબિત કર્યું છે કે તેમણે ડિસ્પોઝેબલ સિરિન્જ અને સોયની મદદથી ૫ સીસી લોહી લીધું હતું અને તે પોલીસ અધિકારીએ લાવેલી શીશી (વેક્યુટી) માં દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. શીશી બંધ કરવામાં આવી હતી અને તેને ખોલ્યા વિના ઇન્જેક્શનની સોય દ્વારા લોહી શીશીમાં દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું અને ત્યારબાદ શીશીના ઉપરના ભાગે રૂં મૂકીને તેમના વ્યક્તિગત સીલથી તેને સીલ કરવામાં આવી હતી. તેમણે શીશી પર રદિયતબાનું નામ, તારીખ, ઈ.પી.આર. નંબર વગેરે વિગત ધરાવતું લેબલ

ચોંટાડ્યું હતું અને શીશી મોકલપત્ર સાથે પોલીસને સોંપવામાં આવી હતી. સીલની છાપ દર્શાવી મોકલપત્ર પણ પોલીસ અધિકારીને સોંપવામાં આવ્યું હતું. કાગળોમાં નોંધ મેળવી શીશી તેને સોંપતી વખતે તેમણે અધિકારી પાસેથી પહોંચ પણ મેળવી હતી. સાક્ષીને રદિયતબાના ફોટોગ્રાફ સાથેનો ફોર્મ પણ બતાવવામાં આવ્યો હતો. નિશ્ચિતપણે, સમયગાળાના અંતર કારણે આ સાક્ષી ફોટોગ્રાફ ઓળખી શક્યા નહોતાં, પરંતુ નમૂનો લેતી વખતે અને પોલીસ અધિકારીને સોંપતી વખતે તૈયાર કરાયેલ દસ્તાવેજ તેમણે સાબિત કર્યો છે અને તે દસ્તાવેજ આંક ૧૨૨ પર છે. શીશી શ્રી કન્હારેને સોંપવામાં આવી હતી. દસ્તાવેજ આંક ૧૧૧ તેમને શ્રી કન્હારે દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો. આ સાક્ષીની વિગતવાર જિરહ કરવામાં આવી હતી અને તેમણે તમામ પ્રશ્નોના સંતોષકારક જવાબ આપ્યા હતા. નોંધ પર આવ્યું છે કે તેમને ૧૩ વર્ષનો અનુભવ હતો અને નિષ્ણાતે મોદીજ મેડિકલ જ્યુરિસપ્રુડન્સ એન્ડ ટોકિસકોલોજી પુસ્તકમાં દર્શાવ્યા મુજબ રદિયતબાના શરીરમાંથી લોહી લેવામાં આવ્યું હતું. લીધેલા લોહીના નમૂનામાં કોઈ પ્રેઝર્વેટિવ ઉમેરવામાં આવ્યું હતું તે વાત તેમણે નકારી છે. આથી, નોંધ પર આવ્યું છે કે ડૉક્ટરને આપવામાં આવેલી શીશીમાં લોહીનો નમૂનો રેડવામાં આવ્યો હતો અને તરત જ ત્યારબાદ તેને સીલ કરવામાં આવ્યો હતો. બિચ્છવાડા પોલીસ પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલા મૃતકના શરીરના અંગભાગ સાથે ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ કરવા માટે સી.બી.આઈ. દ્વારા આ નિષ્ણાત એટલે કે ડૉ. રાવને વિશ્લેષણ માટે મોકલાયેલ આ લોહીના નમૂનાનો ઉપયોગ કરનાર

નિષ્ણાત ડૉ. રાવે કોઈપણ પ્રકારની અસંતોષની નોંધ કરી હોય એવું ક્યાંય જણાતું નથી. નોંધ પર એવું પણ આવ્યું છે કે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી જતિન ભગત મૃતક ગદાધરાનંદજીના દૂરના સગા છે અને તે રીતે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી પ્રફુલચંદ્ર મહેતાની પત્ની હેમાંગિની તથા હેમાંગિનીના સગા ભાઈ, જેઓ ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી પ્રફુલચંદ્ર સાથે એટલે કે અવંતિભાઈ સાથે રદિયતબા પાસેથી લોહીનો નમૂનો લેવાનો હતો ત્યારે ઉપસ્થિત હતા, તેમને મૃતક ગદાધરાનંદજીના દૂરના સગા કહી શકાય. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી પ્રફુલચંદ્ર મહેતાના આ નિવેદન પર અદાલતને અવિશ્વાસ કરવાનો કોઈ કારણ નથી કે મૃતક ગદાધરાનંદજી તેમની પત્ની હેમાંગિનીના મામા હતા અને રદિયતબા તેમની માસી હતી અને તે રીતે મૃતક ગદાધરાનંદજી રદિયતબાના ભાઈ હતા. ડૉ. રાવે પોતાના નિવેદનમાં (આંક ૨૭૯) જણાવ્યું છે કે સેન્ટર ફોર ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ એન્ડ ડાયગ્નોસ્ટિક્સ (સંક્ષેપમાં સી.ડી.એફ.ડી.) ને કુલ ૧૩ આંકો પ્રાપ્ત થયા હતા, જેમાં માનવ શરીરના વિવિધ ભાગો સંબંધિત ૧૨ આંકો અને રદિયતબાનો લોહીનો નમૂનો સામેલ હતો. મૃતકના શરીરના વિવિધ ભાગોમાંથી તેઓ ચાર અંગભાગોમાંથી ડી.એન.એ. અલગ પાડી શક્યા હતા, અત્રે કે,

(૧) આંશિક રીતે દાઝાયેલ કોણીનો સાંધો; (૨) આંશિક રીતે દાઝાયેલ કાંડા નો સાંધો; (૩) ધડમાંથી દાંત અને દંતાવલીનો ભાગ તથા હાડકાના ટુકડાઓ, અને (૪) રદિયાતબાનો લોહીનો નમૂનો.

પરીક્ષણના હેતુ માટે બાકીના લેખો ઉપયોગી જણાયા નહોતા. આ સાક્ષીએ આંક ૨૮૪ પરનો અહેવાલ સાબિત કર્યો છે. આ સાક્ષી દ્વારા એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે આ ડીએનએ ફિંગરપ્રિન્ટિંગ પરીક્ષણ સીબીઆઇ, બોમ્બેના અનુસંધાને કરવામાં આવ્યું હતું અને તારીખ ૨૬.૦૪.૧૯૯૯ના પત્ર દ્વારા સીડીએફડીને એક પુરુષના શરીરના કેટલાક ભાગોની ઓળખ કરવાની વિનંતી કરવામાં આવી હતી. આ પત્ર આંક ૨૭૩ પર છે. આ સાક્ષીએ અન્ય દસ્તાવેજો પણ સાબિત કર્યા છે, જે અમારા મત મુજબ બહુ પ્રમાણમાં સંબંધિત નથી. તે આંક ૨૭૪ અને ૨૮૦ પરના દસ્તાવેજો છે. તે સીબીઆઇ અને સીડીએફડી વચ્ચેના પત્રો અને પ્રાપ્તિસ્વીકાર વગેરે છે. આ સાક્ષીએ એવું જણાવ્યું છે કે “તારીખ ૧૩.૦૩.૧૯૯૯ના આ મોકલણી પત્ર સાથે રડિયતબાનો તાજો રક્તનમૂનો વિશ્લેષણ માટે મોકલવામાં આવ્યો હતો.” રડિયતબાનું ઓળખપત્રક તેની ફોટોગ્રાફ સાથે પણ હતું. તેણે આગળ એમ પણ જણાવ્યું છે કે “આ તાજા રક્તનમૂના, મોકલણી નોંધ અને ઓળખપત્રક સાથે ડૉ. એચએફ પટેલનો એક પત્ર પણ હતો.” અમારા મત મુજબ, જુબાની નોંધતાં વખતે “એફ”ના સ્થાને “પી” લખાવું જોઈએ હતું, પરંતુ ખોટી રીતે “એફ” ઉલ્લેખાયો છે. આ સિવિલ હોસ્પિટલ, અમદાવાદના ડૉક્ટરની તારીખ ૧૩.૦૫.૧૯૯૯ની જુબાની નોંધનાર નીચલા કક્ષાના કર્મચારી દ્વારા થયેલી માત્ર ભૂલ છે, જેમાં એવું જણાવાયું છે કે રડિયતબાનો રક્તનમૂનો લેવામાં આવ્યો અને વ્યક્તિગત સીલથી સીલ કરીને શ્રી આરકે કંઠારેએ, પીએસઆઇ, સીબીઆઇ, બોમ્બેને સોંપવામાં આવ્યો.

(હાલના નિર્ણયના હેતુસર વિશેષ ભાર). ડૉ. રાવના જણાવ્યા મુજબ, પત્રમાં રક્તનમૂના પર મૂકવામાં આવેલી સીલની છાપ સમાવવામાં આવી હતી. નમૂનાઓ સીડીએક્સડીને સીલબંધ હાલતમાં પ્રાપ્ત થયા હતા. એવો તર્ક કરવામાં આવ્યો છે કે રડિયતબાના રક્તના નમૂના પર મૂકાયેલી સીલ ખોલતાં પહેલાં આ સાક્ષીએ મોકલણી પત્ર પર રહેલી ડૉ. પટેલની વ્યક્તિગત સીલની સરખામણી કરી નહોતી. અલ્હાબાદ વડી અદાલતના ધરમ દેવ ચાદવ વિ./વિ. સ્ટેટ ઓફ ચુપી કેસમાં ફોજદારી અપીલ નં. ૧૦૦૦ ઓફ ૨૦૦૩ના એક ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરીને વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે દલીલ કરી છે કે આ જ સાક્ષીએ, જ્યારે એક પ્રસંગે અદાલત સમક્ષ જુબાની આપવા બોલાવવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે સ્પષ્ટપણે અદાલત સમક્ષ એવું જણાવ્યું હતું કે તેણે વિશ્લેષણ માટે પ્રાપ્ત થયેલા નમૂના પરની સીલની સરખામણી કરી હતી. તેથી, નીચલી અદાલત સમક્ષ શપથપૂર્વકના આ નિવેદનના અભાવે, આ અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ કરવો જોઈએ કે રડિયતબાના રક્તનમૂના પર મૂકાયેલી સીલની નમૂના સીલ સાથે સરખામણી કરવામાં આવી હતી તેવા સ્પષ્ટ પુરાવાના અભાવે, ડૉ. રાવ દ્વારા નોંધાયેલ નિષ્કર્ષ પર કોઈ વિશ્વાસ મૂકી શકાય નહીં, કારણ કે કોઈ કાયદેસર નિયમ અથવા કોઈ નિયામક સત્તાધિકારી દ્વારા જારી કરાયેલા ફરજિયાત પ્રકારના નિર્દેશોના અભાવે તે અહેવાલ સ્વીકારવો જોખમી ગણાશે. વિશ્લેષણ માટે નમૂનાનો ઉપયોગ કરતાં પહેલાં સીલની સરખામણી કરવી તે નિષ્ણાતનું કર્તવ્ય છે અને જ્યારે ડૉ. રાવે પોતાની જુબાનીમાં એવું જણાવ્યું નથી કે તેણે

રડિયતબાના રક્તનમૂનાનો ડીએનએ ફિંગરપ્રિન્ટિંગ માટે ઉપયોગ કરતાં પહેલાં સીલની સરખામણી કરી હતી, ત્યારે અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ કરવો જોઈએ કે વિશ્લેષણ માટે ઉપયોગમાં લેવાયેલ નમૂનો અમદાવાદથી ડૉ. પટેલ દ્વારા મોકલાયેલ એ જ નમૂનો ન પણ હોય. રક્તનમૂનામાં, અતિદુર્લભમાંથી અતિદુર્લભ કેસમાં, સમાન ડીએનએ ફિંગરપ્રિન્ટિંગ શક્ય છે. તેથી, ડૉ. રાવ દ્વારા આપવામાં આવેલ સાક્ષ્યને બિરુદ્ધવાડા પોલીસ દ્વારા મળેલ મૃતદેહની ઓળખના સંબંધમાં કડી સ્થાપિત કરવા માટે ઉપયોગી ગણવું જોઈએ. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે ધ્યાન દોરેલા ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત ચુકાદાના પરિચ્છેદ-૨૯ને અમે કાળજીપૂર્વક વાંચ્યો છે. એ સાચું છે કે એક વધારાનું વાક્ય ડૉ. રાવના કહ્યાને થોડી વધુ મજબૂતી આપી શકતું, પરંતુ નિષ્ણાત તરીકે ડૉ. રાવે વ્યક્ત કરેલા અભિપ્રાયની શક્તિના મૂળ સુધી તે બાબત જતી નથી. શ્રી ઠક્કરની આ દલીલથી પણ અમે પ્રભાવિત થયા નથી કે ડૉ. રાવ સામે કોઈ વૈવાહિક વિવાદ અથવા કુટુંબીય વિવાદમાં તેમની વિરુદ્ધ શરૂ કરવામાં આવેલી ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી કારણે તેઓ સસ્પેન્શનનો સામનો કરી રહ્યા હતા, તેથી તેમની વાત શંકાસ્પદ અથવા અવિશ્વસનીય બને.

અદાલત સમક્ષ ડૉ. રાવનું સાક્ષ્ય સંપૂર્ણપણે ભિન્ન હેસિયતમાં અને ભિન્ન સ્થિતિમાં હતું અને તેઓ એવો કેસ પણ રજૂ કરતા નહોતા જેમાં વૈવાહિક વિવાદ, જેમ કે બાળકની કસ્ટડી, બાળકની વૈધતા અંગેનો મુદ્દો વગેરે, સંકળાયેલા હોય. ડૉ. રાવે તેમના અહેવાલ આંક ૨૮૪ માં નોંધ્યું છે કે આંક બી, સી, જી, એચ

અને જે, એટલે કે અહેવાલમાં દર્શાવેલ બે સાંધા, ઢગલા જેવો ભાગ, ઘડમાંથી મળેલ હાડકાંના ટુકડાઓ અને લોહી ધરાવતો એક પથ્થર, એ બધાના સ્ત્રોત એક જ અને સમાન માનવી-પુરુષ વ્યક્તિના છે. ડૉ. રાવે નોંધેલ બીજું નિષ્કર્ષ એ છે કે આંક બી, સી, જી, એચ અને જેના સ્ત્રોતો જૈવિક રીતે આંક એમના સ્ત્રોતો સાથે સંબંધિત છે, જે રદિયાતબાનું લોહીનું નમૂનું છે. ડૉ. રાવે તેમના અહેવાલ આંક ૨૮૪ ના પાનું-૩ ને પણ સાબિત કર્યું છે, જેમાં પરીક્ષણ વિશ્લેષણ દરમિયાન તેમની દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલ પરિણામોના ફોટોગ્રાફો સમાવાયેલા છે અને તે ફોટોગ્રાફોમાં આંક ડી અને એમ ની ડી.એન.એ. તપાસના ૧૦ વિભાગો દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. ડૉ. રાવ ફોરેન્સિક સાયન્સ અને અપરાધવિજ્ઞાનમાં એમ.એસ્સી. છે. તેમને સન ૧૯૯૩ માં ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગના ફોરેન્સિક પાસાઓ વિષયમાં પીએચ.ડી. એનાયત કરવામાં આવી હતી અને તેમણે એ જ વિષયો માં સન ૧૯૯૬ સુધી પોસ્ટ-ડૉક્ટરેટ પણ કર્યું છે. ડૉ. રાવને ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ સંબંધિત ગુનાહિત નમૂનાઓની તપાસમાં અંદાજે ૧૪ વર્ષનો અનુભવ છે અને તેમણે ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ સંબંધિત લગભગ ૧૩૦૦ કેસોની તપાસ કરી છે અને તે કેસોમાં પોતાનું અભિપ્રાય આપ્યું છે. અમે આ સાક્ષીની જિરહ ધ્યાનપૂર્વક વાંચી છે. અમે આરોપી ક્રમાંક ૧ તરફથી હાજર રહેલ વિદ્વાન વકીલને ડૉ. રાવે આપેલો એક જવાબ અહીં પુનઃપ્રસ્તુત કરવા ઇચ્છીએ છીએ, કારણ કે આ જવાબના આધારે એવી દલીલ કરવામાં આવી રહી છે કે રદિયાતબાના શરીરમાંથી એકત્ર કરાયેલ

હોવાનું કહેવાતું લોહી ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ હાથ ધરવા માટે ઉપયોગમાં લેવા યોગ્ય નહોતું. તે જવાબ આ મુજબ છે;—

આ કદાચ એટલા માટે હોઈ શકે કે તેને બરફમાં મૂકવામાં આવ્યું ન હોય. બીજું, તેમાં યોગ્ય સંરક્ષક પદાર્થ સમાવેશમાં લેવાયો ન હોય. જો રક્તના નમૂનામાં સંરક્ષક પદાર્થ ઉમેરવામાં આવ્યો ન હોય અને તેને બરફમાં મૂકવામાં આવ્યું ન હોય, તો જ્યાં સુધી તે જામી ન જાય ત્યાં સુધી તે ડી.એન.એ. વિશ્લેષણ માટે ઉપયોગી રહે છે. સમયના પરિબળ અંગે, રક્ત જામવાનો સમય વ્યક્તિ મુજબ બદલાય છે. રક્ત જામવા માટેનો મહત્તમ સમય ૩૦ મિનિટ છે.

તથાપિ, ડૉ. રાવએ વધુમાં સાક્ષી આપી છે કે “જો રક્ત કોઈપણ સપાટી પર ફેલાય, તો થોડા સમય પછી તે સૂકાઈ જાય છે અને ડાઘરૂપ બની જાય છે. મારા જ્ઞાન અનુસાર, આવા ડાઘોમાંથી ૮ વર્ષ સુધી પછી પણ અમે ડી.એન.એ. અલગ પાડી શકીએ છીએ.” ડૉ. રાવના આ જવાબથી આ સાક્ષીની તેમજ ડૉ. હિંમતભાઈ પટેલની જરહના આધારે બચાવ પક્ષના વકીલ દ્વારા રજૂ કરાયેલા દલીલોને ઉપેક્ષિત કરવામાં આવે છે. નિર્વિવાદ રીતે, નમૂનો જરૂરી આવશ્યકતાઓ અને પૂછપરછ સાથે સી.બી.આઈ. દ્વારા વિશ્લેષણ માટે સી.ડી.એફ.ડી.ને મોકલવામાં આવ્યો હતો. દલીલના હિતાર્થે ભલે તે સ્વીકારી

લેવાય કે રદિયતબાથી રક્તનો નમૂનો લેવામાં આવ્યો હતો તે અંગે કોઈ વૈજ્ઞાનિક પુરાવો ન હતો, તો પણ સી.બી.આઈ. માટે એવો અનુમાન કરવું શક્ય હતું કે જે વ્યક્તિ મૃત હાલતમાં મળી આવી હતી અને જે વ્યક્તિનું રક્ત વિશ્લેષણ માટે મોકલવામાં આવ્યું હતું, તેમના વચ્ચે કોઈ ન કોઈ સંબંધ હોવો જ જોઈએ. નમૂનો લેવાની બાબતમાં વૈજ્ઞાનિક નિયમોની ગેરહાજરીથી આ મુદ્દામાં ખાસ કોઈ ફરક પડતો નથી, કારણ કે નમૂનો અંદાજે ૭ થી ૮ વર્ષ જૂનો હોય તો પણ વૈજ્ઞાનિક રીતે તેનો ઉપયોગ ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ માટે થઈ શકે છે અને આ જ કારણસર પશ્ચિમી તથા વિકસિત દેશોમાં સંબંધિત સરકારો અથવા ગુના તપાસ એજન્સીઓ આવા નમૂનાઓના ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગના આંકડા અને ભંડાર જાળવી રાખવામાં સક્ષમ છે. શ્રી ઠક્કરે આ અદાલત સમક્ષ વિકસિત દેશોમાંના એક દેશની નિયમનકારી સત્તા દ્વારા ઘડાયેલા કેટલાક નિયમો વાંચવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, પરંતુ આવા નિયમો અમને ઉપયોગી જણાતા નથી, કારણ કે આવા નિયમો અમારી સરકારને ત્યારે સહાયરૂપ થઈ શકે જ્યારે કઠોર ગુનેગારોના નમૂનાઓ ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ માટે જાળવી રાખવાના અને સંરક્ષિત રાખવાના હોય, જેથી એકત્રિત નમૂનાઓના ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ વિશ્લેષણના આધાર પર ગુનાની શોધખોળ અને ગુનેગારોની સંડોવણી નિર્ધારિત કરવામાં મદદ મળી શકે.

(૫) ડીએનએ ફિંગરપ્રિન્ટિંગ તકનીક એટલી અદ્યતન છે કે રક્ત વિઘટિત થઈ ગયું હોય તોય, તેને અગ્નિથી સળગાવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ડીએનએ સ્થિર રહે છે. સાધનોના ખામીયુક્ત કાર્ય, માનવીય ભૂલ અથવા સમયમર્યાદા પૂર્ણ થયેલી રસાયણિક વસ્તુઓના ઉપયોગ સહિત ડીએનએ ફિંગરપ્રિન્ટિંગમાં ભૂલની શક્યતા ૧ : ૩૨ બિલિયન છે. હેનરી વેસ્ટ મુલર વિ./એસ. રાજ્ય રાજસ્થાન, ૧૯૮૫(૩) એસસીસી ૨૦૧ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નોંધ્યા મુજબ, સુપરઈમ્પોઝિશન તકનીકથી મૃત વ્યક્તિની ઓળખ પણ સ્થાપિત કરી શકાય છે, તે સાચું છે. વર્તમાન કેસમાં, મળેલા મૃતદેહની સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં બિચ્છુવાડા પોલીસને કોઈ વ્યક્તિ ગુમ થયાની કોઈ ઔપચારિક ફરીયાદ કે અહેવાલ અથવા મૃતકના ફોટોગ્રાફ્સ વિશે જાણ નહોતી, તેથી એસ.એચ.ઓ.એ મૃતદેહનો નિકાલ કરવાનો નિર્ણય લીધો હતો અને જ્યાં પોસ્ટમોર્ટમ કરવામાં આવ્યું હતું, એ જ સ્થળે તે જ દિવસે તેનું દાહસંસ્કાર કરવામાં આવ્યું હતું. જ્યારે તપાસ એજન્સી કાર્યરત થઈ, ત્યારે મૃતદેહ ત્યાં નહોતો, અર્થાત તેનો નિકાલ/દાહસંસ્કાર થઈ ગયો હતો, અને તેથી સીબીઆઈ માટે તે તકનીકનો ઉપયોગ કરવો શક્ય નહોતો. તેથી, અમારા મત મુજબ, તપાસ હાથ ધરવા માટે અપનાવવામાં આવેલી પદ્ધતિને વિશેષ પ્રાસંગિકતા અપાવાનો પ્રશ્ન રહેતો નથી, કારણ કે મૃતદેહમાંથી એકથી વધુ નમૂનાઓ તથા પથ્થર ઉપર મળેલા રક્તના ડાઘોના નમૂનાઓ મૃતદેહ અને નજીકના સ્થળેથી એકત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા, જે ડીએનએ ફિંગરપ્રિન્ટિંગને અલગ પાડવા માટે સક્ષમ અને પૂરતા હતા.

મૃતદેહમાંથી એકત્રિત કરાયેલા અને પોસ્ટમોર્ટમ પછી ડૉ. ગુપ્તાએ બહાર કાઢેલા મુદ્દામાલ લેખોને સીલ કરવાની પ્રક્રિયા અંગે કોઈ ગંભીર વિવાદ નથી, છતાં આ મુદ્દામાલ લેખોને ડીએનએ ફિંગરપ્રિન્ટિંગ પરીક્ષણ માટે મોકલવામાં આવ્યા હતા અને ત્યારબાદ તેમને નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. વર્તમાન કેસમાં ડીએનએ ફિંગરપ્રિન્ટિંગ પરીક્ષણના હેતુસર તપાસવામાં આવેલ અને વિશ્લેષિત નમૂનો પી.ડબ્લ્યુ. શંકર ડામોર દ્વારા શોધાયેલ અને એક વખત બિચ્છુવાડા પોલીસની તપાસનો વિષય રહેલા મૃતદેહનો નહીં પરંતુ એકંદરે અન્ય કોઈ મૃતદેહનો (અર્થાત્ રડિયતબા) હતો અથવા તેમાંથી લેવામાં આવ્યો હતો, એવો સંદેહ વ્યક્ત કરવો, કલ્પનાના આધારે તર્કને ખેંચવાનો પ્રયત્ન જ ગણાય; કારણ કે નિષ્ણાતનું મંતવ્ય એવું છે કે બંને મૃતદેહો, અર્થાત્ મૃતદેહ અને જેમાંથી રક્તનો નમૂનો લેવામાં આવ્યો હતો તે શરીર, જૈવિક રીતે સંબંધિત વ્યક્તિઓના હતા. ડૉ. ગુપ્તાએ એકત્રિત કરીને બિચ્છુવાડા પોલીસને સોંપેલા શરીરના ભાગોનું તેમણે વર્ણન કર્યું છે અને એ જ વર્ણનવાળા ભાગો વિશ્લેષણ માટે સીબીઆઈ ટીમને મળ્યા હતા, તથા જ્યારે તે સી.ડી.એફ.ડી.ને મળ્યા ત્યારે તે સીલબંધ સ્થિતિમાં હતા, જે ડૉ. રાવ દ્વારા મોકલાયેલા પ્રાપ્તિસ્વીકાર પત્ર આંક ૨૮૦ માં પ્રતિબિંબિત થાય છે; તેથી ડૉ. રાવે જે નિષ્કર્ષ નોંધ્યો છે તેના વિષે માત્ર એટલા આધાર પર કે ડીએનએ ફિંગરપ્રિન્ટિંગ પરીક્ષણ હાથ ધરતાં પહેલાં સીલની તુલના કરવામાં આવી હતી તે બાબતે શપથ પર કોઈ સકારાત્મક નિવેદન ઉપલબ્ધ નથી, કાયદેસર રીતે તે નિષ્કર્ષોને જોવામાં આવી શકતા નથી અને કોઈ તુલના

કરવામાં આવી નથી, એવો સંદેહ સ્વીકારવા માટે અમે પ્રવૃત્ત નથી. આ હકીકત, જે તેમના મૌખિક પરીક્ષણ દરમિયાન તેઓ કહી શકતા, તે પરોક્ષ રીતે તથા આંક ૨૮૦, ૨૮૧, ૨૮૨ અને ૨૮૩ સ્વરૂપે થયેલા પત્રવ્યવહારમાં પણ રેકૉર્ડ પર આવી છે. અમારા મત મુજબ, ડૉ. રાવે રજૂ કરેલો અહેવાલ આંક ૨૮૪ અને તેમાં સમાવિષ્ટ વિગતો, એક મહત્વપૂર્ણ અને પ્રાસંગિક દસ્તાવેજ છે. કલ્પિત રીતે, માત્ર દલીલની ખાતર જો એવું માન્ય રાખવામાં આવે કે ડીએનએ ફિંગરપ્રિન્ટિંગ માટે ઉપયોગમાં લેવાયેલ આંક એમ, અર્થાત્ રક્ત, “એ” નામના વ્યક્તિનું હતું, તો પણ ડૉ. રાવે નોંધેલા નિષ્કર્ષ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આંક બી, સી, જી, એચ અને જેના સ્ત્રોત એક જ પુરૂષ માનવ વ્યક્તિના છે અને માંગ મુજબ તુલના માટે લેવામાં આવેલા રક્તના નમૂના સાથે જૈવિક સંબંધ ધરાવતા હોવાનું મળ્યું હતું. જ્યારે પી.ડબ્લ્યુ. પ્રકુલચંદ્ર કહે છે કે કાઢીને સીલ કરાયેલું રક્ત રડિયતબાનું હતું અને તે મૃતક ગદાધરાનંદજીની બહેન હતી, ત્યારે ફરિયાદ પક્ષના વર્ણન પર અવિશ્વાસ કરવાનો અમને કોઈ કારણ નથી. તેના વિપરીત, ડૉ. રાવે નોંધેલો નિષ્કર્ષ પી.ડબ્લ્યુ. પ્રકુલચંદ્ર મહેતાના મૌખિક નિવેદનને સમર્થન આપે છે કે રડિયતબા મૃતક ગદાધરાનંદજીની બહેન હતી અને, તેથી, જેમના રક્તના નમૂનાઓ કાઢીને માંગ મુજબ તુલના અને વિશ્લેષણ માટે મોકલવામાં આવ્યા હતા તે વ્યક્તિઓ અને મૃતક વચ્ચે જૈવિક સંબંધ હોવાનું મળ્યું હતું.

(ક) ડૉ. રાવે મૂલવેલો આંક જી દાંત અને કૃત્રિમ દાંતના સેટનો એક ભાગ હતો અને તે પણ અગાઉ ઉદ્દેખ કરાયેલા એ જ પુરુષ વ્યક્તિનો હોવાનું જાણવા મળ્યું હતું. તેથી, ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ પુરાવાનો આ ભાગ ઓળખ સ્થાપિત કરવા માટે પૂરતો હોવાનું જણાય છે, અર્થાત્ બિચ્છુવાડા પોલીસને મળેલો મૃતદેહ રાદિયતબા સાથે જૈવિક રીતે સંબંધિત વ્યક્તિનો હતો અને તે ગદાધરાનંદજીનો જ હતો.

(ગ) અગાઉના પરિછેદોમાં અમે ડૉ. ગુપ્તાને મળેલી અને પંચોની હાજરીમાં બિચ્છુવાડા પોલીસને સોંપવામાં આવેલી ચાવી અંગે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પુરાવાના કેટલાક ભાગની ચર્ચા કરી છે. નિશ્ચિતપણે, શ્રી કૃષિકર-આઈ.ઓ.ના નિવેદનથી થોડી ગૂંચવણ ઊભી કરવામાં આવી છે, પરંતુ “ટ્રાઈ સર્કલ, ચાઈના” એવી નિશાની ધરાવતા તાળાની ચાવીઓ સંદર્ભે પંચોની હાજરીમાં તૈયાર કરાયેલ જમી પંચનામું તેમજ મૌખિક પુરાવાનું સાદું વાચન દર્શાવે છે કે ત્યાં માત્ર ત્રણ ચાવીઓ જ હતી અને તે ત્રણેય ચાવીઓ તપાસ દરમિયાન કબજે લેવામાં આવી છે. સ્પષ્ટ છે કે એક જગ્યાએ એક ચાવીને લોખંડની ચાવી તરીકે વર્ણવવામાં આવી છે અને એ પણ વર્ણવવામાં આવ્યું છે કે તે ચાવી પર બે વર્તુળો હતા અને તે બે વર્તુળો “૦૦” તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા છે. “બે વર્તુળો” એમ શબ્દોમાં લખેલું નથી. ફક્ત તેથી જ, અમે ત્રણેય ચાવીઓ જોયી છે અને એમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે મૃતદેહની નજીક દોરાથી બંધાયેલ હાલતમાં પડેલી મળી આવેલી એક

ચાવીના ઉપરના ભાગમાં દોરો અથવા અન્ય કોઈ અવરોધ રહેલો હોવાનો સંકેત આપતું કંઈક ચિહ્ન છે અને તેથી ચાવીના છિદ્રનો ઉપરનો ભાગ એ જ ચાવીના બીજા કાળા-જળેલા ભાગની સરખામણીએ થોડો ભિન્ન દેખાતો હતો (જેથી એવો ભાસ થાય છે કે તે ભાગ દોરા જેવી કોઈ વસ્તુ સાથે બંધાયેલો હતો). દેખાવથી તે કાળી જળેલી ચાવી જેવી લાગતી હતી અને તેથી ઉક્ત ચાવી કયા ધાતુની બનેલી હતી તે ઓળખવામાં કોઈ ભૂલ કરી બેસે તેવી શક્યતા રહે. તે પિત્તળમાંથી બનેલી ચાવી જેવી લાગતી નથી. તપાસ દરમ્યાન કબજે લેવાયેલી અને અદાલત સમક્ષ મુદ્દામાલ તરીકે રજૂ કરાયેલી બાકીની બે ચાવીઓનો દેખાવ અને “ટ્રાઈ સર્કલ, ચાઈના” એવી નિશાની સમાન છે. આ બન્ને ચાવીઓનો બંને બાજુથી દેખાવ ભિન્ન જણાય છે, એટલે કે એક બાજુથી તે પિત્તળની ધાતુમાંથી બનેલી હોય તેમ લાગે છે અને બીજી બાજુથી ઇલેક્ટ્રોપ્લેટિંગને કારણે તે સ્ટેઈનલેસ સ્ટીલમાંથી બનેલી હોય તેમ લાગે છે. આ ચાવીઓનું “ટ્રાઈ સર્કલ, ચાઈના” એવી નિશાની ધરાવતા મુદ્દામાલ તાળાની સાથે પરીક્ષણ કરનાર નિષ્ણાતે નીચે મુજબનું નિષ્કર્ષ નોંધ્યું હતું:-

આંક ૨ અને ૩ ની પ્રયોગશાળાકીય તપાસથી જણાય છે કે આંક ૨ તરીકે ચિહ્નિત તાળું આંક ૩ તરીકે ચિહ્નિત ચાવીથી ખોલી શકાય છે.

તપાસ એજન્સી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્ન ક્રમાંક ૨, ૩ અને ૪ના સંદર્ભમાં આ પણ નોંધાયેલ છે કે “ આંક ૧ અને ૩ તરીકે ચિહ્નિત ચાવીના

ભૌતિક તથા સૂક્ષ્મદર્શકીય પરીક્ષણ પરથી, આંક ૩ની ચાવી આંક ૧ની ચાવીઓની જોડી સાથે કદ, આકાર અને નિશાનીની દૃષ્ટિએ સમાન છે.” આ નિષ્ણાત, અર્થાત્ પી.ડબલ્યુ. ચંદ્રકુમાર જૈન, નો આંક ૧૪૧ પર પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યો છે. સંબંધિત સમયગાળામાં તેઓ સેન્ટ્રલ ફોરેન્સિક સાયન્સ લેબોરેટરી (સંક્ષેપમાં સીએફએસએલ) માં પરિષ્ઠ વૈજ્ઞાનિક અધિકારી હતા અને ૧૯૮૪થી તેમણે વિવિધ નમૂનાઓનું પરીક્ષણ કર્યું છે તેમજ ૧૦૦થી વધુ અદાલતી કેસોમાં નિવેદન આપ્યું છે. તેમને પ્રાપ્ત થયેલા નમૂનાઓની વિગતો તેમણે વર્ણવી છે. સીએફએસએલે સીલબંધ કાગળના ત્રણ પાર્સલ પ્રાપ્ત કર્યા હતા, જેમાંથી એકમાં ધાતુની બે ચાવીઓની જોડી હતી, જેના એક બાજુએ “ટ્રાઇ સર્કલ, ચાઇના” એવી નિશાની હતી. બીજા પાર્સલમાં એક કાળા રંગનું ધાતુનું તાળું હતું, જેના એક બાજુએ “ટ્રાઇ સર્કલ, મેડ ઇન ચાઇના” એવી નિશાની હતી અને ઉપરના સ્ટીલના ભાગે કઠોર બનાવેલું હતું. ત્રીજા પાર્સલમાં એક ધાતુની ચાવી હતી, જેના એક બાજુએ “ટ્રાઇ સર્કલ, ચાઇના” એવી નિશાની હતી અને તેનું વર્ણન બિચ્છુવાડા પોલીસ દ્વારા જપ્ત કરાયેલ તરીકે કરવામાં આવ્યું હતું. આ વસ્તુઓને અનુક્રમે આંક ૧, ૨ અને ૩ આપવામાં આવ્યા હતા. તેથી, ચાવીઓની જોડી આંક ૧ તરીકે નોંધાઈ હતી. મોકલપત્ર આંક ૧૪૩માં આ મુદામાલ વસ્તુઓનું વિગતવાર વર્ણન છે અને આ પત્ર નિષ્ણાત પી.ડબલ્યુ. ચંદ્રકુમાર જૈનના પરીક્ષણ દરમિયાન સાબિત કરવામાં આવ્યો છે. સીબીઆઈ દ્વારા પૂછાયેલ પ્રશ્ન આંક ૧૪૩ દસ્તાવેજનો જ એક ભાગ છે. નોંધવું મહત્વનું છે

કે આંક ૩ મુજબ “ટ્રાઈ સર્કલ” નિશાની ધરાવતી એક ધાતુની ચાવી, બિરુછુવાડા પોલીસ સ્ટેશનની ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ તારીખની કાગળચીટી ધરાવતા કપાસના કપડામાં સીલબંધ હતી, જેમાં ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૪ હેઠળ ૧૯૯૮નો માર્ક નંબર ૩ દર્શાવેલો હતો, પંચોના હસ્તાક્ષરો હતાં અને તે સાથે નમૂનાત્મક સીલની છાપ પણ હતી, જેના આધારે તેને સહી કરવામાં આવી હતી. તેથી, આ દસ્તાવેજ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે બિરુછુવાડા પોલીસે એકત્રિત કરીને સીલ કરેલી એક ચાવી, સીએફએસએલ સુધી પહોંચેલી વેળાએ પણ સીલબંધ હાલતમાં જ હતી. શ્રી ઠક્કરનો એવો દલીલ અમને પ્રભાવિત કરતી નથી કે જમી ચાદીમાં એક સ્થળે ચાવીના વર્ણન અંગે બે વર્તુળ, અર્થાત્ “ઊઊ”, દર્શાવવાથી અને એકત્રિત થયેલી કુલ ચાવીઓની સંખ્યાને લઈને થયેલા ગૂંચવાડાથી પુરાવાના આ ભાગ ઉપર શંકાની છાયા પડે. તેમજ, સીબીઆઈ દ્વારા વિશેષ રીતે પૂછવામાં આવ્યું હોવા છતાં, મૃતકનો મૃતદેહ પડ્યો હતો તે સ્થળ પરથી બિરુછુવાડા પોલીસે જમ કરેલી ચાવીના ધાતુઘટકો અંગે, તપાસ દરમિયાન સીબીઆઈએ જમ કરેલી ચાવીઓની જોડીની સરખામણીએ, સીએફએસએલ મત આપી શક્યું નહીં, તેથી તે ફરિયાદ પક્ષ વિરુદ્ધ જાય, એવી દલીલ પણ અમે સ્વીકારી શકતા નથી. ધાતુઘટકોના પરીક્ષણ અંગે નિષ્ણાતનું કહેવું છે કે, “તત્ત્વીય રચના નક્કી કરવા માટે હાલમાં સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ નથી. તેથી, ધાતુઘટકો અંગે કોઈ મત આપવામાં આવતો નથી.” તેથી, આ ત્રણેય ચાવીઓને તત્ત્વીય રચના નક્કી કરવા માટે લેવામાં આવી નહોતી. કોઈ

સકારાત્મક વિરોધાભાસી નિષ્કર્ષના અભાવે, પ્રશ્ન ક્રમાંક ૧, ૨ અને ૪ અંગે વ્યક્ત કરાયેલ મત, અમારી દૃષ્ટિએ, એટલું કહેવા પૂરતો છે કે બિરછુવાડા પોલીસે જમ કરેલી ચાવી એ જ તે તાળાની હતી, જે પાર્સલ ક્રમાંક ૨ સાથે, અર્થાત્ “ટ્રાઇ સર્કલ- મેડ ઇન ચાઇના” નિશાની ધરાવતા તાળાં સાથે, સીએફએસએલને મળી હતી. અમારી દૃષ્ટિએ, પ્રશ્ન ક્રમાંક ૪ અંગે નોંધાયેલ વાંચન અત્યંત સંબંધિત બને છે અને બિરછુવાડા પોલીસે જમ કરેલી ચાવીનું કાળાશયુક્ત બાહ્ય રૂપ તે ચાવીની ઓળખને શંકાસ્પદ બનાવતું નથી. સીબીઆઈ દ્વારા ઉઠાવાયેલ પ્રશ્ન ક્રમાંક ૪ એવો હતો કે “ટ્રાઇ સર્કલ ચાઇના” ની નિશાની શું “ટીકે” તરીકે ચિહ્નિત ચાવીઓની જોડી પર મળતી નિશાની જેવી જ છે? વાંચન મુજબ આંક ૩ તરીકે ચિહ્નિત ચાવી (બિરછુવાડા પોલીસે જમ કરેલી) આંક ૧ તરીકે ચિહ્નિત ચાવીઓની જોડી સાથે કદ, આકાર અને નિશાનીમાં સમાન છે. (હાલના ચુકાદાના હેતુસર ભાર આપ્યો છે). અમે સહમત છીએ કે અલગ ધાતુની નકલ ચાવી તૈયાર કરી શકાય, પરંતુ આવા કેસોમાં સામાન્ય રીતે માત્ર લીપર ચિહ્નો, અર્થાત્ ચાવીઓ પરની કાપણીઓ, જ સમાન હોય છે; આકાર, કદ અને નિશાની સમાન હોતી નથી, જો સુધી કે તે કંપની પાસેથી વધારાની ચાવી તરીકે પ્રાપ્ત ન કરવામાં આવી હોય. બિરછુવાડા પોલીસે આ ચાવીની કરેલી જમી ખરેખર જમી છે, કારણ કે ડૉ. ગુપ્તા કે બિરછુવાડા પોલીસને કોઈપણ ગુનામાં કોઈ ભૂમિકા ભજવવાનો કોઈ કારણ નહોતું. શ્રી ઠક્કરે જે રીતે પૂછ્યું છે તે મુજબ, આ અધિકારીઓએ ભવિષ્યમાં સીબીઆઈ

અથવા ઉચ્ચ અધિકારીઓ દ્વારા થનારી કોઈ બ્લેકમેઈલિંગની કલ્પના પણ કદાચ કરી ન હોત. વિડિયોગ્રાફીમાં ચાવીની હાજરી દર્શાવે છે. આ પાસાથી ઉપરાંતે, ડૉક્ટરોને મળેલો સોનાની વીંટીનો નિશાન પણ ગુમ થયેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજી ધારણ કરતા આભૂષણોના વર્ણન સાથે મેળ ખાતો આવે છે. સંક્ષેપમાં, પુરાવાનો આ ભાગ પણ ઓળખ સ્થાપિત કરવા માટે સારો અને મૂળભૂત પુરાવાનો ભાગ છે. પુરાવામાં એવું છે કે જમ કરવામાં આવેલ અને સીએફએસએલને વિશ્લેષણ માટે મોકલાયેલ તાળું એ જ હતું, જે મૃતક ગદાધરાનંદજીના ઓરડા/નિવાસસ્થાને લગાડવામાં આવતું હતું અને પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત તથા પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોશી દુર્ગેશ ભટ્ટના સ્થળે કાર્યક્રમમાં હાજરી આપ્યા પછી નડિયાદથી પરત ફર્યા ત્યારે ગદાધરાનંદજીના ઓરડા/નિવાસસ્થાને એ જ તાળું લાગેલું મળ્યું હતું, અને તપાસ દરમિયાન સીબીઆઈએ તેને જમ કર્યું હતું. તપાસ એજન્સીએ જો તે તાળાં અંગે, જે નિયમિત રીતે ઓરડા પર લગાડવામાં આવતું હતું, કંઈ ખોટું રજૂ કર્યું હોય તો પણ

ગદાધરાનંદજી, તો બિચ્છવાડા પોલીસે મે ૧૯૯૮ મહિનામાં જે ચાવી કબજે કરી હતી તે વર્ષ ૧૯૯૯માં કબજે કરાયેલા તે તાળામાં લાગુ પડી હોવાનું જણાયું ન હોત.

(૮) મૃતદેહની ઓળખ સ્થાપિત કરવા માટેના પુરાવાના ત્રીજા ભાગ અંગે, સી.બી.આઈ.એ અવસાન પામેલ ગદાધરાનંદજીના દંતકવચ બાબતે પુરાવો એકત્રિત કર્યો છે. અગાઉ ચર્ચ્યા મુજબ, મરણોત્તર તપાસ દરમિયાન મળેલ અને બિચ્છુવાડા પોલીસે કબજે કરેલ દાંતના ત્રણ અલગ અલગ સોનેરી કિલપ્સ/કેપ્સ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરતાં, ડૉ. ગુપ્તાએ તેમના દ્વારા મરણોત્તર તપાસ કર્યા પછી આ ત્રણેય સોનેરી કિલપ્સ/કેપ્સ કાઢી લીધી હતી અને તે જ સ્થળ પર પંચોની હાજરીમાં જમ કરવામાં આવી હતી; અને આ ત્રણ સોનેરી કિલપ્સ/કેપ્સ અથવા દાંતની પુનઃપ્રાપ્તિનો ભાગ ખરાખરો હોવાનું જણાય છે અને તેમાં શંકા કરવાનો અમને કોઈ કારણ નથી. વિપરીત રીતે, અમારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલોમાં અનુપલક્ષે એવું સૂચિત થાય છે કે આરોપી વ્યક્તિઓ પણ આ આક્ષેપને ખંડિત કરવા માટે ડૉ. ગુપ્તા દ્વારા આ ત્રણ સોનેરી કિલપ્સની પુનઃપ્રાપ્તિ પર આધાર રાખી રહ્યા છે. આવી તથ્યપરિસ્થિતિમાં, સ્પષ્ટ છે કે, અમને નોંધપર ઉપલબ્ધ પુરાવાની મૂળવણી કરવી પડશે. ડૉ. ગુપ્તા દ્વારા આપવામાં આવેલા પુરાવાની પૃષ્ઠભૂમિમાં, પી.ડબ્લ્યુ. ૧ ડૉ. ઉપેન દીવાનજીનો પુરાવો વધુ સંબંધિત છે. આંક ૯૫ અને ૯૮ દસ્તાવેજોએ, જો આ બે દસ્તાવેજોનું આઈ.ઓ. શ્રી કૃષિકારના પુરાવા સાથે સામસામે મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે, તો થોડું ગૂંચવણ સર્જી છે. પી.ડબ્લ્યુ. ૧ ડૉ. ઉપેન દીવાનજીએ તેમના જબાની પુરાવા આંક ૯૪માં જણાવ્યું છે કે, જ્યારે કોઈ દર્દી સારવાર માટે તેમની દવાખાને આવે છે, ત્યારે તે દર્દીના નામ, સરનામું વગેરે ધરાવતા કેસ પેપર્સ તૈયાર

કરવામાં આવે છે અને તે તેમના સ્ટાફ સભ્ય દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવે છે. જો કોઈ ફીની વસૂલાત કરવામાં આવે, તો તેની નોંધ ખાતાપુસ્તકમાં પણ કરવામાં આવે છે. ડૉ. દીવાનજીના જણાવ્યા મુજબ, ૩૦.૦૩.૧૯૯૩ના રોજ, એક ગજાનંદ મહારાજ, સરનામું: વડતાલ મંદિર, દુખાવાની ફરિયાદ સાથે સારવાર માટે તેમની ડેન્ટલ ક્લિનિકમાં આવ્યા હતા. તેમની તપાસ કર્યા બાદ, બે દાંત, અર્થાત્ જમણા ઉપરના જડબાનો પહેલો પ્રી-મોલર અને ડાબા નીચલા જડબાનો બીજો મોલર, ૩૦.૦૩.૧૯૯૩ના રોજ તેમણે કાઢી નાખ્યા હતા. ત્યારબાદ, ૧૮.૦૫.૧૯૯૩ના રોજ, આ જ દર્દી જમણા ઉપરના પ્રી-મોલર દાંત બેસાડાવવા તથા બીજા મોલર માટે દંતકવચ તૈયાર કરી બેસાડાવવા આવ્યા હતા. ત્યારબાદ, ૨૫.૦૫.૧૯૯૩ના રોજ, તેમણે જમણા ઉપરના જડબામાં પહેલો પ્રી-મોલર બેસાડ્યો હતો અને બીજા પ્રી-મોલરનું દંતકવચ પણ સ્થિર કર્યું હતું. ડૉ. દીવાનજીના જણાવ્યા મુજબ, પહેલો પ્રી-મોલર બેસાડતી વખતે, પડોશના દાંતનો આધાર મળે તે માટે તેમણે કેપ બેસાડ્યું હતું. દાંતનું કેપ/કિલપ સોનેરી કેપ/કિલપ હતું. ત્યારબાદ, તે દર્દી કોઈ વધુ સારવાર માટે તેમની પાસે આવ્યો ન હતો. તેમણે પોતાની જિરહમાં સ્વીકાર્યું છે કે આ દર્દીને સોનેરી ધાતુનું કેપ બેસાડ્યાની ચોક્કસ નોંધ તેમણે કેસ પેપર્સમાં કરી નહોતી. તેમના પુરાવામાં દર્દીના નામ અંગે ગૂંચવણ છે. તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું છે કે તેમની પાસે સારવાર લેવાનાર દર્દીનું નામ ગજાનંદ હતું, ગદાધરાનંદજી નહોતું. પુરાવા તરીકે રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજો, એટલે કે આંક ૯૫, ૯૬, ૯૭ અને ૯૮,નું

સાવધાનીપૂર્વક પરિશીલન કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે આંક ૯૫ અને ૯૮ દસ્તાવેજોમાં દર્શાવાયેલા દાંતોની સંખ્યા અંગે તાત્વિક વિરોધાભાસ છે. આંક ૯૬ એ રૂપિયા ૪૪/- ની વસૂલાત અંગે ખાતામાં કરેલી નોંધ સિવાય બીજું કંઈ નથી. ડૉ. દીવાનજીએ દર્દી પાસેથી રકમ લેવાની નહોતી, પરંતુ દર્દીના આગ્રહને કારણે ઉપરોક્ત રકમ વસૂલવામાં આવી હતી અને તેથી તેની નોંધ કરવામાં આવી છે. રૂપિયા ૪૪/- ની પ્રાપ્તિની નોંધ સૌથી નીચે છે, અર્થાત્ છેલ્લી નોંધ છે. ખાતાપુસ્તકના રજીસ્ટરમાં પ્રથમ અને છેલ્લી નોંધનું સાવધાનીપૂર્વક નિરીક્ષણ કરવું આવશ્યક છે અને તે માટે અદાલતે સામાન્ય રીતે મૂળ રજીસ્ટર જોવું જોઈએ; અને અમે નીચલી અદાલતના નોંધપત્રકમાંથી મૂળ રજીસ્ટર જોયું છે. રૂપિયા ૪૪/- ની વસૂલાત બાબતે નોંધ શંકાસ્પદ લાગતી નથી. પરંતુ આંક ૯૫ અને ૯૮ દસ્તાવેજોમાં દર્શાવાયેલી દાંતોની સંખ્યા અંગેનો વિરોધાભાસ એવો ભાવ આપે છે કે કદાચ તપાસ એજન્સી દ્વારા કંઈક અતિશય કરવામાં આવ્યું છે. અમને આશ્ચર્ય થાય છે કે આવા ગંભીર કેસમાં મૂળ કેસ પેપર્સ કેમ કબજે કરવામાં આવ્યા નહોતા અને ડૉ. દીવાનજીને મૂળ જેવી નકલ તૈયાર કરવા કેમ કહેવામાં આવ્યું અને તે નકલ કબજે કરવામાં આવી. આવો વિચિત્ર અભિગમ સામાન્ય રીતે અપનાવવો જોઈએ નહીં. આંક ૯૫ દસ્તાવેજમાંથી બહાર આવે છે કે ૧૮.૦૫.૧૯૯૩ના રોજ દર્દીને આઈ.એમ.પી. (ઇમ્પ્રેશન) દાંત નં. ૬, ૫, ૪ માટે સારવાર આપવામાં આવી હતી અને ફિટિંગ ૨૫.૦૫.૧૯૯૩ના રોજ કરવામાં આવ્યું હતું; જ્યારે આ ૪ સાક્ષીની જિરહ દરમિયાન પુરાવા તરીકે રજૂ કરાયેલ

દસ્તાવેજ, એટલે કે આંક ૯૮, દર્શાવે છે કે દર્દીને દાંત નં. ૫, ૪, ૩ માટે સારવાર આપવામાં આવી હતી. ૩૦.૦૩.૧૯૯૩ના રોજ આપવામાં આવેલી સારવારમાં દર્શાવાયેલી દાંતોની કુલ સંખ્યા અંગે કોઈ વિરોધાભાસ નથી. તે આ મુજબ દર્શાવવામાં આવ્યું છે:—

૩૦/૩ ૪ / / વિસ્તા.

/ ૭ / તેમ છતાં, ૧૮.૦૫.૧૯૯૩ના રોજ આપવામાં આવેલી સારવારનું વર્ણન કરતાં, આંક ૯૫ માં આમ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે;

૧૮/૫ ૬૫૪ / / બ્રીફ માટે મહત્વપૂર્ણ / ૭ પી.ડી.

/

આંક ૯૮ માં, ૧૮.૦૫.૧૯૯૩ ના રોજ આપવામાં આવેલી સારવાર માટે, આ પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવ્યું છે; ૧૮/૫ ૫૪૩ / / બ્રે. માટે આઈ.એમ.પી.

/ ૭ પી.ડી.

/ આંક ૯૮ માં, ૨૫.૦૫.૧૯૯૩ ના રોજ આપવામાં આવેલી સારવાર અંગે આ પ્રમાણે લખાયેલ છે; ૨૫/૫ ડી.ડી. અને બી.આર. ફિટિંગ.

આંક ૯૫ પર ડૉક્ટરની સહી નથી, પરંતુ આંક ૯૮ પર છે. દર્દીના સરનામાના કતારમાં મહત્વપૂર્ણ સુધારો છે અને દર્દીની ઉંમરના કતારમાં મહત્વપૂર્ણ વિરોધાભાસ છે. દસ્તાવેજ આંક ૯૫, અમારી દૃષ્ટિએ, મૂળ દસ્તાવેજના અભાવે વિશ્વસનીય જણાતો નથી, જ્યારે સી.બી.આઈ. માટે મૂળ દસ્તાવેજ જમ કરવું શક્ય હતું. અહીં, અમે પી.ડબ્લ્યુ. ડૉ. ગુપ્તા (આંક ૨૬૮) દ્વારા નોંધાયેલ કેટલીક વિગતોનો ઉલ્લેખ કરવાનું ઇચ્છીએ છીએ. પોસ્ટમોર્ટમ કરતી વખતે, ડૉ. ગુપ્તાએ ત્રણ દાંત એટલે કે દાંત નં. ૬, ૫ અને ૪ પર સોનેરી કિલ્પ્સ/કેપ્સ મળી આવી હતી અને તેનો ઉલ્લેખ જમણી બાજુના ઉપરના વિભાગના ત્રણ દાંત પર સોનેરી કેપ તરીકે કરવામાં આવ્યો છે. આ વિગતો વર્ણવતા, ડૉ. ગુપ્તાએ પોસ્ટમોર્ટમ નોંધોમાં નીચે મુજબ ઉલ્લેખ કર્યો છે:—

ડેન્ટર : ૮ / ૮ જમણી બાજુ ઉપર __/__ (૬)(૫)(૪) ૬,
૫, ૪ દાંત પર ૮/ ૮ / ત્યાં સુવર્ણ કેપ છે

ડૉ.ગુપ્તાએ પોતાના હલફીયા નિવેદનના પરિચ્છેદ-૮ માં ઉલ્લેખ કર્યો છે કે પોસ્ટમોર્ટમ પછી તેમણે સોનેરી કેપવાળા દાંત ચાવી સાથે પોલીસને સોંપ્યા હતા. આ સાક્ષીના હલફીયા નિવેદનના આ ભાગ અંગે કોઈ જિરહ કરવામાં આવી નથી. હવે, ડૉ. રાવે જણાવ્યું છે કે મૃતકના શરીરના અન્ય ભાગો સાથે ડીએનએ ફિંગરપ્રિન્ટિંગ માટે વસ્તુઓમાંથી એક તરીકે ડેન્ટરનો કંઈક ભાગ તેમને પ્રાપ્ત થયો હતો. ડેન્ટરના દાંતવાળા ભાગને આંક ૭ આપવામાં આવ્યો હતો. અમને

એવું જણાય છે કે પોસ્ટમોર્ટમ નોંધોમાં દર્શાવાયેલા દાંતની સંખ્યાની સરખામણી બેસાડવાના હેતુસર જ, તપાસ અધિકારીએ મૂળ કેસ પત્રકો જમ કરવાનો બદલે મૂળ કેસ પત્રકોની નકલ મેળવવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો જેથી જરૂરી સુધારા કરી શકાય. ડૉ. દીવાનજીએ આંકમાં ફેરફાર કરવા માટે સીબીઆઈના અધિકારીઓને સહકાર આપવો ન જોઈતો હતો. મૂળ આંક ૯૮ ની ગેરહાજરીમાં, જિરહે દરમિયાન ડૉ. દીવાનજી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી અને ટેન્ડર કરાયેલ ઝેરોક્સ નકલને કોઈ મહત્વ આપવું જ નહીં, એવી બાબતે અમે વિશ્વસ્ત નથી. અમને આશ્ચર્ય થાય છે કે સીબીઆઈ અથવા ડૉ. દીવાનજીની મદદ વિના મૂળ કેસ પત્રકો આરોપીઓમાંથી એક સુધી કેવી રીતે પહોંચી શક્યા. દલીલો દરમિયાન, અમે આ જાણવાની અમારી ચિંતા વ્યક્ત કરી હતી કે જો ઝેરોક્સ નકલ ખરેખર સીબીઆઈ દ્વારા પૂરું પાડવામાં આવી હોય, તો આંક ૯૮ જેવા દસ્તાવેજની આવી ઝેરોક્સ નકલ ચાર્જશીટના કાગળોની કેટલી ગોઠોમાં મળી આવી હતી. શ્રી ઠક્કરે જવાબ આપ્યો કે આંક ૯૮ ચાર્જશીટના કાગળોની માત્ર એક જ ગોઠમાં મળ્યો હતો. અદાલતને આપવામાં આવેલા કાગળોની ગોઠમાં તો તે છે જ નહીં. આ જવાબે અમને અત્યંત આશ્ચર્યમાં મુકી દીધા છે, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકરે પોતાના હલફીયા નિવેદનના પરિચ્છેદ ૦૨૩ માં જણાવ્યું છે કે દસ્તાવેજ આંક ૯૮ – ડૉ. દીવાનજીના કેસ પત્રકો – તેમણે જમ કર્યા હતા. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે ગજાનંદ મહારાજ નામના તેમના દર્દીને સારવાર આપતી વખતે ડૉ. દીવાનજીએ તૈયાર કરેલા કેસ પત્રકો તરીકે દસ્તાવેજ

આંક ૯૫ પણ તેમણે જમ કર્યો હતો અને તે સારવાર કાર્ડ છે. એ જ પરિસ્થિતિમાં, તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકરનું ધ્યાન આંક ૯૫ અને ૯૮ માં દર્શાવાયેલા એકબીજા સાથે અસંગત પાસાઓ તરફ દોરવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદ, તેમણે જણાવ્યું હતું કે “તેમણે કેસ પત્રકો આંક ૯૮ પહેલાં જમ કર્યા હતા તે સાચું નથી”. પ્રશ્નનો જવાબ આપ્યા પછી તેમણે સ્વૈચ્છિક રીતે ઉમેર્યું હતું કે તેમણે સારવાર કાર્ડ આંક ૯૫ પહેલાં જમ કર્યો હતો. તેમણે એ નકાર્યું હતું કે શરૂઆતમાં તેમણે આંક ૯૮ ના મૂળ કેસ પત્રકો જમ કર્યા હતા, પરંતુ તેમાંની વિગતો ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપતી ન હોવાથી તેમણે ડૉ. દીવાનજી પાસેથી સારવાર કાર્ડ આંક ૯૫ મેળવ્યો હતો. બચાવ પક્ષના વકીલે આ સાક્ષી એટલે કે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકરને સૂચન કર્યું હતું કે આ ગદાધરાનંદજીએ ક્યારેય ડૉ. દીવાનજી પાસેથી સારવાર લીધી જ નહોતી, છતાં મૃતક ગદાધરાનંદજીએ ડૉ. દીવાનજી પાસેથી સારવાર લીધી હતી એવું દર્શાવી શકાય તે માટે તેમણે કૃત્રિમ પુરાવો મેળવ્યો હતો. જેમ અગાઉ નોંધવામાં આવ્યું છે તેમ, ડૉ. દીવાનજી પાસે જે હકીકતો ઉપલબ્ધ હતી તે જ સીબીઆઈએ રજૂ કરવી જોઈતી હતી. આરોપી નં.૧ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે પૂછેલા પ્રશ્નના જવાબમાં તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકરે જે ઉત્તર આપ્યો છે, તે તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરાયેલા કાગળો સાથે કડક રીતે સુસંગત જણાતો નથી અને આંક ૯૫ જેવો હાલનો દસ્તાવેજ તૈયાર કરાવવાની કોઈ જરૂર નહોતી, કારણ કે ડૉ. દીવાનજીએ પોતાના હલફીયા નિવેદનમાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે આંક ૯૫ તેમની પાસે

રહેલા મૂળ કેસ પત્રકોના આધારે તપાસ અધિકારીના કહેવા પર તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. અમે આરોપી નં.૧ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે ડૉ. દીવાનજીને પૂછેલા પ્રશ્નોનું, ખાસ કરીને તેમના હલફીયા નિવેદનના પરિચ્છેદ ૪ થી ૬ માં નોંધાયેલ પ્રશ્નોનું, સાવધાનીપૂર્વક અવલોકન કર્યું છે, જેમાં ડૉ. દીવાનજીએ પોતાના હલફીયા નિવેદનના પરિચ્છેદ ૬ માં નોંધાયેલા એક પ્રશ્નના જવાબમાં જણાવ્યું છે કે ભૂલથી તેમણે આંક ૮૫ માં ૩,૪,૫ ના બદલે ૪,૫,૬ દર્શાવ્યા છે અને આંક ૮૮ માં તેમણે ૬,૫,૪ દર્શાવ્યા છે. તેથી, અનુસંગિક રીતે ડૉ. દીવાનજીએ સ્વીકારી લીધું છે કે આંક ૮૫ માં દર્શાવેલી દાંતની સંખ્યા ભૂલપૂર્ણ છે અને તેમના દ્વારા સારવાર કરવામાં આવેલા દાંતની સંખ્યાનું તે યોગ્ય વર્ણન નથી.

(૯) જ્યારે તપાસ એજન્સીની નિષ્પક્ષતા અંગે અમારી સમક્ષ ગંભીર આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા છે, ત્યારે અમે ઉલ્લેખ કરવો ઇચ્છીએ છીએ કે સી.બી.આઈ.એ મૂળ કેસના કાગળો અથવા મૂળ નકલોની ઝેરોક્સ નકલો કબજે કરવી જોઈએ હતી અને ડૉક્ટરને મૂળ કેસના કાગળો પોતાની પાસે સુરક્ષિત કસ્ટડીમાં રાખવા તથા અદાલત દ્વારા પુરાવા આપવા માટે બોલાવવામાં આવે તો તે રજૂ કરવા અંગે સૂચના આપવી જોઈએ હતી. હવે અમારી સમક્ષનો પ્રશ્ન એ છે કે મૃતદેહની ઓળખના સંદર્ભમાં તપાસ એજન્સીએ કરેલા આ અતિરેકનું શું પરિણામ થયું જોઈએ? (૯-એ) પુરાવાની મૂળવણી કરતી વખતે, જો કાયદેસર રીતે શક્ય હોય

તો અદાલતોએ ભૂસામાંથી દાણા અલગ કરવા જોઈએ. અદાલત પુરાવાનો વિશ્વસનીય ભાગ સ્વીકારી શકે છે અને જે પુરાવો યોગ્ય રીતે એકત્ર કરવામાં આવ્યો નથી અથવા અવિશ્વસનીય લાગે છે તે નકારી શકે છે. તેથી, અદાલત માટે આંક ૯૫ દસ્તાવેજને અવિશ્વસનીય દસ્તાવેજ તરીકે અવગણવું શક્ય છે. વિપરીત રીતે, ડૉ. દીવાનજીના નિવેદનમાંથી તેમજ આંક ૯૮ દસ્તાવેજમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ત્રણ દાંત પર કાયમી સોનાની કેપ મૂકવામાં આવી હતી. વાસ્તવમાં જે દાંતની સારવાર કરવામાં આવી હતી તેને આધાર મળે તે હેતુથી બે દાંતને માત્ર સોનાની કેપ આપવામાં આવી હતી. તેથી, ડૉ. દીવાનજી દ્વારા સારવાર કરાયેલા દાંતની સંખ્યા અને પોસ્ટમોર્ટમ નોંધમાં દર્શાવાયેલા દાંતની સંખ્યા વચ્ચેનો વિસંવાદ કેટલીક ગૂંચવણભરી સ્થિતિ ઊભી કરે છે, પરંતુ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરનો આ દલીલ અમે સ્વીકારી શકતા નથી કે તે બિચ્છુવાડા પોલીસે શોધેલા મૃતદેહની ઓળખ અંગેનો આક્ષેપ, કે તે મૃતક ગદાધરાનંદજીનો હતો અથવા ડૉ. દીવાનજી દ્વારા સારવાર કરાયેલા વ્યક્તિનો હતો, તેનો ઇનકાર કરે છે, અથવા કે ઉક્ત મૃતદેહ કોઈ એવી વ્યક્તિનો હતો જેણે જમણા ઉપરના જડબાના ૬, ૫, ૪ નંબરના દાંત પર સોનાના કિલ્પસ ધરાવતા હતા; કારણ કે અમારા મત મુજબ આંક ૯૮ દસ્તાવેજ બચાવ પક્ષના વકીલે અને તે પણ ડૉ. ઉપેન દીવાનજીની જરૂર દરમિયાન નોંધ પર લાવવામાં આવ્યો છે. ડૉ. દીવાનજીએ આંક ૯૮ ના મૂળ દસ્તાવેજના અસ્તિત્વની પ્રામાણિકતાને પડકાર્યો નથી. ડૉ. દીવાનજી એવું કહેતા નથી કે આંક ૯૮ અસલી નથી.

વિપરીત રીતે, તેમાં ડૉ. દીવાનજીના પોતાના હસ્તલેખ છે. તપાસ અધિકારી શ્રી ફૂશિકરે, અગાઉ ઉલ્લેખ્યા મુજબ, એ સ્વીકાર્યું છે કે તેણે ઓછામાં ઓછું આંક ૯૮ નું મૂળ જોયું હતું અને તે કબજે પાડી કાર્ય હતું. તેના પુરાવામાંથી એવું જણાય છે કે તેણે ખરેખર આંક ૯૮ ના મૂળ દસ્તાવેજની જાણ કરી હતી કે નહીં તે અંગે તે નિશ્ચિત નહોતો. આંક ૯૮ ના મૂળ દસ્તાવેજની વાસ્તવિક જાણ થઈ હતી કે નહીં તે અંગે વધુ ચર્ચામાં પ્રવેશ કર્યા વિના, દર્દીને કેસના કાગળોમાં દર્શાવાયેલી સારવારના પ્રશ્ને આંક ૯૮ વધુ અસલી અને વિશ્વસનીય દસ્તાવેજ છે એવો અનુમાન કાયદેસર રીતે અમારા માટે કરવો શક્ય છે. ડૉ. દીવાનજીએ જણાવ્યું છે કે જો દર્દીનો ફોટોગ્રાફ બતાવવામાં આવે તો તેમાંથી દર્દીની ઓળખ કરવી તેના માટે શક્ય ન હોત. તેથી, પ્રથમ સંભાવના એ છે કે સી.બી.આઈ. દ્વારા કબજે કરાયેલા કેસના કાગળો ગદાધરાનંદજીના ન હતા, પરંતુ કોઈ બીજા વ્યક્તિના હતા અને જો તે ગદાધરાનંદજીના જ હતા અને દર્દીનું નામ લખવામાં કોઈ ભૂલ થઈ હોય, તો જમણા ઉપરના જડબાના પ, જ, ૩ નંબરના દાંત પર સોનાની કાયમી કેપ મૂકવામાં આવી હતી. દુર્ભાગ્યવશ, ડૉ. દીવાનજીને સોનાની કિલ્પ/કેપ બતાવીને કોઈ ચોક્કસ પ્રશ્નનો જવાબ આપવા કહેવામાં આવ્યું નહોતું અને દંતચિકિત્સક તરીકે દાંતના આકાર અને કોણ વગેરેના આધારે કેટલીક વાર આ મુદ્દે સંકેત મળી શકે હોવાથી, દાંતની સંખ્યા વિશે ચોક્કસ મૂલવણી કરવી તેમના માટે શક્ય હતી. મુદ્દામાલ કિલ્પ્સ/કેપ્સ ટ્રાયલ દરમિયાન અદાલત સમક્ષ હતા, પરંતુ બિચ્છુવાડા પોલીસને સીલબંધ હાલતમાં

સોંપવામાં આવેલી કિલ્પ્સ વિશ્લેષણ માટે મોકલવામાં આવી હતી (આંક જી) અને જેમ આપણે અગાઉ ઉલ્લેખ કર્યો છે તેમ, ડૉ. રાવ એવું કહેવા સક્ષમ હતા કે તે નમૂના આંક જી માંથી અલગ પાડવામાં આવેલ ડી.એન.એ. કોઈ પુરૂષ માનવી વ્યક્તિનું હતું, જેના શરીરના અન્ય અવયવો તેને ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ માટે પ્રાપ્ત થયા હતા. ડૉ. ગુમાને પણ સોનાની દાંતની કિલ્પ/કેપ બતાવવામાં આવી ન હતી જેથી જો તે પ્રશ્નનો જવાબ આપી શકે તો દાંતની સંખ્યા વિશે પોતાનું મત આપી શકે.

(૧૦) મૃતદેહની સ્થિતિ એવી હતી કે તે સામાન્ય રીતે ખાડામાં પડેલી અને અત્યંત બળી ગયેલી તેમજ ભયાનક હાલતમાં હતી અને તેથી ડૉ. ગુમાને સ્થળ પર જ શવપરીક્ષણ કરવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી. તેથી, શવપરીક્ષણની નોંધમાં દાંતોની સંખ્યા વર્ણવતી વખતે, દાંતોની સંખ્યા લખવામાં અને તેની સાથે સોનેરી કિલ્પ્સ/કેપ્સ સહિત તેમના દ્વારા કાઢવામાં આવેલા દાંત અંગે તેઓથી કોઈ ભૂલ થઈ ગઈ હોઈ શકે, જેથી તેને મૃતદેહના અન્ય ભાગો સાથે ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગ માટે મોકલી શકાય. આ પરિસ્થિતિએ અમને એ નિર્ધારિત કરવા દોર્યા છે કે એકથી વધુ સાક્ષીઓ, નામે પી.ડબલ્યુ. ૨ પ્રકુલચંદ્ર મહેતા (આંક ૯૯) અને પી.ડબલ્યુ. ૩ જતિન ભગત (આંક ૧૦૧), ને બતાવવામાં આવેલા મૃત્યુ પામેલાના ફોટોગ્રાફમાંથી કોઈ સોનેરી દાંત શોધી કાઢવો શક્ય છે કે કેમ. દસ્તાવેજી નોંધમાં માર્ક ૨૫/૨ તરીકે બે ફોટોગ્રાફ

ઉપલબ્ધ છે અને સાક્ષીઓએ ઓળખ કરી છે કે આ બંને ફોટોગ્રાફ મૃત્યુ પામેલા ગદાધરાનંદજીના છે. આ બે સાક્ષીઓના મૃત્યુ પામેલા ગદાધરાનંદજી સાથેના સંબંધોને ધ્યાનમાં લેતાં, અદાલત તેમની આવૃત્તિને સ્વીકારી શકે છે, કારણ કે તેઓ ભૂલ વિના મૃત્યુ પામેલાની ઓળખ કરવા સક્ષમ હતા. આ ફોટોગ્રાફ પોસ્ટકાર્ડ કદના છે અને તેમાંનો વ્યક્તિ સ્પષ્ટ રીતે દેખાય છે તથા તે તે વ્યક્તિનો એકમાત્ર ફોટોગ્રાફ છે. સામાન્ય દ્રષ્ટિથી, અમે જણાવેલ ફોટોગ્રાફોમાં દર્શાવાયેલ વ્યક્તિના સોનેરી દાંત ઓળખી શકીએ છીએ. તેમ છતાં, વધુ ચોક્કસ અને નિખાલસ થવા માટે, અમે તે હેતુસર વધારક કાયનો ઉપયોગ કર્યો હતો અને કોઈ સંકોચ વિના, અમે નોંધ કરી શકીએ છીએ કે ફોટોગ્રાફમાં દર્શાવેલ વ્યક્તિના જમણા ઉપરના જડબાના દાંત પર સોનેરી કિલપ/કેપ હતી.

(૧૧) અમારી સમક્ષ એક ગંભીર વિવાદ ઊભો કરવામાં આવ્યો છે અને એવો પડકાર કરવામાં આવ્યો છે કે અદાલત ફોટોગ્રાફની મૂળવણી કરી શકતી નથી, કારણ કે ફોટોગ્રાફ દ્વારા કોઈ વ્યક્તિની ઓળખ ન તો કાનૂની છે, ન યોગ્ય છે કે ન સુરક્ષિત છે. નીચલી અદાલતે પણ સરકારી વકીલને તે રીતે કરવાની મંજૂરી આપવી ન જોઈએ હતી અને કોઈપણ હેતુસર આ ફોટોગ્રાફનો ઉપયોગ કરવો અદાલત માટે ગેરકાનૂની અને જોખમી ગણાય. એ સાચું છે કે સર્વોચ્ચ અદાલતે કરતારસિંહ વિ./સ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, (૧૯૯૪) ૩ એસ.સી.સી. ૫૬૯ (= એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ એસ.સી. ૧૭૨૬) ના કેસમાં, ટાડાની સંબંધિત કલમની જોગવાઈની મૂળવણી કરતાં એવું ઠરાવ્યું હતું કે ફોટોગ્રાફ દ્વારા ઓળખ કાનૂની

નથી અને સંબંધિત જોગવાઈઓને સર્વોચ્ચ અદાલતે અલ્ટ્રા વાયર્સ ગણાવી હતી. સ્થિર થયેલી કાનૂની સ્થિતિ મુજબ, આરોપીની ઓળખ ફોટોગ્રાફ દ્વારા સ્થાપિત કરવાનો પ્રયત્ન, અર્થાત સાક્ષીઓને ફોટોગ્રાફો બતાવીને, ક્યારેય કાનૂની અને સંતોષકારક જોગવાઈ તરીકે સ્વીકારાયો નથી અને ટી.આઈ. પેરેડના વિકલ્પરૂપે ફોટોગ્રાફ બતાવવાનું અયોગ્ય માનવામાં આવ્યું છે. જોકે, મૃત અથવા ગુમ થયેલી વ્યક્તિની ઓળખ ફોટોગ્રાફના આધારે થઈ શકે છે; નહીં તો, મૃતદેહના નાશ પામ્યા પછી અથવા ગુમ થયેલી કે મૃત વ્યક્તિના શરીર ઉપલબ્ધ ન હોય ત્યારે, તેની નજીકની સગાઈદાર વ્યક્તિ પણ કાનૂની રીતે એવું કહી શકશે નહીં કે તપાસ એજન્સી અથવા સરકારી વકીલ દ્વારા તેને બતાવવામાં આવેલો ફોટોગ્રાફ એ જ વ્યક્તિનો છે જેના અંગે ફરિયાદ સ્વરૂપે વ્યથા રજૂ કરવામાં આવી છે. સગાસંબંધીઓ, નજીકના સ્નેહીઓ અને નિકટવર્તી સગાઓ નિશ્ચિત રીતે કહી શકે કે બતાવવામાં આવેલો ફોટોગ્રાફ તેઓને ઓળખીતી એવી નિશ્ચિત વ્યક્તિનો છે. પુરાવાના ક્રમ દરમિયાન સક્ષમ સાક્ષી પાસેથી એકત્રિત કરાયેલા મૃતક ગદાધરાનંદજીના ફોટોગ્રાફો બતાવીને અને ફોટોગ્રાફ નિશાની ૨૫/૧ અને ૨૫/૨ (આંક ૧૦૨) માં દેખાતી વ્યક્તિની ઓળખ સ્થાપિત કરવા એકથી વધુ સાક્ષીઓને દર્શાવીને, વિચારણા દરમિયાન કોઈ ગેરકાનૂનીતા કરવામાં આવી નથી. જો તે ફોટોગ્રાફોમાં દર્શાતી વ્યક્તિના જમણા ઉપરના જડબામાં સોનાના દાંત હતાં એવું પ્રગટ થતું હોય, તો પોસ્ટમોર્ટમ નોંધોમાં ઉલ્લેખિત સંખ્યા યોગ્ય રીતે કે અયોગ્ય રીતે લખાઈ હોય, તે ડી.એન.એ. ફિંગરપ્રિન્ટિંગના પરિણામની

પૃષ્ઠભૂમિમાં કોઈ મહત્વપૂર્ણ ફરક પેદા કરતી નથી અને અદાલત સુરક્ષિત રીતે એવો અનુમાન કરી શકે છે કે ગદાધરાનંદજીના જમણા ઉપરના જડબાના દાંત પર સોનાનું કેપ/કિલપ હતું અને બિચ્છુવાડા પોલીસને મળેલો મૃતદેહ પણ એવી જ વ્યક્તિનો હતો જેના જમણા ઉપરના જડબાના દાંત પર સોનાનું કિલપ હતું. તેથી, આંક ૯૫ અને ૯૮ માં દાંતની સંખ્યાને લગતા વિરોધાભાસ અંગે શ્રી ઠક્કરે અમને જે બાબત દર્શાવી, તથા આ સંદર્ભમાં આઈ.ઓ. શ્રી કૃશિકરે આપેલા પુરાવાનો સ્વભાવ, તેનાથી ખાસ કોઈ ફરક પડતો નથી. અહીં, અમે એવું કહેવા ઈચ્છીએ છીએ કે માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે પી.ડબ્લ્યુ. પ્રફુલચંદ્ર મહેતા અને પી.ડબ્લ્યુ. જતીન ભગતને બતાવવામાં આવેલા અને આ બંને સાક્ષીઓ દ્વારા મૃતક ગદાધરાનંદજીના ફોટોગ્રાફો તરીકે ઓળખાયેલા ફોટોગ્રાફોને આંક આપવો ન જોઈએ હતો. જો દસ્તાવેજને આંક આપવાની ઔપચારિક પ્રક્રિયા નીચલી અદાલતે કરી ન હોય, તો પણ તે અમને મૃતક ગદાધરાનંદજીના ફોટોગ્રાફોમાં દર્શાવાયેલા અને પીળા ફૂલોની માળા ધારણ કરેલી વ્યક્તિ તરીકે વર્ણવાયેલા મૃતકની ઓળખ માટે આ ફોટોગ્રાફો વિચારવામાંથી વંચિત કરતી નથી.

(૧૨) કરતારસિંહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત તાડા હેઠળ કરવામાં આવેલી સંબંધિત જોગવાઈઓની વૈધતા તપાસી રહી હતી, જેઓ તપાસ એજન્સીને આરોપીની ઓળખ અંગે પુરાવા એકત્ર

કરતી વખતે ફોટોગ્રાફોનો ઉપયોગ કરવાની સત્તા આપતી હતી. વાસ્તવમાં, આ જોગવાઈઓ કાર્યકારી મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ટી.આઈ. પેરેડ યોજીને સાક્ષીઓ દ્વારા આરોપીની ઓળખ કરાવવાની ઔપચારિકતાઓનું સ્થાન લેતી હતી. નિશ્ચિતપણે, નવજોત સિંહ સંઘુ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આરોપીની ઓળખ ફોટોગ્રાફોની મદદથી કરવાની બાબતનો પ્રશ્ન સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ હતો. ઉક્ત નિર્ણયના સંબંધિત પરિચ્છેદ ૨૨૬, ૨૨૭ અને ૨૨૮ નો પણ અમે વિચાર કર્યો છે. અમારા મતાનુસાર, મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિની ઓળખ અંગેનો જે પુરાવો ફોટોગ્રાફો દ્વારા રેકૉર્ડ પર આવ્યો છે, તેનો ઉપયોગ મુખ્ય પુરાવા તરીકે કરી શકાય અને/અથવા રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ અન્ય પુરાવાના સમર્થનરૂપ પુરાવા તરીકે આ પુરાવાનો ઉપયોગ કરી શકાય.

(૧૩) રાજ બહાદુર (૧૯૯૬ સીઆરએલજે ૨૩૬૪) ના કેસમાં દિલ્લી વડી અદાલતે કરેલું એક અવલોકન ફરિયાદ પક્ષને મદદરૂપ થશે, કારણ કે આ નિર્ણયમાં કથિત રીતે હત્યા કરાયેલ મૃતદેહ તો તપાસ એજન્સીને મળ્યો જ નહોતો. દિલ્લી વડી અદાલતે રામ ચંદ્રા અને અન્ય વિ./એસ. સ્ટેટ ઓફ યુપી, એઆઈઆર ૧૯૫૭ એસસી ૩૮૧ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલા અવલોકનો પર આધાર રાખીને નોંધ્યું છે કે “આ રીતે, જો વિદ્વાન વકીલની દલીલ સ્વીકારવામાં આવે, તો એવી પરિસ્થિતિમાં, જ્યાં મૃતદેહો નષ્ટ કરી દેવાયા હોય અને તેથી શોધી શકાતા ન હોય, તેવા કેસો સાબિત કરવું મુશ્કેલ બની જાય. આમ માનવું ફોજદારી કાયદાની ભાવના વિરુદ્ધ જશે. તેથી, ફરિયાદ

પક્ષનો કેસ સ્થાપિત કરવા માટે, જો ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ અન્યથા આરોપીના દોષને સાબિત કરવાની સ્થિતિમાં હોય, તો મૃતદેહને સગાઓ દ્વારા ઓળખ માટે ઉપલબ્ધ કરાવવો અનિવાર્ય છે એવું અમે માનતા નથી.” સંક્ષેપમાં કહીએ તો, ગુનાસિદ્ધિ માટે મૃતદેહના અસ્તિત્વ પર આવશ્યક રીતે નિર્ભર રહેવું પડતું નથી, ભલે તે શોધી શકાય તેમ ન હોય. વિશ્વસનીય પુરાવો પ્રત્યક્ષ અથવા પરિસ્થિતિજન્ય ન પાડા હોઈ શકે. અત્રે વર્તમાન કેસમાં, તર્કવિરુદ્ધ આકારનો અને દાઝેલો મૃતદેહ મળ્યો હતો અને ફરિયાદ પક્ષે ગુમ થયેલ વ્યક્તિ અને મળેલ મૃતદેહ વચ્ચેની કડી સ્થાપિત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે, એવો આક્ષેપ કરીને કે મૃતદેહ તે વ્યક્તિનો છે જે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ થી ગુમ હોવાનું અહેવાલિત છે અને મૃતદેહ ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ તે સ્થળથી અંદાજે ૧૦૦ કિલોમીટર દૂર મળી આવ્યો હતો, જ્યાં મૃતકને છેલ્લે જોવામાં આવ્યો હતો. તેથી, મૃતદેહના અભાવમાં પાછા, ફરિયાદ પક્ષે ગુમ થયેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજીની હત્યા થઈ હોવાનું સ્થાપિત કરી શક્યું હોત.

(૧૪) અમારી નોંધ પર આવેલ એક સંભવિત પરિસ્થિતિ અંગે અમારે કેટલીક ટિપ્પણીઓ કરવી જોઈતી હતી, વિઝ. આશ્ચર્યજનક પરિસ્થિતિમાં એક આરોપી મૂળ કેસના કાગળોની નકલ મેળવવામાં સક્ષમ રહ્યો, જે વર્તમાન કેસમાં સી.બી.આઈ. દ્વારા નોંધાયેલા ગુનાની તપાસના સંદર્ભમાં જાણે પ્રથમવાર પ્રકાશમાં આવી હોય; અન્યથા તે ડૉ. ઉપેન્દ્ર દીવાનજીના બિનસંભાળેલા જૂના

અભિલેખમાં પડેલી ન હોત. પરંતુ આંક ૯૮ દસ્તાવેજો રજૂ કરીને નિહિત રીતે સામી પક્ષે સ્વીકાર્યું છે કે મૃતકના ત્રણ દાંત પર સોનેરી કેપ હતી અને મુદ્દામાલ કેપ બતાવીને દાંતોની સંખ્યા અંગે ડૉ. દીવાનજી અથવા ડૉ. ગુપ્તામાંથી કોઈને પણ નિશ્ચિત પ્રશ્ન ન પૂછવાનો જે અભાવ રહ્યો છે, તે પુરાવાના આ ભાગને ન તો નબળો બનાવે છે કે ન નિષ્પ્રયોજ્ય.

(૧૫) એક મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ, એટલે કે “આરોપીની સંગતમાં છેલ્લે જોવામાં આવેલ” બાબત સંદર્ભે, ફરિયાદ પક્ષે પુરાવા દ્વારા અદાલતના સંતોષાર્થે એ સ્થાપિત કર્યું છે કે મૃત્યુ પામનાર ગદાધરાનંદજી મંદિર બોર્ડના અધ્યક્ષ હતા અને ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલી આ સ્થિતિને બચાવ પક્ષે પડકારેલી નથી. નોંધ પર એવા દસ્તાવેજો પણ ઉપલબ્ધ છે, જે દર્શાવે છે કે ગદાધરાનંદજી અધ્યક્ષ હતા. પુરાવામાં આવ્યું છે કે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ મૃત્યુ પામનાર મંદિર ખાતે હતા અને સવારે તેઓ નૌતમ સ્વામી, ઘનશ્યામ સ્વામી તથા નીલમ સ્વામી સાથે મોટરકાર – ટાટા સુમો માં ગામ ખાંજલી ગયા હતા. વાહન રમેશ ભગત ચલાવતો હતો. આ રમેશ ભગતને પી.ડબલ્યુ. લક્ષ્મીપ્રસાદે તેમના ચાલક તરીકે સંબોધ્યો છે. જતિન ભગત સહિત એકથી વધુ સાક્ષીઓએ ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ ગદાધરાનંદજી ગામ ખાંજલી ગયા હોવા અંગે જણાવ્યું છે અને તેઓ અંદાજે બપોરે ૧૨.૩૦ વાગ્યે પરત ફર્યા હતા. ગામ ખાંજલીથી તેમના પરત આવવા પૂર્વે, પી.ડબલ્યુ. ૮ ઈસ્માઈલ આદમ વોરા ગદાધરાનંદજીના

નિવાસસ્થાન/ઓરડા પર પહોંચ્યો હતો. આ ઇસ્માઈલ વોરાને પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતે જણાવ્યું હતું કે તે રાહ જુએ, કારણ કે ગુરુ હવે કોઈપણ સમયે ગામ ખાંજલીથી પરત આવશે. આ પી.ડબલ્યુ. ૮ ઇસ્માઈલે ફરિયાદ પક્ષના કેસને મહત્વપૂર્ણ હદ સુધી ટેકો આપ્યો નથી. તેમ છતાં, નોંધ પર આવ્યું છે કે આ સાક્ષીએ પી.ડબલ્યુ. ચીમન અને પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતને જોયા હતા. આ સાક્ષીને ગદાધરાનંદજીએ જણાવ્યું હતું કે તે અંદાજે ૪.૦૦ વાગ્યે આવે અને તેઓ સ્નાનગૃહ માટે કાચ ખરીદવા જશે. તે રવિવારનો દિવસ હતો અને ગદાધરાનંદજીને પ્રતિઉત્તરરૂપે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે બજાર અને દુકાનો બંધ રહેશે; અને જ્યારે તેણે જવાની પરવાનગી માંગી, ત્યારે ગુરુ ગદાધરાનંદજીએ ઉશ્કેરતી ગરમીની લહેરને કારણે ત્યાં જ રોકાવા કહ્યું. ત્યારબાદ, તેમણે જતિન ભગતને સૂચના આપી કે તે ઇસ્માઈલ (પી.ડબલ્યુ. ૮) પાસેની જગ્યાથી એક જોડી ચપ્પલ લઈ આવે. તે સમયે, પી.ડબલ્યુ. ચીમન અને પી.ડબલ્યુ. ગંડાલાલ ઓટલા પર બેઠા હતા. પી.ડબલ્યુ. જતિન અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોશીની હાજરી, પી.ડબલ્યુ. ચીમન પરમાર અને પી.ડબલ્યુ. નાઝિમિયાનીની હાજરી સાથે, સ્વાભાવિક જણાય છે. તેથી, અમારા મતે, આ પૈકી કોઈપણ સાક્ષીને સંજોગવશ સાક્ષી કહી શકાય નહીં. પી.ડબલ્યુ. ચીમને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ તેણે બજાવેલી ફરજો અને કરેલું કાર્ય વર્ણવ્યું છે. આ સાક્ષીના વર્તનનો આ ભાગ પણ સ્વાભાવિક જણાય છે. તે ગુરુ ગદાધરાનંદજીના પગ દબાવીને સૌજન્ય દર્શાવવા માટે ગુરુ ગદાધરાનંદજીના ઓરડાની અંદર ગયો હતો. ગામ

ખાંજલીથી પરત ફર્યા પછી ગુરુ ગદાધરાનંદજીના પગ દબાવવાના હેતુસર જે સંખ્યામાં લોકો તેમના ઓરડામાં પ્રવેશ્યા હતા, તે જોતા એવો છાપ ઊભો થાય છે કે આ પગ દબાવવું કાં તો માત્ર રજૂઆતરૂપે કરવામાં આવ્યું હશે અને કાં તો થોડા સેકંડો અથવા મિનિટો માટે કરવામાં આવ્યું હશે. તે ગુરુ પ્રત્યે દર્શાવાતું સૌજન્ય અને/અથવા ભક્તિનું પ્રતીક છે. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે કોઈક લાલચ કે પ્રલોભન હેઠળ મૃત્યુ પામનાર આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદની સંગતમાં પોતાનો ઓરડો છોડીને ગયો હતો. આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદની સ્થળ પર તેમજ ગદાધરાનંદજીના નિવાસસ્થાન નજીક હાજરી પી.ડબલ્યુ. ચીમન અને પી.ડબલ્યુ. નાઝિમિયાએ સાબિત કરી છે. પી.ડબલ્યુ. નાઝિમિયાને ફરિયાદ પક્ષે પ્રતિકૂળ જાહેર કર્યો હતો, પરંતુ વિદ્વાન વિશેષ સરકારી વકીલ દ્વારા થયેલી જિરહમાં તેણે જણાવ્યું છે કે જ્યારે મૃત્યુ પામનાર ગદાધરાનંદજી અને આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદ વાદળી રંગની કારમાં બેઠા હતા ત્યારે તેણે તેમને જોયા હતા અને તે કારને બહાર જતી પણ તેણે જોઈ હતી. આ બંને સાક્ષીઓની બચાવ પક્ષે વિગતવાર જિરહ કરી છે. પી.ડબલ્યુ. નાઝિમિયા, જેમ અગાઉ ચર્ચાયાં છે, ઢોલ વગાડનાર હતો અને મંદિરના દરવાજા ખોલવા અને બંધ કરવાની તેની ફરજ હતી અને તેણે તે ફરજ બજાવી હતી. અંદાજે બપોરે ૨.૦૦ વાગ્યે તેના દ્વારા એક દરવાજો ખોલવામાં આવ્યો હતો. તે ૧.૫૦ વાગ્યે પણ હોઈ શકે અથવા ૨.૦૫ વાગ્યે પણ હોઈ શકે. તેથી, અંદાજે ૨.૦૦ વાગ્યે દરવાજો ખોલવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદ પક્ષે સંતોષકારક રીતે સ્થાપિત કર્યું છે કે પી.ડબલ્યુ. નાઝિમિયા તે

વિસ્તારમાં હતો જ્યાં ગુરુનો ઓરડો આવેલો છે અને તે એવી જગ્યાની આસપાસ હતો જ્યાં પી.ડબલ્યુ. ચીમન ઓટલા પર બેઠો હતો. કોઈનો પણ એવો કેસ નથી કે નૌતમ સ્વામી, જે ગદાધરાનંદજી સાથે ખાંજલીની મુલાકાતે ગયા હતા, તે ત્યાં અથવા આસપાસના વિસ્તારમાં જોવા મળ્યા હતા અને/અથવા એ દિવસે ગુરુ નૌતમ સ્વામીના વાહનમાં તેમની સાથે ગયા હતા. પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલના પુરાવામાં છે કે પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોશીને સાંજે નડિયાદ જવાનું હતું અને અંતે તેઓ બંને એ સાંજે નડિયાદ ગયા હતા. પરંતુ તે પહેલાં, ગુરુજીએ કહ્યાને અનુસરીને, ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગામ ખાંજલીથી પરત આવ્યા પછી અડધો કલાક વીતી જતાં, પી.ડબલ્યુ. જતિન પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલ સાથે એક જોડી ચપ્પલ લેવા માટે ગુરુના ઓરડા/નિવાસસ્થાનમાંથી નીકળ્યો હતો અને તેણે બહારથી ઓરડાને ખીલો મારી દીધો હતો. પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતના પુરાવામાં છે કે પી.ડબલ્યુ. ચીમન અને પી.ડબલ્યુ. ગંડાલાલ ગુરુના નિવાસસ્થાન/ઓરડાની સામે આવેલા ઓટલા પર બેઠા હતા. આ પી.ડબલ્યુ. ગંડાલાલનું બુદ્ધિસ્તર નબળું છે અને તે મંદિરના વાસણો સાફ કરે છે. પી.ડબલ્યુ. ચીમનને પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતે એવું જણાવ્યું હતું કે જો ગુરુ ઇચ્છશે તો પોતે બહાર આવશે, નહીં તો ગુરુ આરામ કરી રહ્યા હોવાથી બીજાને ઓરડામાં પ્રવેશવા દેતા નહીં. ત્યારબાદ, તે પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલ સાથે ગયો હતો. પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલ પાસે બે જોડી ચપ્પલ હતાં અને તે તેને પાકિસ્તાનથી મળ્યાં હતાં. પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત તથા પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલ

બંનેના પુરાવામાં છે કે પી.ડબલ્યુ. જતિન ઇસ્માઈલના ઘરે અંદાજે ૨૦ થી ૩૦ મિનિટ જેટલો રોકાયો હતો. પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત બપોરે ૨.૦૦ થી ૨.૩૦ વાગ્યાની વચ્ચે કોઈક સમયે પરત આવ્યો, પરંતુ તેણે પોતાના ગુરુનો ઓરડો/નિવાસસ્થાન બંધ જોયું. તે અંદાજે પાંચ મિનિટ સુધી બહાર રહ્યો. ત્યારબાદ તેણે ઓરડો ખોલ્યો અને અંદર ગયો. ત્યાં તેને પોતાના ગુરુની લાકડી અને પાઘડી ઓરડાની અંદર પડેલી મળી. ત્યારબાદ, તે ઓરડામાં જમીન પર આરામ કરવા પડ્યો. ત્યાર પછી પી.ડબલ્યુ. કિંજલ આવ્યો અને ગુરુ ક્યાં છે તે પૂછ્યું; તેના જવાબમાં તેણે (જતિન ભગતે) કહ્યું કે તેને ખબર નથી, કારણ કે તે બહાર ગયો હતો અને શહેરમાં ગયો હતો. અંદાજે ૩.૦૦ થી ૩.૧૫ વાગ્યે, પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતે પી.ડબલ્યુ. ચીમનને પૂછપરછ કરી, કારણ કે તે ચંદન ઘસવા અને ભીનું ચૂર્ણ તૈયાર કરવા ઉપયોગમાં લેવાતા ઓરડામાં હતો. તેણે પી.ડબલ્યુ. ચીમનને પૂછ્યું અને એ પણ પૂછ્યું કે ખીલો કોણે ખોલ્યો હતો (હોલ ડ્રાફ્ટ). ત્યારબાદ, પી.ડબલ્યુ. ચીમને જણાવ્યું કે તેણે હોલ ડ્રાફ્ટ/ખીલો ખોલ્યો હતો અને તે ગુરુના પગ દબાવવા અંદર ગયો હતો. તેણે એ પણ કહ્યું કે ગુરુ ક્યાં ગયા તે તેને ખબર નથી. ત્યારબાદ, જતિન ભગત અને કિંજલ જોશીએ મંદિરમાં પૂછપરછ કરી, પરંતુ ગુરુ ક્યાં ગયા તે કોઈને ખબર નહોતી. ત્યારબાદ, પી.ડબલ્યુ. જતિન અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોશી આરોપી નં. ૨ શ્રીજીયરણ સાથે મારુતિ ઝેન કારમાં નડિયાદ ગયા હતા. કાર આરોપી નં. ૨ શ્રીજીયરણ ચલાવતા હતા અને આરોપી નં. ૪ ઘનશ્યામ પ્રકાશદાસજી પણ તે કારમાં હતા.

વડતાલ મંદિર છોડીને એક એવા સમારોહમાં હાજરી આપવા જવાનું, જેને જતિન ભગત અને કિંજલ જોશી માટે બહુ મહત્વપૂર્ણ અથવા નોંધપાત્ર કહી શકાય તેમ નથી, તે હકીકત સાબિત થાય છે. તેથી, પુરાવામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ બંનેમાંથી કોઈએ પણ, જેમાં સૌથી નજીકના શિષ્ય પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતનો પણ સમાવેશ થાય છે, ગુરુ પોતાના ઓરડામાં હાજર ન હોવા અંગે કોઈ ગડબડનો સંદેહ કર્યો ન હતો અને તેથી તેણે ચીમન તથા અન્ય લોકોને સહજ રીતે “ગુરુ ક્યાં ગયા છે?” એવી પૂછપરછ કરી હતી. પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત, પી.ડબલ્યુ. ચીમન અથવા પી.ડબલ્યુ. કિંજલનું વર્તન, પી.ડબલ્યુ. જતિન અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ નડિયાદ જવા નીકળ્યા ત્યાં સુધી અથવા દુર્ગેશ ભટ્ટના સ્થળે કાર્યક્રમમાં હાજરી આપીને નડિયાદથી પરત આવ્યા ત્યાં સુધી, ગુરુ ગદાધરાનંદજીની ગેરહાજરી અંગે ચિંતિત વર્તન કહેવાય એવું જણાતું નથી; અન્યથા, અમારા મતે, બંને અથવા ઓછામાં ઓછા પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત નડિયાદ ગયા ન હોત. શક્ય છે કે તેમને ઘટનાઓ આવા ગંભીર અને જઘન્ય વળાંક લેશે તેવી પૂર્વધારણા ન હોય; અન્યથા, જ્યારે પોતાનો ગુરુ અને મંદિર બોર્ડના અધ્યક્ષ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયા હતા અને પરત ફર્યા ન હતા ત્યારે સલાહ અને માર્ગદર્શન મેળવવા તે આચાર્ય મહારાજ પાસે ગયો ત્યારે આચાર્ય મહારાજે આપેલી સલાહ પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતે સ્વીકારી ન હોત. પુરાવામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જ્યારે પી.ડબલ્યુ. કિંજલ અને પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતે વડતાલ મંદિરથી નડિયાદ જવા નીકળ્યા ત્યારે ગુરુ ગદાધરાનંદજી દેખાયા ન

હતા અને સૂર્યાસ્ત સુધી પણ પરત આવ્યા ન હતા, ત્યારે કંઈક ચિંતા શરૂ થઈ હતી. પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતના પુરાવામાં છે કે તેઓ નડિયાદ તરફ જઈ રહ્યા હતા ત્યારે પણ તેણે આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણને ગુરુ ગદાધરાનંદજી વિશે અને તેઓ ક્યારે પરત આવશે તે અંગે પૂછ્યું હતું. તે સમયે, આરોપી નં. ૨ એ જવાબ આપ્યો હતો કે તેને ખબર નથી. આરોપી નં. ૪ ઘનશ્યામ પ્રકાશદાસજી એ જ મોટરકારમાં હતો. આરોપી નં. ૨ મોટરકાર હાંકતો હતો અને તે મારુતિ ઝેન હતી. નડિયાદથી પરત ફર્યા પછી, ગેટની સુરક્ષાનું કામ કરતા પી.ડબલ્યુ. ચીમનભાઈને પૂછવામાં આવ્યું ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે તેને ખબર નથી. આશરે રાત્રે ૧૧.૦૦ વાગ્યે, આ સાક્ષીએ સુરતના એક કપિલભાઈને પૂછપરછ કરી હતી. વહેલી સવારે આશરે ૫.૩૦ વાગ્યે, કપિલભાઈ વડતાલ આવ્યા હતા. ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ, પી.ડબલ્યુ. જતિન કોઠારીની કચેરીએ ગયો હતો અને મુલાકાત માટે સમય મેળવીને તે આચાર્ય મહારાજના નિવાસસ્થાને ગયો હતો. આચાર્ય મહારાજ વડતાલ નગરમાં રહે છે અને તેમનું નિવાસસ્થાન વાસ્તવિક મંદિર પરિસરથી બહાર છે. ગુરુ ગુમ થયાની જાણ આચાર્ય મહારાજને કરવામાં આવી હતી અને તેમને સલાહ આપવામાં આવી હતી કે તેઓ એક દિવસ રાહ જુએ, જેથી જો ગુરુ નજીક ક્યાંક ગયા હોય, તો તેઓ પરત આવી જાય. તેણે આચાર્ય મહારાજને પોલીસ ફરિયાદ નોંધાવવા પણ કહ્યું હતું, પરંતુ તેમને એક દિવસ રાહ જોવાની સલાહ આપવામાં આવી હતી. જ્યારે તે આચાર્ય મહારાજ પાસે ગયો હતો, ત્યારે કિન્જલ જોષી, સુરતથી આવેલ કપિલભાઈ અને આરોપી

નં. ૨ શ્રીજીયરણ પણ ત્યાં હાજર હતા. પુરાવાનો આ ભાગ માત્ર આ કારણસર તેની અસર ગુમાવતો નથી કે જતિન ભગત કે કિન્જલ જોષીની વ્યવહારિક રીતે સઘન પૂછપરછ કરવામાં આવી નહોતી, તેમજ પી.ડબલ્યુ. ચીમનભાઈ અને/અથવા પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયા, જેઓ, અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, મંદિર પરિસરમાં હાજર હતા, તેમની પણ નહોતી કરવામાં આવી. તેઓને આરોપી નં. ૧, ૨ અથવા આરોપી નં. ૪ અંગે શંકા કરવાનો કોઈ કારણ ન હતો, કારણ કે ત્રણે જ વ્યક્તિઓ જતિન ભગત અને કિન્જલ જોષી સાથે હતા જ્યારે તેઓ વડતાલથી નડિયાદ માટે નીકળ્યા હતા અને ત્યારબાદ પણ ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ આચાર્ય મહારાજના નિવાસસ્થાને તેમની મુલાકાત દરમિયાન સાથે જોડાયેલા હતા. વિદ્વાન વકીલ શ્રી સ્વાણી દ્વારા યોગ્ય રીતે દલીલ કરવામાં આવી છે કે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પૂર્વનિયોજિત હત્યાનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હોય અને આરોપીઓ સાઠગાંઠના આરોપનો સામનો કરતા હોય ત્યારે આરોપી વ્યક્તિઓના આ વર્તનને સંબંધિત પરિસ્થિતિ તરીકે ગણવું જોઈએ. એવું જણાય છે કે દરેક આરોપીને એક નિર્ધારિત ફરજ સોંપવામાં આવી હતી અથવા તેને એક વિશિષ્ટ રીતે વર્તવા કહેવામાં આવ્યું હતું. રજૂ કરાયેલા પુરાવાના સમૂહ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આરોપીઓને આશરે ૨૪ થી ૩૬ કલાકનો, અથવા વધુમાં વધુ ૪૮ કલાકનો, થોડોક વિરામ સમય જરૂરી હતો. પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયા-ઢોલવાદકએ, અમારા મત મુજબ, સ્પષ્ટ રીતે જુબાની આપી છે કે તેણે આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદ અને મૃતક ગદાધરાનંદજીને એકબીજાની સંગતમાં જોયા

હતા. ગદાધરાનંદજીના નિવાસસ્થાનની નજીક માધવપ્રસાદ-આરોપી નં. ૩ ની હાજરી પણ પી.ડબલ્યુ. ચીમન દ્વારા સાબિત થાય છે. એ સાચું છે કે પી.ડબલ્યુ. ચીમનની પણ સી.બી.આઈ. દ્વારા ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ આરોપીઓએ એવો સમય પસંદ કર્યો હતો કે જેમાં વડતાલ મંદિર સાથે સંબંધિત અને જોડાયેલ અન્ય કોઈ જવાબદાર વ્યક્તિ ત્યાં હાજર ન હોય. હનુમાનવાલા દરવાજા તરીકે ઓળખાતા મંદિરના ગેટના બંધ થવાના સમયને ધ્યાનમાં લેતાં, જેનો મુખ્યત્વે ભક્તો દ્વારા ઉપયોગ થતો હતો, બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા પછી અથવા તેની આસપાસના સમયે પૂજારીઓ અને ભક્તોનો અવરજવર રહેતો. ચકલાશી પોલીસ અપહરણ અથવા બળજબરીથી લઈ જવાના ગુનાની તપાસ કરી રહી નહોતી. ચકલાશી પોલીસનું મુખ્ય લક્ષ્ય ગુરુને શોધી કાઢવાનું હતું અને કોઈએ તેમની હત્યા થયાની કલ્પના પણ કરી ન હોત, નહિતર ગદાધરાનંદજીના શિષ્યોએ પ.૦પ.૧૯૯૮ સુધી રાહ ન જોઈ હોત. ચકલાશી પોલીસ પોતાની પાસે જાળવવામાં આવતા રજિસ્ટરમાં કરાયેલ નોંધ અંગે પણ પૂછપરછ કરી રહી હતી, પરંતુ ગદાધરાનંદજી ગુજરાત રાજ્યના અત્યંત લોકપ્રિય અને સમૃદ્ધ ધાર્મિક પરોપકારી ટ્રસ્ટના અધ્યક્ષ હોવાથી, ગુરુ વધુ કેટલાક કલાકો સુધી પરત ન ફરતાં કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવનારી ચંત્રણા માટે તપાસ એક હાથમાંથી બીજા હાથમાં સોંપવી અનિવાર્ય બની. તેથી, સંબંધિત પોલીસ મથકના અધિકારી, એટલે કે ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશન, નડિયાદ ટાઉન પોલીસ સ્ટેશન અથવા ગુના શાખાના નિવેદનમાંથી સ્પષ્ટ થાય

છે કે સાક્ષીઓની ન તો ઊંડાણપૂર્વકની પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી ન તો વિગતવાર પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી. ફરિયાદ પક્ષના કેસ મુજબ જે મોટરકારમાં ગુરુને લઈ જવામાં આવ્યા હતા તેની કાચ પર રંગીન પડ હતો, તેથી જે વ્યક્તિ આતુરતાપૂર્વક આગળના કાચમાંથી અંદર બેઠેલી વ્યક્તિને જોવાનો પ્રયત્ન કરે અથવા અકસ્માતે તેવી વ્યક્તિ અંદર બેઠેલી વ્યક્તિને જોઈ શકે અથવા ઓળખી શકે, તો જ એવી વ્યક્તિઓ, એટલે કે મંદિરના ગેટની બહાર દુકાનો ધરાવતી વ્યક્તિઓ, પૂછપરછ કરતા અધિકારી દ્વારા પૂછાયેલા પ્રશ્નોના જવાબ આપી શકત. મંદિરનો ગેટ બપોરે ૨.૦૦ વાગ્યા સુધી બંધ રહેતો હોવાથી, મંદિરના ગેટની બહાર દુકાનો ધરાવતા વેપારીઓ અથવા પરિસરના મુખ્ય દ્વારની બહારના વિસ્તારમાં કોઈ ચોક્કસ સ્થળ પસંદ કરીને વેપાર કરતા ફેરીયાઓની ઉપલબ્ધતા અંગે શંકા રહેતી. એ સાચું છે કે પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયા દ્વારા આપવામાં આવેલા જવાબો સૂચક પ્રશ્નોના પ્રતિસાદરૂપ છે, પરંતુ આ પુરાવો સકારાત્મક સ્વરૂપનો છે. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપી વ્યક્તિઓને પ્રશ્નો પૂછતી વખતે વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે પુરાવાના આ દોષારોપક ભાગ અંગે કોઈ પ્રશ્ન પૂછ્યો નહોતો.

(૧૬) એ સાચું છે કે નીચલી અદાલતે નોંધેલા જવાબો માર્ગદર્શક તથા સૂચક પ્રશ્નોના પ્રતિભાવમાં આપવામાં આવેલ જવાબો છે અને જ્યાં મુખ્ય તપાસમાં આવા પ્રશ્નો પૂછવાની પરવાનગી હતી નથી, ત્યાં સાક્ષીએ મુખ્ય તપાસમાં

જણાવેલ તથ્યોની તુલનામાં તેમને ઓછું મહત્ત્વ આપવું જોઈએ. બચાવ પક્ષના કોઈ વકીલ દ્વારા ઊલટતપાસ દરમિયાન જો કોઈ દોષારોપક તથ્ય રેકૉર્ડ પર આવે, તો તે પુરાવાના તે ભાગ અંગે સમજૂતી આપવા માટે આરોપીને તે બાબતનો પ્રશ્ન પૂછવાની અદાલત પર ફરજ રહેતી નથી, કારણ કે તે તથ્ય આરોપી દ્વારા અથવા આરોપીની પ્રેરણાથી રેકૉર્ડ પર આવ્યું હોવાનું કહી શકાય; પરંતુ જ્યારે આવી દોષારોપક સાબિતી સરકારી વકીલ દ્વારા, તે સાક્ષીને પ્રતિકૂળ સાક્ષી તરીકે ગણવાની પરવાનગી મેળવ્યા બાદ, ઊલટતપાસ દરમિયાન રેકૉર્ડ પર આવે, અથવા તે સાક્ષીને કે પંચને પ્રતિકૂળ જાહેર કર્યા વિના, પોલીસે સમક્ષ તેના પોલીસ નિવેદનમાં અથવા તૈયાર કરાયેલા પંચનામામાં તેણે જણાવેલ તથ્યોનો સામનો કરાવવા માટે અદાલતની પરવાનગીથી પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નોના જવાબરૂપે નોંધાયેલા તથ્યો હોય, ત્યારે તે દોષારોપક સાબિતી તરીકે જ રહેશે અને આવી સાબિતીને નીચી કક્ષાની સાબિતી તરીકે ગણવી જોઈએ નહીં. અહીં, પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયા ને પી.ડબલ્યુ. ચીમન પરમાર તરફથી કંઈક સમર્થન મળે છે, કારણ કે પી.ડબલ્યુ. ચીમન પરમારે જણાવ્યું છે કે તેણે આરોપી ક્રમાંક ૩ ને સભા મંડપની સીડીઓ પાસે હાજર જોયો હતો. આ જ સાક્ષીએ એવું પણ જણાવ્યું છે કે ભીનું ચંદન પાવડર તૈયાર કરવા માટે વપરાતી મશીન ફરી શરૂ કરીને જ્યારે તે પોતે કામ કરતો હતો તે ઓરડામાંથી બહાર આવ્યો, ત્યારે તેણે એ વાદળી રંગની કાર જોઈ નહોતી. એવું પણ જણાય છે કે મૃતક ગદાધરાનંદજી પણ પ્રથમ ઉપલબ્ધ તક મળતાં બહાર જવા ઈચ્છતા હતા,

નહિતર પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલ વોરા સાથે એક જોડી ચપ્પલ મંગાવવા માટે પોતાના એક શિષ્યને ઓરડામાંથી બહાર ધકેલી દેવાનું તેમના માટે કોઈ કારણ નહોતું. એક તરફ, જ્યારે તેઓ આ જ પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલ વોરા સાથે વાત કરી રહ્યા હતા ત્યારે ગુરુ મશાલ જેવી ગરમીના તાપમાન અંગે ચિંતિત હતા, અને બીજી તરફ તેમણે પોતાના શિષ્યને આ પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલ વોરા સાથે ચપ્પલની એક જોડી લાવવા મોકલ્યો. પુરાવામાં આવ્યું છે કે સામાન્ય રીતે ગુરુ કેનવાસના જૂતાં પહેરતા હતા અને તેથી નિયમિત મુલાકાતી પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલ વોરાને મંદિરની તેમની આગામી મુલાકાતે ચપ્પલની એક જોડી લાવવા કહેવામાં આવી શક્યું હોત. આ પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલ વોરાને ગુરુ ગદાધરાનંદજીએ એવું પણ કહ્યું હતું કે તેઓ સાંજે બહાર જવાના છે અને તેથી બાથરૂમ માટે એક અરીસો ખરીદવા બાબતે તે પૂછપરછ કરી લે. આવી પરિસ્થિતિમાં, તે સાક્ષી પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલનો પુરાવો ગુરુ ગદાધરાનંદજીને અગાઉથી કરવામાં આવેલા કોઈ પ્રલોભનની અસર સૂચવે છે. જ્યારે આ જ ગુરુ સવારે સાધનસામગ્રી અને અનુયાયીઓ વગેરે સાથે ખાનજળી ગામ જવા નીકળ્યા હતા, ત્યારે તેઓ અનિયમિત સમયે અને તે પણ આરામના સમયે મંદિર છોડીને આરોપી ક્રમાંક ૩ સાથે એકલા જાય તેવું બનતું નથી. પુરાવામાં આવ્યું છે કે ગંદાભાઈ નામના એક વ્યક્તિની બુદ્ધિક્ષમતા અત્યંત નબળી હતી, જેમ અગાઉ જણાવાયું છે, અને તેથી આ ગંદાભાઈ પાસેથી વિશ્વસનીય પુરાવો મેળવવો શક્ય નહોતો; તેમજ પી.ડબલ્યુ. ચીમનભાઈ ગદાધરાનંદજીના નિવાસસ્થાન/ઓરડા

પાસે સતત હાજર નહોતા, કારણ કે તેઓ લોકપ્રિય રીતે “ચંદનવાળી ઓરડી” તરીકે ઓળખાતા ઓરડામાં અંદર ગયા હતા. તેથી, પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયા દ્વારા જણાવવામાં આવેલા આ તથ્યો કે તેણે તા. ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના બપોરે મૃતક ગદાધરાનંદજીને આરોપી ક્રમાંક ૩ સાથે વાદળી રંગની કારમાં બેઠેલા જોયા હતા અને તે વાદળી રંગની કાર બહાર જતી પણ જોઈ હતી, તે એવો પુરાવો છે જેને વિશ્વસનીય પુરાવાના ખંડ તરીકે સ્વીકારી શકાય તેમ હતો. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે પી.ડબલ્યુ. ચીમન પહેલાથી જ તેની સાથે ઓટલા પર હાજર હતો. પોતાની મુખ્ય તપાસમાં તેણે જણાવ્યું છે કે ત્યારબાદ શું થયું તેની તેને ખબર નથી અને આરોપી માધવપ્રસાદ-આરોપી ક્રમાંક ૩ ની માલિકીની વાદળી રંગની કારની હાજરી બાબતે અજ્ઞાનતા દર્શાવી છે. એકથી વધુ સાક્ષીઓના પુરાવામાં એવું આવ્યું છે કે સભા મંડપની નજીકનો ખુદો વિસ્તાર પાર્કિંગ વિસ્તાર તરીકે વપરાતો હતો અને મંદિરના મુખ્ય પ્રવેશદ્વાર તરીકે ઓળખાતા પ્રવેશદ્વાર મારફતે કારોને અંદર આવવાની પરવાનગી અપાતી હતી. હાંલકે, આ દ્વાર હનુમાનવાળા દરવાજા તરીકે ઓળખાતા દ્વારથી જુદો છે. પુરાવામાંથી એવું બહાર આવે છે કે માત્ર પરવાનગીપ્રાપ્ત કારોને જ મંદિરની અંદર આવવા દેવામાં આવતી હતી. તેથી, પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયા અને પી.ડબલ્યુ. ચીમન પરમારે કારો વિશે પોતપોતાની વ્યક્તિગત છાપ મુજબ નિવેદન આપ્યું છે, પરંતુ આ બંને સાક્ષીઓ વાદળી રંગની કારની હાજરી બાબતે નિશ્ચિત હતા. શ્રી ઠક્કરે દલીલ કરી તે મુજબ પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયાએ જ્યારે જણાવ્યું કે તેણે મૃતકને વાદળી રંગની કારમાં

બેઠેલા જોયા હતા ત્યારે કોઈ ચોક્કસ તારીખ અને સમય જણાવ્યું નથી, તે સાચું છે; પરંતુ જ્યારે સાક્ષી કોઈ નિશ્ચિત તારીખની ઘટનાને લગતા પ્રશ્નનો જવાબ આપી રહ્યો હોય, ત્યારે આવી વિગતો જણાવવી આવશ્યક નથી અને કાયદાકીય પૃષ્ઠભૂમિ વિના સાક્ષી પાસેથી અદાલતે આવી સૂક્ષ્મ વિગતોવાળું નિવેદન અપેક્ષવું પણ જોઈએ નહીં. ઊલટતપાસમાં, પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયાએ સ્વીકાર્યું હતું કે વિદ્વાન વિશેષ સરકારી વકીલ દ્વારા પૂછાયેલા પ્રશ્નોના જવાબમાં તેણે જણાવેલા તથ્યો કે તેણે મૃતકને આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદની સાથે જોયા હતા અને વાદળી રંગની કારમાં બહાર જતા જોયા હતા, તે તેણે સી.આઈ.ડી. ક્લાઈમ સમક્ષ આપેલા નિવેદનમાં જણાવ્યા નહોતા. તેણે એવું પણ જણાવ્યું છે કે તેણે મંદિરની બહાર જતી માત્ર એક સફેદ કાર જોઈ હતી અને મૃતક તે કારમાં બેઠેલા નહોતા. પુરાવાનો આ ભાગ સ્પષ્ટ ચિત્ર આપે છે કે ભલે તે જ દિવસે સફેદ મારુતિ કાર મંદિર છોડીને ગઈ હતી, તોય ગુરુ ગદાધરાનંદજી તે કારમાં ગયા નહોતા. આ તથ્ય તેના આ પુરાવાની અસર નાબૂદ કરતું નથી કે તેણે વાદળી રંગની કાર બહાર જતી જોઈ હતી. બચાવ પક્ષના વકીલની ઊલટતપાસમાં તેણે આપેલો આ જવાબ કે જ્યારે તે દરવાજા પર હતો ત્યારે બીજી કોઈ કાર બહાર ગઈ નહોતી, તે આરોપીને મદદરૂપ થતો નથી, કારણ કે આ સાક્ષીના કહેવા મુજબ તેણે ઓટલા પર બેઠા બેઠા આરોપી ક્રમાંક ૩ અને મૃતક સાથે વાદળી રંગની કાર બહાર જતી જોઈ હતી અને તે પોતે પાછો ઓટલા પર આવ્યો ત્યારે તે કાર પહેલેથી જ દરવાજો છોડીને જઈ ચૂકી હતી. ત્યારબાદ તે

થોડા સમય માટે પી.ડબલ્યુ. ચીમનની સાથે ઓટલા પર બેઠો હતો અને ગંદાભાઈ પણ ત્યાં હાજર હતો. આ સાક્ષીએ જે તથ્ય જણાવ્યું કે કોઈ અજાણ્યો વ્યક્તિ કાર હંકારતો હતો, તે મંદિરની બહાર જતી તેણે જોઈ હતી તે સફેદ મારુતિ કારના સંદર્ભમાં છે. રેકૉર્ડ પર આવ્યું છે કે સામાન્ય રીતે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના ધાર્મિક નિયમો મુજબ સાધુ અથવા બ્રહ્મચારી એકલા બહાર જતા નથી. તેમની સાથે ઓછામાં ઓછો એક વ્યક્તિ, ભલે તે સાધુ હોય કે પાર્ષદ કે બ્રહ્મચારી, હાજર રહેતો હોય છે. તેનો અર્થ એ થાય છે કે હંમેશા બે વ્યક્તિઓ હોતી. તે બીજી વ્યક્તિ હરિભક્ત – શિષ્ય અથવા ભક્ત પણ હોઈ શકે. કોઈ પણ સ્થિતિમાં ગુરુ એકલા જઈ શક્યા ન હોત અને તે પણ મુખ્ય દરવાજો અથવા હનુમાનવાળા દરવાજા તરીકે ઓળખાતા દ્વારને પાર કરીને તો ખાસ નહીં; તેમની સાથે ઓછામાં ઓછો એક વ્યક્તિ ગયો જ હોવો જોઈએ. એ જ રીતે, પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયાએ જોઈ તે સફેદ કારમાં પણ બે વ્યક્તિઓ અથવા તેથી વધુ વ્યક્તિઓ હતા. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ગુરુ એક વ્યક્તિની સાથે તે સ્થળેથી નીકળ્યા હતા અને તે વ્યક્તિ આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ હતો. તેથી, આ મુદ્દે પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયાના નિવેદન પર અવિશ્વાસ કરવાનો નીચલી અદાલત પાસે કોઈ કારણ નહોતું અને આ વર્ણનને સાક્ષીનું સુધારેલું વર્ણન માનીને પુરાવાના આ ભાગને સંપૂર્ણપણે અવગણવાની જરૂર નહોતી. પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયાએ કહેલી વાત સી.બી.આઈ. દ્વારા ઘડાયેલ રચના સિવાય બીજું કશું નથી, એવું વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરની એક

દલીલ છે; પરંતુ તે સ્વીકાર્ય જણાતી નથી, કારણ કે અન્યથા આ જ સાક્ષી પોતાની મુખ્ય તપાસમાં જ આવું કહી શક્યો હોત અને પૂછાયેલા પ્રશ્નોના જવાબમાં ગભરાવાનું તેને કોઈ કારણ ન હોત. આ સાક્ષીએ આપેલા જવાબો, પુરાવાનું નજીકથી વાંચન કરતાં, એવો ભાસ કરાવે છે કે તે ભારે દબાણ હેઠળ હોવો જોઈએ, પરંતુ અંતે તેણે સત્ય કહ્યું છે, ઓછામાં ઓછું એ મુદ્દે તો ચોક્કસ કે ગદાધરાનંદજીએ મંદિર કોની સાથે અને કઈ રીતે છોડ્યું. ચકલાસી પોલીસ, જે આ મામલાની તપાસ કરી રહી હતી, તેમજ આ જ સાક્ષી, તેણે જોયેલી અને નોંધેલી ઘટનાઓની ગંભીરતા અંગે કલ્પના પણ કરી શક્યા ન હોત. પુરાવામાં આવ્યું છે કે એ જ દિવસે એક કાર તે વડતાલ મંદિરથી નડિયાદ માટે નીકળી હતી અને તે કારમાં આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨ અને ૪, પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષી તથા પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત સાથે હતા. તેથી, જો પી.ડબલ્યુ. નાઝીમિયાનો આ જવાબ સાચો માનીએ કે તેણે તે દિવસે દરવાજા પરથી બહાર જતી બીજી કોઈ કાર જોઈ નહોતી, તો તે નિવેદન ખોટું નિવેદન બની જાય. અતેઃ, આ સાક્ષીને દરેક અને પ્રત્યેક વિગત વિશે જાણ નથી, પરંતુ તેણે પોતાના દ્વારા જણાવવામાં આવેલા તથ્યો અંગે કસોટી પર પોતાને સાચો સાબિત કર્યો છે કે તેણે મૃતકને આરોપી નં.૩ માધવપ્રસાદની સંગતમાં વાદળી રંગની કારમાં બેઠેલા જોયા હતા અને તે કાર બહાર જતી હતી. આ બાબતે કોઈ વિવાદ નથી કે માધવપ્રસાદ—આરોપી નં.૩ નિયમિત રીતે ચલાવતો કારનો રંગ વાદળી હતો. સીઆઈડી, ક્રાઈમ્સ સમક્ષ આ જ તથ્યો જાહેર ન કરવાથી આ સાક્ષીના પુરાવાની શક્તિના

મૂળ પર અસર થતી નથી, કારણ કે પી.ડબલ્યુ. પજ નવઘણ જાદવ (આંક ૨૫૯) એ જણાવ્યું છે કે ૧૨.૦૫.૧૯૯૮ અને ૧૭.૦૫.૧૯૯૮ વચ્ચે, તે ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશનના રજીસ્ટરમાં કરવામાં આવેલી એન્ટ્રી નં.૨૭/૧૯૯૮ સંબંધિત તપાસનો હવાલેદાર હતો. ૧૪.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ તપાસ સીઆઈડી, ક્રાઈમ્સને સોંપવામાં આવી હતી અને તેણે કોઈપણ સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા નહોતા. તેથી, પી.ડબલ્યુ. નવઘણ જાદવ ક્યારેય પી.ડબલ્યુ. નઝીરમિયા પાસે તેમનું વિગતવાર નિવેદન નોંધવા ગયા જ નહોતા. આ જ રીતે, પી.ડબલ્યુ. ૫૩ નાગજી ખેંગારભાઈ દેસાઈ, જે ૦૩.૦૪.૧૯૯૭ થી ૨૧.૦૫.૧૯૯૮ દરમિયાન નડિયાદ ટાઉન પોલીસ સ્ટેશનમાં પી.એસ.આઈ. હતા, તેમણે ૦૮.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ એન્ટ્રી નં.૨૭/૯૮ સંબંધિત તપાસ સંભાળી હતી. એન્ટ્રી ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ ની છે. તેમણે મુખ્ય પરીક્ષામાં (આંક ૨૫૮) જણાવ્યું છે કે તેમણે સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા, પરંતુ જુબાની દરમિયાન કોઈ નિર્દિષ્ટ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો નહોતો કે તેમણે નઝીરમિયાને નિર્દિષ્ટ રીતે પૂછ્યું હતું કે તે દિવસે એટલે કે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ મંદિર પરિસરમાં કેટલી કારો પ્રવેશી હતી અને શું તેણે બપોર પછી મંદિર પરિસરમાં મૃતકને અન્ય કોઈ સાધુ અથવા બ્રહ્મચારીની સંગતમાં જોયા હતા કે નહીં. પી.ડબલ્યુ. પર અરવિંદ રણછોડભાઈ પટેલ, પી.એસ.આઈ., ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશન (આંક ૨૫૬), જેમણે સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા, તેમણે પોતાની જુબાનીમાં વિશેષરૂપે એવું જણાવ્યું નથી કે તેમણે પી.ડબલ્યુ. નઝીરમિયાનું નિવેદન નોંધ્યું હતું. બચાવ

પક્ષે પણ આ સાક્ષીને કોઈ પ્રશ્ન પૂછ્યો નહોતો કે પી.ડબલ્યુ. નઝીરમિયાનું નિવેદન આ સાક્ષી પી.ડબલ્યુ. પર શ્રી પટેલ દ્વારા નોંધવામાં આવ્યું હતું કે નહીં. વિરોધાભાસો પી.ડબલ્યુ. જતીન ભગત, પી.ડબલ્યુ. ઇસ્માઈલ વોરા અને પી.ડબલ્યુ. ચિમન પરમાર સંબંધિત પણ સાબિત કરવામાં આવ્યા છે. આ સાક્ષીને આપવામાં આવેલ એકમાત્ર સૂચન એવું હતું કે પંચનામું આંક ૧૬૯ પોલીસ સ્ટેશનમાં લખવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ તેણે આ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો હતો. તેથી, એવું બહાર આવે છે કે આ પી.ડબલ્યુ. નઝીરમિયા સંબંધિત કોઈ વિગતવાર પ્રશ્નો પૂછવામાં આવ્યા નહોતા. આ અદાલત આ સાક્ષીને માત્ર એટલા નિરીક્ષણના આધાર પર અવિશ્વસનીય સાક્ષી તરીકે ઠપકો આપવા માંગતી નથી કે તેણે ખાસ કરીને આરોપી નં.૩ ને અને સામાન્ય રીતે આરોપીઓનો સમાવેશ થાય તે હેતુથી એક મહત્વપૂર્ણ સુધારો કર્યો હતો. તેના વિરુદ્ધમાં, આરોપી નં. ૧ અને ૨ કોટારીના કાર્યાલય તથા મંદિરના વહીવટ પર ખૂબ સારો પ્રભાવ ધરાવતા હોવાથી, તે તેમની પ્રત્યે કોઈ બાધ્યતા હેઠળ હોવો જોઈએ. આ સાક્ષી એક ગરીબ કર્મચારી અને ઢોલવાદક છે. અદાલતનો અનુભવ છે કે કેટલાક લોકો જાણીને ખોટું બોલે છે અને કેટલાકને તો સાચું ન કહેવા પણ કહેવામાં આવે છે. તેમ છતાં, એવું સત્ય તેમની જીભ પર આવી જાય છે અને કસોટી પર એવું સત્ય વિશ્વસનીય જણાય છે. અદાલતનો એવો પણ અનુભવ છે કે કેટલાક વિશ્વસનીય સાક્ષીઓ સત્ય વ્યક્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે, પરંતુ પોતાની વાત અપેક્ષિત રીતે અત્યંત યોગ્ય અથવા ચોક્કસ રીતે રજૂ કરવાની અસમર્થતા હોવાથી, તેમનો

પુરાવો હકીકત શોધવાની કસરતમાં અદાલતને સહાયક પુરાવા તરીકે ઉપયોગી થતો નથી. તેથી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરનો આ દલીલ કે આ સાક્ષીને (પી.ડબલ્યુ. નઝીરમિયા) વાદળી રંગની કારની હાજરી વિશે અથવા મૃતક ગુરુ ગદાધરાનંદજીને આરોપી નં.૩ ની સંગતમાં જતા જોવાના વિષે કશી જાણ નહોતી અને તેણે આ તથ્યો પ્રથમ વખત અદાલત સમક્ષ સીબીઆઈના દબાણ હેઠળ કહ્યા હતા અને નીચલી અદાલતે તેની આવૃત્તિમાં વિશ્વાસ ન કરવો જોઈએ હતો, તેમાં કોઈ બળ નથી. સીબીઆઈ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી રવાણી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી આ દલીલમાં કંઈક તર્કસંગત બળ છે કે પી.ડબલ્યુ. જતીન ભગત અને પી.ડબલ્યુ. કિન્જલ જોષી નડિયાદ જવા નીકળ્યા પહેલાં તેમણે કરેલી પૂછપરછ પ્રાસંગિક સ્વભાવની હતી અને તેઓ ગુરુ ક્યાં ગયા હતા તે જાણવા આતુર હતા અને તેમને તરત જ એ જાણવા ઈચ્છા નહોતી કે ગુરુ ક્યાં છે અને જો તેઓ ક્યાંક ગયા હોય તો તેઓ કોની સંગતમાં ગયા હતા, કારણ કે ગુરુ ગદાધરાનંદજી એકલા મંદિર પરિસર છોડે તેવી અપેક્ષા નહોતી. મંદિર પરિસર, રહેણાંક સંકુલ સહિત, વિશાળ વિસ્તાર આવરી લે છે. કેટલાક વિસ્તારને બ્રહ્મચારી નિવાસ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. કેટલાક વિસ્તારને લક્ષ્મીપીઠા વિસ્તાર તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. કેટલાક ભાગનો ઉપયોગ ભોજનાલય તરીકે થાય છે અને કેટલાક ભાગનો રાશન વગેરેના ભંડાર માટે થાય છે. તેથી, શિષ્યોએ ગુરુ ક્યાં ગયા હતા એવો પ્રશ્ન પૂછ્યો હોય તો તેનો અર્થ એ પણ થઈ શકે કે મંદિરના ક્યા વિસ્તારમાં અથવા ક્યા ભાગમાં ગયા હતા. એ સાચું છે કે

ગુરુ ગદાધરાનંદજીની હલનચલન પર કેટલીક મર્યાદાઓ હતી, પરંતુ એ પણ સ્પષ્ટ છે કે તેઓ લાકડીના સહારે મંદિર બહાર પણ જઈ શકતા હતા અને મંદિરના કારભાર તથા વહીવટ સંભાળી શકતા હતા. બનાવની તારીખથી થોડા સમય પહેલાં જ તેમની ચેરમેન તરીકે થયેલી ચૂંટણી, વટતાલ ખાતે આવેલા વિશાળ મંદિર સંકુલ સહિત સમગ્ર વહીવટના રોજિંદા સંચાલનનું ધ્યાન રાખવાની તેમની ક્ષમતા દર્શાવે છે. તેથી, પી.ડબલ્યુ. કિન્જલ જોષી અને પી.ડબલ્યુ. જતીન ભગતે વિસ્તાર ખાતે હાજર વ્યક્તિઓ પાસેથી કરેલી પ્રારંભિક પૂછપરછ અને તેવા વ્યક્તિઓએ પ્રશ્નોના જવાબમાં આપેલા જવાબોને શ્રી ઠક્કરે ભારપૂર્વક દર્શાવ્યા મુજબ અતિશય મહત્વ આપવાની જરૂર નથી. સંક્ષેપમાં, પી.ડબલ્યુ. નઝીરમિયાના પુરાવાનું પી.ડબલ્યુ. ચિમન પરમારના પુરાવા સાથે વાચન કરતાં ફરિયાદ પક્ષની વાર્તામાં તત્ત્વ છે અને એવો તારણ નોંધવામાં કોઈ ભૂલ થયેલી કહેવાઈ શકે નહીં કે મૃતકને અંતિમ વખત વટતાલ મંદિર ખાતે આરોપી નં.૩ ની સંગતમાં જોવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે તે તેની સાથે વાદળી રંગની કારમાં ગયા હતા. વાસ્તવિક કસોટી એ છે કે શું તેણે પ્રતિપરીક્ષણની કઠોર કસોટી પર પોતાને સાચો સાબિત કર્યો છે.

(૧૭) પી.ડબલ્યુ. ચીમનને વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કર દ્વારા સી.બી.આઈ.ના કઠપૂતળી તરીકે નિંદિત કરવામાં આવ્યા છે, કારણ કે તેની એક વખત પોલીસ અધિકારીએ સખત પૂછપરછ કરી હતી અને તેને લાઈ ડિટેક્શન

ટેસ્ટમાંથી પણ પસાર થવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું. પોલીસને મામલાની સવિસ્તર તપાસ કરવાની જ હતી અને તપાસ એજન્સી તેમજ અદાલતનો એવો અનુભવ છે કે અનેક કેસોમાં, પોલીસનો સંપર્ક કરનાર વ્યક્તિઓ, ભલે તે ફરિયાદી તરીકે હોય કે સાક્ષી તરીકે, શરૂઆતમાં ગુનામાં સંડોવાયેલા કે શંકાસ્પદ જણાય છે, પરંતુ અંતે ઘટના અંગેના મુખ્ય સાક્ષી હોવાનું સામે આવે છે. તેથી, જો તપાસ એજન્સીએ પીડિત એટલે કે અવસાન પામેલા ગદાધરાનંદજીની આસપાસ રહેલા અથવા નજીકના સંપર્કમાં રહેલા તમામ વ્યક્તિઓને શંકાસ્પદ તરીકે લેવાનું શરૂ કર્યું હોય, તો માત્ર તે આધારે જ તપાસ એજન્સીની આવી કાર્યવાહીથી તે તમામ વ્યક્તિઓ ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી બનવા માટે અયોગ્ય બની જાય એવું માનવામાં આવી શકે નહીં. જ્યારે એવી વ્યક્તિની અદાલતમાં તપાસ થાય, ત્યારે વિશ્વસનીયતા અને ભરોસાપાત્રતાની કસોટી પર તે અવિશ્વસનીય સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી તેને અવિશ્વસનીય તરીકે ચિહ્નિત કરવો જોઈએ નહીં. જ્યારે સાક્ષી ચીમનની સ્થળ પર હાજરી સ્વાભાવિક હતી અને તેની કારમાં આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદની હાજરી અંગે તેને પી.ડબલ્યુ. નઝીરમિયાથી પુષ્ટિ મળે છે, ત્યારે આ અદાલત પાસે પણ એવું કહેવાનો કોઈ કારણ રહેતું નથી કે પી.ડબલ્યુ. નઝીરમિયાનું પુરાવું પી.ડબલ્યુ. નઝીરમિયાના વર્ણનના સંદર્ભમાં અને તેની પૃષ્ઠભૂમિમાં વાંચવું જોઈએ. તેથી, ઉપર ઉલ્લેખિત પી.ડબલ્યુ. ચીમન પરમારના કહેવા અંગે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કર દ્વારા કરવામાં આવેલી ટીકા ધરાવતા દલીલો સ્વીકાર્ય જણાતી નથી.

(૧૮) ફરિયાદ પક્ષે પોતે જ એવી પ્રાર્થના કરી હતી કે પી.ડબલ્યુ. નઝીરમિયાને પ્રતિકૂળ જાહેર કરવામાં આવે, એટલા માટે તેની સાક્ષી વિશ્વસનીય તરીકે સ્વીકારવી ન જોઈએ, એવો તર્ક પણ સ્વીકારી શકાય તેમ નથી. એ સાચું છે કે અદાલતમાં સાક્ષી આપવા માટે જેને પક્ષકારે બોલાવ્યો હોય, તેવી કોઈ ચોક્કસ સાક્ષીને તે પક્ષકાર પ્રતિકૂળ ગણાવે, ત્યારે અદાલત ફરિયાદ પક્ષને પોતાના એવા સાક્ષીની જિરહ કરવાની મંજૂરી આપી શકે છે; પરંતુ અનેક કેસોમાં અદાલતોએ પ્રતિકૂળ સાક્ષીઓના પુરાવાની મૂળવણી કરી છે અને આવા કેસોના અભ્યાસથી આ અદાલત કેટલીક એવી પરિસ્થિતિ સુધી પહોંચે છે, જેમાં સાક્ષીઓને વર્ગીકૃત પણ કરી શકાય. જેમ કે; (૧) સંપૂર્ણ પ્રતિકૂળ સાક્ષી, અને (૨) એવો સાક્ષી, જેની પ્રતિકૂળતા આંશિક હોય. પ્રથમ શ્રેણી એટલે કે સંપૂર્ણ પ્રતિકૂળ સાક્ષીને પણ જુદા જુદા ભાગોમાં વહેંચી શકાય છે; જેમ કે (એ) એવો સાક્ષી, જે ફરિયાદ પક્ષ પ્રત્યે પ્રતિકૂળ વળી જાય અને સમગ્ર દરમિયાન પ્રતિકૂળ જ રહે, ભલે તેની બચાવ પક્ષ દ્વારા જિરહ કરવામાં આવે કે નહીં. (બી) એવો સાક્ષી, જે ફરિયાદ પક્ષ પ્રત્યે સંપૂર્ણ પ્રતિકૂળ હોય, પરંતુ જિરહ દરમિયાન બચાવ પક્ષના વર્ણનને ટેકો આપે અથવા એવી રીતથી નિવેદન કરે કે જેના કારણે માત્ર ફરિયાદ પક્ષનો કેસ જ ખંડિત ન થાય, પરંતુ જિરહ દરમિયાન તેના દ્વારા જણાવાયેલા તથ્યો બચાવ પક્ષને સંભવિત બનાવવામાં આરોપીને મદદરૂપ થાય.

(સી) જે સાક્ષી ફરિયાદ પક્ષના કેસને મુખ્ય પરીક્ષણમાં સંપૂર્ણ સમર્થન આપે છે, પરંતુ જિરહની કાર્યવાહી દરમિયાન સંપૂર્ણપણે વિરુદ્ધ વલણ ધારણ કરી શત્રુતાપૂર્ણ બની જાય છે અને, તેથી, અદાલત ફરિયાદ પક્ષને તે જ સાક્ષીને શત્રુતાપૂર્ણ તરીકે ગણવાની પરવાનગી આપીને તેની જિરહ કરવાની મંજૂરી આપે છે.

ફરિયાદ પક્ષ પ્રત્યે આંશિક રીતે પ્રતિકૂળ એવા સાક્ષીઓની બીજી શ્રેણીને પણ ઉપશ્રેણીઓમાં વહેંચી શકાય; અર્થાત્

(૧) જે વ્યક્તિ પ્રારંભમાં ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપતી નથી, પરંતુ તે સાક્ષીને પ્રતિકૂળ જાહેર કર્યા પછી, સરકારી વકીલ દ્વારા થતી જિરહ દરમિયાન તે આંશિક અથવા સંપૂર્ણ રીતે ફરિયાદ પક્ષને સમર્થન આપે છે અને તેવી જિરહ દરમિયાન તેની વિશ્વસનીયતાને ગંભીર રીતે ડગમગાવી શકે તેવા કોઈ પાસાઓ સામે આવતા નથી; (૨) બીજી શ્રેણી એવી રહેશે કે સાક્ષી ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપે, પરંતુ આરોપીને મદદરૂપ થવાના હેતુથી અથવા અન્ય કોઈ કારણસર આંશિક રીતે પ્રતિકૂળ બની જાય; (૩) જે સાક્ષીને ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૭૪ હેઠળના આદેશ દ્વારા ઔપચારિક રીતે પ્રતિકૂળ જાહેર કરવામાં આવ્યો નથી, પરંતુ ફરિયાદ પક્ષના કેસને આંશિક રીતે સમર્થન આપે છે.

આથી, પુરાવાની મૂળવણી કરતી વખતે, અદાલતે સૌપ્રથમ વિરોધી સાક્ષીઓનું વર્ગીકરણ કરવું જોઈએ, કારણ કે અનેક કેસોમાં કેટલીક અંતર્નિહિત ખામી અથવા મર્યાદાના કારણે, જેમાં આવા સાક્ષીઓને પૂછવામાં આવતા પ્રશ્નોને સમજવાની ક્ષમતાનો પણ સમાવેશ થાય છે, અદાલતને એવું જણાઈ શકે છે કે તે તેને પરીક્ષણ માટે બોલાવનાર પક્ષ પ્રત્યે વિરોધી છે અને તે સાક્ષીને વિરોધી તરીકે ગણવા માટે અનુમતિ આપશે. તેથી, વિરોધી જાહેર કરાયેલા સાક્ષીની સાક્ષી પર પડતા પ્રભાવ અંગેનો ભ્રમ ઊભો થાય છે. અહીં, પી.ડબલ્યુ. નાઝિમિયા વર્ગ (૨)(એ) માં આવે છે અને પી.ડબલ્યુ. ચીમન વર્ગ (૨)(સી) માં આવે છે. અદાલત સમક્ષ “વિરોધી”, “પ્રતિકૂળ” અથવા “અનનુકૂળ” સાક્ષી જેવા શબ્દોના સંદર્ભમાં વિવિધ નિર્ણયો રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. અમે આ ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં ગુરા સિંહ વિ./એસ. રાજ્ય ઓફ રાજસ્થાન ૨૦૦૧ ક્રિ.એલ.જે. ૪૮૭ (ઉપરોક્ત) કેસના નિર્ણયનો સંબંધિત પરિષ્કેદ-૧૧ પહેલેથી જ પુનઃઉત્પાદિત કર્યો છે.

રામા રેડ્ડી રાજેશખન્ના રેડ્ડી અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ એ.પી., ૨૦૦૬(૨) જીએલએચ ૨૭૧ (પૂર્વોક્ત) ના મામલામાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ૫૨-૨૮ માં આ મુજબ અવલોકન કર્યું છે:- “વધુમાં, અંતિમવાર જોવામાં આવ્યાનો સિદ્ધાંત ત્યાં લાગુ પડે છે, જ્યાં આરોપી અને મૃતકને છેલ્લે જીવિત અવસ્થામાં જોવામાં આવ્યા તે સમયબિંદુ અને મૃતક મૃત હાલતમાં મળી આવે તે સમય વચ્ચેનો અંતરાલ

એટલો નાનો હોય કે આરોપી સિવાય અન્ય કોઈ વ્યક્તિ ગુનાનો કર્તા હોવાની શક્યતા અશક્ય બની જાય. આવાં કેસમાં પણ અદાલતો એ કોઈક સમર્થક પુષ્ટિ શોધવી જોઈએ.”

ઉપરોક્ત અવલોકનો સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ યુપી વિ./એસ. સતીશ, જે.ટી. ૨૦૦૫(૨) એસસી ૧૫૩ = (૨૦૦૫)૩ એસસીસી ૧૧૪ ના કેસમાં કરેલ અવલોકનો પર આધારિત છે. સતીશ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં એવું અવલોકિત કરવામાં આવ્યું છે કે છેલ્લે સાથે જોવાના સિદ્ધાંતનો અમલ ત્યારે થાય છે, જ્યારે જે સમયે આરોપી અને મૃતકને છેલ્લે જીવંત હાલતમાં સાથે જોવામાં આવ્યા હતા અને જે સમયે મૃતક મૃત અવસ્થામાં મળી આવે છે તે બંને સમયબિંદુઓ વચ્ચેનો સમયાંતર એટલો અલ્પ હોય કે આરોપી સિવાય અન્ય કોઈ વ્યક્તિએ ગુનો કર્યો હોવાની સંભાવના અસંભવ બની જાય. વર્તમાન કેસ એવો નથી કે જેમાં ફરિયાદ પક્ષ માટે એ સ્થાપિત કરવું શક્ય ન હતું કે જ્યારે મૃતકને છેલ્લે જોવામાં આવ્યો ત્યારે તે કોની સંગતમાં હતો. અભિલેખ પર એવું દર્શાવતું કશું નથી કે જેના આધારે એવો અનુમાન પણ કરી શકાય કે મૃતકને વાદતાલ મંદિરના પરિસરથી નીલા રંગની કારમાં નીકળતા જોવામાં આવ્યા બાદ, તે પછી તે એકલો અથવા આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદ સિવાય અન્ય કોઈની સંગતમાં જીવંત જોવામાં આવ્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત નિર્ણયમાં વપરાયેલ “એટલો અલ્પ” શબ્દપ્રયોગનો કેટલીક

પરિસ્થિતિઓમાં સાપેક્ષ પ્રભાવ હોઈ શકે. કલાકોની સંખ્યા “અલ્પ અવધિ” ગણાઈ શકે છે અને નિશ્ચિત પરિસ્થિતિમાં એક અથવા બે કલાકનો સમયગાળો પણ એવો ગણાઈ શકે કે જેને “અલ્પ અવધિ” કહી શકાય નહીં. મૃતક ગદાધરાનંદજી બપોરે આશરે ૨.૩૦ વાગ્યે નીકળ્યા તે સમય અને ગામ બારોથીની સીમ બહાર પી.ડબ્લ્યુ. શંકર ડામોર દ્વારા મૃતદેહ મળ્યો તે સમય, તથા આ બંને સ્થળો વચ્ચેનું અંતર ધ્યાનમાં લેતા, એવો “એટલો અલ્પ” સમયગાળો કહી શકાય કે જેથી અદાલત કોઈ તૃતીય વ્યક્તિના પ્રવેશની સંભાવનાની કલ્પના કરી શકે, અને અદાલત માટે હકારાત્મક રીતે એવું કહેવું મુશ્કેલ બને કે મૃતકને આરોપી નં. ૩ ની સંગતમાં છેલ્લે જોવામાં આવ્યો ન હતો તે અંગે વિશ્વસનીય અને પર્યાપ્ત પુરાવો ઉપલબ્ધ નથી

માધવપ્રસાદ, વચ્ચેનો સમયગાળો લાંબો અંતર દેખાતો નથી. વચ્ચે કોઈ અન્ય વ્યક્તિ આવી ગયાની સંભાવના અસ્તિત્વમાં હોવાનું જણાતું નથી. આ સાચું છે કે એવો નિષ્કર્ષ કાઢવા માટે કે આરોપી અને મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિને છેલ્લે પરસ્પરની સંગતમાં સાથે જોવામાં આવ્યા હતા, તે માટે અન્ય કંઈક સકારાત્મક પુરાવો હોવો જોઈએ; અન્યથા આરોપીની દોષિતતા અંગે નિશ્ચિત નિષ્કર્ષ પહોંચવું જોખમકારક બને. આ મુદ્દા અંગે ઉલ્લેખિત અસંખ્ય નિર્ણયોમાંથી નિષ્પન્ન થતો અનુપાત અહીં પુનરાવર્તિત કરવો આવશ્યક નથી, પરંતુ કાયદાનો સિદ્ધાંત એવો છે કે જ્યારે અદાલત આ બાબતે સંતોષ પામે કે ‘છેલ્લે સાથે જોવામાં આવ્યા’નો સિદ્ધાંત લાગુ પડે છે અને અમલમાં આવે છે, ત્યારે અદાલત

તે આરોપી વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અનુમાન દોરી શકે છે, જેના સંગતમાં મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિને છેલ્લે જીવિત હાલતમાં જોવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ ભાર આરોપી ઉપર ખસેડાય છે અને આરોપીએ અદાલતને સંતોષ આપવો રહે છે કે તેની વિરુદ્ધ આવું પ્રતિકૂળ અનુમાન કેમ ન દોરવું જોઈએ. નિશ્ચિતપણે, તે પુરાવો રજૂ કરીને અથવા અન્ય સ્વીકાર્ય સંભાવનાઓ દર્શાવીને આવું કરી શકે છે. વર્તમાન કેસમાં, એવો કોઈ પ્રયાસ આરોપી નં.૩ દ્વારા કે અન્ય કોઈ આરોપી દ્વારા કરવામાં આવ્યો નથી, કારણ કે તેઓ તમામ ફોજદારી ષડયંત્રના આરોપનો સામનો કરી રહ્યા છે.

(૧૯) એક સાક્ષી એટલે કે, ફરિયાદ પક્ષનો સાક્ષી ૩૫ પ્રેમવતિનંદ (આંક ૨૦૫) એ પોતાની જિરહમાં (ફકરો-૮) જણાવ્યું છે કે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ શ્રીજીચરણ, ઘનશ્યામ ભગત, કિંજલ જોષી અને જતિન ભગત નડિયાદ ગયા હતા. તેણે તેમને જતા જોયા હતા. ત્યારબાદ, તેણે કિંજલ જોષી અને જતિન ભગતને સાંજે અંદાજે ૬.૦૦-૬.૩૦ વાગ્યે મંદિરમાં જોયા હતા. તે પછી, આશરે એક કલાક બાદ, તેણે શ્રીજીચરણ અને ઘનશ્યામજી એટલે કે આરોપી નં. ૨ અને જને જોયા હતા, કારણ કે તેઓ પણ પરત આવ્યા હતા. આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદ અને વિજય ભગત, જ્યારે શ્રીજીચરણ અને ઘનશ્યામ ભગત, કિંજલ જોષી અને જતિન ભગત નડિયાદ ખાતે એક શ્રી દુર્ગેશ ભટ્ટના સ્થાને ગયા હતા ત્યારે, મંદિરમાં હાજર હતા અને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ તમામ એટલે કે

તમામ આરોપીઓ મંદિરમાં હતા. આ સાક્ષીને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા વિરુદ્ધવર્તી જાહેર કરવામાં આવ્યો છે. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા નોંધ પર લાવવામાં આવેલા અને સાબિત કરાયેલા વિરોધાભાસોથી એવું જણાય છે કે તેની વિરુદ્ધવર્તીતા સંપૂર્ણ છે. એટલું જ નહીં, આરોપી નં. ૨, ૪ અને ૫ તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા તેની જિરહ દરમિયાન તેણે બચાવ પક્ષને મદદ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. આરોપી નં. ૩ તરફથી આ સાક્ષીની કોઈ જિરહ કરવામાં આવી નહોતી. સ્પષ્ટ છે કે, આ સાક્ષી મારફતે જે હકીકતો નોંધ પર લાવી શકાઈ હોત, તે આ સાક્ષીએ આરોપી નં. ૨, ૪ અને ૫ તરફથી પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નોના જવાબમાં નોંધ પર લાવી દીધી હતી. તે વડતાલ મંદિરનો રહેવાસી છે. મંદિર બોર્ડ ટ્રસ્ટ દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી અને ખરીદવામાં આવેલી સામગ્રીની તે તપાસ કરતો હતો. કચેરીમાંથી બિલો પણ તેની પાસે આવતા હતા. તેથી, આ સાક્ષી અને આરોપી નં. ૧ અને ૨ વચ્ચેના સંબંધના વ્યાપને ધ્યાનમાં લેતાં, તેનું સાક્ષ્ય અવિશ્વસનીય જણાય છે. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી પ્રેમવતિનંદના સાક્ષ્યનો કોઈ ભાગ સ્વીકાર્ય જણાતો નથી. તેથી, છેલ્લા જોવામાં આવવાના મુદ્દે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલું સાક્ષ્ય, ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી પ્રેમવતિનંદના સાક્ષ્યના પ્રકાશમાં નબળું પડી જાય છે એવો વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરનો દલીલ અમે સ્વીકારી શકીએ તેમ નથી.

(૨૦) અગાઉ ચર્ચા કરવામાં આવી છે તેમ, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કર દ્વારા કરવામાં આવેલી આ દલીલોને સ્વીકારવું અમારા માટે શક્ય નથી કે બિચ્છુવાડા પોલીસેએ, તેમના અધિકારક્ષેત્રમાં મૃત હાલતમાં મળેલ વ્યક્તિના મૃત્યુના કારણ વિષયક પોસ્ટમોર્ટમ અહેવાલ અને પ્રમાણપત્ર પ્રાપ્ત થયા પછી પણ, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુનો નોંધવામાં ભૂલ કરી હોવાથી, પોલીસ સ્ટેશનના અધિકારીઓ પર અયોગ્ય દબાણ કરવામાં આવ્યું હતું અને પંચનામા તથા મુદ્દામાલની પુનઃપ્રાપ્તિ સ્વરૂપે આવેલ પુરાવાનો સમગ્ર સમૂહ માત્ર કૃત્રિમ રચના છે. ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ થયેલ સમગ્ર પ્રક્રિયામાં પી.ડબલ્યુ. શંકર ડામોર, ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા, વિડિયોગ્રાફર વસંતકુમાર તથા કેટલાક દસ્તાવેજો પર હસ્તાક્ષર કરનાર પંચો સહિત સંકળાયેલ વ્યક્તિઓની સંખ્યાને ધ્યાનમાં લેતા, નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે યોગ્ય રીતે નિરીક્ષણ કર્યું છે કે સી.બી.આઈ. દ્વારા એકત્રિત કરાયેલ પુરાવાનો આ ભાગ અસલી છે. પુરાવાના આ ભાગની મૂલવણી કરતાં, વિશ્વસનીય રીતે સાબિત થાય છે કે મૃતદેહ શરૂઆતમાં પી.ડબલ્યુ. શંકર ડામોર અને અન્ય ગામલોકો દ્વારા મળ્યો હતો અને તેના અનુસંધાને બિચ્છુવાડા પોલીસેએ અનુસરેલી પ્રક્રિયા વાસ્તવિક રીતે અમલમાં મૂકાયેલ અસલી પ્રક્રિયા છે. પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધવામાં ન લાવવાની અને બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશનના રજીસ્ટરમાં કરાયેલ નોંધને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૭૪ હેઠળ પરિકલ્પિત તપાસ તરીકે જ રાખવાની જે ભૂલ થઈ, તે બિચ્છુવાડા પોલીસ સ્ટેશનના એસ.એચ.ઓ.

તરફથી થયેલી માત્ર એક અનિયમિતતા છે અને તેનાથી સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાયેલ કાર્યવાહી શંકાસ્પદ બની જતી નથી. ડૉ. ગુપ્તા આવી પ્રક્રિયામાં શા માટે ભાગીદાર બને, કારણ કે આરોપીઓએ એ દર્શાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે કે “ટ્રાય સર્કલ, ચાઈના” ચિહ્ન ધરાવતી ચાવીની પુનઃપ્રાપ્તિ ગોઠવેલી હતી અને બિચ્છુવાડા પોલીસની મદદથી મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ અને ગુમ થયેલ ગુરુ ગદાધરાનંદજી વચ્ચે કડી સ્થાપિત કરવા માટે કૃત્રિમ પુનઃપ્રાપ્તિ દર્શાવવામાં આવી હતી. ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ કરવામાં આવેલી વિડિયોગ્રાફી, જેમ અગાઉ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તેમ, વિવાદિત કરવામાં આવી નથી. આરોપીઓનું તો એવું કહેવું પણ નથી કે તે વિડિયોગ્રાફીમાં મુદ્દામાલ ચાવી દેખાતી નથી. જ્યાં મૃતદેહ મળ્યો હતો તે સ્થળ અને જ્યાં પોસ્ટમોર્ટમ કરવામાં આવ્યું હતું તે વિસ્તાર-સ્થાન વ્યવહારમાં એક જ વિસ્તાર-સ્થાન છે. ફરિયાદ પક્ષે આ હકીકતને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદના કહેવાથી તૈયાર કરાયેલ પંચનામા દ્વારા સાબિત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. તેથી, મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિની સાથે છેલ્લે જોવાયેલ વ્યક્તિ એ જ વ્યક્તિ છે જેણે સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓને પ્રથમ વખત તે સ્થળે લઈ ગયો હતો અને તપાસ કરતાં સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓને જાણવા મળ્યું કે અમુક મહિનાઓ પહેલાં બિચ્છુવાડા પોલીસેએ તે સ્થળેથી એક મૃતદેહ કબજે કર્યો હતો. આ પંચનામું આંક ૧૮૮ પર છે. રમા રેડ્ડી રાજેશખન્ના રેડ્ડી (પૂર્વોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે જે રીતે અવલોકન કર્યું છે તે મુજબ, પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭

હેઠળનું આંક ૧૮૮નું પંચનામું અન્ય સકારાત્મક પુરાવા છે, જેનો ઉપયોગ આ નિષ્કર્ષે પહોંચવા માટે સહાયક પુરાવાના અંશ તરીકે થઈ શકે છે કે વર્તમાન મામલામાં “છેલ્લે જોવાયેલા”નો સિદ્ધાંત લાગુ પડે છે. આ પંચનામાની અસલિયતને વિવિધ આધારોએ ગંભીર રીતે પડકારવામાં આવી છે, યથા

(૧) તે કે સી.બી.આઈ.ના કર્મચારીઓએ પંચાઓને મુંબઈથી લાવવા જોઈએ હતા, કારણ કે આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદે પોતાના વિરુદ્ધના દોષારોપક તથ્યો જાહેર કરવાની પોતાની તૈયારી દર્શાવી હોવાનું કહેવાય છે, જે કલમ ૨૫ની યોજનાના હેઠળ પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય બની શકતાં;

(૨) બીજું આધાર એ છે કે તપાસ એજન્સીએ આરોપી પ્રત્યે દ્વેષભાવ ધરાવતા પંચાઓને મૂકીને અન્યાયિતા આચરી; (૩) તે કે સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓ જાણતા હતા અને આરોપીએ પંચાઓ તથા સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓને સ્થળ પર લઈ ગયો હોવાનું કહેવાય તે પહેલાં જ સ્થળ વિશે જાણતા હોવા જ જોઈએ હતા અને તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકાર સ્થાન વિશે માહિતગાર હતા. તેથી પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ આંક ૧૮૮ના પંચનામાને અસલી પંચનામા તરીકે સ્વીકારવાનો કોઈ અર્થ રહેતો નથી. બિરુછુવાડા પોલીસની હાજરી વિલક્ષણ સમયે પણ જોવા મળવી એ એક સ્પષ્ટ હકીકત તરફ સૂચક છે કે બિરુછુવાડા પોલીસને શ્રી.

ફષિકર પંચોની ટીમ તથા આરોપી ક્રમાંક ૩ સાથે ત્યાં ઘટનાસ્થળે પહોંચવાના હતા. અનુસંગી રીતે તૈયાર કરવામાં આવેલ પંચનામું એટલે કે પંચનામું આંક ૧૯૧ માત્ર તપાસ અધિકારી દ્વારા અગાઉના પંચનામા આંક ૧૮૮ને બળ આપવા માટે પંચનામું તૈયાર કરવાની એક નાટકીય કવાયત સિવાય બીજું કશું જ નથી અને પંચનામું આંક ૧૯૧ પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નથી તથા તેને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ તૈયાર કરાયેલ પંચનામું કહી શકાય નહીં.

(જ) તપાસ અધિકારી શ્રી ફષિકરે પંચનામું આંક ૧૮૮ માં અગ્રાહ્ય પુરાવાનો સમાવેશ કર્યો છે અને આ ગેરકાયદેસરતા પંચનામાને દૂષિત બનાવે છે તથા તે પુરાવા તરીકે સંપૂર્ણપણે અગ્રાહ્ય બનાવે છે.

અતઃ, આંક ૧૮૮ ધરાવતા આ દસ્તાવેજનો કોઈ ઉપયોગ કરી શકાતો નહોતો.

ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ પુરાવા અને પંચનામું આંક ૧૮૮ પરથી જણાય છે કે પંચનામું આંક ૧૮૮ પહેલાં, આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ જ્યારે મુંબઈ ખાતે તપાસ અધિકારીની પૂછપરછ હેઠળ અને તેમની કસ્ટડીમાં હતો, ત્યારે તેણે કેટલીક બાબતો ખુલાસો કરવાની કોઈ વૃત્તિ દર્શાવી હોવી જોઈએ અને તેથી જ તપાસ અધિકારી શ્રી ફષિકર આરોપીને અન્ય અનુગામી અધિકારીઓ સાથે નડિયાદ લાવ્યા હતા. આંક ૧૮૮ પરથી પ્રગટ થાય છે કે પૂછપરછ

દરમિયાન તપાસ અધિકારીને એવી માહિતી આપવામાં આવી હતી કે મૃતકનું ગળું ઘોંટી તેની હત્યા મંદિર પરિસરના અંદરના ઓરડામાં તથા “હબ્બડ પીઠા વાંડો” તરીકે ઓળખાતા વિસ્તારમાં કરવામાં આવી હતી. આ અદાલતને એ પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે તે વિસ્તાર “લક્કડ પીઠા વાંડો” તરીકે પણ ઓળખાય છે. તે સાધુઓ દ્વારા વપરાતો રહેણાંક સમૂહ છે. તેથી, સ્પષ્ટ છે કે જો પંચોને બોમ્બેમાંથી પસંદ કરવામાં આવ્યા હોત, તો બીજી બાજુએ એવી દલીલ કરવાનો અવકાશ મળ્યો હોત કે ભલે પંચનામું વડતાલ ખાતે તૈયાર થવાનું હતું, છતાં સી.બી.આઈ.ના કર્મચારીઓએ પોતાની પસંદગીના પંચોને બોમ્બેથી, અને તે પણ અંદાજે ૪૦૦ કિમીથી વધુ અંતરેથી, અહીં સુધી લાવ્યા હતા. પુરાવાના સમગ્ર સમૂહ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે લક્કડ પીઠા વાંડો વિસ્તારમાં કોઈ કામગીરી કરવામાં આવી હતી. આરોપી ક્રમાંક ૧ થી ૩ના રહેણાંક મકાનોની શોધખોળ અને જમી સંબંધિત પંચનામાના દિવસ અને સમય સંબંધિત હોવાનું જણાય છે. આરોપી ક્રમાંક ૧ના નિવાસસ્થાનની તપાસ ૨૮.૦૩.૧૯૯૯ના રોજ સવારે ૯.૩૦ વાગ્યાથી બપોરે ૪.૦૦ વાગ્યા દરમિયાન તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકરે કરી હતી, આરોપી ક્રમાંક ૨ના નિવાસસ્થાનની તપાસ ૨૮.૦૩.૧૯૯૯ના રોજ સવારે ૮.૧૦ વાગ્યાથી સાંજે ૭.૧૫ વાગ્યા દરમિયાન પી.આઈ., સી.બી.આઈ., ગાંધીનગર દ્વારા કરવામાં આવી હતી. આરોપી ક્રમાંક ૩ના નિવાસસ્થાનની તપાસ ૨૮.૦૩.૧૯૯૯ના રોજ સવારે ૯.૩૦ વાગ્યાથી બપોરે ૧૨.૧૫ વાગ્યા દરમિયાન શ્રી રમણ પંડ્યા, સબ ઇન્સ્પેક્ટર, સી.બી.આઈ., નવી મુંબઈ દ્વારા,

છત્રાલય-કાર્યાલય પરિસરમાં કરવામાં આવી હતી. આરોપી ક્રમાંક ૩ના નિવાસસ્થાને તૈયાર કરાયેલ બીજી શોધ ચાદી ૨૮.૦૩.૧૯૯૯ના રોજ બપોરે ૨.૩૦ વાગ્યાથી ૪.૩૦ વાગ્યા દરમિયાન લક્કડ પીઠા વાંડો ખાતે તૈયાર કરવામાં આવી હતી. આ શોધખોળ દરમિયાન સી.બી.આઈ.એ એક કાર-ટેપ કબજે કર્યો હતો, જે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ મામલા અનુસાર મહત્વનો છે અને આ પૃષ્ઠભૂમિમાં પૂછપરછ દરમિયાન તપાસ એજન્સીને આગળનો કોઈ સૂત્ર મળ્યો હોઈ શકે, કારણ કે એપ્રિલ-૧૯૯૯ માસમાં નીલાં રંગની કાર બળી ગયેલી અને નુકસાનગ્રસ્ત હાલતમાં જ્યાં પડી હતી, એટલે કે ગુરુદત્ત ગેરેજ ખાતે, તે સ્થળ સંબંધિત કલમ ૨૭નું પંચનામું દોરવામાં આવ્યું ત્યાં સુધી ઉક્ત કાર-ટેપ મળ્યો નહોતો. બે ચાવીઓ અને તાળું પણ સી.બી.આઈ. દ્વારા ૦૮.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ પંચનામું આંક ૧૦૪ હેઠળ કબજે કરવામાં આવ્યા હતા. તેથી, રમી અને ૩જી એપ્રિલે બરોથી ખાતે સી.બી.આઈ. દ્વારા કરવામાં આવેલી કામગીરી શંકાસ્પદ કવાયત હોવાનું જણાતું નથી. એ સાચું છે કે બિરછૂવાડા પોલીસને મૃતદેહ મળ્યાની બાબતે આસપાસના વિસ્તારમાં આવેલા તમામ પોલીસ મથકોને જાણ કરવી જોઈએ હતી, પરંતુ એ માનવું મુશ્કેલ છે કે બિરછૂવાડા પોલીસે ગુજરાત રાજ્યના તમામ પડોશી પોલીસ મથકોને પણ જાણ કરી હતી. તેઓએ ગુજરાત પોલીસ તરફથી પૂછપરછ આવવાની રાહ જોઈ હોઈ શકે. માત્ર એટલા માટે કે રાજસ્થાન રાજ્ય સી.બી.આઈ., મુંબઈના કાર્યક્ષેત્ર હેઠળ આવે છે અને સી.બી.આઈ., મુંબઈને રાજસ્થાન રાજ્ય ઉપર પણ પ્રાદેશિક

અધિકારક્ષેત્ર છે, એટલું કલ્પવું અતિશયોકિતપૂર્ણ થશે કે રાજસ્થાન રાજ્યની પોલીસે પણ મે-૧૯૯૮માં જ બરોથી ગામની સીમના બહારના વિસ્તારમાંથી મળેલા મૃતદેહ વિષે જાણ કરી જ હશે. બિરછૂવાડા પોલીસે નજીકના મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ “એ” સમરી અહેવાલ રજૂ કર્યો હોઈ શકે, પરંતુ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૪ હેઠળની તપાસ બાકી રાખીને કબજે કરાયેલ મુદ્દામાલ સાથે કાગળો બિરછૂવાડા પોલીસ પાસે જ પડ્યા હતા. પીડબ્લ્યુ શંકર ડામોર, પી.એસ.આઈ. ભાટી, પંચ ગૌતમ અને તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકર દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાનું સૂક્ષ્મ પરીક્ષણ કરતાં એવું સ્વીકારવું શક્ય નથી કે જ્યારે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકર તેમના અધિકારીઓની ટીમ અને પંચો સાથે સ્થળ પર પહોંચ્યા, ત્યારે અંધકારના કલાકોમાં અને સૂર્યાસ્ત પછીના થોડા કલાકોએ, બિરછૂવાડા પોલીસ તેમને આવકારવા અને સહાય કરવા હાજર હતી. તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકરને બરોથી ગામ અને બિરછૂવાડાની તેમની મુલાકાત બાબતે પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્ન પરથી સ્પષ્ટ છાપ પડે છે કે ૦૨.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ જ્યારે સી.બી.આઈ.ની ટીમને સ્થળ પર લઈ જવામાં આવી હતી, ત્યારે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકર સાથેની સી.બી.આઈ. ટીમની તે પ્રથમ મુલાકાત હતી. પીડબ્લ્યુ શંકર ડામોરની જરૂરમાં નોંધ પર આવ્યું છે કે સી.બી.આઈ.ના લોકો રાત્રિના સમયે ત્યાં પહોંચ્યા હતા અને તે સમયે બરોથી ગામના રહેવાસીઓ ત્યાં એકત્ર થયા હતા અને સી.બી.આઈ.ના કર્મચારીઓએ ગામલોકો પાસેથી કોઈ પૂછપરછ કરી નહોતી. તેના વિરુદ્ધ, કેટલાક વિરોધાભાસ

સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓ અને ગામલોકો વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો અને તેથી બિરુછુવાડા પોલીસ ત્યાં હાજર હતી. આ સાક્ષીએ પોતાની મુખ્ય પરીક્ષામાં મૃતદેહ જ્યાં પડેલો હતો તે સ્થળનું વર્ણન આપ્યું છે અને તે જ વાત બિરુછુવાડા પોલીસે ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ તૈયાર કરેલા પંચનામાથી સમર્થિત થાય છે. નોંધપર આવ્યું છે કે સી.બી.આઈ.ના કર્મચારીઓએ ૦૨.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ બિરુછુવાડા પોલીસના હસ્તક્ષેપની માંગ કરી હતી અને એમ પણ જણાય છે કે ગામમાંથી કોઈક વ્યક્તિએ બિરુછુવાડા પોલીસને પણ જાણ કરી હતી. તેથી, નિર્વિવાદ રીતે, જ્યારે સી.બી.આઈ.ની ટીમ આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદના જણાવ્યા મુજબ સ્થળે પહોંચી હતી, ત્યારે બિરુછુવાડા પોલીસ હાજર ન હતી. નોંધપર એવું દર્શાવતું કશું નથી કે સી.બી.આઈ.ની ટીમમાંથી, પંચો સહિત, કોઈને પણ બારોઠી ગામની સીમ પર આવેલ સ્થળ વિશે જાણ હતી. અમારી સમક્ષ ઉઠેલો નિર્ણાયક પ્રશ્ન એ છે કે શું પંચોની હાજરીમાં આરોપીએ પ્રથમ મૌખિક રીતે અને ત્યારબાદ પોતાના વર્તન દ્વારા, એટલે કે તેઓ જેમાં મુસાફરી કરતા હતા તે કારને સ્થળ પર રોકવાના ઉપાયે, સ્થળ વિશેની હકીકતનો કરેલો ખુલાસો, અટકાયતમાં રહેલા આરોપી દ્વારા થયેલી હકીકતની શોધ તરીકે ગણાવી શકાય, જે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ની યોજના મુજબ પુરાવામાં ગ્રાહ્ય છે.

(૨૧) પક્ષકારો તરફથી હાજર થયેલ વિદ્વાન વકીલ દ્વારા અનેક નિર્ણયો અમારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. તેમ છતાં, વર્તમાન ચુકાદાના હેતુસર, અમે તેમાંના કેટલાક નિર્ણયો અંગે ચર્ચા કરવા ઇચ્છીએ છીએ.

(એ) પુલુકુરી કોટ્ટાયા એન્ડ અધર્સ વિ./એસ. એમ્પરર, એ.આઈ.આર. (૩૪) ૧૯૪૭ પ્રિવી કાઉન્સિલ ૫૭ ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે કલમ ૨૭ અમલમાં આવે તે માટે આવશ્યક શરત એ છે કે તથ્યની શોધ અંગે સાક્ષ્યમાં નિવેદન કરાયેલું હોવું જોઈએ, અને ત્યારબાદ એવી માહિતીનો એટલો જ ભાગ, જે તે રીતે શોધાયેલ તથ્ય સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત હોય, તે સાબિત કરી શકાય. (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે). આ નિર્ણયનો અનુપાત આ નિર્ણયના ફકરા-૧૦ માં પ્રતિબિંબિત થાય છે, જે નીચે મુજબ વાંચાય છે:-

૧૦. કલમ ૨૭, જે કલાત્મક રીતે સુઘડ શબ્દોમાં રચાયેલ નથી, તે પૂર્વવર્તી કલમ દ્વારા લાદવામાં આવેલ પ્રતિબંધનો એક અપવાદ પ્રદાન કરે છે અને પોલીસ અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલા કેટલાક નિવેદનોને પુરાવામાં સાબિત કરવાની મંજૂરી આપે છે. આ કલમ અમલમાં આવે તે માટેની આવશ્યક શરત એવી છે કે પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં રહેલ અને કોઈ ગુનાનો આરોપી એવી વ્યક્તિ પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલી માહિતીના પરિણામે કોઈ હકીકત શોધાઈ હોવાનું સોગંદે જણાવવામાં આવવું જોઈએ, અને તે પછી તે માહિતીનો એટલો જ ભાગ,

જે તે રીતે શોધાયેલી હકીકત સાથે સ્પષ્ટપણે સંબંધિત હોય, સાબિત કરી શકાય. આ કલમનું આધારભૂત દષ્ટિકોણ એવું જણાય છે કે જો આપવામાં આવેલી માહિતીના પરિણામે કોઈ હકીકત વાસ્તવમાં શોધાય, તો તે માહિતી સત્ય હતી તેવી કેટલીક ખાતરી તેમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેથી તેને સુરક્ષિત રીતે પુરાવામાં સ્વીકારવાની મંજૂરી આપી શકાય; પરંતુ સ્પષ્ટ છે કે સ્વીકાર્ય માહિતીની વ્યાપ્તિ તે શોધાયેલી હકીકતના ચોક્કસ સ્વરૂપ પર આધારિત હોવી જોઈએ, જેના સાથે આવી માહિતીનો સંબંધ આવશ્યક છે. સામાન્ય રીતે, આ કલમ ત્યારે અમલમાં આવે છે જ્યારે પોલીસ અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિ કોઈ ગુપ્ત સ્થાનેથી કોઈ વસ્તુ, જેમ કે મૃતદેહ, હથિયાર અથવા આભૂષણો, બહાર પાડી આપે, અને એવું કહેવાતું હોય કે તેનો સંબંધ તે ગુનાથી છે, જેના માટે માહિતી આપનાર પર આરોપ છે. કાઉન તરફથી શ્રી મેગ્યૂએ દલીલ કરી છે કે આવા કિસ્સામાં “શોધાયેલી હકીકત” એટલે બહાર પાડવામાં આવેલી ભૌતિક વસ્તુ, અને તે વસ્તુ સાથે સ્પષ્ટપણે સંબંધિત કોઈપણ માહિતી સાબિત કરી શકાય. આ દષ્ટિકોણ મુજબ, કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવેલી એવી માહિતી કે બહાર પાડાયેલ મૃતદેહ તે વ્યક્તિનો છે જેને તેણે હત્યા કરી છે, બહાર પાડાયેલ હથિયાર તે જ છે જેનો ઉપયોગ તેણે હત્યા કરતા કર્યો હતો, અથવા બહાર પાડાયેલા આભૂષણો ડકેટીમાં ચોરાયેલા હતા, તે બધું જ સ્વીકાર્ય ગણાશે. જો કલમ ૨૭નો એવો જ પ્રભાવ હોય, તો

પોલીસ સમક્ષ કરવામાં આવેલી કબૂલાતો અથવા પોલીસ અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાતો અંગેની પૂર્વવર્તી બે કલમો દ્વારા લાદવામાં આવેલ પ્રતિબંધમાં બહુ ઓછું તત્ત્વ બાકી રહે. સંભવતઃ તે પ્રતિબંધ વિધાનમંડળની આ ભીતિથી પ્રેરિત હતો કે પોલીસના પ્રભાવ હેઠળ રહેલ વ્યક્તિને અતિરિક્ત દબાણ દ્વારા કબૂલાત કરવા પ્રેરિત કરી શકાય. પરંતુ જો આ પ્રતિબંધ દૂર કરવા માટે માત્ર એટલું જ આવશ્યક હોય કે કબૂલાતમાં ત્યારબાદ બહાર પાડવામાં આવનાર કોઈ વસ્તુ સંબંધિત માહિતીનો સમાવેશ કરવામાં આવે, તો એવું માનવું યોગ્ય લાગે છે કે પોલીસની સમજાવવાની શક્તિ પ્રસંગને અનુરૂપ સાબિત થશે અને વ્યવહારમાં આ પ્રતિબંધ પોતાનો પ્રભાવ ગુમાવશે. અર્થઘટનના સામાન્ય સિદ્ધાંતો અનુસાર, તેમના લોર્ડશીપ્સ માને છે કે કલમ ૨૬માં કલમ ૨૭ દ્વારા ઉમેરાયેલ ઉપબંધને એ રીતે માનવો જોઈએ નહીં કે તે મૂળ કલમના તત્ત્વને રદબાતલ કરી દે. તેમના લોર્ડશીપ્સના મત મુજબ, આ કલમમાં આવેલ “શોધાયેલી હકીકત”ને બહાર પાડવામાં આવેલી વસ્તુ સમક્ષ માનવી એ ભ્રાંતિપૂર્ણ છે; શોધાયેલી હકીકતમાં તે સ્થાનનો પણ સમાવેશ થાય છે જ્યાંથી વસ્તુ બહાર પાડવામાં આવે છે અને તે બાબત અંગે આરોપીના જ્ઞાનનો પણ સમાવેશ થાય છે, અને આપવામાં આવેલી માહિતીનો સ્પષ્ટ સંબંધ આ હકીકત સાથે હોવો જોઈએ. બહાર પાડવામાં આવેલી વસ્તુના ભૂતકાળના ઉપયોગ વિશેની, અથવા તેના

પૂર્વ ઇતિહાસ વિશેની, માહિતી તે જે પરિસ્થિતિમાં શોધાય છે તેમાં તેની શોધ સાથે સંબંધિત નથી. અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવેલી એવી માહિતી કે “હું મારા ઘરના છાપરમાં છુપાવેલી એક છરી બહાર પાડી આપીશ” તે છરીની શોધ તરફ દોરી જતી નથી; છરીઓ તો ઘણાં વર્ષો પહેલાંથી શોધાઈ ચૂકી છે. તે એવી હકીકતની શોધ તરફ દોરી જાય છે કે માહિતી આપનારના જ્ઞાન મુજબ તેના ઘરમાં એક છરી છુપાવવામાં આવી છે, અને જો તે સાબિત થાય કે તે છરીનો ઉપયોગ ગુનો કરવાની પ્રક્રિયામાં કરવામાં આવ્યો હતો, તો શોધાયેલી હકીકત અત્યંત સંબંધિત બને છે. પરંતુ જો આ નિવેદનમાં “જે વડે મેં એ.ને ઘા માર્યો હતો” એવા શબ્દો ઉમેરવામાં આવે, તો એ શબ્દો સ્વીકાર્ય નથી, કારણ કે તેમનો સંબંધ માહિતી આપનારના ઘરમાં છરી શોધાવાની હકીકત સાથે નથી.

આ નિર્ણયને એક માઈલસ્ટોન તરીકે માનવામાં આવ્યો છે અને આ જ નિર્ણયનો આ અદાલત તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલત સહિત અન્ય અદાલતોના અનેક નિર્ણયો માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે અને તેનું અનુસરણ કરવામાં આવ્યું છે.

(બી) પ્રેમ પ્રકાશ મુન્દ્રા વિ./સ. રાજ્ય રાજસ્થાન અને અન્ય, ૧૯૯૮ એસ.સી.સી. (કિ.) ૮૯૬ ના કેસમાં, અપીલકર્તા આરોપીએ આપેલા નિવેદનના અનુસંધાને મૃતકનો મૃતદેહ કથિત રીતે જપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ

હકીકતોના આધારે સર્વોચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું કે અપીલકર્તાને માત્ર તે સ્થળની જાણ હતી જ્યાં મૃતદેહ દફનાવવામાં આવ્યો હતો અને આરોપીનું એવું કોઈ નિવેદન નહોતું જેને વિશ્વસનીય કહી શકાય કે તેણે જ તેને દફનાવ્યો હતો. અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા સમજાવવામાં આવ્યું હતું કે તેને તે સ્થળ વિશેની જાણ લોક-અપમાં તેના સાથે રહેલા સહ-કેદીઓ પાસેથી થઈ હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું કે આ પરિસ્થિતિઓ ફરિયાદ પક્ષને ઉપયોગી નીવડશે નહીં.

(સી) પંજાબ રાજ્ય વિ./વિ. બક્ષીશ સિંહ, ૧૯૭૧ (૩) એસ.સી.સી. ૧૮૨ (= એ.આઈ.આર. ૧૯૭૧ એસ.સી. ૨૦૧૬) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયમાં, ફરિયાદ પક્ષનો મામલો છ મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત હતો અને તેમાંની એક પરિસ્થિતિ એવી હતી કે પોલીસ અટકાયતમાં રહેલા આરોપી અપીલકર્તાએ આપેલી માહિતીના આધારે મૃતકના શરીરના કેટલાક અંગો તથા દાતરડું શોધી કાઢવામાં આવ્યા હતા. અંતે સર્વોચ્ચ અદાલતે નિષ્કર્ષ કર્યો કે આરોપી અપીલકર્તા વિરુદ્ધ એકમાત્ર દોષારોપક પુરાવો “મૃતકનો મૃતદેહ જ્યાં ફેંકવામાં આવ્યો હતો તે સ્થળ બતાવવાનો” હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું કે “આ, અમારી દષ્ટિએ, નિશ્ચિતરૂપે અપીલકર્તા વિરુદ્ધ ઘનિષ્ઠ શંકા ઊભી કરે છે, પરંતુ તે નિષ્કર્ષાત્મક પરિસ્થિતિ નથી.” ફરિયાદ પક્ષે સાબિત કર્યું હતું કે તે જ સ્થળે તૂટેલા દાંત અને માનવ શરીરના ભાગો પડેલા હતા. તેથી, જેમણે તે ભાગો જોયા હોય તે કોઈપણ વ્યક્તિએ એવો અનુમાન કરી શક્યો હોત કે મૃતદેહ

તે સ્થળની નજીક આવેલી નદીમાં ફેંકવામાં આવ્યો હશે. અન્ય કોઈ પરિસ્થિતિના અભાવે, સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું કે આગળ ધપાવવામાં આવેલી પરિસ્થિતિઓ સંતોષકારક રીતે સાબિત થવી આવશ્યક છે અને તે પરિસ્થિતિઓ માત્ર આરોપીના દોષિત હોવાના અનુમાન સાથે જ સુસંગત હોવી જોઈએ.

(ડી) એરાભદ્રપ્પા ઉર્ફે કૃષ્ણપ્પા વિ./એસ. કર્ણાટક રાજ્યના કેસમાં, (૧૯૮૩)૨ એસ.સી.સી. ૩૩૦, સર્વોચ્ચ અદાલતે આ મુજબ અવલોકન કર્યું છે:—

૭. અપીલકર્તા દ્વારા આંક પી.૩૫ હેઠળ કરાયેલ નિવેદન પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ ગ્રાહ્ય છે તે બાબતે કોઈ વિવાદ નથી. કલમ ૨૭ હેઠળ માત્ર એટલી જ માહિતી ગ્રાહ્ય બને છે, જેટલી માહિતી તેના દ્વારા વાસ્તવમાં શોધાયેલા તથ્યો સાથે સ્પષ્ટપણે સંબંધિત હોય. “તથ્ય” શબ્દનો અર્થ કોઈ નિશ્ચિત અથવા ભૌતિક તથ્ય એવો થાય છે, જેના સાથે માહિતીનો સીધો સંબંધ હોય. સર જહોન બોમોન્ટે પુલુકુરી કોટેયા વિ. કિંગ એમ્પરર (એ.આઈ.આર. ૧૯૪૭ પી.સી. ૬૭) માં સમજાવ્યા મુજબ;

..... કલમની અંદરનો “શોધાયેલ હકીકત” ઉત્પન્ન કરાયેલ વસ્તુને સમકક્ષ ગણવો ભ્રાંતિજનક છે; શોધાયેલ હકીકતમાં તે

સ્થળનો સમાવેશ થાય છે જ્યાંથી વસ્તુ ઉત્પન્ન કરવામાં આવી છે તેમજ આ બાબત અંગે આરોપીના જ્ઞાનનો પણ સમાવેશ થાય છે, અને આપવામાં આવેલી માહિતીનો સ્પષ્ટ તથા સીધો સંબંધ આ હકીકત સાથે હોવો જોઈએ.

૮. તેથી, કલમ ૨૭ની લાગુ પડતાશ માટે બે શરતો પૂર્વઆવશ્યક છે, અર્થાત્ (૧) માહિતી એવી હોવી જોઈએ કે જેના કારણે હકીકતની શોધ થઈ હોય; અને (૨) માહિતી શોધાયેલી હકીકત સાથે “સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત” હોવી જોઈએ. વર્તમાન કેસમાં, નીચલી અદાલતમાં વિચારણા દરમિયાન એવી સૂચના કરવામાં આવી હતી કે પી.ડબલ્યુ. રફને અન્ય સ્ત્રોતોમાંથી અગાઉથી જાણ હતી કે આપરાધિક સંડોવણી દર્શાવતા વસ્તુઓ અમુક અન્ય સ્થળોએ છુપાવવામાં આવ્યા હતા અને આંક પી.૩૫માંનો નિવેદન વસૂલાતો થઈ ગયાના પછી તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેથી પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ના અર્થમાં કોઈ “શોધાયેલી હકીકત” નહોતી. આ પ્રશ્ન પર વિશદ ચર્ચા કરવાની અમને આવશ્યકતા નથી, કારણ કે પી.ડબલ્યુ. રફની જિરહ દરમિયાન તેને એવી કોઈ સૂચના આપવામાં આવી નહોતી કે તેને તે સ્થળોની જાણ હતી જ્યાં આપરાધિક સંડોવણી દર્શાવતા વસ્તુઓ રાખવામાં આવ્યા હતા.

એવી સ્થિતિમાં, અપીલકર્તા દ્વારા કરાયેલ આંક પી.૩૫માંનું નિવેદન સ્પષ્ટપણે પુરાવામાં ગ્રાહ્ય છે.”

ઉલ્લેખિત નિર્ણયનો ગુણોત્તર અને તેમાં કરાયેલા અવલોકનો વર્તમાન કેસમાં ફરિયાદ પક્ષને મદદરૂપ થશે અને પુરાવાના મુદ્દે બચાવ પક્ષને નહીં.

(ઈ) બોધ રાજ વિ./એસ. સ્ટેટ ઓફ જે એન્ડ કે ના કેસમાં, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૨ એસ.સી. ૩૧૬૪ (= (૨૦૦૨)૮ એસ.સી.સી. ૪૫), સર્વોચ્ચ અદાલત પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ પુરાવામાં ગ્રાહ્ય એવા શોધાયેલા તથ્ય સાથે સ્પષ્ટપણે સંબંધિત માહિતીના વ્યાપ અને મર્યાદાના પ્રશ્ન પર વિચારણા કરી રહી હતી. અમારું માનવું છે કે ચુકાદાનો પરિચ્છેદ-૧૮ સંબંધિત છે, પરંતુ અમે પરિચ્છેદ-૧૮ નો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ પુનઃઉત્પન્ન કરવા ઈચ્છીએ છીએ:-

“૧૮. એવું જણાય છે કે વર્તમાન સ્વરૂપમાં ધારા ૨૭ હેઠળ કોઈ તથ્યની શોધ તરફ દોરી જતાં પુરાવાને ગ્રાહ્ય બનાવવા માટે માહિતી પોલીસની અટકાયતમાં રહેલા કોઈ આરોપી પાસેથી આવવી આવશ્યક છે. પોલીસ અટકાયતની આ આવશ્યકતા અત્યંત વિસંગત પરિણામો પેદા કરે છે અને એવા કેસોમાં ઘણાં મૂલ્યવાન પુરાવા બહાર રહી જવાની શક્યતા ઊભી કરે છે કે જેમાં કોઈ વ્યક્તિ, જેને પછીથી અટકાયતમાં

લેવામાં આવે છે અને જે આરોપી બને છે, ગુનો કર્યા પછી કોઈ પોલીસ અધિકારીને મળે છે અથવા સ્વેચ્છાએ તેની પાસે અથવા પોલીસ મથકે જાય છે અને ગુનાની એવી પરિસ્થિતિઓ જણાવે છે કે જેના પરિણામે મૃતદેહ, હથિયાર અથવા અન્ય કોઈ મહત્વપૂર્ણ તથ્યની શોધ થાય છે. તેની પાસેથી આ રીતે પ્રાપ્ત થયેલી આવી માહિતી, જે અન્યથા ગ્રાહ્ય છે, તે ધારા ૨૭ હેઠળ અગ્રાહ્ય બની જાય છે જો માહિતી પોલીસ અધિકારીની અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિ પાસેથી પ્રાપ્ત ન થઈ હોય અથવા પોલીસ અધિકારીની અટકાયતમાં ન રહેલી વ્યક્તિ પાસેથી પ્રાપ્ત થઈ હોય. ધારા ૨૭ હેઠળ જે નિવેદન ગ્રાહ્ય છે તે એ છે જે શોધ તરફ દોરી જતી માહિતી હોય. તેથી, જે ગ્રાહ્ય છે તે માહિતી હોવાને કારણે, તે જ સાબિત કરવી પડે અને તેના આધારે પોલીસ અધિકારીએ બનાવેલો અભિપ્રાય નહીં. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, અટકાયત દરમિયાન આરોપીએ આપેલી અને જેના પરિણામે વસ્તુઓની વસૂલાત થઈ એવી ચોક્કસ માહિતી સાબિત કરવી આવશ્યક છે. તેથી, આરોપી અને ફરિયાદ પક્ષ બંનેના હિત માટે આપેલી માહિતીની નોંધ કરવામાં આવે અને તે સાબિત કરવામાં આવે તે જરૂરી છે, અને જો એવી નોંધ કરવામાં આવી ન હોય, તો ચોક્કસ માહિતી પુરાવા દ્વારા અદાલત સમક્ષ લાવવામાં આવવી જોઈએ. પુરાવા અધિનિયમની ધારા ૨૭માં અંતર્નિહિત મૂળભૂત વિચાર અનુગામી ઘટનાઓ દ્વારા પુષ્ટિનો સિદ્ધાંત છે. આ સિદ્ધાંત એ તત્ત્વ પર આધારિત છે

કે જો કેદી પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલી માહિતીના બળ ઉપર કરવામાં આવેલી શોધના પરિણામે કોઈ તથ્ય પ્રકાશમાં આવે, તો આવી શોધ એ બાબતની ખાતરી આપે છે કે કેદીએ આપેલી માહિતી સત્ય છે. માહિતી સ્વીકારોક્તિરૂપ અથવા અપરાધસૂચક ન હોય એવી સ્વરૂપની હોઈ શકે, પરંતુ જો તેના પરિણામે કોઈ તથ્યની શોધ થાય, તો તે વિશ્વસનીય માહિતી બની જાય છે. હવે આ બાબત સુસ્થાપિત છે કે કોઈ વસ્તુની વસૂલાત, કલમમાં કલ્પાયેલ તથ્યની શોધ સમાન નથી. પુલુકુરી કોટેયા વિ. એમ્પરર (એ.આઈ.આર. ૧૯૪૭ પી.સી. ૬૭) ના પ્રિવી કાઉન્સિલના નિર્ણયનો, કલમમાં કલ્પાયેલ “શોધાયેલ તથ્ય” માં જે સ્થાનેથી વસ્તુ પ્રાપ્ત થઈ તે સ્થાન, તેના વિષે આરોપીનું જ્ઞાન, તેનો સમાવેશ થાય છે, પરંતુ આપવામાં આવેલી માહિતીનો સ્પષ્ટ સંબંધ તે બાબત સાથે હોવો જોઈએ, એવા અર્થઘટનને સમર્થન આપવા માટે સર્વાધિક ઉલ્લેખ થાય છે. (જુઓ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિ. દાનુ ગોપીનાથ શિંદે અને અન્ય (૨૦૦૦) ક્રિ એલ.જે. ૨૩૦૧). નિઃસંદેહ, પુરાવામાં ગ્રાહ્ય ઠરાવવા માટે મંજૂર માહિતી તે માહિતીના એટલા જ ભાગ સુધી મર્યાદિત રહે છે, જે “તે દ્વારા શોધાયેલ હકીકત સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત હોય.” પરંતુ ગ્રાહ્યતા પ્રાપ્ત કરવા માટે માહિતીને એટલી કાપછાંટ કરીને સંક્ષિપ્ત કરવાની જરૂર નથી કે તે નિર્રથક અથવા અગમ્ય બની જાય. ગ્રાહ્ય રાખવામાં આવતી માહિતીનો વ્યાપ

સમજપાત્રતા સાથે સુસંગત હોવો જોઈએ.” આ નિષ્કર્ષ શોધ પંચનામાની સંપૂર્ણ અગ્રાહ્યતાની દલીલને નકારી કાઢે છે.

(એફ) હરિયાણા રાજ્ય વિ. જગબીર સિંહ અને અન્યના કેસમાં, (૨૦૦૩)૧૧ એસ.સી.સી. ૨૬૧, સર્વોચ્ચ અદાલત પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા આધારિત કેસ સાથે વ્યવહાર કરી રહી હતી. તેમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે “ફક્ત પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાના આધારે દોષસિદ્ધિ થઈ શકે તે બાબતે કોઈ સંશય નથી, પરંતુ તેનું પરીક્ષણ આ અદાલતે ઈ.સ. ૧૯૫૨ જેટલા પૂર્વે પ્રતિપાદિત કરેલા પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા સંબંધિત કાયદાની કસોટી પર થવું જોઈએ.” હનુમંત ગોવિંદ નરગુંડકર અને અન્ય વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ એસ.સી. ૩૪૩ ના નિર્ણયનો સંબંધિત પરિચ્છેદ ઉદ્ઘૃત કરતાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે રાજ્ય ઓફ રાજસ્થાન વિ. રાજા રામ, ૨૦૦૩ એ.આઈ.આર. એસ.સી.૬બલ્યુ. ૪૦૯૭ (=એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસ.સી. ૩૬૦૧) ના નિર્ણયનો પરિચ્છેદ-૨૧ પુનઃપ્રસ્તુત કર્યો. પરિચ્છેદ-૨૧ માં નીચે મુજબ નોંધવામાં આવ્યું છે:-

૨૧. આરોપીએ બતાવ્યા મુજબ કબજે લેવામાં આવેલા હોવાનું આક્ષેપિત કપડાં પરના લોહીના ડાઘ અંગે આવતાં, ન્યાયવિજ્ઞાન પ્રયોગશાળાના અહેવાલે સૂચવ્યું હતું કે આરોપીના શર્ટ અને પેન્ટ પર માનવ લોહીના ડાઘ હતા. લોહીનો જૂથ શોધવાનો કોઈ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો નહોતો. હકીકતમાં વડી અદાલતે આ સ્થિતિ નોંધેલી હતી અને અવલોકન કર્યું હતું કે વસૂલાત સમયે

પી.ડબલ્યુ.-૪ ની હાજરી શંકાસ્પદ છે, કારણ કે તે અવિશ્વસનીય સાક્ષી હોવાનું જણાયું છે. એવો અવલોકન કરવામાં આવ્યો હતો કે ભલે લોહીની હાજરી સ્વીકારી લેવામાં આવે, તો પણ આ પરિસ્થિતિ એવી નથી કે જેના પરથી આરોપી જ ગુનાનો કર્તા હતો એવું નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય. ઉપરોક્ત અહેવાલ (આંક ૬૧) માં સ્પષ્ટપણે જણાવાયું હતું કે કપડાં પર મળેલા લોહીનો જૂથ નિર્ધારિત કરી શકાયો નહોતો.

મૃતકનું કે આરોપીનું લોહી સમૂહ, બંનેમાંથી કોઈનું પણ નિર્ધારણ કરવામાં આવ્યું નહોતું. તે પરિસ્થિતિમાં, વડી અદાલતે એવું ધારણ કર્યું કે લોહી આરોપીનું હોવાની શક્યતા નકારી શકાય તેમ નથી. કથિત ન્યાયબાહ્ય કબૂલાતને લગતા પુરાવા સ્વીકાર્ય નથી એવા મુદ્દે વડી અદાલતે નોંધેલા તારણોને ધ્યાનમાં લેતાં, વડી અદાલતના નિષ્કર્ષો આધારવિહોણા છે એવું કહી શકાય નહીં.

આ બાબત નોંધપાત્ર છે કે જે કેસમાં સંબંધિત સમયે આરોપી, હકીકતનો ખુલાસો કરતી વખતે અથવા તેની શોધ કરાવતી વખતે, પોલીસની કસ્ટડીમાં ન હોવાનું જોવા મળે, અથવા એવું જણાય કે પોલીસને મૃતદેહ અથવા મુદ્દામાલની વસ્તુઓ ક્યાં છુપાવવામાં આવી હતી તેની અગાઉથી જ જાણ હતી, તે કેસ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ના કાર્યક્ષેત્રની બહાર નીકળી જાય છે.

(જી) કૃષ્ણ મોહર સિંહ દુગલ વિ./વિ. ગોવા રાજ્યના કેસમાં, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૯ એસ.સી. ૩૮૪૨ (= ૧૯૯૯ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૩૯૧૭), સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું નિષ્કર્ષ આપ્યું હતું કે અપીલકર્તા આરોપી વિરુદ્ધનું એકમાત્ર પુરાવું તેના દ્વારા ૦૭ ગ્રામ ચરસ શોધી કાઢ્યાનું જણાવાતું હતું. સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે પુરાવામાંથી સ્પષ્ટપણે ખુલાસો થતો હતો કે અપીલકર્તાએ પોલીસને તે સ્થળે લઈ જાય તે પહેલાં જ પોલીસને ચરસ જ્યાં છુપાવવામાં આવી હતી તે સ્થળ વિશે જાણ હતી અને તેથી ચરસની જમી પર કોઈ વિશ્વાસ રાખી શકાય તેમ નહોતો. મખન સિંહ વિ./વિ. પંજાબ રાજ્યના કેસમાં, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૮ એસ.સી. ૧૭૦૫, સર્વોચ્ચ અદાલત આરોપી અપીલકર્તા વિરુદ્ધની પરિસ્થિતિ સાથે સંકળાયેલી હતી. સુવિધા માટે અમે સંબંધિત પરિષેદ-૧૪ અહીં પુનઃઉત્પાદિત કરવા ઈચ્છીએ છીએ:-

૧૪. ત્યારબાદ અમારી સમક્ષ માત્ર મૃતદેહોની મળતરનો મુદ્દો જ બાકી રહે છે. તપાસ અધિકારી એસ.આઈ. પુરણ સિંહ (પીડબ્લ્યુ-૮) એ જિરહમાં સ્પીકાર્યું હતું કે અમરીક સિંહનું નિવેદન નોંધ્યા પછી તેમને એ સાચી જગ્યાની જાણ થઈ શકી નહોતી જ્યાં મૃતદેહો અને અન્ય વસ્તુઓ દાટી અને છુપાવી રાખવામાં આવ્યા હતા. આથી સ્પષ્ટ સૂચિત થાય છે કે અમરીક સિંહના નિવેદનમાંથી તેમને થોડી માહિતી મળી શકી હતી. અગાઉ જોવામાં આવ્યું છે તેમ, તે ખેતર ખુદ્ધું સ્થળ છે અને તેની

આસપાસ અન્ય ખેતરો આવેલાં છે અને નિહાલ સિંહના જણાવ્યા મુજબ બાજુનું ખેતર તેમનું પોતાનું હતું કારણ કે તેમણે તે ભાડે લીધેલું હતું અને તેથી એવું કહી શકાય નહીં કે ખેતરમાં મૃતદેહો દાટવામાં આવ્યા હોવાની જાણ કોઈ અન્ય વ્યક્તિને થઈ જ ન શકતી. તપાસ અધિકારીએ પોતે જ સ્વીકાર્યું હતું કે અમરીક સિંહનું નિવેદન નોંધ્યા પછી તેમને ખબર હતી કે મૃતદેહો ખેતરમાં દાટવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ તેમને એવું લાગ્યું હતું કે માહિતી પૂરતી નહોતી. તેથી એવું કહી શકાય નહીં કે જ્યાંથી મૃતદેહો મળ્યા તેવું સ્થળ એવું હતું જેના વિષેની જાણકારી માત્ર અપીલકર્તાને જ આક્ષેપિત કરી શકાય અને બીજાને નહીં. અપીલકર્તાને વિશિષ્ટ જાણકારી આક્ષેપિત કરી શકાય તેમ નથી, તેથી ધારા ૨૭ હેઠળનો પુરાવો પણ અપીલકર્તા વિરુદ્ધની પરિસ્થિતિ તરીકે કહી શકાય નહીં.

ઉલ્લેખિત નિર્ણયમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નોંધ પર ઉપલબ્ધ રહેલા પુરાવા (સાબિત થયેલ હકીકતો) ની પૃષ્ઠભૂમિમાં પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ હકીકતની શોધની હકીકતને પુરાવામાં ગ્રાહ્ય તરીકે સ્વીકારી નથી.

(૧) જાફર હુસૈન દસ્તગીર વિ./સે. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ એસ.સી. ૧૯૩૪ ના મામલામાં, સર્વોચ્ચ અદાલત આરોપીની કબૂલાત તેમજ પોલીસ કસ્ટડી દરમિયાન થયેલા કેટલાક તથ્યોના ખુલાસા અંગે વિચારણા કરી

રહી હતી. આ ઉલ્લેખિત નિર્ણયમાં, આરોપીએ પોલીસને તે વ્યક્તિઓના નામ અને રહેવાનું સ્થાન જણાવ્યું હતું, જેઓને તેણે ચોરાયેલી વસ્તુઓ સોંપી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે જાણ્યું કે પોલીસને તે વસ્તુઓ જે વ્યક્તિ પાસે હતી તેની જાણ પહેલેથી જ હતી અને તેથી, હકીકતોના આધારે એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલ નિવેદન પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ સ્વીકાર્ય નહોતું.

(૨૨) અમારા મત અનુસાર, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કર દ્વારા ઉલ્લેખિત નિર્ણયો એક એવા તર્ક પર આધારિત છે કે એવી પરિસ્થિતિઓ દર્શાવે છે કે આઈ.ઓ. શ્રી ક્રિશિકર સ્થળ વિશે અવગત હતા અને તેઓને એ પણ ખબર હતી કે બિરુછુવાડા પોલીસે વર્ષ ૧૯૯૮માં અથવા ઓછામાં ઓછા એપ્રિલ-૧૯૯૯માં પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળના પંચનામા પહેલાં કોઈપણ સમયે એક મૃતદેહ મળી આવ્યો હતો. પરંતુ, અગાઉ ચર્ચા કરવામાં આવી તેમ, વિરોધાભાસી હકીકતો નોંધમાં આવી છે અને આઈ.ઓ. શ્રી ક્રિશિકર તેમજ પી.ડબલ્યુ. શંકર ડામોરના પુરાવા સાથે, પંચ પી.ડબલ્યુ. ગૌતમ સહિત તપાસવામાં આવેલા અન્ય સાક્ષીઓના પુરાવાઓ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે બિરુછુવાડા પોલીસને સ્થળ પર અગાઉથી જાણ કરવામાં આવી નહોતી, પરંતુ ૦૨.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ અંધારાના સમયે ગામલોકો અને સી.બી.આઈ.ના કર્મચારીઓ વચ્ચે થયેલા કેટલાક ઝઘડાને કારણે તેને સ્થળ પર દોડી જવું પડ્યું

હતું. આઈ.ઓ. શ્રી કિશિકરે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે અંધારાને કારણે, મૃતક ગદાધરાનંદજીનો મૃતદેહ જ્યાં ફેંકવામાં આવ્યો હતો તે સ્થળનું વિગતવાર પંચનામું તૈયાર કરવું શક્ય નહોતું. ૦૩.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ દોરવામાં આવેલ પંચનામાના બીજા ભાગને અવગણીને પણ, એવું માનવું શક્ય છે કે જ્યારે આરોપી ક્રમાંક ૩ પંચોને તથા સી.બી.આઈ.ની ટીમને સ્થળ પર લઈને ગયો ત્યારે બિરુછવાડા પોલીસ હાજર નહોતી. સી.બી.આઈ. તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી રવાણી દ્વારા દલીલ કરવામાં આવ્યું તેમ, આરોપી ક્રમાંક ૩નું આ વર્તન પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ની જોગવાઈઓના દષ્ટિકોણે પ્રાસંગિક છે. આઈ.ઓ. શ્રી કિશિકરને સ્થળ વિશે જાણ હોવાની શક્યતા અત્યંત દૂરની જણાય છે. કોઈ દોષારોપક હકીકતી પરિસ્થિતિના અભાવે, તપાસ એજન્સી આ મુદ્દે સંતાકૂકડીનો ખેલ રમી રહી છે એવો પ્રતિકૂલ અનુમાન અદાલતે કરવો યોગ્ય ગણાય નહીં. વિજેન્દર વિ./સ. દિલ્લી રાજ્ય, (૧૯૯૭) ૬ એસ.સી.સી. ૧૭૧ ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત વિશિષ્ટ હકીકતો સાથે સંકળાયેલી હતી. અમે આ નિર્ણયની હકીકતોનો સંક્ષેપમાં ઉલ્લેખ કરવા ઈચ્છીએ છીએ, જે ઉક્ત નિર્ણયના પરિચ્છેદ ૨(એ) અને ૨(બી) માં પ્રતિબિંબિત થયેલી છે:—

“૨(એ) વિગતોથી પર, ફરિયાદ પક્ષનો કેસ આ મુજબ છે:— (એ) ૨૬.૦૬.૧૯૯૨ના રોજ સવારે લગભગ ૧૧ વાગ્યે જોહરીપુરના રહેવાસી રાજ કુમાર (પીડબ્લ્યુ ૪) તેમના વિસ્તારમાં રહેતા શેખ રકુલ હસન

(પીડબ્લ્યુ.પ)ના ઘેર ગયા અને તેમને જાણ કરી કે તેમણે હમણાં જ વિજેંદર, મુકેશ અને દેવીંદર (ત્રણેય અપીલકર્તાઓ)ને તેમના પુત્ર ખુર્શીદને મારુતિ કાર ક્રમાંક ડીડીબી ૫૦૬૭માં લઈ જતા જોયા છે. આવી માહિતી મળતાં જ પી પએ ટેલિફોન દ્વારા પોલીસ નિયંત્રણ કક્ષાને સંપર્ક કર્યો અને પોતાના પુત્રના અપહરણ અંગે જાણ કરી. તે સમયે પોલીસ નિયંત્રણ કક્ષામાં ફરજ પર રહેલ લેડી કોન્સ્ટેબલ ઉર્મિલાએ તે સંદેશ પ્રાપ્ત કર્યો અને જોહરીપુર ગામ તેની અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવતું હોવાથી તે સંદેશ ગોકલપુરી પોલીસ સ્ટેશનને મોકલ્યો. તે માહિતી પ્રાપ્ત થતાં એસઆઈ શિવરાજ સિંહ (પીડબ્લ્યુ ૮)એ દૈનિક રોજનામયા પુસ્તકમાં આંક ક્રમાંક ૧૩-એ (આંક.પીડબ્લ્યુ ૮/એ) હેઠળ તેની નોંધ કરી અને જોહરીપુર તરફ ગયા. ત્યાં તેઓ પીડબ્લ્યુ પને મળ્યા અને તેમને આશ્વાસન આપ્યું કે તેમના પુત્રને ટૂંક સમયમાં શોધી કાઢવામાં આવશે. આવા આશ્વાસન છતાં સાંજ સુધી તેમના પુત્રનો કોઈ પત્તો ન લાગતાં પીડબ્લ્યુ પ પોલીસ વિજિલન્સ સેલ ખાતે ગયા અને ત્યાં અહેવાલ નોંધાવ્યો (આંક.પીડબ્લ્યુ ૧૫/એ). બીજા દિવસે સવારે પીડબ્લ્યુ પ ગોકલપુરી પોલીસ સ્ટેશન ગયા અને બીજી એક જાણ નોંધાવી, જે પીડબ્લ્યુ ૮એ નોંધેલી (આંક.પીડબ્લ્યુ ૫/એ). આ જાણને પ્રથમ માહિતી અહેવાલ તરીકે માની પીડબ્લ્યુ ૮એ ગુનો નોંધ્યો અને ગોકલપુરી

પોલીસ સ્ટેશનના સ્ટેશન હાઉસ ઓફિસર શ્રી આરએસ ચૌહાણ (પીડબ્લ્યુ ૧૯)એ તેની તપાસ હાથ ધરી.

(બી) દરમિયાનમાં, ઘાઝિયાબાદ (યુ.પી.) જિલ્લાના લોનિ પોલીસ સ્ટેશનના કેટલાક અધિકારીઓએ ૨૭.૦૬.૧૯૯૨ના બપોર પછી પેટ્રોલિંગ ફરજ દરમિયાન બનથલા ગામમાં રેલવે લાઈનની બાજુએ આશરે ૧૭/૧૮ વર્ષના એક યુવાન છોકરાનું મૃતદેહ પડેલું મળ્યું. સબ-ઈન્સ્પેક્ટર સંતોષ કુમાર (પીડબ્લ્યુ ૨૦) એ મૃતદેહના ફોટોગ્રાફ લેવડાવ્યા (આંક પીડબ્લ્યુ ૨૦/બી) અને, તેના ઉપર પંચનામું કર્યા પછી, ઉત્તરપરીક્ષણ માટે તેને ઘાઝિયાબાદ મોર્ચુરી ખાતે મોકલ્યો.” ઉપરોક્ત હકીકતોની પૃષ્ઠભૂમિકામાં, પુરાવાની મૂલવણી કરતી વખતે, ઉક્ત નિર્ણયના પરિચ્છેદ-૧૭માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:-

૧૭. ઉપરોક્ત સાક્ષીઓના પુરાવા નોંધવામાં અમને જે બીજી એક મૂળભૂત કાયદેસરની ઉદ્ધંધના નજરે પડે છે, તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ સંબંધિત છે. ઉપરોક્ત ત્રણ પોલીસ સાક્ષીઓ દ્વારા એવો પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો કે ૩૦.૦૬.૧૯૯૨ના રોજ ત્રણેય અપીલકર્તાઓ પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલી માહિતીના પરિણામે તેમણે તે સ્થળ શોધી કાઢ્યું, જ્યાં ખુર્શીદનો

મૃતદેહ ફેંકવામાં આવ્યો હતો. અગાઉ જ નોંધાયું છે તેમ, ખુર્શીદનો મૃતદેહ ૨૭.૦૬.૧૯૯૨ના રોજ જ મળી આવ્યો હતો અને તેથી તે પછી જે સ્થળે તે ફેંકવામાં આવ્યો હતો તે સ્થળની શોધનો પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નહોતો. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ, જો આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલી માહિતીના પરિણામે કોઈ એવી હકીકત શોધાય કે જે એવી માહિતીનું સીધું પરિણામ હોય, તો જ તે પુરાવા તરીકે ગણાય; પરંતુ વર્તમાન કેસમાં જેમ હકીકત અગાઉથી જ શોધાઈ ગઈ હોય, તેવી સ્થિતિમાં તેના સંબંધે પુરાવો રજૂ કરી શકાય નહીં.

આ ઉલ્લેખિત નિર્ણયમાં, તા. ૨૭.૦૬.૧૯૯૨ ના બપોરે પેટ્રોલિંગ ફરજ પર રહેલા ઉત્તર પ્રદેશના ગાઝિયાબાદ જિલ્લામાં આવેલ લોની પોલીસ સ્ટેશનના અધિકારીઓએ મૃતદેહ કબજે લીધો હતો, પરંતુ એફ.આઈ.આર. ગોકલપુરી પોલીસ સ્ટેશનના એસ.એચ.ઓ. દ્વારા નોંધવામાં આવી હતી, જે દિલ્લી રાજ્યની હદમાં આવે છે. પુરાવાના આધારે, સર્વોચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું છે કે અહીં મૂળભૂત વૈધાનિક ભંગ થયો છે. તેમ છતાં, હાલ હાથ ધરાયેલા કેસના તથ્યોના પ્રકાશમાં, ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત નિર્ણયમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલા અવલોકનો બચાવ પક્ષને સહાયરૂપ બનશે નહીં. એવું માનવું શક્ય છે કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ, આરોપી ક્રમાંક ૩ દ્વારા આપવામાં આવેલી

માહિતીના પરિણામે જે હકીકતનો શોધ થયો હતો, તે એવી માહિતીનું સીધું પરિણામ હતું અને તેથી તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ પુરાવામાં સ્વીકાર્ય છે. તેથી, વિજેન્દ્ર (ઉપરોક્ત) નો ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત નિર્ણય આરોપીને મદદરૂપ થશે નહીં. બીજી તરફ, સ્ટેટ ઓફ હિમાચલ પ્રદેશ વિ./એસ. જીત સિંહ, જે.ટી. ૧૯૯૯(૨) એસ.સી. ૯૯ ના કેસમાં આપેલો નિર્ણય ફરિયાદ પક્ષને મદદરૂપ થશે. જણાવેલ નિર્ણયનો પરિણેદ-૨૫, હકીકતની શોધ તથા આરોપીના કહેવાથી વસ્તુઓની કબજેદારી બાબતે કાયદાને થોડો નવો વળાંક આપે છે. નિર્વિવાદ રીતે, આરોપીની પૂછપરછ મહત્વપૂર્ણ સ્ત્રોતોમાંથી એક છે અને તપાસ એજન્સી તપાસ દરમિયાન આરોપી પાસેથી મહત્વપૂર્ણ સૂત્રો મેળવી શકે છે. જો પૂછપરછ દરમિયાન આરોપી કોઈ અત્યંત મહત્વપૂર્ણ હકીકત જાહેર કરે અને જો તપાસ એજન્સી પુરાવા સ્વરૂપે એકત્રિત થયેલ અન્ય હકીકતોને સંબંધિત કોઈ મહત્વપૂર્ણ પુરાવો અથવા હકીકત કબજે કરવામાં સક્ષમ બને, તો ફરિયાદ પક્ષ તેના ઉપયોગમાં લઈ શકે છે અને અદાલત આ રીતે એકત્રિત થયેલા આવા પુરાવાનો વિચાર કરી શકે છે. જણાવેલ નિર્ણયના સંબંધિત પરિણેદો નીચે મુજબ છે:—

“૨૬. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ માં એવું કંઈ નથી કે જે તે સ્થિતિમાં આરોપીના નિવેદનને અગ્રાહ્ય બનાવે, જ્યારે વસ્તુઓની બરામદગી એવા કોઈ સ્થળ પરથી કરવામાં આવી હોય જે “અન્ય લોકો

માટે ખુલ્લું અથવા સુલભ” હોય. એવી ધારણા તર્કભ્રષ્ટ છે કે જ્યારે કોઈ આપરાધિક રીતે દોષારોપક વસ્તુની બરામદગી એવા સ્થળ પરથી કરવામાં આવે જે અન્ય લોકો માટે ખુલ્લું અથવા સુલભ હોય, ત્યારે તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળના પુરાવાને દૂષિત કરી દેશે. કોઈપણ વસ્તુ એવી જગ્યાએ છુપાવી શકાય છે જે અન્ય લોકો માટે ખુલ્લી અથવા સુલભ હોય. ઉદાહરણ તરીકે, જો વસ્તુ મુખ્ય માર્ગની બાજુમાં જમીનમાં દાટી દેવામાં આવી હોય અથવા જાહેર સ્થળે પડેલા સુકા પાંદડાં નીચે છુપાવવામાં આવી હોય અથવા કોઈ જાહેર કચેરીમાં ગુપ્ત રીતે રાખવામાં આવી હોય, તો સામાન્ય પરિસ્થિતિઓમાં તે વસ્તુ અન્ય લોકોની નજરથી ઓઝલ જ રહેશે. તેવી વસ્તુ બહાર કાઢવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તેની છુપાયેલી સ્થિતિ અખંડિત રહેશે. જેને તે છુપાવી છે તે વ્યક્તિ સિવાય તે ક્યાં છે તે કોઈને જાણ હશે નહીં, જ્યાં સુધી તે વ્યક્તિ તે હકીકત અન્ય કોઈ વ્યક્તિને જાહેર ન કરે. તેથી નિર્ણાયક પ્રશ્ન એ નથી કે તે સ્થળ અન્ય લોકો માટે સુલભ હતું કે નહોતું, પરંતુ એ છે કે તે સામાન્ય રીતે અન્ય લોકોને દેખાતું હતું કે નહીં. જો એવું ન હોય, તો છુપાવાનું સ્થળ અન્ય લોકો માટે સુલભ હોવું અગત્યનું રહેતું નથી.

“૨૭. હવે આ કાયદાકીય રીતે સુસ્થાપિત છે કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ માં ઉલ્લેખિત હકીકતની શોધમાં, જમ થયેલ વસ્તુ પોતે શોધનો

વિષય નથી; પરંતુ તે હકીકતમાં તે સ્થાનનો સમાવેશ થાય છે જ્યાંથી વસ્તુ જપ્ત કરવામાં આવી હોય અને તે બાબતે આરોપીને રહેલ જ્ઞાનનો પણ સમાવેશ થાય છે. (પુલુકુરી કોટ્ટાયા વિ. એમ્પરર, એ.આઈ.આર. ૧૯૪૭ પી.સી. ૬૭). ઉક્ત સિદ્ધાંતને આ અદાલતે અનુસૂત નિર્ણયો દ્વારા કોઈ અનામત વિના માન્યતા આપી છે. (જાફર હુસૈન દસ્તગીર વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, (૧૯૬૯) ૨ એસ.સી.સી. ૮૭૨) : (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ એસ.સી. ૧૯૩૪), કે. ચિન્નાસ્વામી રેડ્ડી વિ. સ્ટેટ ઓફ આંધ્ર પ્રદેશ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૨ એસ.સી. ૧૭૮૮, એરાભદ્રપ્પા એલિયાસ કૃષ્ણપ્પા વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, (૧૯૮૩) ૨ એસ.સી.સી. ૩૩૦ : (એ.આઈ.આર. ૧૯૮૩ એસ.સી. ૪૪૬), શમશુલ કાન્વર વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., (૧૯૯૫) ૪ એસ.સી.સી. ૪૩૦ : (૧૯૯૫ એ.આઈ.આર. એસ.સી. ૬૦૯૫. ૨૭૪૧), સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન વિ. ભુપ સિંહ, (૧૯૯૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૬૭૫.

૨૯. વર્તમાન કેસમાં, (૧) ખુલાસા નિવેદનોની મદદથી અને (૨) આવા નિવેદનોના આધારે દોષારોપક વસ્તુઓની પુનઃપ્રાપ્તિથી પોલીસ દ્વારા શોધાયેલ હકીકત એ છે કે તે વસ્તુઓ ગુપ્ત સ્થળોએ આરોપીએ જ છુપાવી હતી. આરોપીનું આપું નિવેદન આત્મદોષારોપક છે તે ગૌણ છે, કારણ કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ "તે કબૂલાત બને કે ન બને" એવા

શબ્દપ્રયોગ દ્વારા પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવેલા આવા આત્મદોષારોપક નિવેદનોને પણ પુરાવામાં ગ્રાહ્ય બનાવે છે.

૩૩. નિઃસંદેહ એ ચાદ રાખવાનો એક સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે દરેક ફોજદારી કૃત્ય કોઈ ને કોઈ હેતુ સાથે કરવામાં આવ્યું હોય છે, પરંતુ તેનો અનુસંગ એવો નથી કે જો ફરિયાદ પક્ષ તે ગુનો કરવા માટે આરોપીનો ચોક્કસ હેતુ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો કોઈ ફોજદારી ગુનો થયેલો ગણાય જ નહીં. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષ એ દર્શાવવામાં સફળ થયું હોય કે પીડિત પ્રત્યે આરોપીના મનમાં કોઈ પ્રકારનો રોષ હોવાની શક્યતા હતી, ત્યારે આવા રોષે ગુનેગારના મનમાં કઈ રીતે વૃદ્ધિ પામી એવી હદ સુધી પહોંચ્યો હશે કે જેના કારણે તે ગુનો કરવા પ્રેરિત થયો, તે રીત વધુમાં અભિલેખ પર મૂકી બતાવવામાં અસમર્થતા ફરિયાદ પક્ષની ઘાતક દુર્બળતા તરીકે અર્થઘટિત કરી શકાય નહીં. જેને સામે ગુનો કર્યો હોય તે વ્યક્તિ પ્રત્યે ગુનેગારની માનસિક વૃત્તિનું સંપૂર્ણ પરિમાણ ઉકેલી બતાવવું ફરિયાદ પક્ષ માટે લગભગ અશક્ય છે.

અગાઉ ચર્ચા કરવામાં આવી તેમ, તપાસ દરમિયાન કેટલાક તથ્યો જાહેર કરતી વેળાએ આરોપીએ તપાસ એજન્સીને ગેરમાર્ગે દોરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો અને ગુનાની ઘટનાનું સ્થળ વડતાલ મંદિર પરિસરની અંદર આવેલું ‘લક્ષ્મીપીઠા વાંડા’ તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ તપાસ દરમિયાન અનુસર્જિત તબક્કે

એવું જાણવા મળ્યું કે મૃતકની હત્યા સંત નિવાસ, નવલી ગુરુકુલ સંકુલ ખાતે અને નવલી ગુરુકુલ સંકુલના પરિસરની અંદર કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, જે તથ્યનો ખુલાસો આરોપી વ્યક્તિઓના, અને મુખ્યત્વે આરોપી નં.૩ના, વિશિષ્ટ જ્ઞાનમાં હતો તે આધારે, સી.બી.આઈ.ની ટીમને બારોથી ગામની સીમ બહાર આવેલા સ્થળે લઈ જવામાં આવી હતી; અન્યથા આવી મુલાકાતનું આયોજન એ રીતે કરવું અશક્ય હતું કે ટીમ સૂર્યાસ્ત પહેલાં અથવા દિવસનો પ્રકાશ હોય ત્યારે ત્યાં પહોંચી શકે. સી.બી.આઈ. દ્વારા ૦૨.૪.૧૯૯૯ના રોજ તૈયાર કરાયેલા પંચનામામાં દર્શાવેલ સમય, જ્યારે ટીમ પંચાઓ સાથે રાજસ્થાન રાજ્ય તરફ નીકળી હતી, તથા ભૌગોલિક અંતરનો વિચાર કરતાં, તેઓ માટે સૂર્યાસ્ત પહેલાં ત્યાં પહોંચવું શક્ય નહોતું. જો, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે આક્ષેપ કર્યો છે તેમ, આ પૂર્વનિયોજિત મુસાફરી હોત, તો આખી ટીમ રાષ્ટ્રીય મહામાર્ગ પર સાક્ષીઓને બોલાવીને ઘણું વહેલું જ નીકળી શકી હોત. તેથી, શ્રી ઠક્કરે રજૂ કરેલી આ દલીલ સ્વીકારવી આ અદાલત માટે શક્ય નથી કે કલમ ૨૭નું પંચનામું કાનૂની અને ગ્રાહ્ય પુરાવા તરીકે આરોપી નં.૩ અથવા કોઈપણ આરોપી સામે સ્વીકારવું ન જોઈએ, કારણ કે પોલીસને સ્થળ વિશે અગાઉથી જાણ હતી અને તેમાં શોધનો કોઈ તત્વ નથી.

(૨૩) એ સાચું છે કે મૃતદેહ ખુદી જગ્યાએ પડેલો હતો અને કેટલાક સામાન સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓ દ્વારા લાંબા સમયના વિરામ પછી, એટલે કે ૦૩.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ, જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે રાજસ્થાનની પોલીસે

તે સ્થળેથી, જ્યાં સી.બી.આઈ.ની ટીમને કથિત રીતે લઈ જવામાં આવી હતી, મૃતદેહ અગાઉથી જ મેળવી લીધો હતો; માત્ર આ કારણે આરોપી નં. ૩ દ્વારા કરાયેલ હકીકતના ખુલાસાના પંચનામાને ગેરકાયદેસર ગણાવી શકાય નહીં. પોલીસ અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિના જ્ઞાનમાં તે સમય સુધી રહેલી હકીકત પણ, જે પોલીસની અટકાયત હેઠળ આરોપી હોય તેની સંદર્ભમાં, આરોપીના વિશિષ્ટ જ્ઞાનની હકીકત તરીકે યથાવત્ રહે છે. આપણા દેશમાં સંચાર સંબંધિત અનેક મર્યાદાઓ છે અને જ્યાં સુધી અપહરણ થયેલો અથવા મારવામાં આવેલ વ્યક્તિ મહત્વની વ્યક્તિ/ વી.આઈ.પી. ન હોય તથા અન્ય કોઈ પરિબળના હસ્તક્ષેપને કારણે તેવી હકીકત જાહેર ન બને, ત્યાં સુધી આવી ગંભીર હકીકતનું અસ્તિત્વ નજીકના વિસ્તાર અથવા આસપાસ રહેતા લોકોના જ્ઞાન અથવા માહિતીનો વિષય બને જ એવું નથી. અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, બિરુછુવાડા પોલીસને ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયાની હકીકતની જાણ ન હતી; અન્યથા, તેણે ગુજરાત પોલીસ અને ખાસ કરીને ખેડા જિલ્લા પોલીસનો સંપર્ક કર્યો હોત. જો ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયાની હકીકત તેમના જ્ઞાનમાં હોત, તો બિરુછુવાડા પોલીસ નિષ્ક્રિય અથવા મૌન રહેવાનું કોઈ કારણ હોઈ શકતું ન હતું. એ જ રીતે, પ્રથમ ખેડા જિલ્લા પોલીસ અને ત્યારબાદ સી.બી.આઈ.ને રાજસ્થાન રાજ્યની બિરુછુવાડા પોલીસે એક મૃતદેહ મળ્યાની હકીકતની જાણ ન હતી; અન્યથા, તેઓ રાજસ્થાન રાજ્યનો સંપર્ક કરી શક્યા હોત. સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ચર્ચાયેલ “જ્ઞાનની વિશિષ્ટતા”નો અર્થઘટન દરેક કેસની વાસ્તવિક

પરિસ્થિતિઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં કરવો આવશ્યક છે. જ્ઞાનના અભાવને સીધી પ્રાસંગિકતા છે. તે દષ્ટિએ, બિચ્છુવાડા પોલીસને એ જાણ નહોતી કે તેના દ્વારા મળેલો અને અંતિમ સંસ્કાર કરાયેલ મૃતદેહ સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયમાં અને ખાસ કરીને વડતાલ ગાદી સંબંધે મહત્વપૂર્ણ સ્થાન ધરાવતી વ્યક્તિનો હતો. એ જ રીતે, વડતાલ ગાદી હેઠળના સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના કોઈપણ અનુયાયીઓ, અથવા ખેડા જિલ્લા પોલીસ, અથવા સી.બી.આઈ.ના લોકોમાંથી કોઈને પણ એ જાણ નહોતી કે ગુમ થયેલા ગુરુનો દેહ, જો તેઓ જીવિત ન હોય, તો તેઓ મેળવી શકશે નહીં.

(૨૪) બચાવ પક્ષ તરફથી આ આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે તપાસ એજન્સીની ઈચ્છા અને ઈરાદા મુજબ પંચનામું તૈયાર કરાવવા માત્રના દષ્ટિકોણથી જ એવા પંચોની પસંદગી કરવામાં આવી હતી, જેઓ આરોપીઓ પ્રત્યે દ્વેષભાવ ધરાવતા હતા. આ સંદર્ભે વાજબી રીતે સશક્ત દલીલો રજૂ કરવામાં આવી છે, જેઓનો ઉદ્દેશ અમે અગાઉના પરિચ્છેદોમાં કર્યો છે; પરંતુ પુરાવામાં એવું દર્શાય છે કે પ્રારંભમાં ટીમ માટે લક્ષ્મીપીઠા વાંડા તરફ આગળ વધવાની શક્યતા હતી અને આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ સાથે સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓ વડતાલ પહોંચ્યા હોત તો ધારા ૨૭ હેઠળનું પંચનામું વધુ નબળું બન્યું હોત અને એવું કહી શકાય તેમ હતું કે પંચોને માત્ર ઔપચારિકતા પૂર્ણ કરવા બોલાવવામાં આવ્યા હતા, કારણ કે અન્યથા તપાસ એજન્સી પહેલેથી જ સ્થળે પહોંચી ગઈ

હતી અને તેથી ખુલાસો પંચોની હાજરીમાં કરવામાં આવ્યો હતો એવું કહી શકાય નહીં. તા. ૦૨.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ તૈયાર કરાયેલા પંચનામા સુધી મર્યાદિત રીતે જોવામાં આવે તો આ આરોપીના જણાવ્યા મુજબ વસ્તુઓની પુનઃપ્રાપ્તિનો કેસ નથી અને સામાન્ય રીતે તપાસ એજન્સી દ્વારા અપનાવવામાં આવતો ઉત્તમ માર્ગ એ રહે છે કે ગામના સરપંચને જાણ કરવામાં આવે જેથી તે પંચનામું તૈયાર કરતી વખતે પંચ તરીકે કાર્ય કરવા અને હાજર રહેવા માટે વ્યક્તિઓને મોકલી શકે. તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકરનું કહેવું છે કે વટતાલના સરપંચને પંચોને મોકલવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું અને તેઓ વટતાલથી મોકલવામાં આવ્યા હતા. નિશ્ચિત રીતે, વર્તમાન કેસમાં ગુનાનું વાસ્તવિક સ્થળ વટતાલ મંદિર પરિસરની અંદર આવેલ એક પરિસર તથા લક્કડપીઠા વાંડા તરીકે જુદું જ હોવાનું મળ્યું છે અને સરપંચ પોતે પણ સાક્ષી છે તથા પંચ તરીકે કાર્ય કર્યું છે. પીડબ્લ્યુ પંચ ગૌતમ સહિત બંને પંચોને, જ્યારે તેઓ વટતાલમાં હતા અને તેમને પંચ તરીકે સી.બી.આઈ.ની ટીમમાં જોડાવા કહેવામાં આવ્યું ત્યારે, રાજસ્થાન જવાના તેમના પ્રવાસ અંગે જાણ કરવામાં આવી હતી કે તપાસ અધિકારીએ તેમને પહેલી વાર એ સમયે જાણ કરી હતી કે તેઓ લાંબા પ્રવાસે જવાના છે, તે ફરીથી ચર્ચાનો વિષય છે; પરંતુ માત્ર આ દલીલથી જ પંચોની હાજરી અથવા તેમની સ્વતંત્રતા શંકાસ્પદ બની જતી નથી, કારણ કે જિલ્લા કલેક્ટરને આપવામાં આવેલી અરજીઓ સહિતના દસ્તાવેજોમાંથી વટતાલ શહેરમાં જ વ્યાપ્ત રહેલી વ્યથા અને ચિંતા તથા તપાસની ઘટનામાં અને તેના અંતિમ પરિણામમાં અગ્રણીઓએ રસ

લેવાનું શરૂ કર્યું હતું તે હકીકત પ્રગટ થાય છે. એ સાચું છે કે કેટલાક આરોપીઓ અને પંચો વચ્ચે સંબંધ સૌહાર્દપૂર્ણ નહોતા અને ફોજદારી કેસો પણ દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા તથા તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકરે આ બાબતે પંચોથી પૂછપરછ કરવી જોઈએ હતી; પરંતુ દાખલ કરાયેલ ફોજદારી ફરિયાદોની પ્રકૃતિ અને તે ઘટનાઓ બનેલા સંબંધિત વર્ષોને ધ્યાનમાં લેતાં, આ કથિત વૈરભાવને કેટલું વજન આપવું જોઈએ તે પ્રશ્ન રહેશે. અનેક કેસોમાં આ અદાલત તથા અન્ય અદાલતોએ નિરીક્ષણ કર્યું છે કે માત્ર એટલા માટે કે કોઈ વ્યક્તિ ફોજદારી કેસમાં સંકળાયેલ હોવાનું જણાય છે અથવા તેને હઠીલા સ્વભાવનો માનવામાં આવે છે, અથવા તે આરોપી પ્રત્યે કોઈ દુર્ભાવ રાખતો હોય, અથવા કેસના પરિણામમાં પક્ષપાતી સાક્ષી તરીકે તેના હિત હોવાનું જણાય, તો આવી શ્રેણીના સાક્ષીની સાક્ષીનો નજીકથી પરિચયપૂર્વક પરિષ્કૃત અભ્યાસ કરવો જોઈએ અને દૃઢ તથા વિશ્વસનીય સ્વરૂપના સશક્ત સમર્થનના અભાવે, આવા સાક્ષીની આવૃત્તિને અંતિમ સત્ય તરીકે સ્વીકારવી ન જોઈએ. સમર્થનના અભાવે, આવા સાક્ષીની સાક્ષી નબળા પ્રકારના પુરાવા તરીકે જ રહેશે. બે મુખ્ય ઘટનાઓ, એટલે કે (૧) ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયાની તારીખ, અને (૨) આરોપી ક્રમાંક ૩એ સી.બી.આઈ.ના કર્મચારીઓને બારોથી ગામની સીમ પર આવેલ તે સ્થળે, જ્યાં મૃતદેહ સળગાવવામાં આવ્યો હતો, અને તે પણ અંધારાના સમયમાં લઈ ગયો ત્યારે, આ બે વચ્ચેના સમયાંતરને ધ્યાનમાં લેતાં, જ્યારે પંચો સાથેની ટીમે આરોપી ક્રમાંક ૩ તેમને જ્યાં લઈ ગયો તે સ્થળ જ ચોક્કસ તે જ સ્થળ છે તેવી

જાણકારી ગામલોકો પાસેથી અને ત્યારબાદ સંભવતઃ બિરછુવાડા પોલીસ પાસેથી મેળવી હોવી જોઈએ, જે બારોથી ગામના રહેવાસીઓ અને સી.બી.આઈ. અધિકારીઓ વચ્ચે થયેલા ઝઘડામાં હસ્તક્ષેપ કરવા ત્યાં પહોંચી હતી, તે બાબત અત્યંત સંબંધિત અને મહત્વપૂર્ણ બને છે. અમે સી.બી.આઈ. તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી રાવાણી તથા રાજ્ય તરફથી વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી દવેની રજૂઆતો સાથે સહમત છીએ કે આવી કાર્યવાહી કરતી વખતે સી.બી.આઈ. સાથે કાર્યરત પોલીસ-સી.બી.આઈ. કર્મચારીઓ તેમની યુનિફોર્મ પહેરતા નથી અને તેથી ગામલોકો તથા સી.બી.આઈ.ની ટીમ વચ્ચે ઝઘડો થયો જ હશે; અને જ્યારે સ્થાનિક લોકોએ જાણ્યું કે અંધારાના સમયે કંઈક પ્રવૃત્તિ કે હલનચલન કરવાના પ્રયાસમાં રહેલા લોકો સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓ છે અને તેઓ એક નિશ્ચિત હેતુસર ત્યાં આવ્યા છે, ત્યારે સહકાર શરૂ થયો અને સી.બી.આઈ.ના લોકો એ જ પંચોની હાજરીમાં તા. ૦૩.૦૪.૧૯૯૯ની સવારે પંચનામાના બીજા ભાગનું કાર્ય કરી શક્યા. તા. ૦૩.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ કરાયેલા બીજા પંચનામામાં તપાસ એજન્સીએ કેટલાક પુરાવા એકત્રિત કર્યા છે. તા. ૦૨.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ કરાયેલા પ્રથમ પંચનામા (આંક ૧૯૧) અને તા. ૦૩.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ કરાયેલા બીજા પંચનામા (આંક ૧૯૨) વચ્ચેનો સમય સી.બી.આઈ. અધિકારીઓને બિરછુવાડા પોલીસ સાથે સંપર્ક સાધવા માટે પૂરતો હતો. તેથી, તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકર અને અન્ય સાક્ષીઓને સી.બી.આઈ. અને બિરછુવાડા પોલીસ એમ આ બે પોલીસ એજન્સીઓ વચ્ચે થયેલા પરસ્પર સંપર્ક

અંગે પૂછાયેલા પ્રશ્નો અને આપવામાં આવેલા જવાબો અંગે, જો આવા સંપર્કથી સહકારનું એક સેતુ સર્જાયું હોય, તો તેને શંકાની દૃષ્ટિએ જોવું જોઈએ નહીં. આ અદાલત માટે આરોપીઓનું એવું કહેવું સ્વીકારવું શક્ય નથી કે આ દરમિયાન સી.બી.આઈ. અધિકારીઓએ બિચ્છુવાડા પોલીસને ભારતીય દંડ સંહિતાની ધારા ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુનો નોંધવામાં નિષ્ફળ રહેવા બદલ ઠપકો આપ્યો હશે અને આ મુદ્દે દબાણ લાવીને પંચનામાનો બીજો ભાગ તથા વિડિયોગ્રાફરને બોલાવીને અન્ય કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી. એ સાચું છે કે પંચનામાનો બીજો ભાગ (આંક ૧૯૨) અને વિડિયોગ્રાફી વગેરે કરવાની સી.બી.આઈ. દ્વારા હાથ ધરાયેલી કાર્યવાહી એટલી સશક્ત સ્વતંત્ર સાબિતી નથી અને તે માત્ર ઔપચારિકતા પૂર્ણ કરાઈ હોય તેમ જણાય છે. પરંતુ આ પુરાવામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે મૃતકના શરીરના ભાગો સહિત ત્યાં પડેલી કેટલીક વસ્તુઓ સીલબંધ હાલતમાં બિચ્છુવાડા પોલીસ પાસેથી સી.બી.આઈ.ને પ્રાપ્ત થઈ હતી જેથી તેને વધુ તપાસ માટે મોકલી શકાય. નોંધવા યોગ્ય બાબત એ છે કે તે જ હેતુ માટે નમૂનાઓ લેવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ પોસ્ટમોર્ટમ પછી બિચ્છુવાડા પોલીસે જમ કરેલી વસ્તુઓ સાથે સરખામણી કરી શકાય એવા અન્ય નમૂનાઓના અભાવે, વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું હોત તો પણ તેનાથી બિચ્છુવાડા પોલીસને કોઈ વધુ પ્રગતિ થઈ શકતી નહોતી. બિચ્છુવાડા પોલીસે જમ કરેલી એ જ વસ્તુઓ તપાસ અધિકારી માટે સંબંધિત જણાઈ હતી અને તેથી તે મેળવવામાં આવી હતી; અને એક હકીકત અંગે કોઈ ગંભીર વિવાદ નથી કે આ વસ્તુઓ સીલબંધ હાલતમાં

પડેલી હતી અને તે જ હાલતમાં તે પ્રાપ્ત કરવામાં આવી હતી. સી.બી.આઈ.એ બિરુછુવાડા પોલીસને યોગ્ય રસીદો આપી હતી અને એસ.એચ.ઓ. પીડબ્લ્યુ ડર નારણસિંહ ભાટીની સાક્ષી સંબંધિત જણાય છે. આ સંદર્ભે એસ.એચ.ઓ. શ્રી ભાટીએ આપેલી સાક્ષી મૂળભૂત પુરાવાનો એક અંશ છે. તેથી, જે વ્યક્તિને તપાસના પરિણામમાં અથવા નિષ્પત્તિમાં હિત ધરાવતો કહી શકાય નહીં, તે જ્યારે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકર અને પંચ ગૌતમની, મૃતદેહના ભાગ તથા ચાવી સહિતની અન્ય વસ્તુઓની જાતી બાબતે, આવૃત્તિને સમર્થન આપતો જણાય છે, ત્યારે ગૌતમને પંચ તરીકે પસંદ કરી લાવવામાં આવ્યો તે તારીખથી અમુક વર્ષો પૂર્વે રહેલો કેટલોક દુર્ભાવ અવગણીને પણ પીડબ્લ્યુ ગૌતમની આવૃત્તિને વિશ્વસનીય બનાવે છે. એ સાચું છે કે મુદ્દામાલની વસ્તુઓ સબ ઇન્સ્પેક્ટર લાલસિંહ દ્વારા સી.બી.આઈ. અધિકારીઓને સોંપવામાં આવી હતી. તે સમયે, એટલે કે તા. ૦૪.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ, શ્રી લાલસિંહ બિરુછુવાડા પોલીસના પ્રભારી હતા, પરંતુ શ્રી ભાટીએ તેમની સહી ઓળખી છે અને શ્રી લાલસિંહે સહી કરીને સી.બી.આઈ.ને સોંપેલ દસ્તાવેજ આંક ૨૯૦ સાબિત કર્યો છે. શ્રી ભાટીની સાક્ષીનો આ ભાગ જરાકપણ વિરોધી પૂછપરછ દરમિયાન પડકારવામાં આવ્યો નથી. આ સાક્ષીની, બિરુછુવાડા પોલીસ દ્વારા જાળવવામાં આવતા નોંધપોથીમાં એકત્રિત નમૂનાઓની જાળવણી અને નોંધણીના સંદર્ભે કરવામાં આવેલી વિરોધી પૂછપરછ, અમારી દૃષ્ટિએ, સંબંધિત નથી, કારણ કે મુદ્દામાલની વસ્તુઓ તે જ સ્થળેથી, જ્યાંથી તે મળી અને કબજે કરવામાં આવી,

ત્યાં જ સીલ કરવામાં આવી હતી અને તે જ સ્થિતિમાં વર્ષ ૧૯૯૯માં, એટલે કે તા. ૦૪.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ, સી.બી.આઈ.ને સોંપવામાં આવી હતી. પરંતુ આરોપી નં. ૩ ન હોત, તો આ બધી પરિસ્થિતિઓ ઊભી જ ન થઈ હોત, એ જ આ વર્તમાન કેસની વાસ્તવિક પરિસ્થિતિ છે. આંક ૧૯૨ મુજબના પંચનામું તૈયાર કરતી વખતે ૦૩.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ વિડિયોગ્રાફી કરવામાં આવી હતી; ત્યારે વિડિયોગ્રાફરને કોણે બોલાવ્યો હતો અથવા વિડિયોગ્રાફરનો સીબીઆઈના અધિકારીઓ સાથે પરિચય કોણે કરાવ્યો હતો, તે વિશેષ પ્રાસંગિક બાબત ગણાતી નથી, કારણ કે પુરાવાનો આ ભાગ ૦૨.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ તૈયાર થયેલા અને વધુ મહત્વપૂર્ણ તેમજ પ્રાસંગિક એવા નિર્ણાયક પંચનામું આંક ૧૯૧ પછીનો છે. તેથી, અમારા મત મુજબ, પંચની પસંદગી કરતી વખતે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશીકાર તરફથી જરૂરી કાળજીનો અભાવ રહ્યો હોય, તો પણ તે કારણે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ તૈયાર કરાયેલ પંચનામું પુરાવામાં અગ્રાહ્ય બની જાય અથવા નિષ્પ્રયોજ્ય પુરાવો બની જાય તેમ નથી. તેથી, આ પરિસ્થિતિ ફરિયાદ પક્ષના પક્ષમાં એક મજબૂત સ્વતંત્ર પરિસ્થિતિ છે, જે સંતોષકારક રીતે અને ચુકિતસંગત સંશયથી પર સાબિત થયેલી હોવાનું કહી શકાય.

(૨૫) તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકરની સાક્ષીમાં, તેમણે જણાવ્યું છે કે “ટ્રાય સર્કલ, ચાઈના” ચિહ્ન ધરાવતી એક જોડી ચાવીઓ અને “ટ્રાય સર્કલ, ચાઈના”

ચિહ્ન ધરાવતું એક તાળું ૦૮.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ કબજે કરવામાં આવ્યું હતું. તેથી, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે બિરછુવાડા પોલીસ પાસેથી પુરાવા એકત્ર કર્યા પછી તપાસ એજન્સીએ શક્ય હોય તેવા તમામ પુષ્ટિકારક પુરાવા એકત્ર કરવાની શરૂઆત કરી હતી અને બિરછુવાડા પોલીસ પાસેથી એક ચાવી મળતા તપાસ અધિકારીને મૃતદેહ જ્યાં પડેલો હતો તે સ્થળ શોધ્યા બાદ મુદ્દામાલ વસ્તુ તરીકે તાળું કબજે કરવાની તેમજ તેના દેહના અંગો એકત્ર કરવાની દિશામાં દોરણ મળ્યું હશે. મૃતકની હત્યા વાસ્તવમાં જ્યાં કરવામાં આવી હતી તે મૂળ સ્થળ શોધવું તપાસ એજન્સી માટે જરૂરી હતું. મૃત્યુના કારણ વિષેનું મંતવ્ય ડૉ. ગુપ્તા દ્વારા તૈયાર કરાયેલ પોસ્ટમોર્ટમ નોંધોના સ્વરૂપે સી.બી.આઈ. પાસે ઉપલબ્ધ હતું. તેથી, અમારી દૃષ્ટિએ, આરોપી નં. ૫ વિજય ભગત દ્વારા હકીકતોના ખુલાસાના આધારે ધારા ૨૭ હેઠળ તૈયાર કરાયેલા વિવિધ પંચનામાંઓનું પ્રાસંગિક મહત્વ છે. આ પંચનામું આંક ૧૯૮ પર છે, જે ૧૮.૦૪.૧૯૯૯ના રોજ તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું. નવલી ગુરુકુલ એવું સ્થળ છે જે વડતાલ મંદિર સંકુલથી બહુ દૂર નથી. ઉપલબ્ધ નોંધ પરથી વધુમાં વધુ અંતર આશરે ૨૦ થી ૨૫ કિ.મી. જણાય છે અને ઓછામાં ઓછું, આ અદાલતને જણાવ્યા મુજબ, આશરે ૧૦ થી ૧૨ કિ.મી. છે. આ ભૌગોલિક અંતરના ગુણદોષમાં પ્રવેશ્યા વિના, એટલું સ્પષ્ટ છે કે કોઈ વ્યક્તિ મોટર વાહનમાં વધુમાં વધુ ૨૦ થી ૩૦ મિનિટની અંદર નવલી ગુરુકુલ પહોંચી શકે. નોંધ પર એવો પુરાવો છે કે આરોપી વ્યક્તિઓમાંના બે નવલી ગુરુકુલ ટ્રસ્ટના વહીવટમાં મુખ્ય પદ પર હતા. પુરાવામાંથી એ પણ સ્પષ્ટ

થાય છે કે આ નવલી ગુરુકુલમાં “સંત નિવાસ” તરીકે ઓળખાતી જુદી પરિસર-
 વ્યવસ્થા અથવા નિશ્ચિત રીતે ફાળવાયેલ વિસ્તાર પણ છે. ગુરુકુલ મૂળતઃ
 નિવાસી વિદ્યાલય જ છે. તેથી એવું અનુમાન કરી શકાય કે, વિરુદ્ધ પુરવાર ન
 થાય ત્યાં સુધી, દરેક નિવાસી વિદ્યાર્થીને સંત નિવાસ સુધી સહેલાઈથી પ્રવેશ ન
 હોય. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે મૃતકની હત્યા જ્યારે કરવામાં આવી ત્યારે
 આરોપી નં. ૫ વિજય ભગત હાલના આરોપી વ્યક્તિઓ સાથે હાજર હતો. તેથી,
 આરોપી નં. ૫ વિજય ભગત એવો વ્યક્તિ હતો જે દરેક સ્થળ અંગે વિશિષ્ટ
 જાણકારી ધરાવતો અને તેનો ખુલાસો કરવા સક્ષમ હતો. ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત
 વિવિધ અધિકૃત નિર્ણયો પર આધાર મુકીને આ પંચનામા પર પણ આક્ષેપ
 કરવામાં આવ્યો છે. નવલી એક ગામ છે. પંચ સુનીલ પુરોહિત, પી.ડબલ્યુ. ૩૧,
 નો ધારા ૨૭ના પંચનામાને સાબિત કરવા માટે આંક ૧૯૭ દ્વારા પરીક્ષણ
 કરવામાં આવ્યો છે. બીજો પંચ પ્રવીણ એમ. પરમાર હતો. બંને પંચોને વડતાલ
 મંદિર સંકુલમાં આવેલા વડતાલ મંદિરે બોલાવવામાં આવ્યા હતા, જ્યાં
 સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓ અને આરોપી વિજય ભગત હાજર હતા. તેઓ ત્યાં
 પહોંચ્યા ત્યારે સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓએ પંચોને જાણ કરી કે આરોપી
 વિજય ભગતને નવલી લઈ જવાનો છે અને પંચોએ તેમની સાથે જવાનું છે. તે
 સમયે આરોપી વિજય ભગતે તેમને કહ્યું હતું કે “અમે નવલી જવાનું છે અને જ્યાં
 ગદાધરાનંદજીની હત્યા થઈ છે તે સ્થળે જવાનું છે અને તે ગદાધરાનંદજીની હત્યા
 જ્યાં થઈ છે તે સ્થળ બતાવશે.” ત્યારબાદ તેઓ નવલી ગામ જવા નીકળ્યા.

તેઓ આશરે બપોરે ૧૨.૦૦ વાગ્યે નવલી અને ગુરુકુલ-હોસ્ટેલ (છાત્રાલય) ખાતે પહોંચ્યા. પરિસરનો હોસ્ટેલ ભાગ બંધ હતો અને તેથી એક ઘનશ્યામ ભગત (પી.ડબલ્યુ. જર) ને બોલાવવામાં આવ્યો. પી.ડબલ્યુ. ઘનશ્યામ ભગતે સંત નિવાસનો દરવાજો ખોલ્યો અને વિજય ભગત સી.બી.આઈ.ના અધિકારીઓ તથા પંચોને રૂમ નં. ૩માં લઈ ગયો. જ્યારે પંચો રૂમ નં. ૩માં હતા, ત્યારે પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત ત્યાં આવ્યો અને તેને વિડિયોગ્રાફરને બોલાવવા કહેવામાં આવ્યું. વ્યવહારમાં, જ્યારે આંક ૧૯૮નું પંચનામું તૈયાર કરવાની પ્રક્રિયા લગભગ પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી, ત્યારે વિડિયોગ્રાફર ત્યાં પહોંચ્યો અને ત્યારબાદ વિડિયોગ્રાફી કરવામાં આવી. તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકરે વિડિયોગ્રાફરને તે બાબતોનું વિડિયોગ્રાફી કરવા સૂચના આપી હતી જે તેને (વિજય ભગત દ્વારા) બતાવવામાં આવે. તપાસ અધિકારીએ વિડિયોગ્રાફરને વિડિયોગ્રાફી પૂર્ણ કરવા સૂચના આપી અને ત્યારબાદ પંચનામું પૂર્ણ કરવામાં આવ્યું તથા પંચોના હસ્તાક્ષર લેવામાં આવ્યા. માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે યોગ્ય રીતે નિરીક્ષણ કર્યું છે કે આ પંચનામું આંક ૧૯૮નો મોટાભાગનો ભાગ પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નથી, કારણ કે તે આરોપીના કબૂલાતનામા સ્વરૂપનું છે. નિર્વિવાદ રીતે, વિડિયોગ્રાફી પંચનામાના પાછળના તબક્કે કરવામાં આવી હતી. તેથી, અમારી દૃષ્ટિએ, તે તપાસ એજન્સી દ્વારા કરાયેલી અનાવશ્યક ઔપચારિકતા સિવાય બીજું કંઈ નથી. સી.બી.આઈ. જેવી એજન્સીએ એવો પુરાવો એકત્ર કરવાનો પ્રયાસ કરવો ન જોઈએ જે વ્યવહારમાં

લગભગ શૂન્ય પુરાવામૂલ્ય ધરાવે અથવા જે પોતે જ અગ્રાહ્ય હોય. સી.બી.આઈ.એ સંત નિવાસના પાછળના ભાગમાંથી કેટલીક ગોળીઓના રેપર્સ તેમજ બળેલી રૂના કેટલાક ટુકડાઓ એકત્ર કર્યા હતા. પી.ડબલ્યુ. ઘનશ્યામ ભગતે ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નથી. ફરિયાદ પક્ષે એ સાબિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે જે ગાદલા વગેરે પર મૃતકની હત્યા કરવામાં આવી હતી, તે ગુનો થવા પહેલાં નષ્ટ કરવામાં આવ્યા હતા; મૃતકને શાંતિકારક ગોળીઓ ઠંડા પીણાના એક ગ્લાસમાં ભેળવી આપીને તેના પ્રભાવ હેઠળ મૂકવામાં આવ્યો હતો. અમને એ બાબતે વિશ્વાસ થતો નથી કે બળેલી રૂનો ટુકડો ઘણા મહિના બાદ પણ ત્યાં રહે, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ અને ૧૮.૦૪.૧૯૯૯ વચ્ચે નવલીએ ચોમાસું જોયું હતું. અમને આશ્ચર્ય થાય છે કે એવો આપરાધિક સંકેત આપતો લેખ આટલા મહિના સુધી ત્યાં કેવી રીતે અને કેમ પડ્યો રહે, જ્યાં સુધી પંચનામાથી એવું જણાતું ન હોય કે નામમાત્રની પણ સફાઈ કરવામાં આવી ન હતી અને જ્યાંથી આ વસ્તુઓ એકત્ર કરવામાં આવી તે વિસ્તાર વાસ્તવમાં કચરાપેટી સમાન હાલતમાં પડેલો હતો. અમારી દૃષ્ટિએ, સી.બી.આઈ. દ્વારા કંઈક અતિશયતા થઈ છે. આ સી.બી.આઈ. દ્વારા એકત્ર કરાયેલા પુરાવાનો એવો એક ભાગ છે જેને માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે આ અદાલતના ધ્યાન પર લાવ્યો હતો, જ્યારે તેઓ તપાસની ન્યાયસંગતતા સંબંધિત કાનૂની આવશ્યકતાઓના મુદ્દે ભારપૂર્વક દલીલ કરી રહ્યા હતા. સર્વોચ્ચ અદાલત અને આ અદાલતે અનેક કેસોમાં તપાસ એજન્સીની ઢીલાશ

અને અતિશયતાની ટીકા કરી છે, પરંતુ સાથે સાથે આ સ્થિર કાનૂની સ્થિતિ પણ નજરઅંદાજ થવી જોઈએ નહીં કે તપાસ એજન્સી દ્વારા જાણપૂર્વક અથવા બેદરકારીથી અને તપાસ એજન્સીની અતિશયતાના કારણે, ભલે તે ઇરાદાપૂર્વક હોય કે અનાવશ્યક અને અતિઉત્સાહવશ, જો કોઈ ખામી રહી ગઈ હોય અને તે અલગ પાડી શકાય તેવી હોય, તો એવી ખામી અથવા અતિશયતાને અવગણવામાં આવી શકે અને અવગણવી જ જોઈએ, અને અદાલતે કાનૂની રીતે ગ્રાહ્ય તથા વિશ્વસનીય પુરાવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું જોઈએ. જો એવો પુરાવો અન્યથા પૂરતો જણાય, તો આરોપીને ગુનાથી સાંકળી શકાય. તપાસ એજન્સીએ કેટલાક ટેબ્લેટ્સ ખરીદવામાં આવ્યા હતા તે દર્શાવવા પુરાવો એકત્ર કર્યો છે. જો પુરાવાનો આ ભાગ સ્વીકારી લેવાય, તો પણ તે ગોળીઓ શાંતિકારક દવા સિવાય બીજી નથી. અદાલતે પોતાને નિષ્ણાતની ખુરશી પર બેસાડવી ન જોઈએ, પરંતુ જ્યારે ફરિયાદ પક્ષે એ નોંધ પર લાવ્યું નથી કે કથિત રીતે આરોપીઓમાંથી એક દ્વારા ખરીદવામાં આવેલી ગોળીઓ એવી સ્વાદવિહોળી ગોળીઓ હતી કે જેને મૃતક ગદાધરાનંદજીને ઠંડા પીણામાં આપી શકાય અને તેનો પ્રભાવ ૩૦ થી ૪૦ મિનિટની અંદર થાય, ત્યારે તે બાબત સ્વીકાર્ય બનતી નથી. મૃતકની ઉંમર ધ્યાનમાં લેતાં, સંત નિવાસમાં બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓ દ્વારા તેને વશ કરવામાં આવ્યો હોઈ શકે. ઇચ્છિત પરિણામ મેળવવા માટે ગળા પર તકિયાની સરખામણીએ દબાણ પૂરતું થઈ શકે. શાંતિકારક ગોળીઓ અને ઠંડા પીણાના ટીન નજીકની દુકાનમાંથી આરોપીઓમાંથી એક, એટલે કે આરોપી

નં. ૨ શ્રીજીયરણ દ્વારા ખરીદવામાં આવ્યા હતા તે અંગે ફરિયાદ પક્ષે એકત્ર કરેલા પુરાવાના સ્વરૂપની અમે અહીં બાદમાં ચર્ચા કરીશું. દલીલખાતર એમ માન્ય રાખવામાં આવે કે ઠંડા પીણાં ખરીદીને નવલી લાવવામાં આવ્યા હતા અને ગુનો કરતી વખતે તેનો ઉપયોગ થયો હતો, તો પણ તેનો ઉપયોગ ઉજવણીના માહોલમાં અથવા આગંતુકોના સ્વાગત માટે કરવામાં આવ્યો હોઈ શકે. અદાલતના મનમાં એવી છાપ ઊભી થાય છે કે કારણ કે આરોપી નં. ૨ દ્વારા ઠંડા પીણાં ખરીદવામાં આવ્યા હોવાનો થોડોક પુરાવો હતો અને તે ખરીદી પછી થોડા મિનિટો/કલાકમાં જ તે પોતે પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષી અને પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત સાથે જનોઈ સમારંભમાં હાજરી આપવા નડિયાદ જતો રહ્યો હતો, તેથી તપાસ એજન્સી કદાચ મૃતક ગદાધરાનંદજીને શાંતિકારક દવા આપવાની થિયરી રજૂ કરવા પ્રલોભિત થઈ હશે. ખરીદાયેલા ટીનની સંખ્યા અને ફરિયાદ પક્ષના કેસ મુજબ સંત નિવાસ, નવલી ગુરુકુલ સંકુલમાં તે સમયે હાજર હોઈ શકનાર વ્યક્તિઓની ઉપસ્થિતિ પ્રાસંગિક જણાય છે. અટલે કે, કલમ ૨૭ હેઠળ તૈયાર કરાયેલ પંચનામું માત્ર એટલું જ સાબિત કરે છે કે મૃતકને નવલી ગુરુકુલના સંત નિવાસના રૂમ નં. ૩ માં મોતને ઘાટ ઉતારવામાં આવ્યો હતો અને આ સ્થળ ગુનાનો આચરણ થયાના સમયે હાજર રહેલા વ્યક્તિઓ સિવાય અન્ય કોઈને જાણીતું નહોતું, અને હત્યાના સ્થળ અંગે વિશિષ્ટ જાણકારી કેવી રીતે અને શા માટે હતી તે બાબતે કોઈ વિશ્વસનીય સમજૂતીના અભાવે, એવો અનુમાન કરી શકાય કે વિજય ભગત હાજર રહેલા વ્યક્તિઓમાંનો એક હતો. પુરાવામાં આવ્યું

છે કે પી.ડબલ્યુ. કિંજલ, પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત અને અન્ય બે આરોપી વ્યક્તિઓ નડિયાદ જવા માટે નીકળ્યા ત્યાં સુધી વિજય ભગત વડતાલ મંદિર પરિસરમાં હાજર હતો. આરોપી નં. ૫ વિજય ભગત નવલી કેવી રીતે અને ક્યારે પહોંચ્યો તે અંગે કોઈ પુરાવો નથી. આ અદાલત સમક્ષ ઉભો થયેલો નિર્ણાયક પ્રશ્ન એવો છે કે પી.ડબલ્યુ. ઘનશ્યામ ભગત પ્રતિકૂળ સાબિત થયો હોવાથી ગુનાનો આચરણ થયાનો વિશ્વસનીય પુરાવો ન હોય અને સંત નિવાસના પાછળના ભાગમાંથી વસ્તુઓની જમી નબળા પ્રકારનો પુરાવો હોય, ત્યારે કલમ ૨૭ના પંચનામા હેઠળ વિજય ભગતે જાહેર કરેલા તથ્યોનું પુરાવાકીય મૂલ્ય શું ગણવું. તે હકીકતમાં માત્ર તથ્યની શોધ છે, પરંતુ અમારી દષ્ટિએ ફરિયાદ પક્ષે અદાલત સમક્ષ તર્કસંગત અને વિશ્વસનીય રીતે એ રજૂ કરવું આવશ્યક હતું કે મૃતક ગદાધરાનંદજી, જે આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદની સાથે વાદળી રંગની કારમાં નીકળ્યા હતા, તેમને ક્યાં અને શા માટે લઈ જવાયા. કલમ ૨૭નું પંચનામું માત્ર એટલું જ સાબિત કરે છે કે મૃતકને નવલી ગુરુકુલ સંત નિવાસ લઈ જવાયો હોવો જોઈએ અને નવલી ગુરુકુલ નિર્વિવાદ રીતે એવો ટ્રસ્ટ છે જે વડતાલ મંદિર બોર્ડના મૂળ સંચાલન અને નિયંત્રણ હેઠળના અનુગામી જાહેર ધાર્મિક દાનધર્મી ટ્રસ્ટોમાંનો એક છે. નિશ્ચિતપણે, તે પોતે સ્વતંત્ર ટ્રસ્ટ છે અને તે બાબત સાબિત કરવા પૂરતો મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, સંત નિવાસને હત્યાના સ્થળ તરીકે જાણવાની વિશિષ્ટતા, આરોપી નં. ૧ અને ૨ ની નવલી ગુરુકુલ ટ્રસ્ટના સંચાલન સંબંધિત સ્થિતિની

તુલનામાં જોવામાં આવે, તો આરોપી વિજય ભગતે જાહેર કરેલા તથ્યોને અવગણવા યોગ્ય પુરાવાનો ભાગ કહી શકાય નહીં. ફરિયાદ પક્ષે એ દર્શાવવા પુરાવો પણ એકત્ર કર્યો છે કે ગદાધરાનંદજીને કોઈ લાલચ અથવા પ્રલોભન આપીને નવલી જવા/નીચે આવવા કહ્યું હતું અને આ પાસું સાબિત કરવા થોડો પુરાવો રજૂ કરાયો છે. પુરાવાના આ ભાગની પણ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે ગંભીર ટીકા કરી છે, પરંતુ એવું નિષ્કર્ષ શક્ય છે કે જ્યાં સુધી આરોપી વિજય ભગતે સ્થળ એટલે કે નવલી ગુરુકુલ દર્શાવ્યું ન હતું, ત્યાં સુધી ફરિયાદી એજન્સીને તે સ્થળ અંગે તથા ગુરુએ નવલી ગુરુકુલ જવા અને સંત નિવાસમાં પ્રવેશ કરવા સહજ રીતે સંમતિ શા માટે આપી તેની જાણ નહોતી. આરોપી પક્ષ તરફથી કરાયેલ જરાહતમાં એવું બહાર આવ્યું છે કે મૃત્યુ પામેલા ગુરુના આરોપી વ્યક્તિઓ સાથે, જેમાં આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદ અને આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે, શંકાસ્પદ નૌતમ સ્વામીની સરખામણીએ અન્યથા સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધો હતા. તેથી, આરોપીઓ માટે કોઈપણ બહાને અથવા પ્રલોભનથી મૃતકને નજીકના સ્થળે લઈ જવું શક્ય હતું. તેથી, અમારી દૃષ્ટિએ એવો સંતોષકારક પુરાવો છે કે મૃતકને નવલી સંત નિવાસ લઈ જવાયો હતો અથવા તેણે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદ સાથે મંદિર પરિસર છોડ્યા બાદ નવલી સંત નિવાસ ગમન કર્યું હતું. પંચ સુનીલ પુરોહિતે પી.ડબલ્યુ. ૨૬ સરપંચ રમણભાઈ પરમારના કહેવા પર પોતે પંચ સાક્ષી તરીકે આગળ આવ્યા હતા. પી.ડબલ્યુ. ૩૦ ગૌતમ ઠાકોરે સ્વીકાર્યું છે

તેમ, પી.ડબલ્યુ. સરપંચ રમણભાઈ પરમાર સામે આરોપી નં. ૨ શ્રીજીયરણે દાખલ કરેલી ફરિયાદમાં આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હતા, તે પણ સાચું છે, પરંતુ જ્યારે ફરિયાદ પક્ષે આ પી.ડબલ્યુ. ૨૬ સરપંચ રમણભાઈ પરમારની તપાસ કરી, ત્યારે જરાહતમાં વૈરભાવ અંગે કોઈ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો નહોતો. તેથી, પી.ડબલ્યુ. ૨૬ રમણભાઈ પરમારને પરિસ્થિતિઓ સમજાવવાનો કોઈ અવસર મળ્યો નહોતો અને એવું જણાય છે કે વિવાદ વડતાલ મંદિર વગેરેના સંચાલન અને વ્યવહાર અંગે હતો અને પી.ડબલ્યુ. રમણભાઈ પરમાર વર્ષ ૨૦૦૦ સુધી સરપંચ હતા. તેથી, માત્ર એટલા માટે કે પંચનું નામ પી.ડબલ્યુ. રમણભાઈ પરમારે સૂચવ્યું હતું, આ સાક્ષીને હિતગ્રસ્ત સાક્ષી કહી શકાય નહીં અને તેથી તે શંકાસ્પદ પણ ગણાય નહીં. વડતાલ જેવા નાનકડા શહેરમાં મંદિર પરિસરના, અને તે પણ ધાર્મિક દાનધર્મી જાહેર ટ્રસ્ટના, ઈમાનદાર અથવા પારદર્શક વહીવટના હિતમાં, વડતાલના અનુયાયીઓ અને ગામલોકોની ચિંતા હોવી સ્વાભાવિક છે, અને પી.ડબલ્યુ. રમણભાઈ સરપંચ હોવાથી તેમણે આ ચિંતા પોતાની રીતે વ્યક્ત કરી હોય શકે, અને તેથી વિવાદ ઉભો થયો હોય શકે. તેથી, જો સુધી આ બાબતે સ્પષ્ટ પ્રશ્ન પૂછવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી ગૌતમ ઠાકોર હોય કે પંચ સુનીલ પુરોહિત, આ સાક્ષીઓની વિશ્વસનીયતાને કોઈ શંકાની દૃષ્ટિએ જોવી જોઈએ નહીં. વધુમાં વધુ, તેઓનું કહેવું હિતગ્રસ્ત વ્યક્તિઓનું કહેવું કહેવાય અને અદાલતે થોડું સમર્થનકારક પ્રમાણ શોધવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. પંચ સુનીલ પુરોહિતને પંચનામું તૈયાર કરનાર તપાસ અધિકારી શ્રી દ્વારા

સમર્થન મળે છે. અગાઉ ચર્ચા કરવામાં આવી તેમ, આ અદાલત માટે ફરિયાદ પક્ષનું એ કહેવું સ્વીકારવું શક્ય નથી કે આરોપી નં. ૫ વિજય ભગતના કહેવા પર આરોપી વિરુદ્ધ દોષારોપક એવી કોઈ વસ્તુ મળી આવી હતી. ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલો પુરાવાનો આ ભાગ તમામ વાજબી સંભાવનાઓથી ઘણો દૂર દેખાય છે. જ્યાં અપહરણ અથવા બળજબરીથી લઈ જવાનું સ્થળ, અપહરણિત અથવા બળજબરીથી લઈ જવાયેલા વ્યક્તિને બળાત્કાર, બંધક બનાવવું અથવા હત્યા કરવાનું સ્થળની તાત્કાલિક નજીકમાં ન હોય, ત્યાં તે સ્થળ બતાવવાનો કૃત્ય, મૌખિક જાહેરખબરથી હોય કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ મુજબ નોંધાયેલા અને સાબિત થયેલા તથ્યો દ્વારા હોય કે તપાસ અધિકારી અને પંચોને તે સ્થળે લઈ જવાથી હોય, તે પુરાવાનો એક ભાગ છે. વિજેન્દ્ર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, જે નિર્ણયના તથ્યો સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉપ-પરિચ્છેદ (બી) થી (એચ) માં ઉલ્લેખ્યા છે, તે જોવામાં આવે તો દર્શાવે છે કે કલમ ૨૭ હેઠળ પંચનામું તૈયાર કરવું માત્ર નાટક જ હતું અને તથ્યોના આધારે એવું અનુમાન કરવું શક્ય હતું કે પોલીસને ઘટનાસ્થળ વિષે પહેલેથી જ જાણ હતી. અહીં હાલના કેસમાં, જે તારીખે આરોપી નં. ૫ એ સ્થળને હત્યાના સ્થળ તરીકે જાહેર કર્યું, તે તારીખ સુધી કોઈને પણ તે સ્થળ વિષે જાણ નહોતી. હાલના કેસમાં મળેલો મૃતદેહ અપહરણના સ્થળથી લગભગ ૧૦૦ કિ.મી. દૂર મળ્યો હતો અને જ્યાં મૃતદેહ મળ્યો હતો તે સ્થળે સ્કુટબુદ્ધિ ધરાવતા અને તુલનાત્મક રીતે સ્વસ્થ દેહ ધરાવતા વ્યક્તિને જીવિત હાલતમાં સલામતીપૂર્વક અને શાંતિથી લઈ જવું શક્ય ન હોત,

અને જ્યારે મરણોત્તર પરીક્ષણ કરનાર ડોક્ટર માટે મૃત્યુનો સમય આંકવો શક્ય હતો, ત્યારે ફરિયાદ પક્ષ એ રીતે અપહરણ કરીને હત્યા કરાયેલા વ્યક્તિની હત્યાનું સ્થળ સૂચવી શકે અને પછી તે સાબિત પણ કરી શકે. તમામ કેસોમાં આવશ્યક નથી કે તપાસ એજન્સીને તે સ્થળેથી, જ્યાંથી અપહરણિત વ્યક્તિ પર બળાત્કાર થયો, તેને બંધક બનાવાયો અથવા તેની હત્યા થઈ, કંઈ દોષારોપક વસ્તુ અનિવાર્ય રીતે મળી આવે. તેથી, તપાસ અધિકારીએ પંચોની હાજરીમાં એકત્ર કરેલી વસ્તુઓ, અને જે પંચો તથા તપાસ અધિકારી શ્રી દ્વારા પણ સાબિત કરવામાં આવી છે, તે એક ખરેખર કાર્યવાહી હોઈ શકે, પરંતુ તેનાથી કંઈ મળ્યું નથી, કારણ કે સંભાવનાઓના પ્રાબલ્યના સિદ્ધાંતો લાગુ કરતાં આ પુરાવો ખૂબ નબળો પ્રકારનો પુરાવો જણાય છે અને તેને દૃઢ પુરાવો કહી શકાય નહીં. આ પંચનામાનો માત્ર એટલો ભાગ સ્વીકાર્ય કહી શકાય કે અપહરણ કરાયેલા ગદાધરાનંદજીને વડતાલ મંદિરથી નવલી ગુરુકુલના સંત નિવાસમાં, અને તે પણ રૂમ નં. ૩ માં લઈ જવાયા હતા. પંચનામાનો બાકીનો ભાગ, જેમાં ગુનાની કબૂલાત સહિત અન્ય દોષારોપક બાબતોનો સમાવેશ થાય છે, પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નથી અને તેનો ઉપયોગ કરી શકાય તેમ નથી. એ જ રીતે, પી.ડબલ્યુ. ઘનશ્યામ ભગતના મૌખિક પુરાવાના સંદર્ભમાં સાબિત થયેલા વિરોધાભાસો પણ મૂળભૂત પ્રકારના પુરાવા તરીકે ઉપયોગી નહીં બને. તેમ છતાં, આ અદાલત માટે એવું કહેવું શક્ય નહીં બને કે તપાસ એજન્સીએ ગદાધરાનંદજીને જ્યાં મોતને ઘાટ ઉતારવામાં આવ્યા તે સ્થળ શોધવા માટે કોઈપણ પુરાવો એકત્ર કર્યો

જ નથી. પી.ડબલ્યુ. જર ઘનશ્યામ ભગતની પ્રતિકૂળતા સંપૂર્ણ છે અને તે આ સાક્ષીને સ્વયં-નિંદિત સાક્ષી બનાવે છે. પરંતુ આ પ્રતિકૂળતા માત્ર તેના પોતાના બળે એ પુરાવાને નષ્ટ કરતી નથી જે ફરિયાદ પક્ષે એ દર્શાવવા રજૂ કર્યો છે કે મૃતકને કોઈ પ્રલોભન અથવા લાલચથી નવલી ગુરુકુલના સંત નિવાસ લઈ જવાયા હતા.

(૨૫) ફોજદારી વિચારણામાં, ફરિયાદ પક્ષે સંતોષકારક પુરાવા દ્વારા ગુનો સાબિત કરવો પડે છે. “તથ્ય- ફેક્ટમ-પ્રોબેન્ડમ” નો સિદ્ધાંત, પુરાવાગત તથ્યોમાંથી કાઢવામાં આવેલા કેટલાક અનુમાનોથી સાબિત થઈ શકે છે; આ પુરાવાગત તથ્યોને વ્યક્તિગત રીતે અથવા એકાંત રીતે “પર ફેક્ટમ” તરીકે જોવામાં આવે તો તે આરોપી વિરુદ્ધ દોષસૂચક ન લાગે, પરંતુ તેમ છતાં ફરિયાદ પક્ષ એવું કહી શકે કે સંતોષકારક કાનૂની પુરાવા દ્વારા નોંધ પર લાવવામાં આવેલા પરિસ્થિતિના તમામ ખંડોને સમૂહરૂપે વિચારવામાં આવવા જોઈએ. ફરિયાદ પક્ષે આવી અનેક પરિસ્થિતિઓનો આધાર લીધો છે. ફરિયાદ પક્ષે નોંધ પર લાવેલી આ પરિસ્થિતિઓ ગુનાના હેતુને સાબિત કરવા માટે ઉપયોગી છે કે મુખ્ય પરિસ્થિતિઓ વચ્ચે અથવા પરિસ્થિતિઓના એક સમૂહ વચ્ચે પરસ્પર કડી સ્થાપિત કરવા માટે ઉપયોગી છે કે આરોપીઓ વચ્ચે પરસ્પર સંબંધ સ્થાપિત કરવા માટે ઉપયોગી છે, તે પ્રશ્નો આ અદાલત સમક્ષ ઉભા થયા છે. વ્યક્તિગત રીતે આરોપીનું વર્તન, જેમાં આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલ

અસંતોષકારક અથવા ખોટી સમજૂતીનો સમાવેશ થાય છે, ફરિયાદ પક્ષ માટે ઉપયોગી જણાય છે કે કેમ, તે પણ એવો જ એક પ્રશ્ન છે. આવા કેસોમાં, ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પુરાવા તથા અપહરણ કરાયેલા અને અંતે હત્યા કરાયેલા વ્યક્તિની સ્થિતિ સહિતના અન્ય તથ્યોને સામસામે મૂલવીને, એવો અનુમાન કરવું શક્ય બને છે કે દોષિત કૃત્ય એક અથવા બે વ્યક્તિઓ-આરોપીઓ દ્વારા ખાસ કરીને ત્યારે શક્ય ન હતું જ્યારે મૃતદેહ બહુ દૂરના અંતરે મળ્યો હોય. હત્યાનું સ્થળ એટલે કે સંત નિવાસ, નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સ દર્શાવીને, ફરિયાદ પક્ષે એક પાસું બતાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે કે નવલી ગુરુકુલ તે સ્થળ હતું જ્યાં આરોપી નં. ૧ અને ૨ કમાર્નિંગ સ્થિતિમાં હતા. પુરાવામાં છે કે આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણ, સ્વામીનારાયણ ગુરુકુલ ટ્રસ્ટ, નવલીના ટ્રસ્ટી હતા, જેનું નોંધણી નં. ૬/૨૮૩૮/ ખેડા હતું, અને આરોપી નં. ૧ મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી હતા તથા એક સ્વામી ભક્તિ કિશોરદાસજી પુરાણી પણ ટ્રસ્ટીઓ પૈકીના એક હતા. આ સ્વામી ભક્તિ કિશોરદાસજી વડતાલ મંદિરના ચીફ કોઠારી હતા. આ ફેરફાર વર્ષ ૧૯૯૭ માં થયો હતો. ચેરિટી કમિશનરની કચેરીમાંથી મેળવેલી પ્રમાણિત નકલો ચાદી આંક ૨૪ દ્વારા અદાલત સમક્ષ હતી. નિશ્ચિતરૂપે, આ દસ્તાવેજોનું ઔપચારિક રીતે પ્રદર્શન થયું નથી, પરંતુ પી.ડબલ્યુ. ચંદ્રપ્રકાશદાસ (આંક ૧૩૯) દ્વારા આપવામાં આવેલ મૌખિક પુરાવો વ્યાવહારિક રીતે અપ્રતિહત રહ્યો છે. આરોપી નં. ૫ વિજય ભગત, આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણના શિષ્ય (ચેલા) છે. આરોપી નં. ૩ અને આરોપી નં. ૧ તેમના-તેના ગુરુના શિષ્ય હોવાને કારણે

સંબંધિત છે અને તે ગુરુઓ ગુરુ-ભાઈ હતા. સાક્ષીઓમાંથી એક એટલે કે પી.ડબલ્યુ. ગૌતમભાઈ (આંક ૧૮૭) ની જિરહ દરમિયાન પણ નોંધ પર આવ્યું છે કે સંબંધિત સાક્ષી વિરુદ્ધ આરોપી નં. ૨ દ્વારા દાખલ કરાયેલ એક ફરિયાદમાં આરોપી નં. ૧ અને ૩ સાક્ષી હતા. આરોપી નં. ૪, સંબંધિત સમયે, ભંડારી હતા, એટલે કે રસોડાના જથ્થા સહિત સ્ટોર્સ વગેરેનું સંચાલન કરનાર વ્યક્તિ હતા. માત્ર સંબંધોની ઘનિષ્ઠતાના આધારે કશું અનુમાન કરી શકાય નહીં, પરંતુ જ્યારે આરોપી વ્યક્તિઓને ગુનાની સાજિશકર્તા તરીકે રજૂ કરવામાં આવે છે, ત્યારે હકીકત અને રચનામાં તેમના પરસ્પર સંબંધો મહત્વ ધરાવે છે અને જો પુરાવામાંથી આરોપીઓ વચ્ચેના સંબંધોની પરસ્પર ઘનિષ્ઠતા બહાર આવે, તો સાજિશ સંબંધિત અન્ય પુરાવાની ઉપલબ્ધિને આધિન રહી તેનો ઉપયોગ કરી શકાય. પુરાવામાં એ પણ છે કે આરોપીઓ અને ખાસ કરીને આરોપી નં. ૧, ૨ અને ૩ વચ્ચેના સંબંધો વૈરભાવપૂર્ણ નહોતા અને અગાઉ અવલોકન કરાયું તેમ, જિરહ દરમિયાન પુરાવામાં આવ્યું છે કે મૃતક ગદાધરાનંદજી અને આરોપી વ્યક્તિઓ વચ્ચેના સંબંધો સૌહાર્દપૂર્ણ હતા; અન્યથા, વિવાદ અને પરસ્પર તાણાવાણાભર્યા સંબંધોને ધ્યાનમાં લેતાં, મૃતક ગદાધરાનંદજી આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદ સાથે મંદિર પરિસર છોડ્યા ન હોત. ફરિયાદ પક્ષ માટે એ સાબિત કરવું આવશ્યક નથી કે સાજિશ ક્યાં રચાઈ હતી. અનેક નિર્ણયો દ્વારા પ્રતિપાદિત થયેલી સ્થિર કાનૂની સ્થિતિ એવી છે કે સાજિશ ગુપ્ત રીતે રચાતી હોય છે અને તપાસ એજન્સી માટે સાજિશ રચાયાની સીધી કે આડકતરી સાબિતી

શોધવી શક્ય બનતી નથી. સ્વાભાવિક છે કે તેથી આવી સાજિશ રચાયેલ સ્થળ પણ ગુપ્ત જ રહેશે. સંદેશાઓ દ્વારા મનની બેઠક ક્યાંય અને ક્યારેય થઈ શકે. તેથી અદાલતે આવા પુરાવાની અપેક્ષા રાખવી ન જોઈએ. સાજિશ બાબતનું અનુમાન પરિસ્થિતિઓ અને તપાસ દરમ્યાન એકત્રિત કરાયેલા પુરાવાના આધારે કાયદેસર રીતે કાઢી શકાય. નિર્વિવાદ રીતે, મૃતક ગદાધરાનંદજીએ વડતાલ ગાદી હેઠળના મંદિરોના કોઠારીઓ અને પૂજારીઓને બદલીને તથા સ્થાને અન્યને મુકીને વ્યાપક ફેરફારો સૂચવતો એજન્ડા મુકી પહેલેથી જ એક વિવાદ ઊભો કર્યો હતો. નોંધ પર આવ્યું છે કે આચાર્ય મહારાજ- વડતાલ ગાદી સંપ્રદાયના વડા- આવા વ્યાપક ફેરફારો માટે અને ખાસ કરીને વડતાલ મંદિરના ચીફ કોઠારી (મુખ્ય મંદિર પરિસર) ની સ્થિતિમાં ફેરફાર માટે તૈયાર નહોતા. પુરાવામાં છે કે આચાર્ય મહારાજ, ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ પૂર્વેના એક સમયે નાસિક ખાતે હતા અને તેમણે મંદિર બોર્ડ ટ્રસ્ટના ચેરમેન ગદાધરાનંદજીને ટેલિફોન કરીને ગદાધરાનંદજીએ મંદિર બોર્ડ ટ્રસ્ટના ચેરમેન તરીકે કાર્યભાર સંભાળ્યા પછી સંબંધિત બોર્ડ હેઠળના મંદિરોના કોઠારીઓ અને પૂજારીઓમાં ફેરફાર કરવા અંગેના એજન્ડા મુદ્દાઓ ફરતા કર્યા તે પગલાં અંગે પોતાનો અસંમતિભર્યો મત વ્યક્ત કર્યો હતો. પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતે સાક્ષીમાં જણાવ્યું છે કે તેમણે ગદાધરાનંદજીના સૂચનથી આચાર્ય મહારાજ અને ગદાધરાનંદજી વચ્ચેની ટેલિફોનિક વાતચીત સાંભળી હતી. જોકે, પુરાવાના આ ભાગને કેટલું વજન આપવું તે ફરી એક મુદ્દો છે, પરંતુ હકીકત એ છે કે ત્યારબાદ આચાર્ય મહારાજ

વડતાલ આવ્યા હતા અને તેમણે મૃતક ગદાધરાનંદજીને પોતાને મળવા બોલાવતા સંદેશો મોકલાવ્યો હતો, પરંતુ ગદાધરાનંદજીએ તે વિનંતી નામંજૂર કરી હતી. પુરાવો દર્શાવે છે કે અનિયમિત સમયે આચાર્ય મહારાજનો સંદેશો પહોંચાડવા ગદાધરાનંદજી પાસે જનાર વ્યક્તિ આરોપી નં. ૨ હતા. નિશ્ચિતરૂપે, સી.બી.આઈ. એ આચાર્ય મહારાજ વિરુદ્ધ આરોપપત્ર રજૂ કર્યું નથી, પરંતુ પુરાવામાં છે કે કોઠારીઓ અને પૂજારીઓના બદલીના વિવાદાસ્પદ મુદ્દે સંદેશો મોકલવામાં આવ્યો હતો અને તે સંદેશો આરોપી નં. ૨ દ્વારા ગદાધરાનંદજી સુધી પહોંચાડવામાં આવ્યો હતો. અગાઉ નોંધ સંબંધિત તપાસ સોંપવામાં આવી હતી તે એજન્સીએ આ દિશામાં ક્યારેય તપાસ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો એવું કશું નોંધ પર આવ્યું નથી. તેથી, કોઠારીઓ અને પૂજારીઓના બદલી અંગેના એજન્ડા મુદ્દા પર આચાર્ય મહારાજના શબ્દો પહોંચાડવામાં આરોપી નં. ૨ એ ભજવેલી ભૂમિકા પણ સંબંધિત પરિસ્થિતિ તરીકે જણાય છે. શીખેલા વકીલ શ્રી રાવાણી દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલી એક વધુ પરિસ્થિતિ પણ બે અલગ દ્રષ્ટિકોણથી મહત્વપૂર્ણ જણાય છે, કારણ કે આ અદાલત સમક્ષના આરોપીઓ ગુનાના હેતુ સંબંધિત ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવામાંથી બચવા માટે ચીફ કોઠારીના પદમાં પોતાની સ્થિતિ અને ભૂમિકાનો ઇનકાર કરે છે. તે બે દ્રષ્ટિકોણ આ છે; (૧) નડિયાદ ખાતેના એક દુર્ગેશભાઈ ભટ્ટના સ્થળે, કોઠારીના સ્થાને, બે પરિષ્ઠ સંતોએ કોઠારીના હોદ્દાનું પ્રતિનિધિત્વ કોઠારી તરીકે કર્યું હતું અને વાસ્તવમાં વડતાલ મંદિરના ચીફ કોઠારી એવા સ્વામી ભક્તિ

કિશોરદાસજી દ્વારા નહીં. આ બાબતે કોઈ પુરાવો રજૂ થયો નથી કે સંબંધિત સ્વામી ભક્તિ કિશોરદાસજી માટે પી.ડબલ્યુ. દુર્ગેશભાઈ ભટ્ટના નિવાસસ્થાને યોજાયેલા તે કાર્યક્રમમાં હાજર રહેવું શારીરિક રીતે શક્ય ન હતું, અથવા કાર્યક્રમમાં હાજર રહેલી વ્યક્તિ મંદિરના વાસ્તવિક કોઠારી એટલે કે સ્વામી ભક્તિ કિશોરદાસજીના સ્થાને વાસ્તવિકપણે કાર્યરત કોઠારી તરીકે કામ કરી રહી હતી, કારણ કે પી.ડબલ્યુ. દુર્ગેશભાઈ ભટ્ટે પોતાના આંક ૨૧૦ ખાતેના નિવેદનમાં આરોપી નં. ૨ શ્રીજીયરણને મંદિરના કોઠારી તરીકે સંબોધ્યા છે. તેમણે આમંત્રિત કરેલ અન્ય પક્ષના નામો પણ આપ્યા છે, પરંતુ અંતે આરોપી નં. ૨ શ્રીજીયરણ એક અન્ય સંત (સાધુ) સાથે કાર્યક્રમમાં હાજર રહ્યા હતા અને પી.ડબલ્યુ. દુર્ગેશભાઈ ભટ્ટના કહેવા મુજબ બે અન્ય શિષ્યો (ભગતો) પણ ત્યાં હતા. આ સાક્ષીની જિરહ કરવામાં આવી નથી. તેમણે આરોપી નં. ૨ ને કોઠારી તરીકે કાર્યક્રમમાં હાજર રહેલી વ્યક્તિ તરીકે પણ ઓળખ્યા છે અને તે મુજબ આરોપી નં. ૨ ની ઓળખ કરી છે (અર્થાત્ કોઠારી તરીકે). તેમના મુજબ આ બે શિષ્યો પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષી હતા, જે આરોપી નં. ૨ શ્રીજીયરણ સાથે કાર્યક્રમમાં હાજર હતા. તેથી, આ બે વ્યક્તિઓને સાથે લઈ જવું, શીખેલા વકીલ શ્રીના મતે, એક પરિસ્થિતિ છે. સી.બી.આઈ. તરફથી રવાણી, જે એક વ્યૂહાત્મક પગલું દર્શાવે છે જેથી આ બે વ્યક્તિઓ ગડાધરાનંદજીના નજીકના હોવાથી — બન્ને ગડાધરાનંદજીના શિષ્યો અને તેમાંની એક, એટલે કે પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષી, સંયોગવશાત્ દૂરના સગા

સંબંધમાં હોવાને કારણે — પોતાના ગુરુ માટે વ્યગ્રતાપૂર્વક વર્તવાનું શરૂ ન કરે અને તેથી તેઓને વડતાલ મંદિર પરિસરમાંથી બહાર લઈ જવામાં આવ્યા. આથી, અમારા મત મુજબ, આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણ અને ગડાધરાનંદજી વચ્ચે સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધો હોવાનું પણ સૂચિત થાય છે. (૨) પરિસ્થિતિનો બીજો દષ્ટિકોણ એવો છે કે આરોપીઓ પોતાની વાસ્તવિક મનશા અને કૃત્ય પર પડદો રાખી શકે. તેથી જ એવું જણાય છે કે શરૂઆતમાં આરોપી નં. ૧ અને ૨ વિરુદ્ધ કોઈ શંકા ઊભી થઈ ન હતી અને સ્વાભાવિક રીતે તેથી અન્ય ત્રણ આરોપીઓ વિરુદ્ધ પણ નહોતી. અમારા મત મુજબ, શ્રી સ્વાણીની આ દલીલ તર્કસંગત જણાય છે.

(૨૬) નૌતમ સ્વામી અને કેટલાક અન્ય શંકાસ્પદ વ્યક્તિઓના લાય ડિટેક્શન ટેસ્ટમાં નિષ્ફળતા આવવી, આરોપી માટે અનુકૂળ પરિસ્થિતિ ઊભી કરતી નથી અને ફરિયાદ પક્ષના કેસ વિરુદ્ધ પણ જતી નથી, કારણ કે પુરાવાનો આ ભાગ અંતે સંદર્ભવિહિન પરિસ્થિતિનો હોવાનું જણાય છે, કારણ કે શંકાસ્પદ વ્યક્તિઓને લઈ જવામાં આવ્યા હતા અને જે નિર્દોષ વ્યક્તિને ગુમ થયેલ અથવા મૃત હાલતમાં મળેલ વ્યક્તિ સાથે કોઈ વૈરભાવ કે અણબનાવ હોય, તે ભયભીત થઈ ગયો હોઈ શકે. લાય ડિટેક્શન ટેસ્ટ એ માત્ર એવો પરીક્ષણ છે, જે વ્યક્તિના મન અને શાંતિસ્થિતિની કસોટી કરે છે. કઠોર ગુનેગાર અથવા અગાઉથી ઘડાયેલ યોજના મુજબ વર્તતો આયોજિત હત્યારો પરિસ્થિતિને

કાર્યક્ષમ રીતે અને શાંતિપૂર્વક સંભાળી શકે અને તેથી જ તપાસના પ્રસંગે કરવામાં આવેલ લાય ડિટેક્શન ટેસ્ટના પુરાવાને વિશેષ મહત્વ આપવામાં આવતું નથી. આવા પ્રકારનો પુરાવો અત્યંત નબળો અને અવિશ્વસનીય પ્રકારનો પુરાવો માનવામાં આવે છે. નિશ્ચિત પરિસ્થિતિમાં લાય ડિટેક્શન ટેસ્ટ સફળતાપૂર્વક પાર કરવો પણ તેમની વિરુદ્ધ જઈ શકે. (૨૭) સી.બી.આઈ. એ ગુનાની વિવિધ દૃષ્ટિકોણોથી તપાસ કરી હતી અને તેથી સી.બી.આઈ. વિવિધ સ્થળોએ પહોંચી હતી, જેમાં વીમા કંપનીના કચેરી, એક મોટર ગેરેજ અને તે સ્થળનો પણ સમાવેશ થાય છે જ્યાં કારનો કથિત રીતે અકસ્માત થયો હતો અને ત્યારબાદ તેમાં આગ લાગી હતી. પુરાવામાં આવેલ છે કે સળગેલી હાલતમાં મળેલી કાર વાદળી રંગની હતી. આ કાર આરોપી નં.૩ માધવપ્રસાદ દ્વારા ગેરેજવાલા પાસે લઈ જવામાં આવી હતી. અગાઉ ચર્યા મુજબ, ફરિયાદ પક્ષે શંકાતીત રીતે સાબિત કર્યું છે કે કારમાં ગેરકાયદેસર એલ.પી.જી. ગેસ જોડાણને કારણે આગ લાગી નહોતી, નહીંતર ગેસ સિલિન્ડર સ્થળ પરથી મળી આવ્યું હોત. ઘટનાનો સમય આરોપી નં.૩ દ્વારા ૦૬.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ વહેલી સવારે થયો હોવાનું આક્ષેપિત છે અને એ જ દિવસે વીમા કંપની દ્વારા મોકલવામાં આવેલ અધિકારી ત્યાં પહોંચ્યો હતો અને વાહનનું સર્વેક્ષણ કર્યું હતું. સર્વેચરની નિષ્ણાત નજર કહે છે કે અકસ્માતનો કોઈ આઘાત, એટલે કે વાહન વૃક્ષ સાથે અથડાયું હોય એવો કોઈ પ્રભાવ નહોતો. મોટર કારમાં એવા બે ઉપકરણો હતા કે જેમાં એલ.પી.જી. ગેસ સિલિન્ડર ફિટ કરી શકાય, પરંતુ વિશ્લેષણ માટે

મોકલવામાં આવેલા મોટર કારના ભાગોમાં જવલનશીલ પદાર્થની હાજરી દર્શાવતો એફ.એસ.એલ. અહેવાલ છે. નમૂનાઓ પંચોની હાજરીમાં સીલ કરવામાં આવ્યા હતા અને નિષ્ણાતને તે સીલબંધ સ્થિતિમાં પ્રાપ્ત થયાં હતા તે અંગે કોઈ વિવાદ નથી. તપાસ એજન્સીએ નમૂના તરીકે અલગ કાઢેલા ભાગો અમે ધ્યાનપૂર્વક વિચાર્યા છે. દસ્તાવેજ આંક ૧૫૪ એ સી.બી.આઈ. દ્વારા પરિશિષ્ટ એ સ્વરૂપે પ્રસ્તાવલી સાથે મોકલાયેલ માંગપત્ર છે અને વિષય અંગેનો પરીક્ષણ અહેવાલ, એટલે કે નિષ્ણાતનું અભિપ્રાય, આ મુજબ કહે છે:— વિશ્લેષણનું પરિણામ પ્રશ્ન નં. ૧ થી ૩, ૬, ૭, ૮ અને ૧૧ સંબંધે

(પરિશિષ્ટ.એ) : ૧૫.૦૬.૯૯ના રોજ આણંદ (ગુજરાત) ખાતે નં. જીજે-૬એ-૧૮૯૪ ધરાવતા વાહનની ભૌતિક તપાસથી બહાર આવે છે કે વાહનની અંદર ગેસ સિલિન્ડર ફાટ્યાના કોઈ પ્રભાવ/અવશેષો નથી. વાહનમાં એલપીજી તેમજ પેટ્રોલ ઉપર વિકલ્પરૂપે ચલાવી શકાય તેવી વ્યવસ્થા લગાડવામાં આવી હતી.

પ્રશ્ન ક્રમાંક ૪ સંબંધે : નં. ધરાવતા વાહનની તપાસ

જીજે-૬એ-૧૮૯૪ દર્શાવે છે કે બમ્પરના આગળના ડાબા ભાગના નીચલા હિસ્સામાં આવેલ ખાડો ઝાડ સાથે અથડાવાથી થયો નથી. વાહનના આગળના ભાગમાં ખાડો પડવા માટે વાહનની ગતિ કેટલી હતી તે નિર્ધારિત કરવાની સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ નથી.

(૧૮) આંક ૧૪૭ એ સીલબંધ હાલતમાં વિશ્લેષણ માટે મોકલવામાં આવેલા પાંચ સીલબંધ પાર્સલો ક્રમાંક કે-૧ થી કે-૪ અને જી-૨ના પરિણામરૂપ છે, જેમાંથી ખુલ્લું છે કે તેમાંથી કોઈ સામાન્ય વિસ્ફોટક/વિઘટનજન્ય પદાર્થો શોધી શકાયા નહોતા. તેમ છતાં, વિશ્લેષણના પરિણામ (આંક ૧૪૯) માં એવું અનુમાન કરવામાં આવ્યું છે કે “ ગેસ લિક્વિડ કોમા ટુ ગ્રાફ દ્વારા કરાયેલ વિશ્લેષણથી આંક કે-૧, કે-૨, કે-૩, કે-૪ અને જી૦૨ માં દહનશીલ પદાર્થની હાજરી દર્શાવે છે.” બળેલા કચરાવાળો પૃથ્વી પદાર્થ આંક કે-૧ હતો. આંક કે-૨ માં કાચના તૂટેલા ટુકડાઓ વગેરે હતા. આંક કે-૩ માં પણ કાચના તૂટેલા ટુકડાઓ અને પૃથ્વી પદાર્થ સાથે બળેલું સામગ્રી હતું. આંક કે-૪ માં કાચના તૂટેલા ટુકડાઓ, નાનો ધાતુનો ટુકડો અને પૃથ્વી પદાર્થ હતો અને આંક જી-૨ બળેલું જ્યુટ ગણી બેગનું ટુકડું હતું. આ વસ્તુઓ પંચોની હાજરીમાં ત્યારે એકત્રિત કરવામાં આવી હતી જ્યારે કાર ભૌતિક રીતે પી.ડબ્લ્યુ.૧૩ મોહમ્મદ શેખના ગેરેજમાં પડી હતી. તેથી, આ પી.ડબ્લ્યુ. ૧૩ મોહમ્મદ શેખ તેમજ જેમની હાજરીમાં નમૂનાઓ એકત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા એવા પંચોને ઉલટજિરહ દરમિયાન કરવામાં આવેલા એવા સૂચનો કે મોટર ગેરેજના કામદારો તેમની વસ્તુઓ, સાધનો વગેરે ઉક્ત બળી ગયેલા વાહનમાં મૂકતા હતા અને તેથી તે આવા દહનશીલ પદાર્થોથી દાગી ગયેલું હોઈ શકે, કારણ કે મોટરના ભાગો ડિઝલ અને પેટ્રોલ વગેરેના ઉપયોગથી ધોવામાં આવે છે, તે બચાવ પક્ષને મદદરૂપ નહીં થાય. સામાન્ય રીતે, જો આવી વસ્તુઓ રાખવામાં આવી હોત તો

તે બળી ગયેલા વાહનના તળિયાના ભાગ પર જોવા મળત, અને લગભગ ૮ થી ૯ મહિનાથી વધુ લાંબા સમય પછી બહાર કાઢવામાં આવેલા વાહનના તૂટેલા કાચના ટુકડા અથવા ધાતુના ટુકડા પર આવી વસ્તુઓ મળી ન આવત. તેથી, તે સ્પષ્ટ છે કે વાહન કોઈ અકસ્માતમાં સપડાયું નહોતું. જ્યારે આરોપીઓ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી આ સંભાવનાને ફરિયાદ પક્ષે એકત્રિત કરેલા પુરાવાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં વિચારવામાં આવે છે, ત્યારે તે સ્પષ્ટ થાય છે કે વાહનને આગ લગાવવામાં આવી હતી. આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદ દ્વારા સૂચવાયેલ કથિત અકસ્માતની તારીખ, એટલે કે ૦૬.૦૫.૧૯૯૮ ની વહેલી સવારે, પણ મહત્વપૂર્ણ બાબત બની રહે છે, જ્યારે એવું જાણવા મળે છે કે વાહનને પેટ્રોલ અથવા ડિઝલ જેવા દહનશીલ પદાર્થોના ઉપયોગથી આગ લગાવવામાં આવી હતી.

(૨૯) અપહરણની તારીખ ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ છે, મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિનો મૃતદેહ બિચ્છુવાડા પોલીસ દ્વારા ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ મળ્યો હતો, સ્થાનિક પોલીસ સમક્ષ ઔપચારિક ફરિયાદ ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ નોંધવામાં આવી હતી અને ગુમ થયેલા ગુરુને શોધવા માટે પોલીસે તપાસ/પૂછપરછ શરૂ કરી હતી. ૦૬.૦૫.૧૯૯૮ની વહેલી સવારે કારને આગ લગાવવામાં આવી હતી. જ્યારે આરોપી નં.૩ માધવપ્રસાદ દ્વારા એ સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે તેનું વાહન ૦૬.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ સળગી ઊઠ્યું હતું, ત્યારે તે ઘટનાની તારીખ નિર્વિવાદ

રહે છે. નજીકના ભવિષ્યમાં વાહનની સઘન તપાસ થવાની સંભાવના પૂર્વે આ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હોવાનું જણાય છે. પુરાવાનો નાશ કરવાનો આ કૃત્ય આરોપીઓની વર્તણૂક દર્શાવે છે અને તેથી તે સંબંધિત છે.

(૩૦) આંક ૧૨૯ પેટલાદ સ્થિત ઓરિયન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિ. ના શાખા વ્યવસ્થાપકને રજૂ કરવામાં આવેલી અરજી છે. તે ૦૬.૦૫.૧૯૯૮ના રોજની છે અને તે પર આરોપી ક્રમાંક ૩ ની સહી છે. આ અરજીમાં વાહન નંબર, પોલિસી નંબર અને વીમાનો સમયગાળો દર્શાવવામાં આવ્યો છે. આ અરજી ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી ૭, ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીના સહાયક વહીવટી અધિકારી દ્વારા રજૂ કરી અને પુરવાર કરવામાં આવી છે અને આ અરજીના આધારે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી ૬ અરવિંદભાઈ ચતુરભાઈ દ્વારા વાહનનું સર્વેક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી ૧૦ ચંદ્ર પ્રકાશ સ્વામી તે વ્યક્તિ હતા, જેઓ આ ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી અરવિંદભાઈ-સર્વેચર સાથે તે સ્થળે ગયા હતા, જ્યાં વાહન મહામાર્ગ પર પડેલું હતું. વીમો ગોવિંદભાઈ ઠક્કર નામના એક એજન્ટ મારફતે મેળવવામાં આવ્યો હતો. આ ગોવિંદભાઈ ઠક્કરની તપાસ કરવામાં આવી નથી, પરંતુ પુરાવામાં એવું દર્શાય છે કે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી ચંદ્ર પ્રકાશ સ્વામી અને ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી અરવિંદભાઈ સાથે ગોવિંદભાઈ પણ ત્યાં હાજર હતા, જ્યારે સર્વેક્ષણ કરવામાં આવ્યું અને વાહનના ફોટોગ્રાફ લેવામાં આવ્યા. નેગેટિવ્સ સાથેના ફોટોગ્રાફ આંક ૧૨૭ મુજબ નોંધ પર છે. સર્વે અહેવાલ આંક ૧૨૬ માં

સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે કે દાવેદારના જણાવ્યા મુજબ કથિત અકસ્માતની તારીખ અને સમય ૦૬.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ સવારે ૩.૩૦ વાગ્યાનો હતો. ડ્રાઈવરનું નામ મદવપ્રસાદ હરજીવનદાસ કોઠારી તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું છે (હાજર નિર્ણય માટે સંબંધિત). અહેવાલના કોલમ ક્રમાંક ૭ માં અકસ્માતનું કારણ અને સ્વરૂપ નીચે મુજબ દર્શાવવામાં આવ્યું છે:—

અકસ્માતના સમયે ડ્રાઈવર શ્રી મદવપ્રસાદ હરજીવનદાસ કોઠારી દ્વારા જણાવ્યા મુજબ, વીમિત વાહન રાજકોટથી વડતાલ તરફ આવી રહ્યું હતું. તે ગેસ સિલિન્ડર દ્વારા સંચાલિત હતું. રસ્તામાં, અકસ્માતના સ્થળે, વીમિત વાહનના પાછળના ભાગમાં આગ લાગી હતી. તેથી, તેણે પાછળ જોવા પ્રયત્ન કર્યો અને વાહન પરનો કાબૂ ગુમાવ્યો. વીમિત વાહન રસ્તાની બહાર નીકળી ગયું અને એક વૃક્ષ સાથે અથડાયું. તેણે આર.એસ. દરવાજો ખોલીને બહાર આવી ગયો અને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. વાહન સંપૂર્ણપણે બળી ગયું હતું.

અહેવાલમાં એ પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે તે ઓરિયેન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની, નડિયાદના ડિવિઝનલ મેનેજરની સૂચનાના આધારે સર્વે સ્થળે પહોંચ્યો હતો. સર્વેયર દ્વારા અહેવાલ આપવામાં આવ્યો છે કે “ શ્રી માધવપ્રસાદ હરજીવનદાસ કોઠારી દ્વારા જણાવ્યા મુજબ, વીમાકૃત વાહનમાં ગેસ સિલિન્ડર મૂકવામાં આવ્યો હતો અને વાહન ગેસ દ્વારા ચલાવવામાં આવતું હતું.

તે એકલો રાજકોટથી વડતાલ આવી રહ્યો હતો. રસ્તામાં, ગળિયાણા પાસે, અચાનક વીમાકૃત વાહનના પાછળના ભાગમાં આગ લાગી ગઈ..... ભારે વિસ્ફોટ સાથે આખું વાહન બળી ગયું અને ટોચનો ચેનલ પણ ઉછળી ગયો હતો.” ટિપ્પણી કતારમાં, સર્વેચરે ઉદ્દેખ કર્યો છે કે “જ્યારે હું અકસ્માતના સ્થળે પહોંચ્યો, ત્યારે પોલીસને તેની જાણ કરવામાં આવી ન હતી. તેથી, મેં તેમને પોલીસ ફરિયાદ નોંધાવવા સૂચના આપી હતી”. અદાલતે ઉઠાવેલી પૂછપરછના જવાબમાં, આ અદાલતને જાણ કરવામાં આવી છે કે કથિત અકસ્માત અંગે કોઈ ઔપચારિક પોલીસ ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી ન હતી. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદ સહિતના આરોપીઓનું એવું કહેવું નથી કે તેણે આ અકસ્માતની જાણ નજીકના પોલીસ સ્ટેશનને અથવા સંબંધિત પોલીસ સ્ટેશનને કરી હતી. કોઈ વ્યક્તિએ પોલીસની હાજરી સિવાય કોઈ સાક્ષીને આપેલું નિવેદન, અને જો તે નિવેદન સ્વૈચ્છિક હોવાનું જણાય, તો માત્ર એ કારણસર કે આવું નિવેદન કરનાર વ્યક્તિને બાદમાં આરોપી તરીકે ગોઠવવામાં આવે, તો આવા નિવેદનનું પુરાવાકીય મૂલ્ય યથાવત્ રહે છે અને તે આવા નિવેદન કરનાર આરોપી વિરુદ્ધ ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે. આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદનું ડ્રાઇવિંગ લાઇસન્સ વીમા સર્વેચર પી.ડબલ્યુ. અરવિંદભાઈ દ્વારા ચકાસવામાં આવ્યું હતું અને તેનો નંબર અહેવાલ આંક ૧૨૬ માં દર્શાવવામાં આવ્યો છે તથા જારી કરવાની તારીખ ૨૬.૦૭.૧૯૯૬ તરીકે દર્શાવવામાં આવી છે. તેથી, વર્ષ ૧૯૯૮ માં તેને મોટર વાહન ચલાવવાનો પૂરતો અનુભવ હતો

અને તેથી, જો તેના વિરુદ્ધ ખાસ કરીને અદાલતના ધ્યાન પર અન્યથા ન લાવવામાં આવે, તો કાયદેસર રીતે એવું અનુમાન કરી શકાય કે આરોપી નં. ૩, મોટર વાહન ચલાવવા માટે અધિકૃત વ્યક્તિ હોવાને કારણે, તેને એ વાતની જાણ હતી કે અકસ્માત અંગે પોલીસને અને પ્રાથમિકતા મુજબ નજીકના પોલીસ સ્ટેશનને જાણ કરવાની તેની ઉપર કાયદેસરની ફરજ હતી. આ પ્રક્રિયા હાથ ન ધરવાની ક્રિયા પણ એક વર્તન છે અને અદાલત એનું મૂલ્યાંકન કરી શકે કે કથિત અકસ્માતની જાણ પોલીસને ન કરવાનું આ ચૂકવું સદ્ભાવપૂર્વકની ભૂલ હતી કે પછી તેના વિરુદ્ધ કોઈ પ્રતિકૂળ પરિણામની આશંકાથી તાત્કાલિક તપાસ પર પડેો રાખવાના હેતુથી કરાયેલ ઇરાદાપૂર્વકનું કૃત્ય હતું. નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે પી.ડબલ્યુ. અરવિંદભાઈએ ૦૬.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ અથવા ત્યારબાદ કોઈ પણ સમયે, જ્યારે તેમણે વીમા કંપનીને અહેવાલ સુપરત કર્યો, ત્યારે કોઈ અસત્ય લખવાનું કોઈ કારણ નહોતું. અહેવાલ માત્ર એટલું દર્શાવે છે કે એલ.પી.જી. ગેસ સિલિન્ડર મૂકીને વાહન ચલાવવું શક્ય હતું. અહેવાલનો આ ભાગ અને આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદ દ્વારા કરાયેલ નિવેદન માત્ર એટલી શક્યતા દર્શાવે છે કે વાહન ચલાવવા માટે ઢ્રવ પેટ્રોલિયમ ગેસ (એલ.પી.જી.) ને ઇંધણ તરીકે ઉપયોગમાં લઈ શકાય, પરંતુ આ શક્યતા/આકસ્મિકતા પૂરતી માનવામાં આવતી નથી, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે નિષ્ણાતનો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય ઉપલબ્ધ હોય અને તેની સાથે અન્ય પાસાઓ પણ જોડાયેલા હોય, જેમ કે વાહન ઝાડ સાથે અથડાવાના પ્રભાવના અભાવ અંગે સર્વેચરનો પોતાનો

અભિપ્રાય, નજીકના પોલીસ સ્ટેશનમાં ઔપચારિક ફરિયાદનો અભાવ, તથા તપાસ દરમિયાન સી.બી.આઈ. દ્વારા વાહન શોધી કાઢવામાં આવે ત્યાં સુધી તેને મોટર ગેરેજમાં છુપાવી રાખવાની બાબત વગેરે, જે અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પ્રતિપાદનને આધાર આપતા નથી. તેના વિરુદ્ધ, તે વીમા કંપની સમક્ષ તથા અદાલત સમક્ષ આરોપીઓએ લીધેલા વલણને પરસ્પર વિરોધાભાસી બનાવે છે. તેથી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કર દ્વારા રજૂ કરાયેલ એવી દલીલો કે ફક્ત દાવાની રકમ મેળવવાના હેતુથી નિર્દોષ અસત્ય રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે કાર અકસ્માતગ્રસ્ત થઈ હતી, જ્યારે વાહન કાયદેસર રીતે નોંધાયેલું ન હતું અને તેને એલ.પી.જી. વાપરવાની મંજૂરી ન હતી, અન્યથા વીમાકર્તાને વીમા કંપની પાસેથી કોઈ રકમ મળવાની નહોતી, તે સ્વીકાર્ય નથી. એક બાજુ, માહિતીદાતા પોતે જ સ્વીકારે છે કે ગેસ સિલિન્ડરનો ઉપયોગ કરવામાં આવતો હતો, તો પછી કોઈ વકીલ અદાલત સમક્ષ કેવી રીતે દલીલ કરી શકે કે દાવાની રકમ મેળવવાના હેતુથી એલ.પી.જી. સિલિન્ડર વાહનના ઉપયોગકર્તાએ કાઢી લીધું હોય અથવા કોઈ અન્યએ તે કાઢી લીધું હોય, જ્યારે વીમા કંપનીને ખાસ કરીને જાણ કરવામાં આવી હતી કે ગેસ સિલિન્ડરના વિસ્ફોટને કારણે આખું વાહન બળી ગયેલું મળી આવ્યું હતું? તેવી સ્થિતિમાં, આંક ૧૨૭ પરના ફોટોગ્રાફો લેવાયા તે સમયે જે હાલતમાં વાહન પડેલું મળ્યું હતું, તેમાં તે વાહન હોઈ શક્યું ન હોત.

(૩૧) પુરાવામાં આવ્યું છે અને આ અદાલતે પણ અગાઉ આ પાસાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે કે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના સાધુઓ અને બ્રહ્મચારીઓએ ઓછામાં ઓછા એક અન્ય વ્યક્તિ, તે સાધુ હોય, સંત હોય, પાર્ષદ હોય અથવા સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનો હરિભક્ત (ભક્ત) હોય, તેની સાથે જ ગમન કરવાનું રહે છે. તેમ હોવા છતાં, આરોપી ક્રમાંક ૩ એ સર્વેચરને જાણ કરી હતી કે તે રાજકોટથી વડતાલ એકલો આવી રહ્યો હતો. આરોપી ક્રમાંક ૩, સાધુ હોવા છતાં, કારમાં એકલો કેવી રીતે હોઈ શકે? પી.ડબલ્યુ. ૧૧ લક્ષ્મીપ્રસાદ, જેને વિરોધી સાક્ષી જાહેર કરવામાં આવ્યો છે, તેનો પુરાવો અને પી.ડબલ્યુ. ચંદ્ર પ્રકાશ સ્વામીનો પુરાવો, વીમા કંપની સમક્ષ આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદે લીધેલા વલણના વિરુદ્ધ છે. વાહનના માલિક એટલે કે પી.ડબલ્યુ. ૧૧ લક્ષ્મીપ્રસાદે પોતાની જબાનીમાં જણાવ્યું છે કે તેની મારુતિ વાન રપ.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ ડ્રાઈવર રાકેશ દ્વારા રાજકોટ લઈ જવાઈ હતી અને બીજા કે ત્રીજા દિવસે રાકેશે તેને જાણ કરી હતી કે ગેસ કનેક્શનના કારણે કાર બળી ગઈ છે અને કાર કયા સ્થળે પડી છે તેની માહિતી રાકેશે આપી હતી કે નહીં તે તેને યાદ નથી. ત્યારબાદ, વીમાના દસ્તાવેજો સોંપીને તેણે આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદને મામલાની પૂછપરછ કરવા કહ્યું હતું. પી.ડબલ્યુ. ચંદ્ર પ્રકાશ સ્વામીના પુરાવામાં આવ્યું છે કે માધવપ્રસાદ પી.ડબલ્યુ. લક્ષ્મીપ્રસાદ સાથે રહેતો હતો અને તેમની પાસે એક વાહન હતું. તે માધવપ્રસાદ ચલાવતો હતો અને તે વાહનનો અકસ્માત થયો હતો. જ્યારે તે કચેરીમાં હતો ત્યારે તેને અકસ્માતની

જાણ થઈ હતી અને જ્યાં તે વાહન પડેલું હતું ત્યાંથી લાવવા માટે તે માધવપ્રસાદ સાથે ગયો હતો અને તેમની સાથે વીમા એજન્ટ શ્રી ગોવિંદભાઈ પણ હતા, અને તે વાહન બગોદરા અને તારાપુર વચ્ચે ઝાડની નજીક બનેલી હાલતમાં પડેલું મળ્યું હતું તથા વીમા સર્વેયર દ્વારા તેના ફોટોગ્રાફ લેવામાં આવ્યા હતા. આ સાક્ષી ચંદ્ર પ્રકાશ સ્વામી લક્ષ્મીપીઠા વાંડા ખાતે રહેતો હતો, જે વડતાલ મંદિર સંકુલમાં જ આવેલું છે, અને આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ તેનો પડોશી હતો. તેમની વચ્ચે માત્ર ૩ થી ૪ નિવાસીઓ હતા. જ્યારે સ્વામી ચંદ્ર પ્રકાશનું વર્ણન આરોપી ક્રમાંક ૩ તથા પી.ડબલ્યુ. લક્ષ્મીપ્રસાદે લીધેલા વલણ સાથે વિસંગત છે, ત્યારે આ અદાલત માટે એ પ્રસ્તાવ સ્વીકારવો શક્ય નથી કે વીમા કંપની સમક્ષ ખોટો દાવો રજૂ કરીને માત્ર મૂર્ખામીભરી ભૂલ જ થઈ હોવાનું કહી શકાય અને આ પરિસ્થિતિ આરોપી ક્રમાંક ૩ સહિત કોઈપણ આરોપી વિરુદ્ધ અપરાધસૂચક પરિસ્થિતિ ગણાવી ન શકાય. એ સાચું છે કે અહેવાલની વિગતો પી.ડબલ્યુ. અરવિંદભાઈ દ્વારા ખાસ કરીને એ રીતે સાબિત કરવામાં આવી નથી કે માધવપ્રસાદે તેને કહ્યું હતું કે જ્યારે વાહનનો અકસ્માત થયો ત્યારે તે વાહનમાં એકલો હતો, પરંતુ પુરાવામાં રજૂ થયેલા અને આંકિત દસ્તાવેજોની વિગતો, આ સંજોગને લગતા દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીઓએ આપેલા સ્પષ્ટીકરણની મૂળવણી કરતાં ધ્યાનમાં લઈ શકાય; નહિંતર આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ માટે એમ કહેવું શક્ય હતું કે તેની સાથે બીજો કોઈપણ વ્યક્તિ પણ હતો અને અકસ્માતની ઘટના સત્ય છે, તથા આરોપીઓ દ્વારા વાહનને આગ

લગાવવાનો પ્રશ્ન જ ઉભો થતો નથી. તેથી, આ પરિસ્થિતિ બધા આરોપીઓ વિરુદ્ધ ચુસ્ત અને શક્તિશાળી પરિસ્થિતિ છે, કારણ કે બધા આરોપીઓ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨૦૧ સહવાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળ દંડનીય ગુનાઓના આરોપનો સામનો કરી રહ્યા છે. એકથી વધુ નિર્ણયો માં એવું અવલોકિત કરવામાં આવ્યું છે કે મૂળ ગુનામાં સંડોવણીના આરોપવાળા આરોપી દ્વારા પુરાવા નષ્ટ કરવાનો પ્રયત્ન, આરોપીનું અનુવર્તી વર્તન છે અને મૂળ ગુનો સાબિત કરવા ફરિયાદ પક્ષે કરેલા આક્ષેપોની મૂળવણી કરતી વખતે અદાલત તેને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે. અત્રે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે આરોપી ક્રમાંક ૩ ને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ મૃતક સાથે છેલ્લે જોવામાં આવ્યો હતો અને એ જ વ્યક્તિ પર તે વાહન નષ્ટ કરવાનો પણ આક્ષેપ છે, જેમાં તે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ મૃતક ગદાધરાનંદજી સાથે વડતાલ મંદિર સંકુલમાંથી નીકળ્યો હતો; આ બે દિવસ એટલે કે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ અને ૦૬.૦૫.૧૯૯૮ની વચ્ચે, આરોપી ક્રમાંક ૩ની સાથે છેલ્લે જોવાયેલા વ્યક્તિનો મૃતદેહ બિછૂણવાડા પોલીસને ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ મળ્યો હતો.

(૩૨) બિછૂણવાડા પોલીસ દ્વારા જ્યાં મૃતદેહ લગભગ બળેલી હાલતમાં પડેલો મળ્યો હતો તે સ્થળનો તૈયાર કરાયેલ પંચનામો દર્શાવે છે કે નાનાં વાહનના ચક્રોના નિશાન દેખાતા હતા અને બિછૂણવાડા પોલીસ દ્વારા તૈયાર કરાયેલા નકશામાં સ્પષ્ટ દર્શાવાયું છે કે ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ની વહેલી સવારમાં પોલીસ અને પંચોએ તે નિશાનો જોયા હતા. તેમાં ખાસ ઉલ્લેખ છે કે ચક્રોના નિશાન નાનાં

વાહનના હતા અને ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે મૃતક ગદાધરાનંદજીનો મૃતદેહ લઈ જવા માટે મારુતિ વાન (નાનું વાહન) નો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. નિશ્ચિતપણે, ચક્રોના નિશાનોનું ચોક્કસ માપ પંચનામામાં દર્શાવાયું નથી, પરંતુ તેથી કોઈ અન્ય મોટા વાહન અથવા પૂરતી પહોળાઈના ટાયર ધરાવતા વાહનના ઉપયોગની શક્યતા નકારી શકાય છે. પંચનામામાં એ પણ ઉલ્લેખિત છે કે વાહન હાઈવે છોડીને જ્યાં મૃતદેહ પડેલો મળ્યો હતો ત્યાં પ્રવેશ્યું હતું અને એ જ વાહન પાછું હાઈવે તરફ ફરી ગયું હતું. તેથી, જ્યાં મૃતદેહ મળ્યો હતો તે સ્થળનો નિષ્ક્રિયવાડા પોલીસ દ્વારા પ્રાથમિક રીતે તૈયાર કરાયેલ પંચનામો હાલના ગુનાને લગતો આ નિર્દોષ સંદર્ભ ધરાવે છે, કારણ કે કોઈને ખબર નહોતી કે આ સંદર્ભ ગુજરાત રાજ્યના એક શહેર એટલે કે આનંદમાં, ફરિયાદ પક્ષના એક સાક્ષી એટલે કે પી.ડબલ્યુ. મહંમદ નાઝિમ શેખની માલિકીની એક મોટર ગેરેજમાં બળેલી હાલતમાં પડેલી કારના સંદર્ભમાં એક મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ બની જશે. તેથી એમ કહી શકાય કે ફરિયાદ પક્ષે સ્થાપિત કર્યું છે કે મૃતદેહને ઘટનાસ્થળે મારુતિ વાન જેવા નાનાં વાહનમાં જ લાવવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ અને ગુનામાં સંકળાયેલા વાહનનું સ્વરૂપ નાનાં વાહન-મારુતિ કાર-રૂપે બહાર આવ્યું હોવાથી, નિઃશંકપણે એવું કહી શકાય કે મૃતદેહ એ જ મારુતિ વાનમાં લાવવામાં આવ્યો હતો અને ગુનાનો ભેદ ખુલ્લે બાદ એફ.એસ.એલ. દ્વારા નજીકથી પરીક્ષણ કરવામાં આવે તો તે વાહનનો માલિકી હક ધરાવનાર અથવા કબજો ધરાવનાર વ્યક્તિના માર્ગમાં અવરોધ ન બને, તે પૂર્વઅનુમાનથી પુરાવા નષ્ટ

કરવાની દષ્ટિએ તેને આગ ચાંપી દેવામાં આવ્યું હતું. આવા પરીક્ષણ-
વિશ્લેષણને નિષ્ફળ બનાવવા માટે એવું જણાય છે કે આખું વાહન જ સંપૂર્ણ રીતે
નષ્ટ કરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો. વીમા કંપનીના સર્વેયર દ્વારા લેવામાં
આવેલા નેગેટિવ્સ તથા ફોટોગ્રાફ્સ જોતા, તે પણ એવો છાપ આપે છે કે કોઈ
ડ્રાઈવરને આર.એસ. દરવાજેથી કોઈ ઈજા થયા વગર સલામત રીતે બહાર આવવું
શક્ય નથી.

(૩૩) આરોપીઓ વિરુદ્ધ વધુ એક પરિસ્થિતિ એ છે કે પી.ડબલ્યુ. દુર્ગેશ
ભટ્ટના સ્થળે કાર્યક્રમમાં હાજરી આપ્યા પછી નડિયાદથી વડતાલ પરત ફરવાના
હતા ત્યારે આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ અને આરોપી ક્રમાંક ૪ ઘનશ્યામ ભગત
અલગ પડી ગયા હતા. એક સાક્ષી એટલે કે પી.ડબલ્યુ. જતીન ભગતને
જણાવાયું હતું કે ટેલિફોનિક સંદેશાના કારણે તેઓ એટલે કે આરોપી ક્રમાંક ૨
શ્રીજીચરણ અને આરોપી ક્રમાંક ૪ ઘનશ્યામ ભગતને અમદાવાદ જવું પડશે અને
તેથી પી.ડબલ્યુ. જતીન તથા પી.ડબલ્યુ. કિંજલએ ઓટો રિક્ષામાં વડતાલ જવું.
પી.ડબલ્યુ. કિંજલને જણાવાયું હતું કે તેમને બન્નેને ઝુંડાલ ગામ જવું પડશે અને
તેથી તેમણે ઓટો રિક્ષામાં વડતાલ પરત ફરવું. નડિયાદ ખાતે જ્યાં કાર્યક્રમ
યોજાયો હતો તે સ્થળ અને વડતાલ મંદિર વચ્ચેનું અંતર ધ્યાનમાં લેતા, સ્પષ્ટ
થાય છે કે આરોપી ક્રમાંક ૨ અને ૪ આ બે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ એટલે કે
જતીન ભગત અને કિંજલ જોષીથી નડિયાદથી પરત ફરતી વખતે સાંજે ૫.૦૦ થી
૫.૩૦ વાગ્યાની વચ્ચે કોઈપણ સમયે અલગ પડી ગયા હતા. પી.ડબલ્યુ. દુર્ગેશ

ભટ્ટ પણ આ વાતની પુષ્ટિ કરે છે કે થોડો વધુ સમય રોકાવા અને “પ્રસાદ” (થોડું ભોજન) સ્વીકારવા માટેની તેની વિનંતી તેમણે સ્વીકારી નહોતી, કારણ કે તેઓ ઉતાવળમાં હતા. તેઓ કાર્યક્રમના સ્થળે અંદાજે ૧૦ થી ૧૫ મિનિટ જેટલો સમય રોકાયા હતા. આ સાક્ષી પી.ડબલ્યુ. ૩૬ દુર્ગેશભાઈ ભટ્ટ દ્વારા જણાવાયું છે કે તેઓ ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ આશરે સાંજે ૫.૦૦ થી ૫.૩૦ વાગ્યે આવ્યા હતા. તેથી, વધુમાં વધુ, આરોપી ક્રમાંક ૨ અને જનું વિભાજન સાંજે ૫.૧૦ થી ૫.૪૦ વાગ્યાની વચ્ચે થયું હોઈ શકે, કારણ કે પુરાવામાં પી.ડબલ્યુ. જતીન ભગતે જણાવ્યું છે કે તેઓ આશરે સાંજે ૬.૦૦ થી ૬.૧૫ વાગ્યે વડતાલ મંદિર પરત આવ્યા હતા. ફરિયાદ પક્ષ માટે મિનિટવાર વિગતો આપવી આવશ્યક નથી, જાણે મિનિટોનો હિસાબ જ નોંધ પર લાવવાનો હોય, પરંતુ જ્યારે એ વિવાદિત નથી કે કિંજલ જોષી અને જતીન ભગત આરોપી ક્રમાંકોની સંગતમાં વડતાલ મંદિર છોડીને ગયા હતા. ૨ અને ૪ અને માત્ર બે વ્યક્તિઓ એટલે કે જતીન ભગત અને કિંજલ જોષી શરૂઆતમાં વડતાલ પરત ફર્યા હતા, તો પછી બાકીના બે કેમ પરત આવ્યા નહોતા અને આ બંને સાક્ષીઓને ઓટો રિક્ષામાં વડતાલ મંદિર પરત જવા કેમ કહેવામાં આવ્યું, એ પ્રશ્ન છે. નિશ્ચિતપણે, તપાસ એજન્સીએ આરોપી નં.૧ દ્વારા ફોનના ઉપયોગ અંગે કોઈ પુરાવો એકત્રિત કર્યો નથી. આરોપી નં.૧ પાસે મોબાઈલ ફોન પણ હતો કે નહીં તે અંગે કોઈ સ્પષ્ટ પુરાવો નથી, પરંતુ પી.ડબલ્યુ. જતીન ભગતનો પુરાવો સ્વીકાર્ય અને વિશ્વસનીય જણાય છે કે તેઓ બંનેને સમજાવવામાં આવ્યું હતું કે આરોપી નં.૧

પાસેથી આવેલ ટેલિફોન કોલને કારણે આરોપી નં. ૨ અને ૪ અલગ પડી ગયા હતા. હવે, નડિયાદ અને નવલી વચ્ચે તથા વડતાલ મંદિર અને નવલી વચ્ચેનું ભૌગોલિક અંતર ધ્યાનમાં લેવામાં આવે તો, આરોપી નં. ૨ અને ૪ સાંજે ૬.૦૦ થી ૬.૧૫ વાગ્યા વચ્ચે ક્યારે પણ નવલી પહોંચે તે શક્ય હતું, એટલે કે એ ૪ સમયગાળા દરમિયાન જ્યારે પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષી વડતાલ પહોંચ્યા હતા, કારણ કે બાકીના બેને મારુતિ કારમાં મુસાફરી કરવી હતી. ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા દ્વારા આંકવામાં આવેલ મૃત્યુનો સમય હત્યાના ગુનાહિત કૃત્ય સાથે સુસંગત છે. એવું જણાય છે કે મૃતકની હત્યા સાંજે ૫.૦૦ થી ૬.૩૦ અથવા ૭.૦૦ વાગ્યા વચ્ચે કોઈપણ સમયે કરવામાં આવી હતી. જ્યારે આરોપી વ્યક્તિઓ સામે સાજિશનો આરોપ છે અને આરોપી નં.૩ની ભૂમિકા નિર્ધારિત પરિણામ હાંસલ કરવામાં મુખ્યરૂપે બહાર આવી રહી છે, ત્યારે આરોપી નં. ૨ અને ૪નું અમદાવાદ અથવા ઝુંડાલ ગામ જવાના બહાને પોતાને અલગ કરી લેવું મહત્વપૂર્ણ જણાય છે. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે આરોપી નં.૨એ પી.ડબલ્યુ. ઘનશ્યામ ભગત, રહેવાસી નવલી ગુરુકુલને પી.ડબલ્યુ. ૪૩ ઉત્સવ તન્નાને ચાવી સોંપીને પરિસર છોડી દેવા દિશાનિર્દેશ આપ્યો હતો, પરંતુ ઘનશ્યામ ભગત અને ઉત્સવ તન્ના બન્ને પ્રતિકૂળ થયા હોવાથી ફરિયાદ પક્ષે વિરોધાભાસો સાબિત કરીને આ બાબત નોંધ પર મૂકી છે. તેમ છતાં, અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, આવા પુરાવાને મૂળભૂત પુરાવાના ભાગરૂપે ગણવામાં આવી શકતા નથી. સાથે સાથે, એવું પણ આક્ષેપિત કરી શકાય કે ફરિયાદ પક્ષે આ

આક્ષેપોને સાબિત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો નથી. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા આ બાબત સાબિત કરવાનો સદ્ભાવનાપૂર્વકનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે, ત્યારે આરોપી નં. ૨ અને જનું પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષીથી અલગ થવાનું કૃત્ય સંબંધિત બની જાય છે. અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, પી.ડબલ્યુ. દુર્ગેશભાઈ ભટ્ટના સ્થળે યોજાયેલા કાર્યક્રમમાં હાજરી આપવા માટે પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષીની પસંદગી વ્યૂહાત્મક જણાય છે, અને તેથી મુલાકાતના મધ્યમાં આ બે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓને ઓટો રિક્ષામાં પરત જવા કહેવું માત્ર સંયોગ કહી શકાય તેમ નથી; અન્યથા, વડતાલ મંદિરથી રવાના થવા પહેલાં જ આ બંને ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓને જણાવવામાં આવી શક્યું હોત કે તેમને ઓટો રિક્ષામાં પરત આવવું પડશે, કારણ કે આરોપી નં. ૨ અને ૩ને નડિયાદથી સીધા અમદાવાદ અથવા ઝુંડાલ જવાનું હતું. આ નોંધવું પણ મહત્વપૂર્ણ છે કે અમદાવાદ અને ઝુંડાલ તેઓ જે સ્થળે કાર્યક્રમમાં હાજર રહ્યા હતા એટલે કે નડિયાદથી જુદા અંતર અને જુદી દિશામાં આવેલ છે. આ હકીકત નીચલી અદાલત સમક્ષ કેટલાક આરોપીઓ માટે હાજર રહેલા અને હાલની કાર્યવાહી માં પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરને સહાય કરતા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.સી. બારોટે અદાલતના નોંધ પર મૂકી છે. એ સાચું છે કે આરોપી વ્યક્તિઓએ અમદાવાદ કે ઝુંડાલ ગયા હતા તે સાબિત કરવાનું તેમની ઉપર ફરજિયાત નથી. એ પણ સ્થિર કાનૂની સ્થિતિ છે કે ફોજદારી વિચારણામાં બચાવ પક્ષના વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલા સૂચનો આરોપી પર બાધ્યકારક

નથી, પરંતુ વિચારણામાં રજૂ થયેલા પુરાવાની મૂળવણી કરતી વખતે, જો જિરહ દરમિયાન કરવામાં આવેલા સૂચનો મહત્વપૂર્ણ જણાય, તો આવા સૂચનોનો ઉપયોગ કરી શકાય. ફરિયાદ પક્ષના કેટલાક એવા સાક્ષીઓને, જેઓને પ્રતિકૂળ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને જેમણે સીધી અથવા આડકતરી રીતે આરોપી વ્યક્તિઓને સમર્થન આપ્યું હતું, એમને એવો સૂચન કરવામાં આવ્યો હતો કે આરોપી નં.૨ શ્રીજીચરણ વગેરેને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ની મોડી સાંજે વડતાલ મંદિર પરિસરમાં જોવામાં આવ્યા હતા. જો આરોપી નં.૨ ખરેખર અમદાવાદ ગયા હોત, તો તેઓ ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ની મોડી સાંજે જ વડતાલ મંદિર પહોંચી શક્યા ન હોત. જો તેઓ ઝુંડાલ ગયા હોત, તો આરોપી નં.૨ શ્રીજીચરણે પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતને એવું કહેવાનું કોઈ કારણ ન હોત કે આરોપી નં.૧ નારાયણ શાશ્ત્રીના ટેલિફોન કોલને કારણે તેમને અમદાવાદ પણ જવું હતું. આરોપીઓ દ્વારા થોડા જ મિનિટોમાં રમાયેલ આ ચાલાકીનો ખેલ ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા દ્વારા આંકવામાં આવેલા મૃત્યુના સમય અને પી.ડબલ્યુ. વિજય ભગત દ્વારા શોધ પંચનામા હેઠળ ખુલાસો કરાયેલા હત્યાના સ્થળની પૃષ્ઠભૂમિમાં મહત્વપૂર્ણ બની જાય છે. આરોપી નં.૩ના રહેણાંક ભાગ/પરિસરમાંથી મિલ્કતોની તૈયાર કરાયેલ શોધ યાદીમાં કાર ટેપ મળી આવે છે અને અમે અગાઉ આ પુરાવાના ભાગનો વિગતવાર ઉલ્લેખ કર્યો છે. તેથી, કાર ટેપની ઉપલબ્ધતા રૂપિયા ૬૦,૦૦૦/- ની રોકડ રકમની સંદર્ભમાં પણ એક પરિસ્થિતિ છે. આરોપી નં.૩એ અન્ય આરોપી વ્યક્તિઓની જેમ આ રકમ માટે અદાલત મારફતે દાવો કર્યો નથી. માત્ર

એટલા માટે કે આરોપી નં.૩એ આ રકમનો દાવો કર્યો નથી, એટલું જ તેના વિરુદ્ધ નહીં જાય, પરંતુ ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા હેતુની પૃષ્ઠભૂમિમાં આટલી રોકડ રકમની વસૂલાત સંબંધિત બની શકે છે. પી.ડબલ્યુ. ૧૭ જયંતી ચંદુભાઈ પટેલ – સહજાનંદ કોલ્ડ-ડ્રિક્સના માલિક – નો પુરાવો સંબંધિત જણાય છે. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે આરોપી નં.૨ શ્રીજીચરણ હિસાબ (ખાતું) રાખતા હતા અને તેઓ તેની દુકાનેથી કોલ્ડ-ડ્રિક્સ ખરીદતા હતા તથા પ્રસંગે તેઓ તેની દુકાને આવીને કોલ્ડ-ડ્રિક્સ પીતા પણ હતા. તેની હિસાબી પુસ્તિકાઓ મુજબ, ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ આરોપી નં.૨ શ્રીજીચરણે તેની પાસે કોલ્ડ-ડ્રિક્સનો ઓર્ડર આપ્યો હતો. એવું જણાવાયું છે કે તેની દુકાનેથી કોલ્ડ-ડ્રિક્સ બોટલોમાં તેમજ ટીનમાં વેચાય છે. તેથી, ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ બોટલો ખરીદવામાં આવી નહોતી, પરંતુ સાત ટીન ખરીદવામાં આવ્યા હતા. તેણે જણાવ્યું છે કે તેણે પોતે જ આ સાત ટીન આરોપી નં.૨ શ્રીજીચરણને આપ્યા હતા અને તે સમયે આરોપી વિજય ભગત આરોપી નં.૨ સાથે હતો. તેણે આ બંને આરોપી વ્યક્તિઓની ઓળખ કરી છે. લેજરની નકલ આંક ૧૫૫ પર છે. આરોપી નં.૧ની તરફથી કરવામાં આવેલ આ સાક્ષીની જિરહ, વિરુદ્ધ રીતે, ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ થયેલ વ્યવહારને સમર્થન આપે છે. આરોપી નં.૨ અને આ સાક્ષી વચ્ચેના સંબંધો ગાઢ અને સૌહાર્દપૂર્ણ હતા અને આરોપી નં.૨ તેનો નિયમિત ગ્રાહક હતો. જિરહ દરમિયાન નોંધ પર આવ્યું છે કે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ તેણે પોતાની દુકાન લગભગ બપોરે ૨.૩૦ વાગ્યે ખોલી હતી અને તેણે કોલ્ડ-ડ્રિક્સ લીધું

હતું. તે દુકાને થોડો સમય, કહેવાય તો લગભગ એક કલાક અથવા દોઢ કલાક સુધી રહ્યો હતો. લગભગ ૩.૩૦ વાગ્યા પછી તે કાર સાથે આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ તે મંદિર તરફ પરત ગયો હતો. એવું જણાય છે કે સમયના મુદ્દે આ સાક્ષીએ માત્ર છાપના આધારે સૂચનોના જવાબ આપ્યા છે, કારણ કે આ જ આરોપી પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષી સાથે પી.ડબલ્યુ. દુર્ગેશભાઈ ભટ્ટના સ્થળે કાર્યક્રમમાં હાજરી આપવા લગભગ સાંજે ૪.૦૦ થી ૪.૧૫ વાગ્યે નડિયાદ જવા નીકળ્યો જ હોવો જોઈએ. નિર્વિવાદ રીતે, પી.ડબલ્યુ. વિજય ભગત આરોપી નં.૨ શ્રીજીચરણ સાથે નડિયાદ ગયો નહોતો. ન તો પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષીને એવું સૂચન કરવામાં આવ્યું છે અને ન તો સાક્ષીની જિરહ દરમિયાન નોંધ પર આવ્યું છે કે આરોપી નં.૨ દ્વારા ખરીદવામાં આવેલા આ સાત ટીન કોલ્ડ-ડ્રિંક્સ ૩.૩૦, ૩.૦૦ અથવા ૩.૧૫ વાગ્યા વચ્ચે કોના દ્વારા અને ક્યારે વપરાયા હતા. જો કોલ્ડ-ડ્રિંક્સ થોડા જ મિનિટોમાં, તે પણ મંદિર પરિસરમાં વાપરવાના હોત, તો ખરીદી ટીનમાં થાત કે બોટલમાં, એ પણ એક પ્રશ્ન બનતો, પરંતુ આવા પાસા પરથી કોઈ અનુમાન કાઢવામાં આવે તો તે હકીકતને અતિશય ખેંચવા સમાન ગણાશે. પરંતુ અનુભવ એવો છે કે બોટલોમાં મળતા કોલ્ડ-ડ્રિંક્સની સરખામણીએ વધુ કિંમતી ટીનવાળા કોલ્ડ-ડ્રિંક્સ ત્યારે ખરીદવામાં આવે છે અને ઉપયોગમાં લેવાય છે જ્યારે તેમને બહાર લઈ જવાના હોય અથવા ચોક્કસ રીતે સંગ્રહ કરવાની જરૂર હોય જેથી તેનો સુરક્ષિત રીતે ઉપયોગ કરી શકાય. આ

અદાલતે અગાઉ ચર્ચા મુજબ, કોલ્ડ-ડ્રિક્સનો ઉપયોગ આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા પી.ડબલ્યુ. ૨૦ શ્રી સુરેશ ઠક્કરની દુકાનેથી કથિત રીતે ખરીદવામાં આવેલી શાંતિકારક ગોળીઓને પાતળી કરવા માટે ન થયો હોય, છતાં તેનો ઉપયોગ મનોરંજન માટે તથા આનંદ અને પ્રસન્નતાનું વાતાવરણ સર્જવા માટે થઈ શકે છે. ફરિયાદ પક્ષના કેસ અનુસાર, નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સ ખાતે હત્યા કરવાના સમયે લગભગ છથી સાત વ્યક્તિઓ હાજર હતા, એટલે કે. (૧) મૃતક ગદાધરાનંદજી પોતે, (૨) આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ, (૩) વિજય ભગત – આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદનો એક શિષ્ય, જેણે હત્યાના ગુનાના સ્થળ અંગેની હકીકત શોધી કાઢી હતી, (૪) આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ પોતે, (૫) આરોપી ક્રમાંક ૪ ઘનશ્યામ સ્વામી, જે નડિયાદથી અલગ થયો હતો, (૬) પી.ડબલ્યુ. મિનાક્ષી પટેલ અને (૭) જે વ્યક્તિ પી.ડબલ્યુ. મિનાક્ષી પટેલને લાવ્યો હતો. ગદાધરાનંદજી સામાન્ય રીતે એકલા ઠંડું પીણું લેતા ન હોત, જો સુધી કોઈ વ્યક્તિ તેમની સાથે ઠંડા પીણાની બોટલ અથવા ટીન ખોલીને જોડાતી ન હોય. તપાસ એજન્સીએ એકત્રિત કરેલી વિગતોની પૃષ્ઠભૂમિમાં ફરિયાદ પક્ષના કેસને જોવામાં આવે તો, ઠંડા પીણાના સાત ટીનની ખરીદી મહત્વપૂર્ણ હોવાનું જણાય છે. આ સાચું છે કે પી.ડબલ્યુ. જયંતીભાઈ પટેલની દુકાનમાંથી ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના બપોરે ખરીદવામાં આવેલા ઠંડા પીણાના સાત ટીન ખરીદવાની હકીકત આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ અને આરોપી ક્રમાંક ૪ વિજય ભગત વિરુદ્ધ પોતે દોષારોપક પરિસ્થિતિ બની શકે તેમ નથી, પરંતુ

રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ દેખીતી રીતે નાનું અને ગૌણ લાગતું તથ્ય પણ વિરુદ્ધ પક્ષને મદદરૂપ થઈ શકે છે. આ પી.ડબલ્યુ. જયંતીભાઈએ ૦૩.૦૫.૧૯૯૮નું હિસાબ (ખાતા) ફરિયાદ પક્ષને મદદરૂપ થવાના દૃષ્ટિકોણથી લખી મૂકવાનું કોઈ કારણ નહોતું. તેથી જ આ સાક્ષીની આવૃત્તિની જિરહમાં ગંભીર રીતે પડકારવામાં આવી નથી. બચાવ પક્ષના વકીલે એવી દલીલ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે ઠંડા પીણાના સાત ટીનની ખરીદીનો ફરિયાદ પક્ષે કરેલા આક્ષેપો સાથે કોઈ સંબંધ નથી. આ અદાલત સમજી શકતી નથી કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨એ તેઓ ચીફ કોઠારીના કાર્યાલય સાથે સંબંધિત નહોતાં તે બતાવવાનો પ્રયાસ શા માટે કર્યો, અને આરોપીઓનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા બચાવ પક્ષના વકીલે એવું સૂચવ્યું કે વડતાલ મંદિરના કાર્યોના સંચાલનમાં અને ખાસ કરીને નાણાકીય કાર્યોમાં તેમની કોઈ ભૂમિકા નહોતી. શ્રી ઠક્કરે પણ આ મુદ્દા પર ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી છે કે મંદિરના નાણાકીય વિષયોમાં આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ કોઈ મહત્વપૂર્ણ પદ અથવા પ્રભાવસ્થાન ભોગવતા હતા તે દર્શાવવા માટે વિશ્વસનીય સ્વરૂપનો કોઈ પુરાવો નથી. આરોપીઓએ લીધેલો ખોટો બચાવ ફોજદારી વિચારણામાં સંબંધિત ગણાય છે અને આ અદાલતના મતે બચાવની અસત્યતા મહત્વપૂર્વક જોવી જોઈએ. પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત કેસમાં એવો બચાવ લેવામાં આવ્યો હોવાનું જણાય છે.

(૩૪) રેકૉર્ડ પર આવેલ વધુ એક પરિસ્થિતિ પી.ડબલ્યુ. રપ રક્ષિત શાહ અને આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ વચ્ચેનો સંપર્ક અથવા પરિચય છે. આરોપીને, ખાસ કરીને આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણને, તેના મોબાઇલ ટેલિફોનના ઉપયોગ અને તપાસ એજન્સીએ સેલ્યુલર સેલફોન સેવા પ્રદાતા કંપની પાસેથી મેળવેલા પ્રિન્ટ-આઉટ અંગે ચોક્કસ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તેણે એવો ઇનકાર કર્યો નથી કે તે ચોક્કસ નંબરવાળો સેલ્યુલર ટેલિફોન, એટલે કે ૯૮૨૫૦ ૧૭૧૯૭, વાપરતો હતો અને આંક ૨૪૩ મારફતે રજૂ કરાયેલા ટેલિફોન પ્રિન્ટ-આઉટ વિશે તેણે અજ્ઞાનતા વ્યક્ત કરી છે. ફરિયાદ પક્ષે એ દર્શાવવા માટે પણ પુરાવો રેકૉર્ડ પર મૂક્યો છે કે પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહ પાસે બી.એસ.એન.એલ. દ્વારા આપવામાં આવેલ ટેલિફોન જોડાણ હતું, જેના ગ્રાહક ક્રમાંક ૩૨૬૭૦ હતો. આ સાક્ષી રક્ષિત શાહને પ્રતિકૂળ જાહેર કરવામાં આવ્યો છે અને તેણે આરોપીઓને સમર્થન આપ્યું છે. આ સાક્ષીએ પોતાની જાણીતી શ્રેષ્ઠ કારણોસર આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ સાથેના સંબંધો અથવા કોઈપણ પ્રકારના પરિચય પર પડેલો પાડવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે કરેલી આ રજૂઆત સાથે સહમત થવું શક્ય નથી કે સેલ્યુલર ટેલિફોન સેવા પ્રદાતા કંપનીએ આપેલો આંક ૨૪૩નો ટેલિફોન પ્રિન્ટ-આઉટ માત્ર એટલું જ સ્થાપિત કરે છે કે આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણના માલિકીના સેલ્યુલર ફોનના ગ્રાહકે પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહ દ્વારા લીધેલા ટેલિફોનના પ્રાપ્તકર્તા છેડે રહેલી વ્યક્તિ સાથે ટેલિફોનિક વાતચીત કરી હતી, અને ટેલિફોન પ્રિન્ટ-આઉટની સામગ્રી

સમજાવવાની સ્પષ્ટ સાબિતી અથવા તકના અભાવે અદાલતે આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ વિરુદ્ધ એવો અનુમાન ન કરવો જોઈએ કે તેનો પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહ સાથે સંપર્ક હતો, જેણે કથિત રીતે પી.ડબલ્યુ. મિનાક્ષી પટેલની વ્યવસ્થા કરી હતી. આંક ૨૪૨ અને ૨૪૩ના દસ્તાવેજો દર્શાવે છે કે આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ દ્વારા લીધેલા ટેલિફોનમાંથી ટેલિફોન નંબર ૩૨૬૭૦ના ટેલિફોન જોડાણ ધરાવતા વ્યક્તિ – પ્રાપ્તકર્તા સાથે ૧૮.૦૪.૧૯૯૮, ૧૯.૦૪.૧૯૯૮ અને ૨૦.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ ટેલિફોનિક વાતચીત થઈ હતી. ૨૦.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ વાતચીતની અવધિ સૌથી લાંબી હતી અને તે આશરે ૪ મિનિટની હતી. ૧૯.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ ફરી ૮.૦૦ વાગ્યાથી રાત્રે ૯.૦૦ વાગ્યા વચ્ચે ટેલિફોન નંબર ૩૨૬૭૦ના પ્રાપ્તકર્તા સાથે સંપર્ક કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. આ જ સેલ્યુલર ટેલિફોનનો ૦૪.૦૫.૧૯૯૮થી ૧૩.૦૫.૧૯૯૮ સુધીના આશરે ૧૦ દિવસ માટે ઉપયોગ થયો નહોતો (પેપર બુકના પાનું ૧૧૪૧). દર્શાવેલ સેલ્યુલર ફોન પર કોઈ આવનારા ફોન કોલ્સ પ્રાપ્ત થયા નહોતા. ૦૨.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ પણ બે પ્રસંગે આ બે ટેલિફોન નંબરોના ધારકો વચ્ચે વારંવાર વાતચીત થઈ હોવાનું સ્પષ્ટ થાય છે. નિર્ણાયક દિવસે, એટલે કે ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ, આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણના માલિકીહકના સેલ્યુલર ફોન પર ૧૭.૧૦.૪૨ કલાકથી ૧૮.૫૫.૪૧ કલાક વચ્ચે કુલ છ આવનારા ફોન કોલ્સ આવ્યા હતા અને કોલની અવધિ ૭ સેકન્ડથી ૧.૨૫ મિનિટ સુધી બદલાતી હતી. ૧૮.૫૨ કલાકથી ૧૮.૫૫ કલાક વચ્ચે ચાર આવનારા

કોલ્સ આવ્યા હતા (બંને સમયસમાવેશક), જે ફરિયાદ પક્ષ મુજબ નિર્ણાયક અવધિ છે. સી.બી.આઈ. તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ શ્રી રવાણીએ રજૂ કર્યું છે કે તે દિવસોમાં ટાવરનું સ્થાન અને તેના પરથી કોલ કરનારનું સ્થાન શોધી કાઢવું શક્ય નહોતું, જેમ અગાઉ ચર્ચાયું છે. ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ, આ જ ટેલિફોનના ધારકે, એટલે કે આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણના સેલ્યુલર ફોન પર, ૦૦.૧૫.૪૭ કલાકે, એટલે કે મધરાત્રિ બાદ તરત જ, એક ટેલિફોન કોલ પ્રાપ્ત કર્યો હતો અને વાતચીતની અવધિ ૪.૫૫ મિનિટ હતી. ઉપરોક્ત મુજબ તે જ ટેલિફોનને ૧૦ દિવસના ગાળામાં કોઈ ટેલિફોન કોલ પ્રાપ્ત થયો નહોતો અને તે સમયગાળામાં ગ્રાહકે તેનો ઉપયોગ પણ કર્યો નહોતો, તે હકીકતની સરખામણીમાં આ પાસું જોવું જોઈએ. આ જ ટેલિફોન નંબર પરથી ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ પ્રથમ વખત ટેલિફોનિક વાતચીત શરૂ થઈ હતી અને ૧૮.૦૫.૧૯૯૮ બાદ આ જ ટેલિફોન નંબર પરથી અનેક દૂરભાષી કોલ્સ કરવામાં આવ્યા હતા. અદાલત માટે એ નોંધવું શક્ય નહીં બને કે આરોપી ક્રમાંક ૨ અથવા તેના સેલ્યુલર ફોન પરથી કોઈએ પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહની પત્ની અથવા તેના કુટુંબના અન્ય સભ્યો સાથે વાતચીત કરી હોઈ શકે અને પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહ આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણને ઓળખતો પણ નહોતો, જેમ તેણે દેખાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણે પોતે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળના પોતાના નિવેદનમાં સ્વીકાર્યું છે કે તેણે જાતે સુરત ફોન કર્યો હતો જેથી પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત પી.ડબલ્યુ.

કપિલભાઈ સાથે વાત કરી શકે. આરોપી ક્રમાંક રનું આ વર્તન પી.ડબ્લ્યુ. જતિનને સમર્થન આપે છે કે ગુરુ ગદાધરાનંદજીની હાજરીનો પત્તો મેળવવાના આતુર પ્રયાસો ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ રાત્રે ૯.૦૦ વાગ્યા પહેલાં ક્યારેક શરૂ થઈ ગયા હતા. આંક રજર અને રજ૩ના આ દસ્તાવેજો સાથે ફરિયાદ પક્ષે સ્થાપિત કર્યું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૨ અને પી.ડબ્લ્યુ. રક્ષિત શાહ વચ્ચે સંબંધો અથવા પરિચય હતા, કારણ કે એ જ પ્રિન્ટ-આઉટ દર્શાવે છે કે તે પછી જૂન અને જુલાઈ ૧૯૯૮ મહિનામાં પણ બંને ગ્રાહકો વચ્ચે ટેલિફોનિક વાતચીત થઈ હતી, એટલે કે ૩૦.૦૬.૧૯૯૮ અને ૧૦.૦૭.૧૯૯૮ના રોજ.

(૩૫) અગાઉ ચર્ચા કરવામાં આવેલ મુજબ, પી.ડબ્લ્યુ. ૩૨ મફતભાઈ રણછોડભાઈ ઓઝાના પુરાવાથી એ સાબિત થાય છે કે પી.ડબ્લ્યુ. મીનાક્ષીને સી.બી.આઈ. દ્વારા બોલાવવામાં આવી હતી અને આ સાક્ષીની હાજરીમાં તેણીને મૃતક ગદાધરાનંદજીના ફોટોગ્રાફો બતાવવામાં આવ્યા હતા અને તેણીએ તેને બતાવવામાં આવેલા ફોટોગ્રાફોમાંથી મૃતક ગદાધરાનંદજીની ઓળખ કરી હતી. તેથી, એવો દઢ પુરાવો ઉપલબ્ધ છે કે આક્ષેપ મુજબ પી.ડબ્લ્યુ. રક્ષિત શાહ દ્વારા પી.ડબ્લ્યુ. મીનાક્ષીને ખરેખર સ્ક્રૂટર પર નવલી ગુરુકુલ લઈ જવામાં આવી હતી અને ઉત્સવ તન્નાએ પણ તેમાં કોઈક ભૂમિકા ભજવી હતી, કારણ કે આ ત્રણેય સાક્ષીઓ વિમુખ બની ગયા છે. તેમ છતાં, તપાસ એજન્સીએ એ કારણ શોધવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો કે મૃતક ગુરુ ગદાધરાનંદજીએ આરોપી ક્રમાંક ૩

માધવપ્રસાદ સાથે વડતાલ મંદિર કેમ છોડ્યું, જ્યારે તેના શિષ્યને, જે વાસ્તવમાં પી.ડબ્લ્યુ. ઇસ્માઈલ વોરા (રિક્ષાવાળા) સાથે ઓરડામાં હાજર હતો, મંદિર પરિસરમાંથી બહાર ધકેલી દેવામાં આવ્યો હતો. તેથી, પુરાવાનો આ ભાગ અસ્પષ્ટ છે, પરંતુ સાથે સાથે એવું પણ નિરીક્ષણ કરી શકાય છે કે આ એવો ક્ષેત્ર નથી જેમાં એવું કહી શકાય કે અહીં કોઈ કાનૂની પુરાવો જ નથી અથવા “શૂન્ય” પુરાવો છે. (૩૬) અદાલતને આ બાબતની જાણ છે કે કોઈ વ્યક્તિગત આરોપીના ચારિત્ર્ય સંબંધિત પુરાવો, કાયદા મુજબ અન્યથા સાબિત ન કરવામાં આવ્યો હોય તો, પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય નથી. તેથી, આરોપી વ્યક્તિઓના રહેણાંક ભાગમાંથી જમ્મ અને એકત્રિત કરાયેલા ફોટોગ્રાફો તથા અન્ય વસ્તુઓ, એટલે કે આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨ અને ૫ પાસેથી મળેલી વસ્તુઓ, અદાલત સમક્ષ ઉપલબ્ધ છે અને અમે તે વસ્તુઓ જોયેલી હોવાથી તેમને વસ્તુરૂપે ધ્યાનમાં લીધી છે, પરંતુ પુરાવામાં સોંપવામાં આવેલા અથવા વિશ્લેષણ માટે નિષ્ણાતને મોકલવામાં આવેલા અમુક દસ્તાવેજો સિવાય, આ વસ્તુઓનો આરોપીઓ વિરુદ્ધ દોષારોપક તરીકે ઉપયોગ કરી શકાય તેમ નથી. તેમ છતાં, રોકડ રકમનો સંગ્રહ અને બેંકો તથા આર્થિક સંસ્થાઓ અથવા આર્થિક કંપનીઓમાં વિવિધ થાપણો અને ફંડોમાં વિશાળ રકમનું રોકાણ થયાનું તથ્ય ધ્યાનમાં લઈ શકાય, કારણ કે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા હેતુની પૃષ્ઠભૂમિમાં તે સંબંધિત છે. જ્યારે રોકડ તથા એફ.ડી.આર., ઇન્વેસ્ટમેન્ટ બોન્ડ્સ વગેરે જેવી અન્ય કિંમતી વસ્તુઓની વસૂલાત અંગે કોઈ ઇનકાર નથી, ત્યારે આ દસ્તાવેજોને ધ્યાનમાં લઈ શકાય

અને જોવામાં આવી શકે. આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨ અને એક સ્વામી જ્ઞાનપ્રકાશદાસજી ગુરુ હરિપ્રકાશદાસજીએ સી.બી.આઈ.ની કસ્ટડીમાં રહેલા મુદ્દામાલ કિંમતી માલમિલકત મેળવવા માટે આંક ૦૪.૧૦.૧૯૯૯ અરજીએ પ્રયાસ કર્યો હતો. તે અરજામાં અરજદારો દ્વારા માંગવામાં આવેલી રાહતો રસપ્રદ અને સંબંધિત જણાય છે અને નીચલી અદાલત પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલા રેકૉર્ડમાં રહેલી અરજાની સંબંધિત કલમ ૬(એ) અમે વાંચી છે, કારણ કે વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે ચુકાદાના અમલાત્મક ભાગમાં આરોપી વ્યક્તિઓને તેમની પાસે પ્રાપ્ત થયેલ કિંમતી વસ્તુઓ પરત કરવા કહેવા અંગે આદેશ કર્યો હતો. કિંમતી વસ્તુઓનો દાવો કરતી અરજાના પરિચ્છેદ ૪ અને ૫ અનુક્રમે આરોપી ક્રમાંક ૨ અને ૧ દ્વારા કરાયેલ દાવો છે. પંચોની હાજરીમાં તૈયાર કરાયેલ શોધ ચાદીઓમાંથી એક, એટલે કે આંક ૨૪૪ અને ૨૪૬, આરોપી તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલની સંમતિથી પુરાવામાં સ્વીકારવામાં આવી છે અને એ પણ નકારી કાઢવામાં આવ્યું નથી કે વિશાળ રકમના રોકાણ સંબંધિત દસ્તાવેજો આ બંને આરોપી વ્યક્તિઓના રહેઠાણમાંથી મળ્યા હતા. આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રીના રહેઠાણમાંથી રૂપિયા ૩,૧૫,૫૦૦/- ની રોકડ રકમ વસૂલવામાં આવી હતી અને અંદાજે રૂપિયા ૪ લાખ જેટલી રકમના રોકાણ સંબંધિત દસ્તાવેજો પણ મળ્યા હતા. આરોપી ક્રમાંક ૨ દ્વારા કિસાન વિકાસ પત્ર (કે.વી.પી.) અને સ્થિર થાપણ રસીદો (એફ.ડી.આર.) વગેરેમાં કેટલા ચોક્કસ જથ્થાની રકમ રોકાયેલ હતી તે તપાસ એજન્સીએ શોધ ચાદી આંક ૨૪૬ માં

દર્શાવી નથી. ૦૪.૧૦.૧૯૯૯ના રોજ તેમની દ્વારા દાખલ કરાયેલી અરજામાં પણ ચોક્કસ આંકડો જાહેર કરવામાં આવ્યો નહોતો. અરજામાં જણાવાયું છે કે અરજદાર ક્રમાંક ૧ સ્વામી જ્ઞાનપ્રકાશદાસજીને પણ એક સમયે આરોપી તરીકે માનવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ આરોપપત્ર દાખલ કરતી વેળાએ તેમને આરોપી તરીકે સામેલ કરવામાં આવ્યા ન હતા. એક વખત આ જ્ઞાનપ્રકાશદાસજીની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા તેમને જામીન મળ્યા હતા, પરંતુ તપાસ અધિકારીના કહેવા મુજબ આરોપી વ્યક્તિઓને કિંમતી વસ્તુઓ તાત્કાલિક અને એ શરતે સોંપવામાં આવી હતી કે અદાલત જ્યારે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૪૩(૧) હેઠળ આદેશ કરે ત્યારે તે દસ્તાવેજો તેઓ ફરી રજૂ કરશે, અને તે માટે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ પ્રત્યેક પાસેથી રૂપિયા ૫ લાખનો બોન્ડ લેવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે પુરાવામાં આવેલ છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ બંને સાધુઓ છે અને તેમણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો છે, ત્યારે તેઓ પાસે વ્યક્તિગત મિલ્કત હોવી જોઈએ નહીં. આરોપી ક્રમાંક ૧ના રહેઠાણમાંથી એટલી મોટી રોકડ રકમ કેવી રીતે અને શા માટે મળી અને આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨એ પોતાના નામે અથવા પોતાના ગુરુ કે ગુરુભાઈ અથવા શિષ્યના નામે એટલી વિશાળ રકમ કેવી રીતે એકત્રિત કરી અને રોકાણ કરી, તે અંગે સમજૂતી આવશ્યક છે. ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૪૫૧ હેઠળ અરજી કરીને અદાલતનો દ્વાર ખખડાવતી વખતે, આ આરોપી વ્યક્તિઓમાંથી કોઈએ પણ, એટલે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨એ, કિંમતી વસ્તુઓ અંગેના પોતાના દાવાની

કાયદેસરતા અને પ્રામાણિકતા વિશે કંઈ જણાવ્યું નથી. તેના વિરુદ્ધ, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળના તેમના નિવેદનોમાં તેમણે આ વસૂલાત અંગે ફરી સ્વીકાર કર્યો છે. તેથી, આ પરિસ્થિતિ પ્રથમ દ્રષ્ટ્યે આરોપીઓ વિરુદ્ધ દોષારોપક જણાતી નથી અને દુન્યવી જીવનનો ત્યાગ કરેલા સંન્યાસી અથવા સાધુ તરીકે આવી મિલકત એકત્રિત કરવી તેમની નિર્દોષતાથી અસંગત કહેવાય તેમ નથી, પરંતુ ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલો હેતુ જો ધ્યાનમાં લેવાય, તો આવી કિંમતી વસ્તુઓની વસૂલાત અંગે સમજૂતીનો અભાવ અથવા અવિશ્વસનીય સમજૂતી, હેતુ સાબિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષે એકત્રિત કરેલા અન્ય પુરાવાના સમર્થનરૂપ પુરાવા તરીકે ઉપયોગમાં લઈ શકાય. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩ મુજબ, જેમ અગાઉ નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે, સંબંધિત તથ્ય સાથે સંબંધિત તથ્ય પણ સંબંધિત હોય છે અને તેથી ફરિયાદ પક્ષે એકત્રિત કરેલા પુરાવાના આ ભાગ અંગે સમજૂતીના અભાવથી આ બંને આરોપીઓ વિરુદ્ધ પરિણામ જઈ શકે છે. એ જ રીતે, આરોપી ક્રમાંક ૩એ, નિશ્ચિતરૂપે, શોધ યાદી આંક ૨૩૫ અને ૨૩૬ સ્વીકારી નથી, પરંતુ અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, તે શોધ દરમિયાન રૂપિયા ૬૦,૦૦૦/- ની રોકડ રકમ પણ વસૂલવામાં આવી હતી. આરોપી ક્રમાંક ૩ વિરુદ્ધ પુરાવો ઊભો કરવા માટે સી.બી.આઈ. અથવા પંચો માટે એટલી મોટી રોકડ રકમ ગોઠવી દેવી શક્ય નહોતું. આરોપી ક્રમાંક ૧ અથવા આરોપી ક્રમાંક ૨માંથી કોઈનું પણ એવું કહેવું નથી કે શોધ યાદીમાં વાસ્તવમાં દર્શાવેલી રકમ કરતાં વધુ રકમ આરોપી ક્રમાંક ૧ના રહેઠાણમાંથી વસૂલવામાં

આવી હતી અને તેનો કોઈ ભાગ આરોપી ક્રમાંક ૩ના રહેઠાણમાંથી વસૂલાયેલી રકમ તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યો હતો. એ સાચું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૩ને તેના રહેઠાણમાંથી અન્ય વસ્તુઓ સાથે મળેલી રોકડ રકમ અંગે તેનો શું કહેવું છે તેવો નિર્દિષ્ટ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો નહોતો. આ બંને શોધ યાદીઓ આંક ૨૩૫ અને ૨૩૬ પી.ડબ્લ્યુ. જપ મહેન્દ્ર વ્યાસ દ્વારા પુરાવામાં સોંપવામાં આવી હતી. તેમને અમદાવાદથી લઈ જવામાં આવ્યા હતા અને સંબંધિત સમયે તેઓ એસ.બી.આઈ.ના ઝોનલ કાર્યાલયમાં સેવા બજાવતા હતા. આ સાક્ષીએ જરૂરમાં જણાવ્યું છે કે શોધ સી.બી.આઈ.ના કર્મચારીઓ દ્વારા કરવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ તેઓ કોઠારીની કચેરીએ આવ્યા હતા અને જપ કરાયેલ દરેક વસ્તુ તેમને પંચ તરીકે બતાવવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ તેમણે શોધ યાદી પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. તેથી, આ વસૂલાત ખરેખર થયેલી હોવાનું જણાય છે અને તેમણે આ સૂચન નકાર્યું છે કે તેમણે માત્ર સી.બી.આઈ. અધિકારીઓના કહેવા પર શોધ યાદી પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. આ સાક્ષીને એવું સૂચન પણ કરવામાં આવ્યું નથી કે ૨૮.૦૩.૧૯૯૯ના રોજ કરવામાં આવેલી શોધ દરમિયાન રૂપિયા ૬૦,૦૦૦/- મળ્યા નહોતા અને વસૂલવામાં આવ્યા નહોતા. ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નિવેદન નોંધતી વખતે અદાલત દ્વારા પૂછાયેલા પ્રશ્નના જવાબમાં આરોપી ક્રમાંક ૩એ જણાવ્યું છે કે તેને ખબર નથી કે શોધ યાદી તૈયાર કરવામાં આવી હતી કે નહીં, પરંતુ તેણે શોધ યાદી પર હસ્તાક્ષર કર્યા કારણ કે સી.બી.આઈ. અધિકારીઓએ તેને હસ્તાક્ષર કરવા કહ્યું

હતું. તેણે જણાવ્યું છે કે તેની હાજરીમાં પંચોએ યાદી પર હસ્તાક્ષર કર્યા નહોતા. અમારી દૃષ્ટિએ, શોધ યાદી આંક ૨૩૫ અને ૨૩૬ દ્વારા એકત્રિત કરાયેલ પુરાવો વસ્તુઓની વાસ્તવિક વસૂલાત પર આધારિત પુરાવો છે. શોધ દરમિયાન રહેઠાણમાંથી મળેલા કાર ટેપની વસૂલાત સંબંધિત પુરાવા અંગે ચર્ચા કરતી વખતે અમે પુરાવાના આ ભાગની અગાઉ ચર્ચા કરી છે. એ જ કારણોસર, અમે આ સ્વીકારવા પ્રેરાઈએ છીએ કે ફરિયાદ પક્ષે આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ પાસેથી રૂપિયા ૬૦,૦૦૦/- ની રકમની વસૂલાત સફળતાપૂર્વક સ્થાપિત કરી છે. બંને શોધ યાદીઓ, અને ખાસ કરીને રૂપિયા ૬૦,૦૦૦/- ની વસૂલાત દર્શાવતી આંક ૨૩૫ અંગે પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો ત્યારે આરોપી મૌન રહ્યો હતો.

(૩૭)(એ) આરોપી પક્ષ તરફથી આગળ ધપાવવામાં આવેલો એક દલીલોનો સમૂહ એવો હતો કે મૃતકના નૌતમ સ્વામી અને પ્રેમસ્વરૂપદાસ સ્વામી સિવાય બધાના સાથે સારા સંબંધો હતા, તે તેમને કોઈ રીતે મદદરૂપ થવાનો નથી. અદાલતના ધ્યાન પર કેટલીક બાહ્ય હકીકતો પણ લાવવામાં આવી છે કે તે જ નૌતમ સ્વામી, જેને શંકાસ્પદોમાંના એક તરીકે અટકાયત કરવામાં આવ્યો હતો અને જેનાં મૃતક સાથે વૈરભાવપૂર્ણ સંબંધો હતા, જ્યારે તે મુખ્ય કોઠારી બન્યો અને હાલમાં તે મંદિર ટ્રસ્ટ બોર્ડનો અધ્યક્ષ છે, તેને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ પુરાવાને ખંડિત કરે એવો માનવામાં આવી શકતો નથી. આ સાચું છે કે નૌતમ સ્વામી અને પ્રેમસ્વરૂપદાસ સ્વામી બંનેને મૃતક ગદાધરાનંદજી પ્રત્યે

વૈરભાવ હતો અને તેમના સાથે સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધો નહોતા. આ હકીકત પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત દ્વારા પણ સ્વીકારવામાં આવી છે, પરંતુ માત્ર તેથી જ તે બંને પાસે ગદાધરાનંદજીની હત્યા કરવાનો હેતુ હતો, એવો પ્રસ્તાવ સ્વીકાર્ય નથી. યોગ્ય રીતે દલીલ કરવામાં આવી છે કે તમામ દષ્ટિકોણોથી તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી અને તપાસ એજન્સીને પરસ્પર સ્પર્ધાત્મક ભાવનાઓ અથવા વૈરભાવ ઉપરાંત કોઈપણ પ્રતિકૂળ બાબત મળી આવી નહોતી અને તેથી આ બંને શંકાસ્પદો સામે આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું નહોતું. માત્ર એટલા માટે કે જેઓએ મૃતકને આરોપી ક્રમાંક ૩ સાથે વાદળી રંગની કારમાં જતા જોયો હતો એવા સાક્ષીઓએ ચોક્કસ તારીખ અને સમય આપ્યો નથી, તેથી ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલો પુરાવો શંકાસ્પદ બની જતો નથી, જ્યારે આ બે વ્યક્તિઓને પણ મૃતક પ્રત્યે વૈરભાવ હતો. સાક્ષીના પુરાવાનું વાચન તેમણે વર્ણવેલી સમગ્ર ઘટનાક્રમની પૃષ્ઠભૂમિમાં કરવું પડે અને આરોપીઓએ આપેલા જવાબો ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ની ઘટનાના સંદર્ભમાં આપવામાં આવ્યા હોવાનું અર્થઘટન કરવું જોઈએ. પુરાવામાં આવ્યું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૩ તેના ગુરુભાઈના શિષ્ય તરીકે પી.ડબલ્યુ. ૧૧ લક્ષ્મીપ્રસાદ સાથે રહેતો હતો અને ત્યારબાદ આરોપી ક્રમાંક ૩ની અટકાયત પછી તે જ પી.ડબલ્યુ. લક્ષ્મીપ્રસાદ સાથે અન્ય કોઈ રહેતું હોવાનું જોવામાં આવ્યું નહોતું. તેથી, લક્ષ્મીપ્રસાદે આરોપી વ્યક્તિઓના પક્ષમાં જણાવેલી કેટલીક હકીકતો પણ આરોપીઓને ઉપયોગી જણાતી નથી. તેના વિપરીત, એવો આભાસ થાય છે કે આ સાક્ષીઓને પ્રભાવિત કરવામાં આવ્યા છે

અને છતાં પણ આવા સાક્ષીઓએ જણાવેલી કેટલીક હકીકતો ફરિયાદ પક્ષને મદદરૂપ જણાય છે. પી.ડબલ્યુ. ૧૬ ચિમનભાઈએ હસમુખભાઈની અટકાયતની હકીકત સ્વીકારી હોય તે બાબત પણ, ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પુરાવાને ખોટા પાડવા માટે, માનનીય પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે દલીલ કરી તે મુજબ ઉપયોગી જણાતી નથી. એ જ રીતે, પી.ડબલ્યુ. મહંમદ શેખ — એક ગેરેજવાળા — ના નિવેદનમાં, જેમાં તેણે પોતાના ગેરેજમાં પડેલા વાહનનું વર્ણન આપ્યું છે, તે પણ આરોપી વ્યક્તિઓને આ સ્થાપિત કરવામાં મદદરૂપ થતું નથી કે વાસ્તવમાં જી.જે.-૬૧-૧૮૯૪ નંબર ધરાવતી વાદળી રંગની મારુતિ વાન ઝાડ સાથે અથડાઈ હતી અને ગેસ લીકેજને કારણે આગ લાગવાથી વાહનનું ઉપરનું છાપરું પણ ઉડી ગયું હતું. તેના વિરુદ્ધમાં, રજૂ કરાયેલા ફોટોગ્રાફોમાંનો એક સૂચવે છે કે શરૂઆતમાં ઉપરનું છાપરું કાર પર જ હતું અને તે ઉડી ગયું હોય એવું દેખાતું નથી. સર્વેયર પી.ડબલ્યુ. અરવિંદભાઈ અંગે કોઈ વિગતવાર જરૂર કરવામાં આવી નથી, જ્યારે તેણે પોતાના દ્વારા તૈયાર કરાયેલ અહેવાલ તથા તેમાં નોંધાયેલા તારણો, એટલે કે નિષ્ણાત સર્વેયર તરીકેનો પોતાનો અભિપ્રાય, સાબિત કર્યો છે. અદાલતે સામાન્ય રીતે પોતાને નિષ્ણાતની ખુરશી પર બેસાડવી જોઈએ નહીં, પરંતુ જો ફોટોગ્રાફોના સ્વરૂપના દસ્તાવેજો રજૂ કરવામાં આવ્યા હોય અને તેમાં દેખાતી હકીકતો અને વિગતો પરથી કોઈ અનુમાન કાઢવું શક્ય હોય, તો યોગ્ય નિરીક્ષણો કરવું પણ અદાલતનું કર્તવ્ય છે. ઝાડની બાજુમાં જ પડેલા મોટર વાહનના આગળના ભાગનો એક ફોટોગ્રાફ જોતા એવું પ્રગટ થાય છે કે તે

ફોટોગ્રાફમાં દેખાતા વાહન પર કે ઝાડ પર અથડામણના કોઈ નિશાન નથી; અન્યથા, વિશેષ રક્ષણ માટે બમ્પર પર લગાવેલો લોખંડનો સળિયો તેમજ બમ્પર બંનેને ઝાડ સાથેના આઘાતની સરખામણીએ ડેન્ટ પડ્યા હોત. તેથી, ગેરેજવાળા શ્રી શેખનો પુરાવો તથા જરૂર દરમિયાન આ સાક્ષીએ આપેલા જવાબો, એફ.એસ.એલ.ના નિષ્ણાત વૈજ્ઞાનિક તેમજ સર્વેયર પી.ડબ્લ્યુ. અરવિંદભાઈએ વ્યક્ત કરેલા અભિપ્રાય અંગે કોઈ શંકા ઊભી કરવા માટે પૂરતા નથી.

(બી) ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા નોંધ પર લાવવામાં આવેલ નબળી અથવા દુર્બળ પ્રકારની સાબિતી જો આરોપીને સહાયક જણાય, તો તેનો ઉપયોગ આરોપીના હિતમાં કરી શકાય અને જો તે ફરિયાદ પક્ષને ઉપયોગી જણાય, તો તે ફરિયાદ પક્ષના કેસની શક્તિમાં વધારો કરશે અને આવી દુર્બળતા ધરાવતા પ્રકારના સાક્ષીઓની સાબિતીનો ઉપયોગ ફરિયાદ પક્ષના હિતમાં કરી શકાય. પરંતુ જો એવું જણાય કે આ સાબિતી દુર્બળતા અથવા અપર્યાપ્તતા અથવા નબળાઈને કારણે ફરિયાદ પક્ષના હિતમાં સુરક્ષિત રીતે ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવી નથી, તો અન્ય કોઈ અવગુણના અભાવે આવી નબળી સાબિતીને ફરિયાદ પક્ષ વિરુદ્ધની સાબિતી તરીકે ગણવી નહીં. અદાલતોએ આવી નબળી અને દુર્બળ પ્રકારની સાબિતીને બાજુએ રાખવી જોઈએ. વર્તમાન કેસમાં, દવાખાનાની દુકાન ચલાવતા દુકાનદાર પી.ડબ્લ્યુ. ૨૦ સુરેશ ઠક્કરની સાબિતી ફરિયાદ પક્ષને

મદદરૂપ થતી નથી, કારણ કે અનુસૂચિત દવા હોવા છતાં તેણે પ્રિસ્ક્રિપ્શન વિના અને કોઈ પ્રતિકૂળ લીધા વિના આરોપી નં. ૨ શ્રીજીચરણને ટ્રેન્કિવલાઈઝર ગોળીઓ (વિલિયમ .૦૫ એમ.જી.) આપી હતી એવું અદાલત સ્વીકારી શકે તેમ નથી. જ્યારે આ સાબિતી નબળી અને અવિશ્વસનીય પ્રકારની સાબિતી તરીકે જણાય છે, ત્યારે તે ફરિયાદ પક્ષને મદદરૂપ થતી નથી. એ જ રીતે, પી.ડબ્લ્યુ. ૧૯ જિન્નેશ કાનુભાઈ સોની (આંક ૧૫૮) ની સાબિતી પણ ફરિયાદ પક્ષને વિશેષ મદદરૂપ થતી નથી, જેના દ્વારા તેણે એટલું સાબિત કર્યું હતું કે આરોપી વિજય ભગત આનંદ ખાતે આવેલી તેની દુકાને રુદ્રાક્ષની સોનાની ચેઈન મરામત કરાવવા આવ્યો હતો અને “તુલસી પારા (બીડ)” થી બનેલી બીજી એક સોનાની ચેઈન તથા એક સોનાનું માદળિયું સાથે લાવ્યો હતો અને આ બે સોનાના આભૂષણોના બદલામાં તેણે આરોપી વિજય ભગતને એક સોનાની ચેઈન આપી હતી. કોઈ સશક્ત દસ્તાવેજી સાબિતીના અભાવે માત્ર મૌખિક સાબિતીને વિશ્વસનીય સાબિતી તરીકે સ્વીકારવી જોઈએ નહીં. આ સાક્ષીએ શ્રેષ્ઠ સાબિતી રજૂ કરવી જોઈએ હતી અને તે સોનાના આભૂષણોના વેચાણ, ખરીદી અથવા બદલાની નોંધો દર્શાવીને શક્ય હતું. તેના વિરુદ્ધ, આ સાક્ષીએ જિરહમાં આપેલા જવાબો ટાળટૂળભર્યા જણાય છે. આ સાક્ષીએ સાબિતીમાં રજૂ કરેલો દસ્તાવેજ, આ સાક્ષીના જણાવ્યા મુજબ, મે ૧૯૯૮ ના મહિનામાં આરોપી વિજય ભગતને આપવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તપાસ અધિકારીએ તેનું નિવેદન નોંધ્યું તે દિવસે પણ આ સાક્ષી પાસે તેની કોઈ નકલ નહોતી. તપાસ એજન્સીએ

આરોપી વિજય ભગત પાસેથી કોઈ સોનાની ચેઈન પણ જમ કરી નથી; અન્યથા એ જ ચેઈન આ સાક્ષીને બતાવી શકાત, કારણ કે સોનાર સામાન્ય રીતે પોતે બનાવેલા અથવા પોતે વેચેલા આભૂષણોને ઓળખી શકે છે. એવું જણાય છે કે મૃત્યુ પામેલ ગુરુ ગદાધરાનંદજી દ્વારા પહેરવામાં આવેલા ગુમ થયેલા સોનાના આભૂષણો અંગે હિસાબ સ્પષ્ટ કરવા માટે તપાસ એજન્સીએ આ સાક્ષીની પૂછપરછ કરી છે. આ સાક્ષી સત્ય બોલતો હોય અથવા અસત્ય પણ બોલતો હોય. તેથી આવી ધૂંધળી સાબિતી ફરિયાદ પક્ષને મદદરૂપ થતી નથી. સાથે સાથે, તે સાબિતીના અન્ય ભાગોની શક્તિ પર પ્રતિકૂળ અસર કરતી નથી. અમારા મત મુજબ, મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિએ પહેરેલા આભૂષણો ક્યાં ગયા તે સાબિત કરવાની પણ ફરિયાદ પક્ષને આવશ્યકતા નહોતી. ડૉ. રાજુ ગુપ્તાએ મૃતપરીક્ષણ નોંધ તૈયાર કરતી વખતે જોયેલા ચિન્હો પરથી એવી છાપ પડે છે કે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ પોતાના ડાબા હાથની નાની આંગળીમાં વીંટી પહેરતો હતો અને મૃતદેહનું મૃતપરીક્ષણ કરતાં વખતે ડૉક્ટરે આંગળી પર તે વીંટીના ચિન્હો જોયા હતા. તપાસ એજન્સીએ તે વીંટી બાબતે પણ કોઈ સાબિતી એકત્રિત કરી નથી તેમજ આરોપી વિજય ભગતે પી.ડબ્લ્યુ. સોની જિન્નેશ કાનુભાઈ પાસેથી સોનાના આભૂષણોની બદલી કરી હોવાના આક્ષેપ બાબતની સાબિતી પણ વિશ્વસનીય અથવા દૃઢનિશ્ચયકારક જણાતી નથી. પરંતુ આ બાબત ફરિયાદ પક્ષ વિરુદ્ધ જતી નથી. વધુમાં વધુ, અદાલત એટલું અવલોકન કરી શકે કે

અવિશ્વસનીય અને દુર્બળ પ્રકારની સાબિતી હોવાને કારણે સાબિતીનો આ ભાગ ફરિયાદ પક્ષના કેસને વધુ આગળ ધપાવતો નથી.

(સી) ફરિયાદ પક્ષે આરોપી ક્રમાંક ૧ સામે એક વધુ જે પરિસ્થિતિ એકત્રિત કરી છે તે વિવાદાસ્પદ દસ્તાવેજોમાં મળેલ તેના હસ્તલેખ સંબંધિત છે. આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ એ પોતે જ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેમનું નિવેદન નોંધતી વખતે નીચલી અદાલતે પૂછેલા પ્રશ્નોના જવાબમાં સ્વીકાર્યું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ આસિસ્ટન્ટ કોઠારી હતો અને આરોપી ક્રમાંક ૨ પણ કોઠારીનો સહાયક હતો. અમારી સમક્ષ એ દલીલ રજૂ કરવામાં આવી છે કે વડતાલ મંદિરના કોઠારીની કચેરીએ પ્રાપ્ત કરેલ રોકડ સહિત કિંમતી ચીજવસ્તુઓ અને અન્ય મિલકતો, સામગ્રી વગેરેની ખરીદીમાં તેમની કોઈ ભૂમિકા નહોતી. આ પુરાવો ફરિયાદ પક્ષે આક્ષેપિત હેતુ નોંધ પર લાવવા માટે એકત્રિત કર્યો છે. એ સાબિત થયું છે કે આરોપી વ્યક્તિઓના હસ્તલેખ પંચોની હાજરીમાં લેવામાં આવ્યા હતા અને નમૂનાના હસ્તલેખની વિવાદાસ્પદ દસ્તાવેજ સાથે તુલના કરી શકાય તે માટે તપાસ માટે હસ્તલેખ નિષ્ણાતને મોકલવામાં આવ્યા હતા. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી ૬૧ કૃષ્ણ શાસ્ત્રી પનન્યાલા (આંક ૨૮૬) દ્વારા રજૂ કરાયેલ પુરાવાથી જણાય છે કે એસ.પી., સી.બી.આઈ., નવી મુંબઈ દ્વારા હૈદરાબાદ સ્થિત જી.પી.ઓ.જી.ની કચેરીને મોકલાયેલ માંગપત્ર આંક ૨૭૫ એ નવી મુંબઈના એસ.પી., સી.બી.આઈ. દ્વારા મોકલાયેલ પ્રશ્નાવલી મુજબ વિવાદાસ્પદ

દસ્તાવેજ અંગે અભિપ્રાય આપવા માટેની વિનંતી સિવાય બીજું કંઈ નહોતું. પત્રમાં વિશિષ્ટ રીતે ઉલ્લેખિત છે કે વિવાદાસ્પદ દસ્તાવેજો સારી સ્થિતિમાં છે. આ સાક્ષીની કચેરીએ ફાઇલ ક્રમાંક ૬ માંથી પાનાં ક્રમાંક ૧ થી ૩૫૯ ધરાવતો કાગળોનો એક ગોછારો પ્રાપ્ત કર્યો હતો. તે દસ્તાવેજોની વિગતો નોંધ પર ઉપલબ્ધ છે. આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ એટલે કે નારાયણ શાસ્ત્રી અને શ્રીજીચરણ સ્વામી પાસેથી મેળવાયેલ નમૂનાના લખાણોની યાદી, પ્રેમવંતીનંદ સ્વામીના નમૂનાના હસ્તલેખ સાથે પણ મોકલવામાં આવી હતી. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તેની કચેરીને મોકલાયેલા તમામ મૂળ દસ્તાવેજોની તપાસ તેણે પોતે તેમજ તે સમયના વિવાદાસ્પદ દસ્તાવેજોના સરકારી પરીક્ષક શ્રી ગોચલે સ્વતંત્ર રીતે કરી હતી. આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ સંબંધે આ સાક્ષી દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલ અભિપ્રાય, જે તેની જુબાનીના પરિષ્દે ૩(૧) અને ૩(૨) માં દર્શાવવામાં આવ્યો છે, તેનું પુનરુત્પાદન કરવું હિતાવહ રહેશે:- ૩(૧) જે વ્યક્તિએ વાદળી ઘેરાવવાનું લખાણ લખ્યું હતું, જેને સ્ટેમ્પ કરીને એસ-૧ થી એસ-૧૨ તરીકે નિશાનિત કરવામાં આવ્યું છે, તેણે જ લાલ ઘેરાવવાનું લખાણ, જેને પ્રિન્ટ કરીને સ્ટેમ્પ સાથે ક્યૂ.૧, ક્યૂ.૨, ક્યૂ.૪ થી ક્યૂ.૧૯, ક્યૂ.૧૯/૧, ક્યૂ.૨૦ થી .૪૦, ક્યૂ.૪૨ થી ક્યૂ.૪૯, ક્યૂ.૪૯/૧ થી ક્યૂ.૫૦ થી ક્યૂ.૫૭, ક્યૂ.૫૯ થી ક્યૂ.૬૪, ક્યૂ.૭૭, ક્યૂ.૭૮ અને ક્યૂ.૧૮૨ તરીકે નિશાનિત કરવામાં આવ્યું છે, તે પણ લખ્યું હતું.

૩(૨) નીલા આવરણવાળું લેખન, જેના પર એસ.૧૩ થી એસ.૩૩ તરીકે સિક્કામાર કરી ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે, લખનાર વ્યક્તિએ જ તે જ રીતે લાલ આવરણવાળું લેખન પણ લખ્યું હતું, જેના પર ક્યુ.૬૫ થી ક્યુ.૭૬, ક્યુ.૭૮ થી ક્યુ.૧૧૪, ક્યુ.૧૧૭ થી ક્યુ.૧૧૯, ક્યુ.૧૨૩, ક્યુ.૧૨૫ થી ક્યુ.૧૩૫, ક્યુ.૧૫૭, ક્યુ.૧૬૦, ક્યુ.૧૭૯, ક્યુ.૧૮૧ અને ક્યુ.૧૮૩ તરીકે સિક્કામાર કરી ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે.

પુરાવામાં આવ્યું છે કે એસ.૧ થી એસ.૧૨ આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ સ્વામીના નમૂનાત્મક હસ્તલેખ છે અને એસ.૧૩ થી ૩૩ આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણના નમૂનાત્મક હસ્તલેખ છે. આ સાક્ષીએ શ્રી ગોયલ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલ અભિપ્રાય પણ સાબિત કર્યો છે. અભિપ્રાય માટેના કારણો અને વ્યક્ત કરાયેલ અભિપ્રાય આંક ૨૮૭ અને ૨૮૮ પર છે. અમે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ ના હસ્તલેખ સંબંધે નિષ્ણાતે તપાસેલા દસ્તાવેજો કાળજીપૂર્વક જોયા છે અને આ અભિપ્રાય એટલો પૂરતો છે કે તે સાબિત કરે કે બંને આરોપીઓ, એટલે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨, નાણાકીય બાબતોમાં સક્રિય હતા, જેમાં મંદિર માટે અને મંદિર દ્વારા ચલાવવામાં આવતા ભોજનાલય માટે કરવામાં આવેલી ખરીદીઓનો પણ સમાવેશ થાય છે. તપાસ દરમિયાન મેળવાયેલ નમૂનાત્મક લેખન આંક ૨૯૪ અને ૨૯૫ પર છે અને આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રીના રહેઠાણેથી જમ્મ કરાયેલ ફાઈલ ક્રમાંક ૪ અને ૫ હેઠળ આવતાં પ્રશ્નાસ્પદ

દસ્તાવેજો આંક ૨૪૫ પર છે. તેથી, આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રીના હસ્તલેખ ધરાવતા દસ્તાવેજો પણ આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રીના રહેઠાણેથી જમ કરાયેલી ફાઈલમાં મળ્યા હતા. મહત્વનો પાસો એ છે કે આ ફાઈલો મંદિર બોર્ડ ટ્રસ્ટના કચેરીમાં પડેલી મળી આવી નહોતી અને મુખ્ય કોઠારી ભક્તિ કિશોરદાસજીના કપબોર્ડમાં પણ મળી આવી નહોતી. ઘી, ખાંડ, ખાદ્ય તેલ, ચોખા, ઘઉં, અન્ય મસાલા વગેરેની ખરીદી અંગે દર્શાવેલ આંકડાઓથી ખુલશે છે કે વડતાલ સ્થિત મુખ્ય મંદિરની જાળવણી માટે મંદિર બોર્ડ ટ્રસ્ટ વતી કરવામાં આવતી ખરીદીઓ દર વર્ષે લાખો રૂપિયાની રકમ સુધી પહોંચતી હતી. એ સાચું છે કે હસ્તલેખ નિષ્ણાતનો અભિપ્રાય, હસ્તલેખના વિશ્લેષિત ચિહ્નો/નિશાનીઓ અને પરીક્ષણ સાથે સંકળાયેલી કેટલીક મર્યાદાઓને કારણે, ચોક્કસ અભિપ્રાય તરીકે માનવામાં આવતો નથી, પરંતુ જ્યારે ફરિયાદ પક્ષ એવું કોઈ પુરાવું રજૂ કરવામાં સક્ષમ હોય જે વિશ્વાસપ્રેરક કહી શકાય, ત્યારે હસ્તલેખ નિષ્ણાત દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલ અભિપ્રાયને વિશ્વસનીય કહી શકાય. અગાઉ દર્શાવ્યા મુજબ સંતોષકારક રીતે સાબિત થયું છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ મુખ્ય કોઠારી ભક્તિ કિશોરદાસજીની કચેરીમાં હતા; તેઓ અસ્વસ્થ હતા અને મુખ્ય કોઠારીની કચેરીના દૈનિક કારોબાર સંભાળવા સક્ષમ નહોતા, તેથી આ બંને આરોપીઓ, એટલે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨, મુખ્ય કોઠારીની કચેરીમાં રહી તેમને સહાય કરતા હતા. અગાઉ નિરીક્ષણ કરાયું તેમ, અનેક પ્રસંગોએ બંને આરોપીઓ પોતે જ જાહેરમાં પણ વડતાલ મંદિરના કોઠારી તરીકે પોતાની

ઓળખ રજૂ કરતા હતા. આરોપી ક્રમાંક ૧ એ, અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેમના નિવેદનો નોંધતી વખતે અદાલતે પૂછેલા પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં સ્વીકાર્યું છે કે તે વડતાલ મંદિરમાં સહાયક કોઠારી તરીકે કામ કરતો હતો (પ્રશ્ન ક્રમાંક ૫૭). આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ એ દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેમના નિવેદનો નોંધતી વખતે અદાલતે પૂછેલા પ્રશ્ન ક્રમાંક ૭૮ ના જવાબમાં સ્વીકાર્યું છે કે મુખ્ય કોઠારી એ વ્યવસ્થાપક અને રોકડ સંભાળનાર પણ છે અને તેને નાણાકીય બાબતોમાં વ્યવહાર કરવાનો અધિકાર છે. ફરિયાદ પક્ષ સાક્ષી ૨૨ બાબુભાઈ હરિચરણ, જે આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રીને ઓળખે છે, તેણે પણ તેને દર્શાવવામાં આવેલ અને માર્ક ૨૬/૭ (આંક ૨૪૫) દ્વારા રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજોમાં આરોપી ક્રમાંક ૧ ના હસ્તલેખની ઓળખ કરી છે. આ દસ્તાવેજો આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રી પાસેથી જમ્મ કરાયેલ ફાઈલ ક્રમાંક ૪ અને ૬ હેઠળ આવતાં પ્રશ્નાસ્પદ દસ્તાવેજો છે. આ સાક્ષીએ ઘણા આરોપીઓને ટેકો આપ્યો હતો અને તેને પ્રતિકૂળ સાક્ષી જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમ છતાં, તે પ્રશ્નાસ્પદ દસ્તાવેજ આંક ૨૪૫ માં આરોપી ક્રમાંક ૧ ના હસ્તલેખની પ્રામાણિકતા અંગે વિવાદ કરતો નથી. આ પરિસ્થિતિમાં, અમને જણાય છે કે હસ્તલેખ નિષ્ણાત દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલ અભિપ્રાય વિશ્વસનીય પ્રકારનો પુરાવો છે અને તે ફરિયાદ પક્ષને ઉપયોગી હોવાનું જાણવા મળે છે.

(૩૮) ફરિયાદ પક્ષે આરોપીઓ વિરુદ્ધ ગુનાના આચરણ પાછળનું પ્રયોજન દર્શાવ્યું છે અને તેમને મુખ્યત્વે હત્યાના ગુના તેમજ તે રીતે ટેમ્પલ બોર્ડ ટ્રસ્ટના ચેરમેન ગદાધરાનંદજીનો ખતમ કરવા માટે કાવતરાખોરો તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. કારણ કે આ કેસ પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત છે, તેથી ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ ગુનાના આચરણ અંગેનો કેસ મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે, પરંતુ સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. વિ. બાબુ રામ, (૨૦૦૦)૪ એસસીસી ૫૧૫ ના કેસમાં નિરીક્ષણ કર્યું છે કે પ્રયોજન સાબિત કરવામાં થયેલી નિષ્ફળતા, અન્યથા સારી રીતે ઉપલબ્ધ દોષારોપક પરિસ્થિતિઓનું મહત્વ ઓછું કરતી નથી. ફરિયાદ પક્ષે, જો પ્રયોજન દર્શાવાયું હોય, તો ગુનાના પ્રયોજનને સંતોષકારક રીતે સાબિત કરવાનું હોય છે અથવા વધુમાં વધુ, સીધા કે પરોક્ષ પુરાવા દાખલામાં લાવીને પ્રયોજન સાબિત કરવા માટે કરાયેલા સચ્ચા પ્રયત્નોને, અમારી દૃષ્ટિએ, પૂરતા માનવા જોઈએ, કારણ કે કાયદાનો આ પણ એક સ્વીકારેલ સિદ્ધાંત છે કે પ્રયોજન હંમેશા આરોપીના મનમાં છુપાયેલું હોય છે અને ફરિયાદ પક્ષ માટે તે છુપાયેલ પ્રયોજન બહાર લાવવું મુશ્કેલ હોય છે. આ પણ એક સ્થિર કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે પ્રયોજન, જો આરોપીના વર્તનમાંથી અનુમાનિત થઈ શકે, તો તે ગુનાના આચરણ પહેલાં હોય કે ગુનાના આચરણ પછી પણ હોય, અદાલતને એ અનુમાન કરવામાં મદદરૂપ થઈ શકે છે કે ફરિયાદ પક્ષે પ્રયોજન અથવા ગુનાનું આચરણ અને અપરાધ સંતોષકારક રીતે સાબિત કર્યો છે કે નહીં. અહીં, અમે સ્ટેટ ઓફ યુપી વિ. બાબુ

રામ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલા નિર્ણયનો સંબંધિત ભાગ પુનઃઉત્પન્ન કરવા ઈચ્છીએ છીએ, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે આ પ્રમાણે કહ્યું છે :—

સીધા પુરાવા પર આધારિત કેસોમાં હેતુ બહુ મહત્વનો ન હોઈ શકે જ્યારે હેતુ માત્ર ત્યારે જ મહત્વનો બને છે જ્યારે કેસ પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત હોય છે, એવો કાયદાકીય સિદ્ધાંત, જે આક્ષેપિત ચુકાદામાં પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યો છે, તેની સાથે અમે સહમત થઈ શકતા નથી. ગુનો કરવા પાછળના હેતુ વિષે ફોજદારી કેસોમાં આવો ભેદ ઉભો કરવા માટે કોઈ કાયદાકીય આધાર નથી. આંખે જોનાર સાક્ષીઓના નિવેદનો પર આધારિત હોય કે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર, હેતુ દરેક ફોજદારી કેસમાં સંબંધિત પરિબળ છે. આ સંદર્ભે પ્રશ્ન એ છે કે શું ફરિયાદ પક્ષ માત્ર એટલા માટે નિષ્ફળ જવું જોઈએ કે તે હેતુ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું, અથવા હેતુ સાબિત કરવામાં અસમર્થતા ફરિયાદ પક્ષના કેસને કોઈ અનુભવી શકાય તેવી હદ સુધી નબળો પાડે છે કે કેમ. નિશ્ચિતપણે, જો ફરિયાદ પક્ષ હેતુના અસ્તિત્વને સાબિત કરે તો તે તેના માટે શુભ અને અનુકૂળ બાબત ગણાશે, ખાસ કરીને પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત કેસમાં, કારણ કે એવો હેતુ ત્યાર પછી પરિસ્થિતિઓમાંથી એક તરીકે ગણવામાં આવી શકે. તેમ છતાં, એ ભૂલવામાં આવી શકે નહીં કે પ્રતિવાદીના મનમાં શું હતું તે અભિલેખ પર લાવવું સામાન્ય રીતે કોઈપણ ફરિયાદ પક્ષ માટે ભિન્ન અને કઠિન ક્ષેત્ર છે. તપાસ અધિકારી પૂછપરછ

દ્વારા તે જાણવામાં સફળ થયો હોત તો પણ, કાયદા દ્વારા લાદવામાં આવેલ પ્રતિબંધને કારણે તે બાબતને તેઓ પુરાવા તરીકે રજૂ કરી શકતા નથી.

નથુની યાદવ વિ./સ્ટેટ ઓફ બિહાર, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૧૮૦૮ તથા સ્ટેટ ઓફ હિમાચલ પ્રદેશ વિ./જીત સિંહ, ૧૯૯૯(૨) જે.ટી. (એસ.સી.) ૯૯૯ ના કેસોમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલા અવલોકનો પણ વર્તમાન નિર્ણય માટે સંબંધિત હોવાનું જોવા મળે છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે, જીત સિંહના કેસમાં, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:—

૩૩. નિઃસંદેહ, દરેક ફોજદારી કૃત્ય કોઈ હેતુથી કરવામાં આવ્યું હતું તે યાદ રાખવાનો આ એક સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે, પરંતુ તેનું અનુસંગિક તારણ એવું નથી કે જો ફરિયાદ પક્ષ આરોપીએ તે ગુનો કરવા માટેનો ચોક્કસ હેતુ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો કોઈ ફોજદારી ગુનો કરવામાં આવ્યો જ ન હોત. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષ આરોપીને પીડિત પ્રત્યે કોઈ રોષ હોવાની સંભાવના દર્શાવવામાં સફળ થાય છે, ત્યારે ત્યારબાદ એવો રોષ ગુનેગારના મનમાં કેવી રીતે એટલો પ્રબળ બન્યો કે જેને કારણે તે ગુનો કરવા પ્રેરિત થયો, તે રીતભાત નોંધ પર વધુમાં મૂકી શકવામાં અસમર્થતા ફરિયાદ પક્ષની ઘાતક દુર્બળતા તરીકે અર્થઘટિત કરી શકાતી

નથી. ગુનેગારે જેને પીડિત બનાવ્યો તેના પ્રત્યે તેના માનસિક વલણનું સંપૂર્ણ પરિમાણ ઉકેલી બતાવવું ફરિયાદ પક્ષ માટે લગભગ અશક્ય છે.

છેલ્લે સાથે જોવાના સિદ્ધાંત સંબંધિત પુરાવો, અર્થાત્ “મૃતકને છેલ્લે આરોપીની સંગતમાં સાથે જોવામાં આવ્યો હતો”, એવો સંજોગ છે કે ગુનો કરવામાં આવ્યાના હેતુ અંગે પુરાવો રજૂ કરવામાં નિષ્ફળતા રહી હોય તો પણ, ગુનો કરવામાં આવ્યાના હેતુના પુરાવાના અભાવે તે ફરિયાદ પક્ષના કેસને અવરોધરૂપ બનતું નથી; પરંતુ આ સંજોગ માત્ર આરોપી નં. ૩ ને જ ગુનાસાથે સાંકળી શકે, કારણ કે તે જ આરોપીએ એ સ્થળ બતાવ્યું હતું જ્યાં મૃતક ગદાધરાનંદજીનો મૃતદેહ રાજસ્થાન રાજ્યના બરોથી ગામની સીમમાં ફેંકવામાં આવ્યો હતો. તેથી, જ્યારે વિશ્વસનીય પુરાવાથી અમુક હકીકતો સાબિત થયેલી જણાય, ત્યારે ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત નિર્ણયમાં પ્રતિપાદિત અનુપાતના પ્રકાશમાં હેતુ સંબંધિત રજૂ કરાયેલા પુરાવાની મૂલવણી માટેનો ધોરણ ભિન્ન રહેશે.

(૩૯) ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાના પરિણામો દર્શાવે છે કે આરોપીના મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજી સાથેના સંબંધો સૌહાર્દપૂર્ણ હતા અને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ પણ તેઓ વૈરભાવપૂર્ણ હોવાનું જણાયું નહોતું, તેમજ ૧૧.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ મૃત્યુ પામેલ ગુરુ ગદાધરાનંદજીની ટેમ્પલ બોર્ડ ટ્રસ્ટના અધ્યક્ષ તરીકે થયેલી ચૂંટણી એવો પ્રસંગ હતો, જ્યારે એક સંસારી અધ્યક્ષના સ્થાને એક સાધુને મુકવામાં આવ્યા હતા. યોજનાનુસાર, ટેમ્પલ બોર્ડ ટ્રસ્ટનો

કોઈપણ ચૂંટાયેલ સભ્ય અધ્યક્ષ બનવા હકદાર હતો અને ૧૧.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજી અધ્યક્ષ બન્યા હતા. આ હકીકત વિવાદાસ્પદ નથી. ફરિયાદ પક્ષે સંબંધિત દસ્તાવેજ પુરાવા રજૂ કરીને આ હકીકત સાબિત કરી છે કે પુનઃપ્રારંભ બાદ તરત જ મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીએ કોઠારીઓ/પૂજારીઓ તરીકે સેવા બજાવી રહેલા અને તે હોદ્દાનો લાભ લઈ રહેલા સાધુઓ અને ત્યાગીઓમાં ફેરબદલી કરવાનો પોતાનો આશય જાહેર કર્યો હતો. પુરાવાના અભાવે, એવું ચુકિતસંગત રીતે કહી શકાય કે નવા ચૂંટાયેલા અધ્યક્ષ ગદાધરાનંદજીના મનમાં રહેલો આશય એટલો ગુપ્ત રહ્યો ન હોત, પરંતુ અધ્યક્ષ ગદાધરાનંદજીનું મન ૧૬.૦૫.૧૯૯૮ના રોજના કાર્યસૂચિના સ્વરૂપમાં આંક ૧૨૧ મુજબ નિશ્ચિત થયેલું મળ્યું હોવાનું કહી શકાય. ૦૮.૧૧.૧૯૯૫થી ૧૪.૧૨.૧૯૯૭ સુધીની ટેમ્પલ બોર્ડ ટ્રસ્ટની બેઠકોની કાર્યસૂચિઓ, કાર્યવાહી વગેરેની ઝેરોક્સ નકલો ધરાવતી ફાઈલ તથા ૧૧.૦૪.૧૯૯૮ અને ૨૨.૦૪.૧૯૯૮ના રોજ યોજાયેલી બેઠકની કાર્યસૂચિની ઝેરોક્સ નકલ તપાસ દરમિયાન તપાસ અધિકારી દ્વારા જમ કરવામાં આવી હતી. તેની રસીદ તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકર દ્વારા આંક ૧૨૨ ખાતે આપવામાં આવી છે. મુદ્દા ક્રમાંક ૬ વડતાલ તેમજ હરિ મંદિર સહિત વડતાલ ગાદી હેઠળના અન્ય વિવિધ મંદિરોના વહીવટને સંબંધિત વિષય સાથે સંબંધિત છે.

કાર્યસૂચિના મુદ્દા ક્રમાંક ૨ નો સંબંધ કોઠારીઓ/પૂજારીઓની નિમણૂક તથા તેમનાં બદલી-સ્થાનાંતરણ સાથે છે અને જરૂરી જણાય તો આ પદનો લાભ ભોગવી રહેલ વ્યક્તિઓના નિવૃત્તિ વિષયક વિચારણા સાથે પણ છે. નિશ્ચિતપણે, અમારી દૃષ્ટિએ, મુદ્દા ક્રમાંક ૧ ગુનાના હેતુ અંગે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પુરાવાની મૂળવણી કરતાં સંબંધિત બની ગયો છે અને મુદ્દા ક્રમાંક ૧ અધ્યક્ષપદમાં થયેલા ફેરફારને કારણે હિસાબો હસ્તાંતરિત કરવા તથા સ્વીકારવા અને સંબંધિત હિસાબી પુસ્તકો પર હસ્તાક્ષર કરવા વગેરે બાબત અંગે છે. મંદિર સમિતિની બેઠક ૨૨.૦૪.૧૯૯૮ ના રોજ યોજાઈ હતી અને પુરાવામાં આવ્યું છે કે તે બેઠકમાં ભારે હોબાળો થયો હતો. ફરિયાદી સાક્ષી જતિન ભગત તથા ફરિયાદી સાક્ષી કિંજલ જોશીનો પુરાવો એકબીજાને સમર્થન આપે છે. ફરિયાદી સાક્ષી જતિને જણાવ્યું છે કે અવસાન પામેલ ગદાધરાનંદજીઅંદાજે ૧૫ વર્ષથી ટ્રસ્ટી બોર્ડના સભ્ય હતા અને મે ૧૯૯૮ મહિનામાં તેઓ કોઠારીઓના બદલી-સ્થાનાંતરણ કરવાનો ઇરાદો ધરાવતા હતા અને તેથી તેમણે જરૂરી કાર્યસૂચિઓ જાહેર કરીને તે કામ હાથ ધર્યું હતું. ફરિયાદી સાક્ષી ૨૨ બાબુભાઈ ગુરુ હરિચરંદાસ (આંક ૧૬૧), જે તપાસાયેલ ટ્રસ્ટીઓમાંના એક છે, તેમણે જણાવ્યું છે કે ૧૧.૦૪.૧૯૯૮ ની બેઠકનું અધ્યક્ષસ્થાન અધ્યક્ષ હસમુખભાઈ પટેલે કર્યું હતું અને તે બેઠકમાં ગદાધરાનંદજી નવા અધ્યક્ષ તરીકે ચૂંટાયા હતા. બેઠકની કાર્યવાહીનો હવાલો રજૂ કરવામાં આવ્યો છે અને આંક ૧૧૬ મુજબ સાબિત કરવામાં આવ્યો છે. ૨૨.૦૪.૧૯૯૮ નો એક ઠરાવ આંક ૧૧૭ પણ આ

સાક્ષી દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યો છે. આ અદાલતનું ધ્યાન આંક ૧૧૭ ના ઠરાવ ક્રમાંક ૨-એ તરફ દોરવામાં આવ્યું છે. આ ઠરાવનું શીર્ષક મંદિરોના કોઠારીઓ અને પૂજારીઓની નિમણૂક/બદલી-સ્થાનાંતરણ તથા નિવૃત્તિ માટે પ્રમુખ દ્વારા પરિભ્રમિત કાર્યસૂચિ તરીકે છે. તે બેઠકમાં પસાર કરાયેલા આ તમામ ઠરાવોમાં (આંક ૧૧૭) સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખિત છે કે વડતાલ મંદિરના કોઠારીએ મત આપ્યો નહોતો, કારણ કે યોજનાનુસાર વડતાલ મુખ્ય મંદિરના મુખ્ય કોઠારીને ટ્રસ્ટી બોર્ડના સભ્યનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો છે, પરંતુ તેને મંદિર બોર્ડ ટ્રસ્ટની બેઠકમાં મત આપવાનો અધિકાર નથી. ઠરાવ ક્રમાંક ૨-એ આ પ્રમાણે કહે છે:-

યોગ્ય વિચારોવિમર્શ અને ચર્ચાઓ બાદ, ઘનશ્યામનંદજી ગુરુ નિરસ્સ્વામી ને વડતાલ મંદિરના પૂજારી પદ પરથી નિવૃત્ત કરવાનો અને તેમના સ્થાને જગદીશાનંદજી ગુરુ નિરસ્સ્વાદાનંદજી ને અત્રે દ્વારા પૂજારી તરીકે નિયુક્ત કરવાનો ઠરાવ કરવામાં આવે છે. તેઓ સોગંદનામું દાખલ કર્યા બાદ ચાર્જ સંભાળશે.

આ ઠરાવ વાંચ્યા પછી, પી.ડબ્લ્યુ. બાબુભાઈએ જણાવ્યું હતું કે કોઠારીઓની બદલીના મુદ્દા અંગે ચર્ચા કર્યા પછી સંભવતઃ કોઈ નિર્ણય લેવાયો નથી અને મતભેદોને કારણે નિર્ણય લેવાયો ન હોઈ શકે. આ સાક્ષીને પ્રતિકૂળ

જાહેર કરવામાં આવ્યો છે. આ પ્રતિકૂળ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે ઓછામાં ઓછું મંદિરના કોઠારીની બદલી અંગેનો મુદ્દો ચર્ચવામાં આવ્યો હતો.

(૪૦) અદાલતના અભિપ્રાય મુજબ, પી.ડબ્લ્યુ. પ ચશવંત બાપાલાલ ત્રિવેદી, આંક ૧૧૩, જે વટતાલ સ્વામિનારાયણ મંદિરના મેનેજર હતા, તેમનું સાક્ષ્ય ગુનાના હેતુ અંગેના પુરાવા સંબંધે પ્રાસંગિક છે, જેમાં તેમણે જણાવ્યું છે કે કોઠારીની નિમણૂક ટ્રસ્ટ બોર્ડના સભ્યોના હાથમાં છે. યોજનાનુસાર બોર્ડમાં સાત સભ્યો છે. મુખ્ય વટતાલ ગાદી હેઠળના દરેક મંદિરમાં હરિમંદિરના વહીવટ સહિત કોઠારીનું પદ હોય છે, અને હરિમંદિર પણ મંદિર બોર્ડ ટ્રસ્ટ હેઠળ આવે છે, તે એક એવો તથ્ય છે જે આ અદાલત સમક્ષ વિવાદિત નથી. કોઠારી તરીકે નિયુક્ત થયેલ વ્યક્તિ માટે કોઈ નિશ્ચિત કાર્યકાળ નથી. એવું જણાય છે કે તે પ્રસન્નતાધીન પદ છે અને જ્યાં સુધી ટ્રસ્ટીઓના બોર્ડ દ્વારા કોઈ પ્રતિકૂળ નિર્ણય લેવામાં ન આવે ત્યાં સુધી વ્યક્તિ તે પદનો ભોગવે છે. સાધુઓના જૂથમાંથી કોઈપણને મુખ્ય કોઠારી તરીકે મુકવામાં આવી શકે છે અને બોર્ડના સભ્યો દ્વારા કોઠારીને હટાવવામાં આવી શકે છે. વટતાલના મુખ્ય મંદિરના મુખ્ય કોઠારી મુખ્ય મંદિરના વહીવટ તેમજ આર્થિક કાર્યો સંભાળે છે અને વટતાલ ગાદી હેઠળનાં સંબંધિત મંદિરોના કોઠારીઓ તે તે મંદિરના વહીવટ અને આર્થિક બાબતો માટે જવાબદાર હોય છે. ટ્રસ્ટીઓના બોર્ડ સંબંધિત નિર્ણય અને કાર્યસૂચિની તૈયારી અધ્યક્ષની કચેરીમાંથી કરવામાં આવે છે અને કાર્યસૂચિ અધ્યક્ષની સહી સાથે

પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. કાર્યસૂચિ અધ્યક્ષના સૂચન મુજબ તૈયાર કરવામાં આવે છે. કોરમ ચાર વ્યક્તિઓનો છે. આ સાક્ષી મુજબ, એપ્રિલ-૧૯૯૮માં શ્રી ભક્તિ કિશોરદાસજી વટતાલ મંદિરના મુખ્ય કોઠારી હતા અને તેમણે વર્ષ ૧૯૯૭માં તે પદ સંભાળ્યું હતું. આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રીને સહાયક કોઠારી તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. સામાન્ય રીતે, સાત સ્પષ્ટ દિવસોની નોટિસ આપવામાં આવે છે. આ સાક્ષીએ ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત ઠરાવો આંક ૧૧૬ અને ૧૧૭ સાબિત કર્યા છે અને તે નટુભાઈના હસ્તાક્ષરમાં હોવાનું જણાય છે. ઠરાવ ક્રમાંક ૨-બી, જે ઠરાવ ક્રમાંક ૨-એ સાથે પસાર થયો હતો, તે સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે “રામ પ્રતાપ બંગલો” તરીકે ઓળખાતા મંદિરના એક પૂજારીને પણ નિવૃત્ત કરવામાં આવ્યા હતા અને બીજા એક સાધુને તે મંદિરના પૂજારી તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. ઠરાવ ક્રમાંક ૨-સી માલેગાંવ મંદિર (મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય)ના કોઠારીની નિવૃત્તિ અંગે છે અને તેમાં અન્ય કોઈ સાધુને માલેગાંવ મંદિરના કોઠારી તરીકે નિયુક્ત કરવાનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો. નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે આ સાક્ષી તેમજ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજો મુજબ, ૧૧.૦૫.૧૯૯૮ની બેઠકમાં અધ્યક્ષ ગદાધરાનંદજીની ગેરહાજરી નોંધવામાં આવી છે અને તે બેઠકની અધ્યક્ષતા હસમુખભાઈ રણછોડભાઈ પટેલે કરી હતી. ૧૧.૦૫.૧૯૯૮ની બેઠકના ઠરાવ ક્રમાંક ૧માં નોંધાયેલ છે કે ટ્રસ્ટ બોર્ડના સભ્યોએ પોતાની વ્યથા વ્યક્ત કરી અને ગુમ થયેલા અધ્યક્ષ ગદાધરાનંદજી ક્યાં છે તેનો કોઈ પત્તો ન હોવાથી આગળની કાર્યવાહી મુલતવી રાખવાનો નિર્ણય

કર્ચો. આ સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું છે કે કાર્યસૂચિ આંક ૧૧૭માં કાર્યસૂચિના મુદ્દા ક્રમાંક ૨ અંગે નામવાર અથવા મંદિરવાર કોઈ વિશિષ્ટ ઉલ્લેખ નથી. આ સાક્ષીએ એ પણ સ્વીકાર્યું છે કે કાર્યસૂચિના મુદ્દા ક્રમાંક ૨ અંગેની ચર્ચા ઠરાવ ક્રમાંક ૨એ, રબી અને રસી પસાર થયા પછી પૂર્ણ થયેલી ગણવામાં આવી હતી. પી.ડબ્લ્યુ. ક્રમાંક ૧૪ નાગજીભાઈ કાનજીભાઈ પટેલ (આંક ૨૨૫) નિઃસંદેહ તપાસાયા છે, પરંતુ તેમણે ૧૬.૦૪.૧૯૯૮ની બેઠકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી કાર્યસૂચિના મુદ્દા ક્રમાંક ૨ અંગે કોઈ પ્રકાશ પાડ્યો નથી. એ સારું છે કે કાર્યસૂચિના મુદ્દા ક્રમાંક ૨માં વટતાલ મંદિરના મુખ્ય કોઠારીના પદ માટે બદલી અથવા પ્રસ્તાવિત ફેરફાર અંગે કોઈ સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી, પરંતુ તે દિવસે બેઠકમાં પસાર કરાયેલા ત્રણ જુદા જુદા ઠરાવો સ્પષ્ટ સૂચવે છે કે અધ્યક્ષ જે પ્રસ્તાવ મૂકે તે અંગે બોર્ડના સભ્યો દ્વારા વિચારવિમર્શ થવાનો હતો. અધ્યક્ષની બંધારણીય સ્થિતિ અને ચર્ચા માટે મુદ્દાઓ આગળ ધપાવવાની તેમની સત્તાને ધ્યાનમાં લેતાં, ત્રણ જુદા જુદા મંદિરોના કોઠારીઓ અને પૂજારીઓની બદલી અંગેનો પ્રસ્તાવ તેમણે ૪ મૂક્યો હોવો જોઈએ; નહિતર માલેગાંવ (મહારાષ્ટ્ર) સ્થિત મંદિર સહિત ત્રણ જુદા જુદા મંદિરોના કોઠારીઓ અથવા પૂજારીઓની બદલી અથવા નિવૃત્તિ અંગે કોઈ ચોક્કસ ઉલ્લેખ ન હોત. તેથી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કર દ્વારા રજૂ કરાયેલ દલીલ કે કાર્યસૂચિના મુદ્દા ક્રમાંક ૨ અંગે બેઠકમાં બધું પૂર્ણ થઈ ગયું હતું અને ગદાધરાનંદજીએ ક્યારેય વટતાલ મંદિરના મુખ્ય કોઠારીની બદલી અંગે વિચાર કર્યો હતો તેવો કોઈ પુરાવો નથી, સ્વીકાર્ય જણાતો નથી. જે વ્યક્તિ ઘણા

વર્ષોથી ટ્રસ્ટીઓના બોર્ડમાં હતી અને કોઠારીઓ તથા પૂજારીઓની બદલીનું કામ, તેમજ તેમમાંથી કેટલાકને પદ પરથી નિવૃત્ત કરાવવાનું કામ કરતી હતી, તે કોઈ ખાસ હેતુ સિદ્ધ કરવા માટે વિચારવિમર્શ કરતો હતો એવું જણાય છે, અને એવો હેતુ અધ્યક્ષ તરીકે ગદાધરાનંદજીના મનમાં અવશ્ય રહ્યો હશે; નહિતર નવા ચૂંટાયેલા અધ્યક્ષ તરીકે, જે પ્રથમ બેઠકની તેમને અધ્યક્ષતા કરવી હતી, તેમાં તેઓ ટ્રસ્ટીઓના બોર્ડ દ્વારા નક્કી કરાયેલા મુજબ ત્રણ વ્યક્તિઓની નિમણૂક ન કરતાં. પુરાવામાં આવેલ છે કે આ કાર્યસૂચિ પ્રસિદ્ધ થયા પછી વટતાલ મંદિરના મુખ્ય કોઠારીની બદલી અંગે હોબાળો અને અફવા ફેલાઈ હતી. પી.ડબ્લ્યુ. કિંજલ જોશી દ્વારા અધ્યક્ષ ગદાધરાનંદજી અને આચાર્ય મહારાજ વચ્ચેની ટેલિફોનિક વાતચીત સાંભળ્યાનું સાક્ષ્ય નબળું સાક્ષ્ય છે, તે સાચું છે; છતાં હકીકત એ જ રહે છે કે આચાર્ય મહારાજ સહિત સૌ કોઈને વટતાલના મુખ્ય મંદિરના મુખ્ય કોઠારીની બદલીનો પ્રસ્તાવ આગળ વધારવામાં આવી રહ્યો હતો તેવી શંકા હતી. મુખ્ય મંદિરના મુખ્ય કોઠારીની બદલીનો પ્રશ્ન એ જ બેઠકમાં અન્ય ત્રણ મુદ્દાઓની જેમ ચર્ચાઈ અને નક્કી થઈ શક્યો હોત, અને નોંધ પર એવું આવ્યું છે કે કેટલાક અવરોધો તથા મતભેદોને કારણે મુદ્દા ક્રમાંક ૨ હેઠળના બધા પ્રસ્તાવો સંપૂર્ણપણે ચર્ચાયા નહોતા અથવા યોગ્ય ઠરાવો પસાર કરીને તેમના તર્કસંગત અંત સુધી પહોંચાડવામાં આવ્યા નહોતા. પુરાવામાં આવેલ છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨એ વર્ષ ૧૯૯૭માં મુખ્ય કોઠારી ભક્તિ કિશોરદાસજી સાથે મળીને નવલી ગુરુકુલના વહીવટમાં પ્રવેશ કર્યો હતો, એટલે કે ભક્તિ

કિશોરદાસજીને વટતાલ મંદિરના મુખ્ય કોઠારી તરીકે નિયુક્ત કર્યા બાદ, જે દસ્તાવેજોને મંદિરના મેનેજર તરીકેના પી.ડબ્લ્યુ. યશવંત ત્રિવેદીના સાક્ષ્ય અને મંદિર બોર્ડ ટ્રસ્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા ઠરાવો તેમજ સ્વામિનારાયણ ગુરુકુલ ટ્રસ્ટ, નવલીના ભૂતપૂર્વ ટ્રસ્ટી (આંક ૧૩૯)ના જુબાનીના સંદર્ભમાં વાંચવામાં આવે. પી.ડબ્લ્યુ. કિંજલ જોશીના સાક્ષ્યમાં નોંધ પર આવ્યું છે કે ગુરુ ગદાધરાનંદજીને આચાર્ય મહારાજનો ટેલિફોન આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ લગભગ રાત્રિના ૧૨.૦૦ વાગ્યે આચાર્ય મહારાજ વટતાલ મંદિર આવ્યા હતા અને તેઓ મુખ્ય કોઠારીની કચેરીમાં બેઠા હતા. ત્યારબાદ, આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામી ગુરુ ગદાધરાનંદજીને બોલાવવા ગયા હતા અને ગદાધરાનંદજીને એવું કહીને આવવા જણાવવાનું હતું કે “આચાર્ય મહારાજને કંઈક કામ છે અને તેથી તેઓ તમને બોલાવે છે.” ગદાધરાનંદજીએ જવાબ આપ્યો હતો કે તેઓ હાલ નહીં આવે, પરંતુ સવારે આવી શકે. ત્યારબાદ, આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામીએ ગદાધરાનંદજીને આચાર્ય મહારાજ સાથે વાત કરવા કહ્યું. ત્યારબાદ, ગદાધરાનંદજીએ ટેલિફોન પર વાત કરી. આચાર્ય મહારાજે પણ ગદાધરાનંદજીને નીચે આવવા કહ્યું, પરંતુ તેમણે ઇનકાર કર્યો. આ સાક્ષીના પુરાવા મુજબ, તે આખો સમય તેના ગુરુના ઓરડામાં હાજર હતો અને ગદાધરાનંદજીને કોઠારીની બદલીના મુદ્દે બોલાવવામાં આવી રહ્યા હતા. ગદાધરાનંદજીને એવું પણ કહેવામાં આવ્યું હતું કે જો તેઓ આવવા ઇચ્છતા ન હોય તો આચાર્ય મહારાજ પોતે તેમની પાસે આવી શકે, પરંતુ ગદાધરાનંદજીએ

આચાર્ય મહારાજને વિનંતી કરી હતી કે “તેઓ ‘ગાદીપતિ’ છે (ગાદી ધારણ કરનાર—સર્વોચ્ચ પદ પર રહેલ વ્યક્તિ) અને તેથી તેઓએ આવવું નહીં.” આ વાતચીત દરમિયાન આરોપી ક્રમાંક ૧ ગદાધરાનંદજીના ઓરડામાં આવ્યા હતા અને તે સમયે ટેલિફોન પર કોઠારીની બદલીના મુદ્દે ચર્ચા ચાલી રહી હતી, અને આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રીએ ગુસ્સાથી મૃતક ગદાધરાનંદજીને કહ્યું હતું કે “જો તમે બદલી કરશો તો તેઓ અશાંતિ (તોફાન) ઊભી કરી શકે—હંગામો મચાવી શકે.” જરૂરી પૂછપરછ દરમિયાન પુરાવાનો આ ભાગ કસોટી પર ખરો ઉતર્યો છે. એ સાચું છે કે સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું છે કે અદાલત સમક્ષ તેમણે જણાવેલા તથ્યો તેમણે અગાઉ ચકલાસી પોલીસ અથવા સી.આઈ.ડી. ક્ષાઈમ્સ સમક્ષ જણાવ્યા નહોતા. આ અદાલતે આ પાસા અંગે અગાઉ ચર્ચા કરી છે, પરંતુ સ્પષ્ટ છે કે ચકલાસી પોલીસ ગુરુ ગદાધરાનંદજીને શોધવાનો પ્રયાસ કરી રહી હતી અને વાસ્તવિક ગુનો ન તો ચકલાસી પોલીસ દ્વારા નોંધાયો હતો અને ન તેની તપાસ કરવામાં આવી હતી. ચકલાસી પોલીસ ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ થી ૦૮.૦૫.૧૯૯૮ દરમિયાન થયેલી ગાયબ નોંધ અંગેની તપાસના હવાલે હતી. ત્યારબાદ, નડિયાદ ટાઉન પોલીસે તે તપાસ પોતાના હસ્તક લીધી હતી અને અનુસંધાને ૧૨.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ તે સંબંધિત કાગળો એલ.સી.બી. (લોકલ ક્ષાઈમ બ્રાન્ચ)ને મોકલવામાં આવ્યા હતા. તે પછી, રાજ્ય સી.આઈ.ડી. ક્ષાઈમ્સે ૧૫-૧૬.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ સંબંધિત તપાસ પોતાના હસ્તક લીધી હતી. આ ત્રણેય તપાસ એજન્સીઓ તરફથી તપાસવામાં આવેલા સાક્ષીઓએ સ્પષ્ટપણે

જણાવ્યું છે કે તેમણે કોઈ તપાસ હાથ ધરી નહોતી, તેમજ સી.બી.આઈ.એ જે દષ્ટિકોણ અપનાવ્યો હતો તે દષ્ટિકોણથી આ ત્રણેય તપાસ એજન્સીઓમાંથી કોઈએ તપાસ હાથ ધરી હતી એવો કોઈ પુરાવો નોંધ પર આવેલો નથી. તેથી, ગુરુ ગદાધરાનંદજીને અપહરણ કરાયેલા, ગેરકાયદેસર રીતે કેદ કરાયેલા અથવા હત્યા કરાયેલા માનીને એવું કોઈ નિવેદન આ ત્રણેય એજન્સીઓમાંથી કોઈએ નોંધ્યું નહોતું. તેથી, પી.ડબ્લ્યુ. કિંગલ જોષી સહિતના સાક્ષીઓને એવો સૂચન કરવું કે તેણે ચોકલાશી પોલીસ અથવા સી.આઈ.ડી. ક્રાઈમ્સ સમક્ષ અમુક બાબતો કહી નહોતી, જે વિરોધાભાસ રૂપે નોંધ પર લાવવામાં આવી છે, તે તર્કસંગત ગણાય નહીં. આ સાક્ષીનું સી.આઈ.ડી. ક્રાઈમ્સ દ્વારા ૧૬.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ નોંધાયેલ નિવેદન સહેજ ગાફલતાપૂર્વક નોંધાયેલ નિવેદન જણાય છે. આ નોંધવું પણ મહત્વપૂર્ણ છે કે કોતારીના બદલીના મુદ્દે અહંકારી રીતે અસંતોષ વ્યક્ત કરનાર આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રીના, પી.ડબ્લ્યુ. કિંગલ અને પી.ડબ્લ્યુ. જતિનના જણાવ્યા મુજબ, મૃતક સાથે કોઈ શત્રુતા ભરેલા સંબંધો નહોતા. પ્રથમ બેઠક પછી પણ તે સહાયક કોતારીના પદનો લાભ લઈ રહ્યો હતો અને જે દિવસે ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગાયબ હોવાનું જાણવા મળ્યું તે દિવસે જ્યારે આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામી નડિયાદ ખાતે તેની સાથે હતો, ત્યારે આ બે આરોપીઓ અંગે તેને શંકાનો લેશમાત્ર પણ થયો ન હોય તે સંભવ છે. પુરાવા મુજબ આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામી કોતારીનો સહાયક હતો અને આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રી સાથે કામ કરતો

હતો. તેથી, આ સાક્ષીએ સી.બી.આઈ. સમક્ષ અને અદાલત સમક્ષ જે હકીકતો કહી છે તે અગાઉ ન કહી હોવી, તેને ગંભીર ખામી અથવા સુધારાના સ્વરૂપની મહત્વપૂર્ણ વિરોધાભાસ તરીકે જોવી ન જોઈએ. વિપરીત રીતે, અદાલત સમક્ષ તેનું નિવેદન, સી.બી.આઈ. સમક્ષ તેણે જે હકીકતો પ્રગટ કરી હતી તે દૃષ્ટિએ સુસંગત ગણાવી શકાય; અન્યથા, બચાવ પક્ષ નોંધ પર વિરોધાભાસો લાવી અને સાબિત કરી શક્યો હોત. પુરાવાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આચાર્ય મહારાજ અજેન્દ્રપ્રસાદજી તરફથી દબાણ હતું અને વિરોધ કે દબાણને કારણે મુખ્ય મંદિર એટલે કે વડતાલ મંદિરના કોતારીની બદલી અંગે કોઈ ચર્ચા થઈ નહોતી. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તપાસાયેલા સાક્ષીઓ એટલે કે પી.ડબ્લ્યુ. શાસ્ત્રી હરિપ્રકાશદાસજી (આંક ૧૬૦), પી.ડબ્લ્યુ. પ્રેમવતીનંદ ગુરુ હરિ કૃષ્ણ (આંક ૨૦૭), આ મુદ્દે ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપતા નથી, પરંતુ નોંધમાંથી બહાર આવે છે કે મુખ્ય કોતારીની બદલીના મુદ્દે હસ્તાક્ષર અભિયાન ચાલ્યું હતું. પી.ડબ્લ્યુ. કપિલભાઈ જોષી (આંક ૨૧૧)નો પુરાવો સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે ગદાધરાનંદજીએ મંદિરના કોતારીની બદલી કરવાની વિચારણા શરૂ કરી હોવાથી પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામીએ તેમના સમક્ષ કંઈક શંકા/આશંકા વ્યક્ત કરી હતી અને તે આશંકા ગદાધરાનંદજી સુધી પહોંચાડવામાં આવી હતી. આ સાચું છે કે આ સાક્ષીએ પોતાની મુખ્ય પરીક્ષામાં જે હકીકતો જણાવી તે સી.આઈ.ડી. કાઈમ્સ સમક્ષનું તેનું વર્ણન નહોતું, પરંતુ સ્પષ્ટ છે કે મૃતક ગદાધરાનંદજીના મનમાં ચાલતી બાબતો અંગે પી.ડબ્લ્યુ. કિંજલ જોષી અને પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામી સહિત

અનેક વ્યક્તિઓને જાણ કે માહિતી હતી. તેથી, વડતાલ મુખ્ય મંદિરના મુખ્ય કોતારીની બદલીની પરિસ્થિતિમાં આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ની સ્થિતિ બદલાત. એ અનુમાન કરી શકાય છે કે નવો મુખ્ય કોતારી પોતાની વિશ્વસનીય વ્યક્તિ પસંદ કરે અથવા જો તે તંદુરસ્ત હોય તો સહાયક કોતારી તરીકે કામ કરવા માટે કોઈની નિમણૂક કે પસંદગી જ ન કરે. બંધારણીય રીતે એવી કોઈ સહાયક કોતારીની પદવી નથી, પરંતુ એટલી વિશાળ સંસ્થાનું સંચાલન જટિલ પ્રશ્ન હોવાથી મુખ્ય કોતારીને કાયમી સહાયકની જરૂરિયાત હોઈ શકે અને એવી વ્યક્તિને સ્વાભાવિક રીતે સહાયક કોતારી તરીકે સંબોધવામાં આવતી હોય. જો સહાય કરતી વ્યક્તિઓ એકથી વધુ હોય, તો એવી એક કે બે વ્યક્તિઓને કોતારીના સહાયક તરીકે સંબોધવામાં આવતી અને માનવામાં આવતી હોય. આ પરિસ્થિતિ આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ માટે ચિંતાનો વિષય હતી. ફરિયાદ પક્ષનો એવો દાવો છે અને સી.બી.આઈ. તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી રવાણીએ દલીલ કરી છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ કોતારી કચેરીમાં અત્યંત લાભદાયી સ્થિતિ ભોગવી રહ્યા હતા, કારણ કે તેઓ વિશાળ આવક અને ખર્ચ ધરાવતા મુખ્ય મંદિરના વહીવટી તેમજ આર્થિક મુદ્દાઓ મુખ્યત્વે સંભાળતા હતા. તેથી, ટેમ્પલ બોર્ડ ટ્રસ્ટ તથા વડતાલ મુખ્ય મંદિર તરફથી નાણાં એકત્ર કરવાની, તે સંચિત રાખવાની અને તેમની મરજી મુજબ તે ખરેખર જરૂરી હોય કે ન હોય તેમ છતાં ખર્ચ કરવાની સત્તા મુખ્ય કોતારીના કાર્યક્ષેત્રમાં હતી અને અગાઉ જણાવ્યા મુજબ મુખ્ય કોતારી ભક્તિ કિશોરદાસજી શારીરિક રીતે એટલા

સશક્ત અને વહીવટમાં સક્રિય ન હોવાથી આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ હકીકતમાં કાર્યરત કોતારી તરીકે કામ કરતા હતા. તેથી, ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલો અને આ અદાલતે અગાઉ આંક રજજના શોધ અને જમી પંચનામું તથા આંક રજપની ફાઈલમાંથી સામગ્રીની ખરીદીના બીલો અને વાઉચરો વગેરે અંગે ચર્ચા કરતાં જે પુરાવાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, તે મુખ્યત્વે આરોપી ક્રમાંક ૧ની હસ્તલિપિમાં હોવાનું સાબિત થવાથી હેતુ સંબંધિત ફરિયાદ પક્ષના દાવાને વધુ બળ મળે છે. સી.બી.આઈ. માટે હાજર વિદ્વાન વકીલ શ્રી રવાણીએ રજૂ કરેલી આ દલીલ ફગાવવાનો અમને કોઈ કારણ દેખાતો નથી કે સહાયક કોતારી તરીકેની તેમની સ્થિતિને કારણે તથા મંદિર માટે સામગ્રીની ખરીદીના વ્યવહારો સાથે સંકળાયેલા લોકો પાસેથી આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ને વધારાની વિશાળ આવક મળતી હતી અને આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ના મનમાં રહેલી દુશ્મનાવટની અસર અથવા લાગણીઓ આસપાસના લોકો, જેમાં પી.ડબ્લ્યુ. જતિન ભગત, પી.ડબ્લ્યુ. કિંજલ જોષી અથવા પી.ડબ્લ્યુ. નઝીમ્સ, પી.ડબ્લ્યુ. ચી મન પર માર અને પી.ડબ્લ્યુ. ઈસ્માઈલ વોરા જેવા અન્ય લોકોનો સમાવેશ થાય છે, તેમના ધ્યાનમાં આવી ન હોય. અમારા દેશમાં તુરંત કારણોસર પણ લોકોનું અપહરણ થાય છે અથવા તેમની હત્યા થાય છે. નિઃસંદેહ, અદાલત આ પાસા અંગે ન્યાયિક નોંધ લઈ શકે તેમ નથી, પરંતુ જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનો આક્ષેપ એવો હોય કે મુખ્ય કોતારીના કાર્યાલયમાં આવેલી આ અત્યંત લાભદાયી સ્થિતિ ગુમાવવાની આશંકાએ આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ને કોઈ રસ્તો શોધવા પ્રેર્યા, અને

તે કદાચ કાયમી ઉકેલના સ્વરૂપનો હતો. સી.બી.આઈ. તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ શ્રી રવાણીએ આ દર્શાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે વચ્ચે વારંવાર બેઠકો થતી હતી અને મુખ્ય કોતારીની આશંકા એવી હોવાનું જણાય છે કે ગુમ થયેલા ગુરુ અંગે કંઈપણ બહાર આવે તે પહેલાં, ટેમ્પલ બોર્ડ ટ્રસ્ટ દ્વારા બોલાવવામાં આવેલી બેઠકોમાં તેની સતત ગેરહાજરીને કારણે તે પોતે જ પોતાનું દરજ્જો અને સભ્યપદ ગુમાવી શકે. દલીલના હેતુસર જો આપણે આ રજૂઆત અવગણીએ તો પણ, એ સ્પષ્ટ છે કે અસમયે એટલે કે મધરાતે ૧૨.૦૦ વાગ્યે વડતાલ મંદિર જવાનો પ્રયત્ન અને આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામીને ગુરુ ગદાધરાનંદજીને બોલાવવા મોકલવાની ક્રિયા મહત્વપૂર્ણ દોષારોપક પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા તરીકે સામે આવે છે. મોડીરાત્રે આવવાનો ગદાધરાનંદજીનો ઈન્કાર, ખાસ કરીને આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રીએ ગદાધરાનંદજીને ગડબડ/હુલ્લડ સર્જાશે એવી આપેલી ચેતવણી પછી, અનેક વિચારોને જન્મ આપનાર બન્યો હોવો જોઈએ. આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૩ના નિવાસસ્થાનમાંથી મોટી રોકડ રકમની વસૂલાત, હેતુ સંબંધિત ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પુરાવાને ટેકો આપતી પરિસ્થિતિ છે. હસ્તલિપિ નિષ્ણાતનો અહેવાલ, જેણે હિસાબો અને સામગ્રીની ખરીદીની વિગતો વગેરેની તપાસ કરી હતી, તે પણ આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામીની સંડોવણી દર્શાવે છે અને મુદ્દો ક્રમાંક ૩ સંબંધિત વ્યક્ત કરાયેલ મત (આંક ૨૮૭ અને ૨૮૮) દર્શાવે છે કે શ્રીજીચરણ સ્વામી વડતાલ મુખ્ય મંદિરના વહીવટ તેમજ આર્થિક કારોબારમાં

પણ સક્રિય હતો. આ સાચું છે કે અમુક સ્થળોએ આરોપી ક્રમાંક ૩ને “વાલ્ડહેઇમ સ્વામી” અથવા “માલડાઇવ સ્વામી” તરીકે સંબોધવામાં આવ્યો છે તે હકીકતને વધારે મહત્વ આપવું જોઈએ નહીં; પરંતુ બે મોટર વાહનોના માલિક તરીકે, જેમાં એક તેના પોતાના નામે અને બીજું પી.ડબ્લ્યુ. લક્ષ્મીપ્રસાદના નામે છે, જેના સાથે આરોપી ક્રમાંક ૩ રહેતો હતો, તે હકીકત આ અદાલતને આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચાડે છે કે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરની આ દલીલ સ્વીકારવી જોઈએ નહીં કે આરોપી ક્રમાંક ૩નો મંદિરના આર્થિક કારોબાર સાથે કોઈ સંબંધ કે સંડોવણી નથી, ખાસ કરીને જ્યારે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ તથા આરોપી ક્રમાંક ૩ વચ્ચેના પરસ્પર સંબંધો અંગેનો પુરાવો ઉપલબ્ધ છે, જેનો અમે અગાઉ ઉલ્લેખ કર્યો છે. રાત્રિના અજોડ કલાકોમાં, જ્યારે આચાર્ય મહારાજ પોતે મંદિર પરિસરમાં હાજર હતા ત્યારે પણ ગદાધરાનંદજી દ્વારા દર્શાવાયેલ અડગતા, મુખ્ય વડતાલ મંદિરના ચીફ કોઠારીની બદલી માટે ગદાધરાનંદજી પ્રસ્તાવ ન મૂકે તે અટકાવવાનો અંતિમ પ્રયત્ન હોવાનું જણાય છે. આ સાચું છે કે નિર્ણય મૃતક ગદાધરાનંદજીના હાથમાં નહોતો અને તેઓને માત્ર બદલીનો પ્રસ્તાવ કરવાની તથા બદલી પામનાર ઉમેદવારનું નામ અથવા નિવૃત્ત કરવાના વ્યક્તિનું નામ સૂચવવાની સત્તા હતી. પરંતુ જ્યાં સુધી એવો પ્રસ્તાવ સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ, અનુકૂળ ન હોય એવો, અથવા પદ માટે અયોગ્ય વ્યક્તિ સંબંધિત હોવાનું ન જણાય અને અધ્યક્ષ દ્વારા કરાયેલ પ્રસ્તાવ સામાન્ય રીતે સ્વીકારવામાં આવતો હોવાનું જણાય, ત્યાં સુધી આથી ફરિયાદ પક્ષનો હેતુ સંબંધિત મામલો નબળો

બની જતો નથી. એવું જણાય છે કે આવા ત્રણ પ્રસ્તાવો ટ્રસ્ટી મંડળ દ્વારા મંજૂર પણ કરવામાં આવ્યા હતા. શક્ય છે કે વડતાલ મંદિરના ચીફ કોઠારીની બદલી અથવા તેની નિવૃત્તિ સંબંધિત અધ્યક્ષ દ્વારા કરાયેલ પ્રસ્તાવ ટ્રસ્ટી મંડળે સ્વીકાર્યો ન હોત, પરંતુ એવો પ્રયાસ આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ સહિત ઘણા લોકોને ગમ્યો નહોતો; નહીં તો આરોપી ક્રમાંક ૧ નારાયણ શાસ્ત્રી અને આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીયરણ સ્વામી મધ્યરાત્રિના અજોડ સમયમાં આચાર્ય મહારાજ વડતાલ મંદિર ખાતે આવી રહ્યા છે તેની જાણ કેવી રીતે થાત. આ બંને વ્યક્તિઓની કોઠારી કાર્યાલયની નજીક અથવા આચાર્ય મહારાજ સાથે જ ખૂબ જ યોગ્ય સમયે હાજરી પોતે જ સૂચવે છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ એ અધ્યક્ષ વિરુદ્ધ હસ્તાક્ષર અભિયાન ઉપરાંત વધુ દબાણ લાવવાનો અંતિમ પ્રયત્ન કર્યો હતો જેથી તેઓ મુખ્ય વડતાલ મંદિરના કોઠારીની બદલીનો પ્રસ્તાવ ન મૂકે અથવા તેના માટે આગ્રહ ન રાખે. તે નિષ્ફળ જતાં ગદાધરાનંદજીની હત્યા કરવાની કાવતરાની રચના થઈ, એ ફરિયાદ પક્ષનો મૂળભૂત કેસ છે. તેથી, શ્રી ઠક્કરે દલીલ કરી તેમ આ એવો કેસ નથી કે જેમાં ફરિયાદ પક્ષે માત્ર અસ્પષ્ટ રીતે હેતુ સૂચવ્યો હોય. ચીફ કોઠારી ભક્તિ કિશોરદાસજી આરોપી નથી, એટલા માત્રથી હેતુ અંગેનો પુરાવો નબળો બની જતો નથી. કાર્યસૂચિની વસ્તુ ક્રમાંક ૨ સંબંધિત ત્રણ મુદ્દાઓ પર ચર્ચા કર્યા પછી બેઠકમાં થયેલ નિષ્કર્ષ પણ મૃતકનો પ્રસ્તાવિત પગલું રદ કરવામાં આવ્યું હતું કે છોડી દેવામાં આવ્યું હતું એવું નિષ્કર્ષ કાઢવા માટે પૂરતું નથી. આ અદાલતના મત મુજબ, નૌતમ સ્વામી અને

પ્રેમસ્વરૂપ જેવા કેટલાક અન્ય વ્યક્તિઓને મૃતક સામે વધુ મજબૂત હેતુ અથવા વૈરભાવ હતો, તે બાબત અસંગત ગણાય. એકથી વધુ વ્યક્તિઓના મનમાં કોઈ વ્યક્તિને દૂર કરવાની ઇચ્છા અથવા કામના હોઈ શકે, પરંતુ જ્યાં સુધી અન્ય રીતે સાબિત ન થાય અથવા અભિલેખ પર લાવવામાં ન આવે કે ગદાધરાનંદજીની હત્યામાં અન્ય શત્રુઓ સંભવતઃ સંકળાયેલા હોઈ શકે, ત્યાં સુધી વડતાલ મંદિરના અન્ય કોઈ સાધુના મનમાં રહેલો માત્ર વૈરભાવ હેતુ સંબંધિત પુરાવાને નબળો કે અસ્પષ્ટ બનાવતો નથી. મંદિરને કરિયાણું પૂરું પાડનાર પ્રોસિક્યુશન સાક્ષી દીક્ષિતકુમારની વિરોધી માનસિકતા પણ આ હકીકતને ઉખેડી શકતી નથી કે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ પ્રભાવશાળી સ્થાને હતા અને મંદિરની દૈનિક ખરીદી તથા નાણાકીય કારોબારમાં તેમનો વ્યવહાર હતો. વિપરીત રીતે, આ સાક્ષી દ્વારા અભિલેખ પર આવ્યું છે કે દર વર્ષે લાખો રૂપિયાની સામગ્રીની ખરીદી થતી હતી, જો આરોપી ક્રમાંક ૧ ના નિવાસસ્થાનેથી જમ કરાવેલા દસ્તાવેજોને ધ્યાનમાં લેવાય. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે બક્ષિશ સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, ૧૯૭૧(૩) એસ.સી.સી. ૧૮૨ ના કેસમાં જે નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યો, તે મુખ્યત્વે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા આધારિત કેસ સંબંધિત અગાઉના નિર્ણયના સિદ્ધાંતને સમર્થન આપે છે. હકીકતોના આધાર પર, સર્વોચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ છ અલગ પાસાઓ પર આધારિત હતો, જેમાંથી એક હેતુ હતો (ચુકાદાના પરિચ્છેદ-૩), અને સર્વોચ્ચ અદાલતે ચુકાદાના પરિચ્છેદ-૭ માં નોંધ્યું છે કે માત્ર કુટુંબની મિલકતમાં

પોતાનો હિસ્સો માંગવા બદલ પિતા અને ભાઈઓએ મંગલસિંહની હત્યા કરી હોય તે અસંભવિત છે. બનાવ પહેલાં આશરે ૧૨ થી ૧૩ વર્ષથી મૃતકે ઘર છોડ્યું હતું, તે હકીકત સામાન્ય પરિસ્થિતિમાં તેમને તેનો હિસ્સો નકારવા પ્રેરિત કરી શકે તેવી નહોતી. અપીલકર્તાએ પોતાના ભાઈની હત્યા કરવાનો કોઈ વિશેષ હેતુ નહોતો. ઉલ્લેખિત નિર્ણયના સાદા વાંચનથી જ સ્પષ્ટ થાય છે કે તે કેસની હકીકતોના આધારે સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલી ટિપ્પણીઓ વર્તમાન કેસમાં આરોપીઓને મદદરૂપ થતી નથી. વિપરીત રીતે, કોઈ નિર્ધારિત કેસમાં હેતુનો અભાવ ફરિયાદ પક્ષના કેસને અવરોધરૂપ બનતો નથી, જો ફરિયાદ પક્ષે જે પરિસ્થિતિઓ પર આધાર મૂક્યો હોય તે સંતોષકારક રીતે અને વાજબી શંકાથી પર સાબિત થયેલી જણાય. અમારા મત મુજબ, વર્તમાન કેસમાં ફરિયાદ પક્ષે ગુનાનો હેતુ સ્થાપિત કરવા માટે સંતોષકારક પુરાવો રજૂ કર્યો છે.

(૪૧) ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ પુરાવાની મૂલવણી જો ફોજદારી ષડયંત્રના ગુનાના આરોપની પૃષ્ઠભૂમિમાં કરવામાં આવે, તો એ સ્વીકારવું શક્ય બને છે કે મૃત્યુ પામેલા ગદાધરાનંદજીની હત્યા કરવામાં આવી હોવાનું શંકાતીત રીતે સાબિત થાય છે અને તે કૃત્ય સ્વતંત્ર રીતે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગેરકાયદેસર કૃત્ય છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦-બીમાં આપવામાં આવેલી “ફોજદારી ષડયંત્ર” ની વ્યાખ્યા અહીં પુનઃઉત્પાદિત કરવાની આવશ્યકતા નથી, પરંતુ તેમાં એવી જોગવાઈ છે કે ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરારનો

અંતિમ હેતુ હોય કે હેતુને અનુસંગિક રીતે સંબંધિત હોય, તે અગત્યનું નથી. ફરિયાદ પક્ષે એ સાબિત કરવાનું રહે છે કે ષડયંત્રકારો વચ્ચે ફોજદારી અયોગ્ય કૃત્ય કરવા બાબતે કોઈ કરાર થયો હતો. ભારતીય દંડ સંહિતામાં કલમ ૧૨૦- એનો સમાવેશ કરીને કરવામાં આવેલા સુધારા પહેલાં, “ષડયંત્ર” માત્ર ઉશ્કેરણીના એક પ્રકાર તરીકે જ ગણાતું હતું, જેમ સર્વોચ્ચ અદાલતે યશ પાલ મિતલ વિ./સ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૨૪૩૩ ના કેસમાં નોંધ્યું છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે એકથી વધુ નિર્ણયો માં જણાવ્યું છે કે ષડયંત્ર એવી ઘટના છે જેમાં ઓછામાં ઓછા બે વ્યક્તિઓની સંલિપ્તતા આવશ્યક છે અને તેનું મર્મ એ છે કે તેઓ બંને ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા, અથવા કાયદેસર કૃત્ય ગેરકાયદેસર અથવા બિનકાયદેસર સાધનો દ્વારા કરવા સંમત થાય. આરોપીઓ વિરુદ્ધના આક્ષેપો તે પ્રકારના કેસમાં આવે છે જેમાં આરોપી વ્યક્તિઓએ કરારમાં પ્રવેશ કર્યો હતો અને તેઓ સૌએ સમજી લીધું હતું કે ગુરુ ગદાધરાનંદજી વડતાલ ખાતે શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ દેવ દ્વારા સંચાલિત વડતાલ ગાદી હેઠળના સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના મંદિરો તથા તેની ટ્રસ્ટને અધીન મંદિરોમાં કોઠારીઓ અને પૂજારીઓના બદલીકરણ/નિવૃત્તિ અથવા નિમણૂકના વિચારના પ્રોત્સાહક હતા અને ખાસ કરીને ટ્રસ્ટના વડતાલ મુખ્ય મંદિરના મુખ્ય કોઠારીના બદલીકરણ અંગે ચર્ચા આમંત્રિત કરવા એજન્ડા પરિભ્રમિત કરવાની તેમની આગ્રહપૂર્ણ ભૂમિકા હતી. ગદાધરાનંદજીની અધ્યક્ષ તરીકેની ચૂંટણીની તારીખ તથા ત્યારબાદ બનેલી અન્ય ઘટનાઓ અંગે વિગતે ચર્ચા થઈ છે, જેથી

એ સ્પષ્ટ થાય છે કે ટ્રસ્ટના સંચાલન સાથે સંકળાયેલા કેટલાંક લોકો મૃત્યુ પામેલા ગદાધરાનંદજી દ્વારા પ્રસ્તુત કરાયેલા વિચાર સાથે સંમત નહોતા. તેમણે તેમના સમક્ષ સીધા કે પરોક્ષ રીતે પોતાની અનિચ્છા અથવા અસંતોષ વ્યક્ત કર્યો હતો અને તેમને મનાવવા પ્રયત્ન કર્યો હતો અને ત્યારબાદ તેમના પર દબાણ લાવવાના પ્રયત્નો પણ થયા હતા. અગાઉ ચરચ્યા મુજબ, આરોપી નં. ૧ અને ૨ સક્રિય હતા અને તેઓ નાસિકથી તેમજ વડતાલ નગરમાં મંદિર પરિસરથી થોડે અંતરે આવેલા નિવાસસ્થાનેથી, મધરાતે ૧૨.૦૦ વાગ્યે, આચાર્ય મહારાજને વડતાલ મંદિરે લાવવામાં પણ સફળ રહ્યા હતા અને ફરિયાદ પક્ષે સાબિત કર્યું છે તેમ, આ બંને વ્યક્તિઓ મુખ્ય કોઠારી ભક્તિ કિશોરદાસજીના કાર્યાલયની મુખ્યસ્થિતિ સાથે સક્રિય રીતે સંકળાયેલા અને રસ ધરાવતા હતા. ભક્તિ કિશોરદાસજીની બદલી, પુરાવાથી જે રીતે જણાય છે તે મુજબ, તેમની પ્રતિષ્ઠામાં ઘટાડો લાવનાર હતી, પરંતુ આરોપી નં. ૧ અને ૨ને રોજિંદા લેવડદેવડ તથા વાર્ષિક નાણાકીય વળતર અને મંદિરની આવકના નાણાપ્રવાહમાંથી મળતા લાભ ગુમાવવાનો અને મોટું વાસ્તવિક નુકસાન સહન કરવાનો ભય હતો. ખાસ કરીને સી.બી.આઈ. સહિત ફરિયાદ તપાસ એજન્સીએ બહાર લાવેલા તથ્યોને જોતા એવો અનુમાન નીકળે છે કે આખી કાર્યવાહી માત્ર એક કે બે વ્યક્તિઓ માટે શક્ય નહોતી, કારણ કે સૌપ્રથમ ગદાધરાનંદજીને તેમના પ્રભુત્વક્ષેત્રમાંથી દૂર લઈ જવાના હતા. તેમને ચૌનસુખ કે તેવી અન્ય કોઈ પ્રવૃત્તિના લાભથી દ્વારા બ્લેકમેઈલ કરવું પણ શક્ય હતું. તેમને ધન-સંપત્તિનો

લાલચ આપી આકર્ષિત કરી શકાય તેમ નહોતું, કારણ કે મંદિરની મિલકત અને આવક અંગે વ્યવહાર કરવા માટે તેઓ પ્રથમ અને અધિકૃત વ્યક્તિ હતા. આનંદપ્રવાસોની વ્યવસ્થા તથા વિવિધ સ્થળોની મુલાકાતો પણ તેમના માટે ખાસ મહત્વની બાબત નહોતી. તેઓ તો તાજા અધ્યક્ષપદ પર આવ્યા હોવાથી સત્તાનો લાભ પહેલેથી જ ભોગવી રહ્યા હતા. માનવદેહ વિરુદ્ધ થતા ફોજદારી અયોગ્ય કૃત્યો, ખાસ કરીને અજાણી પરિસ્થિતિમાં, કુટુંબી અણબનાવના પ્રસંગે પરિવારના કોઈ એક કે અન્ય સભ્યના ઉશ્કેરણે, અથવા અન્ય કોઈ કારણસર, અથવા માનવીની ચૌન દુર્બળતાને કારણે જોવામાં આવે છે અને આવા મોટા ભાગના કેસોમાં શંકાસ્પદો નજીકના પરિઘમાંથી જ મળી આવે છે. નિશ્ચિતપણે, આ અદાલત ન્યાયિક નોંધ લઈ શકતી નથી કે કાયદેસર રીતે કોઈ આરોપી વિરુદ્ધ માત્ર તે આધાર પર અનુમાન દોરી શકતી નથી. તેમ છતાં, તપાસ એજન્સીએ પ્રારંભે વડતાલ મંદિરની કાર્યપદ્ધતિ અનુસાર તરત આગળના વર્તુળમાં રહેલ તમામ વ્યક્તિઓને ઘેરી લઈ તેમની સઘન પૂછપરછ કરી હતી અને તપાસ પૂર્ણ થયા બાદ અદાલતમાં રજૂ થયેલ અહેવાલથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે જેઓને હકીકતમાં આરોપપત્રમાં સામેલ કરવામાં આવ્યા છે તેનાથી વધુ વ્યક્તિઓને કસ્ટડીમાં રાખી તપાસ કર્યા બાદ તપાસ એજન્સીએ ઉચ્છેદના સિદ્ધાંતને અપનાવ્યો હતો. કેટલાક શંકાસ્પદો, જેમ કે નૌતમ સ્વામી વગેરે વિરુદ્ધ લાઈ ડિટેક્શન ટેસ્ટના પ્રતિકૂળ અહેવાલો પણ હતા, છતાં અંતે સી.બી.આઈ. હેતુનો તાર અને ત્યારબાદ આરોપીઓએ અપનાવેલી રીત સુધી

પહોંચવામાં સફળ રહી હતી. જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૧ અને ૨નો પ્રશ્ન છે, તેઓ એકસરખો હેતુ વહેંચતા હતા અને એવો સંતોષકારક પુરાવો છે કે ગદાધરાનંદજીને દૂર કરવાની કલ્પના પ્રસ્તુત કરવાના અથવા સ્વીકારવાના તેઓ પાસે દરજ્જો પણ હતો અને કારણો પણ હતાં. સંબંધીઓ-સહ-શિષ્યોની આસપાસ જ રહેવું અને આચાર્ય મહારાજને મળવાની અનિચ્છા પછી પણ તેમના સાથે સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધો જાળવી રાખવા, તથા નિર્ણાયક અને સંબંધિત સમયે પી.ડબલ્યુ. કિન્જલ અને પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતને નડિયાદ ખાતે લઈ જવાની તેમની વર્તણૂક, સંબંધિત તથ્યો છે અને ફોજદારી ષડયંત્રના ગુનાના સંદર્ભે દોષારોપક પુરાવા તરીકે વાપરી શકાય તેવા છે, નહિતર આ ગુનો એટલા લાંબા સમય સુધી પડદા પાછળ રાખી શકાય તેમ નહોતો. કિંમતી વસ્તુઓ, નાણાં જમા, એફ.ડી.આર., રોકડ રકમ વગેરેની વસૂલી એવો પુરાવો છે જેમાંથી એવો અનુમાન થઈ શકે કે ગેરરીતે મેળવાયેલા ધનની લાભાર્થી વ્યક્તિઓ કંઈ પણ કરવા તૈયાર હતી. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, તપાસ એજન્સીએ શોધી કાઢેલું અને સાબિત કરેલું હત્યાનું સ્થળ નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સ છે, જ્યાં ભક્તિ કિશોરદાસજી અને આરોપી નં. ૧ તથા ૨ તે ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટી તરીકે પ્રભાવશાળી સ્થિતિમાં હતા. તેથી હત્યાનું સ્થળ પણ ષડયંત્રના આરોપ સંબંધિત એકત્રિત કરાયેલા પુરાવાની શક્તિમાં વધારો કરે છે. મુખ્ય કોઠારી ભક્તિ કિશોરદાસજીની શારીરિક અશક્તિ, જે વહીવટ તથા નાણાકીય કારોબાર પર અસરકારક હતી, એ પણ એવો મુદ્દો છે જેને અવગણવામાં આવી શકતો નથી. આરોપી નં. ૧

નારાયણ શાસ્ત્રીના ફોન કોલના બહાને અને તે પછા અચાનક, આરોપી નં. ૨ અને જને નડિયાદથી અલગ પાડવાની ઘટના, ફરિયાદ પક્ષે સાબિત કરી છે તેમ, ષડયંત્રને સ્પષ્ટ રીતે ઉજાગર કરે છે. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળના નિવેદનમાં આ બંને આરોપીઓએ જણાવ્યું છે કે તેઓ ઝુંદાલ ગામ જવાના હતા. પી.ડબલ્યુ. કિન્જલ અને પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગત બંનેને કાર્યક્રમમાં હાજરી આપવા વડતાલ મંદિર છોડતાં પહેલાં પૂર્વથી જાણ કરવામાં આવી નહોતી તે બાબતનો પુરાવો સ્વીકાર્ય જણાય છે; અન્યથા, આરોપીઓએ પોતાની મુલાકાતનું સ્થળ તરીકે અમદાવાદનું નામ આપવાનું કોઈ કારણ નહોતું. બંને આરોપી વ્યક્તિઓ, ખાસ કરીને આરોપી નં. ૨, સાંજે ૭.૦૦ અથવા ૭.૩૦ વાગ્યા પછી અથવા રાત્રે ૮.૦૦ વાગ્યા પહેલાં કોઈપણ સમયે મંદિર પરિસરમાં આવ્યા હોવાની બાબત, ડૉ. ગુપ્તાએ નિર્ધારિત કરેલા મૃત્યુના સમયના સંદર્ભે હત્યા આચરાયેલા નિર્ણાયક સમયગાળા દરમિયાન તેમની ગેરહાજરી દર્શાવે છે. અગાઉ ઉલ્લેખાયેલ પરસ્પર ઘનિષ્ઠ સંબંધો માત્ર પોતે જ કોઈ આરોપી માટે અયોગ્યતા નથી, પરંતુ જ્યારે આરોપી નં. ૩ એ વ્યક્તિ હતો જેણે ગુરુ ગદાધરાનંદજીને વડતાલ મંદિર પરિસરમાંથી દૂર લઈ ગયો હતો અને જો એવું જણાય કે તે ગદાધરાનંદજીને દૂર કરવાની નિશ્ચય, કરાર અથવા સમજૂતીના અનુસંધાનમાં હતું, તો એવું કહેવું શક્ય નથી કે આરોપી નં. ૩ હેતુ વહેંચનાર વ્યક્તિ ગણાવી શકાય નહિ અથવા આરોપી નં. ૧ અને ૨ સાથે કોઈ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ કે બિનકાયદેસર કૃત્યમાં જોડાવા માટે તેની પાસે કોઈ કારણ

નહોતું. આરોપી નં. ૩ના નિવાસસ્થાનેથી તલાશી દરમિયાન રૂ. ૬૦,૦૦૦/- ની રોકડ રકમ સહિત કિંમતી વસ્તુઓની વસૂલી તથા બે મોટર વાહનો પર તેની માલિકી અને તેનો ઉપયોગ એ એવા તથ્યો છે જે પોતે જ ઘણું કહી જાય છે. નૌતમ સ્વામીની હાલની સ્થિતિ ફરિયાદ પક્ષે ષડયંત્ર અંગે એકત્રિત કરેલા પુરાવાના પ્રભાવને નિષ્પ્રભ કરી શકે તેમ નથી. ગુરુ ગદાધરાનંદજી અને આરોપી વ્યક્તિઓ (આરોપી નં. ૩ સહિત) વચ્ચે સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધો હતા તે અંગે નોંધ પર લાવવામાં આવેલ પુરાવો, વિરુદ્ધ રીતે, ફરિયાદ પક્ષને સહાયકારક છે.

(૪૨) આ સ્થિર કાનૂની સ્થિતિ છે કે ષડયંત્ર ઘડવામાં આવ્યું હોવા અંગે કોઈ સીધો પુરાવો હોઈ શકતો નથી અને ફોજદારી ષડયંત્રનું ચુક્તિપૂર્ણ અનુમાન તપાસ દરમિયાન એકત્ર કરાયેલા અને નીચલી અદાલતમાં નોંધાયેલા પુરાવાઓ પરથી કાઢી શકાય છે. ફરિયાદ પક્ષ સામાન્ય રીતે ષડયંત્ર ક્યાં સ્થળે ઘડાયું હતું તે વાસ્તવિક સ્થળ ક્યારેય સાબિત કરી શકતું નથી. તેથી, તે સાબિત ન પણ થઈ શકે અને અદાલતે આવા પુરાવાની અપેક્ષા રાખવી જોઈએ નહીં. તેથી, ફોજદારી ષડયંત્રના અસ્તિત્વ અંગે અને ત્યારબાદ જેઓને ષડયંત્રકારી તરીકે ઓળખી શકાય તેવા વ્યક્તિઓ અંગે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ પુરાવામાંથી અનુમાન કાઢવું અદાલત માટે હંમેશા આવશ્યક છે. અગાઉ ચર્ચા કરવામાં આવી છે તેમ, મધરાત્રીના સમયે, જ્યારે આચાર્ય મહારાજ ગદાધરાનંદજીને મુખ્ય મંદિર એટલે કે વડતાલ મંદિરના કોઠારીના

બદલાવ/હસ્તાંતરણનો વિચાર છોડી દેવા સમજાવવા માટે ત્યાં આવ્યા હતા, ત્યારે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ને મંદિર પરિસરમાં હાજર રહેવાનું કોઈ કારણ નહોતું. નિર્વિવાદ રીતે, મૃતક આ મુદ્દાને કારણે વિવાદમાં હતો. જ્યારે અગાઉ એકત્ર કરાયેલા પૂરતા પુરાવા મુજબ એવું સામે આવે છે કે મૃતક છેલ્લે આરોપી ક્રમાંક ૩ની સાથે જોવામાં આવ્યો હતો અને જ્યારે સંતોષકારક રીતે એવો પુરાવો રજૂ થયો છે કે એ જ આરોપી એટલે કે આરોપી ક્રમાંક ૩એ પંચાઓ સાથે તપાસ એજન્સીને તે સ્થળે લઈ ગયો હતો જ્યાંથી બિચ્છુવાડા પોલીસે મૃતદેહ કબજે કર્યો હતો, ત્યારે તે આરોપી ક્રમાંક ૩ને આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ સાથેના ષડયંત્રના આક્ષેપ સાથે સાંકળવા માટે પૂરતો પુરાવો બને છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કરે આગળ ધરાવેલી આ દલીલોથી અદાલત પ્રભાવિત થતી નથી કે ‘છેલ્લે સાથે જોવામાં આવેલ’ સિદ્ધાંત લાગુ કરી શકાય તેવો ન તો કાનૂની અને ન તો વિશ્વસનીય પુરાવો છે, કારણ કે તે એકમાત્ર સાક્ષી એટલે કે પી.ડબ્લ્યુ. નઝીમિયા ના પુરાવા પર આધારિત છે. હકીકતમાં, અગાઉ ચર્ચા મુજબ, પી.ડબ્લ્યુ. નઝીમિયા ના કહેવામાં આવેલા વર્ણનને પી.ડબ્લ્યુ. ચીમન પરમાર તરફથી કંઈક પુષ્ટિ મળે છે અને હકીકતની શોધ હેઠળ તપાસ એજન્સીને તે સ્થળે લઈ જવાની ઘટના, જ્યાંથી બિચ્છુવાડા પોલીસે મૃતદેહ કબજે કર્યો હતો, તેને પી.ડબ્લ્યુ. નઝીમિયા ના વર્ણનની પુષ્ટિ કરતો તથ્ય કહી શકાય, કારણ કે પી.ડબ્લ્યુ. નઝીમિયા કહે છે કે તેણે મૃતકને આરોપી ક્રમાંક ૩ની કારમાં મંદિર છોડીને જતા જોયો હતો (જે હકીકતમાં લક્ષ્મીપ્રસાદના નામે નોંધાયેલ હતી).

તેથી, આરોપી ક્રમાંક ૩નું વર્તન અને કલમ ૨૭ના પંચનામા હેઠળ તથ્યોની શોધ, પી.ડબ્લ્યુ. નઝીમિયા દ્વારા જણાવાયેલા તથ્યો સંદર્ભે પુષ્ટિકારક પુરાવાનો ભાગ હોવાનું જણાય છે અને તેથી આ અદાલત માટે એવો નિષ્કર્ષ કાઢવો શક્ય નહીં બને કે આરોપી ક્રમાંક ૩ને હેતુમાં ભાગીદાર બનવાનું કારણ હતું અથવા તે આરોપી ક્રમાંક ૧ અને સાથે કોઈ સહભાગિતા અથવા સમજણ વગર માત્ર આરોપી ક્રમાંક ૩નું જ કૃત્ય હોઈ શકે &

૨. શ્રી ઠક્કર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ આ દલીલો કે આરોપી નં.૩ પાસે કથિત હેતુમાં ભાગીદાર બનવાનું કોઈ કારણ નહોતું, તે બચાવ પક્ષના કેસને જ કાપે છે અને તે પોતે જ ઓછામાં ઓછું આરોપી નં.૧, ૨ અને ૩ વચ્ચે ગુપ્ત કરાર અથવા સમજુતી સ્વરૂપની સાંઠગાંઠ હોવાનું અનુમાન કરવા પૂરતું છે. (૪૩) સી.બી.આઈ. તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન સરકારી વકીલે નીચલી અદાલત સમક્ષ, અદાલતમાં રજૂ કરાયેલા લેખિત દલીલોમાં પણ, વ્યવહારિક રીતે સ્વીકારી લીધું છે કે આરોપી નં.૪ને સાંઠગાંઠના આરોપ સાથે સાંકળે એવું પૂરતું અને દઢ કહી શકાય તેવું કોઈ સાક્ષ્ય ઉપલબ્ધ નથી, કારણ કે આરોપી નં.૪ને સંડોવતા મહત્વના સાક્ષીઓ વિમુખ થઈ ગયા છે. આ અદાલતના મત મુજબ પણ, આરોપી નં.૪, જ્યારે તેઓ નડિયાદ ગયા હતા ત્યારે આરોપી નં.૨ની સાથે હતો અને તે નડિયાદમાંથી પીડબ્લ્યુ જતીન ભગત અને પીડબ્લ્યુ કિંજલ જોશીથી અલગ પડનાર વ્યક્તિ હતો. આ અલગ થવું આરોપીઓ વિરુદ્ધની એક પરિસ્થિતિ તરીકે ગણવામાં આવે છે. પરંતુ આરોપી નં.૨ વિરુદ્ધ ઉપલબ્ધ અન્ય

દઢ સાક્ષ્યો આરોપી નં.૪ વિરુદ્ધ ઉપલબ્ધ નથી, અર્થાત્ હેતુ સંબંધિત સાક્ષ્ય, મધ્યરાત્રીના સમયે આચાર્ય મહારાજ મંદિરે આવ્યા ત્યારે વડતાલ મંદિરમાં તેની હાજરી, નડિયાદ ખાતે પીડબ્લ્યુ દુર્ગેશ ભટ્ટના સ્થળે યોજાયેલા કાર્યક્રમમાં પોતે મંદિરના કોઠારી તરીકે ઉપસ્થિત થવાનો તેનો કૃત્ય, વિશાળ રકમના રોકાણ સંબંધિત દસ્તાવેજોની જમી વગેરે. વધુમાં વધુ એટલું અનુમાનિત થઈ શકે કે નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સના સંત નિવાસ ખાતે ગદાધરાનંદજીને દૂર કરી તેમની હત્યા કરવામાં આવી ત્યારે આરોપી નં.૪ નવલી ખાતે હાજર હોઈ શકે, પરંતુ માત્ર આ અનુમાનથી જ તે કોઈ કરારમાં ભાગીદાર હતો તે સાબિત થતું નથી. આરોપી નં.૪ વિરુદ્ધ મળેલ અન્ય સાક્ષ્ય એવું સંતોષકારક અથવા દઢ કહી શકાય તેમ નથી કે જેના આધારે અદાલત કાયદેસર અનુમાન કાઢી શકે. આરોપી નં.૪ને સહ-ષડયંત્રકારી તરીકે જવાબદાર માનનાર વિજ્ઞાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશનો નિષ્કર્ષ, રેકૉર્ડ પર પુરવાર કરાયેલા વિરોધાભાસો સ્વરૂપે આવેલ અગ્રાહ્ય સાક્ષ્ય પર આધારિત છે. અગાઉ ચર્ચા કર્ય પ્રમાણે, વિરોધાભાસો પુરવાર કરીને રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલ સાક્ષ્યનો ઉપયોગ મૂલભૂત સાક્ષ્યખંડ તરીકે કરી શકાય નહીં. તેથી, આરોપીઓ વિરુદ્ધ અને ખાસ કરીને આરોપી નં.૪ વિરુદ્ધ ઘડવામાં આવેલ આરોપના સ્વરૂપને ધ્યાનમાં લેતાં, આ અદાલતનો મત છે કે આરોપી નં.૪ સંબંધિત સાક્ષ્ય તેને સહ-આરોપી તરીકે ગુનાથી જોડવા પૂરતું નથી. વિજ્ઞાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે સી.બી.આઈ. તરફથી હાજર રહેલા વિજ્ઞાન વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી લેખિત રજૂઆતો સ્વીકારવી જોઈતી

હતી. જ્યાં સુધી આરોપી નં.પનો પ્રશ્ન છે, તેની હાજરી વ્યવહારિક રીતે શરૂઆતથી અને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ બનેલી ઘટનાઓમાં જોવા મળે છે. તે આરોપી નં.૨ સાથે હાજર હતો, જેણે સહજાનંદ કોલ્ડ-ડ્રિંક્સમાંથી ઠંડા પીણાના સાત ટીન ખરીદ્યા હતા. ત્યારબાદ તેની હાજરી પીડબ્લ્યુ જતીન ભગત, કિંજલ જોશી અથવા પીડબ્લ્યુ નાઝીમિયા અને પીડબ્લ્યુ ચિમન પરમારે નોંધેલી નથી, તેમજ તે એવો વ્યક્તિ પણ નહોતો જેણે આરોપી નં.૨ની સાથે જવાનું કર્યું હોય, જ્યારે કોલ્ડ-ડ્રિંક્સના ટીન ખરીદવામાં આવ્યા ત્યારે તે આરોપી નં.પની સાથે હતો. આરોપી નં.૨ માટે શક્ય હતું કે તે નડિયાદ ખાતે કાર્યક્રમમાં હાજરી આપવા માટે વિજય ભગતને પોતાની સાથે લઈ જાય. તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે બે શિષ્ય-સગાંઓ પસંદ કરવામાં આવ્યા અને વિજય ભગતને છોડવામાં આવ્યો. તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકર અનુસાર આ જ વિજય ભગત આરોપી છે, જેણે તેમને હત્યા થયેલી વાસ્તવિક જગ્યાએ દોરી ગયા હતા. તપાસ એજન્સી રેકૉર્ડ પર એવી પરિસ્થિતિઓ લાવવામાં સફળ રહી હતી, જે અંતે મૃતકના મૃત્યુના સમયના પીડબ્લ્યુ ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા દ્વારા કરવામાં આવેલા મૂલ્યાંકન સંબંધે મહત્વપૂર્ણ અને સસંગત પાસું સાબિત થઈ. એ સાચું છે કે સી.બી.આઈ. દ્વારા નવલી ગુરુકુલ ખાતે કરાયેલ વિડિયોગ્રાફી ફરિયાદ પક્ષ માટે બહુ નબળી અને નિર્રથક સાક્ષ્યખંડ છે. પરંતુ પંચોની હાજરીમાં આરોપી દ્વારા હત્યાના સ્થળ અંગે કરાયેલ ખુલાસો અને તેમના દ્વારા નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સના સંત નિવાસના રૂમ નં.૩ સુધી દોરી જવું, જ્યારે સાક્ષ્યમાં કાયદેસર અને ગ્રાહ્ય માનવામાં આવે

છે અને આ બાબતમાં તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકર દ્વારા રજૂ કરાયેલ સાક્ષ્યને અદાલતે ફગાવવાનું કોઈ કારણ નથી, ત્યારે આ અદાલતનો મત છે કે આરોપી નં.પને સાંઠગાંઠના આરોપ સાથે જોડવા તે પૂરતું છે. માત્ર તે આરોપી નં.રનો શિષ્ય હતો એટલા માટે તે બાબત તેના વિરુદ્ધ જઈ શકે નહીં, પરંતુ જ્યારે આરોપી નં.રની સંડોવણી ઊંડી છે, ત્યારે હત્યાના સ્થળ સંબંધિત ખુલાસાની હકીકત, જેને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ના અર્થમાં હકીકતની શોધ કહી શકાય, મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ ઊભી કરે છે. તેથી સાક્ષ્ય પરથી એવું અનુમાન કરવું શક્ય છે કે વિજય ભગત ન હોત તો સી.બી.આઈ. હત્યાનું વાસ્તવિક સ્થળ શોધી શકી ન હોત.

(જજ) હવે પ્રશ્ન મૃતદેહને તે સ્થળે ખસેડવાનો આવે છે, જ્યાંથી તે મળ્યો હતો, અર્થાત્ બારોથી ગામના સીમ વિસ્તારમાં. અમે ફોટોગ્રાફો જોયા છે અને મૃતકના મૃતદેહ પર મૃતપરીક્ષણ કરનાર પી.ડબ્લ્યુ. ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા દ્વારા આપવામાં આવેલ મૃતદેહનું વર્ણન પણ વિચાર્યું છે. જ્યારે પુરાવામાં એવું છે કે આરોપી નં.ર શ્રીજીચરણ અને આરોપી નં.૧ નારાયણ શાસ્ત્રી ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ રાત્રે લગભગ ૯.૦૦ વાગ્યે વડતાલ મંદિર ખાતે હાજર હતા, ત્યારે તે મૃતક ગદાધરાનંદજીના મૃતદેહને જ્યાંથી તે મળ્યો ત્યાં લઈ જવા/ખસેડવામાં તેમની સક્રિય ભાગીદારીની શક્યતા અને જે સ્થળેથી તે કબજે કરવામાં આવ્યો ત્યાં તેને ખસેડવામાં તેમની સંડોવણીને નકારી કાઢે છે. એક સાધુ માટે તે વિસ્તારમાં

મોટર કાર દ્વારા પહોંચવું શક્ય નથી, જ્યાં વ્યવહારિક રીતે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનો દરેક અનુયાયી તેને જોઈ શકે અને તેને પૂછે કે એક વ્યક્તિ/સાધુ મોટર કારમાં શા માટે અને કેવી રીતે જઈ રહ્યો છે, અને તે પણ તે વાહન પોતે હંકારીને, કારણ કે પુરાવામાં એવું છે કે ઓછામાં ઓછો એક વ્યક્તિ તો તેની સાથે હોવો જ જોઈએ. ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ થી ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ સુધી વડતાલ મંદિરમાં વિજય ભગતની હાજરી અંગે કોઈ દઢ પુરાવો નથી. મૃતકની તબિયત અને શરીરના વજનને ધ્યાનમાં લેતાં, ઓછામાં ઓછા બે વ્યક્તિઓએ મૃતદેહ લઈ ગયો હોવો જોઈએ, કારણ કે મૃતદેહને વાહનમાંથી બહાર ખેંચવો અને ત્યારબાદ તેને ખાડામાં ફેંકી દેવું અને શરીર પર પેટ્રોલ અથવા ડીઝલ જેવા જ્વલનશીલ પદાર્થ રેડ્યા પછી તેને સળગાવી દેવું, આ બધું એક વ્યક્તિ માટે સહેલું કાર્ય ન હતું. આરોપી નં.૨ નો શિષ્ય અને પ્રેરણાને સર્વોચ્ચ હદે વહેંચનાર વિજય ભગતને આરોપી નં.૩ સાથે મોકલવામાં આવ્યો હતો કે કેમ, તે પ્રશ્ન રહેશે. જો તેનો જવાબ હકારમાં આપવામાં આવે, તો પછી એવો જવાબ માત્ર અનુમાન ગણાય અને તે પણ કોઈ આધાર વિના, એવો બીજો પ્રશ્ન ઊભો થાય છે. એ જ રીતે, જો જવાબ નકારમાં આપવામાં આવે, તો પછી ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ અથવા ૦૫.૦૫.૧૯૯૮ સુધી વડતાલ મંદિર સ્થળે વિજય ભગત ઉપલબ્ધ ન હોવાની બાબત પણ અનુમાન જ ગણાશે. જ્યારે કાવતરાના આરોપની વાત આવે છે, ત્યારે આરોપી નં.૫ નું વડતાલ મંદિર સ્થળે ન મળવું અને તેની સૂચનાથી ગુનાના અમલનું સ્થળ, અર્થાત્ હત્યા, શોધાઈ આવવું, આવી

પરિસ્થિતિમાં આ અદાલત માટે એવું કહેવું શક્ય નહીં બને કે આરોપી નં.૫ વિજય ભગત ન તો પ્રેરણામાં ભાગીદાર હતો કે ન તો પ્રવૃત્તિમાં, અને તેથી ગુનામાં પણ નહીં. તેથી, ફરિયાદ પક્ષે સંશયાતીત રીતે સાબિત કર્યું છે કે મૃતક ગદાધરાનંદજીની હત્યાનો ગેરકાયદેસર કૃત્ય સહ-કાવતરાખોરો વચ્ચે થયેલા કરાર અથવા સમજૂતી હેઠળ કરવામાં આવ્યો હતો. પ્રેરણાને વહેંચ્યા પછી અને દરવાજા પાસેની હિલચાલમાં ભાગ લીધા પછી, જો કોઈ વ્યક્તિ વાસ્તવિક ગુનાની સમગ્ર અમલવારી દરમિયાન અથવા તે ગુનો કરવાનો પ્રયત્ન કરતી વખતે નિષ્ક્રિય રહે, તો પણ તે વ્યક્તિ સહ-કાવતરાખોર તરીકે જવાબદાર બને છે, અને આરોપી નં.૫ આરોપી નં.૨ નો શિષ્ય હોવાથી, નવલી તથા ગુનાકૃત્ય થવા પહેલાં તાત્કાલિક એક ઠંડા પીણાની દુકાને તેની હાજરી હોવા છતાં, તેણે પોતાના ગુરુ સાથે પ્રેરણા અને/અથવા કૃત્ય વહેંચ્યું ન હોય એવું આ અદાલત સ્વીકારી શકે તેમ નથી.

(જપ) જ્યાં સુધી વચ્ચેની કડી સંબંધિત પુરાવાનો પ્રશ્ન છે, ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા એકત્રિત કરાયેલા પુરાવાના આ ભાગ પર વિદ્વાન પરિષ્ક વકીલ શ્રી ઠક્કરે ગંભીર રીતે આક્ષેપ કર્યો હોવા છતાં, પૂરતો પુરાવો ઉપલબ્ધ છે કે આરોપી નં. ૧ અને ૨ — મુખ્ય કોઠારીના કાર્યાલયમાં કામ કરતા વ્યક્તિઓ તરીકે અને પ્રભાવશાળી સ્થિતિનો લાભ લેતા હોવાથી — બંને સમાન રીતે હેતુ વહેંચતા હતા અને તેઓ જ વચ્ચેની સીધી કડી હતા. આ ચુકાદાના અગાઉના પરિચ્છેદોમાં એક બાજુ

આરોપી નં. ૧ અને ૨ તથા બીજી બાજુ આરોપી નં. ૩ વચ્ચેની કડી પર ચર્ચા કરવામાં આવી છે અને તે સ્થાપિત થયેલી હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું છે, અને સ્પષ્ટ થાય છે કે ષડયંત્રકારોના હેતુ સિદ્ધ કરવામાં મુખ્ય ભૂમિકા આરોપી નં. ૩ એ ભજવી હતી. નિશ્ચિતપણે, આરોપી નં. ૪ ની અન્ય આરોપીઓ સાથેની કડી અંગે થોડોક પુરાવો છે, પરંતુ આ પુરાવો અસ્પષ્ટ અને અપૂરતો જણાય છે. આરોપી નં. ૫ — આરોપી નં. ૨ ના શિષ્યનો નજીકનો સહયોગી તથા હત્યાનું સ્થળ જાણનાર વ્યક્તિ — સહ-ષડયંત્રકારી હોવાનું જણાય છે, અને તેના વર્તન તથા આરોપી નં. ૨ સાથેની તેની કડી અને સાંઠગાંઠ પરથી યોગ્ય રીતે એવો અનુમાન ઉપજે છે કે મૃતદેહ જ્યાંથી મળ્યો હતો તે સ્થળે તેને આરોપી નં. ૩ સાથે મળી ખસેડવામાં તે પક્ષકાર હતો. એ સાચું છે કે ગુનેગાર સાથે સંબંધ ધરાવતી વ્યક્તિ હોવું નિર્દોષિતતા સાથે અસંગત એવી પરિસ્થિતિ નથી, પરંતુ આરોપી નં. ૫ ને ષડયંત્રના અપરાધ સાથે સાંકળવા માટે સ્વભાવથી પૂરતી પરિસ્થિતિઓ ઉપલબ્ધ છે.

(૪૬) તપાસ એજન્સી દ્વારા એકત્ર કરવામાં આવેલી અને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા સાબિત કરવામાં આવેલી પરિસ્થિતિઓ વચ્ચેના સંબંધ સુધીનો પ્રશ્ન છે, આ સંબંધો દૃશ્યમાન છે અને ૨ ભાગોમાં જોવા મળે છે, અર્થાત્ (૧) કેટલાક સ્પષ્ટ અને દૃશ્યમાન છે અને (૨) કેટલાક કાયદેસર તથા અનુમાનપાત્ર તથ્યો પર આધારિત છે.

(એ) ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પરોક્ષ રીતે નોંધ પર લાવવામાં આવેલ પ્રથમ પરિસ્થિતિ એ છે કે તમામ આરોપીઓ સામાન્ય રીતે ટેમ્પલ બોર્ડ ટ્રસ્ટના નાણાકીય અને વહીવટી કાર્યોમાં તથા ખાસ કરીને વડતાલ મુખ્ય મંદિરના કાર્યોમાં સીધી અથવા અસરકારક બોલબાલા ધરાવતો આંતરિક ગઠબંધનરૂપ સમૂહ રચેતા હતા. નિશ્ચિતરૂપે, અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, આરોપી ક્રમાંક ૪ ઘનશ્યામ પ્રકાશદાસજી સંબંધે જોવા મળેલી સંબંધોની ઘનિષ્ઠતા માત્ર પોતાની જાતે જ તેમની નિર્દોષતાને અસંગત નથી.

(બી) ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા અભિલેખ પર લાવવામાં આવેલ બીજી પરિસ્થિતિ ગુનાની આચરણ માટેનો હેતુ સંતોષકારક રીતે સાબિત કરે છે.

(સી) ત્યારપછી જે પરિસ્થિતિ સાબિત થયેલી માનવામાં આવી છે તે એ છે કે મૃતકને છેલ્લે આરોપી ક્રમાંક ૩ ની સંગતમાં જોવામાં આવ્યો હતો અને તે સિદ્ધાંત હાલના કેસના તથ્યો પર લાગુ પડતો હોવાનું માનવામાં આવ્યું છે.

(ડી) આગલી પરિસ્થિતિ એ છે કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ કરાયેલા નિવેદનમાં આરોપી નં.૩ એ પ્રથમ વખત આ હકીકત જાહેર કરી હતી, તે બાબત પંચ ગૌતમને આરોપી વ્યક્તિઓ પ્રત્યે શત્રુભાવ હતો કે નહીં તેની પરવા કર્યા વગર, સંતોષકારક રીતે અને શંકાતીત રીતે સાબિત થાય છે, કારણ કે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકરનાં પુરાવા તથા પી.ડબલ્યુ. શંકર ડામોર અને એસ.એચ.ઓ. શ્રી ભાટીનાં પુરાવાની તુલનામાં, પુરાવાનો આ ભાગ કાનૂની રીતે

સાબિત થયેલો જણાય છે અને તે વિશ્વાસ પાણ જન્માવે છે. નોંધ લેવા જેવી બાબત એ છે કે સરપંચ અથવા પંચ ગૌતમ અને આરોપી નં.૩ વચ્ચે વિશેષરૂપે, અથવા સામાન્ય રીતે આરોપી વ્યક્તિઓ સાથે, એટલી મોટી તીવ્રતાવાળો કોઈ સીધો ક્ષેપભાવ નહોતો. પંચ ગૌતમ અને ગામના સરપંચના શત્રુભાવ અંગે કરવામાં આવેલ સૂચન, ગુરુ ગુમ થયાની ઘટનાની સરખામણીએ ઘણું અગાઉ બનેલી ઘટનાને લગતું છે. ગદાધરણંદજી ક્યાંક ગયા નથી, પરંતુ તેઓ વાસ્તવમાં ગુમ છે, તે બાબત બહાર આવ્યા ત્યારથી પરિસ્થિતિનો સંદર્ભ નોંધપાત્ર રીતે બદલાયેલો જણાય છે.

(ઈ) આગળની પરિસ્થિતિ એ છે કે તપાસ એજન્સીને હત્યાનું વાસ્તવિક સ્થળ, એટલે કે નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સમાં આવેલ સંત નિવાસ, શોધી કાઢવામાં સફળતા મળી અને ગામ મુખ્ય વડતાલ મંદિરથી ઘણાં અંતરે આવેલું નથી તે હકીકત.

(એફ) અગાઉ ચર્ચા કરવામાં આવી છે તે મુજબ, નાવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સના વહીવટ પર ચીફ કોઠારી ભક્તિ કિંશોરદાસજી તથા આરોપી ક્રમા ક ૧ અને ૨નો નિયંત્રણ હોવાની આગલી પરિસ્થિતિ છે, કારણ કે આ હકીકત નોંધ પર આવી ચૂકી છે અને તેનો વ્યવહારિક રીતે ગંભીરપણે વિરોધ કરવામાં આવ્યો નથી. નિશ્ચિતપણે, ચેરિટી કમિશનર પાસેથી મેળવેલ પ્રમાણિત સાચી નકલો વિશેષ સરકારી વકીલ દ્વારા રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજોની યાદી સાથે અદાલત સમક્ષ રજૂ

કરવામાં આવી હતી, પરંતુ આ દસ્તાવેજો પુરાવામાં રજૂ ન કરવામાં આવવાને કારણે તેમને આંક આપવામાં આવ્યા ન હતા. તેમ છતાં, મૌખિક પુરાવામાં આ પાસું નોંધ પર આવ્યું છે અને આ ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં અમે આ પાસાની વિગતવાર ચર્ચા કરી છે.

(જી) વડતાલ મંદિર અને નવલી ગુરુકુલ વચ્ચેનું અંતર તેમજ આ બંને સ્થળો અને બારોથી ગામની સીમા વચ્ચેનું અંતર — જે ગામ બિચ્છવાડા પોલીસ સ્ટેશનના કાર્યક્ષેત્ર હેઠળ આવે છે — પણ એક મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ છે, કારણ કે મૃતદેહને નીચે ઉતારવા અને પેટ્રોલ અથવા ડીઝલ વગેરે જેવી જ્વલનશીલ વસ્તુ ઢાળી તેને આગ લગાવવા ગયેલા વ્યક્તિઓ માટે સૂર્યાસ્ત પછી બે કલાક જેટલા સમયમાં તે સ્થળે પહોંચવું અને ત્યારબાદ ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ દિવસના અજવાળામાં વડતાલ મંદિરે પાછા ફરવું શક્ય છે.

(એચ) આગળની પરિસ્થિતિ એ છે કે પી.ડબલ્યુ. ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તા દ્વારા આંકવામાં આવેલ મૃત્યુનો સમય, હત્યાના કરવાના સમય સાથે તેમજ આરોપી ક્રમાંક ૩ સાથે ગુરુના જવાના સમય સાથે અને આરોપી ક્રમાંક ૨ સહિત મંદિર પરિસરની બહાર ગયેલા કેટલાક આરોપી વ્યક્તિઓના ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ રાત્રે ૯.૦૦ વાગ્યા પહેલાં પરત ફરવાના સમય સાથે પણ નોંધપાત્ર રીતે મેળ ખાય છે.

(૧) આરોપી ક્રમાંક ૨ અને ૫ દ્વારા સહજાનંદ કોલ્ડ-ડ્રિક્સ પાસેથી કોલ્ડ-ડ્રિક્સ ટીનની ખરીદી, અને તે પછી ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ની સાંજે નવલી ગુરુકુલ ખાતે ઉપસ્થિત રહેવાની સંભાવના ધરાવતા વ્યક્તિઓની સરખામણીએ સાત ટીનની ખરીદી. નિશ્ચિતરૂપે, પુરાવો સ્પષ્ટ કે દઢ નથી, પરંતુ વડતાલ મંદિર ખાતે આરોપી ક્રમાંક ૫ ની હાજરી અંગે કોઈ પુરાવો નથી અને આ હકીકત સાક્ષીઓની જિરહ દરમિયાન પણ સંતોષકારક રીતે અભિલેખ પર આવી નથી, તેમજ બે-ચાર મિનિટમાં અથવા વધુમાં વધુ અડધા કલાકની અંદર, ટીનનો વાસ્તવિક ખરીદદાર નડિયાદ ખાતેના કાર્યક્રમમાં હાજરી આપવા વડતાલ છોડીને ગયો હતો. તેથી, ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા સાબિત કરવામાં આવેલ આ પરિસ્થિતિ અભિલેખ પર આવેલ પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ હકીકતી પરિસ્થિતિ પર આધારિત છે, પરંતુ આ પાસું/પરિસ્થિતિને અવગણવી શક્ય નથી.

(જે) ગુનાની વાસ્તવિક રીતે કઈ જગ્યાએ રચના થઈ હતી, અર્થે આરોપી નં. ૫ દ્વારા કરવામાં આવેલ હત્યા, તે હકીકતની શોધ કલમ હેઠળ તૈયાર કરાયેલા પંચનામા દ્વારા

પુરાવા અધિનિયમની ૨૭. દલીલના હિતાર્થે એમ માન્ય રાખવામાં આવે કે ગામનું નામ તપાસ એજન્સીને જાણવા મળ્યું હતું અથવા તે તપાસ એજન્સીને ઢીલી માહિતીરૂપ બાબત બની હતી, તો પણ વાસ્તવિક સ્થળ સ્વામિનારાયણ ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સ, નવલી ગામમાં સંત નિવાસના રૂમ નં. ૩માં હતું, અને તે

એવી હકીકત હતી જે પ્રતિવાદી નં. ૫ સહિતના પ્રતિવાદીઓના વિશિષ્ટ જ્ઞાનમાં હતી. તેથી, પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ પંચનામું તૈયાર કરતી વખતે એકત્રિત કરાયેલા પુરાવાનો અમાન્ય અથવા નબળો ભાગ અવગણવામાં આવે તો પણ, એ સાબિત થાય છે કે જ્યાં સુધી પ્રતિવાદી નં. ૫ તપાસ એજન્સીને નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્ષના સંત નિવાસના રૂમ નં. ૩ સુધી લઈ ગયો નહોતો, ત્યાં સુધી ફરિયાદ પક્ષની કોઈપણ એજન્સીને ગુનાના વાસ્તવિક સ્થળ વિશે જાણ નહોતી. હત્યાના સ્થળની શોધથી એ પણ અવ્યક્ત રીતે સાબિત થાય છે કે મૃતકને જીવિત હાલતમાં લઈ જવાયો નહોતો અને તે એ શક્યતાને પણ નકારે છે કે જ્યાં મૃતકનો મૃતદેહ મળ્યો હતો તે સ્થળે અથવા તેની આસપાસ હત્યા કરવામાં આવી હતી, કારણ કે ડૉ. ગુપ્તા દ્વારા આંકવામાં આવેલ મૃત્યુનો સમય તપાસ એજન્સીએ એકત્રિત કરેલી અને ફરિયાદ પક્ષે સાબિત કરેલી પરિસ્થિતિઓને પુષ્ટિ આપે છે.

(કે) ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલ પરિસ્થિતિ અને પુરાવા સફળતાપૂર્વક સ્થાપિત કરે છે કે પી.ડબ્લ્યુ. શંકર ડામોર તથા બારોથી ગામના ગ્રામજનોના સૂચન પરથી અને અનંતરે બિરછુવાડા પોલીસ દ્વારા મળેલ મૃતદેહ ગુમ થયેલ ગુરુ ગદાધરાનંદજીનો જ હતો.

(એલ) એ પણ સાબિત થયું છે કે મૃતકનું મૃત્યુ હત્યાજન્ય મૃત્યુ હતું.

(એમ) મુખ્ય કોઠારી ભકિત કિશોરદાસજીને રહેલી શારીરિક અશક્તિઓ અંગેનો તથા આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ની મુખ્ય કોઠારીની કચેરીમાં સ્થિતિ અને દૈનિક વહીવટ તથા મંદિરની નાણાકીય બાબતોમાં તેમની ભૂમિકા અંગેનો, ફરિયાદ પક્ષે સાબિત કરેલો પુરાવો પણ એક સંબંધિત પરિસ્થિતિ છે, જે માત્ર પ્રેરણાના મુદ્દાથી આગળ જઈ આરોપીઓ વિરુદ્ધ જાય છે, જ્યારે આરોપી ક્રમાંક ૧ના રહેણાંક પરિસરમાંથી વિશાળ રોકડ રકમ મળી આવી હતી અને આરોપી ક્રમાંક ૨ના નિવાસસ્થાનમાંથી પણ મોટા પ્રમાણની રકમના બોન્ડ, કે.વી.પી. વગેરેમાં કરાયેલા રોકાણ સંબંધિત દસ્તાવેજો મળ્યા હતા, તેમજ આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદના નિવાસસ્થાનમાંથી રૂપિયા ૬૦,૦૦૦/-ની રોકડ રકમ પણ મળી આવી હતી. આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ તથા એક જ્ઞાનપ્રકાશદાસજી દ્વારા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૫૧ હેઠળ વસૂલ કરાયેલ મુદામાલ અંગે, આવી વિશાળ રોકડ રકમ અને આરોપીઓના નામે અથવા આ આરોપીઓના નજીકના સાધુ કે સંન્યાસીના નામે, જે કદાચ ગુરુ, શિષ્ય અથવા ગુરુભાઈ હોઈ શકે, બોન્ડમાં કરાયેલ રોકાણ કેવી રીતે અને કયા સંજોગોમાં કરવામાં આવ્યું હતું તે અંગે કોઈ હકીકત દર્શાવ્યા વિના, દાવો કરવાનો તેમનો વર્તન, જ્યારે આરોપીઓ સહિત આ બધાજ વ્યક્તિઓ સંસારી જીવનનો ત્યાગ કરેલા સાધુઓ, સંન્યાસીઓ અથવા શિષ્યો હતા, તે પણ આરોપી વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધની એક પરિસ્થિતિ છે. આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨એ મુખ્ય કોઠારીની કચેરીના સંચાલનમાં

પોતાની સક્રિય ભાગીદારી સ્વીકારી છે અને હસ્તલેખન નિષ્ણાતનો અભિપ્રાય પણ આ પરિસ્થિતિ સાબિત કરવા સંબંધિત છે.

(એન) આરોપી નં. ૧ અને ૨નો હિતસંબંધ એ વાતમાં હતો કે વડતાલ મંદિરના મુખ્ય કોઠારીની બદલી, નિવૃત્તિ અથવા નવી નિમણૂક ન થાય, કારણ કે તેથી મંદિરના દૈનિક વહીવટ તથા લાખો રૂપિયાના નાણાકીય કાર્યોમાંથી તેમની નિહિત હકાલપટ્ટી થવાનું પરિણામ નીકળત; અને આ હેતુ સિદ્ધ કરવા માટે તેમણે વડતાલ ગાદીના સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના સર્વોચ્ચ મહાનુભાવ, અર્થાત્ આચાર્ય મહારાજ, પર પણ દબાણ લાવ્યું હતું અને તેમને મધરાત્રીએ મંદિર પરિસરમાં પણ લાવવામાં આવ્યા હતા, છતાં મૃતક ગુરુ ગદાધરાનંદજીએ આચાર્ય મહારાજની મુલાકાત અથવા તેમની સમજાવટનો કોઈ લેવાજો લીધો ન હતો અને તેથી આરોપી નં. ૧ દ્વારા ગદાધરાનંદજીને ગંભીર પરિણામોની ચેતવણી પણ આપવામાં આવી હતી.

(ઓ) ૦૪.૦૫.૧૯૯૮ના રોજ પંચનામું તૈયાર કરતી વખતે બિચ્છુવાડા પોલીસે જે ટાયરના નિશાન મેળવ્યા હતા, તે નાના વાહનના હતા અને તે દિવસે કોઈને પણ ખબર નહોતી કે આરોપી નં. ૩ માધવપ્રસાદની વાસ્તવિક માલિકીની વાદળી રંગની મારુતિ વાનનો ઉપયોગ ઉક્ત ગુનાના આચરણમાં કરવામાં આવ્યો હતો.

(પી) આરોપી નં. ૩ અને તેના નજીકના લોકોનું વર્તન વડતાલ મંદિર પરિસરના રહેવાસીઓના મનમાં એવો પ્રભાવ પેદા કરવામાં સફળ રહ્યું હતું કે આરોપી નં. ૩ ની મારુતિ વાનને અકસ્માત નડ્યો હતો અને આગ લાગવાથી તે બળી ગઈ હતી. નિઃસંદેહ, આ હકીકત નોંધ પર એવી રીતે આવી છે કે જાણે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ “આવી ઘટના વિશે સાંભળ્યું હતું”; અન્યથા, આ પુરાવાનો ભાગ શ્રુતિઆધારિત પુરાવો હોવાને કારણે અવગણવામાં આવી શક્યો હોત; પરંતુ જ્યારે એવું નોંધાય છે કે વીમા કંપની સમક્ષ પોતે આરોપી નં. ૩ એ જ એવું જણાવ્યું હતું કે તે ચલાવતો વાહન એલ.પી.જી. ગેસના લીકેજને કારણે આગ પકડ્યું હતું, ત્યારે નોંધ પર ઉપલબ્ધ પુરાવો વધુ મજબૂત બને છે, એટલે કે વાહન આકસ્મિક આગમાં સંપૂર્ણપણે બળી ગયું છે એવો પ્રભાવ ઊભો કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો; નહિતર પી.ડબલ્યુ. જતીન ભગત અને પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષી ઉપરાંત ફરિયાદ પક્ષના અન્ય સાક્ષીઓએ પણ આ વડી અદાલતે આપેલા આદેશના અનુસંધાને તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવામાં આવે તે પહેલાં, સી.આઈ.ડી. ક્રાઈમ્સ સમક્ષ અથવા અન્ય કોઈ પોલીસ સમક્ષ પોતાનો સંદેહ વ્યક્ત કર્યો હોત.

(ક્યૂ) આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદે પી.ડબલ્યુ. અરવિંદભાઈ — એક સર્વેયર — સમક્ષ કરેલા નિવેદનના સંદર્ભમાં દાવાની અસત્યતા નિર્દોષિતાના વિરોધમાં પુરાવો છે અને આરોપીના વર્તનના આધારે અભિલેખ પર ઉપલબ્ધ પરિસ્થિતિ

પણ છે, અને આરોપીના વર્તનના આ પાસાની અમે વિગતવાર ચર્ચા કરી છે અને આ પુરાવો દઢ સ્વરૂપનો છે.

(આર) આ આરોપીએ વીમા કંપની સમક્ષ જે દાવો કર્યો હતો કે આરોપી ક્રમાંક ૩ એકલા જ મુસાફરી કરતા હતા, તે દાવો પણ ખોટો અને ગુપ્ત ષડયંત્રપૂર્ણ હોવાનું જણાય છે, કારણ કે પુરાવામાં આવ્યું છે કે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના કોઈ સાધુ અથવા સંન્યાસી, ત્યાગી અથવા બ્રહ્મચારીને મંદિર, હરિમંદિર, ગુરુકુલ વગેરેના પરિસરેથી એકલા બહાર જવાની મંજૂરી નથી, જો સુધી તે અન્ય કોઈ સાધુ, સંન્યાસી, બ્રહ્મચારી, શિષ્ય અથવા હરિભક્તની સંગતમાં ન હોય. જ્યારે આરોપી ક્રમાંક ૩ એ પોતે સ્વીકાર્યું હતું કે તેમની મારુતિ વાનને અકસ્માત થયો અને આગ લાગી ત્યારે, જેમ તેમણે વીમા કંપની સમક્ષ જણાવ્યું હતું, તે વખતે તેઓ એકલા હતા, ત્યારે આ હકીકત આરોપી વિરુદ્ધ એક મજબૂત પરિસ્થિતિ તરીકે માનવી જોઈએ, જ્યારે ખુલાસો થાય છે કે વાહનને ગેસ લીકેજને કારણે આગ લાગી જવાથી ઝાડ સાથે અથડાઈને અકસ્માત થયો નહોતો અને વીમા કંપનીના સર્વેયરે કરેલા સર્વે સમયે તે તેવી હાલતમાં પડેલું મળ્યું હતું.

(એસ) ગુમ થયેલ ગુરુ ગદાધરાનંદજીના મૃત્યુની તારીખ અને સમય, ગુરુ ગદાધરાનંદજી ગુમ થયાની બાબતે ચકલાશી પોલીસ સ્ટેશનને લેખિત અરજી આપ્યાની તારીખ અને સમય તથા આરોપી નં.૩ ની કારમાં કથિત રીતે આગ લાગી હતી તે તારીખ અને સમય, અર્થાત્ ૦૬.૦૫.૧૯૯૮ ની વહેલી સવારે, એ

પણ એવી પરિસ્થિતિ છે જ્યારે એવો દાવો કરવામાં આવે છે કે સંબંધિત સમયે આરોપી નં.૩ એકલો હતો.

(ટી) બચાવ પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલા તમામ પ્રયત્નો છતાં, વાદાતીત રીતે સાબિત થાય છે કે વાદળી રંગની મારુતિ વાન માત્ર પી.ડબલ્યુ. લક્ષ્મીપ્રસાદના નામે નોંધાયેલ હતી, પરંતુ ઉક્ત મારુતિ વાનનો વાસ્તવિક માલિક અને હકીકતમાં ઉપયોગ કરનાર આરોપી ક્રમાંક ૪ પોતે જ હતો.

(યૂ) નોંધ પર લાવવામાં આવેલો પુરાવો, જેના દ્વારા એ સાબિત થાય છે કે કારને જવલનશીલ પદાર્થોનો ઉપયોગ કરીને આગ લગાવવામાં આવી હતી અને આક્ષેપ મુજબ તેનો ક્યારેય અકસ્માત થયો નહોતો, તેમજ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા આ મુદ્દે રજૂ કરાયેલા અન્ય પ્રત્યક્ષ તેમજ પરોક્ષ પુરાવાના સંદર્ભમાં, તે પણ એક મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ છે.

(પ) આનંદના વેપારી પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહ સાથેના સંપર્કો સ્થાપિત કરવા માટે આરોપી નં.૨ના મોબાઇલ ફોનનો ઉપયોગ થયો હોવાનું અજીબ જણાય છે, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહે આરોપી નં.૨ શ્રીજીયરણ સાથે કોઈપણ પ્રકારની ઓળખાણ હોવાનો ઇનકાર કર્યો છે. એ સાચું છે કે પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહ દ્વારા કરાયેલો એવો ઇનકાર માત્ર તેના આધારે આરોપી નં.૨ને જવાબદાર ઠેરવી શકતો નથી, પરંતુ ફરિયાદ પક્ષનો પ્રયત્ન એવો છે કે આરોપી

નં.૨ અને પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહ વચ્ચેની લાંબી ઓળખાણનો ઉપયોગ મૃત્યુ પામેલ ગદાધરાનંદજીને લલચાવવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો. જો આ ઓળખાણ નિર્દોષ હોત અથવા કોઈ ધાર્મિક લાગણીને કારણે હોત, તો પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહ દ્વારા એવો ખોટો ઇનકાર નોંધ પર આવ્યો ન હોત અને આરોપી નં.૨ દ્વારા સેલ્યુલર ફોનના ઉપયોગ સંબંધિત દસ્તાવેજ, એટલે કે પ્રિન્ટ આઉટ, અંગે રજૂ કરાયેલા પુરાવા વિષે પૂછાયેલા પ્રશ્નના જવાબમાં, આરોપી નં.૨ એ સમજાવી શક્યો હોત કે રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજો કેવી રીતે સંબંધિત છે. આ દસ્તાવેજો પી.ડબલ્યુ. રક્ષિત શાહ દ્વારા કરવામાં આવેલા આ દાવાને ખોટો પાડે છે કે તેની આરોપી નં.૨ સાથે કોઈ ઓળખાણ નથી અને તે આરોપી નં.૨ને સર્વથા ઓળખતો પણ નથી, અને બિલનું નજીકથી વાચન કરતાં પણ એ સ્થાપિત થાય છે કે નડિયાદમાંથી આરોપી નં.૨ નીકળી ગયા પછી અને/અથવા તે સમયગાળાની આસપાસ આ મોબાઈલ ફોન સેટનો વારંવાર ઉપયોગ થયો હતો.

(ડબલ્યૂ) પીડબલ્યુ કિંજલ જોષી અને પીડબલ્યુ જતીન ભગતનું એ પુરાવું કે આરોપી ક્રમાંક ૨ અને ૪ નડિયાદથી એમ કહીને અલગ થયા હતા કે તેમને આરોપી ક્રમાંક ૧ તરફથી ટેલિફોનિક સંદેશો મળ્યો હતો અને તેથી તેમને અમદાવાદ/ઝુંદાલ જવું પડશે. બે અલગ અલગ સ્થળોના નામનો ઉલ્લેખ એ બાબત દર્શાવે છે કે પીડબલ્યુ જતીન ભગત અને પીડબલ્યુ કિંજલને શું કહેવું તે

અંગે તેમના મનની સ્થિતિ ગૂંચવણભરી હતી. તેમના અલગ પડવાનો સમય અને ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના રોજ રાત્રે ૯.૦૦ વાગ્યા પહેલાં થોડા સમય અગાઉ મંદિરમાં તેમની હાજરી હતી એ હકીકત, આ મુદ્દે સંતોષકારક સમજૂતીના અભાવે, સંબંધિત અને સ્વતંત્ર પરિસ્થિતિ તરીકે પ્રસ્તુત થાય છે. (૪૭) પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા સંબંધિત કાનૂન અંગે આરોપીઓ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કર તેમજ સીબીઆઈ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી રવાણી દ્વારા અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે, અને મુખ્ય ભાર આ મુદ્દા પર છે કે ફરિયાદ પક્ષ પર માત્ર દરેક પરિસ્થિતિ સંતોષકારક અને દઢ પુરાવાથી સાબિત કરવાની જ ફરજ નથી, પરંતુ પરસ્પર જોડાણ ધરાવતી દરેક પરિસ્થિતિની કડી સ્થાપિત થયેલી છે તે દર્શાવવાની પણ ફરજ છે. તેથી, ષડયંત્ર રચાતા પહેલાંની તથ્યપરિસ્થિતિને અનુરૂપ એકત્રિત થયેલા પુરાવાની પરિસ્થિતિઓને સ્વતંત્ર રીતે સ્થાપિત કરવી આવશ્યક નથી. તેથી, ગુના અને હેતુ વચ્ચેની કડી સ્થાપિત કરવી આવશ્યક નથી, કારણ કે હેતુ ષડયંત્ર રચવા માટે પ્રેરિત કરે છે. વિશિષ્ટ લક્ષ્ય હાંસલ કરવા માટેનું ષડયંત્ર એવું હોઈ શકે કે તેમાં સામેલ ષડયંત્રકારોના મનમાં અલગ અલગ હેતુઓ હોય. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, હેતુ પણ આરોપીના મનમાં છુપાયેલો રહે છે, પરંતુ હાલના કેસમાં ફરિયાદ પક્ષ ગુનાના હેતુ અંગે સુસંગત રહ્યું છે. તેથી, આ હેતુને પૃષ્ઠભૂમિમાં રાખીને પરિસ્થિતિઓનું અવલોકન કરવું પડે અને આ પરિસ્થિતિઓ વચ્ચેની કડીની સ્થાપના દર્શ્યમાન કરવી આવશ્યક હતી. આ અદાલતનું માનવું છે કે કેટલાક આરોપીઓ લાઈ ડિટેક્શન ટેસ્ટમાં નિષ્ફળ ગયા

અને કેટલાક આરોપીઓ, જેમાં કેટલાક અન્ય આરોપીઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, તે ટેસ્ટ સફળતાપૂર્વક પાર ઉતર્યા હોવા જેવી બાબતો આરોપીઓને મદદરૂપ થતી નથી, કારણ કે તપાસ એજન્સી તેમજ અદાલતનો અનુભવ એવો છે કે જે વ્યક્તિ આયોજનબદ્ધ રીતે ગુનામાં સંકળાયેલી હોય અથવા જેને ગુનાના વાસ્તવિક અમલની બધી સંબંધિત વિગતોની પૂરતી જાણકારી હોય, તે લાઈ ડિટેક્શન ટેસ્ટ સફળતાપૂર્વક પાર કરી શકે છે. બ્રેન ફિંગરપ્રિન્ટિંગ ટેસ્ટ લાઈ ડિટેક્શન ટેસ્ટથી નોંધપાત્ર રીતે જુદી છે અને હાલના કેસમાં એવો ટેસ્ટ કરવામાં આવ્યો નથી. તેથી, આ પરિસ્થિતિ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા, ખાસ કરીને સીબીઆઈ દ્વારા, એકત્રિત કરાયેલા પુરાવાઓ વચ્ચેની કડી સ્થાપિત કરવા કરવામાં આવેલા પ્રયત્નો વિરુદ્ધ ગણાતી નથી, કારણ કે લાઈ ડિટેક્શન ટેસ્ટ તો સીબીઆઈ તપાસમાં પ્રવેશે તે પહેલાં ઘણો અગાઉ લેવામાં આવ્યો હતો. મૃતક ગદાધરાનંદજીને જાતીય લાલચરૂપ પ્રલોભન આપીને લલચાવવામાં આવ્યા હતા તે હકીકત અંગે કાનૂની અને દૃઢ પુરાવો નથી, છતાં હકીકત એ છે કે ગુરુ ગદાધરાનંદજી, વિવાદમાં હોવા છતાં, તેમના આરામના સમયમાં પણ આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ સાથે જવા યોગ્ય રીતે સંમત થયા હતા. ગુરુ ગદાધરાનંદજીએ પોતાના શિષ્યોમાંથી એકને રિક્ષાવાળા પીડબલ્યુ ઈસ્માઈલ વોરા સાથે ટોચ આપીને મોકલવાનો જે કૃત્ય કર્યું, તે મૃતક ગદાધરાનંદજીનું આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ સાથે મંદિર પરિસર છોડવામાં સુગમતા ઊભી કરવાની ક્રિયા સિવાય બીજું કંઈ નથી, અને તે પણ આરોપી ક્રમાંક ૩

માધવપ્રસાદ સાથે જવાનું કારણ જાહેર કર્યા વિના. એ જ ગુરુએ ૦૩.૦૫.૧૯૯૮ ના દિવસે દિવસ દરમિયાન એટલે કે પૂર્વાહ્નમાં, પોતાની તમામ સામગ્રી સાથે, મંદિરના ડ્રાઈવર દ્વારા હંકાવાતી ટાટા સુમો ગાડીમાં ખાંજળી ગામની મુલાકાત લીધી હતી અને તેથી મૃતક ગદાધરાનંદજીએ મંદિર પરિસર આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદની માત્ર સંગતમાં એકલા છોડ્યું તે વર્તન અપ્રાકૃતિક છે. તેથી, કોઈ પ્રલોભન અથવા ધમકી અસરકારક થઈ હશે અને જ્યારે ધમકીના તત્વની હાજરીને નકારી શકાય છે, ત્યારે માત્ર લાલચના અસ્તિત્વનો અવકાશ બાકી રહે છે. આ ભાગની ચર્ચા અગાઉ થઈ ચૂકી છે. તેથી, લલચાવવાના મુદ્દે દલીલ કરવામાં આવી છે તેમ આ “શૂન્ય” પુરાવાનો કેસ નથી. ગુરુ ગદાધરાનંદજીને આપવામાં આવેલા લલચાવા/પ્રલોભનના મુદ્દે સાક્ષીઓની પૂછપરછ ન કરવામાં આવી હોય એવો પણ આ કેસ નથી. મહત્વપૂર્ણ સાક્ષીઓ પ્રતિકૂળ થઈ ગયા હોય અને/અથવા કોઈ ચોક્કસ મુદ્દે જરૂરી સાક્ષીઓની પૂછપરછ ન કરવામાં આવી હોય એવી તથ્યપરિસ્થિતિ, અને તે ચોક્કસ મુદ્દે દઢ અને વિશ્વસનીય પુરાવાની અણઉપલબ્ધતા — આ બંને બાબતો સ્વભાવથી ભિન્ન છે. કોઈ ચોક્કસ મુદ્દો સાબિત કરવાનો કોઈ પ્રયાસ જ ન કરવો એ એક પરિસ્થિતિ છે, જ્યારે અદાલતમાં સાક્ષીને તપાસ માટે હાજર કરાવીને પણ તેની પૂછપરછ કરવામાં નિષ્ફળતા રહે તે બીજી પરિસ્થિતિ છે; અને ફોજદારી અદાલતોમાં આ બંને પરિસ્થિતિઓની મૂલવણી અલગ રીતથી કરવામાં આવે છે તથા આવા પુરાવાની મૂલવણી કરતી વખતે અપનાવવામાં આવતા માપદંડો પણ સ્વાભાવિક

રીતે અલગ હોય છે. તેવી જ રીતે, આ એવો કેસ છે જેમાં ફરિયાદ પક્ષે કેટલાક મહત્વપૂર્ણ પાસાં સાબિત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે અને પીડબલ્યુ ૧૮ ફોર્મ (આંક ૧૫૭) જેવા સાક્ષીની તપાસ કરી છે, જેમણે ગુમ થયેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજીના નિવાસસ્થાનમાંથી મળેલી મૃતક ગદાધરાનંદજીની મુદ્દામાલ ચાલવાની લાકડી સાબિત કરી છે. આ સાક્ષીએ એ પણ જણાવ્યું છે કે તે વડતાલ મંદિરના નિયમિત મુલાકાતી, ભક્ત અને સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના અનુયાયી છે, તથા તે ગદાધરાનંદજીને લગભગ ૧૫ વર્ષથી ઓળખતા હતા અને તેમની સાથે સારા સંબંધો હતા. તેઓ “સત્સંગ” (ધાર્મિક અને આધ્યાત્મિક સંવાદ) માટે પણ ગદાધરાનંદજીના નિવાસસ્થાને જતા હતા. તેમણે એ પણ સાબિત કર્યું છે કે ગદાધરાનંદજી “તુલસીના માળા”ની સોનાની ચેઈન પહેરતા હતા અને સોનાની વીંટી પણ પહેરતા હતા, પરંતુ ફરિયાદ પક્ષ તે જ સોનાની ચેઈન કે સોનાની વીંટી શોધી કાઢવામાં અસફળ રહ્યું છે અને આ સંદર્ભે અન્ય એક સાક્ષી, એટલે કે સોનાર પીડબલ્યુ-૧૦ જિલ્લા કાનુભાઈ સોનીની તપાસ કરીને એકત્રિત કરાયેલ પુરાવાનો સ્વભાવ વિશ્વસનીય જણાતો નથી. તેથી, માત્ર એટલા માટે કે હાલના કેસમાં ઉપલબ્ધ પુરાવાને અલગ અલગ છાયાઓ છે, અદાલત માટે એવું કહેવું શક્ય બનતું નથી કે આ પુરાવા વિનાનો કેસ છે અથવા એવો કેસ છે જેમાં પરિસ્થિતિઓની કડી સ્થાપિત કરવા માટેનો મહત્વપૂર્ણ પુરાવો ગેરહાજર છે. (જટ) સર્વણ સિંહ રત્ન સિંહ વિ./વિ. પંજાબ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૭ એસ.સી. ૬૩૭ ના કેસમાં એવો ઠરાવ કરવામાં

આવ્યો છે કે ફોજદારી કેસમાં માત્ર શંકા, ભલે તે કેટલીય મજબૂત હોય, પુરાવાનું સ્થાન લઈ શકતી નથી. ઉક્ત નિર્ણયના પરિણેદ ૯ અને ૧૨ માં આ પ્રમાણે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે :—

“૯. જો માફી સાક્ષીની સાક્ષી અવિશ્વસનીય ગણાવીને ફગાવી દેવામાં આવે, તો હરબંસ સિંહ વિરુદ્ધનો મામલો અનિવાર્ય રીતે નિષ્ફળ જવો જોઈએ. નિઃસંદેહ તેની વિરુદ્ધ કેટલીક પરિસ્થિતિઓ છે, જેઓ પર ફરિયાદ પક્ષ આધાર રાખે છે. રાખા (પી. ડબલ્યુ. ૮) ની સાક્ષી પરથી જણાય છે કે હરબંસ સિંહ અને અન્ય આરોપીઓ રાખા પાસેથી પિસ્તોલ ખરીદવાની બાબતમાં સંકળાયેલા હતા. સંજોગવશાત્, આ પિસ્તોલનો ગુનાના આચરણમાં ક્યારેય ઉપયોગ થયો જ નથી અને તે બાબત, આ પરિસ્થિતિઓમાં, સમજાવવી મુશ્કેલ છે. તેમ છતાં, રાખા પાસેથી પિસ્તોલની ખરીદી હરબંસ સિંહ વિરુદ્ધ માત્ર શંકા ઊભી કરી શકે; પરંતુ શંકા, ભલે કેટલીય પ્રબળ હોય, પુરાવાનું સ્થાન લઈ શકતી નથી. હરબંસ સિંહના શરીર પર ઈજાઓ હતી અને ગુનાના આચરણ પછી તરત હરબંસ સિંહનું વર્તન અત્યંત શંકાસ્પદ હતું. તે બાબત પણ હરબંસ સિંહ વિરુદ્ધ શંકા ઊભી કરી શકે, પરંતુ માફી સાક્ષીની સાક્ષીના આધાર વિના આ શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓ ફોજદારી વિચારણામાં કોઈ અસરકારક ભાગ ભજવી શકતી નથી. ગુરદેવ કૌરના સ્થાનેથી થયેલ હોવાનું કહેવાતું

કપડાંનું મળતર હરબંસ સિંહ વિરુદ્ધ ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેમ નથી, કારણ કે ગુરદેવ કૌરની પોતે તપાસ કરવામાં આવી નથી અને સ્થળ પરથી કિર્પાણ તથા લાલ મિયાન મળ્યાનું મહત્વ સ્પષ્ટપણે વધારીને બતાવી શકાય તેમ નથી. અમારી દૃષ્ટિએ, તેમાં કોઈ જ શંકા નથી કે જો માફી સાક્ષીની સાક્ષી અવિશ્વસનીય માનીને નકારી કાઢવામાં આવે, તો હરબંસ સિંહ વિરુદ્ધ ફરિયાદ પક્ષે જે અન્ય પુરાવા પર આધાર રાખ્યો છે તે તેના હત્યાના ગુનામાં થયેલા દોષારોપણને ક્યારેય ટકાવી શકતા નથી. તેથી અમારે એવું માનવું જ પડશે કે વડી અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ હરબંસ સિંહ વિરુદ્ધ હત્યાનો ગુનો સાબિત થયો હોવાનું જે નિષ્કર્ષ આપ્યું છે, તે અમે હમણાં જ ઉલ્લેખેલી ગંભીર ખામીથી દૂષિત છે અને તેને પલટવું જરૂરી છે. જો વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ માફી સાક્ષીના ગુણદોષ પર વિચારણા કરતાં પહેલાં કાયદાનો પ્રારંભિક પ્રશ્ન વિચારવામાં પોતાનું ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હોય અને તેની સાક્ષીનું મૂલવણ કરતાં તેમણે માફી સાક્ષીએ આપેલા વર્ણનમાં રહેલી સ્પષ્ટ અને પ્રતિભાસી અસંગતતાઓનો વિચાર કર્યો ન હોય, તો અપીલકર્તાને તેમના નિષ્કર્ષની માન્યતા પડકારવાનો અધિકાર છે. પરિણામે, હરબંસ સિંહ દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલ મંજૂર થવી જોઈએ, તેની વિરુદ્ધ આપવામાં આવેલ દોષારોપણ અને સજાનો આદેશ રદ કરવો જોઈએ અને તેને નિર્દોષ છૂટકારો આપી મુક્ત કરવો જોઈએ. XXXX XXXX XXXX XXXX

xxx ૧૨. હવે સર્વન સિંહ વિરુદ્ધ સાબિત થયેલી અન્ય પરિસ્થિતિઓ પર વિચાર કરવો બાકી રહે છે. તેના શરીર પર ઇજાઓ હતી. તબીબે તેમનું વર્ણન આ પ્રમાણે કર્યું છે: – "૧. ડાબી મૂછથી જરા ઉપર, ચહેરાની ડાબી બાજુએ, ખપલીવાળો એક ઉપરછલો ચીરાયેલો ઘા, ૩/૮" x ૧/૨".

૨. ડાબા હાથની અનામિકા આંગળીના મધ્ય પર્વની બીજી સપાટી પર ખંજવાળ સાથેની ચાંદરી ઇજા, માપ ૧/૨" x ૧/૪".

૩. ડાબા હાથની નાની આંગળીના મધ્ય ભાગની બહારની સપાટી પર ૧/૮" x ૧/૮" માપનું પોપડાવાળું ઘર્ષણજન્ય ઇજા.

૪. ડાબા હાથની નાની આંગળીના અંતિમ આંતર-આંગળીય સાંધાના બહારના સપાટી ભાગ પર ૧/૪" x ૧/૪" કદનું પાપડી ધરાવતું એક ઘસારાનું ઇજા-ચિહ્ન. બધી ઇજાઓ સામાન્ય હતી અને લગભગ બે દિવસ જૂની હતી. ઇજા ક્રમાંક ૧ તીક્ષ્ણ ધારવાળા હથિયારથી થઈ હતી અને બાકીની કોઈ મંદ હથિયારથી થઈ હતી." તેમની પ્રતિપરીક્ષામાં ડૉ. સિંહે સ્વીકાર્યું કે ઇજા ક્રમાંક ૧ સરવાળ સિંહના વકીલ દ્વારા સૂચવ્યા મુજબ રેઝર બ્લેડથી થઈ હોઈ શકે અને ઇજા ક્રમાંક ૨ થી ૪ કોઈ કઠોર પદાર્થ સાથે ઘસાયવાથી થઈ હોઈ શકે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, વૈધકીય પુરાવાના આધારે, આરોપીઓ દ્વારા આપવામાં આવેલ સમજૂતીને

અયોગ્ય અથવા સ્પષ્ટપણે અસત્ય ગણાવી નકારી કાઢવી મુશ્કેલ છે. ત્યારબાદ, સરવાન સિંહે પહેરેલા શર્ટ અને ચાદર પરના લોહીના ડાઘ અંગેનો પુરાવો છે. જો પોતાની ઈજાઓ અંગે સરવાન સિંહે આપેલી સમજૂતી અયોગ્ય ન હોય, તો તેના વસ્ત્રો પર લોહીના ડાઘોની હાજરી તેના વિરુદ્ધ ગંભીર રીતે દબાણપૂર્વક વાપરી શકાય નહીં. રાખાનો એ પુરાવો કે તેની પાસેથી પિસ્તોલ ખરીદવા અંગે વાટાઘાટો થઈ હતી અને તે વ્યવહારમાં સરવાન સિંહનો શું ભાગ હતો, તે નિશ્ચય જ સૂચવી શકે કે સરવાન સિંહ ગુનેગારો સાથે સંકળાયેલો હતો; પરંતુ તેમાંથી તેના વિરુદ્ધ હત્યાનો આરોપ સાબિત થવો એ વાતથી ઘણું દૂર છે. અનુપંગે, જેમ અમે અગાઉ નોંધ્યું છે, જો પિસ્તોલ ખરીદવામાં આવી હતી, તો તેનો ઉપયોગ શા માટે ન થયો તે સમજવું મુશ્કેલ છે. ત્યારબાદ, સ્થળ પરથી મળેલા જૂતાં અંગેનો પુરાવો છે. મોચી સંતા સિંહનો પુરાવો સૂચવે છે કે તેણે એ જ રાત્રે જૂતાની જોડી સરવાન સિંહની હોવાનું ઓળખી હતી. તેના મુજબ, તે આવી જોડી જેવા જૂતાં બનાવતો આવ્યો છે, જોકે મોટા પાયે નહીં. દુર્ભાગ્યવશ, સંહિતાની કલમ ૩૪૨ હેઠળ તેની પૂછપરછ વખતે, આ જૂતાઓ બાબતે સરવાન સિંહને કોઈ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો નહોતો. એવું અસંભવિત નથી કે સરવાન સિંહે દર્શાવવા માટે રજૂઆત કરી હોત કે એ જૂતાં તેના પગમાં બંધબેસતા નહોતા. કોઈપણ સ્થિતિમાં, કલમ ૩૪૨ હેઠળ તેને યોગ્ય પ્રશ્ન પૂછી આ પરિસ્થિતિ સમજાવવાનો અવસર ન

આપવાનો ત્રુટિ એ તેની આ દલીલને ન્યાયોચિત બનાવે છે કે આ પરિસ્થિતિ તેનો વિરુદ્ધ ઉપયોગમાં લેવાઈ ન જોઈએ. વધુમાં, રાખા દ્વારા આપવામાં આવેલા પુરાવાની જેમ જ, જૂતાની ઓળખ પણ હત્યાના આરોપની દ્રષ્ટિએ, જેના માટે સરવાન સિંહનો વિવાદ ચાલી રહ્યો છે, અત્યંત નાની પરિસ્થિતિ ગણાય. પરિણામે, જો માફીદારનો પુરાવો વિશ્વાસપાત્ર ન હોવાથી ત્યાજ્ય ગણવામાં આવે અને તેની પોતાની પાછી ખેંચાયેલી કબૂલાતને સ્વૈચ્છિક અથવા સત્ય ન હોવાથી વિચારણામાંથી બહાર રાખવામાં આવે, તો પછી જે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવો બાકી રહે છે તે સ્પષ્ટપણે સરવાન સિંહ વિરુદ્ધ ઘડાયેલ આરોપ સાબિત કરવા માટે પૂરતો નથી. જો આ જ સાચી સ્થિતિ હોય, તો અમારે માનવું પડે કે વડી અદાલતના માનનીય ન્યાયાધીશો સરવાન સિંહને હત્યાના ગુનામાં દોષિત ઠેરવવામાં ભૂલમાં હતા. નિશ્ચિતપણે આ ખેદની બાબત છે કે વર્તમાન જેવી ઘૂણાસ્પદ, પૂર્વનિયોજિત અને ફૂર હત્યા દંડ વિના રહી જાય. શક્ય છે, જેમ શ્રી ગોપાલ સિંહે અમારી સમક્ષ જોરશોરથી દલીલ કરી, તેમ ફરિયાદ પક્ષની વાર્તામાં બન્ને અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ થોડું સત્યતાનું તત્ત્વ હોય. શ્રી ગોપાલ સિંહે દલીલ કરી કે, સમગ્રતયા જોવામાં ફરિયાદ પક્ષની વાર્તા સત્ય હોઈ શકે; પરંતુ 'સત્ય હોઈ શકે' અને 'સત્ય જ હોવું જોઈએ' વચ્ચે અનિવાર્ય રીતે લાંબું અંતર છે અને આ સંપૂર્ણ અંતર કાયદેસર, વિશ્વસનીય અને નિર્વિવાદ પુરાવાથી પૂરું થવું આવશ્યક છે.

શ્રી ગોપાલ સિંહે અમારી સમક્ષ ઉઠાવેલી બધી દલીલો અમે સતર્કતાપૂર્વક વિચારેલી છે; પરંતુ અમને એવું લાગતું નથી કે માફીદારને વિશ્વસનીય સાક્ષી ગણવું અથવા સરવાન સિંહની કબૂલાતને સ્વૈરિછક અથવા સત્ય માનવી શક્ય બને. પરિણામે, સરવાન સિંહ દ્વારા કરાયેલ અપીલ મંજૂર થવી જોઈએ, તેના વિરુદ્ધ પસાર કરાયેલ દોષારોપણ અને સજાનો આદેશ રદ થવો જોઈએ અને તેને નિર્દોષ છૂટકારો આપી મુક્ત કરવો જોઈએ.”

શ્રી ઠક્કર દ્વારા ઉદ્દેખિત આ નિર્ણય સ્વીકારાયેલ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કરે છે, પરંતુ ઉદ્દેખિત નિર્ણયના તથ્યો મૂળભૂત રીતે ભિન્ન છે. નીચલી અદાલતે ત્રણેય આરોપીઓને તેમના વિરુદ્ધ મૂકવામાં આવેલા આરોપોમાં દોષિત ઠેરવ્યા હતા, પરંતુ અપીલમાં, આરોપી હરબંસસિંહ અને સર્વનસિંહ વિરુદ્ધ આપવામાં આવેલ દોષારોપણ અને સજાનો આદેશ વડી અદાલતે યથાવત્ રાખ્યો હતો, જ્યારે આરોપી ગુરુદયાલ સિંહ વિરુદ્ધનો દોષારોપણ અને સજાનો આદેશ રદ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેને નિર્દોષ છૂટકારો આપવાનો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉદ્દેખિત નિર્ણયમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે રજૂ કરાયેલા મૂળભૂત તથ્યોના સંદર્ભમાં, નીચલી કાર્યવાહી દરમિયાન રજૂ થયેલા પુરાવા અંગે વિચાર કર્યો હતો.

(૪૯) શ્રી ઠક્કર દ્વારા મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વિ. પલ્ટન મદદાહ અને અન્ય, (૨૦૦૫)૩ એસ.સી.સી. ૧૬૯, ના કેસમાં આવેલ વધુ એક નિર્ણયનો ઉદ્દેખ

કરવામાં આવ્યો છે. આ કેસમાં શક્તિશાળી અને અત્યંત લોકપ્રિય ટ્રેડ યુનિયન નેતાની હત્યા કરવામાં આવી હતી. આ નિર્ણયનો અનુપાત આરોપી વ્યક્તિઓને મદદરૂપ થતો નથી. વિપરીત રીતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે પ્રતિવાદી આરોપી પલ્ટન મદ્દાહને આપવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ ઉલટાવ્યો હતો અને કેટલાક આરોપીઓને આપવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાને “જો બે દષ્ટિકોણ શક્ય હોય અને વડી અદાલતે તેમાંથી એક એવો દષ્ટિકોણ અપનાવ્યો હોય જે ન્યાયસંગત અને ચુક્તિપૂર્ણ હોય, તો સર્વોચ્ચ અદાલત વડી અદાલતના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં” એમ કહીને નિર્દોષ છૂટકારાની પુષ્ટિ કરી સર્વોચ્ચ અદાલતે અડચણ પોહ્યાડી નથી. અમે ચુકાદાના સંબંધિત અનુચ્છેદ ૮ થી ૧૮ ધ્યાનપૂર્વક વાંચ્યા છે.

(એલ) કે.પુરષોઠમન વિ./સ્ કેરળ રાજ્ય, (૨૦૦૫)૧૨ એસ.સી.સી. ૬૩૧ ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત એવો કેસ વિચારતી હતી જેમાં અપીલકર્તા આરોપી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૨૦-એ, ૧૨૦-બી, ૪૦૩ અને ૪૭૭-એ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં સંડોવાયેલો હોવાનું જોવા મળ્યું હતું. ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે પ્રતિપાદિત કરેલા પ્રમાણસૂત્રનું, ખાસ કરીને પરિચ્છેદ ૧૦ થી ૧૫, ૧૮ અને ૧૯ નું, સૂક્ષ્મ વાચન કરતાં આ અદાલતનું માનવું છે કે તે, સંભવતઃ, આરોપી નં. ૪ ઘનશ્યામ પ્રકાશદાસજી સ્વામીને મદદરૂપ થશે, કારણ કે અપીલકર્તા આરોપી વિરુદ્ધ ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો હતો કે તે મૂળ આરોપી નં. ૩ સાથે ગયો હતો, જેને હકીકતમાં “દેવાસ્વોમ બોર્ડ” નું સોનું સોંપવામાં

આવ્યું હતું. ઉક્ત નિર્ણયના તારણનો સાર તે નિર્ણયના પરિણેદ ૧૮ અને ૧૯ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે આપ્યો છે. તે અહીં પુનઃઉત્પાદિત કરવો સંબંધિત રહેશે:—

૧૮. વડી અદાલતે નોંધેલા નિષ્કર્ષો મુજબ દેવસ્વોમ બોર્ડ દ્વારા સોનું એ—૩ને સોંપવામાં આવ્યું હતું અને આભૂષણ ગોલકા બનાવવાના કાર્યના વ્યવહારોની દેખરેખ પણ એ—૩ જ રાખતો હતો; માત્ર એટલા કારણે કે આરોપી—અપીલકર્તા તેની સાથે કોઈબ્બતૂર ગયો હતો, એમથી એ અનુમાન કરી શકાય નહીં કે સોનાનો દુરુપયોગી અપહરણ કરવા બાબતે તેમના વચ્ચે કોઈ કરાર થયો હતો. ષડયંત્ર રચાવા માટે બે અથવા તેથી વધુ વ્યક્તિઓ વચ્ચે ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા, અથવા ગેરકાયદેસર રીતે કોઈ કૃત્ય કરવા માટેનો કરાર અનિવાર્ય તત્ત્વ છે. યદ્યપિ ષડયંત્રકારો વચ્ચેનો કરાર જરૂરી નિહિત અર્થથી અનુમાનિત કરી શકાય, તો પણ એવું અનુમાન માત્ર સાબિત થયેલા તથ્યોના પરિમાણો પર, પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાની પ્રકૃતિમાં જ દોરી શકાય. જે કોઈ દોષારોપક પરિસ્થિતિ હોય, તે વિશ્વસનીય પુરાવાથી સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થવી જ જોઈએ અને તે એવી સંપૂર્ણ કડી રચવી જોઈએ કે જેના આધારે આરોપીના દોષિતપણાં અંગેનો નિષ્કર્ષ નિર્ભયતાપૂર્વક દોરી શકાય. માનીએ કે કોઈ સમયબિંદુએ અપીલકર્તા—આરોપીને એ—૩ દ્વારા એ—૩ને સોંપવામાં આવેલા સોનાના કપટપૂર્ણ દુરુપયોગી અપહરણ અંગે કંઈક જાણકારી અથવા શંકા હતી, તો પણ તે દિશામાં કરાર થયાનો સંકેત આપતું કોઈ સકારાત્મક પુરાવું ન

હોય ત્યાં સુધી, ષડયંત્રનું અનુમાન કરી શકાય નહીં. વડી અદાલતે નોંધેલા નિષ્કર્ષોના આધારે જ અમે એવું ધરી શકતા નથી કે અપીલકર્તા-આરોપી એ-૩ સાથે મળીને સોનાનો દુરુપયોગી અપહરણ કરવાનું ષડયંત્ર રચનારો હતો.” ૧૯. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ સમગ્ર તથ્યોની તપાસ કરતાં, ષડયંત્રનો આરોપ ટકી શકતો નથી, કારણ કે સોનાનું આભૂષણ તૈયાર થતું હતું ત્યારે ષડયંત્રકારોએ સોનાનો દુરુપયોગી અપહરણ કરવા સંમતિ આપી હતી તે દર્શાવતી કોઈ કડી ઉપલબ્ધ નથી.

(૫૧) હરિયાણા રાજ્ય વિ./જગબીર સિંહ અને અન્ય, (૨૦૦૩) ૧૧ એસ.સી.સી. ૨૬૧ ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત સંપૂર્ણપણે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત કેસ સાથે વ્યવહાર કરી રહી હતી. દોષિતપણાનો નિષ્કર્ષ ત્યારે જ ન્યાયસંગત ઠરી શકે જ્યારે તમામ આરોપારોપક તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ આરોપીની નિર્દોષિતાની સાથે અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિના દોષિતપણાની સાથે અસંગત હોવી અનિવાર્ય હોય, એવો ઉપરોક્ત ઉદ્ઘૂત નિર્ણયનો સિદ્ધાંત છે. ઉક્ત નિર્ણયના ફક્ત ૮ થી ૧૦ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલા અવલોકનો અને ચર્ચા ધ્યાનમાં લેતાં, અદાલત પરનું દાવિત્વ એ છે કે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત કેસમાં આરોપીને દોષિત ઠરાવતાં પહેલાં, અદાલતે દરેક પરિસ્થિતિને અલગથી લઈને મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વિ./હનુમંત

ગોવિંદ નરગુન્ડકર અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ એસ.સી. ૩૪૩ (૧૯૫૩ ક્રિ.એલ.જે. ૧૨૯) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નિર્ધારિત કરેલા પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા સંબંધિત કાનૂની કસોટી પર ચકાસવી જોઈએ. વર્તમાન કેસમાં, સાબિત થયેલ પરિસ્થિતિઓના સંચિત પ્રભાવને ધ્યાનમાં રાખીને માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે દોષિતપણાનો નિષ્કર્ષ નોંધ્યો છે. તેથી, વર્તમાન કેસના તથ્યાત્મક પાસાનું વિશ્લેષણ કરતાં એવું કહી શકાય કે કોઈ ગુનો સાબિત કરવા માટે એ જરૂરી નથી કે ગુનો જોવામાં આવ્યો જ હોવો જોઈએ અથવા તે દરેક સંજોગોમાં સીધા દષ્ટિસાક્ષી પુરાવાથી જ સાબિત થવો જોઈએ, અથવા દરેક પરિસ્થિતિ સીધા દષ્ટિસાક્ષી પુરાવા જેટલી જ ઉજળી હોવી જોઈએ. હવે કાનૂની સ્થિતિ સ્થિર થઈ ગઈ છે કે અદાલતે વિચારણા દરમિયાન કાયદેસર રીતે ઉપલબ્ધ અને સાબિત થયેલ પરિસ્થિતિઓનું મૂલવણી કરવું જોઈએ, કારણ કે વિવિધ પરિસ્થિતિઓ નોંધ પર લાવી ગુનો સાબિત કરી શકાય છે. તેમની સંખ્યા એક અથવા વધુ હોઈ શકે, પરંતુ જો તેઓ સંખ્યામાં વધુ હોય તો તે પરિસ્થિતિઓ વચ્ચે દૃશ્યમાન કડી અસ્તિત્વમાં હોવી જોઈએ. પરિસ્થિતિઓ વચ્ચેની કડીનું અસ્તિત્વ સ્પષ્ટ/દૃશ્યમાન જણાવું જોઈએ. મુખ્ય તથ્યને વિવાદના મુદ્દા સંદર્ભે સ્થાપિત થયેલું માનવામાં આવી શકે અને તે પણ પુરાવામાં રહેલી સુસંગતતા દ્વારા. આ વાતને થોડું જુદાં રીતે કહેવાય તો, પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવો વિવાદના મુદ્દા સાથે સીધો સંબંધિત હોતો નથી, પરંતુ અન્ય વિવિધ તથ્યો સંબંધિત પુરાવામાં રહેલી એવી સુસંગતતા છે કે જે

વિવાદના તથ્ય સાથે એટલી નજીકથી સંકળાયેલી હોય છે કે, એકસાથે લેવામાં આવે તો, તે એવી કડી અથવા પરિસ્થિતિઓની શ્રેણી રચે છે જેથી મુખ્ય તથ્યના અસ્તિત્વનો કાયદેસર રીતે નિષ્કર્ષ અથવા અનુમાન કરી શકાય. (વર્તમાન ચુકાદાના હેતુ માટે ભાર મૂકેલ). ઉપમા સ્વરૂપે આપણે એક પરિસ્થિતિને ચમકતા તારાની સાથે સરખાવી શકીએ. આકાશમાં જુદા જુદા તારાઓનો સમૂહ હોઈ શકે. એક તારો બીજા તારાને એવો પ્રકાશ આપી શકે કે જેથી એવું કહી અથવા દાવો કરી શકાય કે બે તારાઓ સાથે મળીને ચમકી રહ્યા છે. તે નક્ષત્રમાળાની જેમ છે. તેથી, અંધકારમય આકાશની પૃષ્ઠભૂમિમાં રહેલા તારાઓને તકનીકી રીતે એકબીજા સાથે જોડાયેલા અથવા સંલગ્ન કહેવાય નહીં, તો પણ તેમનો સમૂહ નક્ષત્રમાળા બની શકે છે અને એકાગ્રતા, અનુભવ અથવા દષ્ટિ દ્વારા કોઈ વ્યક્તિ સરળતાથી દર્શાવી શકે છે કે તારાઓનો કોઈ વિશિષ્ટ સમૂહ નક્ષત્રમાળા રચી રહ્યો છે અને વિશિષ્ટ આકાર પેદા કરી રહ્યો છે; અને આ બધા તારાઓ પ્રથમ દષ્ટિએ તથા દેખીતાં તો આકાશમાં અલગ અલગ અને ભિન્ન રીતે ચમકી રહ્યા હોય છે, છતાં તેઓ મળીને એક આકૃતિ (નક્ષત્રમાળા) બનાવે છે જેને સામાન્ય રીતે “નક્ષત્ર” તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. માત્ર એટલા માટે કે વર્તમાન આરોપી જેવા કેટલાક વ્યક્તિઓ દલીલ કરે છે કે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા નોંધ પર લાવવામાં આવેલી પરિસ્થિતિઓ વચ્ચે કોઈ કડી નથી, પરંતુ ફરિયાદ પક્ષ સમકાલીન રીતે એટલું જ કહી શકે કે અદાલતે પરિસ્થિતિઓ વચ્ચેની કડીને દષ્ટિગોચર કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને આવા પ્રયત્નોના અનુસંધાને

માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે નિષ્કર્ષ કર્યો કે પરિસ્થિતિઓ વચ્ચે કડી અસ્તિત્વમાં છે. આ ચુકાદાના પૂર્વવર્તી ફરિયાદોમાં માનનીય વકીલ શ્રી ઠક્કર તેમજ સી.બી.આઈ. માટે માનનીય વકીલ શ્રી રવાણી અને માનનીય સરકારી વકીલ શ્રી કે.ટી. દવે દ્વારા આ અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવેલા તથ્યો અને મુદ્દાઓ અંગે આ અદાલતે કરેલી વિગતવાર ચર્ચાના આધારે, અમે એવું કહેવા પ્રેરાય છીએ કે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા નોંધ પર લાવવામાં આવેલા ચમકતા તથ્યો વચ્ચેની કડી એક નક્ષત્રમાળા રચે છે અને શ્રી ઠક્કર દ્વારા રજૂ કરાયેલ આ દલીલો સ્વીકાર્ય નથી કે વિચારણા દરમિયાન નોંધ પર આવેલા પરિસ્થિતિઓ વચ્ચેની કડી સાબિત કરવામાં ફરિયાદ પક્ષ નિષ્ફળ ગયો છે, કારણ કે કેટલીક પરિસ્થિતિઓ તો સાબિત થઈ જ નથી અથવા અગ્રાહ્ય પુરાવાના બળ પર સાબિત ગણવામાં આવી છે. અમે પરિસ્થિતિઓનો નબળો ભાગ, અથવા એમ કહીએ કે અગ્રાહ્ય પુરાવા અથવા અપૂરતા પુરાવાના આધારે સાબિત માનવામાં આવેલ પરિસ્થિતિઓને અવગણ્યા છે, પરંતુ આ પરિસ્થિતિઓની નક્ષત્રમાળા એ પરિસ્થિતિઓ વચ્ચેની મજબૂત કડીને નકારી કાઢતી નથી, જે નક્ષત્રમાળા અથવા સાબિત થયેલ તથ્યોના અસ્તિત્વને અનુભવી શકાય તેવી બનાવે છે. અહીં, પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત કેસ સાથે વ્યવહાર કરતાં ગુરા સિંહ વિ./રાજસ્થાન રાજ્ય, ૨૦૦૧ ક્રિ.એલ.જે. ૪૮૭ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલા અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કરવો પ્રસ્તુત રહેશે, જે આ અદાલતે આ ચુકાદાના અગાઉના ફરિયાદોમાં પુનઃઉત્પાદિત કર્યા છે.

(પર) રાજ્ય ઓફ રાજસ્થાન વિ./ગોપાલ, (૧૯૯૮)૮ એસ.સી.સી. ૪૪૯, તેમજ બક્ષીશ સિંહ વિ./રાજ્ય ઓફ પંજાબ, ૧૯૭૧(૩) એસ.સી.સી. ૧૮૨ ના કેસોમાં આવેલા નિર્ણયોના અનુપાતના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, અને આજદિન સુધી તેને યથાવત્ સારો કાયદો માન્ય હોય તેમ સ્વીકારવામાં આવે તોય, તે ફરિયાદ પક્ષના વિરુદ્ધ નહીં જાય, કારણ કે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા ઉપર આધારિત કેસમાં, જેમાંથી દોષિતતાનો નિષ્કર્ષ આંકવાનો હોય તેવી પરિસ્થિતિઓ સંપૂર્ણપણે સાબિત થવી જોઈએ, એ પ્રથમ મુખ્ય શરત છે; અને આવી પરિસ્થિતિઓ પોતાનામાં જ નિષ્કર્ષાત્મક સ્વરૂપની હોવી જોઈએ, એ બીજી શરત છે. વધુમાં, બધી પરિસ્થિતિઓ પૂર્ણ હોવી જોઈએ, એટલે કે દરેક પરિસ્થિતિ સ્વતંત્ર રીતે સંપૂર્ણ હોવી જોઈએ અને આ રીતે નોંધ પર લાવવામાં આવેલી આવી સંપૂર્ણ પરિસ્થિતિઓ પરસ્પર સુસંગત હોવી જોઈએ અને એક સાંકળ રચવી જોઈએ, એ ત્રીજો મહત્વનો પાસો છે; અને ચોથો મહત્વનો પાસો એ છે કે પરિસ્થિતિઓની સાંકળમાં કોઈ ખાલી જગ્યા બાકી ન રહેવી જોઈએ. ફરિયાદ પક્ષ પર આ ફરજિયાત છે કે આ પરિસ્થિતિઓ માત્ર આરોપીની દોષિતતાની પરિકલ્પના સાથે જ સુસંગત હોવી જોઈએ અને તેની નિર્દોષિતતા સાથે સંપૂર્ણ અસંગત હોવી જોઈએ. સર્વોચ્ચ અદાલતે જેમ નિરીક્ષણ કર્યું છે, તેમ પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા આધારિત કેસમાં જો હેતુ સંતોષકારક રીતે સાબિત થાય, તો હેતુનો એવો પુરાવો સાંકળની એક કડી પૂરી પાડે છે. (રાજ્ય ઓફ ગુજરાત વિ./અનિરુદ્ધસિંહ ૧૯૯૭ ક્રિ.એલ.જે. ૩૩૯૭). નોંધ પર લાવવામાં આવેલા

વિવિધ સ્ફટિકસમાન પરિસ્થિતિઓ, ભલે તેમની આકૃતિ, કદ અને તેજ અલગ અલગ હોય, તેમ છતાં આંતરિક દોરાથી જોડાઈને નક્ષત્રમાળાની સાંકળનું સ્વરૂપ ધારણ કરી શકે છે. તેથી, મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા દ્વારા ગુનાહિત અન્યાય કરવા માટેના હેતુને નોંધ પર લાવવામાં આવેલ નોંધપાત્ર સફળતા, ફરિયાદ પક્ષના કેસને એ કહવામાં શક્તિશાળી બનાવે છે કે એકલેક રીતે અને/અથવા સમૂહરૂપે એકત્રિત અને સાબિત થયેલી પરિસ્થિતિઓને રજૂ કરાયેલ તથા સાબિત કરાયેલા હેતુના આંતરિક દોરાથી જોવી જોઈએ; કારણ કે અગાઉ નિરીક્ષણ કર્યા મુજબ, ગુનાહિત અન્યાય કરવા માટેનો હેતુ સામાન્ય રીતે ફરિયાદ પક્ષ માટે સાબિત કરવાનો કઠિન ક્ષેત્ર છે અને સામાન્ય રીતે કોઈ અન્ય વ્યક્તિના મનમાં જોઈ શકાતું નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતે નથુની યાદવ વિ./રાજ્ય ઓફ બિહાર, (૧૯૭૮)૯ એસ.સી.સી. ૨૩૮ ના કેસમાં નિરીક્ષણ કર્યું છે કે હેતુ એવી ભાવના છે, જે મનુષ્યને કોઈ ચોક્કસ કૃત્ય કરવા પ્રેરિત કરે છે. આવી પ્રેરક કારણશક્તિ ગુનો કરવા માટે અનિવાર્ય રીતે અને જરૂરીરૂપે સમપ્રમાણમાં ગંભીર હોવી જ જોઈએ એવું નથી. ઘણા હત્યાના ગુનાઓ કોઈ જાણીતા અથવા મુખ્ય હેતુ વિના પણ બન્યા છે અને તેથી એવો વિસ્તાર રહેલો છે કે જે પ્રેરક પરિબળ આરોપીને ગંભીર ગુનાની તરફ દોરી જાય છે તે અજ્ઞાત જ રહી શકે. આ અદાલતે આ ચુકાદાના ઉપરોક્ત અનુચ્છેદોમાં ચર્ચાયેલ અનેક પરિસ્થિતિઓની મૂળવણી કરી છે અને નોંધમાંથી ઊભરી આવેલી દરેક સ્ફટિકસમાન પરિસ્થિતિ અથવા પરિસ્થિતિની શક્તિ અને સ્પષ્ટતાની કસોટી પણ કરી છે, અને નીચલી

અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે સ્થિર કાયદાની સીમાથી બહાર જઈને કરેલી ટિપ્પણીઓને અવગણી છે. આ અદાલત સમક્ષ મોટી સંખ્યામાં એવા નિર્ણયો રજૂ કરવામાં આવ્યા છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે વિવિધ તથ્યપરિસ્થિતિઓ ધરાવતા અને પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત ફરિયાદ પક્ષના કેસોમાં નિર્ણય કર્યો છે; પરંતુ જ્યારે ઉલ્લેખિત નિર્ણયોમાં કરાયેલા નિરીક્ષણોને પુરાવાનું તથા પરસ્પર વિરોધી રજૂઆતોનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવામાં આવ્યા છે, ત્યારે દરેક નિર્ણય પર ટિપ્પણી કરવી આવશ્યક નથી.

(૫૩) આરોપીઓ તરફથી હાજર શિખેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પી.એમ. ઠક્કરે દલીલ કરતાં જણાવ્યું છે કે ફરિયાદ પક્ષનો મામલો કોઈપણ આરોપી વિરુદ્ધ સંશયાતીત રીતે સાબિત માનવો જોઈએ નહીં, અને તે સંદર્ભે કેટલીક ખામીઓ દર્શાવવામાં આવી છે. શ્રી ઠક્કરના કહેવા મુજબ, ફરિયાદ પક્ષના મામલાની પ્રથમ અને મૂળભૂત ખામી તપાસ એજન્સીની નિષ્પક્ષતાના અભાવની છે, અને આ અદાલતે સ્વીકાર્યું છે કે સારવારના કાગળોની નકલ ડેવિડસ્ટ ડૉ. ઉપેન દિવાનજી પાસેથી મેળવતી વખતે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકારે કંઈક અતિશયતા કરી હતી, તે પણ માત્ર એ જોવા માટે કે સારવારના કાગળોમાં દર્શાવેલ દાંતની સંખ્યા અને મરણોત્તર પરીક્ષણ કરતી વખતે પી.ડબલ્યુ. ડૉ. રાજકુમાર ગુપ્તાએ નોંધેલ દાંતની સંખ્યા વચ્ચે તાલમેલ બેસે. પરંતુ, આ અતિશયતાથી એવી પરિસ્થિતિ ઊભી થતી નથી કે જેમાં કોઈ અજાણી વ્યક્તિનો મૃતદેહ ઓળખી શકાય અથવા તે ગુમ થયેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજીનો મૃતદેહ

હોવાનું દર્શાવી શકાય. આ અદાલતે આ ચુકાદાના પૂર્વવર્તી પરિચ્છેદોમાં વિગતવાર ચર્ચા કરી છે અને અમારા મત અનુસાર તેને ખામી કહી શકાય તેમ નથી. એ સત્ય છે કે સી.બી.આઈ. દ્વારા આંક ૯૮ ની મૂળપ્રતિ મેળવવામાં નિષ્ફળતા આંક ૯૫ ને સંદિગ્ધ બનાવે, પરંતુ આથી આંક ૯૮ દસ્તાવેજનો સ્વતંત્ર પ્રભાવ અને અસર નષ્ટ થતી નથી, કારણ કે તે જિરહની પ્રક્રિયા દરમિયાન નોંધ પર લાવવામાં આવ્યો છે. આંક ૯૮ માત્ર આંક ૯૫ ની પ્રામાણિકતા ખોટી ઠરાવે છે એટલું જ નહીં, પરંતુ તે એ પણ સાબિત કરે છે કે મૃતક પાસે સોનાની કેપ હતી, અને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા નિર્વિવાદ રીતે સાબિત કરાયેલ ફોટોગ્રાફોમાં પણ આ અદાલતે તે નિહાળી છે. શ્રી ઠક્કર દ્વારા રજૂ થયેલી બીજી ખામી પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ તૈયાર કરાયેલા મહત્વપૂર્ણ અને નિર્ણાયક પંચનામા કરતી વખતે પંચોની પસંદગી સંબંધિત છે. એ સત્ય છે કે પંચોની પસંદગી કરતી વખતે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકારે પંચ સાક્ષીઓને કેટલાક પ્રશ્નો પૂછવા જોઈએ હતા અને આરોપીઓમાંથી કોઈપણ પ્રત્યે ભૂતકાળમાં પણ કોઈ દ્વેષભાવ ન ધરાવતી વ્યક્તિ મેળવવી તેમના માટે અશક્ય નહોતું. પરંતુ માત્ર તે આધારે પંચનામું સંદિગ્ધ અથવા ગેરકાયદેસર બની જતું નથી, કારણ કે એવા નિર્ણાયક પંચનામાઓમાંનું એક, અર્થાત્ ગામ બારોથી ખાતે આરોપી ક્રમાંક ૧ દ્વારા હકીકતના ખુલાસા પરથી તૈયાર કરાયેલા પંચનામાના પ્રથમ ભાગને તેની પ્રામાણિકતા અંગે અન્ય સ્ત્રોતો અને પરિસ્થિતિઓમાંથી પુષ્ટિ મળે છે, અને તે બાબતે અમે આ ચુકાદાના અગાઉના

પરિચ્છેદોમાં વિગતવાર ચર્ચા કરી છે. તપાસની નિષ્પક્ષતા સંબંધિત ત્રીજી ખામી શ્રી ઠક્કરે આ અદાલતનું ધ્યાન એ તરફ દોરીને દર્શાવી છે કે તપાસ અધિકારી દ્વારા સહી કરાયેલ એક સાક્ષીના ભિન્ન નિવેદનોમાં ફરિયાદ પક્ષે પી.ડબલ્યુ. રમણભાઈ દાહ્યાભાઈ પરમારના નિવેદનમાં આરોપીનું નામ બદલવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. આરોપી ક્રમાંક ૧ તરફથી હાજર શિખેલા વકીલે તપાસ અધિકારી શ્રી ફૃશિકારની વિગતવાર જિરહ કરી છે, અને તપાસ અધિકારીને બતાવવામાં આવેલા દસ્તાવેજો તેમજ તેમની જ જુબાનીના પરિચ્છેદ-૨૨ માં આ જ સાક્ષીએ આપેલા જવાબોના સાવચેત વાચન પરથી આ અદાલત સ્વીકારે છે કે તપાસ અધિકારી શ્રી ફૃશિકારની જુબાનીના પરિચ્છેદ-૨૨ સંદર્ભે ઉપલબ્ધ પુરાવાના આધારે કરાયેલી રજૂઆતો અંગે શિખેલા નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે યોગ્ય દૃષ્ટિકોણથી ચર્ચા કરી નથી. એવું જણાય છે કે પુરાવાના આ ભાગ સાથે હલકાઈથી વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો છે. તા. ૧૩.૧૨.૧૯૯૮ ના રોજ પી.ડબલ્યુ. રમણભાઈ પરમારના નિવેદનો નોંધનાર તપાસ અધિકારીની ટીકા કરવી શિખેલા નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ માટે શક્ય હતી. નિવેદનોમાંના એક, એટલે કે ચિહ્ન-એ માં, “સ્વયં” શબ્દ ગાયબ છે અને જ્યારે આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ ગદાધરાનંદજીને કારમાં લઈ જતો હતો ત્યારે ગદાધરાનંદજીની બાજુમાં બેઠેલા વ્યક્તિ તરીકે આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામીનો ઉલ્લેખ છે. એ જ તારીખના એ જ સાક્ષીના ચિહ્ન-બી નિવેદનમાં વધારાનો “સ્વયં” શબ્દ જોવા મળે છે અને ગદાધરાનંદજીની બાજુમાં બેઠેલા વ્યક્તિ તરીકે ઘનશ્યામ

ભંડારી, એટલે કે આરોપી ક્રમાંક ૪, દર્શાવવામાં આવ્યા છે. અધિકારીએ આપેલું સ્પષ્ટીકરણ વિશ્વસનીય લાગતું નથી. જ્યારે આ ૪ સાક્ષી કહે છે કે તેના સહાયક દ્વારા લખાયેલ હોય તો પણ તે વાંચ્યા વિના કોઈ નિવેદન પર સહી કરતો નથી, ત્યારે આવી ભૂલ ઊભી ન થવી જોઈએ. પરંતુ આ અદાલતના મત મુજબ, આથી ફરિયાદ પક્ષનો મામલો આરોપી ક્રમાંક ૪ ઘનશ્યામ ભંડારી સંબંધે નબળો બને છે. આ સાક્ષી રમણ પરમારે અન્યથા ફરિયાદ પક્ષના મામલાને સમર્થન આપ્યું નથી; નહિતર ફરિયાદ પક્ષ વધારે જોરથી દલીલ કરત કે આરોપી ક્રમાંક ૪ ઘનશ્યામ ભંડારીને જોડતો પુરાવો છે, કારણ કે તેને પણ આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદ સાથે મૃતકની સંગતમાં જોવામાં આવ્યો હતો. તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકાર દ્વારા સહી કરાયેલ આ ૪ સાક્ષીના બીજા નિવેદન આરોપી સુધી કઈ પરિસ્થિતિમાં પહોંચ્યું જેથી જિરહ દરમ્યાન તે આ સાક્ષીને બતાવી શકાય, તે અંગે અમે ટિપ્પણી કરીશું, પરંતુ ઓછામાં ઓછું એટલું અનુમાનિત કરી શકાય છે કે આ ખામી મહત્વપૂર્ણ છે, જોકે તે ફરિયાદ પક્ષના આખા મામલાનો સંપૂર્ણ નાશ કરતી કે તેને સંપૂર્ણપણે કપાતી નથી. આથી આરોપી ક્રમાંક ૪ ઘનશ્યામ ભંડારી સંબંધે મામલો સંદિગ્ધ બને છે અને એવો કોઈ સંતોષકારક કે કાયદેસર પુરાવો નથી કે આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામી પણ મૃતક ગદાધરાનંદજી સાથે ત્યારે નીકળ્યા હતા જ્યારે આરોપી ક્રમાંક ૩ માધવપ્રસાદે તેમને મંદિર પરિસરમાંથી બહાર લઈ ગયા હતા. તેના વિરુદ્ધમાં, પી.ડબલ્યુ. કિંજલ જોષી તથા પી.ડબલ્યુ. જતિન ભગતના પુરાવામાં એવું આવે છે કે જ્યારે તેઓ નડિયાદ

ગયા હતા ત્યારે આરોપી ક્રમાંક ૨ શ્રીજીચરણ સ્વામી તેમની સંગતમાં હતા. શિખેલા પરિષ્ક વકીલ શ્રી ઠક્કરે દર્શાવેલી આગળની ખામી એ છે કે મૃતક ગદાધરાનંદજીના રહેણાંક સ્થળે લગાડવામાં આવતા તાળાની ચાવીઓ સંબંધિત જે પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો છે તે વિશે. તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકારે હલકાઈથી આપેલા જવાબો અને જમી પંચનામું કરતી વખતે ચાવી પરના નિશાનોને નિશ્ચિત કરતી વખતે કરેલ વર્ણન અંગે કેટલીક ચર્ચા જરૂરી બને છે. પરંતુ પુરાવાના આ ભાગ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે આ અદાલતે ચાવીઓ સાથે ચેડાં કરવાના અથવા વચ્ચે ચાવીઓ બદલાઈ જવાના સંભવને નકારી કાઢ્યો છે. મુદામાલ ચાવીઓનું અમે પોતે નિરીક્ષણ કરીને આ હકીકત નિશ્ચિત કરતાં એવું જાણવા મળ્યું કે કંઈક સદભાવપૂર્ણ ભૂલ થઈ છે; નહિતર આરોપી ક્રમાંક ૩ તરફથી થયેલી જિરહમાં તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકાર એવું કહી શક્યા ન હોત કે તેમણે એક બાજુ “ટ્રાઈ સર્કલ, ચાઈના” અને બીજી બાજુ “થ્રી સર્કલ્સ” ના નિશાન ધરાવતી બે ચાવીઓ મેળવેલી હતી. ચોક્કસ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં તેમણે કહ્યું છે કે દરેક ચાવી પર આવા નિશાન હતા. નિર્વિવાદ રીતે, બિચ્છુવાડા પોલીસ દ્વારા માત્ર એક જ ચાવી મળેલી હતી અને તે સીલબંધ સ્થિતિમાં હતી, તથા બિચ્છુવાડા પોલીસ પાસેથી પણ તે સીલબંધ સ્થિતિમાં જ જપ્ત અને મેળવવામાં આવી હતી. જ્યારે અન્ય મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા સ્પષ્ટ રીતે બતાવે છે કે બિચ્છુવાડા પોલીસ પાસેથી તેમણે કેટલી ચાવીઓ મેળવી તે બાબતે પોતાની જુબાનીના પરિચ્છેદ-૨૫ માં તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકારે આપેલા જવાબો

ખોટા છે, ત્યારે અમે એ સ્વીકારવા ઈચ્છતા નથી કે આથી કોઈ ખામી કે કોઈ મહત્વપૂર્ણ વિરોધાભાસ ઊભો થયો છે.

શ્રી ક્કરનો દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલી બીજી એક અપૂર્ણતા એવો મુદ્દો છે કે તપાસ અધિકારીએ સ્વીકાર્યું છે કે તેણે આરોપી વ્યક્તિઓને ગંભીર ગુનામાં ફસાવવા માટે તેમના વિરુદ્ધ પુરાવા ઊભા કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો; નહિતર બીજા દિવસે સવારે બિચ્છુવાડા ખાતે પંચનામાના બીજા ભાગની તૈયારી કરતી વખતે વિડિયોગ્રાફરને બોલાવવાની કોઈ જરૂર નહોતી, કારણ કે તે પંચનામું કાયદાની દૃષ્ટિએ શોધ પંચનામું નહોતું. એ જ રીતે, આરોપી ક્રમાંક ૫ ના કહેવા પર નવલી ખાતે કલમ ૨૭નું પંચનામું પૂર્ણ થયા બાદ, ફરિયાદ પક્ષના મહત્વના સાક્ષી જતીન ભગતને ફરીથી જઈને વિડિયોગ્રાફરને બોલાવવા કહેવાની તપાસ અધિકારીને કોઈ જરૂર નહોતી, જ્યારે વિડિયોગ્રાફર સ્થળે, એટલે કે નવલી ખાતે નવલી ગુરુકુલ કોમ્પ્લેક્સ પર પહોંચ્યો ત્યારે સુધીની બધી ઔપચારિકતાઓ પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી અને તેથી તપાસ અધિકારીએ વિડિયોગ્રાફરને ફરીથી જાણે સૌ કોઈ કોઈ નાટકમાં ભાગ લઈ રહ્યા હોય તેમ બાબતોનું વિડિયોગ્રાફી કરવા કહેવાની પણ કોઈ જરૂર નહોતી. આવા પુરાવાથી કોઈ મદદ થવાની નહોતી. પરંતુ આ ઉત્સુકતા ફરિયાદ પક્ષ તરફથી અપેક્ષિત નિષ્પક્ષતાના મૂળ સુધી પહોંચે છે. આ દેશની અદાલતોને અનેક કેસોમાં એવો અનુભવ થયો છે કે તપાસ એજન્સી ઘણા કેસોમાં અગ્રાહ્ય પુરાવા એકત્રિત કરે છે અથવા ગેરકાયદેસર સાધનોનો ઉપયોગ

કરીને આવા પુરાવા એકત્રિત કરે છે. આવી સ્થિતિમાં, અગ્રાહ્ય અથવા અવગણવા યોગ્ય પુરાવાને અવગણવો જરૂરી બને છે. જો આ બંને ટેપોને, અનાવશ્યક ઉત્સાહનું પરિણામ હોવાને કારણે, સંપૂર્ણપણે અવગણવામાં આવે, તો તે એકત્રિત કરાયેલા પુરાવાના મૂળ સુધી જતું નથી, કારણ કે કલમ ૨૭ હેઠળ હકીકતની શોધ તો ઘણી અગાઉની તારીખે જ થઈ ગઈ હતી, જ્યારે આરોપી ક્રમાંક ૩ એ તપાસ એજન્સીને સ્થળ પર લઈ ગયો હતો, જેના પરિણામે ગામલોકો અને સીબીઆઈ અધિકારીઓ વચ્ચે કંઈક ગેરસમજ ઊભી થઈ હતી. પંચનામાનો બીજો ભાગ, નિશ્ચિતરૂપે, પંચનામાના બીજા ભાગ તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યો છે, પરંતુ આ અદાલતના મત અનુસાર તે સ્વતંત્ર જમી પંચનામું છે અને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ ની હદની બહારનું પંચનામું છે. એ જ રીતે, નવલી ગુરુકુલ ખાતે કરાયેલ વિડિયોગ્રાફી અગ્રાહ્ય હોવાથી તેની ચર્ચા કરવાની જરૂર નથી, પરંતુ ઉત્સાહનો આ ભાગ આરોપી ક્રમાંક ૫ દ્વારા કરાયેલી હકીકતની શોધ સંબંધિત દોરાયેલ પંચનામાને અમાન્ય બનાવતો નથી અને ન તો સમગ્ર નવલી કથાને અસંભવિત કથા બનાવે છે. આ અદાલત એ બાબતે સંમત છે કે નિયોજિત તપાસ એજન્સી પાસેથી અત્યંત નિષ્પક્ષતા અપેક્ષિત છે, પરંતુ અત્યંત પારદર્શિતાનો અભાવ, જ્યાં સુધી તે બચાવ પક્ષ માટે હાનિકારક હોવાનું સાબિત ન થાય, ત્યાં સુધી ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા કેસની શક્તિ વિરુદ્ધ જઈ શકતો નથી; નહિતર અહીં ત્યાંની કોઈ ભૂલ અથવા તપાસ અધિકારી દ્વારા કોઈ અતિશયતા, કોઈ સાચા પીડિતના કેસને નષ્ટ કરી નાખે.

આ સાચું છે કે પી.ડબ્લ્યુ. ચીમન તેમજ નૌતમ સ્વામી અને પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામીનું અપહરણના ગુનાના શંકાસ્પદ તરીકે ઘેરાવ કરીને પકડવામાં આવ્યા હતા અને તેઓ ખૂબ જ લાંબા સમય સુધી સી.બી.આઈ.ની અટકાયત હેઠળ હતા, પરંતુ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલી વાર્તા સંબંધિત પરિસ્થિતિઓમાંથી એવું પ્રગટ થાય છે કે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકારે સંભવતઃ પી.ડબ્લ્યુ. ચીમન અને નૌતમ સ્વામી તથા પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામી સહિતના અન્ય વ્યક્તિઓ સાથે સમજૂતી કરી હતી અને તેથી તેઓને ફરિયાદ પક્ષના જાળમાંથી બહાર મૂકવામાં આવ્યા હતા. એ જ રીતે, એક જ્ઞાનપ્રકાશદાસજી, જેણે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૪૫૧ હેઠળ અરજી કરીને આરોપી ક્રમાંક ૧ અને ૨ સાથે મુદામાલનો દાવો કર્યો હતો, તેમજ આચાર્ય મહારાજ અજેનદ્રપ્રસાદજી પણ શંકાસ્પદોમાં સામેલ હતા. આચાર્ય મહારાજ અજેનદ્રપ્રસાદજીને આરોપી તરીકે ગોઠવવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ તપાસ અધિકારીને જ શ્રેષ્ઠ રીતે જાણીતા કારણોસર તેણે તેમને ફરિયાદ પક્ષના જાળમાંથી દૂર કરવાનો નિર્ણય કર્યો. તેથી, આરોપીઓને તપાસ અધિકારીની ઈચ્છા અને મનસ્વીપણાનુસાર આરોપી તરીકે ગોઠવવામાં આવ્યા છે. હાલના કેસમાં તપાસ અધિકારીએ પસંદગી અને ઉપેક્ષાની પદ્ધતિ અપનાવી છે, નહિતર કોઠારીઓ અને પૂજારીઓની બદલી વગેરેનો પ્રસ્તાવ કરનાર એજન્ડાના મુદ્દા સંદર્ભે આચાર્ય મહારાજ અજેનદ્રપ્રસાદજીની સક્રિય ભૂમિકા હતી. પરંતુ, અગાઉ ચર્ચા કર્યાપ્રમાણે, પી.ડબ્લ્યુ. જતિન ભગતે આ અદાલતમાં રિટ અરજી દાખલ કરી હતી અને ગુનામાં આરોપી તરીકે ગોઠવાયા નહોતા એવી

વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ ગંભીર આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ, આ અદાલતે પસાર કરેલા આદેશના અનુસંધાનમાં, વિદ્વાન સી.જે.એમે ફરિયાદીને સાંભળવાની તક આપી હતી અને ફરિયાદી તેમજ તપાસ એજન્સી અને રાજ્યને સાંભળ્યા બાદ, વિદ્વાન સી.જે.એમે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૬૯ હેઠળ રજૂ કરાયેલ અહેવાલને, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૭૩ હેઠળ રજૂ કરાયેલ અંતિમ અહેવાલના કૉલમ ક્રમાંક ૨માં નામિત આરોપીઓ બાબતે, સ્વીકાર્યો હતો. ત્યારબાદ, સી.બી.આઈ.ના અહેવાલને સ્વીકારતો ન્યાયિક આદેશ પસાર થયો હતો અને તેને ન તો ફરિયાદીએ અને ન તો આરોપી વ્યક્તિઓએ પડકાર્યો હતો. તેથી, ફરિયાદ પક્ષના જાળમાંથી અમુક વ્યક્તિઓને બહાર મૂકવાનું ન્યાયિક આદેશો હેઠળ સ્વીકૃત સ્થિતિ છે. કોઈ વ્યક્તિ પાસે દુર્ભાવના અથવા વૈરભાવપૂર્ણ વલણ હોવું માત્રથી તેને ગુનાના હેતુમાં સહભાગી વ્યક્તિની શ્રેણીમાં મૂકવામાં આવી શકતી નથી. એક જૂથની અંદર પણ ઉપજૂથો હોઈ શકે અને સંસ્થા મોટી હોય અથવા સોપાનક્રમની રચના જટિલ હોય ત્યારે આંતરિક વર્તુળમાં રહેલા લોકો માટે પણ અવકાશ હોઈ શકે. તેથી, આ અદાલત દ્વારા એ સ્વીકારવામાં આવે છે કે આચાર્ય મહારાજે સક્રિય રસ લીધો હતો અને અન્ય મંદિરોના કોઠારીઓ અને પૂજારીઓની બદલી, જેમાં વડતાલ મંદિરના મુખ્ય કોઠારીની બદલી પણ સમાવેશ પામે છે, તે બાબતે ચર્ચા અટકાવવામાં અને ઠરાવ પસાર ન થવા દેવામાં તેઓ સફળ પણ રહ્યા હતા, પરંતુ કોઠારીઓ અને પૂજારીઓની બદલીના વિચારને ચાલુ રાખવા અંગેના આગ્રહથી હેતુની

રચના થઈ, આમ ટૂંકમાં ફરિયાદ પક્ષનો કેસ છે. અગાઉ ચર્ચા કર્યાપ્રમાણે, તપાસ એજન્સીએ ઉરછેદની થિયરી અપનાવી હતી, જેને તપાસ અધિકારીની ફરજ અને વિશેષાધિકાર કહી શકાય. તેથી, હેતુ રચાયા પછી અથવા તેના વિકાસ પછીની સંડોવણી, કોઈ વ્યક્તિને સહષડયંત્રકારી અથવા આપરાધિક ષડયંત્રના ગુનામાં સંડોવાયેલ વ્યક્તિ બનાવે છે. જો તપાસ અધિકારી શ્રી કૃષિકારે પી.ડબ્લ્યુ. ચીમન પરમાર અથવા પી.ડબ્લ્યુ. પ્રેમસ્વરૂપ સ્વામી સહિતના કોઈ પણ શંકાસ્પદ સાથે સમજૂતી કરી હોત, તો તેઓ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સંપૂર્ણ રીતે ટેકો આપી શકતા. તેના વિપરીત, અદાલતના મનમાં એવો છાપ ઊભો થાય છે કે મોટાભાગના સાક્ષીઓ, જેઓ વડતાલ મંદિર પરિસરમાં રહેતા હતા અથવા તેની પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંકળાયેલા હતા, તેઓ આરોપી વ્યક્તિઓ તરફ ઝુકાવ ધરાવતા હતા. ફરિયાદ પક્ષે તો આરોપીઓ વિરુદ્ધ આ મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ સાબિત કરતું સાક્ષ્ય પણ રજૂ કર્યું છે.

તપાસ યોગ્ય રીતે ન કરવાની નિષ્ફળતા ઉપચાર્ય ખામી અથવા છિદ્ર છે, જો સુધી અદાલત આથી સંતુષ્ટ ન થાય કે તપાસ અથવા અહેવાલની સ્થાપના દરમિયાન થયેલી ગેરકાયદેસરતા અથવા જોવા મળેલી અન્યાયીતા ન્યાયભંગ સર્જવામાં કારણ બની હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે, એવો કાયદાનો સ્થિર સિદ્ધાંત છે. અહીં વર્તમાન કેસમાં, આઈ.ઓ. શ્રી. કૃષિકર દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલ કેટલીક અન્યાયીતા અંગેનો આક્ષેપ અથવા અદાલત સમક્ષ દર્શાવવામાં

આવેલ ખામી ન્યાયભંગ સર્જે તેવી હાનિકારક હોવાનું જણાતું નથી. આ સત્ય છે કે આઈ.ઓ.ની ફરજ માત્ર ફરિયાદ પક્ષના કેસને એવું પુરાવા દ્વારા બળ આપવાની નથી કે જેના આધારે અદાલત દોષારોપણ નોંધાવી શકે, પરંતુ વાસ્તવિક અને અનલંકૃત સત્ય બહાર લાવવાની છે. વર્તમાન કેસમાં કેટલીક હકીકતો પર રંગ ચઢાવવાનો થોડો પ્રયાસ થયેલો હોવા છતાં તે ફરિયાદ પક્ષના કેસના મૂળ રંગમાં ફેરફાર લાવવા સક્ષમ હોવાનું જણાતું નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતે, કર્નેલ સિંહ વિ./એસ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી., એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ એસ.સી. ૨૪૭૨ ના કેસમાં, ઉદ્દેખિત નિર્ણયના અનુચ્છેદ ૪ થી ૬ માં તપાસ અધિકારીની ફરજ અને ખામીયુક્ત અને/અથવા અન્યાયી તપાસ વિષે અવલોકન કર્યું છે. તે અનુચ્છેદોમાં કરાયેલા અવલોકનો અહીં પુનઃઉત્પાદિત કરવું યોગ્ય રહેશે:— ૪. અમે પુરાવાની અત્યંત સાવધાનીપૂર્વક મૂલવણી કરી છે, આ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે (પી.ડબ્લ્યુ. ૬) તપાસ અધિકારીએ તેની પાસેથી અપેક્ષિત કાળજી લીધી નહોતી. તેણે બે સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા નહોતા અને ન તો પોતાની મૌખિક સાક્ષીમાં 'ચઢી' ની જમીનો ઉદ્દેખ કર્યો હતો. તે પુરાવાનો અત્યંત મહત્વનો ભાગ હતો, જેના પ્રત્યે બહુ ઓછી અથવા બિલ્કુલ પણ નોંધ લેવાઈ નહોતી. જો તે વસ્તુની જમી યોગ્ય રીતે સાબિત કરવામાં આવી હોત, તો વીર્યના ડાઘ ધરાવતી તે વસ્તુ ફરિયાદિનીની સાક્ષીને મજબૂત પુષ્ટિ આપતી. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે તપાસ ઢીલી અને ખામીયુક્ત હતી. પરંતુ આ

ખામીઓ હોવા છતાં નીચેની બન્ને અદાલતોએ દોષારોપણ નોંધાવ્યું છે. પ્રશ્ન એ છે : શું તેઓ યોગ્ય છે?

૫. તપાસની પ્રકૃતિ અંગે અમારી અસંતોષભાવના હોવા છતાં, અમારે વિચારવું પડે કે નોંધાયેલ પુરાવો, કડક ચકાસણી કર્યા પછી પણ, શું દોષ સ્થાપિત કરે છે કે નહીં. દોષપૂર્ણ તપાસવાળા મામલાઓમાં અદાલતે પુરાવાની મૂલવણી કરતી વખતે સાવચેત રહેવું પડે; પરંતુ માત્ર તે દોષના આધાર પર જ આરોપીને નિર્દોષ છૂટકારો આપવો યોગ્ય નહીં ગણાય; કારણ કે જો તપાસ જાણપૂર્વક દોષપૂર્ણ રીતે કરવામાં આવી હોય, તો આવું કરવું એટલે તપાસ અધિકારીના હાથ મજબૂત કરવા સમાન બને. ફરિયાદી સ્ત્રી તેમજ આરોપી — બન્ને પ્રત્યેની નિષ્પક્ષતા જાળવીને, કોઈપણ તપાસ અધિકારીએ બે સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા હોત અને 'ચઢી' સંબંધે યોગ્ય જમી-પંચનામું તૈયાર કર્યું હોત. એ જ કારણથી અમે કહ્યું છે કે તપાસ બેદરકારીપૂર્વક અને દોષપૂર્ણ હતી.

૬. અમારે સ્વીકારવું પડે છે કે ખામીયુક્ત તપાસને કારણે અમને કેટલીક ગંભીર ચિંતાની ક્ષણો અનુભવી પડી હતી અને પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ અમારો ઝુકાવ એવો હતો કે આરોપીને પૂર્વગ્રહજન્ય તુકસાન થયું હતું. પરંતુ વધુ નજીકથી તપાસ કરતાં અમને એવું માનવાનો કારણ મળે છે કે તપાસમાં રહેલી છિદ્રતાઓ ગરીબ ફરિયાદી સ્ત્રી, જે મજૂર હતી, તેના હિતના ભોગે આરોપીને મદદરૂપ થવા માટે જ છોડી દેવામાં આવી હતી. માત્ર તે

કારણના આધારે નિર્દોષ છૂટકારો આપવો એટલે ઘા પર મીઠું છાંટવા જેવું થાય.

ઉપરોક્તના પ્રકાશમાં, શીખેલ વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠક્કર દ્વારા કરાયેલ આ રજૂઆત સ્વીકાર્ય જણાતી નથી કે તપાસ એજન્સી દ્વારા દર્શાવાયેલી ન્યાયસંગતતાના અભાવના કારણે અદાલતે એવું માનવું જોઈએ કે તપાસ અધિકારીની આ બાજુએ રહેલ આ અભાવે આરોપીને ગંભીર નુકસાન પહોંચાડ્યું છે અને તે ફરિયાદ પક્ષ વિરુદ્ધ જાય છે. ન્યાયસંગતતાના અભાવની પરાકાષ્ઠા અને અતિશય ન્યાયસંગતતાના અભાવ વચ્ચે નોંધપાત્ર તફાવત છે.

(પજ) અમે આ ગુનાની તપાસમાં સી.બી.આઈ. અને તપાસ અધિકારીએ ભજવેલી ભૂમિકાનો વિચાર કર્યો છે. કેટલીક ખામીઓ છે અને તે સ્પષ્ટ દેખાય છે, પરંતુ આ અદાલત શ્રી ઠક્કર દ્વારા કરવામાં આવેલી આ રજૂઆત સ્વીકારવા તૈયાર નથી કે આ ખામીઓ એકત્રિત રીતે ફરિયાદ પક્ષના કેસને શંકાસ્પદ બનાવે છે. પ્રથમ મહત્વની ખામી એ છે કે તપાસ એજન્સીએ અપહરણ કરાયેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજીના રહેણાંક મકાન તથા લક્ષ્મીપીઠા વાંડા સહિતના વડતાલ મંદિર પરિસરનો નકશો પણ દોરવાનો કષ્ટ લીધો નથી. કુલ પ્રવેશ અને નીકળવાના દરવાજાઓની વિગતો પણ તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરવામાં આવેલા પુરાવામાંથી ચોક્કસપણે મળતી નથી. તપાસ અધિકારી તરફથી એ બાબતે કોઈ સમજૂતી નથી કે દવાની દુકાનના માલિકે પ્રિસ્ક્રિપ્શન વગર અને તે પણ

ચુકવણી લીધા વગર અનુસૂચિત દવા કેવી રીતે વેચી શકી. વેપારી પાસે બિલ પણ ન હતું. તેમ છતાં, તે ખાસ દવાની દુકાનના માલિકને સાક્ષી તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યો છે. પુરાવામાં આવ્યું છે કે સંબંધિત સમયે, અર્થાત નજીકની તારીખે, આચાર્ય મહારાજ નાસિક ખાતે હતા. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનું કહેવું છે કે નાસિકથી ગુમ થયેલા ગુરુ ગદાધરાનંદજી અંગે તેમની ટેલિફોન પર વાતચીત થઈ હતી, ત્યારે નાસિકની તેમની મુલાકાત અને તેમના રોકાણના સ્થળા વિષેનો સશક્ત પુરાવો ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા સુનાવણી દરમિયાન રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવી શક્યો હોત. આચાર્ય મહારાજ અજેન્દ્રપ્રસાદજી દ્વારા વપરાયેલા ટેલિફોનના પ્રિન્ટ-આઉટ મેળવવા તપાસ અધિકારી માટે અશક્ય ન હતું. એ જ રીતે, આરોપી નં. ૧ અથવા ૨ કે બંને પાસે મોબાઇલ ટેલિફોન હતો કે નહીં તે હકીકત પણ પુરાવામાંથી બહાર આવતી નથી. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે આરોપી નં. ૧ નારાયણ શાસ્ત્રીએ આરોપી નં. ૨ શ્રીજીયરણ સ્વામીને, આરોપી નં. ૨ ની નડિયાદ મુલાકાત દરમિયાન, ટેલિફોન કર્યો હતો, ત્યારે આરોપી નં. ૧ નારાયણ શાસ્ત્રી તેમજ આરોપી નં. ૨ શ્રીજીયરણ શાસ્ત્રી દ્વારા ટેલિફોનના ઉપયોગની વિગતો પૂછપરછ દરમિયાન અથવા ટેલિફોનના ઉપયોગ અંગેના પ્રિન્ટ-આઉટ મેળવવાથી એકત્રિત કરી શકાઈ હોત. જો આવા ટેલિફોન પ્રિન્ટ-આઉટ સેલ્યુલર ટેલિફોન સેવા પ્રદાતા કંપની અથવા બી.એસ.એન.એલ.માંથી ઉપલબ્ધ ન હોય, તો આવા પુરાવા ઉપલબ્ધ ન હોવા અંગેનો નકારાત્મક પુરાવો પણ તપાસની પારદર્શિતાના વિરોધમાં કોઈ દલીલ

ઊભી કરવાની ક્ષમતા ધરાવતી નાનીથી નાની ખામી પણ બંધ કરવા માટે રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવી શક્યો હોત. અગાઉ ઉલ્લેખ કરાયેલ તે જ અધિકારી શ્રી કૃશિકારે બિચ્છુવાડા પોલીસ પાસેથી જમ કરાયેલી ચાવીઓની સંખ્યા અંગે અને એક જમી મેમોમાં ચાવીના નિશાનો વર્ણવવામાં પણ ખોટો જવાબ આપ્યો હતો. આંક ૯૫ દસ્તાવેજના આધારે મૂળ દસ્તાવેજ તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકાર દ્વારા શા માટે જમ કરવામાં આવ્યો નહોતો અને તે રેકૉર્ડ પર શા માટે લાવવામાં આવ્યો નથી, તે બાબતે કોઈ સમજૂતી નથી. એ જ રીતે, જો મૂળ દસ્તાવેજ એક વખત સી.બી.આઈ. પાસે હતો, તો આવી ઝેરોક્ષ નકલ આરોપી સુધી કેવી રીતે પહોંચી, તે એવો પ્રશ્ન છે કે જેના અંગે તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકારે સંતોષકારક ઉત્તર આપવો જરૂરી હતો. એ જ રીતે, રમણભાઈ પરમારના નિવેદન અંગે, તેમના હસ્તાક્ષરવાળા બે નિવેદનો કેવી રીતે અસ્તિત્વમાં હોઈ શકે અને તેમાંથી એક નિવેદન અંતિમ અહેવાલના ભાગરૂપે આરોપીને આપવામાં આવેલા કાગળોની નકલોમાં આરોપી સુધી કેવી રીતે પહોંચે છે, તે પણ એક પ્રશ્ન છે. તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકારે નવલી ગુરુકુલની વિડિયોગ્રાફી કરાવવાની કોઈ જરૂર નહોતી, કારણ કે આવા કોઈ ઉપક્રમે ફરિયાદ પક્ષના કેસમાં કોઈ બળ ઉમેરવાનું ન હતું. વિપરીત રીતે, એવો ઉપક્રમ આરોપી નં. ૫ દ્વારા હત્યાના સ્થળાની હકીકત શોધી કાઢવાના પ્રસંગે અગાઉ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીનું પ્રામાણિકત્વ શું છે તે અંગે પણ કંઈક શંકા ઊભી કરે. એ જ રીતે, તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકારનો એવો દાવો છે કે આરોપી નં. ૨ એ પોતાના નામે અથવા કોઈ ગુરુ,

ગુરુભાઈ અથવા શિષ્યના નામે કરેલા વિશાળ રોકાણ સંબંધિત દસ્તાવેજોની ગણતરી તેમણે ભૂલથી કરી નહોતી. આ હકીકત શ્રી કૃશિકારે પોતાના સોગંદનામામાં દર્શાવી છે, જે ચુકાદો ઉચ્ચારિત થાય તે પહેલાં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું અને તે દસ્તાવેજ આંક ૩૨૬ પર છે. રોકડ રકમ સહિત કેટલીક મુદ્દામાલ વસ્તુઓ પરત આપવા અંગેનો આદેશ મે-૨૦૦૦ માસમાં કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ લાંબા સમય સુધી તે વસ્તુઓ તે વ્યક્તિઓને પરત આપવામાં આવી નહોતી, જેમના પક્ષે અદાલતે આદેશ કર્યો હતો. આ પાસાઓ વિચારણા માંગે છે. અગાઉ ચર્ચા મુજબ એવું જણાય છે કે ડૉ. દીવાનજીના સારવાર સંબંધિત કેસ પેપરો જેવા મૂળ દસ્તાવેજોની જમીની ફરિયાદ પક્ષનો કેસ નષ્ટ થયો હોત એવું નથી. આંક ૮૫ તૈયાર કરાવવામાં તપાસ અધિકારી શ્રી કૃશિકાર દ્વારા કરાયેલ અતિશયતા એક અતિઉત્સાહી અધિકારીની ભૂલ હતી. આરોપી નં. ૧ નારાયણ શાસ્ત્રી અને આચાર્ય મહારાજ દ્વારા નાસિકમાંથી કરવામાં આવેલા ટેલિફોન ઉપયોગના પ્રિન્ટ-આઉટ મેળવવામાં થયેલી નિષ્ફળતા એક ખામી છે, પરંતુ તે એવી ખામી નથી કે જે ઘાતક સાબિત થાય. આ અદાલતના મત પ્રમાણે, તે ફરિયાદ પક્ષના કેસમાં થોડું વધુ બળ ઉમેર્યું હોત. તેથી, થોડું વધુ બળ ઉમેરવા માટે જરૂરી પુરાવો ગેરહાજર જણાય, તો તે ફરિયાદ પક્ષના મૂળ કેસનો નાશ કરી શકતો નથી. પંચોની પસંદગી કરતી વખતે થયેલી બેદરકારી, વડતાલ મંદિર પરિસરનો નકશો તૈયાર ન કરવો અથવા જમી પંચનામામાં ચાવીનું વર્ણન કરવામાં થયેલી ભૂલ અને ઊલટતપાસમાં પૂછવામાં

આવેલા પ્રશ્નનો ખોટો જવાબ આપવો વગેરે એવી ભૂલો છે, જેઓનું નિરાકરણ અન્ય પુરાવા, અર્થાત ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા સાબિત થયેલા તથ્યોમાંથી મળી જાય છે. એ જ રીતે, ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીના બે નિવેદનોમાં જ્યાં નોંધપાત્ર સુધારો અને ફરક જોવા મળે છે, તે પણ આરોપી નં. ૪ સિવાયના આરોપીઓ વિરુદ્ધનો કેસ નબળો પાડવા સક્ષમ નથી. આરોપી નં. ૪ ને તેનો લાભ મળશે અને આ ચુકાદાના અગાઉના પરિચ્છેદોમાં અમે પુરાવાના આ ભાગની વિગતવાર ચર્ચા કરી છે.

(૪૫) વિદાય લેતાં પહેલાં, અમે સર્વોચ્ચ અદાલતે ફિરોઝુદ્દીન બશીરુદ્દીન અને અન્ય વિ. કેરળ રાજ્ય, ૨૦૦૧ એસ.સી.સી. (ફિ.) ૧૩૪૧ ના કેસમાં કરેલ અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કરવો ઇચ્છીએ છીએ. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં અવલોકન કર્યું છે કે “ પુરાવાની સ્વીકાર્યતા અંગે, કડક ધોરણો આવશ્યક નથી, કારણ કે ષડયંત્રકાળ દરમિયાન અને ષડયંત્રને આગળ ધપાવવાના હેતુથી કોઈ ષડયંત્રકાર દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ નિવેદન, ભલે તે સાંભળસાંભળનું હોય, દરેક સહ-ષડયંત્રકાર વિરુદ્ધ સ્વીકાર્ય છે.” તેથી, ગુનો આચરાયા પછીના વર્તનરૂપે આરોપી નં.૩ દ્વારા થયેલ હકીકતની શોધનો ઉપયોગ, મુખ્ય ગુનાના તમામ ષડયંત્રકાર આરોપીઓ વિરુદ્ધ, જેમાં વીમા કંપની સમક્ષ કરવામાં આવેલ નિવેદનનો પણ સમાવેશ થાય છે, નિશ્ચિતપણે કરી શકાય છે. અમારી દૃષ્ટિએ, સર્વોચ્ચ અદાલત પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૦

ની યોજનાના સંદર્ભમાં સહ-ષડયંત્રકાર દ્વારા કરવામાં આવેલ નિવેદન વિષે વ્યવહાર કરતી હતી, પરંતુ સર્વોચ્ચ અદાલતે વ્યક્ત કરેલા મૂળભૂત દષ્ટિકોણના બળ પરથી એવું અવલોકન કરવું શક્ય છે કે, આ ષડયંત્રના વિચારણાનો કેસ હોવાથી, શિથિલ ધોરણોને પ્રબળ રહેવા દેવા જોઈએ. સામાન્ય નિયમોના વિરોધે, ષડયંત્ર સંબંધિત ફરિયાદ પક્ષમાં, એક ષડયંત્રકારનું કોઈપણ નિવેદન, ખુલાસો અથવા વર્તન, જો તે ષડયંત્રને આગળ ધપાવવાના હેતુથી અને તેના પ્રલંબનકાળ દરમિયાન થયેલ હોવાનું જણાય, તો ફરિયાદ પક્ષે સૂચવેલી કડીનું અવલોકન કરતી વખતે ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે. તેથી, અમારી દષ્ટિએ, સંપૂર્ણપણે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત આ કેસમાં ફરિયાદ પક્ષે આરોપી નં. ૧, ૨, ૩ અને ૫ વિરુદ્ધના આરોપો શંકાથી પર સફળતાપૂર્વક સ્થાપિત કર્યા છે. તેમ છતાં, જ્યાં સુધી આરોપી નં.૪ નો પ્રશ્ન છે ત્યાં સુધી કેટલીક શંકાની છાયા રહેલી છે અને તેને તેનો લાભ અપાવવો જોઈએ અને તેથી તેને તે શંકાની છાયાનો લાભ આપવામાં આવે છે અને એવું ઠરાવવામાં આવે છે કે ફરિયાદ પક્ષ આરોપી નં.૪ ઘનશ્યામ પ્રકાશદાસજી ગુરુ હરિકિશનદાસજી (મૂળ નામ : ઘનશ્યામબાઈ હરિભાઈ અકોલી) વિરુદ્ધ દોષ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે.

(૪૬) જ્યાં સુધી સજાનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી અમે મૃત્યુદંડ સંબંધિત કાનૂનની ચર્ચા કરી છે અને ઉપર કરાયેલ ચર્ચા પોતે જ એવો ભાવ આપે છે કે હાલનો કેસ

“અતિ દુર્લભમાંથી અતિ દુર્લભ કેસ” ની શ્રેણીમાં આવતો નથી. મિલકત, કબજો અથવા સત્તા માટે મોટી સંખ્યામાં પૂર્વયોજિત અને નિર્મમ હત્યાઓ કરવામાં આવે છે અને એવી જ એક હત્યા મૃતક ગુરુ ગદાધરાનંદજીની છે. આવી દરેક પ્રકારની હત્યાને તેવા કેસ સાથે સમકક્ષ ગણી શકાતી નથી જેને “અતિ દુર્લભમાંથી અતિ દુર્લભ કેસ” કહી શકાય. તેથી, નીચલી અદાલત દ્વારા લાદવામાં આવેલ મૃત્યુદંડની પુષ્ટિ કરવા માટે અમે પ્રવૃત્ત નથી. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે નિર્ધારિત લઘુત્તમ સજા આજીવન કારાવાસ છે અને, તેથી, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ સહવાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ માટે અમે આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨, ૩ અને ૫ ને આજીવન કઠોર કારાવાસની સજા ફટકારીએ છીએ, જેનો અર્થ એ થાય છે કે આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨, ૩ અને ૫ વિરુદ્ધ પસાર કરાયેલ દોષિત ઠરાવવાનો ચુકાદો અને આદેશ અહીંથી પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે. અપીલકર્તા આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨, ૩ અને ૫ ને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૪ સહવાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળ દંડનીય ગુના માટે દોષિત ઠરાવવાની બાબત અહીંથી પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે. જોકે, ઉપરોક્ત અપીલકર્તા આરોપીઓને આજીવન કઠોર કારાવાસ ભોગવવાની સજા આપતો આદેશ અહીંથી સુધારી અને ઘટાડવામાં આવે છે અને ઉપરોક્ત અપીલકર્તા આરોપીઓને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૪ સહવાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળ દંડનીય ગુના માટે ૧૦ વર્ષનો કઠોર કારાવાસ ભોગવવા તથા રૂ. ૨૫,૦૦૦/- (રૂ. પચ્ચીસ હજાર માત્ર) નો દંડ ભરવા, અને દંડ ન ભર્યો

વધુમાં ૧ વર્ષનો કઠોર કારાવાસ ભોગવવા આદેશ આપવામાં આવે છે. આરોપી ક્રમાંક ૧, ૨, ૩ અને ૫ વિરુદ્ધ પસાર કરાયેલ દોષિત ઠરાવ અને સજાનો બાકીની ભાગ અહીંથી પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે. જોકે, ઉપર જણાવ્યા મુજબ આરોપી ક્રમાંક ૪ ને, વિવાદિત ચુકાદા દ્વારા માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે જેને લઈને તેને દોષિત ઠરાવી સજા ફટકારી હતી તે ગુનાઓમાંથી, શંકાનો લાભ આપી, અહીંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦-બી હેઠળ દંડનીય ગુના અંગે કોઈ ઔપચારિક સજા ફટકારવામાં આવતી નથી.

(૪૭) ઉપરોક્ત કારણોને આધારે, કન્ફર્મેશન કેસ નં. ૫/૨૦૦૪ આથી નામંજૂર કરવામાં આવે છે. ફોજદારી અપીલ નં. ૧૦૦૫/૨૦૦૪ આથી અંશતઃ મંજૂર કરવામાં આવે છે. નડિયાદની ફાસ્ટ ટ્રેક અદાલતમાં સેશન્સ કેસ નં. ૩૬૯/૧૯૯૯ માં તા. ૧૧.૦૬.૨૦૦૪ ના રોજ એલ.ડી. પ્રેસાઈડિંગ ઓફિસર અને એડિશનલ સેશન્સ જજ દ્વારા આપેલ દોષિત ઠરાવવાનો અને સજા સંબંધિત પડકારાયેલ ચુકાદો અને આદેશ, જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૪ ઘનશ્યામ પ્રકાશદાસજી ગુરુ હિંકિશન્દાસજી (મૂળ નામ ઘનશ્યામબાઈ હરિભાઈ અકોલી) સંબંધિત છે, ત્યાં સુધી, તેને શંકાનો લાભ આપીને આથી રદ કરવામાં આવે છે અને જેના આરોપો હેઠળ તેને આરોપિત કરવામાં આવ્યો હતો અને દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યો હતો તે ગુનાઓમાંથી તેને નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે

છે. આરોપી નં. ૪ ને, જો અન્ય કોઈ કેસમાં તેની અટકાયત જરૂરી ન હોય, તો તાત્કાલિક મુક્ત કરવાની આજ્ઞા કરવામાં આવે છે. જોકે, અપીલકર્તા આરોપી નં. ૧, ૨, ૩ અને ૫ સામે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨, ૩૬૪, ૨૦૧ વાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ બાબત નડિયાદની ફાસ્ટ ટ્રેક અદાલતમાં એલ.ડી. પ્રેસાઈડિંગ જજ અને એડિશનલ સેશન્સ જજ દ્વારા સેશન્સ કેસ નં. ૩૬૯/૧૯૯૯ માં તા. ૧૧.૦૬.૨૦૦૪ ના રોજ આપવામાં આવેલ દોષિત ઠરાવ આથી પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે, પરંતુ અપીલકર્તા આરોપી નં. ૧, ૨, ૩ અને ૫ ઉપર ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ વાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળના ગુના માટે ફરમાવાયેલ મૃત્યુદંડની સજા આથી સુધારીને આજીવન સખ્ત કેદમાં પરિવર્તિત કરવામાં આવે છે. આરોપી નં. ૧, ૨, ૩ અને ૫ પૈકી દરેકને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ વાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળના ગુના માટે આજીવન સખ્ત કેદ ભોગવવાની સજા આથી ફટકારવામાં આવે છે. કલમ ૧૨૦-બી હેઠળના દંડનીય ગુના માટે અલગથી કોઈ સજા ફરમાવવામાં આવતી નથી. અપીલકર્તા આરોપી નં. ૧, ૨, ૩ અને ૫ સામે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૪ વાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળના દંડનીય ગુના બાબતનો દોષિત ઠરાવ આથી પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે. જોકે, ઉપરોક્ત અપીલકર્તા આરોપીઓને આજીવન સખ્ત કેદ ભોગવવાની સજા ફરમાવતો આદેશ આથી સુધારીને ઘટાડવામાં આવે છે અને ઉપરોક્ત અપીલકર્તા આરોપીઓ પૈકી દરેકને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૪ વાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળના ગુના માટે ૧૦ વર્ષ

સુધી સખ્ત કેદ ભોગવવાની તથા રૂ. ૨૫,૦૦૦/- (રૂ. પચ્ચીસ હજાર માત્ર) દંડ ચુકવવાની, અને દંડ ન ભરે તો વધુ ૧ વર્ષ સુધી સખ્ત કેદ ભોગવવાની આજ્ઞા કરવામાં આવે છે. કલમ ૧૨૦-બી હેઠળના દંડનીય ગુના માટે અલગથી કોઈ સજા ફરમાવવામાં આવતી નથી. એલ.ડી. નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આરોપી નં. ૨, ૩ અને ૫ સામે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨૦૧ વાંચિત કલમ ૧૨૦-બી હેઠળના દંડનીય ગુનાઓ બાબતે આપેલો દોષિત ઠરાવ અને સજા સંબંધિત આદેશ આથી પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે અને કલમ ૧૨૦-બી હેઠળના દંડનીય ગુના માટે અલગથી કોઈ સજા ફરમાવવામાં આવતી નથી. આરોપીઓને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૨૭ હેઠળ પરિકલ્પિત સેટ ઓફનો લાભ મેળવવાનો હક રહેશે. મુદ્દામાલના નિકાલ અંગેનો આદેશ પણ યથાવત્ રાખવામાં આવે છે. મૂળભૂત સજાઓ એકસાથે ચાલશે.

આથી વધુમાં આદેશ આપવામાં આવે છે કે આરોપી નં. ૧ અને ૨ એ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૫૧ હેઠળ અદાલતમાં નિહિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને પસાર કરાયેલા અદાલતના આદેશો અનુસાર વચગાળાની વ્યવસ્થા રૂપે તેમણે પ્રાપ્ત કરેલી સમગ્ર રકમ, આ ચુકાદાની જાહેરાતની તારીખથી સાઠ (૬૦) દિવસની અંદર પરત કરવી રહેશે. એલ.ડી. સી.જે.એમ. અદાલત સમક્ષ રજૂ થઈ શકે તેવી પરસ્પર સ્પર્ધાત્મક દાવેદારી અંગે તપાસ કરશે અને રોકડ સહિતની કિંમતી વસ્તુઓ કોને અને શા માટે સોંપવી તે

અંગે નિર્ણય કરશે. વડતાલ ટેમ્પલ બોર્ડ ટ્રસ્ટને પણ સાંભળવું અને મુદ્દામાલના અંતિમ નિકાલ પહેલાં સંબંધિત વિ. સી.જે.એમ. દ્વારા ચેરિટી કમિશનરને નોટિસ કાઢવામાં આવશે, કારણ કે અદાલતને એવું લાગે છે કે તે રકમ કદાચ કોઈ ધાર્મિક પરોપકારી જાહેર ટ્રસ્ટ દ્વારા અને તેની તરફથી તેમજ તેની હિતકારી પ્રવૃત્તિઓ માટે પ્રાપ્ત થઈ હોઈ શકે છે. અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફોજદારી અપીલ નં. ૧૦૦૫/૨૦૦૪ ઉપર જણાવેલી હદ સુધી અંશતઃ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

[સી.કે. બુચ, ન્યાયમૂર્તિશ્રી]

[કે.એ.પુજ, ન્યાયમૂર્તિશ્રી]

*The translation of this judgment has been provided by
M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.